

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
PUBLICATION No. 26

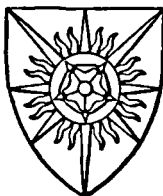
GUIDO DE COLUMNIS
HISTORIA DESTRUCTIONIS TROIAE

GUIDO DE COLUMNIS

HISTORIA
DESTRUCTIONIS TROIAE

Edited by

NATHANIEL EDWARD GRIFFIN

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

1936

*The publication of this book was made possible by grants
of funds to the Academy from the Carnegie Corporation of
New York and the American Council of Learned Societies*

COPYRIGHT
BY
THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
1936

Printed in U. S. A.

IOANNI·WHEELER·GRIFFIN
FRATRI·IVRIS·PERITISSIMO
LITTERAS·COLENTI·ARTESQVE·HVMANIORES
D·D·D

PREFACE

THIS edition of the text of Guido has been made possible by the scholarly zeal and personal kindness of Professor Carleton Brown of New York University, at whose instance the Modern Language Association of America petitioned the Carnegie Institution of Washington for a subvention to defray the expenses of a complete edition of the *Historia Destructionis Troiae*. The petition was referred by the Carnegie Institution of Washington to the American Council of Learned Societies, which, after careful study of the project, secured a subvention for the preparation of the text from the Carnegie Corporation of New York City. The text is published by the Mediaeval Academy of America with certain assistance from the American Council of Learned Societies. To these five organizations, and especially to Dr Waldo G. Leland, Permanent Secretary of the American Council of Learned Societies, who has taken a quite personal interest in the edition, and to Mr G. W. Cottrell, Jr., Executive Secretary of the Mediaeval Academy, for skilful assistance in preparing copy for the printer, I here express my deep gratitude.

The text which is now offered furnishes, of course, but the initial constituent of a complete edition of Guido. For over thirty years I have been collecting material for a descriptive catalogue and critical evaluation of the manuscripts and printed editions of the *Historia*, a study of its sources and influence, and of the life of its author. It is for the proper execution of these undertakings that I have begun with the editing of the text.

From the commencement of my textual labors in 1929 I have profited constantly by the invaluable counsel of Professor J. S. P. Tatlock of the University of California, who, at the request of the American Council of Learned Societies and later of the Mediaeval Academy of America, kindly consented to act as adviser to the enterprise. Without the many valuable suggestions of Professor Tatlock, whose skill in all matters pertaining to text construction has ever been at my disposal, this edition would never have attained its present form. Many times after experimentations of my own I have found myself returning to his recommendations. Especially am I grateful to him for warnings against the alluring temptation of relying upon the "doctored" readings of the printed edition of Strassburg, 1486, and too little upon the "duriore lectiones" of the manuscripts, for his ingenuity in suggesting explanations for many of the more difficult entries in the Glossary of Uncommon Words, for his prompt and

patient replies to letters of inquiry, and for reading through the entire text — parts of it more than once — while in process of construction and once again in galley with scrupulous care. For the readings adopted in the text he is not, of course, responsible; while many of them were suggested by him, the ultimate decision has always been mine. I have also profited greatly by the acute observations of Professor Charles L. Sherman of Amherst College.

Scholars at Harvard University have been most generous in responding to calls upon their time. Among these Professor E. K. Rand has never failed to point me unhesitatingly to the solution of difficulties of the most varied sort, and more than once has offered helpful comments upon obscure passages in the text. To Professor C. H. Haskins' palaeographical knowledge I am indebted for suggestions regarding the provenience of my five principal manuscripts. By Professor Joshua Whatmough I have been instructed in more than one matter of phonology. Mr George Washington Robinson has offered stimulating suggestions regarding textual procedure, and Dr Alexander Pogo, Associate Editor of *Isis*, has interpreted the astronomical passage on p. 16. To Professor William C. Greene I am indebted for advice regarding classical Latinity and to Professor William Thomson for assistance in the definition of the Arabic *Saphy* in the Index of Proper Names. For the collation of occasional passages of exceptional difficulty in three otherwise unused manuscripts in the British Museum and for two readings from a copy of the Cologne Edition there I am under deep obligation to the expert and generous services of Mr Henry Bergen, the learned editor of Lydgate's *Troy Book* and *Falls of Princes*. I am also very grateful to the Rotograph Committee of the Modern Language Association, especially to its efficient chairmen Professor R. K. Root and Professor W. L. Bullock, for obtaining for me rotographs of five Guido manuscripts — including one in French, which I have not used — and to the officials of the Library of Congress, especially to Dr J. F. Jameson, and of the Harvard College Library, especially to Mr W. B. Briggs, for the loan of these rotographs from Washington so that I might use them in Cambridge.

I hope that I may not have proved entirely unworthy of the substantial assistance I have received from these already mentioned and from others too numerous to mention; "nihil est infelicius eo qui multis peritis usus se imperitum praestat."

NATHANIEL EDWARD GRIFFIN

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS
17 MAY 1935

CONTENTS

	PAGE
INTRODUCTION	xi
HISTORIA DESTRUCTIONIS TROIAE	
Prologus	3
Liber I	5
Liber II	11
Liber III.	22
Liber IIII	33
Liber V	43
Liber VI	56
Liber VII	67
Liber VIII	80
Liber VIIII	87
Liber X	90
Liber XI	99
Liber XII	103
Liber XIII	110
Liber XIIIII	118
Liber XV.	127
Liber XVI	147
Liber XVII	151
Liber XVIII.	155
Liber XVIIIII	159
Liber XX	166
Liber XXI	170
Liber XXII	175
Liber XXIII.	181
Liber XXIIIII	186
Liber XXV	189
Liber XXVI.	197
Liber XXVII	206
Liber XXVIII	211
Liber XXVIIIII	217
Liber XXX	228
Liber XXXI.	237
Liber XXXII	245

Liber XXXIII	253
Liber XXXIII	262
Liber Ultim	269
GLOSSARY OF UNCOMMON WORDS	277
INDEX OF PROPER NAMES	281

INTRODUCTION

THE SELECTION OF THE MANUSCRIPTS

THE present edition of Guido de Columnis' *Historia Destructionis Troiae* is the outcome of investigations undertaken before the World War. In the summers of 1907, 1912, and 1913 I examined ninety-three manuscripts of the *Historia* in various libraries of England, France, Italy, and Sicily, and subsequently examined another in America. All these I hope to list in a later volume.

From each of these ninety-four manuscripts I copied four brief equidistant passages. A comparison of these passages revealed absolute sameness in content accompanied by innumerable variations of orthography and phraseology. There was some disagreement among the scribes respecting the chaptering of books. Moreover the scribes of certain manuscripts had added, at the end of the text, after the epitaphs, a dating of the Fall of Troy or a metrical *Deploratio Troiae* or both. These scribal vagaries might, of course, have furnished some initial clue to a classification of the manuscripts. But the ninety-four manuscripts examined were by no means all the manuscripts of Guido that have existed. While in Europe I located forty-two others, making one hundred and thirty-six manuscripts in all. Listed in catalogues I did not see and uncatalogued there must be many more, not to mention the number that must have perished or become lost. Obviously from so many manuscripts no authoritative stemma could be constructed. Accordingly I decided to depend upon scribal dates and to select from among those of my ninety-four manuscripts that were dated by the scribes the five that bore the earliest dates. Of the five manuscripts chosen the earliest bears the date 1334 and the latest the date 1353. The earliest manuscript was written forty-seven years after the original, which was composed in 1287, as stated by Guido in his colophon (*vid.* p. 276), and the latest sixty-six years thereafter. Two of the manuscripts certainly, three in all probability, and not improbably all five were written in widely separated localities (*vid.* pp. xii-xiii). Hence they present a fairly early, and, in all likelihood, a fairly broad cross-section of the manuscript tradition.

A COMPOSITE TEXT PREFERRED

In the treatment of these five manuscripts two methods of procedure were possible. Either the best of the five manuscripts could be printed literally with only its most obvious blunders corrected from the remaining four, the variants of which would appear in the footnotes, or else a com-

posite text could be constructed from all five manuscripts, with one manuscript used as base but corrected as thoroughly as possible from the other four. The former plan, though favored by Mr Tatlock, seemed to me to supply little more than "matériaux pour servir à une édition critique," provided the reader had the skill and patience to construct for himself, as he went along, a proper text from the fund of variants supplied at the foot of the page. What seemed to be needed, for an author as widely translated and imitated as Guido, was a sort of middle-of-the-road text, which would, save for the necessary retention of such indifferent features as the word-order and purely graphic peculiarities of the basic manuscript, be freed from the eccentricities of any one scribe, and combine from all the manuscripts used whatever seemed most likely to have been the reading of the author. And it is my conviction, confirmed by the largely nugatory results obtained from collations from additional manuscripts in passages of unusual difficulty, that the five early manuscripts here used present almost as wide a range of possible readings as would be found in a much larger number, and that, if a proper selection has been made from among the readings offered, the text here printed may be taken to approximate that of the author.

DESCRIPTION OF THE MANUSCRIPTS

The five manuscripts used in the preparation of the present edition are these:

A British Museum, Additional 36671, dated 1338

C Harvard College Library, Latin 35, dated 1353

H British Museum, Harley 4123, dated 1349

*P*¹ Bibliothèque Nationale, fonds latin 5694, dated 1334

*P*² Bibliothèque Nationale, fonds latin 5695, dated 1350

A and *H* hold more closely together than *C* and *P*¹, but not so closely as to warrant the supposition that either was copied from the other. *P*² stands independent of the two groups, though agreeing more often with *AH* than with *CP*¹.

The handwriting of *H* and *P*² indicates that both were written north of the Alps. *H* is stated by the scribe (*vid.* p. 276, n. 12) to have been written at "Dyst" (conjectured to be "Diest in Brabant" by H. L. D. Ward in his *Catalogue of Romances in the British Museum*, 1, 40). The scribe of *P*² is silent as respects his locality. The handwriting of *A*, *C*, and *P*¹ indicates that the three were written south of the Alps. The scribe of *A* (*vid.* p. 276, n. 12) calls himself "clericus Baiocensis diocesis" (i.e. of Bayeux, Normandy). This statement contradicts the evidence of handwriting, but it is quite possible that the scribe of *A* migrated to

Normandy from south of the Alps. The scribe of *P*¹ (*vid.* p. 276, n. 14) calls himself "Theodericus de Virginum Castello" (i.e. presumably Virginum Civitas, i.e. Parthenopolis, i.e. Naples).

TREATMENT OF THE MANUSCRIPTS

I have used *P*¹, the earliest manuscript, as the basis of my text, though I should have saved myself a considerable amount of unnecessary labor in the recording of variants by using *P*² as my basis instead. *P*² shows on the whole better readings than *P*¹. But the superiority of *P*² to *P*¹, as indeed the interrelationship of the manuscripts in general, did not emerge at first, nor could it have been safely predicated for the entire text until all the manuscripts had been compared to the end. It accordingly seemed better to choose the basic manuscript on the ground of date and thus provide against the possible necessity of subsequent retraction or modification of practice. What has seemed the best reading has, at any rate, always found its way into the text, though not always by the most direct route.

I have followed *P*¹ faithfully throughout, save where a *P*¹ reading has been rejected in favor of a better reading in one or more of the other manuscripts. In that case I always give the *P*¹ reading in a footnote. I follow the spelling and word-order of *P*¹ or, where a *P*¹ reading has been rejected, the spelling and word-order of the manuscript containing the substituted reading. In the case of readings otherwise identical I follow, both in the text and in the footnotes, the spelling and word-order of the earliest manuscript. Wherever a *P*¹ spelling is puzzling, through lack of conformity to classical spelling, I have either indicated the classical spelling in the text by enclosing in oblique brackets (*()*) a letter that needs to be supplied and in square brackets (*[]*) a letter that needs to be omitted, or placed the classical spelling in the text, relegating the *P*¹ spelling to the footnote, followed by the abbreviation "MS." In accordance with the practice of the scribe of *P*¹ in writing *u* medially, I have silently changed *v* to *u* in the text where *v* has been written after a space left blank for the insertion of an initial capital (as *Que* for *ve*, p. 112, l. 23 or where the scribe of *P*¹ has separated two words that should be united, writing *v* at the opening of the second word (as *inuenerunt* for *in venerunt*, p. 146, l. 1). Improper writings of *c* for *t* in *P*¹ I have silently corrected in the text.

Save in the case of proper names, merely graphic variants (viz., *c-ch*, *c-k*, *c-q* or *qu*, *c-s*, *ch-h*, *f-ph*, *g-gh*, initial *h* added or omitted, *i-y*, *o-ob*, *p* between *m* and *n* added or omitted, *ss-sc*, *t-th*, *u-v*, and single or double consonants) have not been recorded in the footnotes. In the case of proper

names I have recorded graphic variants once and once only. Phonetic variants, on the other hand, as characteristic of the individual manuscripts, and as such of possible service in the investigation of the particular manuscripts used by the authors of vernacular versions, have been recorded twice for each manuscript but not beyond second occurrence, 'et aliter' being added in case of further occurrence. If, however, a phonetic variant differs so radically from the form in the text as to look like a separate name, I have recorded it always.

An unimportant variant reading found in one manuscript only has not been recorded.

The *e* found in the manuscripts as mediaeval substitute for *ae* and *oe* has been retained.

The contractions of the manuscripts have been expanded, improper word-divisions corrected, and punctuation and capitalization modernized, not only in the text but also, contrary to usual practice, in the footnotes as well, the present editor being unable to see why, if he be trusted to intervene between the manuscript and reader in the one case, he should not in the other as well.

SUPPLEMENTARY MANUSCRIPTS

In addition to the five manuscripts already listed, I have, for a few passages of unusual difficulty, included readings from the three following manuscripts:

*A*¹ British Museum, Additional 15477, of the middle of the fourteenth century.

*A*² British Museum, Additional 22155, of the middle of the fourteenth century.

R British Museum, Royal 15, C, xvi, of the fourteenth century.

PRINTED EDITIONS

No printed edition of Guido has appeared since 1494. The edition of that year, printed at Strassburg, is a reprint, with occasional slight variations, of one or other of the two Strassburg editions of 1486 and 1489, which, in so far as I am aware, do not differ. These three editions were probably from the press of the printer of the 1483 edition of Jordanus de Quedlinburg. There are at least four earlier editions, of which an undated edition issued in Holland by the printer of the *Liber Alexandri de Preliis* is the earliest, according to information received from Mr Henry Bergen, who has recently been making a comparison of the editions in the British Museum in connection with his study of the sources of Lydgate's *Troy Book*; Mr Bergen thinks that this Dutch edition was printed in or about 1473. Of the three intermediate editions the first

was printed by Arnoldus Therhurnen, Cologne, 1477, the second (without date or place) is thought to have been printed by John of Westphalia at Louvain in 1480 or later, and the third (also without date or place) by Richard Paffroet at Deventer in 1481. There is, however, an even chance that the Strassburg editions repose upon as good a manuscript as do any of the earlier editions, to which I have not had continuous access. In those frequent cases where the manuscript evidence has seemed inconclusive I have, accordingly, cited readings from the Strassburg edition of 1486 (*S*¹), which is the one of the three that I happen to possess. Though much doctored, *S*¹ seems to have been intelligently doctored, and so may at times by a happy guess have restored the right reading. I have also cited one reading from each of the two following editions:

*C*¹ Cologne, 1477

*S*² Strassburg, 1494.

SOURCES

I have frequently cited proper names from Guido's main source, the *Roman de Troie* of Benoît de Sainte-Maure (*B*), dated between 1155 and 1160, edited for the Société des anciens textes français by L. Constans, Paris, 1904-1912, giving a variant when nearer Guido than the text form. Less frequently I have cited proper names from Dares Phrygius' *De Excidio Troiae Historia* (*D*), of the sixth century, edited by F. Meister, Berlin, 1873, and from Dictys Cretensis' *Ephemeris Belli Troiani* (*D*¹), of the fourth century, edited by F. Meister, Berlin, 1872, giving in each case a variant when nearer Benoît or Guido than the text form.

TRANSLATIONS

I have made occasional use of three translations of Guido. I have cited one reading from a German translation printed at Basle under the title *Historische, warhaffte und eigentliche Beschreibung von der alten statt Troia*, u.s.w. (*B*¹), dated 1599; two readings from the English metrical translation of John Lydgate, called by him the "Troy Book" (*L*), dated 1412-1420, edited for the Early English Text Society by H. Bergen, London, 1906-1910; and occasional readings from an Italian translation published under the title of *La storia della guerra di Troia* by the Accademici della Fucina, Naples (*N*), dated 1665.

FORM OF THE AUTHOR'S NAME AND TITLE OF HIS WORK

Guido apparently omitted to give his work a title. Modern scholars have been divided between entitling it "Historia Troiana" and "Historia Destructionis Troiae." The latter title is supported by the "destructionis" of the presumably scribal heading of the *Prologue* (*vid.* p. 3) and

by the titles of the translations, *The Gest Hystoriale of the Destruction of Troy* and *La Destruction de la Troye* (by Jacques Milet).

Modern scholars have varied even more as to the form of the author's surname. In the ninety-four manuscripts examined it is diversely given as "de Columpna" and as "de Columpnis," the singular form predominating markedly in the *Prologue* and the plural form less markedly in the *Epilogue*. There can be no doubt, however, that the plural form "de Columpnis" is the correct one. Seven legal documents attested by Guido as judge show only the plural form (in one case written "de Columpnulis"). A reference to Guido as vernacular poet by Dante (*De Vulgari Eloquentia*, II, 5) reads "de Columnis" and similar references by early compilers of Sicilian canzonieri read "delle Colonne." The singular form "de Columpna," which occurs also in copies of other legal documents bearing Guido's official signature, may be due to a belief on the part of later scribes that Guido belonged to the noble Roman family of Colonna (cf. G. A. Cesario, *Le origini della poesia lyrica e la poesia siciliana sotto gli Svevi*).

HEADINGS OF THE CHAPTERS

The headings to the Prologue and to the several books of the *Historia* are bracketed to indicate that they were, in all probability, later scribal additions.

MARGINAL SUMMARY

On the outer margins of the text will be found printed opposite the opening of each paragraph of text a summary of the story of that paragraph. In this summary proper names have been spelled as in the first entry form in the Index of Proper Names.

CHARACTER AND INFLUENCE OF THE *Historia*

The *Historia* of Guido is appropriately written in prose. It is an essentially pedestrian piece of work, devoid of any claim to high literary excellence, and extremely wordy. Nevertheless it is not without minor merits. The narrative is easy, fluent, evenly sustained, and capable at all times of holding the attention of the reader.

Guido tells us in his epilogue (*vid.* p. 276) that, with the exception of the first book,¹ he wrote his entire history "within three months, from September 15 to November 25." This hurried workmanship accounts, no doubt, for the poor style of much of the history. Anacolutha and incomplete sentences are frequent (*vid.* p. 10, l. 21, p. 146, l. 26, p. 215, l. 15,

¹ This book, he goes on to say, he had finished before the death of his patron, Mathaeus de Porta, in 1272, or fifteen years before he resumed the remainder, which, as he states in his colophon, was completed in 1287.

p. 238, l. 14). At times, however, he writes with perfect clarity and correctness (*vid.* pp. 262–269) as though to demonstrate what he might have done all along had he allowed himself more time.

Especially characteristic of the *Historia* is the author's use of a turgid rhetoric, which one suspects might easily have swollen into bombast had he introduced those "ampliores methaphores et colores et transgressiones" from which, as he complains in his epilogue, he was restrained by the fear of death. In keeping with this is his failure to reproduce any of the imaginative or picturesque touches which from time to time enliven his poetical model. In his treatment of the love episode of Troilus and Briseida (pp. 163–166), for example, he fails to conserve any of the sprightliness and sly humor with which this episode is handled by Benoît (vv. 13268–13866).

A feature of the *Historia* of Guido, less noticeable but not entirely absent in the French poem, are the learned digressions here and there throughout the work. These, however preposterous from the standpoint of modern knowledge, are always appropriate to the context, vary the narrative, and seem due less to the author's desire to air his erudition than to make events of so long ago intelligible to the average reader. Many of these digressions, such as the long disquisition on the beginnings of idolatry (pp. 93–97), are of interest to the modern reader as characteristic of the Middle Ages.

It was apparently this discursive, easily readable, novelistic style of Guido and the fact that he wrote in the universal and authoritative Latin language that gave to his *Historia* and its derivatives their widespread popularity in nearly every country of Europe from the time of its composition down to the opening of the eighteenth century. Written some one hundred and thirty years after the *Roman de Troie* — the author of which, though named more than once in that poem, Guido does not once mention — the Latin history largely displaced the French poem; in England, Chaucer, Caxton, and Shakespeare used it directly or indirectly, and full-length metrical translations were made of it by John Lydgate and the author of *The Gest Hystoriale of the Destruction of Troy*.

GUIDO DE COLUMNIS
HISTORIA DESTRUCTIONIS TROIAE

HISTORIA DESTRUCTIONIS TROIAE

*[Incipit¹ prologus super² hystoria destructionis³ Troye⁴ composita per iudicem Guidonem de Columpna de⁵ Messana.]

*f. 1r

Licet⁶ cotidie uetera recentibus obruant,⁷ nonnulla tamen iam dudum uetera precesserunt que sic sui magnitudine uiuaci sunt digna memoria ut nec ea cecis morsibus uetustas abolere preualeat nec exacti⁸ temporis antiqua curricula sopita taciturnitate concludant. Vigent enim in illis pro gestorum magnitudine continuata recordia dum preteritorum in posteros sermo dirigitur. Et antiquorum scripta, fidelia conseruatricia⁹ premissorum, preterita uelud presentia representant, et uiris strenuis quos longa mundi etas iam dudum per mortem absorbit per librorum uigiles lectiones, ac¹⁰ si uiuerent, spiritum ymaginarie uirtutis infundunt. Troyane¹¹ igitur urbis ex-cidium nulla dignum est¹² longeu¹³ temporis uetustate detergi. Vt continuis recordiis successorum floreret in mentibus, multorum scribentium calamus fideli scriptura depinxit. Nonnulli enim iam¹⁴ eius ystorie poetice alludendo ueritatem ipsius in figurata commenta

Guido de Columpna explains why he has retold the story of Troia according to Dares and Ditis. He has supplied many particulars which Cornelius, in his translation of them, improperly omitted.

Sigla

Codices

- A* Additional 36671
*A*¹ Additional 15477
*A*² Additional 22155
C Harvard Lat. 35
H Harley 4123
*P*¹ Paris, Bibliothèque Nationale, fonds lat. 5694
*P*² Paris, Bibliothèque Nationale, fonds lat. 5695
R Royal 15, C, xvi

Fontes

- B* Benoît de Sainte-Maure (French)
D Dares (Latin)
*D*¹ Dictys (Latin)

Versiones

- B*¹ Basle (German)
L Lydgate (English)
N Naples (Italian)

Editiones

- C*¹ Cologne
*S*¹ Strassburg 1486
*S*² Strassburg 1494

[Ex his codicibus ad textum construendum nisi aliter notatur adhibiti sunt soli ACHP¹P² (*vid.* p. xiv, supra).]

¹ Incipit . . . Messana *om* ACH ² sive P¹ ³ olim ciuitatis P¹ ⁴ Troie P² ⁵ de Messana] Messana P¹ Messaria P² Messanensem S¹ ⁶ Et S¹ si et CH etsi P¹ ⁷ obruantur S¹ ⁸ exacti . . . antiqua . . . antiqui . . . exacta P¹ ⁹ Et S¹ conseruancia HP² ¹⁰ ac si uiuerent *om.* P¹ ¹¹ Troiane ACHP² ¹² S¹ *om.* MSS. ¹³ Et S¹ longi AP² ¹⁴ Et S¹ *om.* CH

quibusdam fictionibus transsumpserunt, vt non uera que scripserunt uiderentur audientibus perscripsisse sed potius fabulosa.¹ Inter quos suis diebus maxime auctoritatis Homerus apud Grecos eius ystorie puram et simplicem ueritatem in uersuta uestigia uariauit, fingens multa que non fuerunt et que fuerunt aliter transformando. Introduxit enim deos quos coluit antiqua gentilitas impugnasse Troyanos et cum eis fuisse uelut uiuentes homines debellatos. Cuius errorem postmodum poete curiosius insecuti, ut darent intelligi non solum Homerum² fuisse uitiorum³ auctorem,⁴ multa deludia in libris eorum scribere presumpserunt. Vnde Ouidius Sulmonensis prodigo⁵ stilo in multis libris suis utrumque contexuit. Addidit enim multa commenta commentis, intermixtim⁶ etiam ueritatem non⁷ obmit-tens. Virgilius etiam⁸ in opere suo *Eneydos*,⁹ si¹⁰ pro maiori parte gesta Troum,¹¹ cum de eis tetigit, sub ueritatis luce narrauit, ab *f. 1* Homeri tamen fictionibus noluit in * aliquibus abstinere. Sed ut fidelium ipsius ystorie uera scribentium scripta apud occidentales omni tempore futuro uigeant successiue, in¹² utilitatem eorum precipue qui gramaticam legunt, ut separare¹³ sciant uerum a falso¹⁴ de hiis que de dicta ystoria in libris gramaticalibus sunt descripta, ea que per Dytem Grecum et Frigium¹⁵ Daretem,¹⁶ qui tempore Tro- yani belli continue in eorum exercitibus fuere presentes et horum que uiderunt fuerunt fidelissimi relatores, in presentem libellum per me iudicem Guidonem de Columpna de¹⁷ Messana transsumpta legen- tur, prout in duobus libris¹⁸ eorum inscriptum quasi una uocis con- sonantia inuentum est in Athenis.¹⁹ Quamquam autem hos libellos quidam Romanus, Cornelius nomine, Salustii magni nepos, in Latinam linguam transferre curauerit,²⁰ tamen, dum laboraret nimium esse²¹ breuis, particularia ystorie ipsius que magis possunt allicere animos auditorum pro²² nimia breuitate indecenter obmisit. In hac igitur serie libelli totum inuenietur²³ inscriptum quod de tota ystoria uniuer- saliter et particulariter gestum fuit: que fuit²⁴ origo inimicitiarum et scandali que aduersus Frigios Greciam concitauit (vt appellatione Grecie non Magna Grecia, Ytalia²⁵ uidelicet, ut uoluerunt nonnulli, debeat comprehendi, dicentes aduersus Troyanos et²⁶ Magnam Gre-

¹ fabulose C fabulase P¹ ² S¹ Homero N. hominem A hominum CHP¹P² ³ [autore] dicomporre bugie N fictionum S¹ uite omnium ACP¹P² uite hominum H ⁴ Et S¹ actorem HP¹ ⁵ prodigioso CP¹ ⁶ inter ipsa C inter illa P¹ ⁷ om. CP¹ ⁸ Et S¹ om. ACP¹P² ⁹ Eneidos C ¹⁰ semper A etsi H licet semper S¹ ¹¹ Tronum A Troianica C Troia- norum HS¹ ¹² ad S¹ om. AHP² ¹³ separare sciant] semper P¹ ¹⁴ sciatur add. P¹ ¹⁵ Phrigium CP²S¹ ¹⁶ Darentem A Daratem C ¹⁷ de Messana] Messana AP¹S¹ Messarera C Messanensem H Messaria (et alibi) P² ¹⁸ Et S¹ libellis AP² ¹⁹ Actenis C ²⁰ Et S¹ curauit ACP¹ ²¹ esset P¹ ²² pro . . . breuitate] propter nimiam breuitatem A pre nimia breuitate H ²³ Et S¹ inuenitur ACP¹ ²⁴ Et S¹ fuerit AC ²⁵ Ythalia P² ²⁶ Et S¹ etiam P¹ om. A

ciam, id est Ytaliā,¹ quam appellamus hodie Romaniam, confluisse, cum parua scilicet sola, licet paucis aliis sibi adiunctis, uenerit expugnatura Troyanos, prout ipsius ystorie series per ea que infra legentur apertius demonstrabit). Sic ergo successiue describetur² in ipsa qui reges et qui duces Grecorum armata manu et quot nauibus se in predictum exercitum contulerunt, quibus armorum³ insigniis⁴ usi sunt, qui reges et qui⁵ duces in Troyane urbis defensionem adueniunt,⁶ quanto tempore fuit⁷ protracta uictoria, quotiens bellatum extitit et quo anno, quis in bello ceciderit et cuius ictu (de quibus omnibus pro maiori parte Cornelius nihil dixit). Superest ergo⁸ ut ad eius narrationis seriem accedatur.⁹ Explicit¹⁰ prologus.

*[Incipit¹¹ liber primus de Peleo¹² rege Thesalie inducente Iasonem vt se conferat ad aureum uellus habendum.]

*f. 2^r

In regno Thesalie, de predictae scilicet prouinciis Romanie cuius incole Mirmidones dicti sunt, quod nos hodie uulgari denominatione Salonicium¹³ appellamus, regnabat tunc temporis rex quidam iustus et nobilis nomine Pelleus¹⁴ cum eius consorte Thetide¹⁵ nuncupata. Ex quorum matrimonio processit vir ille tam fortis tam animosus tam strenuus denominatus Acchilles.¹⁶ Hos Mirmidones illi qui dicere uoluerunt Magnam Greciam, id est Ytaliā, in Troyanorum excidium aduenisse Aprutinos¹⁷ esse dixerunt, gens quedam uidelicet que in regni Sicilie¹⁸ finibus habitat constituta. Vnde prouincia illa Aprucium¹⁹ dicta est et ciuitatem Thetim²⁰ que in ipsa prouincia sita est a predicta Thetide²¹ nomen asserunt assumpsisse. Sed sic dicentes perhibentur errare, cum Mirmidones habitatores Thesalie²² nuncupentur, quorum dominium, post obitum regis Pelli patris sui nactus,²³ Acchilles in Troyano bello multa cum eis miracula bellicosa peregit. Sicut de eis²⁴ testatur Ouidius, eorum originem fabulose commentans. Dixit enim hos Mirmidones in viio²⁵ Methamorphoseos²⁶ fuisse formicas, ad preces regis Thesalie diis porrectas in homines transformatas, dum diebus illis totum vulgus regni Thesalie, incumbente cuiusdam²⁷ letifere infirmitatis peste,²⁸ finaliter decessis-

The Myrmidones are ruled by Peleus and Thetis, and live in Thesalia.

¹ Italiā H ² Et S¹ demonstrabitur A describitur CH scribetur P¹ ³ armorum P¹
⁴ insignibus P¹ ⁵ om. HP²S¹ ⁶ aduenerint C uenerunt P¹ ⁷ fuerit CHS¹ ⁸ enim CP¹ ⁹ accedamus CP¹ ¹⁰ explicit prologus om. CP¹S¹ ¹¹ Incipit . . . primus om. C
¹² Pelleo C Peleo . . . habendum] Iasone quem rex Pelleus pro aureo uellere acquirendo ad se in Calcas insulam conferendum induxit P¹ ¹³ Et S¹ Solonicium C Salonicium HP² Salonicium P¹ ¹⁴ Peleus B (v. 149) ¹⁵ Thetis B (v. 151) Tetide C ¹⁶ Achilles ACHP² ¹⁷ Abrutinos AP² Aprucinos C Aprusinos S¹ ¹⁸ Secilie A Scilie C ¹⁹ Aprutium P² ²⁰ Thetym A
²¹ om. P¹ ²² Tesalie C ²³ natus ACP² natus uel nactus H ²⁴ Et S¹ hīs HP¹ ²⁵ xiiiio AHP²S¹ sexto C in fine add. P¹ ²⁶ Methamorphoseos CP² Methamerphoseos H ²⁷ cuiusdam . . . infirmitatis] quadam infirmitate letifera AS¹ ²⁸ grauidine sue P¹ sue P² om. AS¹

set, solo illo rege superstito. Qui dum in quodam nemore iuxta radices cuiusdam arboris adhesisset, inspectis ibidem innumerabilium formicarum discurrentibus aciebus, in homines redigi suppliciter postulauit. Et in legenda beati Mathey¹ apostoli Mirmidones esse habitatores Thesalie, in qua idem apostolus aliquamdiu moram traxit, aperte monstratur.²

Peleus, jealous of his nephew Iason, seeks secretly to compass his ruin.

*f. 2^v

Hunc autem regem Pelleum³ describit ystoria habuisse quendam fratrem Hesonem⁴ nomine, sibi ex utroque parente coniunctum et eius in etate maiorem. Qui dum longue⁵ etatis senio grauaretur, seipsum vix regere poterat. Et ideo regni Thesalie gubernaculis multo minus longa sibi sene(c)tute * confracto⁶ renunciauit et cessit moderamina regni Pelleo fratri suo. Post cuius Pellei regimen Heson legitur per tempora longa uixisse, ita ut, eo multa sene(c)tute defecto, eius oculi caligarent⁷ et eius corporeus uigor pre nimia tabesceret senectute. Quem dixit idem Ouidius in eodem libro Methamorphoseos⁸ postmodum in iuuentutis flores et iuueniles potentias renouatum, ita quod de senili umbra factus est anniculus⁹ medicabili cura et artificiosa uirtute Medee, de qua Medea infra proxime habendus est sermo. Ex hoc igitur Hesone supererat quidam natus, Iason nomine, vir fortis et strenuus et iuuenis, nimium speciosus, modestus, largus, affabilis, tractabilis, pius, et omni¹⁰ morum uenustate corruscus. Hunc Thesalie primates et nobiles, hunc plebei¹¹ tenere dilectionis affectu pro suarum uirtutum excellentia sunt amplexi, non minus quam regem¹² Pelleum¹³ uenerantes eundem.¹⁴ Erat et idem Iason non minus obediens regi patruo quam esset patri si regeret,¹⁵ nec erat molestus illi sed omni subiectione deuotus, licet Pelleus sceptro Thesalie potiretur. Eadem igitur relatione non sibi rex Pelleus respondebat, quod¹⁶ licet signis extrinsecis eum sibi carum esse monstraret,¹⁷ ardebat tamen et fluctuabat intrinsecus ne in uirtute sua et in tanta affectione suorum quam sui erga ipsum habebant Iason eum Thesalie regni dominio spoliaret. Longe igitur in mente secum seruauit ardorem, quem sagaci studio tegere ne actu aliquo publicatus euagari posset extrinsecus diu per fatigabilem tollerantiam est conatus. Quare disquisiuit in corde suo uiarum ymaginata proposita¹⁸. quibus posset Iasonem perdere absque sui sugillatione pudoris.

A ram with a

Tandem de re mirabili diebus illis per plurima mundi loca loquax

¹ Mathei *AHP*² ³ Et *S*¹ monstrauit *H* monstra *P*¹ ⁴ Peleüs *B* (p. 715) Pelias *D* (2, 1)

⁵ Esonem *CP*² ⁶ longe *P*¹ ⁷ confractus *ACP*¹*P*²*S*¹ ⁸ Et *S*¹ caligarunt *A* caliginarent *CH*

⁹ Methamerfoseos *H* ¹⁰ Et *S*¹ agniculus *AH* iuuenis *CP*¹ ¹¹ omnium *CP*¹*P*² ¹² Pellei *P*¹

¹³ Et *S*¹ regi *AHP*² ¹⁴ Et *S*¹ Peleo *AHP*² ¹⁵ eidem *AHP*² *om.* *S*¹ ¹⁶ regnaret *CP*¹

¹⁷ quem *AHP*²*S*¹ quia *P*¹ ¹⁸ monstrabat *A* monstrauit *H* ¹⁹ *om.* *P*¹

fama auribus plurimorum intonuit quod in quadam insula dicta Colcos¹ ultra regni Troyani confinia uersus orientalem plagam quidam aries habebatur, cuius vellus erat aureum, ut fame preconium perhibebat. In hac igitur insula regnare dicebatur rex quidam Oetes² nomine, vir potens et diues sed etate prouectus. Hunc aurei ueleris^{*} arietem describit ystoria custoditum fuisse mirabili cura et studio dei Martis, cum in eius custodia deputati fuissent quidam boues vrentes flammam ex ore uomentes. Si quis igitur hunc aurei uelleris arietem optaret habere, cum hiis bobus necesse habebat inire certamen et si eorum uictoria potiretur, oportebat eum boues ipsos deuictos iugo subicere et eos compellere aratro terram uertere in qua erant. Item, deuictis bobus ipsis et arare coactis, iterum³ necesse habebat in quandam draconem squamis orridum et flammam igneam exalantem irruere, ipsumque, bello cum ipso commisso, perimere et, eo perempto, dentes a faucibus eius euellere et euulsos serere in predictam terram a bobus aratam. Ex huius⁴ agri semine seges mirabilis pullulabat. Nam ex⁵ satis dentibus statim quidam armati milites nascebantur, fratrum bellum inter se illico committentes, qui se per mutua vulnera perimebant. Per hec⁶ ergo⁷ periculosa discrimina et non per alios tramites poterat predictum aureum velus haberi ac omnibus uolentibus predicta subire certamina rex Oetes⁸ faciebat liberum aditum exhiberi. Quamquam enim sic de aurei uelleris ariete dictaret ystoria, asserentes tamen uera de eo aliter sunt testati. Dixerunt enim regem Oetem cumulum thesauri magni⁹ possedissee et possessum custodie traditum memorate per incantationum tamen¹⁰ figmenta et artes mathematicas constitutas. Huius¹¹ enim thesauri cumulum per mundanam ingluuiem et auaricie cupiditatem, que omnium malorum est mater, multi strenui sibi querere uoluerunt,¹² sed, impugnantibus incantationum noxiis, non¹³ thesauri compendia¹⁴ sed¹⁵ finalis sibi necis dispensia quesierunt.

Vt igitur de aureo uellere fama peruenit ad regem Pelleum tanto discrimine quesituro, statim curiosum ad illud erexit animum, diligenter attendens quod tutiori uia et sine pudoris labe sui non posset tradere Iasonem facilius ad perdendum. Assumpsit ergo propositum qualiter Iasonem ortaretur ut in sue uirtutis strenuitate iuueniliter con^{*}fidentem ad aurei uelleris questum uoluntarie se conferret.¹⁶ Decreuit ergo in celebriori ciuitate Thesalie solempnem curiam

fleece of gold, possessed by Oetes, King of Colcos, can be won only by extraordinary

*f. 3^r

labors.

Peleus, to make way with Iason, asks him to go in quest of this ram, promising him his kingdom in case

*f. 3^v

of success.

¹ Colchos A Calcos H ² Oëtès B (v. 1164) Cethes A Cethes L (I, 1259) ³ in terram CP¹

⁴ Et S¹ huiusmodi igitur H cuius P² ⁵ ex satis] exactis ACHP³ ex draconis S¹ ⁶ hoc P¹

⁷ igitur CP¹ ⁸ Cethes (et alibi) A ⁹ magnum C ¹⁰ om. C ¹¹ huiusmodi P¹

¹² honorem add. P¹ ¹³ Et S¹ pro P² om. ACH ¹⁴ compendio P² ¹⁵ Et S¹ se AH om. CP²

¹⁶ offerre P¹

celebrare, in qua, multitudine baronum et militum non modica confluente, curia ipsa triduo perdurauit. Tertia die rex Pelleus uocatum ad se Iasonem in presencia dictorum nobilium sic alloquutus est dicens:¹ "Satis quidem glorior, care nepos, de dominio regni Thesalie tam excelsi sed multo potius reputo me gloriosum de tanti strenuitate² et habilitate nepotis, cum tue uirtutis excellentiam³ uicine prouincie ipsius facti testificatione cognoscant et ea fama ueriloqua relacione continua predicet in remotis. Es enim Thesalonicensis regni et mei potius honor et gloria, cum te saluo regnum Thesalie timeatur ab omnibus et te uigente nullus audeat inimicus. Porro uirtutis tue gloria in sublimi me poneret, si aureum uellus quod Oetis regis potentia tenet inclusum te potente in regni mei claustra posset adduci, quod per te non ambigo satis de facili fieri posse, si laboris animum animosus assumeres et orationis mee precepta non⁴ obduceres exequenda. Que si perficienda decreueris, tibi singula ad⁵ predicta peragenda necessaria ipsius⁶ viatici parabuntur in apparatu maximo et comitiua multorum quos de regni melioribus duxeris eligendos.⁷ Acquiesce ergo⁸ uerbis meis⁹ et¹⁰ horum mandatorum meorum operarium te exhibeas gloriosum, ut in conspectu meo de cetero maioris dilectionis¹¹ appareas et de tue strenuitatis¹² fama leteris in¹³ maiores apices sublimari. Nec erit expers a¹⁴ magne tue utilitatis compendio efficax labor tuus. Nam ueris pollicitationibus et non fictis te certum efficio quod me deficiente^{*} te futurum heredem in regno Thesalie statuam et me uiuente non minus me ipsius regni dominio potieris."

*f. 4r

Iason, unsuspecting, eagerly complies. Peleus summons the skillful wright Argus to build Argon, according to some the first ship to sail to distant lands.

Intellectis igitur a Iasone singulis que in tantorum presencia circumstantium rex Pelleus protulit, gaudio exillatus est multo, non attendens insidiosas regis austutias et eius dolositatis latebras non aduertens, ratus¹⁵ que dixerat de pure regis consciencie cellulla processisse potius¹⁶ in sui honoris incrementa sublimia quam in sue detrimenta persone. Confisus ergo¹⁷ de sue strenuit <at> is audacia nec reputans impossibile sibi esse quod regis fallax auditas exposcebat, regis mandatis se proum gratanter exhibuit et se¹⁸ infallibiliter inpleturum exposita cum omni¹⁹ deuocione promisit. Letificatus igitur²⁰ Pelleus ad grata sui responsa nepotis indict²¹ curie finem

¹ Qualiter Iason cum Hercule regis Pellei fallaces insidias non aduertens ad ipsius regis uotum uiriliter exequendum incolumis regni portum Troyani applicuit *add. P¹* ² serenitate *P¹*

³ excellentia *ACS¹* ⁴ *om. P¹* ⁵ ad . . . peragenda] ad predicta *H* viatica *S¹ om. AP²*

⁶ ipsius viatici] ipsius uiaci *AH* ipsius inuaci *P² om. CP¹ S¹* ⁷ elegendum *P¹* ⁸ igitur *P¹*

⁹ *Et S¹ om. ACP²* ¹⁰ et horum] horumque *P¹* ¹¹ delectationis *MS.* ¹² serenitatis *P¹*

¹³ ad *P¹ S¹* ¹⁴ *om. CP¹* ¹⁵ *Et S¹* credens *A* inter *P¹* ¹⁶ *om. P¹* ¹⁷ igitur *CP¹* ¹⁸ *om. P¹*

¹⁹ *om. P¹* ²⁰ rex *C* rex *add. P¹* ²¹ indict^e curie] *Et S¹* in dicta curia *A* dicte curie *CH*

imposuit, appetens exequi uota sua post promissa predicta, quibus fortunam alludere iam presensit.¹ Considerans ergo quod Colcos² insula mari circumdata adiri non poterat nisi cum nauigalibus³ aptis⁴ ad maris discrimina substinenda, iussit ad se uocari de regno Thesalie quendam fabrum, Argum⁵ nomine, lignorum artificii multa discretione uigentem. Qui ad regis iussum mire magnitudinis quandam nauim in multa congerie lignorum extruxit,⁶ que de sui actoris⁷ nomine proprio⁸ uocata⁹ est Argon.¹⁰ Hanc quidam asserere uoluerunt primam fuisse nauim que primo uelis institutis adire¹¹ loca remota presumpsit, et ideo quamlibet nauim magnam que transmeare maria uelis dicitur eleuatis Argon gramatici vocauerunt.¹²

Parata igitur naui predicta et immissis in eam singulis habundanter que causa nauigationis exposcit, multi nobiles de Thesalia, multa strenuitate conspicui, cum eodem Iasone ingrediuntur in ipsam. Inter quos fuit ille uir uere fortissimus¹³ et¹⁴ fortis Hercules nuncupatus, natus, ut scripsere poete, ex Ioue et Alcmena,¹⁵ Amphitritonis¹⁶ vxore. Hic est ille Hercules de cuius incredibilibus actibus¹⁷ per multas mundi partes sermo dirigitur. Qui sua potentia infinitos gigantes suis temporibus * interemit et in ulnis propriis eleuatum, intollerabili strictura factum exanimem, fortissimum confregit Anthem. Hic,¹⁸ si credere dignum est, intrepidus portas adiuit inferni et custodem earum,¹⁹ canem Tricerberum,²⁰ uiolenta manu ab illis extrahit. Quem tanta pulsione perdomuit ut²¹ madefactus totus sui ueneni spuma digesta per uomitum multas²² mundi partes infecerit letiferis acchonitis. Sed quia²³ suorum actuum longa narratio poetarum longa expectatione animos auditorum astraheret,²⁴ ista de eo sufficiant²⁵ tetigisse, cum et rei ueritas in tantum de sua uictoria acta per mundum miraculose diuulget quod usque in hodiernum diem usquequo uictor apparuit colume Herculis testentur ad Gades. Ad has columpnas magnus Macedonius²⁶ Allexander,²⁷ regis Philippi filius, qui et ipse de stirpe regum Thesalie, que²⁸ Macedonia similiter dicitur, fuit productus, subiugando sibi mundum in manu forti legitur²⁹ peruenisse. Ultra quas non³⁰ est locus adhibilis, cum sit mare magnum, oceani uidelicet, quod per³¹ angustum locum ibidem

Many Thessalian nobles join, among them the brave Hercules, the extent of whose exploits is attested by his columns at Gades. These columns *f. 4*

stand at the end of the world, where the great sea pours into the Mediterranean.

¹ Et S¹ presumpsit A presencit CP¹ ² Calcos (et alibi) H ³ nauigantibus A ⁴ artibus C
⁵ Argon H ⁶ contrussit C om. P¹ ⁷ auctoris CP¹ ⁸ primo P¹ om. C ⁹ uota P¹
¹⁰ Argum A ¹¹ ad add. P¹ ¹² De recessu Iasonis de Thesalia add. A ¹³ fortis A ¹⁴ et fortis]
 Et S¹ et magnus A et ferox C om. HP¹ ¹⁵ Almona C Almerna HP²S¹ ¹⁶ Anfitritonis MS. Amphitritonis AHP² Amphytrionis C ¹⁷ Et S¹ artibus ACP² ¹⁸ hic... est] S¹ hoc (hic CP¹) si crederetur dignum est (esse CP¹) ACHP¹P² ¹⁹ eorum AHP²S¹ ²⁰ Cerberum C ²¹ et P¹
²² multas mundi partes om. P¹ ²³ om. P¹ ²⁴ actraxerunt A obtraxit C extraxit P¹
 extraxerunt P² abstraxit S¹ ²⁵ sufficiat P¹ ²⁶ Et S¹ Macedonus CP¹P² ²⁷ Alexander ACHP²
²⁸ Et S¹ quod AHP¹P² ²⁹ dicitur P¹ ³⁰ nos P¹ ³¹ R [welches] durch [eine enge] B¹ [il quale] per [luogo istretto] N om. A²A² MSS. S¹

per medium gremium terre nostre seipsum infundens Mediterraneum nobis mare constituit, per intrinsecas mundi partes a nobis nauigabile, ut uidemus. Quod licet ab ipso loco infusionem recipiat, effusum litoribus Siriis¹ clauditur, in quibus ciuitas Acon² nostros potissime³ recipit nauigantes. Hunc locum angustum a quo primum hoc Mediterraneum mare dilabitur nostri hodie nauigantes Strictum Sibile⁴ nominant siue Secte,⁵ et locus ille⁶ in quo predictae columpne Herculis sunt affixe dicitur Sarracenica lingua Saphy,⁷ quidam locus a⁸ quo sufficit ultra non ire.

Iason and his companions, under the pilotage of Philotetes, direct their course by Ursa Major and Ursa Minor

*f. 5^r

to the Phrygian port Simeonta.

Obtenta ergo⁹ a rege Pelleo Iason nauigandi licentia noua sulcat maria cum Hercule et¹⁰ suis complicibus. Nauis¹¹ noua, cuius ueladum secundus uentus inbuit et eius inflat afflatus, loca Thesalie cognita deserit ualde cito et ad incognita maris loca citius dissilit¹² uelocissimo curso suo. Multis itaque diebus ac noctibus nauigantibus illis sub ductu Thesalici Philotetis,¹³ discrete notantibus stellarum cursum uisibilium * existencium iuxta polum, Maioris Urse scilicet¹⁴ et Minoris, que numquam occidunt, cum Angue¹⁵ uicino, secundum posita poetarum, cum stellam illam quam nauigantes Tramontanam appellant poete dixerunt esse stellam extremam positam in cauda Urse Minoris, et Maiorem Vrsam¹⁶ nauigantes ipsi Grecum¹⁷ nominant et Anguem¹⁸ dicunt esse magistrum— De quibus Ursis, Maiori scilicet et Minori, Ouidius in secundo libro¹⁹ Methamorphoseos²⁰ fabulose commentans dixit Calistonam²¹ et Archadem²² filium suum has mutatos in vrsas. Vocantur eciam hee stelle Septentrionales stelle, cum sint vii iuxta axem.²³ De quibus Iuno sic dixit:

Nuper honoratas summo, mea uiscera, celo
Videritis stellas illuc ubi circulus axem
Ultimus inuoluit spatique breuissimus ambit.²⁴
At²⁵ uos si tangit lese contemptus alumne,
Gurgite ceruleo²⁶ septem prohibete triones.

Nouerat enim Philotetes stellarum cursus²⁷ et motum,²⁸ si aliquis est in illis tamquam ille, qui nauigationis erat multum expertus. Et ideo, aura secunda perflante, tandiu recto remige nauigauit donec ad

¹ Syrie P¹ suis P² ² Achon A Acton H ³ potentissime P¹ ⁴ Et S¹ Sibille C Sibille P²
⁵ Secce CP¹ Setta N ⁶ om. P¹ ⁷ Saphi AP¹ Sapphy C Salbi H Longa Saphi L (I, 166)
Saphis S¹ ⁸ in CP¹ ⁹ igitur CP¹ ¹⁰ aliis add. CP¹ ¹¹ nauis CS¹ ¹² dissiluit C dissiliuit P¹
¹³ Philothete eis A Philotete eis CP¹S¹ Philocteta D (20, 17) Philoche eis H ¹⁴ licet A silicit
P¹ uidelicet S¹ ¹⁵ Agne A Argue P² ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ Et AA¹S¹ Grecam C²R ¹⁸ Agnem A
¹⁹ Et S¹ iuxta AP¹ om. CP² ²⁰ Methameris H Metamephoseos P² ²¹ Calixthonam A
Calistonem C Calixtonam H ²² Achadem P¹ ²³ axem MS. ²⁴ "Est uero cur
quis Iunonem ledere nolit/ofensaque premat, que proximi sola nocendo? O/ergo quantum
egol Quam uasta potencia nostra est!/Esse hominem vetui: facta est dea! Sic ego
penas/sontibus impono, sic est mea magna potestas!" add. C ²⁵ aut A ad P¹ ac P²
²⁶ cerulee P¹ ²⁷ cursum AH ²⁸ motus C

horas Frigias, regni Troyani uidelicet pertinencias, noua nauis applicuit, in portum scilicet qui tunc dicebatur ab incolis Simeonta.¹

[Incipit² liber³ secundus de Iasone⁴ et Hercule et⁵ Grecis applicantibus in pertinentiis Troie et de Laumedonte⁶ rege licenciante eos⁷ de⁸ locis illis.]

Greci autem, maris fatigatione lassati,⁹ ut peruenerunt in terram, in ipsam descendere quietis causa sitiendi animo moliuntur. Et descendentes ibidem recentes aquas a fontibus auriunt et ibidem maioris refrigerationis gratia moram per dies aliquos statuerunt, non ut incolis molestiam inferre disponderent nec nociuis dispendiis eos ledere aliquatenus attemptarent. Sed inuida¹⁰ factorum series, que semper quiete uiuentibus est molesta, ab inopinatis insidiis sine¹¹ causa inimicitiarum et scandali causas traxit. Propter * quas tante cladis diffusa lues orbem terrarum infecerit vt tot reges et principes bellicosa nece succumberent,¹² et¹³ tanta et talis ciuitas qualis extitit magna Troya uersa fuisset in cinerem, tot uiduatis mulieribus uiris suis, orbatis parentibus tot puellis¹⁴ et demum iugo seruitutis adductis. Quamuis enim Grecia inter tot grandes angustias potita¹⁵ fuisset uictoria,¹⁶ eius tamen victorie pretium per¹⁷ tempora longa deleuit iniuria¹⁸ scilicet sue gentis et¹⁹ nece et²⁰ suorum²¹ exterminio meliorum. Sane si diis tot mala grata fuerunt, primordialis causa tamen eorum, tam nulla tam leuis, animos non immerito perturbat humanos vt pro culpa tam leui tante acerbitatis pena meruisset infligi, nisi²² benigne forsitan diceretur ut procedentis mali congeries esset boni hedificatio subsequentis, cum ab hiis malis per Troye casum tanta bona processerunt²³ vt ipsa Troya deleta insurrexerit, causa per²⁴ quam Romana vrbs, que caput est vrbium, per Troyanos exules facta extitit uel promota, per Heneam²⁵ scilicet et Ascanium²⁶ natum eius, dictum Iulium. Et nonnullae alie propterea prouincie perpetuum ex Troyanis receperunt²⁷ incolatum. Qualis est Anglia, que a Bruto Troyano, vnde Britania dicta est, legitur habitata. Item qualis Francia, que post Troye casum a Franco rege, Henree²⁸ socio,²⁹ qui iuxta Renum³⁰ magnam condidit urbem quam Franciam

The Greci land; the author moralizes on the consequences thereof.

*f. 5^r

¹ Et S¹ Simeonta (*in text.* Simoēnta) B (v. 983, *nota*) Simoinita C [ad portum] Simoenta D (3, 19) Symeonta HP² Simeonte P¹ ² om. CP² ³ liber secundus om. C ⁴ Iasone . . . Hercule et om. AC ⁵ et . . . illis] qui, maris fatigatione laxati, in Troyani regni pertinentias eorum causa quietis descenderant P¹ ⁶ Lamedonta AP² Laumedonta CH Laomedonta S¹ ⁷ Iasonem et Herculem A ⁸ de . . . illis om. C ⁹ laxati P¹ ¹⁰ Et S¹ inuita AP² ¹¹ sine causa om. P¹ ¹² succumbant P¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ pupillis CP¹ ¹⁵ petita P¹ ¹⁶ om. AP¹S¹ ¹⁷ per . . . longa om. P¹ ¹⁸ iniuriam P¹ ¹⁹ suorum add. A suarum add. H ²⁰ om. CP¹ ²¹ om. AH ²² nec CP¹ ²³ processerint CP¹ ²⁴ propter CP¹ ²⁵ Eneam ACHP² ²⁶ Ascarum A Astanium H ²⁷ Et S¹ recipiunt C receperint HP¹P² ²⁸ Eneo H ²⁹ sotio MS. ³⁰ Regnum A fluuium add. C

ex suo nomine necnon et totam¹ eius prouinciam appellauit, habitata narratur. Et Veneciarum urbem inhabitauerit ille Trojanus Anthenor.² Habitationis eciam huius Siciliam³ legimus non expertem, que primo a rege Sicano,⁴ qui in Siciliam⁵ a Troya peruenit, habitata describitur, vnde Sicania⁶ dicta fuit. Et eo postmodum a⁷ Sicilia⁸ recedente, relicto in Sicilia⁹ Siculo¹⁰ fratre suo, vnde postmodum Sicilia¹¹ dicta est, transmeauit in Tusciam, quam multarum gentium habitatione repleuit. Et in regno Sicilie per marina confinia supra-dictus Heneas ciuitates multas legitur condidisse. Qualis est Neapolis tanta ciuitas et gentis indomite terra Gayeta.¹² Dyomedes¹³ etiam,¹⁴ licet fuerit de Grecia oriundus, qui in Troyano bello tanta de se miraculosa commi^sit, Troya deleta, dum in regnum suum recipi minime potuisset, inhabitauit Calabriam.¹⁵ Cuius socios¹⁶ narrauit Ouidius Circem,¹⁷ Solis filiam, in volucres transformasse, in Calabriam a Dyomede delatas. De quarum auium genere dicit Ysidorus¹⁸ multas fuisse productas que aues Diomedee¹⁹ sunt dicte, eam naturam habentes ut cognoscant hominem Latinum a Greco discernere. Quare Grecos Calabrie incolas colunt et Latinos fugiunt, si qui sunt.

*f. 6r

Iason and Hercules are compelled by Laumedon, King of Troya, to depart; but Hercules retaliates they will return within three years and will not then be forced thence.

Sed si tante prodictionis causa fuerit subsequenter boni causa finalis²⁰ humana mens habet in dubio. Nam subsequenter describit ystoria quod, Iasone et Hercule cum suis in portu quiescentibus Simeonte,²¹ de eis ad Laumedontem,²² Trojanum regem, fama peruenit quod gens quedam Trojanis incognita, scilicet gens Grecorum, nouo remige Frigias partes intrauit exploratura forte archana regnilo Troyani uel potius Troye prouinciam uastatura. Erat autem diebus illis Troya non tante magnitudinis qualis fuit postmodum de nouo firmata, et in ea regnabat tunc rex predictus Laumedon nomine, qui, sumpto dampnoso consilio (quod utinam non fuisset!), legatum suum in comitiua multorum ad Iasonem destinauit. Quo ad Iasonem ueniente legationem suam explicat²³ in hec uerba:²⁴ "Rex Laumedon, huius regni dominus, de aduentu uestro ualde miratur quare terram suam intrauistis ab eo licentia non obtenta, cuius est intencio sub tranquilla pace eam²⁵ tenere. Hoc

¹ tantam P¹ ² Athenor A Antenor P² ³ Silicia A Sciciliam (et alibi) C ⁴ Sycano AH Sicanio C ⁵ Silicia (et alibi) A ⁶ S¹ Sycana A Sacania C Syconia H Siccana P¹ Sicana P² ⁷ S¹ quia AC qui praem. HP¹P² ⁸ Scicano C ⁹ Scicania C
¹⁰ Syculo A Sciculo C ¹¹ Siccula P¹ ¹² Caieta C Gaieta HP²S¹ ¹³ Diomedes C
¹⁴ et P¹ ¹⁵ Chalabriam C ¹⁶ sotios MS. ¹⁷ Et S¹ Cyrcem A Curem H Circen P¹
¹⁸ Ysodorus A ¹⁹ Et S¹ Dyomede AP¹ Dyomedee H ²⁰ ut add. AP¹P²S¹ quod add. H
²¹ Simoinite C scilicet poeta add. P² ²² Lamedontam (et alibi) A) AP² Laumedontam (et alibi) H) CH ²³ explicauit P¹ ²⁴ Qualiter regis Laumedontis legatis in ipsius regno residencia protrahenda ultius Iasoni et Herculi denegauit add. P¹ ²⁵ S¹ [tener]la N om. MSS.

instantissime mandat uobis ut incontinenti debeatis terram eius¹ exire ita quod adueniente die sequenti sciat vos ab omnibus terre sue finibus recessisse. Quod si mandatorum suorum uos sentiat² contemptores, pro certo noueritis ipsum iubere suis in offensionem vestram irruere in depopulationem rerum et finae uestrarum dispendium personarum.” Postquam uero Iason totam³ seriem legationis audiuit, in ira et dolore cordis exacerbatus intrinsecus, antequam ad legationis dicta uerba mutua⁴ retorqueret, conuersus ad suos sic loquutus * est eis:⁵ “Laumedon rex, huius regni dominus, mirabilis dedecoris iniuriam nobis infert cum absque alicuius offensionis causa nos eici a sua terra mandauit. Itaque si eum regia nobilitas animasset, nos mandare debuit honorari. Nam si casus similis illum in Greciam adduxisset, sciisset sibi illatum a Grecis non dedecus sed honorem. Sed ex quo magis sibi dedecus quam honor applausit, nos etiam applaudamus et illi ut ab eius regni finibus recedamus,⁶ cum posset⁷ contingere et leue sit quod eius enorme consilium sit carissimo pretio redempturus.” Deinde continuatis uerbis conuersus ad nuncium dixit:⁸ “Amice, legacionis tue uerba diligenter audiuius et dona que per regem tuum nobis more nobilium sunt transmissa recepimus sicut decet. Deos nostros in Dei ueritate testamur non ex proposito terram tui regis intrasse ut offensam ingereremus in aliquem more predonio uolentiam illaturi, sed cum ad remotiores partes conferre nos nuperius⁹ intendamus, necessitas in hunc locum diuertere¹⁰ nos coegit. Dic ergo regi tuo nos de sua terra recedere, scituro pro certo quod etsi non per nos, poterit forte per alios, qui presentem iniuriam nobis illatam audierint,¹¹ condecitem¹² gratiam obtinere.” Hercules uero uerbis Iasonis non contentus regis nuncio refudit¹³ hec uerba:¹⁴ “Amice, quisquis es, regi tuo secure referras quod ad plus die crastino¹⁵ de terre sue statione penitus discedemus, sed sequentis tercii anni dies non erit exitura, dic illi, qua nos uidebit, si uiuet,¹⁶ in terram suam, uelit nolit, ancoras iniecisse et de danda nobis tunc recedendi licentia non erit sibi plena libertas, cum talis litis adpresens inchoauerit questionem quod priusquam de ea possit sperare¹⁷ uictoriam, ignominiosi dedecoris pondere deprimitur.” Cui

*f. 6v

¹ Et S¹ suam HP² ipsius P¹ ² Et S¹ sentiet H senserit P¹ ³ om. AH ⁴ mutata AS¹ mutuata C ⁵ Qualiter Iason conuersus ad suos de illata sibi iniuria a Laumedonte rege conqueritur add. P¹ ⁶ discedamus CP¹ ⁷ Et S¹ possit P¹ ⁸ illi. Responsio facta per Iasonem regis Laumedontis legato add. P¹ ⁹ ipsos A nuperime H nuper P² om. S¹
¹⁰ Et S¹ necessario add. CP¹P² ¹¹ Et S¹ audierit A audiuerint P² ¹² condecitem A consimilem P² ¹³ Et S¹ refutit A refusit H reculit P² ¹⁴ Minatoria responsio Herculis ad regis uerba legati add. P¹ ¹⁵ Et S¹ crastina CP¹ ¹⁶ viveret A uiuit H ¹⁷ superare AP¹ parare S¹

*f. 7^r regis nuncius re*spondendo sic dixit:¹ "Turpe satis est nobili et precipue strenuo minarum sagittas emittere nec michi qui sum missus est² commissum a³ rege ut erga uos litigiosis uerbis insistam. Dixi uobis que michi commissa fuerunt; si sapienter agere placet uobis, do consilium bonum ut ab hac terra recedere non sit graue priusquam possitis incurrere grauiora, cum leue non sit personas perdere que se possunt consilio salubri⁴ tueri." Et post,⁵ a Grecis petita licentia, suum remeauit ad regem.⁶ Iason uero et Hercules, nulla mora protracta, Phylotete⁷ uocato, iubent ancoras a mari subtrahi et omnia colligere⁸ que in terram adduxerant causa quietis. Sciebant enim, si uoluissent in Frigios insultare, non esse eis⁹ in congressu pares,¹⁰ in uiribus nec¹¹ in potentia fortiores. Arghon¹² ascendunt et, eleuatis velis, diis ducibus, Frigia¹³ deserunt litora. Et sulcantes maria, uentis afflantibus prosperis, non¹⁴ post multos dies in Colcos insulam salui perueniunt et desideratum feliciter portum intrant.

Iaconites, the capital of Colcos and home of King Oetes, is a stately and populous city, in a wide plain, watered by bubbling springs and abounding in game.

In insula igitur Colcos erat tunc temporis quedam ciuitas, Iaconites¹⁵ nomine, caput regni pro sua magnitudine constituta, vrbs ualde pulcra, muris et turribus circumdata, fabricatis multis insignita palatiis, plena populo copioso, et insignis multorum nobilium incolatu. In hac igitur vrbe degebat regaliter rex Oetes¹⁶ in multorum comitiua suorum, cum non longe a ciuitate ipsa nemora multa uirescerent apta quidem uenationibus¹⁷ ob multarum ferarum copiam iugis uescentium nemorosis. In cuius urbis ambitu longa patebat distensa planities frigidariis et uiridariis illustrata, dum aquarum fontes in ea innumerabiles scaturirent et quam plures fluuii continuis fluctibus prolabentes riuulis¹⁸ eandem planitiem irrigarent. Quare multarum uenatricium¹⁹ auium copia uigebat in illa,²⁰ multarum uolucrum cantilene incessanter ibidem dulci modulamine personabant.

*f. 7^r
Iason is welcomed by King Oetes, to whom he declares his errand.

Ad hanc igitur ciuitatem Iason et Hercules cum eorum * comitibus regaliter et decenter induti tramite recto se conferunt. Qui dum per plateas ciuitatis ipsius dyametro longo²¹ patentes moderatos gressus laudabili compositione maturant, miratur vulgus in eis²² illucescere²³ tot regios apparatus, tam speciosam²⁴ inflorescere

¹ Regis legaci suasio ut Iason et Hercules sine mora recederent *add. P¹* ² a rege *P¹*
³ a rege] est *P¹* ⁴ salubriori *P¹* ⁵ postea *CP¹* ⁶ Qualiter Iason et Hercules sine mora alta sulcant maria *add. P¹* ⁷ Phylotete *A* Philothete *C* ⁸ Et *S¹* congregare *CP¹* cogere *P²* ⁹ eius *AP¹P²* ¹⁰ pars equalis *AP²* partes equales *CHP¹* vel equales *add. S¹*
¹¹ ac *C* et *P¹* ¹² Argon *ACHP²* ¹³ Phrigie *A* ¹⁴ non post] Et *S¹* *transp. P²* ¹⁵ Iachonites *A* Iacintos *C* Iaconetes *P¹* ¹⁶ Chetes *A* ¹⁷ uenatoribus *P¹* ¹⁸ Et *S¹* riuulos *AHP²*
¹⁹ uenaticum *A* uenatrium *P¹* ²⁰ et *add. AS¹* ²¹ longa *P¹* ²² illis *CP¹* ²³ illucere *A* elucescere *CS¹* illucere *P²* ²⁴ speciosas *C* spetiosas *P¹*

iuuentutem,¹ sic modestos in eorum incessibus et in apparentia tot moribus² prepollere. Sitienti ergo animo disquirat uulgus qui sint, unde sint, et que causa sit aduentus ipsorum.³ Sciscitantibus ergo illis nullus est qui causam eorum⁴ aduentus⁵ aperiat donec portas palatii regii⁶ attingunt. Rex autem Oetes,⁷ innate sibi nobilitatis gratie non oblitus, statim sibi ex quo Grecorum aduentus innotuit, solio consurgens a regio, Grecis o(b)uiam in multorum comitiua suorum exiuit. Quos fronte illari et facie leta recipiens fouet amplexibus, signis salutationis exillarat, et in dulcium uerborum primitiis placidas amicitias illis spondet. Qui postmodum per gradus marmoreos loca sublimia conscenderunt, palatii intrant cameras, picturis variis illustratas et appositi auri mirifico fulgore micantes.⁸ Postquam uero eis est sedendi concessa facultas, Iason, multa animositatem repletus, in⁹ modesta pronuntiatione uerborum aduentus sui causam Oeti¹⁰ regi exprimit, et aurei uelleris ordinata discrimina secundum statuta legis impositae humiliter temptare deposcit. Eius autem rex benigne petitis obtemperans se impleturum uota Iasonis non negauit.¹¹

Paratis igitur in multa¹² rerum¹³ ubertate cibariis, sternuntur mense, superappositis ciphys aureis multis¹⁴ in illis. Et¹⁵ imminente commoditate uescendi, rex, cupiens omnem sui¹⁶ nobilitatis gratiam Grecis ostendere, pro quadam filia sua mittit ut ueniat iocunda celebratura conuiuium cum nouis hospitibus, quos ipse rex cum multa iocunditate recepit.¹⁷ Erat enim Oetis regis filia, Medea nomine, virgo nimium¹⁸ speciosa, patri vnica et sola futura heres in regno. Que¹⁹ quamquam iam²⁰ ad annos nobiles peruenisset et facta iam thori matura, a puerilibus tamen annis se totam exhibuit liberalium artium studiose²¹ doctrinis,²² sic totum²³ cordis auditate scientie inhibens²⁴ Elycona²⁵ ut nullus uel nulla ea doctior posset illis temporibus reperiri. Set eius margarite²⁶ scientia²⁷ ex qua potius prepollebat erat illa ars mathematica, que²⁸ per uires et modos²⁹ exorcizationum³⁰ nigromanticos lucem uertebat in tenebras, subito uentos inducebat et pluuias, corruscationes et grandines, et timidos

After a banquet has been prepared, the king sends for his only daughter Medea to welcome the strangers. By adding Pthole-

*f. 8r

meus and Christian doctrine, the author refutes the assertion of Ovidius and others that Medea could by her magic arts control the powers of nature.

¹ iuuentutes CP¹ ² floribus CP¹ ³ eorum CP¹ ⁴ eis C eius P¹ ⁵ ipsis add. S¹
om. CP¹ ⁶ regis P¹ ⁷ Chetes (et alibi) A ⁸ nitentes P¹ ⁹ in modesta]
immodesta A modesta P¹ ¹⁰ huic CP² ¹¹ De Medea qualiter Iasonis amore capta fuerit
add. A De Medea qualiter capta fuit amore Iasonis add. C De Medea qualiter amoris Iasonis
capta fuit add. HP² Incipit liber tercius. De Medea qualiter amore Iasonis philicapta add. P¹
¹² Et S¹ multarum CP² ¹³ om. CH ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ sue CS¹ ¹⁷ receperat
C recipit P¹S¹ ¹⁸ plurimum P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ om. HP²S¹ ²¹ Et S¹ studiosam H om. P¹
²² disciplinis P¹ ²³ Et S¹ tota C totius H ²⁴ inhibens CP¹ ²⁵ Helycona A Elicona C
Elicoria HP² ²⁶ margarita S¹ ²⁷ scientie CS¹ ²⁸ qua S² ²⁹ fortasse nodos (cf. p.
26. n. 1) ³⁰ Et S¹ exorcizationis CP¹ exhortationum H

terremotus. Fluuiorum¹ autem decursus per decliua loca labentes ad superiores partes influere et redundare cogebat. (H)yemali etiam impugnatione frondibus arbores spoliatas compellebat in ipsa turbinis tempestate² florescere, iuuenes faciendo senescere et senes ad iuuentutis gloriam prouocando. Hanc credere uoluit antiqua gentilitas luminaria magna, scilicet solem et lunam, sepius coegisse contra naturalium³ ordinem eclipsari. Nam secundum astrologie ueritatem, de qua ipsa doctissima fuisse describitur, sol decurrens sub ecliptico⁴ cursu continuo eclipsari non habet, nisi cum fuerit in coniunctione lune, existente⁵ in⁶ coniunctione ipsa cauda uel capite (que sunt quedam intersecationes cuiusdam circuli celi) et aliquo alio ex planetis. Nam tunc opponente se luna inter aspectum nostrum et solem, corpus solis nos uidere uisione solita non permittit, secundum quod de hoc perhibuit magne discretionis Egiptius⁷ Ptholemeus.⁸ Ipsa tamen pro sue incantationis uiribus hoc accidere fecisse narratur non⁹ cum sol erat in lune coniunctione (quam nos uulgariter dicimus "cum luna se uoluit"¹⁰) sed cum erat in eius opposito, ab eo ea per vii¹¹ signa continue¹² existente remota (tunc cum lunam uulgariter "quintamdecimam" appellamus). Sed ille fabularis Sulmonensis Ouidius sic de Medea, Oetis regis filia, de ipsa fabulose commentans, tradidit esse credendum (quod absit a catholicis Cristi fidelibus credi debere nisi quatenus ab Ouidio fabulose narratur). Nam ille summus et eternus Deus, qui in sapientia, id est in Filio, cuncta creauit, celestia corpora planetarum propria sub lege disposuit, * et ea statuens in eternum preceptum imposuit¹³ eis quod non preteribunt.¹⁴ Hinc est quod solis eclipsis contra naturalium instituta numquam legitur accidisse nisi cum incarnatus¹⁵ Dei Filius seipsum pro nobis humiliter exposuit passioni. Qui cum in crucis patibulo tradidit spiritum, eclipsatus est sol, luna tunc non existente in coniunctione¹⁶ sua. Tunc¹⁷ uelum templi scissum est, facti sunt¹⁸ terremotus horribiles, et multa tunc sanctorum corpora surrexerunt. Vnde cum diebus illis Dionisius¹⁹ Ariopagita,²⁰ summus phylosophus in naturis, uiueret apud Athenas, et²¹ esset in gignasiis studiosus,²² licet esset infectus gentilitatis errore, videns tamen in Christi passione solem eclipsatum,²³ stupefactus sic dixit:

*f. 8v

¹ Fluuioſ P¹ ² tempeſtatione P¹ ³ naturalem CP¹S¹ ⁴ Et S¹ eclipsis C ecliptica HP¹ ecliptica P² ⁵ Et S¹ extante CP¹ ⁶ in coniunctione] coniunctione in S¹ ⁷ Egiptius C Egyptius P² philoſopus add. P¹ ⁸ Protholomeus A Tholomeus CP¹ Ptholomeus S¹ ⁹ Et S¹ nam AC nom P¹ ¹⁰ uoluet AHP²S¹ ¹¹ ſex (ſupra ſeptem in ratura) P¹ ¹² Et S¹ continua AP² om. C ¹³ Et S¹ poſuit AC ¹⁴ preteribit ACP¹S¹ ¹⁵ Et S¹ incarnati ACP² ¹⁶ S¹ condicione ACHP¹ contradictione P² ¹⁷ cum AP²S¹ ¹⁸ Et S¹ om. AP¹P² ¹⁹ Dyonisius AHP² Dionisii uisioni C ²⁰ Auriopagita H Anuopatica P² ²¹ et . . . ſtudioſus om. C ²² om. P¹ ²³ eclipsaſſe AHP¹P² eclipsari S¹

“Aut deus nature patitur aut machina mundi dissoluitur.” Hic est uerus et eternus Deus, cuius¹ est posse naturalia queque dissoluere et cogere in lege nature peccare, qui sola unius sui fidelis prece² cursum solis mundanum contra naturalem institutionem ipsius ad³ Sabaoth⁴ figi et stari mandauit. Hoc⁵ autem⁶ de Medea secundum fabulas ideo ponitur⁷ quoniam sic de ea fabulose fuisse presens ystoria non obmittit, cum et ipsam fuisse in astronomia et nigromantia peritissimam⁸ non negetur.

Medea autem, audito patris precepto,⁹ quamquam esset virgo nimium speciosa, conata est, ut mulierum est moris, speciem addere speciei per speciosa uidelicet ornamenta. Quare compta pretiosis ornatibus et¹⁰ regio apparatu, decora¹¹ cuncto¹² gradu,¹³ non obesse¹⁴ familiaritate, ad discumbentium mensas accessit. Quam sedere iuxta Iasonem illico iussit pater. Sed¹⁵ O misera et infatuata nobilitas, quid urbanitati debes in honoris tui precipitium et tui decoris pro curialitate iacturam? Numquid est sapientis se credere constancie puellari aut sexui muliebri, qui nullis annorum circulis¹⁶ nouit captare constantiam? Cuius animus semper consistit in motu et precipue inter pubescentes uacillationes antequam mulier viro facta uiripotens misceatur. Scimus enim mulieris animum semper virum appetere, sicut appetit materia semper formam. O utinam materia transiens semel in formam posset dici suo contenta formato! Set sicut de¹⁷ forma ad formam procedere materie¹⁸ notum est, sic mulieris concupiscentia dissoluta procedere de viro * ad virum, uti esse creditur sine fine, cum sit quedam profunditas sine fundo, nisi forte pudoris labes aliqua abstinencia laudanda¹⁹ concluderit sub terminis honestatis. Qua²⁰ ergo, O rex Oetes, ductus audacia tenere puelle latus extranei viri lateri consuisti?²¹ Si sexus fragilitatem ex animo discusso libresses, heredem unicum regni tui ignominioso nauigio in extranea regna delatam sub tanto dispendio non fleuisses vt filia simul et semel et thesauri tui inaudito cumulo priuareris.²² Quid tibi profuit Martis custodia aduersus fraudes mulieris et dolos? Sane quia quod²³ futurum erat, forte dixeris, nullatenus potuisti²⁴ uitare, iussisti filiam tuam cum Iasone communicare conuiuuium et Iasonem statuisti participem nate tue in celebratione ciborum.

Medea, richly adorned, approaches the tables and at her father's command sits next Iason. The author reproaches Oetes for granting his daughter this liberty.

*f. 9.

¹ cui A ² om. P¹ ³ ac CP¹ ⁴ Gabaon S¹ ⁵ Et S¹ hic ACP² hec P¹ ⁶ hoc add. A
⁷ ponuntur P¹ ⁸ Et S¹ peritissima P¹P² ⁹ mandato P¹ ¹⁰ in CP¹ ¹¹ decoro C
decorata HS¹ decori P¹ ¹² ita est P¹ om. C cuncto . . . familiaritate om. S¹ ¹³ grada
P¹ ¹⁴ obmissa C ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ curriculis P¹ ¹⁷ de . . . formam] ad formam de
forma CHP²S¹ ¹⁸ materiam S¹ om. CH ¹⁹ laudanda A colaudanda CP¹ ²⁰ quare
CP¹ ²¹ Et S¹ consensisti H iungere censuisti P¹ ²² Et S¹ priuaueris AH ²³ quid P¹
²⁴ potuisse C potuisses P¹

Nam quid tibi proinde reuera successerit ecce subiungit ystoria, successus congruos et¹ incongruos non obmittens.

Bashfulness does not prevent Medea from noting the appearance of Iason. She falls violently in love with him and ceases to care for food or for drink. Those about her ascribe her loss of appetite to modesty, while she seeks excuses for her immodesty.

Existente igitur Medea inter² patrem et Iasonem, licet multo esset rubore perfusa, tamen³ temperare non potuit suorum acies⁴ oculorum quin, cum poterat, eorum intuitum uersus Iasonem dulcibus aspectibus retorqueret, sic eius faciem et circumstantias faciei, flauos crines, corpus, et membra⁵ corporis intentis ymaginationibus contemplando quod repente in concupiscentia eius exarsit et⁶ feruentis amoris⁷ in animo cecum⁸ concepit ardorem. Non⁹ illi est cura ciborum uesci dulcedine nec gustare pocula melliflue potionis. Est enim¹⁰ sibi¹¹ tunc cibus et potus Iasonis dulcis aspectus, quem totum clausum gestat in corde et in cuius amore libidinis repletus est stomachus saturatus. Cum igitur inspiebatur ab aliis qui intuebantur¹² eam ciborum gustibus sic cessasse, attribuebant eidem¹³ non amoris causa hoc in ipsa procedere sed sola forte ratione ruboris. Medea ergo tanti feruoris exasperata cupidine conceptum crimen satis conatur obtegere ut non solum ab hiis¹⁴ a¹⁵ quibus inspicitur percipi forte posset, sed etiam a seipsa probabilis excusationis argumenta producit quibus illud quod esse posset nefas in virgine excusabile¹⁶ conuertat¹⁷ in fas.¹⁸ Inde est quod tenui sono¹⁹ suos eburneos * infra dentes collidit²⁰ hec²¹ uerba: "O utinam iste barbarus tam speciosus tam nobilis michi maritali copula iungeretur," ut sibi ipsa²² daret intelligi inculpabili affectione illud appetere quod culpa et crimine non carebat. Omnium enim mulierum semper est moris ut cum inhonesto desiderio virum aliquem appetunt, sub alicuius²³ honestatis uelamine suas excusationes intendunt.²⁴

*f. 9v

After the banquet she withdraws to her chamber, where a long conflict between love and shame goes on within her.

Conuiuii igitur fine facto, Medea de sui patris licentia camerarum suarum intrat archana, et Iason et Hercules quadam eius palatii recipiuntur in camera iussu regis. Medea autem in sui²⁵ secreto cubiculo sola persistens, ex concepti²⁶ amoris flama uexata, anxietate multa torquetur et multis fatigata suspiriis satis solícite cogitat in seipsa qualiter sui ardoris flammis posset²⁷ occurrere per satisfactionem proprie voluptatis. Set virginei pudoris pusillanimitate²⁸ deuicta cedit audacie, cum in ea pugnet amor et pudor. Instat amor ut audeat sed per²⁹ ignominiam pudor uetat. Et sic duplici uexata

¹ et incongruos *om.* CP¹ ² intra regem P² regem *add.* HS¹ ³ in rasura P¹ ⁴ aciem CP¹ ⁵ membra MS. ⁶ Et S¹ *om.* AP² ⁷ incendio *add.* CP¹ ⁸ secum AS¹ tecum H ⁹ enim *add.* AH ¹⁰ *om.* P¹ ¹¹ ei CP¹ ¹² inspiebant P¹ ¹³ ei P¹ ¹⁴ Et S¹ aliis HP¹ ¹⁵ *om.* AH ¹⁶ excusabili AHP² S¹ excusabiliter C ¹⁷ conuertebat AH conuertatur C ¹⁸ ratione *add.* S¹ ¹⁹ uocis *add.* P¹ ²⁰ Et S¹ colligit CP¹ P² ²¹ ista P¹ ²² ipsi AP² ipsam S¹ ²³ Et S¹ cuius A eius CHP¹ ²⁴ De colloquio inter Medeam et Iasonem *add.* C ²⁵ suo AH ²⁶ excepta P¹ ²⁷ possit P¹ ²⁸ pusillatione CP¹ ²⁹ per ignominiam] pro ignominia CH

conflictui sui laboris dispendia per totam (h)ebdomadam sub taciturnitate defleuit.

Factumque est autem quod a fortuna,¹ miseriis² que finem accelerat, ex³ seipsa processit pro Medee uotis illud acceptum quod quadam die, circa⁴ eius diei medium, dum rex Oetes in secretariorum comitiua suorum cum Iasone et Hercule de multis multa sua conferret in aula, pro Medea filia sua misit ut ueniret ad illum. Qua in apparatu regio veniente in sui ueneratione ruboris iuxta patrem ipso iubente consedit. Cui pater blando sermone licentiam explicauit ut cum⁵ Iasone et Hercule more uirgineo uerba solatio conferret. Que pudibunda quodammodo patris surgens a latere iuxta Iasonem sibi sedere elegit. Iason⁶ ut uidit Medeam iuxta se consedis, factus est illaris et, modico relicto spatio sessionis, secedens parum ab Hercule, magis Medee lateri fit propinquus. Rex autem Oetes et astantes ceteri multe confabulationis amenitate diem eludunt,⁷ et⁸ Hercules cum astantibus coram * eo multa sermocinatione de pluribus conferrebat. Sicque inter Iasonem et Medeam nullum medium erat cuius⁹ posset obice,¹⁰ si uicissim ad loquendum erat, aliquid impediri. Medea igitur,¹¹ quasi in solitudinis habilitate alloquendi Iasonem apta commoditate captata, uidens ceteros inter se circa alia colloquia diuersa uacare, timorosi pudoris sarcina honeste¹² deposita, in primis uerborum congressibus sic est Iasonem¹³ alloqua:¹⁴ "Amice Iason, non reputet tua nobilitas inhonestum nec uicio femineae dissolutionis ascribat si forte tecum uelut ignota¹⁵ conferre presumo et me inhonesta¹⁶ intentione uerborum affecto ad tui notitiam prouocare. Dignum est equidem ut extraneo nobili et negotioso salutis consilium tribuatur a nobili. Nam prodesse nobilis nobili ex¹⁷ quadam mutua urbanitate tenetur. Scio enim te nobilem et ductum audacia iuuenili regnum istud pro obtinendo aureo uellere petiisti, pro cuius questu scias te discrimini manifesto submittere et infallibilis¹⁸ mortis periculo subicere uitam tuam. Ergo tue nobilitati et iuuenili calori compator et tibi desidero salutis consilium et auxilium utile ministrare propter quod illesus a tantis periculis eruaris et ad¹⁹ optatos tue patrie lares incolumis ualeas²⁰ grata sospitate²¹ redire. Et hec²² tibi

Oetes summons Medea to the royal hall. She attempts to dissuade Iason. But finding him determined, she agrees to aid him provided he come to her chamber the following night and take oath to marry her.

*f. 10^r

¹ fortune causa C fortune HP¹P²S¹ ² Et S¹ miseriis A miseri C ³ om. P¹ ⁴ circa . . . medium] contra (circa H) huius (ipsius H) diei medium AH ⁵ om. P¹ ⁶ Et S¹ autem add. H uero add. P¹ ⁷ claudunt CS¹ ⁸ cum P¹ om. C ⁹ quo S¹ ¹⁰ obici AP² obiectu C obicere H om. S¹ ¹¹ Et S¹ sibi P² sibi add. AH ¹² et honestate C honestate P¹ ¹³ Iason P¹ ¹⁴ Medea Iasonis amore bacchata sic illum extitit alloqua add P¹ ¹⁵ Et S¹ nota P¹ ingnoto P² ¹⁶ inhonestatis H in honesta P² ¹⁷ ex quadam] exequenda P¹ ¹⁸ ineffabilis P¹ ¹⁹ om. AP²S¹ ²⁰ in add. AHS¹ ²¹ sospitare P¹ ²² hoc H ad hoc S¹

de leui profutura¹ cognoscas si perceptibili² corde meos monitus amplecteris et efficaci studio duxeris exequendos.” In prono sibi uultu et plicatis brachiis Iason ad offerentis uerba sic humili voce respondit:³ “Ha nobilissima⁴ domina,⁵ vobis deuotissimo corde meo humiles grates fundo que laboribus meis compati nobili expositione mo(n)stratis. Cuius rei causa beneplacitis uestris me totum expono, cum multo magis sint munera gratiosa que nec petita nec
 *f. 10^v precedentibus beneficiorum meritis tribuuntur.” Cui Medea:^{6*} “Amice Iason, nosti quanta sunt in aureo uellere querendo constituta discrimina an forte fama, ueritatis ignara, tibi causam ipsorum ueram non prodidit in aperto? Sane eius facultas obtentus uix aut nullo modo mortali cadit in homine, cum diuina sit eius custodia et non sit in homine plus posse quam potest uirtus inexpugnanda⁷ deorum. Quis enim illesus euasit⁸ a bobus flamas eruct[ua]ntibus⁹ igneas quem fortune casus aduersus ipsos irruere stimulo presumptionis induxit, cum aduersus illos insultans subito conuertatur in cinerem et exustus fumosa¹⁰ pereat in fauilla?¹¹ Quod si tam leui animo attemptare iuueniliter presumpsisti, magna fatuitate deduceres, cum pretium tante rei mors sola consistat. Abstrahe ergo, Iason, si petis agere sapienter, a tam infausto limine¹² pedem tuum et ne accedas ad letifera limina, que tue sunt uite lumina finaliter ablatura.” Iason autem uelut impatiens ad Medee uerba, commotus ne plura hiis similia uerba diffundat, eius sermonem intersecat et, eius serie interrupta, sic intulit:¹³ “Ha nobilissima domina, numquid uestrorum terrore sermonum exanimare me creditis ut duris incussionibus stupefactus ab incepto desistam? Numquid, si fieret, uti posset aliqua gloria uita mea? Sane uiuus uiuaci uituperio tabescerem inter gentes et¹⁴ omnis exutus¹⁵ honoris laude perpetui dedecoris uilescebam¹⁶ ubertate.¹⁷ Est ergo propositi mei certum morti me tradere, si mors est pretium tante rei. Nam prudentis viri proprium esse debet, ex quo alicuius cepti propositum publicauit in actu, preponere¹⁸ necem uite priusquam a cepto ignominiose desistat.” Cui Medea:¹⁹ “Est ergo, Iason, illa tui propositi certitudo ut mortem affectes preponere uite tue in tam²⁰ vicini discriminis interitu²¹ manifesto. Reuera tue fatuitati compatiar et erga te

¹ profuturus *H* profuturam *S*¹ ² perceptibili *MS.* ³ Qualiter Iason ad Medee uerba humili sermone respondit *add. P*¹ ⁴ mulierum *add. HP*² mulier et *add. S*¹ ⁵ mulier *add. A*
⁶ Iterum Medea Iasonem hoc fuit sermone loquuta *add. P*¹ ⁷ in expugnando *P*² ⁸ euaserit *CP*¹ ⁹ emittentibus *C* ¹⁰ famosa *A* fumosas *CP*¹ ¹¹ fauillas *CP*¹ ¹² Et *S*¹ lumine *H* limite *P*¹ ¹³ Verbis Medee Iasonis iterata contraresponsio *add. P*¹ ¹⁴ om. *P*¹ ¹⁵ excusatus *C* exutus *P*¹ ¹⁶ uilescebam *P*¹ ¹⁷ ubertate *N* (*cf. p. 113, n. 4*) libertate *AHP*¹*P*² in labore *C* libertati *S*¹ ¹⁸ Et *S*¹ proponere *AHP*² ¹⁹ Continuata responsio per Medeam ad uerba Iasonis *add. P*¹ ²⁰ tam vicini] tanto *C* tanti *P*¹ ²¹ Et *S*¹ interita *P*¹

presumentem nimium indi*screte commoueor uisceribus pietatis. *f. 11^r
 Quare propono tibi compatiendo benigne tue salutis antidotum¹
 reuerentie preponere patris mei et meo pudori non parcere nec saluti.
 Sed huius ita demum a me beneficii gratiam consequeris,² si monitis
 meis³ pure⁴ spondes et in exequendis que dixero fallaciis non
 utaris.”⁵ Ad hec Iason:⁶ “Nobilissima domina, quecumque de-
 creueritis⁷ me facturum infallibiliter adimplere uobis spondeo deos-
 que contestor.” Cui⁸ Medea: “Si me tibi copulaueris in vxorem,
 si me ab hoc paterno regno, Iason, abduxeris in tuam patriam dela-
 turus, si me fidelis non deseres quoad uiuam, pro⁹ certo faciam et
 tractabo quod aurei uelleris obtentu finaliter tuum uotum implebis,
 totis¹⁰ imminentibus malis¹¹ periculis anullatis. Sum enim inter
 mortales¹² alias¹³ sola que possum uirtutes Martis eludere et eius
 potentialiter institutis per contrariam artis potentiam obuiare.”
 Ad que Iason:¹⁴ “O quam magna et inextimabilia reuera sunt illa
 que michi, nobilis uirgo, promittis daturam¹⁵ michi te, uidelicet que
 inter alias preciosas¹⁶ sponsas electe pulcritudinis prerogatiua re-
 fulges uelut rosa punicea,¹⁷ que¹⁸ ueris temporibus¹⁹ flores ceteros
 quos in aruis campestribus sponte natura produxit suorum titulorum
 insigniis²⁰ antecellit! Et me liberare preterea²¹ a tantorum malorum
 noxiis, aureo ariete quesito! Scio tamen²² me iustum esse non posse
 pretium tante rei. Et qui dona tam cara grata offerente²³ fortuna
 renueret merito dici posset summa fatuitatis insania²⁴ penitus agitari.
 Quare, nobilissima mulierum, et me in uirum vobis humiliter et
 deuotum sponsum expono et me facturum singula que uestra dis-
 cernit electio pura et intemerata fide promitto.” Medea uero²⁵
 talis oblationis exilarata sermonibus, sic ad offerentis uerba respon-
 dit²⁶ iterato:²⁷ “Amice²⁸ Iason, de tuis pollicitationibus²⁹ certam³⁰
 effici et omnino securam³¹ non uano corde desidero et ut³² in hiis men-
 tem meam tu*tioris assecurationis³³ facias firmiorem,³⁴ peto per te *f. 11^v
 quecumque dixisti tuo sacramento firmari. Sed cum ad presens se
 nobis locus habilis non presentet, differendum hoc puto dum operi-
 atur terra noctis caligine, que ad committendum occulta se prebet

¹ antidotum *MS.* ² consequaris *AH* ³ mei *P¹ om. C* ⁴ parere *P²S¹* ⁵ uitaris
H ueris *P¹* ⁶ Ad Medee uerba Iason sic breui sermone respondit *add. P¹* ⁷ decreuisti
AS¹ decreuisti *H* decreueris *P¹* ⁸ Cui Medea] Medea sic Iasoni respondit *P¹* ⁹ pro certo
om. P¹ ¹⁰ totius *CP¹* ¹¹ Et *S¹* mali *C om. H* ¹² *om. P¹* ¹³ alia *AC om. S¹* ¹⁴ Iterum
dixit Iason *add. P¹* ¹⁵ que *add. HP¹P²* ¹⁶ speciosas *C om. P¹* ¹⁷ punicea *MS.*
premea *C* ¹⁸ que in *C* ¹⁹ temporis *P²S¹* ²⁰ insignibus *CP¹* ²¹ propterea *P¹*
²² enim *P¹* ²³ afferente *CP¹* ²⁴ infamia *P¹* ²⁵ autem *A* enim *P²S¹* ²⁶ Medea iterato
Iasoni sermone respondit *add. P¹* ²⁷ Et *S¹* *om. CHP¹* ²⁸ Iterato *praem. P¹* ²⁹ pol-
licitationibus me *H* ³⁰ Et *S¹* certa *P¹P²* ³¹ Et *S¹* secura *P¹P²* ³² *om. ACHP²S¹* ³³ assecu-
tionis *CP¹* ³⁴ Et *S¹* firmitate *AP²* firmitatem *H*

desiderantibus habilem et a scientia hominum multos excusat. Et¹ ea igitur nobis commoda se prebente, per mei secretarii² nuntium requisitus ad meam cameram tutus accedes,³ in qua securam me facies⁴ de premissis⁵ per sacramenta deorum. Nam et me assecuratam⁶ hoc modo habere deinceps poteris sicut tuam et ibi⁷ de tuorum factorum processibus et ipsorum⁸ executione finali per me plenius instrueris." Cui Iason statim huius compendii breuiloquio sic concludit: "Nobilissima domina, sicut dicitis fiat uobis et michi." Ambobus ergo cedentibus pluralitati sermonum, Medea, ab Hercule petita licentia, rege patre etiam salutato, multis aso(c)iat⁹ comitibus in propriam cameram se reduxit.

[Incipit¹⁰ liber¹¹ tercius de¹² Medea instruente Iasonem de aurei velleris certamine et de medelis ad pugnam faciendam cum bobus et dracone operandis.]

After anxiously waiting until all is quiet in the palace, Medea sends a maid to conduct Iason to her chamber.

Iam diei medium sol post terga reliquerat et suorum flexis habenis equorum ad partes iam uergebat occasus cum Medea sola persistens in aula¹³ que dixerat Iasoni et que responsa fuerunt per eum multa intra¹⁴ se cogitatione reuoluit. Et dum condicta¹⁵ inter¹⁶ se diligenter examinat, dilatato gaudio sed mixto desiderio inualente gaudium eius obducitur, dum inuidenda¹⁷ noctis hora¹⁸ per multam cupiditatem suescit.¹⁹ Quare utpote feruoris impatiens dum desiderio fluctuat anheloso, intentis²⁰ metitur aspectibus cursum solis. Tanta enim auiditate torquetur in solis occasum quod illud diei residuum quod erat medium inter lucem et tenebras sibi pro certissimo uisum fuit tractum duorum habuisse dierum. Sed eo demum uergente ad uesperas, sub emisperio factus occiduus certas noctis induxit tenebras, dum inter aspectus humanos et ipsum solem se interposuit umbra terre. Insurgente ergo illius noctis crepusculo, multa uarietate subuertitur²¹ fluctuans animus in Medea, qui, iam erectus ad notandum singulos gradus solis donec occideret soli-* citudine²² grauiori notat et appetit lapsus noctis et sic per consequens ortum lune, cum nocte illa circa primi so(m)pni horam eleuatura

*f. 12^r

¹ Et S¹ vt A om. CP¹ ² secretarium CP¹ ³ accedas ACP¹ ⁴ Et S¹ facias AH
⁵ predictis C promissis P¹ ⁶ securam C securatam P¹ ⁷ Et S¹ ubi AP² ibidem P¹
⁸ eorum P¹ ⁹ asotia MS. ¹⁰ om. ACP¹P² ¹¹ liber tercius om. CP¹ ¹² de . . .
operandis] De Medea instruente Iasonem de raptu aurei velleris et de promissionibus sibi
factis per eum C Qualiter Iason anu comite Medee aulam intrauit P¹ ¹³ camera CP¹
¹⁴ inter P¹ ¹⁵ Et S¹ condita AC cogitaret P¹ ¹⁶ Et S¹ intra ACH ¹⁷ Et S¹ inuidendo
CP¹ imminente H ¹⁸ horam CP¹ ¹⁹ se uescit. H ²⁰ intendeuolmente N (cf. intentis
ymaginationibus [p. 18, l. 7]) internis AP¹P²S¹ interius CH ²¹ subuertit AP¹P²S¹
²² similitudine C similitudinem P¹ nec praem. MSS et S¹

esset ab ortu, et¹ sic, eius noctis ab existentibus in palatio consumata uigilia, dormitionis singuli quietem appeterent, per quam complendi² sui uoti desiderata libertas plena pateret eidem. Set O quam desideranti animo nichil satis festinatur! Quantis enim torquetur cruciatibus anxiis tunc Medea cum sentit patris famulos in palatio longa uigilia noctem eludere et inuigilantibus signa cadentia sompnos nullatenus suadere! Longe igitur expectationis uelut impatiens nunc huc nunc illuc fertur per cameram inquieta; nunc ad eius se dirigit [h]ostium exploratura si forte uigilantes ineant³ de dormitione tractatum,⁴ nunc conuersas ualuas aperit fenestrarum inspectura per illas quantus effluxerit⁵ de nocte ea⁶ decursus. Sed tamdiu talibus uexatur angustiis donec gallorum cantus, dormitionis prece, undique inualescit, ad quorum monitus uigilantes instantem⁷ quietem appetunt dormiendi. Recubante⁸ igitur uniuersa familia regis et sub noctis tacito circumquaque diffuso silentio, Medea, exillarata non modicum, quandam⁹ anum sibi domesticam et nimis astutam ad Iasonem caute mittit. Quam ut presentit Iason, subito surgit a thalamo et, anu comite,¹⁰ lentis incessibus¹¹ per obscura palatii gradiens Medee peruenit ad aulam. In cuius introitu astante Medea, Iason affectuosis uerbis salutis pandit oraculum in ingressu. At illi¹² simili responso reddito per Medeam, gratabundus ualuas intrauit.

Confestim igitur secessit anus, Iasone et Medea solis in camera derelictis et firmatis aule ianuis per Medeam, iuxta stratum mirabili apparatu triclinium¹³ Iason, Medea dictante, consedit. Apertis igitur thesauris suis,¹⁴ quandam ymaginem auream¹⁵ consecratam in nomine summi Iouis, ut gentilium erat moris, Medea eduxit ab illis et ea¹⁶ ostensa Iasoni in multo lumine ardentium cereorum, quibus tota camera fulgore maximo perlucebat, hiis * uerbis illum allocuta¹⁷ est dicens:¹⁸ "Peto a te, Iason, super hanc ymaginem summi Iouis sacramentum a te michi fidele prestari ut, cum me totam tue volu(n)tatis¹⁹ exponam arbitrio et impletura sum²⁰ omnia que tibi promisi, intemerate²¹ fidei puritate te michi perpetuo seruaturum puro corde iurabis, diuini et humani iuris²² ab hac hora me in

Medea produces a golden image of Iupiter, on which Iason swears to marry her.

*f. 12v

¹ Et S¹ ut AHP² ² comprehendi A comprehendi vel complendi P¹ om. S¹ ³ Et S¹ inhiant A inierunt H audiret P² ⁴ tractantes P² ⁵ Et S¹ effluxit A effluerat P¹
⁶ illa P¹ ⁷ instantes C instanter P¹ ⁸ Et S¹ recubante AP¹ ⁹ suam add. CP¹ ¹⁰ ducente A ¹¹ Et S¹ passibus AC ¹² igitur AP²S¹ ergo H ¹³ Et S¹ triduum A decoratum H traconditum P² ¹⁴ in add. P¹ ¹⁵ Et S¹ om. P¹P² ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ allocutus P¹ ¹⁸ Qualiter Iason et Medea in camera existentes insimul dulcibus fouent amplexibus add P¹ ¹⁹ voluptatis MS. ²⁰ sim CP¹ ²¹ intemerata A intemeritate H ²² lego add. C potentiam add. H potentia add. RS¹

tuam consortem accipies, et¹ nullo tempore uite tue me deserere aliqua machinatione presumes.” Ad quod Iason, deuoto uultu se offerens² et ymagine corporaliter manu tacta, Medee seruare singula et adimplere predicta iurauit.

The author blames Iason for afterwards deceiving Medea and Medea for not having read the stars to better advantage.

Sed O deceptiua³ viri falacia! Dic, Iason, quid tibi Medea demum fecisse plus potuit, que,⁴ sui decoris omni honore postposito, tibi suum corpus et spiritum unanimiter tradidit, solius⁵ promissionis tue potius lapsa⁶ fide, non attendens sue nobilitatis insignia nec sue magnalia regie dignitatis aduertens, cum tui amoris causa seipsam hereditario septro priuauerit, et senem patrem irreuerenda⁷ reliquerit, thesauri sui cumulo spoliatum, et paternas sedes deserens propter te elegit exilium, preponendo natalis soli⁸ dulcedini prouincias alienas? Nonne teipsum a mortis interitu saluauit incolumem et perpetui uituperii labe detraxit, qui saltem si sospes a casu discriminis euasisses, aureo uellere non quesito, redire in⁹ Thesaliam pro¹⁰ pudoris angustia audacia tibi secuta non erat? Destituit enim seipsam¹¹ sibi¹² et suis¹³ et te restituit tibi et tuis. Quo ergo¹⁴ pudore depulso iuramenti tui fedus eludere presumpsisti vt ingratitudinis labe pollutus credentem deceperis uirginem? Ea¹⁵ laribus¹⁶ paternis abstracta et deorum timore postposito, quos elegisti periurando contempnere, ei fidem¹⁷ fallere ueritus non fuisti a qua tanti boni magnalia te certum est suscepisse. Sane te inuerecundum demum decepisce Medeam narrat ystoria. Sed hoc processit ex¹⁸ tua deceptione flagitium, ut eiusdem ystorie¹⁹ series non obmittit, quod in tui penam * periurii et in odium fidei rupte tue, diis uigentibus,²⁰ uitam tuam turpi casu diceris finiuisse, de qua hic plura refferre²¹ ad presens omittitur pro eo quod presentis tractatus materiam²² non contingit. Set tu, Medea, que tantarum diceris scientiarum illustratione decora, dic, tibi quid profuit notitia legis astrorum, per quam dicitur futura posse presciri? Si prescincia²³ futurorum uiget in illis, vnde tibi tam enormiter tam impie prospexisti? Forte dixeris²⁴ te multo baccatam amore futura tui mali scrutari dispendia in astrorum legibus per negligentiam obmisisse. Sed certum est astronomie iudicia super incerto firmata, de quo manifestum exemplum potenter et patenter in²⁵ te elicitur, que²⁶ tibi prouidere per ea

*f. 13^r

¹ ut add. AP²S¹ in add. P¹ ² conferrens P¹ ³ deceptiui CP¹ ⁴ quam P¹ ⁵ solius . . . fide] meglio confidandosi nel iuramento della stanca fide N ⁶ labra MS. ⁷ Et S¹ inueneranda A inuerecunda C inuerecundia P¹ ⁸ solii ACHP² ⁹ om. AP²S¹ ¹⁰ pre HP¹S¹ ¹¹ Et S¹ et CP¹ seipsa P² ¹² om. P¹P² ¹³ suos CP¹S¹ ¹⁴ igitur AH ¹⁵ AH a add. C ¹⁶ cum add. P¹ ¹⁷ federa CP¹ ¹⁸ a P¹ ¹⁹ om. AH ²⁰ ingerentibus AP²S¹ ²¹ dirne N referri AHP²S¹ ²² materia P¹ ²³ Et S¹ prescincia C presentia P¹P² ²⁴ diceris CP¹ ²⁵ in te] S¹ da tè N om. MSS. ²⁶ quia H

nullatenus potuisti. Hec enim sunt illa incerta que faciles ad credendum pro certo decipiunt et aperto conuoluunt falsitatis errore. In quibus nullus deprehenditur futurorum effectus, nisi a casu forte contingat, cum solius Dei sit, in cuius manu sunt¹ posita scire tempora temporum et momenta.

Quid ultra? Recepto Medea² a Iasone periurabili iuramento, ambo ingrediuntur in³ thalamum, incredibili uenustate decorum, reiectisque uestibus et existentibus ambobus nudis, virginitatis claustra Iason aperuit in Medea. Sicque tota nocte illa consumpta in iocundis⁴ solatiis uoluptatis, Medea licet sui uoti satisfactionem impleuerit per uiriles amplexus et optatos actus uenereos a Iasone, propterea non euanuit scintilla cupidinis in eadem; immo per expertos actos postea grauiora concepit incendia quam per facinus ante commissum. Hic est ille gustus tanta seducens amenitate miseros amatores, qui cum ab eis plus recepitur magis appetitur, quem odire non potest stomachus saturatus, cum cordis auiditas et cupiditas uoluptatis continuum in⁵ eo, dum eius feruet dulcis anxietas, nutriat appetitum. Iam illius noctis⁶ aurore uicine sidus illuxerat⁷ matutinum cum Medeam hiis uerbis alloquutus est Iason:⁸ "Hora est, dulcis domina, nos a lecto debere consurgere ne forte *repente nos intercipiat lux diei. Sed ignoro, karissima, si de meo negotio disposuisti aliquid me facturum. Si per te igitur⁹ est aliquid ordinatum, rogo deuote ut tui secreti consilii michi seras aperias ut per te instructus hoc exequar. Nam in educenda te ab hac¹⁰ insula in qua es et deducenda te in meam patriam in qua possum omnis est celeritas michi mora." Cui Medea sic dixit:¹¹ "Amice,¹² carior michi me,¹³ super tuo negotio, quod meum proprium factum est, plenum iam sumpsi consilium electionis fornace¹⁴ recoctum¹⁵ et agnitum¹⁶ in meipsa. Hoc ergo surgamus a thalamo ut michi et tibi copia sit habilior exercendi super hec¹⁷ omnia que tibi¹⁸ uisa sunt expedire." Surgentibus ipsis a thoro et uestibus in multa celeritate resumptis, Medea, suorum apertis scriniis¹⁹ thesaurorum, multa ab illis excepit,²⁰ que Iasoni hoc ordine tradidit obseruanda.²¹ Inprimis

Iason and Medea go to bed. Medea's lust is insatiable. At dawn she presents him with a silver image potent against incantations, a flame-proof ointment, a ring with a stone which renders the wearer invisible, a prayer to read when approaching the fleece, and a vial of liquid to cast in the mouths of the bulls.

*f. 13^v

¹ sunt . . . scire] sunt posita C sit positum scire P¹ ² per Medeam H ³ om. AP²S¹
⁴ iocunditatis P¹ ⁵ in eo om. AH ⁶ igitur add. P¹P²S¹ ⁷ Et S¹ illuxerit AH
illuxeras P¹ ⁸ Qualiter Iason dulci sermone fuit alloquutus Medeam add. P¹ ⁹ inde
S¹ inde add. AP¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ Ad uerba Iasonis Medea taliter respondebat add. P¹
¹² Iason add. P¹ ¹³ meipsa C ¹⁴ Et A¹RS¹ fornace N fortune A¹ formate C fornare
P² ¹⁵ Et R ricotto N receptum A¹A²CP¹ decoctum S¹ ¹⁶ Et A¹A²R augmentum A
conosciuto N fortasse ignitum ¹⁷ huiusmodi P¹ ¹⁸ om. CP¹ ¹⁹ scrineis MS. ²⁰ Et
S¹ recepit AH accepit C ²¹ conseruanda A De hiis que Medea tradidit Iasoni pro aureo
vellere rapiendo add. C De amniculis traditis siue prestitis Iasoni per Medeam pro aureo uel-
lere acquirendo add. P¹ conseruanda. De traditione rerum ad incantandum P²

tradidit ei ymaginem argenteam quandam, quam dixit esse per incantationum nodos¹ multique² artificii uirtute constructam, que aduersus incantationes iam factas est ualde potissima,³ cassans⁴ uidelicet que facta iam sunt et⁵ eorum nociua⁶ expulsiōe finali repellens. De hac igitur Iasonem sic instruxit ut eam caute supra se deferat. Nam aduersus incantationes quaslibet preualere se sciet, nociuarum incantationum uiribus annullatis. Secundo sibi tradidit cuiusdam unguenti odoriferi medicamen, quo ipsum linire suasit, asserens in eo uirtutem inesse⁷ ut aduersus flamas ualde preualeat, extinguat incendia, et omne quod habet potentiam comburrendi in⁸ cassa fumositāte resoluat. Deinde quendam annullum sibi dedit, in quo talis uirtutis lapis erat inclusus ut, quecumque uenena corripere, eorum nocumenta repelleret et, quem ueneni rabies infusa⁹ forsā inficeret, uelut ab a¹⁰quis infusum innocuum sua uirtute saluaret. Erat et¹⁰ in eodem¹¹ lapide alia uirtus intensa¹² ut, si quis hunc lapidem clausum gereret in pugillo¹³ ita quod lapis ipse gerentis carni¹⁴ inhereret, inuisibilis statim fieret ita quod, dum ipse gestaret in pugno eius, nemini pateret copia uisionis. Hunc lapidem sapientes¹⁵ achatem appellant,¹⁶ in insula Sicilie primo repertum. Et hunc Heneam scripsit Virgilius gestauisse cum primum¹⁷ inuisibiliter Cartaginis peruenit ad [h]oras, de quo sic dixit:

Graditur fido comitatus Achate.¹⁸

Subsequenter sibi quoddam scriptum exhibuit litterature legibilis et notissimi etiam¹⁹ intellectus, de quo Medea Iasonem satis diligenter amonuit ut quam primum ad uellus aureum perueniret, impedimentis preambulis annullatis, non repente in ipsum irrueret sed supplex diis in oratione perfusus saltem ter legeret scriptum illud ut, ea lectura instar sacrificii uelut habente,²⁰ placatos deos per eam mereretur habere. Postremo et ultimo quandam fiolam²¹ liquore mirabili tradidit sibi plenam, de qua illum instruxit ut quam primum perueniret ad boues, liquore²² illo²³ eorum [h]ora perfunderet et crebris aspersionibus irroraret. In liquore enim illo hanc inesse²⁴ uirtutem asseruit ut quam primum²⁵ ora bouum infunderentur²⁶ ex illo, uelut quodam uiscoso²⁷ glutino²⁸ sic compacta constringerentur in unum quod eorum apertura non tam difficilis quam impossibilis

¹ modos *AHS*¹ (*cf. p. 15, n. 29*) ² *Et S*¹ et multi *AP*² multi *P*¹ ³ potentissima *AH* ⁴ cessans *P*¹ ⁵ in *CP*¹ ⁶ uotiuā *P*¹*P*² ⁷ esse *C* ⁸ in cassa] incensa *AHP*¹ incensa *P*² intensa *S*¹ ⁹ perfusa *CP*²*S*¹ ¹⁰ *Et S*¹ enim *AH* autem *C* ¹¹ *Et S*¹ illo *AH* eo *C* ¹² *Et S*¹ incensa *AHP*¹*P*² ¹³ pulsio *A* pugno *H* ¹⁴ fortiter *add. P*² ¹⁵ sapiens *CP*¹ ¹⁶ *Et S*¹ appellauit *CP*¹ appellantis *H* ¹⁷ primum inuisibiliter *om. P*¹ ¹⁸ Agache *A* ¹⁹ *om. P*¹ ²⁰ habentes *AH* ²¹ fialam *CS*¹ fiellam *P*¹ ²² liquorem *P*¹ ²³ illum in *P*¹*S*¹ in *add. HP*² ²⁴ esse *CP*¹ ²⁵ *Et S*¹ in *add. C* ²⁶ *Et S*¹ infunderetur *C* ²⁷ visco *AH* ²⁸ glutine *P*¹

esset in¹ illis. Et sic de singulis successiue Medea Iasonem diligenter instruxit quibus² processibus siue modis possit³ ad optate⁴ uictorie⁵ gloriam peruenire. Medea igitur suis instructionibus et doctrinis sic demum finem imposuit et, data Iasoni licentia recedendi, ante diei⁶ cominantis lucis aduentum Iason in decretam sibi cameram furtiuis passibus se recepit.⁷

Insurgente⁸ igitur roseis aurora splendoribus et sole aureo luce modica cacumina montium illustrante, Iason fictituo⁹ surgit a thalamo, et in comi^{*}tiua uidelicet Herculis et suorum Oetis regis adiuit solium, in quo ipse rex iam se receperat,¹⁰ multorum adstantium circumdante corona. Quem ut uidit rex, illari uultu suscepit et ab eo causam aduentus sui est gestis honorificis sciscitatus. Cui Iason sic intulit:¹¹ "Queso, domine, ut, cum mora sit michi amodo nimium tediosa, uellem, si placet, de uestre uoluntatis licentia ad aurei uelleris bellicosa discrimina me conferre." Cui rex:¹² "Amice Iason, timeo ne tue iuuentutis animositas inconsulta appetere te inducat ea que tibi mortem accelerent et michi generent loquacem¹³ infamiam de discrimine casus tui. Moneo igitur te deuote ut sospes repatriare uelis antequam tot malis te subicias periturum." Cui Iason:¹⁴ "Nobilissime¹⁵ rex, non est michi animositas sine dispensatione consilii. Et uos sine dubio in conspectu omnium eritis innocens¹⁶ si de me—quod absit!—aliquid sinistrum accadat¹⁷ cui uoluntarie me suppono." Cui rex:¹⁸ "Amice Iason, inuitus uolo tua uota perficere. Dii faueant ut a tanto discrimine incolumis eruaris." Et sic Iason, a rege uotiua obtenta licentia, premissum se accinxit ad iter.¹⁹

Erat autem iuxta insulam Colcos²⁰ quedam modica insula, modico freto distans ab ipsa, in qua predictum aureum uellus erat in custodia²¹ discriminis iam narrati et ad quam parua cimba et breui remige consueuerat transmeari.²² Ad uicinum igitur litus Iason ad-

Oetes tries in vain to dissuade Iason

*f. 14^v

from his perilous adventure.

Iason rows to an island on which the ram is kept. Medea mounts a tower in the pal-

¹ om. CS¹ ² quibus . . . peruenire om. P² ³ posset CP¹ ⁴ optatam AH
optentate C ⁵ om. AH ⁶ diem P¹ ⁷ Qualiter Iason petit licentiam eundi ad
aureum vellus habendum a rege Cethe add. A De Iasone subiugante boues, pugnante cum
dracone, et aripiente aureum vellus add. C Qualiter Iason ad uellus aureum accessit et eum
habuit et Medeam secum ducens repatriauit add. H Qualiter Iason ficticio surgens a thalamo
in Herculis comitiua solium regis adiuit add. P¹ ⁸ insurgente . . . splendoribus] insur-
gentibus ergo roseis aurore splendoribus (fulgoribus P¹) CP¹ ⁹ ficticio C fictitio P¹
furtiue S¹ ¹⁰ suscepit AH ¹¹ Iason a rege se ad aurei uelleris discrimina con-
ferendi licentiam postulauit add. P¹ ¹² Qualiter rex Oetes ad Iasonis uerba respondit add.
P¹ ¹³ aliqualem CP¹ ¹⁴ Sic ad regis uerba Iason respondit add. P¹ ¹⁵ domine C
domine add. AH ¹⁶ Et S¹ innocentes P¹P² ¹⁷ acciderit CP¹ ¹⁸ Regis Oetis ad
Iasonis uerba responsio add. P¹ ¹⁹ Qualiter rex Iasoni licentiam exhibuit ad aurei
uelleris certamina se conferre add. P¹ ²⁰ Calchos H ²¹ Et S¹ discordia CP¹P²
²² remeare AH transmeare S¹

ace and with fear
and trembling
watches him arm
*f. 15^r
for the encounter.

ueniens cimbam intrat, armis munitoriis intromissis, et solus, pro spe uictorie feruens, insertorum¹ remorum ductu ab ipso in iam dictam modicam insulam transfretauit. In qua simul cum² terram * attingit,³ confestim a cimba prosiliens et, ab ipsa dispositis armis et rebus a Medea sibi prestitis ad salutem, confestim arma induit et securis passibus uersus aurei uelleris se dirigit arietem. Medea uero trepidantis animi excussa suspiriis sui conscendit alta palatii et ad eminentiora loca se⁴ dirigens summa speculatur a turri, a qua dilecti sui diligenter metitur transitum sed diligentius eius descensum in terram. Quem ut uidit arma sumpsisse et meticulosum, ut putat, accin(c)tum ad iter, fluuiales prorupit in lacrimas, quibus signa produntur⁵ amoris. Nec ualens obtemperare singultibus atque uerbis, in has uoces tenues ora sua, lacrimis irrigata circumfluis, languida sonoritate resoluit: "O amice Iason, quantis pro te uxor angustiis, quantis doloribus crucior intus et extra, dum timeo ne tu terroribus stupefactus monitus meos obliuioni⁶ tradideris et tue salutis obmiseris datas a me tibi necessarias disciplinas! Quod si feceris, non immerito uereor ne quid tibi et michi, potius illud suppreum sinistrum possit accidere quare a tuis amplexibus fiam perpetim aliena. Diis tamen humiliter supplico ut te redeuntem incolumem oculi mei⁷ reuera prospiciant et de tuis processibus me totam exhilarent secundi processus."

Iason tames the
bulls, plows the
field with them,
slays the dragon,
plucks out his
teeth, sows them
in the field,
watches the
armed men
sprung from the
teeth slay one
another, kills the
ram, and strips
off his fleece.

*f. 15^v

Inter hec autem Iason circumspectis incessibus uersus arietis custodias iter arripuit. Qui postquam uenit ad locum Martis, primo boues inspexit tam urentes flamas et⁸ in aere diffusas emittere quod celum adiacens totum ignis flagrantia rutilabat. Estus etiam et calor feruor sic totum occupauerat locum ipsum quod Iasoni nulla poterat patere facultas ut ad boues ipsos posset accedere pre nimio calor terrore. Sed dilecte sue factus non immemor salubrium monitorum, faciem suam, collum, et manus, et eas partes quas potuit corporis dato sibi a Medea unguento liniuit. Ymaginem etiam sibi prestitam ab eadem, collo pendentem, flammis opposuit et, perlecto scripto tot uicibus quot iam⁹ prediximus esse¹⁰ relegendum,¹¹ ausus est ad boues ipsos¹² accedere et cum eis prestitit¹³ inire certamen. Sicque ipsis aduersus Iasonem flamas * euomentibus incessanter, exustum est scutum eius a¹⁴ flammis et eius lancea, crepitantes¹⁵ digesta per ignes, nebulosum exalauit in fumum. Et uere

¹ insertorum remorum] in freto remorum AP²S¹ insertorum nemorum C timore ac tremore remotis H inserto remorum P¹ ² Et S¹ ad A ac P² om. H ³ Et S¹ attigit CP¹ accinxit H accingit P² ⁴ se dirigens] conscendens AH ⁵ Et S¹ panduntur CP¹ ⁶ obliuioni MS. ⁷ om. P¹ ⁸ Et S¹ om. AC ⁹ Et S¹ om. AHP¹ ¹⁰ om. AP²S¹ ¹¹ legendum CP¹ perlegendum S¹ ¹² om. P¹ ¹³ prescinit AHP¹P² presumpsit C presumit S¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ trepidantes P¹ om. H

Iason uitam mediis finiuisset in ignibus nisi datum liquorem in ora boum crebris aspersionebus infudisset, quo perfuso uaporancium ora boum quasi ferreis catenantur¹ ex² seris et uelut uiscosi glutinis compagine indiuidue sunt astricta. Tunc cessauit illico flammaram emissio et boum letifer igneus³ uomitus illico fuit digestus. Reducto igitur aere, euanescentibus flammis, ad⁴ sue humiditatis nature descensum, inualescit Iason et multa animositate repletus ualidas ad stupefactorum boum cornua manus extendit. Sicque areptis cornibus huc illuc temptat transducere boues ipsos ut sentiat si calcitrosi repugnent⁵ uel si, eius imperio facti⁶ flexibiles,⁷ humiliter obsecundent. Qui uelud exanimes, eius parentes arbitrio ad recalcitrationis ceruicosa rebellia insurgere non attemptant. Quare Iason iugum et aratrum iugo iugaliter so(c)iatum⁸ eorum humeris secuta diligentia imponit et nectit et urgentibus stimulis boues ipsos arare coegit, non contententes⁹ ad imperium aratoris. Sicque, uersata gleba, latus campus crebris concuatur in cellulis, crebris sulcis sursum uersum describentibus cellas ipsas. Et bobus ipsis uersato¹⁰ derelictis in campo, Iason festinus et audax se dirigit ad draconem. Quem postquam¹¹ draco ad se uenientem inspexit, multiplicatis sibilis in sonoritate uocis horribilis, repercussum aerem similes¹² echonizare coegit in uoces et crebris ictibus fumosas flamas emittens uicinum aerem calida et estuanti rubricatione colorat et dum linguam leuibz reuolutionibus trahit¹³ et retrahit,¹⁴ pluuiialibus aspersionebus letifera uenena diffundit. Iason autem intrepidus ad ordinatas Medee se uertens protinus disciplinas, uiridis lapidis anulum quem susceperat a Medea in lumina draconis obiecit. Cuius fulgore stupefactus draco cessauit flamas emittere et circumgirando caput et collum huc illuc, uellut factus exanimis,¹⁵ fulgorem lapidis pre multa stupefactione uitare contendit. Hic *lapis reperitur in Yndia,¹⁶ ut scripsit Ysidorus,¹⁷ quem nos smaragdum uulgariter appellamus. Huius uirtus lapidis sine dubio talis est ut obiectus in lumina cuiuslibet ueneniferi animalis, serpentis uel eius similis uel eius qui bufo¹⁸ in Sicilia uulgariter nuncupatur,¹⁹ si eius aspectui cum aliquo fuste uel

*f. 16

¹ catenabantur AH ² ex seris] exercis A catenis H ex eris P²S¹ ³ ignium AH
igneum P¹ ignis S¹ ⁴ ad . . . descensum] a suis humidis nature discensum AP² ad sue
humiditatis nature regressus H a suis humidis nature discensis S¹ ⁵ Et S¹ repugnant
HP¹ ⁶ sunt add. CP¹ ⁷ et add. CP¹ ⁸ sociatum MS. ⁹ contententis P¹
¹⁰ uersatis H uersatus P¹ ¹¹ postquam . . . coegit om. P¹ ¹² similes echonizare] di
rimbombare con similianti uoci N similes et cronizare A simul octonizare C sibilans echoni
zare H similiter et chonizare P² similes organisare S¹ ¹³ trahat H ¹⁴ extrahit CP¹
retrahat H abstrahit P²S¹ ¹⁵ exanimes H exanimus P¹ ¹⁶ Yndiam A Medea C India
P²S¹ ¹⁷ Ysodorus (et alibi) A ¹⁸ Et S¹ corrige C brufo P¹ ¹⁹ Et S¹ appellatur
CP¹ nominatur P²

calamo incommutabiliter opponatur,¹ non per longam horam poterit venenosum animal tollerare quod in eius aspectu non deficiat iam² extinctum. Sed lapis ipse non eximitur impunis a dampno, cum, extincto ueneno cui opponitur animali, totus minimas confringatur in rimas. Huius radio uiridanti³ drachonem ipsum letifere stupefactum animosus Iason confestim appetit ense nudo, crebris ictibus ictus accumulatur, quos ueluti⁴ innocuos dure draconis squame colidunt. Infatigabilis⁵ igitur Iason propterea non cessat ab ictibus, uelut durus malleus in incude, et tamdiu renouatis⁶ ictibus ipsum impugnat quod draco, tollerare non ualens crebras et duras impugnationes ipsorum, longe⁷ distensus in campo letiferum emittit⁸ spiritum, qui super adiacentem aerem letiferis aconitis⁹ infecit.¹⁰ Quem postquam Iason uidit extinctum, Medee magisteria ad propriam¹¹ iam¹² reducere memoriam, impiger appetit et caput eius a collo trucidanti¹³ mucrone diuisit. A cuius faucibus euulsis dentibus, ipsos continuo¹⁴ per sulcos factos inseruit¹⁵ in¹⁶ arato campo dudum a bobus. Ex quorum semine nascuntur statim milites inauditi, dum ex tali segete milites prodeunt, confestim ad arma sequentes, qui irruentes protinus in seipsos letiferis¹⁷ uulneribus se impugnant. Durum ergo committitur prelium inter fratres terrigenas¹⁸ et obscurum, cum distinctis ad bellum non irruant acciebus nec se petant¹⁹ utpote diuisi per partes, sed²⁰ turbulentis aspectibus²¹ alter alterum trucidare contendat, cum nec demum eorum fuerit aliquis qui uictor extiterit, cum multis²² et mutuis uulneribus inter se deciderint²³ interempti. Mathematicae igitur artis incantationibus contrariis artificiorum ministeriis²⁴ omnino²⁵ deteris, ²⁶dracone *predicto morti tradito, necnon ex eius dentium semine natis fratribus morte²⁷ sublatis, bobus ipsis factis ueluti semiuiuis,²⁸ Iason, a discrimine periculorum eorum auulsus,²⁹ curiosa sollicitudine sua scrupulatur in mente que facta sunt et siqua facienda sibi³⁰ supersint³¹ in consummatione ipsius negotii studiosius³² contemplatur. Et cum omnia percipit iam esse consumpta,³³ animosus et ilaris lentis passibus ad aurei uelleris se dirigit arietem. In quo dum nullam inuenisset rebellionis

*f. 16v

¹ apponatur CHS¹ ² om. P²S¹ ³ viridantis AH ⁴ in cumulos add. P¹ ⁵ Et S¹
infatigabiliter CP¹ infatigabilis H ⁶ reuocatis P¹ ⁷ longo CP¹P²S¹ ⁸ emisit AH
⁹ intuitibus C intuitibus P¹ ¹⁰ Et S¹ infecit AH ¹¹ propria P¹ ¹² om. AH ¹³ Et S¹
trucidante AH trucidatum C ¹⁴ continue CHS¹ ¹⁵ conserit P¹ conseruit S¹ ¹⁶ om.
CP¹ ¹⁷ mutuis P¹ ¹⁸ Et S¹ terrigenos AH ¹⁹ petunt P¹ ²⁰ sed turbulentis] sed
turbatis AH se turbulentis P² se turbulentis S¹ ²¹ affectibus C aspectibus vel affectibus P¹
affectibus P²S¹ ²² Et S¹ multis et om. P¹P² ²³ ceciderunt AH ²⁴ Et S¹ misteriis
CP¹P² ministerii H ²⁵ alpostutto N omnibus CP¹S¹ omnis P² ²⁶ decursis ACHP²S¹
²⁷ in rasura P¹ ²⁸ seminis P¹ ²⁹ Et S¹ euulsus ACH ³⁰ om. CP¹ ³¹ Et S¹
supersunt P¹ prosint P² om. A ³² studiosus HP² ³³ consumata N consummata S¹

auda(c)iam,¹ arreptum cornibus iugulo morti tradidit et suo aureo spoliato uestimento, grates exinde diis reddens, per quos cum uictorie gloria et² absque sue detrimento persone est predictum uellus aureum consequutus.³

Ditatus igitur⁴ Iason aureis spoliis, ad insule litus letus accelerat, cymbam intrat, et remorum ductu se⁵ contulit ad maiorem insulam. In cuius litore ipsum Hercules predictus et eius socii⁶ desiderabiliter expectabant. Hunc⁷ igitur postquam descendit in terram⁸ cum multa ilaritate suscipiunt et de eius incolumitate diis humiles grates reddunt, cum eum sospitem numquam habere putassent. Iason autem cum eisdem ad regis Oetis regiam⁹ se contulit.¹⁰ Et ut peruenit ad eum, rex Oetes eum¹¹ fictitia¹² iocunditate recepit. Nam inuidit sibi¹³ de tanta uictoria et doluit¹⁴ de seipso tantis diuitiis spoliato. Quem¹⁵ iuxta se sedere iussit Oetes quod¹⁶ velit uulgus mo(n)strum aurei uelleris inspecturum.¹⁷ Miratur in ipsius uelleris¹⁸ aspectu uulgus sed potius admiratur¹⁹ de tanta uictoria Iasonis quomodo²⁰ potuisset statuta deuincere dei Martis.

Medea uero gratis exillarata successibus uisura Iasonem demum accedit. Cui, si licuisset, in aspectu multorum multa per oscula blandimenta dedisset, et rege mandante iuxta Iasonem quasi pudibunda consedit. Quem Medea tenui sono uocis²¹ furtiuis uerbis alloquitur ut veniente²² noctis umbraculo securus ad eam accedat. Quod Iason se²³ desiderabiliter impleturum humili et submissa uoce respondit.²⁴ Noctis igitur tenebris toto orbe diffusis, Iason Medee peruenit ad cameram, ea mediante * thalamum intrat, et ambobus in thalamo uoluntarie²⁵ constitutis, post multa uoluptatis solatia tandem de recessu comuni et preparatione²⁶ ad recessum multa inter se unanimiter contulerunt. Sicque ad Medee suum Iason in Colcos²⁷ per unius mensis spatium moram traxit. Demum uero temporis opportunitate captata, Iason et socii²⁸ cum Medea ab eadem insula furtiue recedunt, a rege Oete licentia non petita.

Iason returns to Colcos, where he is received with simulated joy by Oetes, who grieves at the loss of his treasure.

After a month's stay Iason leaves Colcos with Medea.

*f. 17^r

¹ audatiam MS. ² om. CP¹ ³ De reditu Iasonis et aliorum Grecorum add. C
⁴ ergo CP¹ ⁵ se contulit] Et S¹ secum tulit H om. P¹ ⁶ socii MS. ⁷ Ipsam P¹ om.
C ⁸ ipsum add. CP¹ ipsam add. P² ⁹ filiam A curiam H regina S¹ ¹⁰ aulam add. CP¹
¹¹ Et S¹ cum CP² ipsum P¹ ¹² ficta A fictiua H ¹³ Et S¹ ei AP² ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ ut
add. HP¹P²S¹ ¹⁶ quod . . . uulgus] quid uulgus AP¹P² id uulgus C uulgus H quid (uel
quod) velit S¹ quod . . . inspecturum] cf. il quale comandoe, che sedesse allato à lui il rè Oete,
acciòche il popolo vedesse la marauiglia del vello dell'oro N ¹⁷ inspecturum AP¹P² in-
specturis S¹ ¹⁸ uelleris aspectu] aspectu aurei A aspectu CS¹ aspectus P¹ ¹⁹ Et S¹
miratur H admirantur P² om. CP¹ ²⁰ Et S¹ vt C quod P¹ om. AP² ²¹ uocibus C uocis P¹
²² adueniente P¹ ²³ om. P¹ ²⁴ Qualiter Iason cum Medea furtiue recessit add. P¹
²⁵ uoluptarie P¹ om. A ²⁶ preparatoriiis AHS preparationis P² ²⁷ insula add. CP¹
²⁸ socii MS.

The author asks what satisfaction Medea, when no longer living, derived from Iason's punishment by the gods for taking her life.

When Iason arrives in Thesalia, Peleus unwillingly grants him his kingdom.

Iason and Hercules seek aid against Laumedon from Peleus and other kings of Grecia.

*f. 17^v

Set, O Medea, uentorum secundorum auram multum diceris peroptasse ut tuam desereres¹ patriam et paterna septra diffugeres,² mare transires intrepida, amare luis tua discrimina non aduertens. Sane diceris peruenisse in³ Thesaliam, ubi per Thesalum Iasonem, ciuibus inueneranda⁴ Thesalicis, occulta nece post multa detestanda discrimina uitam legeris finiuisse. Sed quamuis ultione deorum Iason martirio multo fuisset expositus antequam et⁵ ipse decederet et eius decessus, tamquam dampnatus a diis, fuisset⁶ dampnabili morte conclusus, dic, tibi quid profuit Iasonem enormia incurrisse dispendia,⁷ dic, tibi quid profuit in⁸ Iasonem⁹ grauis ultio et uindicta deorum postea subsequuta? Sane uulgariter dici solet, animali mortuo inutiliter proficit medicinalium¹⁰ herbarum naribus adhibere medelas. Nisi forte diis placeat non¹¹ imperasse¹² recompensationem¹³ iniurie sed¹⁴ ut a mortalibus cognoscatur deos¹⁵ nolle graues culpas etiam in facie¹⁶ uiuentium absque pene talione transire.

Quid ultra? Applicuit Iason cum Hercule et aliis eorum¹⁷ comitibus cum Medea in portu Thesalie sanus et ilaris. Quos omnes rex Pelleus, de Iasonis incolumitate turbatus intrinsecus, sui tamen cordis celans¹⁸ angustias, ylari uultu suscepit, et preponere Iasonem regno suo¹⁹ iuxta promissa sibi dudum ab eo, licet inuitus, prodigaliter non negauit.

Iason uero suscepti uituperii a Laumedonte²⁰ rege memoriter non oblitus, habitam²¹ de aureo uellere tam gloriosam²² uictoriam²³ parum curans, postponens etiam tamquam ingratus²⁴ quicquid promissione²⁵ agere debuit in Medea, nec regni Thesalie prepositione²⁶ contentus, in uindictam et ultionem Laumedontis²⁷ regis animum curiosum erexit. Quare * de ea re multo cum Hercule communicato consilio, Hercules quasi tocius negotii pondus assumpsit. Inde est quod idem Iason et Hercules regi Pelleo et aliis Grecie²⁸ regibus a Troyano rege eis iniuriam in²⁹ mente illatam exponunt, nec tantum eis uerum etiam primatibus Grecie fuisse communem. Et ideo in ultionem iniurie predictae³⁰ audeant³¹ se conferre petierunt ab eis, ut in tanti consumatione negotii quodcumque possunt auxilium et

¹ Et S¹ deseres AC ² defugeres et S¹ ³ om. AHP²S¹ ⁴ Et S¹ ueneranda A inuerecunda CP¹ ⁵ om. HS¹ ⁶ om. CP¹ ⁷ discrimina CP¹ ⁸ in Iasonem om. A ⁹ Iasone HP²S¹ ¹⁰ Et S¹ medicinarum P¹P² ¹¹ in uiui H ¹² Et S¹ impassi C passi H in passi P¹ inpassi P² ¹³ recompensatione A recuperationem P¹ ¹⁴ et H ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ faciem CP¹ ¹⁷ Et S¹ suis H om. AC ¹⁸ Et S¹ feras A secans CP¹ seras P² ¹⁹ om. P¹ ²⁰ Laumedonta P² Laumedonte P¹ ²¹ habita AP²S¹ habito C ²² gloriose AP² generosa C gloriosa S¹ ²³ victoria ACP²S¹ ²⁴ ignarus CP¹ ²⁵ proximior C promissorie S¹ uel promissorie add. P¹ ²⁶ postpositione P¹ ²⁷ Laumedontis P¹ ²⁸ Et S¹ Grecis CHP¹ ²⁹ in mente] Et S¹ immense CP¹ om. H ³⁰ vt add. C ³¹ ardeant H audeant . . . conferre om. S¹

iuuamen impendant. Non ergo defuit petentibus a Grecorum regibus et ducibus iuuatiua promissio, qui uindictam appetere de commissis a predicto rege Troyano unanimiter omnes probant.

[Incipit¹ liber² quartus de³ destructione prime Troie per Iasonem et Herculem.]

Hercules autem qui ipsius negotii, ut dictum est, totum onus assumpsit, cupiens ipsius negotii fidelis esse minister et sollicitus executor, uersus Spartem impiger iter accellerat, non quiescens. Erat enim Spartem⁴ quedam prouincia⁵ de pertinentiis⁶ Romanie regnum effecta. Et duo reges fratres regnabant in illa, quorum unus Castor et alius⁷ Pollux⁸ denominationibus propriis uocabantur. Hos fratres dogmatizauerunt poete fuisse filios Iouis, susceptos sibi ex Dampne,⁹ speciosissima mulierum,¹⁰ a qua etiam Helenam¹¹ finxerunt conceptam, sororem uidelicet regum ipsorum. In cuius Helene conceptione testati sunt fabulose poete Iouem in oui¹² similitudine¹³ concubuisse cum predicta Dampne.¹⁴ Vnde¹⁵ quidam: "Iupiter" inquit¹⁶ "ouo quia¹⁷ Tyndaris¹⁸ exit ab ouo," vocans Tyndarim¹⁹ ipsam Helenam a quodam loco dicto Tyndare." Hunc locum dicunt quidam esse in Sicilia²⁰ ex parte septentrionalis plage, in facie Eolicarum²¹ insularum, non longe multum a ciuitate Messana.²² In quem locum dicti poete dixerunt Theseum predictam Helenam asportasse,²³ a patria sua raptam dum adhuc flore uiresceret puellari. Vnde Ouidius in epistola Canace²⁴ sic improperauit Paridi:

Tyndaris²⁵ infestis et cetera.

Et subsequenter²⁶ adiecit:²⁷

A iuvene et²⁸ cupido credatur reddita uirgo? et cetera.²⁹

Ad hos igitur fratres reges Castorem et Pollucem accessit Hercules,

Hercules seeks aid of the brothers Castor and Pollux, Thelamon, Peleus, and Nestor. All the kings agree to join Hercules and all conue at the port of Thesalia.

¹ om. ACH ² liber quartus om. CH ³ de . . . Herculem] Qualiter Hercules iuit ad inueniendum auxilium pro eundo uersus Troiam contra Laumedontam regem ipsius Troie C Qualiter Hercules pro acquirendo in urbis depopulationem subsidio se accinxit ad iter P¹ ⁴ Spertem A Spartes C Sparta S¹ om. P¹ ⁵ prouintia MS. ⁶ partibus C prouinciis P¹ ⁷ alter CP¹ ⁸ Polus C Polux H ⁹ Leda C Leda N ¹⁰ muliere A ¹¹ Elenam C ¹² cigni C ¹³ Et S¹ similitu dinem CP¹P² ¹⁴ Leda C Leda N ¹⁵ Vnde . . . Sicilia] Ma alcuni dicono, che Tindaro fù loro padre, ed alcuni dicono, che fù detta Tindare luogo posto in Cicilia N ¹⁶ inquit MS. ¹⁷ quin A qui P² ¹⁸ Tidaris A Tindaris CP² Tindarum H ¹⁹ Tindaridem C Tindarim H ²⁰ Scicilia P¹ ²¹ d'Eole d, Elice N Colicum AC Colitum H Solicum P¹ Editum P² Colcum S¹ ²² Et S¹ Massana A Mesine C Messanensi H Messere P² ²³ portasse A deportasse C ²⁴ Cannone AP² Oenone C de Camone H om. S¹ ²⁵ Tidaris H Tyndaris . . . cetera] "Illam de patria Theseus, nisi nomine falor,/Nescio quis Theseus, abstulit arte sua." Et ibidem infra per modicum: "Tindaris infestis fugitiua reposcitur-armis;/Hac venit in thalamos dote superba suos" C ²⁶ om. P¹ ²⁷ subdit P¹ abiecit P² ²⁸ Et S¹ om. HP¹ ²⁹ et cetera om. CP¹

*f. 18^r deuote rogans illos et monens ut in *potenti brachio in Troyani regis dampna secum potenter¹ accedere non postponant. Qui reges in multa affectione² uerborum et in uoluntate non ficta ipsi Herculi predicta unanimiter annuerunt. Eodem igitur Hercule ab eisdem regibus fratribus iocunda obtenta licentia accelerat Saleminam.³ Erat⁴ enim Salemina⁵ quedam prouincia, regnum effecta de continentiis ipsius Grece seu partibus Romanie, in qua regnabat tunc rex Thelamon,⁶ vir utique multe strenuitatis et animositatis in bello. Ad quem dum peruenit Hercules, cum multa iocunditate fuit receptus ab eo. Hercules igitur ipsum uerbis amonet precatiuis ut secum et cum aliis regibus Grece qui secum apud Troyam accedere promiserunt ad regis excidium Laumedontis uenire dignetur. Thelamon⁷ autem rex uerbis annuens Herculis cum eo et aliis ducibus Troyam etiam⁸ in⁹ instanti uenire promisit. Et ab eo Hercule discedente reuersus peruenit ad Pelleum,¹⁰ quem monet precibus et ortatur ut quoscumque poterit de maioribus regni sui moneat Troyam accedere cum iam dictis regibus et seipso. A quo Hercules satis ilariter impetrato auxilio¹¹ mox discessit ab ipso et apud Pilon¹² cum festinancia declinauit. Erat et Pilon¹³ quedam prouincia de ipsius continentiis Grece, in qua tunc dux Nestor dominium potenter agebat. Cui dum Hercules explicasset sui causam aduentus, annuit Nestor cum eo se uidelicet¹⁴ gratanter iturum in multa suorum militum comitiua. Erat igitur¹⁵ dux Nestor ipsi Herculi longe intime amicitie dulci caritate coniunctus et ideo graciosius et facilius anuit uerbis eius. A quo Hercule discedente iterum peruenit ad Pelleum, qui cum uiginti nauibus onustis militibus iam accinserat se ad iter, predictis regibus tunc¹⁶ conuenientibus cum eodem in portu Thesalie ut deinde simul apud Troyam se, diis fauentibus, salubri nauigatione conferrent.¹⁷

Iason and Hercu-

*f. 18^r

les set sail. They arrive in Sigeum at dusk and disembark by moon-

Tempus¹⁸ erat quod¹⁹ sol maturans sub o(b)liquo zodiaci circulo *cursum suum sub signo iam intrauerat arietis, in quo noctium spatio equato diebus celebratur equinoctium primi ueris, tunc cum incipit tempus²⁰ blandiri mortalibus in aeris²¹ serenitate intentis, tunc cum dissolutis niuib²² molliter²³ flantes zephiri crispant²⁴ aquas, tunc

¹ Et S¹ om. CH ² assertionem CP¹ ³ S¹ Salemine B (v. 2126) Salernam A Salaminam CP¹ Salemiā H Salemina P² ⁴ erat . . . Salemina om. A ⁵ Salemia H Salamina (et alibi) P¹ ⁶ Thelamon C ⁷ Thelamon (et alibi) C ⁸ om. CS¹ ⁹ om. AP² ¹⁰ Peleüs B (v. 2144) Peleum D (4, 21) ¹¹ subsidio S¹ om. AHP² ¹² Pylon A Philon H ¹³ Pylon A Philon H ¹⁴ Et S¹ om. CH ¹⁵ enim P² om. A ¹⁶ Et S¹ se add. AHP¹ secum add. P² ¹⁷ De Iasone et Hercule euntibus versus Troiam contra regem Laumedontam add. C Qualiter predicti reges Iason et Hercules maris fuerunt nauigatione potiti add. P¹ ¹⁸ tempus . . . illustrata, tunc om. H ¹⁹ quo P¹ ²⁰ tempore P¹ ²¹ aeris . . . intentis] arietis serenitate uirentibus CP¹ ²² imbris CP¹ ²³ moliantur CP¹ ²⁴ crispas CP¹

cum fontes in ampullulas¹ tenues scaturizant, tunc cum ad summities arborum et ramorum humiditates ex terre gremio exhalantes² extolluntur in eis, quare³ insultant semina, crescunt segetes, uirent prata uariorum colorum⁴ floribus illustrata, tunc cum induuntur renouatis frondibus arbores circumquaque, tunc⁵ cum ornatur terra graminibus, cantant volucres et in dulcis armonie modulamine citarizant. Tunc quasi medium mensis Aprilis effluxerat, cum mare, ceruicosa⁶ fluctuatione laxata,⁷ iam undas equauerat factum equor. Tunc predicti reges Iason et Hercules cum eorum nauibus portum intrant,⁸ scindunt maria uelis extensis in affla[c]tibus zephyrorum, et tamdiu continuatis diebus et noctibus nauigant donec ad optatas [h]oras Troyani regni perueniunt.⁹ Portum intrant¹⁰ dictum propria appellatione Sigeum.¹¹ Cum igitur ad portum applicuere predictum, iam sol uergebat ad uesperas, uicinas noctis tenebras suadendo. Tenacibus ergo anchoris in profundum maris iniectis, quiescunt naues, ex eis fortiter religate, et de futuris processibus quo possunt salubriori consilio disponunt nauigantes in illis. Diffusis igitur noctis umbraculis in orbe terrarum in primo conticinio¹² noctis illius, luna¹³ luce modica surrexit ab ortu, que supra terre faciem suis cursibus eleuata adulterino¹⁴ lumine noctis medio fingit diem. Hinc est quod ab eius lucis lumine animati Greci commoda ordinacione descendunt in terram, quod ualde facile fuit illis, cum Troyana reperissent litora sine custodia, non expectante rege Troye hostium aliquorum insultus. Educunt itaque de nauibus equos suos, arma deponunt in terram, tentoria figunt et eleuant,¹⁵ vigilias statuunt et excubias necessarias circumquaque.

Priusquam¹⁶ igitur sol in faciem terre effunderet¹⁷ uerum diem, * rex Pelleus reges alios, Iasonem et Herculem necnon¹⁸ et¹⁹ alios maiores exercitus, ad tentorium suum uenire mandauit. Quibus uenientibus et in eorum sessionibus collocatis, rex Pelleus eos hiis uerbis alloquitur indicto manu silentio et ore dictato:²⁰ "O viri nimia strenuitate conspicui, terrarum orbis nouit uirtutis uestre potencias per plurima mundi loca iam agnitas ab experto. Nusquam²¹ auditum extitit aut relatum ut in quoscunque²² inieceritis vires²³ uestras de²⁴

light, unmolested
by the Troiani.

*f. 19'

Before daybreak
Peleus summons
the leaders to his
tent. "The in-
juries done us by
Laumedon afford
us just cause for
entering his ter-

¹ ampullas CP¹ ² Et S¹ exemplantes AP² ³ tunc cum C ⁴ colorum floribus] transp. P²S¹ ⁵ om. P¹ ⁶ ceruicosa fluctuatione] ceruicatione fluctuosa C fluctuosa ceruicatione P¹ ⁷ lassata ACH ⁸ partirent B (p. 2192) exeunt P¹ ⁹ perueniunt P¹ ¹⁰ om. AH ¹¹ Sigeon B (p. 2209) Sigeo N signarunt AH Simeonta CS¹ ¹² canticinio AS¹ cantinio P² ¹³ luna. . . modica] luce modica AH lux modica lune C lux modica P¹P² ¹⁴ Et S¹ adultino A ab ultino H adultero P¹ ¹⁵ elenat MS. ¹⁶ Priusquam igitur] Prius igitur quam P¹ ¹⁷ funderet P¹ ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ om. CP² ²⁰ Qualiter rex Pelleus in maiorum Grecorum consilio super futuris processibus extitit alloquutus add. P¹ ²¹ nunquam CP¹S¹ ²² quosquunque MS. ²³ manus P¹ ²⁴ de . . . iniurie om. P¹

ritory. Countless riches await us if we win."

victoria non reportassetis¹ triumphum. Iniuste enim Laumedontis regis iniurie iustam nobis parauere² causam intrandi terminos terre sue. Sed ex quo placuit diis nos in hanc descendisse terram in excidium dicti regis, expedit nobis circa tria principaliter apponere nostras curas. Primum est ut in defensionem nostrarum personarum ab hostibus nostris³ simus omnimode⁴ curiosi vt saluationem⁵ ex eis omnimodam consequamur. Secundum est quod in offensionem ipsorum hostium nostrorum et destructionem eorundem⁶ uiriliter insurgamus. Tercium est ut uiribus⁷ totis nitamur de hostibus nostris ad uictoriam peruenire.⁸ Ex qua illa duo extrema felicia procedent pro nobis, diis fauentibus, manifeste satisfactionis, uidelicet, plenitudinem nos consequi de commissis et innumerabilium diuitiarum utilitates, que, deuictis ipsis⁹ hostibus, nos expectant. Notum est enim omnibus urbem Troye innumerabilibus habundare diuitiis, quam si nobis per uictorie palmam poterimus, fortuna fauente, subicere, capaces non reputo naues nostras ad tantam copiam et onus earum.¹⁰ Superest ergo¹¹ ut de cetero singula metiamur per que possimus¹² ad obtinenda uota nostra celeriter et salubriter peruenire (quod dii pii fauorabiliter annuant et iuuando concedant!)"

Hercules proposes to divide the army into two bands, the one to advance and hide

*f. 19^v

near Troia, the other to remain near the shore. Laumedon will thus be caught between two fires.

Postquam igitur rex Pelleus uerbis suis finem fecit,¹³ primus inter alios dicendi uices anticipans aliorum Hercules sic ad regis dicta respondit:¹⁴ "Laudande rex, laudanda sunt dicta que per uos in nostra communi audiencia sunt prolata. Et si laudabile est circa presens negocium * nostrum laudabilia adinuenire¹⁵ consilia, laudabilius tamen est adinuenta effectui cum instantia delegare. Saluo igitur consilio saniori pro salute nostra et nostrorum hostium obtinenda uictoria, michi uidetur acceptum ut incontinenti, antequam dies ueniat, qui sua luce nostrum aduentum accuset, de omnibus nostris et¹⁶ tota gente nostra fiat distributio in duas partes equales. In una igitur parte de partibus ipsis sit rex Thelamon cum tota gente sua, item¹⁷ et uos ipse, domine rex, cum tota uestra, item Iason et ego cum nostris complicibus nobis iunctis ut statim nos sub noctis silentio conferamus circa¹⁸ urbis Troye uicina,¹⁹ latibula, uiridaria, et uineas adiacentes. Ibique nobis furtiue latentibus expectabimus diei lucem, quo,²⁰ ad²¹ regem Laumedontem²² de adventu nostro delata

¹ reportasse *ACHP*² ² pepercerunt *C* peperunt *P*¹ ³ *om. CP*¹ ⁴ omnimodo *P*¹ ⁵ salutem *P*¹ ⁶ ipsorum *CP*¹ ⁷ uiribus . . . nitamur] uiribus nitamur *C* uiriliter ininitamur *P*¹ uiriliter ininitamur *P*² uiribus totis innitatur *S*¹ ⁸ *om. P*¹ ⁹ *Et S*¹ *om. HP*¹ ¹⁰ substinere *add. AH* ¹¹ igitur *P*¹ ¹² *Et S*¹ possemus *AHP*² ¹³ facto *P*¹ ¹⁴ Hercules a propria sessione consurgens sic ad regis uerba respondit *add. P*¹ ¹⁵ *Et S*¹ aduenire *AC* ¹⁶ de *add. P*¹ ¹⁷ item . . . uestra *om. AHS*¹ ¹⁸ ad *AH* ¹⁹ uicina *AC* ²⁰ quoad *C* donec *P*¹ quousque *S*¹ ²¹ ad . . . Laumedontem] rex Laumedon, sibi *C* ²² Laumedontam (*et alibi*) *P*²

notitia, cum milicia sua ad naues nostras disponet irruere, ignarus nos circa sue urbis muros esse latentes. Eo igitur ad naues cum suis milicibus accedente, ut potentis defensionis sibi a nobis repagula opponantur, de alia¹ medietate gentis nostre tres acies ordinentur. Quarum prime presit dux² Nestor³ in comitiua suorum, secunde rex Castor, et tertie rex Pollux,⁴ qui contra regem Laumedontem in hoc loco litoris ubi nunc sumus uiriliter se opponant. Nos autem qui erimus in furtiuis latibulis, ut iam dixi, aggrediemur urbem et sic, Laumedonte⁵ rege cum sua milicia in medio nostrorum exposito,⁶ facilius penam luet. Nam ad optata uotorum nostrorum pertingere per salubriorem uiam non credo uelocius fieri⁷ posse."

Placuit igitur consilium Herculis astantibus uniuersis, et quod celeriter executioni mandetur uniuersaliter omnes probant. Mox igitur⁸ rex⁹ Thelamon, rex Pelleus, Iason, et Hercules in comitiua suorum¹⁰ equos ascendunt et armorum suffulti presidio bellicoso sub noctis taciturnitate circa muros urbis Troye per loca latentia tacitis insidiis se reponunt, reliquis aliis in litore remanentibus, qui contra uenientem regem Laumedontem obice uirtuoso ad arma consurgant.¹¹ * Solis igitur radiis terram illustrantibus, mane facto aurora surgente, que noctis tenebras a facie terre deleuit,¹² de Grecorum aduentu tumultuosis relatibus Laumedontis regis aures implentur. Quam ob rem uniuersos suos milites ortatur arma capescere et alios ciues suos qui iuuentutis in flore bellicosis armis intendere non pauescunt.¹³ Ordinatis igitur per regem ipsum cuneis armatorum, venit et diuidit multos in ordinatione belli manipulos. Sicque non aduertens hostium cecas et urbi uicinas insidias cum omni expeditione suorum festinat ad litus. Greci uero qui in litore morabantur, uidentes armatorum exercitus multo impetu confluentes in ipsos, parantur ad prelium animosi, nulla stupefactione confusi.

Quare dux Nestor primus cum suis se offerens in conflictum bellum aggreditur. Et prelio commisso asperimo inter utrosque, certatim irruiat unus in alium¹⁴ et odioso impetu alter in¹⁵ alterum aggreditur intermixtim. Ex¹⁶ lancearum fractura fragor fit maximus. Perforantur scuta et cassides auellunter,¹⁷ sonat in aere multus¹⁸ ensium

Laumedon advances towards the ships, ignorant of the enemy hid near the city.

*f. 20^r

Nestor, Castor, and Pollux engage the Troiani. Cedar unhorses Nestor. Castor wounds Seguridan.

¹ uero add P¹ ² rex P¹ ³ Nestor A ⁴ Polus (et alibi) C Pollus P² ⁵ Laumedonte rege] Laumedon rex CP¹ Laumedonta rege P² ⁶ inclusus C exposita P¹ de sua malicia add. AH ⁷ Et S¹ numquam add. AH ⁸ enim P¹ ⁹ om. CP¹ ¹⁰ Et S¹ multorum AHP² ¹¹ De bello et capcione et destrucione prime Troie et morte Laumedontis add. C Qualiter rex Laumedon in suorum militum comitiua in Troyanos ad litus maris accelerat add. P¹ ¹² delet CP¹ ¹³ pauescant P¹ ¹⁴ alterum P¹ ¹⁵ om. CP¹S¹ ¹⁶ et AHS¹ ¹⁷ Et S¹ euelluntur AH auuellantur C ¹⁸ multum P¹ mugitus S¹ om. C

ex crebra collisione tinnitus;¹ sternuntur milites, alii uulnerati, alii interempti. Cedes fit maxima ultro² citroque. Rubricatur³ tellus multo distincta cruore. Sed preualescit⁴ tandem⁵ multitudo Troiana, dum solus⁶ dux Nestor cum sola turma⁷ sua dispendia certaminis sustineret. At rex Castor, ille uir strenuus, mox cum multitudine armatorum bellum ingreditur, viriliter Troyanos aggreditur. In cuius congressu⁸ bellum instauratur. Clamor fit maximus; Troyani ruunt, substinere recentium impetum non valentes. Sed Laumedon rex more rugientis leonis festinus occurrit, qui de⁹ sue strenuitate persone multa committens¹⁰ hos sternit, hos uulnerat, hos trucidat, et in Grecorum offensionem¹¹ pro defensione suorum totus anhelat. Troiani vero in Grecorum excidium irruentes prodigaliter,¹² eorum uite prodigi, Grecos¹³ letiferis uulneribus insequuntur, multos ex eis morti explicant, et dum alios dissolute conantur occidere * nonnulli eorum nece occidunt¹⁴ festinata. Tunc rex Pol-
 *f. 20^v lux,¹⁵ dum belli metitur¹⁶ ambigua, dum a longe prospicit aduersus suos Grecos preualere Troyanos, furibundus cum suorum acie bellum intrat, in Troyanos acriter irruit, et multos interimit et uulneratos prosternit ab equis. Rex uero Laumedon, parum a bello secedens, quia uidit suos dissolute bellantes et quod¹⁷ ex suis¹⁸ in bello multi defecerant, timuit maioris dispendii sui casum et ideo minis et precibus vniuersos suos fecit paululum retroire¹⁹ et omnes quasi coadunatos redegit in unum. Interea uero dux Nestor in Laumedontem regem fixit intuitum et²⁰ percepit esse illum²¹ regem et principem Troianorum. Omni ergo alia cura postposita, contra ipsum regem dirigit equum suum et²² ueloci cursu aduersus eundem²³ regem se impetuosum iniecit. At rex Laumedon illum ex quo in seipsum irruere presensit,²⁴ factus intrepidus statim aduersus Nestorem equi sui declinauit²⁵ habenas, et ambobus calcaribus urgentibus equos suos ambo conueniunt concurrentes. Laumedon autem rex lancee²⁶ quam gerebat in manu in Nestorem astam²⁷ fregit, cuius aste²⁸ ictu fuisset Nestor indubitanter letifere uulneratus nisi fidelium armorum tuitio illum conseruasset illesum. Sed non sic Laumedontem regem Nestor petiit asta sua. Nam ipsam in regem ipsum uiriliter

¹ S¹ tumultus AC tumultus H titintus P¹ terinitus P² ² ultro citroque] inter utrosque AH ³ S¹ rubrificat AH rubricat P¹P² om. C ⁴ Et S¹ preualesceret P¹P² ⁵ Et S¹ eadem AH tamen P¹ ⁶ solus dux om. AH ⁷ turba et AH ⁸ ingressu CP¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ committens MS. ¹¹ offensionem . . . Grechorum om. P¹ ¹² om. P¹ ¹³ Grecis AH ¹⁴ concidunt P¹ ¹⁵ Pollus (et alibi C) CP² ¹⁶ metitur A metiretur CP¹ ¹⁷ quia P¹ ¹⁸ eis CP¹S¹ ¹⁹ retrocedere P¹ ²⁰ Et S¹ om. CP¹P² ²¹ ipsum P¹ ²² in C in add. P¹ ²³ Et S¹ ipsum CP¹ ²⁴ Et S¹ presentit AHP² ²⁵ declinat CP¹ ²⁶ lanceam ACHS¹ ²⁷ om. CS¹ ²⁸ om. AH

impellendo scutum eius binas disiunxit¹ in partes. Cuius impulsu rex² acriter uulneratus³ equum deserit et prostratus peruenit in terram. Rex igitur Laumedon nec stupefactus casu nec uulnere timidus statim seipsum erexit a terra et euaginato ense pedes Nestorem audacia⁴ petiit animosa. Sed quidam adolescens miles nomine Cedar, qui eodem anno factus extiterat nouus miles, ut⁵ uidit Laumedontem regem suum peditem in tanto discrimine preliantem, tamquam de suo domino subditus fidelis erubuit et ideo uersus⁶ Nestorem equum suum coegit in cursum.⁷ Quem dum lancea petiit animosus, ipsum percussit in pectore⁸ ac eum uiriliter impellendo prostrauit ab equo coram pedibus regis sui. Rex uero ut⁹ uidit illum¹⁰ coram se prostratum in terra,¹¹ in multo uigo^{*}ris impetu illum impetit,¹² ense nudo crebris ictibus cassidem eius impugnat. Cassidis frangit circulum et totum nasale¹³ disrumpit¹⁴ et in eius faciem graue vulnus infixit.¹⁵ Profecto¹⁶ succubisset Nestor Laumedontis dextera interemptus dum debilitatus uulneribus et fluentis incessanter emissionem cruoris¹⁷ sui esset impotens ad tutelam, sed Grecorum in eius subsidium concurrentium multitudo regem impetit Laumedontem. Et quamuis tunc¹⁸ multi ex Grecis ceciderint¹⁹ interfecti, tamen, ipsis renitentibus,²⁰ Nestor, equorum euulsus²¹ a pedibus et Laumedontis subtractus manibus, equum ascendit. Castor autem rex dum certantium²² in medio debellaret,²³ uidit Nestorem ab equo deici per²⁴ Cedar. Cupiens tamen de illo uindictam assumere, laxatis habenis²⁵ ueluti furiosus se dirigit uersus illum. Sed antequam ad Cedar Castor²⁶ posset²⁷ pertingere²⁸ cursu suo, quidam Troyanus, nomine Seguridan,²⁹ eidem Cedar linea consanguinitatis astrictus, in medio amborum se totum opposuit, et facto impetu per eum uersus Castorem, Seguridan³⁰ in eum fregit lanceam sine aliqua alia lesione Castoris. Verum idem rex Castor eundem Seguridan impellens fortiter asta sua in eius latus letale uulnus infixit.³¹

Cedar autem, dum Seguridan consobrinum³² suum perciperet uulneratum, in eius uindictam furibundus³³ aspirans nudo ense

*f. 21'

Cedar deprives
Castor of his

¹ diuisit CP¹ disiungit S¹ ² rex . . . terram om. H ³ Et S¹ uulneratur CP¹
⁴ audacia MS. ⁵ om. AH ⁶ aduersus CP¹ ⁷ Et S¹ cursu CP¹P² ⁸ pectus P¹ ⁹ cum C postquam P¹ ¹⁰ Nestorem H om. A ¹¹ terram CP¹ ¹² Et S¹ petiit AH impeiit C ¹³ nasale N visale AP²S¹ ¹⁴ disrupit AHS¹ ¹⁵ Et S¹ infinxit A inflixit HP² ¹⁶ Et S¹ pro certo AC ¹⁷ sanguis P¹ ¹⁸ om. CP¹ ¹⁹ ceciderunt AHS¹
²⁰ remittentibus CP¹ ²¹ auulsus P¹P²S¹ ²² circumstancium C bellancium P¹ concertantium P²S¹ ²³ concertaret P¹ ²⁴ per Cedar om. CH ²⁵ labenis P¹ ²⁶ Et S¹ om. CP¹ ²⁷ possit CP¹S¹ ²⁸ attingere P¹ ²⁹ Seguradam A Seguradon B (p. 2553) Securidam CP¹ Seguridan P² Securidan S¹ ³⁰ Seguradam (et alibi) A Securidam (et alibi) CP¹ Seguridan (et alibi) P² ³¹ Et S¹ inflixit HP² ³² Et S¹ sobrinum AP²
³³ furiosus AH

horse and gives it to his squire. Pollux rescues his brother and provides him with the horse of another. He slays Elyacus, son of the King of Carthago.

f. 21

prosiliit¹ in Castorem, potenter ipsum impugnat, et per uiolentiam ab eo clipeum eius extorsit. Quare, cassidis laqueis extirpatis, letaliter Castorem percussit in uultu, sic quod eum potenter impellens deiecit ab equo. Equum eius uiolenter arripuit et cuidam suo armigero tradidit conseruandum et obprobriosis uerbis aduersus² Castorem insultans sui sibi³ uulnus exprobrat consobrini. Castor uero,⁴ dum esset pedes et ipsum Troiani interciperere molirentur, aduersus Troyanos multa se animositate defendit. Sed cum solus inter tot bellum ingereret,⁵ ad resistantiam factus impotens, captus ab hostibus iam fuisset nisi rex Pollux⁶ cum maxima⁷ festinantia in eius adiutorium occurrisset, septingentis strenuis Grecorum * militibus sociatus,⁸ qui faciens impetum cum militibus ipsis in illos⁹ qui regem Castorem interciperere conabantur dirumpit accies in multa uirtute bellandi, fratrem¹⁰ liberat, et equo restituit alieno. Pollux itaque igne furoris accensus in quendam Troyanum, Elyacum¹¹ nomine, quem ante se primum inuenit, se uiribus totis iniecit. Erat autem hic Elyacus¹² filius regis Carthaginis,¹³ nepos regis Laumedontis, ex sua sorore primogenitus. Quem dum Pollux¹⁴ odioso persequitur appetitu, letaliter ipsum uulnerat sic quod ex eo¹⁵ uulnere cecidit interfectus, Laumedonte rege uidente. Tunc Laumedon rex fluuiales prorupit in lacrimas, nepotis sui miserabiliter deflens casum. Et duris uexatus angustiis suos conuocat vniuersos, quos flebilibus monet in lacrimis ut in ultionem necis¹⁶ sui¹⁷ nepotis potenter insurgant. Et tunc emissio per eum cuiusdam cornu sonitu, quasi¹⁸ septem milia militum erga regem ipsum ad cornu sonitum accesserunt. Et facto impetu uersus Grecos uiriliter ipsos expugnant,¹⁹ sternunt, sauciant, et eos perimunt in ore gladii seuientis sic quod turpiter²⁰ vertuntur²¹ in fugam. Quos Troyani usque ad extrema litora eorum nauium insequuntur.

Laumedon is about to win the victory when Dotes reports the capture of Troia. Laumedon is

Tunc cessisset Laumedontis²² regis uictorie finis et²³ belli sed quidam ex Troyanis, nomine Dotes,²⁴ letaliter uulneratus, uix seipsum regens, ab urbe Troie peruenit ad regem. Cui²⁵ in uerbis flebilibus et singultibus anxiosis exponit excidium urbis sue, asserens urbem suam Troie²⁶ a suis hostibus interceptam. Quod Laumedon rex au-

¹ prosiliuit *C* prosiliuit *P*¹ prosilit *S*¹ ² uersus *CP*¹*S*¹ ³ *om.* *AH* ⁴ autem *AH*
⁵ *Et S*¹ ingrederetur *CHP*¹ ingereretur *P*² ⁶ Pollus (*et alibi*) *C* ⁷ *Et S*¹ magna *CH*
⁸ sociatus *MS.* sociatis *CP*²*S*¹ ⁹ ipsos *P*¹ ¹⁰ *Et S*¹ suum *add.* *AH* ¹¹ Elyacus
(in text. Eliachim) B (p. 2630, nota) Illiatus *C* Ilyacum *P*¹ Eliachim *P*² Heliachim *S*¹
¹² Elyachus *A* Ylliatus *C* Iliacus *P*¹ Eliachim *P*² ¹³ Carthaginis *A* Chartaginis *C* Cartaginis
¹⁴ *P*² ¹⁵ Pollus *P*¹ ¹⁶ ipso *CP*¹ ¹⁷ *om.* *CS*¹ ¹⁸ predicti *add.* *P*¹ ¹⁹ quasi . . . soni-
tum *om.* *P*¹ ²⁰ impugnans *AH* ²¹ eos *add.* *P*¹ ²² eos vertit *C* uerunt *P*¹ ²³ Lau-
medontis regis] Laumedonti regi *CS*¹ ²⁴ *om.* *P*¹ ²⁵ Dirceus *B* (p. 2667) Dorex *C* Dotis
H ²⁶ Qui *P*¹ ²⁷ Troyam *HP*¹*S*¹

diens anxiosa suspiria pectoris eduxit ab ymīs et eiusdem cornu sonitu ad se prouocans gentem suam, dimissis Grecis in litore iam deuictis, gressus suos accelerat¹ uersus urbem. Nondum igitur rex Laumedon multum perrexerat in armatorum comitiua suorum et respiciens a longe uidit magnam partem hostium suorum egressam ab urbe et aduersus eum in armatis cuneis festinare. Item aspi- ciendo post se uidit Grecos quos in litore quasi iam deuicerat animo- sitate resumpta accelerare se² cum maxima festinantia aduersus³ ipsum. Quid faciat⁴ inter hec stupefactus ignorat, cum in medio * suorum hostium circumquaque se cernat inclusum. Quid ultra? Committitur bellum asperimum inter utrosque, inter quos feruet et estuat prelium⁵ inequale, nam Greci in⁶ multo magis numero Tro- yanos excedunt. Sternuntur Troyani et ex crebris ictibus ensium perimuntur. Nec mora, ille vir strenuus tam fortis tam audax Hercules superuenit, qui⁷ forti sedens in equo, letiferis uulneribus coartans⁸ dirumpit⁹ acies et¹⁰ cuneos, disgregat aduersantes, et in eius potentia hostes, dum ipsum nequeunt tollerare nec uiribus preua- lere, iter sibi per turmas aperiunt, cum circumquaque ante eum cad- ant et deficiant interfecti. Demum¹¹ uersus Laumedontem regem, quem indubitanter ipse presentit,¹² impetu se dirigit furioso. Quem agressum violenter¹³ intercipit et interceptum interficit et ab eius corpore capite truncato¹⁴ in medio suorum rabie uiolenta¹⁵ proiecit. Quod¹⁶ postquam inspexere Troyani, deflent¹⁷ se sui regis¹⁸ regimine destitutos, quos ad se recipiendum in urbem eorum spes nulla reducit nec alibi posse diffugere causa presidii aliqua spes expectat. Ruunt ergo Trojanorum hinc inde cadauera et deuicti Troyani campum deserunt, ad fuge subsidium anhelantes. Et eorum, si qui sunt, quos tueri potuit longe fuge subsidium, potuerunt¹⁹ forsitan²⁰ manus Grecorum effugere, cum ceteri letifero bello succumbant et per ictus ensium fit letifero finis bello.

Greci uero uictores desideratam urbem uictricibus armis intrant, quam solis mulieribus, paruulis, et senibus semiplenam inueniunt pre timore mortis confugientibus²¹ ad templa deorum. Sed multe ex eis mulieres²² miserabiliter stupefacte hinc inde diffugiunt, earum²³ paruulos tremulis deferentes in ulnis. Trepideque puelle errantes hinc inde aditum earum²⁴ saluationis²⁵ ignorant, relictis earum²⁶

caught between the Greci who have entered the city and those he has been fight- ing, and is slain by Hercules.

*f. 22^r

The Greci en- ter and plunder Troia.

¹ scilicet *add.* P¹ ² *om.* P¹S¹ ³ uersus CP¹ ⁴ faciet AH ⁵ *om.* P¹ ⁶ *om.* CP¹ ⁷ qui . . . cuneos *om.* H ⁸ coaptans P¹ coactans P² coartatus S¹ ⁹ dirupit P¹ ¹⁰ Et S¹ *om.* CP¹P² ¹¹ demum uersus] deinde aduersus P¹S¹ ¹² Et S¹ presensit AP² ¹³ *om.* P¹ ¹⁴ Et S¹ trucidato AHP² detruncato C ¹⁵ multa AH ¹⁶ que AH ¹⁷ Et S¹ deflentes AHP² ¹⁸ *om.* P¹ ¹⁹ poterunt CP¹ ²⁰ forsitan AH ²¹ fugien- tibus CP¹ ²² mulieribus P¹ ²³ Et S¹ eorum AHP²P² ²⁴ sue P¹ eorum P² *om.* CS¹ ²⁵ salutis P¹ ²⁶ suis P¹

*f. 22^v

domibus, innumerabilibus¹ gazis plenis, quas omnes uictores Greci preoccupant, spoliant, et predantur, maxima etiam per eos habilitate captata, cum per unius continui mensis spatium Greci uacauerunt ad predam ipsarum.² Demum uero urbis ipsius altis depositis men-
[n]iis per eosdem, summa palacia diruunt et indifferenter * tradunt sublimia hedificia precipitem in ruinam, funditus cuncta subuertunt, et vniuersis templis vrbis ipsius more predonio spoliatis, quoscumque in eis confugientes inueniunt senes et paruulos indifferenter crudelissime³ morti tradunt, et templorum hedificiis traditis in ruinam, puellas⁴ pubescentes et formosas⁵ quas adinueniunt mulieres⁶ captiuas educunt⁷ et⁸ deducunt⁹ ad¹⁰ naues eorum,¹¹ adducentes eas perpetue seruituti.

Exiona is given
as prize to Thela-
mon. The Greci
return home.

In Laumedontis igitur regis¹² palatium irruentes, antequam funditus fuisset euersum, in ipso limine captionis inuenerunt Exionam,¹³ puellam mirabilis¹⁴ pulcritudinis, filiam dicti regis — que inuenta uel nata utinam non fuisset! Quam Hercules in uictorie premium regi tradidit Thelamoni pro eo quod idem rex Thelamon in urbem ipsam primus victor intrauit. Sed O mirabilis¹⁵ ingratitude uictoris, si tibi palma uictorie sociauit¹⁶ Exionam!¹⁷ Hanc tibi sociare¹⁸ debuit nobilis gratitudo ut tam nobilissimam virginem tante pulcritudinis, forma decoram, tam nobilissimis moribus informatam, maritalis¹⁹ tede²⁰ tibi copula sociasses, non ut ignominiose libidinis uoluptate²¹ eam²² improbe deturpasses,²³ vt eam, que tibi uix cedere poterat coniugio sociata,²⁴ indignam tibi meretricali²⁵ contubernio²⁶ statuisti. Ex hac enim²⁷ Exiona processit estuantis²⁸ tota materia rabiei, de qua postmodum maxima scandala processerunt, longis nutrita temporibus, et de qua dampna postmodum irreparabilia²⁹ sunt secuta. Euersa igitur funditus vrbe Troie,³⁰ ut proxime dictum est, Greci cum omnibus bonis ablatis ab ipsa naues eorum ascendunt, Troyano recedunt a litore, et committentes se pel[l]ago uelis extensis felici remige salui et uictores in Greciam sunt reuersi. Exultat ergo Grecia nimio tota pre gaudio in Grecorum ipsorum uictoria et in tantorum acquisitione bonorum, pro quibus omnibus grates,³¹ uicti-

¹ innumerabilibus gazis] *Et S¹ innumerabilibus vasis argenteis A innumerabilibus Grecis C inuisabilibus uasis argenteis H gazis P¹* ² ipsorum *CP¹S¹ om. AH* ³ *Et S¹ om. ACH*
⁴ puellulas *P²* ⁵ et *add. AH* ⁶ etiam *add. C* ⁷ adducunt *AH* ⁸ et deducunt *om. CP²*
⁹ ducunt *P¹S¹* ¹⁰ ad . . . eorum *om. AH* ¹¹ *om. P¹* ¹² *om. P¹* ¹³ Esionam *C Exiomam H* ¹⁴ mire *AH* ¹⁵ admirabilis *C miserabilis P¹* ¹⁶ sotiauit *MS.* ¹⁷ Esionam
(*et alibi*) *C Exiomam (et alibi) H* ¹⁸ sotiare *MS.* ¹⁹ maritali *AH* ²⁰ thede *C*
cede *P¹P² federis S¹ om. AH* ²¹ uoluptati *P¹* ²² ea *H* tam *P¹* ²³ deputasses
P¹ ²⁴ sociatam *AHP²S¹* ²⁵ maritali *P¹* ²⁶ concubino *C contubinio P¹ concubinio*
P²S¹ ²⁷ igitur *CP¹S¹* ²⁸ extuantis *MS.* ²⁹ irreperabilia *CP¹* ³⁰ Troya *P¹S¹*
³¹ gratas *P¹P²S¹*

mas, et grata pacifica diis reddunt. De Troyanorum igitur¹ spoliis Grecia plena tota fit diues. Quibus etiam ditatis victoribus, qui tunc illo fuerunt in tempore successores eorum per² multa tempora postmodum successiue abinde³ fuerunt indeficientibus diuitiis opulenti.

*f. 23^r

[Incipit⁴ liber⁵ quintus de⁶ fundatione⁷ magne Troie per regem Priamum instaurate.⁸]

Destructa igitur et euersa funditus vrbe Troie,⁹ Laumedonte rege suo nequiter interfecto, tot militibus et nobilibus ciuibus neci¹⁰ traditis, tot mulieribus et puellis iugo seruitutis adductis, nobili Exiona, ipsius regis filia, meretricio more sub Thelamonis libidine constituta, viri prouidi diligenter aduertant quales sunt in hoc mundo ceci rerum euentus. Quare¹¹ necessario deceat¹² homines a friuolis etiam¹³ et leuib¹⁴ iniuriis abstinere. Habent enim¹⁵ in se sepius¹⁵ leues iniurie ad instar ignis, cuius modica scintilla, cecis alimentis nutrita, sub cinere subito in maximas et adurentes flamas exalat.¹⁶ Discant etiam reges et principes alienigenis¹⁷ non obesse qui ad eorum regna se conferunt non ex maliuoli¹⁸ propositi fomite ut eorum regnorum scrutentur archana. Nam inuida fatorum series, felicitum inimica, summa in summitate manere diutius semper negat, et¹⁹ vt status hominum²⁰ deducat habilis in ruinam, per insensibiles et cecas insidias potentiores immittit et inducit ad casum, a friuola et inopinabili materia causam trahens ne prouisione prehabita per cautele subsidium ualeant se tueri. Sub hoc igitur inuolucro fati ingentibus, prima Troya destructa, talis nobilissimi regis Laumedontis infelicissimus finis fuit. Sed O utinam finis eius fuisset finis et extremus introitus tante cladis ut ob tam facilis occasionis causam qualis fuit Laumedontem regem in nudo litore terre²¹ sue²² Grecis alio²³ nauigantibus repentinum hospitium denegasse in tanti facinoris tallionem (si facinus dici potest) mortis dispendium incurrisset, morti etiam traditis sui regni primatibus, eius transducta filia in extraneas regiones sub labe meretricie²⁴ uilitatis! Sed illa mundanorum fatorum * inuida dispensatrix a leuissimo radicis²⁵ fomite zizanie causam trahit. Que dum incipit latenter obrepere, fit

The author draws from the destruction of Troia the lesson that serious consequences often spring from trivial causes.

*f. 23^v

¹ ergo P¹ ² pro C post P¹ ³ hunde AH habunde P²S¹ ⁴ om. AHC ⁵ liber quintus om. C ⁶ secunda add. C ⁷ rehedificacione P¹ ⁸ instaurantem A instante H iterum praem. P² om. CP¹ ⁹ Troya CP¹S¹ ¹⁰ morti CP¹ ¹¹ quam HP¹ ¹² doceant A doceat H ¹³ Et S¹ om. HP² ¹⁴ vnum P¹ ¹⁵ Et S¹ ipsius P² om. AP¹ ¹⁶ exaltat CP¹ ¹⁷ Et S¹ alienigeno AH alienis C ¹⁸ mali AH maliuolo S¹ ¹⁹ Et S¹ om. AHP¹ ²⁰ omnium P¹ ²¹ om. AH ²² suo AH ²³ om. AH ²⁴ meretrice P¹ ²⁵ radios P¹

postea maxima¹ mali congeries succedentis,² dum fine succedente³ nequissimo, per intemporalia⁴ dampna eius extremus exitus⁵ concludatur.⁶ Hinc est quod ex premissis malis quanta fuerit postmodum malorum congeries subsequuta nostra tempora non effugiunt⁷ memoriter recensenda, dum durante captione⁸ uiuentis Exione uiuaci memoria illa nobilissima et mirabilis⁹ magna Troya, que post eursionem¹⁰ predictae Troye prime¹¹ postea fuit fundata, funditus postmodum¹² fuisset¹³ euersa, tot regibus, tot principibus,¹⁴ tot milibus hominum bellicosa morte consumptis. Ad cuius et quorum narrandos euentus suo ordine sigillatim dirigitur stilus noster.¹⁵

Priamus was absent at the destruction of Troia. His legitimate children and his illegitimate sons.

Laumedon itaque rex quendam habebat filium, nomine Priamum, ex regina vxore sua sibi susceptum, multe strenuitatis uirum et multe sapientie consilio prepollentem. Hic tempore casus patris presens non extitit apud Troyam, cum longis dierum curriculis¹⁶ iam exactis uersus quosdam paternos hostes et proprios in bellicoso exercitu in remotis partibus prelia confoueret. Hic eo tempore quo¹⁷ Greci irruerunt in Troyam quoddam castrum sibi rebelle diuturna¹⁸ obsidione concluderat, et in ea obsidione, sub spe uictorie moram trahens, cum vxore sua et filiis circa eius castris captionem sollicita intentione uacabat. Hic habebat in vxorem quandam nobilissimam mulierem, nomine Heccubam,¹⁹ ex qua sibi susceperat procreatos quinque filios et tres filias. De quibus filiis eius primogenitus uocabatur Hector, inaudite strenuitatis miles, uirtute maxima bellicosus, cuius gesta uirtutum²⁰ multa uigent in longa memoria, longum non sine causa recensura²¹ per eum. Secundus autem filius uocabatur Paris, qui²² et ipse dictus erat alio nomine Alexander, omnium iuuenum speciosissimus,²³ doctus pre ceteris in arcus magisterio et sagittis. Tertius uocabatur Deyfebus,²⁴ vir strenuus et multa consiliorum discretionem conspicuus.* Quartus uocabatur Helenus,²⁵ vir scientie²⁶ multe, nam omnium erat doctrinis scientiarum liberalium eruditus. Quintus et ultimus vocabatur Troilus,²⁷ iuuenis quam plurimum uirtuosus in bello, de cuius strenuitate multa sunt gesta, que deinceps

*f. 24^r

¹ magni C magna P¹ maximi S¹ ² subsequentis P¹ ³ subsequente P¹ ⁴ intemporalia AH temporalia C irreparabilia S¹ ⁵ finis P¹ ⁶ Et S¹ concludit C concluderat P¹ concluderat P² ⁷ Et S¹ sufficiunt CP¹ effugiant H ⁸ om. CP¹ ⁹ commirabilis C om. P¹ ¹⁰ om. CP¹ ¹¹ destructionem add. CP¹ ¹² om. CP¹ ¹³ fuisse AHP² fuit C ¹⁴ primatibus P¹ ¹⁵ De nominibus omnium filiorum et filiarum regis Priami add. C De filiis et filiabus qui et que Laumedonte rege super erant add. P¹ ¹⁶ circulis C ¹⁷ Et S¹ quod AP² ¹⁸ Et S¹ dum H diu P¹ cum P² om. C ¹⁹ Hecubam A Ecubam C ²⁰ uirtute AHS¹ ²¹ recensenda C recensenda P¹ S¹ ²² qui et] quia P¹ ²³ Et S¹ speciosior AH speciosus P² om. P¹ ²⁴ Deiphebus ACH Deyphebus P² ²⁵ Elenus CH ²⁶ discretionis CP¹ ²⁷ Troilus AH

presens ystoria non obmittit.¹ Filiarum autem prima vocabatur Creusa.² Hec asseritur Henee fuisse coniugem. Quem Heneam in³ Venere⁴ concepit Anchises, de quo multa presens narrabit ystoria et de quo Virgilius post magne Troye casum in suorum⁵ opere *Heneydorum*⁶ multa describit.⁷ Secunda uero vocabatur Cassandra,⁸ que, licet uirginea honestate polleret, in liberalibus artibus plus pollebat, habens notitiam earundem⁹ et scientiam futurorum. Tercia autem et vltima vocabatur Pollixena,¹⁰ puella¹¹ mire pulcritudinis et speciositatis immense. Preterea idem rex Priamus xxx filios naturales habebat ex diuersis mulieribus sibi quesitos,¹² equestri¹³ dignitate conspicuos et fortissimos bellatores. Qui¹⁴ sunt hii: Odinal,¹⁵ Anthonius,¹⁶ Exdron,¹⁷ Deluris,¹⁸ Sinsilenus,¹⁹ Quintilienus,²⁰ Modenius,²¹ Cassibilans,²² Dinadaron,²³ Dorascarus,²⁴ Pythagoras,²⁵ Cicalalor,²⁶ Eliastras,²⁷ Menelaus,²⁸ Ysidorus,²⁹ Carras,³⁰ Celidomas,³¹ Emargoras,³² Madian,³³ Sardus,³⁴ Margariton,³⁵ Achilles,³⁶ Fanuel,³⁷ Brunus,³⁸ Mathan,³⁹ Almadian,⁴⁰ Dulces,⁴¹ Godelaus,⁴²

¹ Virgilius: "rapti Ganymedis honoris" *add. AH* Scripsit autem Virgilius eundem regem Priamum ex eadem Hecuba suscepisse alios duos filios: vnum nomine Polidorum, quem, dum in annis puerilibus ageret, quam primum Priamus rex presensit Greco, commisso exercitu, aduersus eum uelle uenire, misit ad quendam regem, amicum suum, auri maxima quantitate obseruanda per eum donec de euentu posset belli rex Priamus fieri certus (sed rex ille, irretitus auri miseria cupidine, ut presensit regi Priamo non secunde succedere, mandauit Polidorum ipsum iugo perimi et iuxta quoddam litus humari); alium uero nomine Ganimedem, quem Iupiter raptum uenaretur (cacciando . . . prese *N*) in Sicilia asportauit in celum et in pincernam suam constituit loco Hebe, Iunonis filie, eadem amota. Inde Virgilius: "rapti Ganymedis honores." *add. P* ² Eleusa *AHS* ³ Andromache *B* (v. 2950) Cleusa *P* ⁴ Et *S* ex *CP* ⁵ Uenere *HP* ⁶ suo *CP* ⁷ Eneydorum *AH* Eneydos *CP* ⁸ descripsit *P* ⁹ Casandra *C* ¹⁰ Et *S* presencium *C* eorundem *HP* earum *P* ¹¹ Polixena *AH* Polissena *C* ¹² om. *P* ¹³ Liber qualiter rex Priamus aggreditur Troiam, relicto castro *add. A* De absentia regis Priami tempore casus ie Troie et Laumedontis, eius patris, perimitonis, et filiorum suorum *add. H* questitis *P* ¹⁴ equestri . . . Insulis *om. AH* ¹⁵ Qui . . . hii] Priamus est eorum *P* ¹⁶ Odenel (*in text. Odeneaus*) *B* (v. 7994, *nota*) Odinalis *C* Odinal, secundus, *et sqq.* [cum ordinali pre nomine alicuius filii] ¹⁷ Anthonius (*in text. Antonius*) *B* (v. 7995) Antonius *P* ¹⁸ Esdron (*in text. Edron*) *B* (v. 7996, *nota*) Estron *P* ¹⁹ Delons (*in text. Dolonz*) *B* (v. 7996, *nota*) Delirus *C* Deluus *P* ²⁰ Et *S* Sisiliens (*in text. Siciliens*) *B* (v. 7999, *nota*) Scilenus *C* Sinsilenius *P* Sintilenus *P* ²¹ Quintiliens *B* (v. 8000) Quintilenus *CS* ²² Rodomorus *B* (v. 8003) Modenus *P* ²³ Cassibilanz *B* (v. 8007) Cassibillus *C* Cassibiles *P* ²⁴ Et *S* Dinadaron (*in text. Dinas d'Aron*) *B* (v. 8008, *nota*) Dinadim *C* Dinadam *P* ²⁵ Dorascaluz *B* (v. 8009) Dodastoras *P* ²⁶ Pitagoras *B* (v. 7914), Pitagoras *C* Pictagoras *S* ²⁷ Et *S* Cicalalor *B* (v. 7709) Cinabor *C* Cricalalor *P* ²⁸ Deest *B* Eliascas *P* Heliascas *P* Heliastas *S* ²⁹ Menelaus (*in text. Menelus*) *B* (v. 8107 *nota*) ³⁰ Isdor *B* (v. 8108) Isidorus *C* Yzidorus *P* ³¹ Carus (*in text. Chirrus*) *B* (v. 8108, *nota*) Cartas *C* *om. P* ³² Celidonas (*in text. Celidonias*) *B* (v. 8109, *nota*) ³³ Emargoras (*in text. Hermagoras*) *B* (v. 8110, *nota*) Emargas *C* ³⁴ Et *S* Madan (*in text. Maudan*) *B* (v. 8111, *nota*) Madiam *C* Medatim *P* Madyan *P* ³⁵ Et *S* Sardes *B* (v. 8112) Cardus *P* *om. C* ³⁶ Margariton *B* (v. 8113) Margatum *C* ³⁷ Deest *B* Achilles *C* ³⁸ Fanuels (*in text. Fanocaus*) *B* (v. 8117, *nota*) Faucel *C* Lancel *P* Fauoel *P* ³⁹ Brunus *B* (v. 8118) Brumus *C* ⁴⁰ Et *S* Mathan *B* (v. 8119) Matham *P* Machan *P* ⁴¹ Almadian *B* (v. 8120) Amodiam *C* ⁴² Gilor d'Agluz *B* (v. 8121) Duces *C* Dilces *P* Dultes *S* ⁴³ Godelès *B* (v. 8122) *om. C*

Priamus rebuilds
Troia.

Duglas,¹ Cador² de Insulis.³

*f. 24^v Vacante igitur rege Priamo cum consorte sua et eius omnibus filiis circa bella et⁴ castris obsidionem ipsius, ad eum orribilis illa fama peruenit quod eius pater Laumedon a Grecis extiterat interfectus, intercepta Troya et funditus diruta, occisis nobilibus et eius sorore Exiona⁵ in exilio et seruitute deducta. Obstupuit Priamus in talium relatione rumorum et dolore pro nimio factus est anxius, et in continuis lacrimis flebilem uitam trahens querulis vocibus anxiosa lamenta prodit et cumulat mestuosus; et illico omnem dissoluit exercitum, belli finem imposuit,⁶ obsessi castris castra⁷ deseruit,⁸ et gressus festinos accelerat uersus Troyam. Quam ut vidit funditus sic euersam et in⁹ aream conculcatam, sua et suorum irreparabilia¹⁰ dampna * prospiciens multas produxit lacrimas, continuando per triduum suos¹¹ luctus. Sed demum lacrimarum imbribus¹² fluuiialibus excollatis, amaro¹³ corde satisfactionis¹⁴ quasi¹⁵ recepta quiete, post depositos¹⁶ gemitus et lamenta, longo examinato consilio, placuit Troyam euersam iterum instaurare. Quam in ea magnitudine et fortitudine fabricare decreuit quod nullos hostiles timere posset insultus et in suorum offensionem hostium uere¹⁷ posset¹⁸ erigi ceruicosa. Hinc est quod quesitis undique¹⁹ fabris et peritis in hedificandis artibus et marmoreis celaturis, lapidariis, et doctissimis architectis omnis generis, marmora natiuis diuersimode insignita coloribus mirabiliter coegit instruere. Et sic amotis rudibus et ruinosis locis²⁰ purgatis in quibus²¹ consedit²² prima Troya, mirabilis longitudinis et latitudinis sub dei Neptuni nomine²³ ciuitatem erexit quam eodem nomine Troyam uidelicet censuit appellari.²⁴

In length and in
breadth the city
is three days'
journey. It has six
towered gates.

Fuit autem huius secunde Troye ambitus longitudinis trium dierum et latitudinis coequalis. Nec ante foundationem eius²⁵ aut²⁶ postea nunquam²⁷ legitur condita ciuitas tante magnitudinis, tante pulcritudinis, aut similis speciei. Fuerunt etenim fundamenta eius in terre gremio constituta, multum²⁸ profunda facta scissura et lati-

¹ Duglas (*in text.* Duglas) B (v. 8123 *nota*) Duglos P¹ ² Cedar C Cedor P¹ Cador de Insulis] Cadorz de Liz B (v. 8125) ³ Insula, Anphimatus. De reditu regis Priami et rehedificatione magne Troie et ipsius magnitudinis C ⁴ circa *add.* P² *om.* P¹ ⁵ Exione A ⁶ imponit CP¹ ⁷ claustra P¹ ⁸ Et S¹ deserit ACH ⁹ in . . . conculcatam] Et S¹ a Grecis taliter conculcatam C a Grecis taliter occulcatam P¹ ¹⁰ Et S¹ irrecuperabilia CP² irrecupabilia P¹ ¹¹ dies AHP²S¹ ¹² nubibus P¹ ¹³ amore P¹ ¹⁴ satisfactionis quasi *om.* S¹ ¹⁵ quas AP¹ quare H cui P² ¹⁶ dispositos P¹ ¹⁷ virtute S¹ *om.* CP¹ ¹⁸ Et S¹ possit CP¹ ¹⁹ hinc inde AH ²⁰ loco P¹P² a locis S¹ ²¹ quo P¹P²S¹ ²² constituit CP¹S¹ ²³ fortasse numine ²⁴ De constructione Ylyon *add.* A De magnitudine 2e Troie et latitudine eius ornatis *add.* H De magnitudine aliisque proprietatibus et conditionibus huius secunde Troye *add.* P¹ ²⁵ ipsius P² *om.* P¹ ²⁶ nec AH ²⁷ unquam CP¹ vsquam S¹ ²⁸ Et S¹ multa AHP²

tudine spatiosa. A terre igitur superficie usque ad summum eius superhedificata sunt menia¹ in mirabili compositione murorum circumquaque² cubitorum altitudine ducentorum, quorum superficies erat³ marmoreis incrustata lapidibus in uariorum diuersitate colorum ut⁴ intuentium aspectibus blandirentur. In murorum itaque ipsorum circumgiratione corone⁵ non multum vna turris distabat ab alia⁶ que supra muros eosdem excrescenti altitudine imminabant.⁷ Introitus autem et exitus ciuitatis ipsius fuit in sex ianuis institutus,⁸ quarum una Dardanides,⁹ secunda Tymbreas,¹⁰ tertia Helias,¹¹ quarta Seca,¹² quinta Troyana,¹³ et¹⁴ sexta Anthenorides¹⁵ vocabantur. Quelibet portarum ipsarum bellicosis fuerat firmata turribus per latera et in celaturis marmorearum imaginum¹⁶ circumquaque decora. Quarum quolibet amicis intrare uolentibus placidos permittebat¹⁷ ingressus et superbe resistentie quibuslibet * inimicis duos et fortes minabatur accessus.¹⁸ Erant etiam ipsi muri ex exteriori parte per ambitus circumquaque obscuris hyatibus profundo uallo firmati, cuius ualli distantia¹⁹ inter se et muros eosdem longa planicies extendebat.

*f. 25^r

Infra²⁰ uero ciuitatatem eandem instructa²¹ fuerunt infinita palatia et in ea infinite domus ciuium formosis hedificiis²² fabricate, que ciuitatem eandem ornabant in multarum latitudine platearum. Pro²³ certo enim asserunt nullam domum, nullum hospicium²⁴ in ciuitate Troye fuisse constructum cuius illud quod minoris depressionis²⁵ extiterat supra²⁶ terram saltem erectum in lx²⁷ cubitorum altitudine non fuisset, totum etiam²⁸ marmoreis firmatum lapidibus²⁹ in mirificis ymaginum ferarum et hominum celaturis. Erant et eius platee longo³⁰ et recto³¹ distense dyametro, in quarum medio disco(o)pertus aer uegetabilis aurore dulces et uarios refundebat afflatus. In ipsarum uero lateribus platearum innumerabilibus super columpnis marmoreis arcubus circumuolutis³² erectis, sub ipsorum hedificiis³³ eleuatis, liber et cotidianus gradientibus patebat incessus³⁴ ut nec a uentorum rabie nec ab ymbrium rore celesti uexarentur inuitis aspersioibus gradientes.

Every house is at least sixty cubits high. Covered colonnades protect pedestrians from rain.

¹ menniam P¹ ² om. P¹ ³ om. P¹ ⁴ om. P¹ ⁵ om. AH ⁶ altera P¹ ⁷ imminabat CS¹
⁸ Et S¹ constitutus CP¹ ⁹ Dardanides B (v. 3148) Dardanis C Darnida P¹ ¹⁰ Tymbreas B (v. 3152) Tricerbra AH Cumbea C Timbea P² Timbreas S¹ ¹¹ Ylia B (v. 3149) Elias C Helyas H Ilia P¹ Heleas S¹ ¹² Thetas A Ceca B (v. 3150) Cheras C Thecas H Quotas P² Chetas S¹
¹³ Troyana (in text. Trojana) B (v. 3154, nota) ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ Antenoridas B (v. 3146) Athenodes siue Extensa C Anthenorida P¹ Antenorides P² Antonorides S¹ ¹⁶ insignium P¹
¹⁷ uel promittebit add. P¹ ¹⁸ aggressus AH ¹⁹ distantiam P² S¹ ²⁰ intra CP¹ ²¹ constructa AH extructa P² S¹ ²² hedificiis MS. ²³ Pro certo] profecto AH ²⁴ edificium AH ²⁵ depressionis P¹ depressione P² S¹ ²⁶ super AH ²⁷ xl AH ²⁸ om. P¹ ²⁹ et add. AH ³⁰ longa P¹ ³¹ recta P¹ ³² circumuolutis H circumuoltis P¹ ³³ hedificiis MS. ³⁴ accessus AH

In the squares
are the shops of
the several ar-
tisans.

*f. 25^v

Through the mid-
dle of the city
runs the river
Xantus.

Per plateas enim ipsas mechanicarum artium locate fuerunt proprie stationes, in quibus earum operarii, per certa loca distincti, cotidianis operibus et uenalibus artificii insudabant. Hic¹ enim architecti manebant, hic pictores, hic statuarii, hic marmorarii,² hic le(c)ticarii manebant;³ hic canicularii,⁴ hic quadrigarii, hic lig(n)arii, hic mularii, hic deauratores albi, qui statuas et ymagines in auro pingebant, hic argentarii, hic⁵ dyatretarii,⁶ qui calices conficiebant ex uitro, hic er[r]arii, hic fusores, qui campanas ex metallo fundebant, hic signarii,⁷ qui sigilla formabant, hic fabricarii, qui camiscias suebant⁸ et bracas, hic fusarii, qui ferro⁹ inferro fusos¹⁰ extenuant muliebres, hic perticarii, hic libratores, hic figuli, hic aurifices, hic plumbarii, hic specularii, hic pelliparii, hic fulones, hic carpentarii, hic tignarii, qui uehicula scilicet rotis¹¹ uolubilibus sociabant,¹² hic dealbatores armorum, hic balthearii,¹³ seu pantalarge¹⁴ qui opus deaurati eris in frenis apponunt, hic *classicularii,¹⁵ hic fabricenses, hic gineciarii,¹⁶ qui textores¹⁷ appellantur, hic geometre, qui iugera rusticarum terrarum numero diuidebant, hic baphi,¹⁸ qui pannos lineos et laneos in multo colore tingebant, hic pistores, hic tabernarii, hic¹⁹ cerarii,²⁰ hic arilatores, quos mercatores uulgariter appellamus, hic argiropate,²¹ id est distractores²² argenti, hic et alii²³ plures qui venales²⁴ artes mechanicas exercebant.

Per medium autem ciuitatis ipsius quidam²⁵ fluuius, Xantus nomine, decurrebat, qui, diuidendo ciuitatem ipsam in geminas partes equales, perhenni cursu habitantibus in ciuitate ipsa²⁶ multa comoda conferrebat. Nam constructis iuxta ripam ipsius innumerabilibus molendinis, molendina ipsa ad vitam habitantium frumenta concussa in farine puluerem cotidianis usibus conuertebant. Hic etiam fluuius per meatus artificiose compositos et subterraneas catharactas²⁷ per latentes ductus aquarum neccessaria fecunditate decurrens ciuitatem ipsam ordinatis incursionibus mundabat, per quarum lauacrum congeste immunditie purgabantur. Ad huius itaque fluminis instar²⁸ ordinatus extitit Tyber²⁹ Rome, qui, per

¹ hinc (et uniuersae in enumeratione artificum) P¹ ² marmorei AH ³ manebant . . .
canicularii om. AH ⁴ Et S¹ canicularii C claniclarii P¹P² ⁵ om. AH ⁶ diatroarii
C dyatrarii P¹ om. AH ⁷ dignarii MSS. et S¹ ⁸ suunt AH ⁹ ferro inferro]
ferum in ferro AH ferro incude S¹ om. C ¹⁰ fuso AH ¹¹ uotis AH ¹² sotiabant
MS. ¹³ Et S¹ palthenarii C paltearii P¹ balchearii P² ¹⁴ panthalarge AH patha-
laie C penthalarge P²S¹ ¹⁵ Et S¹ clasicarii CP¹ cassicularii P² ¹⁶ Et S¹ gauaneciarii
A gamnetsarii H gonetiarii P¹ ginegmanii P² ¹⁷ testores MS. ¹⁸ bachi
ACHP²S¹ bati P¹ ¹⁹ hic cerarii om. P¹ ²⁰ cerai N celarii AH centarii S¹ ²¹ argiropate
AP¹P²S¹ argitapathai C argiropate H ²² Et S¹ distratores A destructores C destrac-
tores P¹ ²³ quam add. P¹ ²⁴ uonales P¹ ²⁵ magnus add. AH ²⁶ om. CP¹ ²⁷ ca-
theractas MS. coartans AH ²⁸ similitudinem P¹ ²⁹ Tiber CP² Tyberis H Tiberis S¹

medium Rome erumpens, per Troyanum Heneam ad similitudinem Troye factam¹ urbem Rome geminas distinxit in partes.²

In hanc³ igitur urbem⁴ Troye totius adiacentis regni gentes per vrbes alias et loca dispersas colligi Priamus et inhabitare⁵ decreuit. Quarum multitudine facta est nimium populosa, multis decorata nobilibus et undique tota plena in multorum incollatu uario plebeiorum. Huius autem ciuitatis diuersorum ludorum diuersa genera diuersis in ea adinventionibus statuerunt. In⁶ ipsa primo adinuenta fuerunt scac(c)orum solatia curiosa, ibi ludi subito⁷ irascibiles⁸ alearum, hic repentina dampna et lucra momentanea taxillorum. Ibi tragedie et comedie dicuntur primitus institute, quamuis quidam asserant in insula Sicilie⁹ inuentam fuisse primitus comediam. Ibi inuenti¹⁰ leguntur¹¹ ludi circenses¹² et maiuma,¹³ que¹⁴ primo uidelicet ueris tempore, arboribus in¹⁵ multa fronde uirentibus et floribus in prima pubescentibus iuuentute, fieri primo mensis¹⁶ Maii consueuit. Ibi multorum aliorum ludorum genera adinuenta fuerunt, que * consueuerant hominum animos demulcere et humanis aspectibus solatia delectationis inger[r]ere ad exillarandas intuentium uoluntates.¹⁷

Sed et rex Priamus pro sue habitationis hospitio et proprie receptaculo mansionis in eminentiori loco urbis ipsius cuiusdam natiue rupis excelsae magnum et famosum¹⁸ Ylion¹⁹ formari²⁰ constituit, quod magnum eius palatium appellatur. Et magne²¹ magistra fortificia firmitatis hac in rupe natiua uiolenter abscissa firmatum extitit inclitum Ylion, ab ymo usque ad summum sperica forma conclusum, cuius altitudo summitatem²² quingentorum passuum attingebat preter cacumina turrium in circuitu suo non multa distantia uicinarum, que in²³ multo magis eandem altitudinem excedebant. Quarum turrium summitates pre altitudine nimia nubium veste continuis infusionibus²⁴ tegebantur,²⁵ et ex quarum summitate tam ardua uniuersa totius prouinciae adiacentia loca et remotos etiam situs commode poterant intueri. Huius Ylion murorum superficies

In Troia chess and dice and, some say, tragedies and comedies were first invented.

*f. 26^r

Priamus orders his own habitation Ylion to be hewn out of solid rock. The summits of its battlements are lost in the clouds. Within is a hall, with the royal throne at one end and at the other an altar to Jupiter.

¹ factum P¹ ² De ludis et iocis primo inuentis in Troia add. C ³ Et S¹ hac ACH ⁴ E¹ S¹ urbe ACH ⁵ inhabitari AHP² S¹ ⁶ in . . . primo] ibi primo CS¹ in primis P¹ in primo P² ⁷ et add. P¹ ⁸ irascibilis P¹ ⁹ Sylicie A ¹⁰ inuenti . . . tempore om. C ¹¹ ducuntur P¹ S¹ ¹² cercenses, coronenses (ceronenses P²) AHP² Circensi, e Coronesi N cironenses add. CP¹ ceronenses add. S¹ (haec lectiones fortasse interpretationes lectionum illarum) ¹³ S¹ marmia A max²(?) H mannia P¹ P² ¹⁴ qui P¹ ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ mense P¹ ¹⁷ De constitutione magni Ilion add. C ¹⁸ habitaculum ordinauit add. AS¹ habitaculum ordinauit. De constructione Ylion regis Priami palatii add. H Initium nobilis Ylyon add. P² ¹⁹ Ylyon AP² ²⁰ che fosse formato N firmari CP² S¹ locari P¹ ²¹ magne . . . fortificia] magne magistre fortalicia (fortelicia A) AHP² magne forticilia C magne S¹ magne . . . firmitatis] cf. le maistre donjon B (v. 3042) ²² summitatis mensuram C firmitatis P¹ summatitis S¹ ²³ om. AH ²⁴ confusionibus P¹ ²⁵ Et S¹ tangebantur C regebantur HP² tegebatur P¹

que se intuentium presentabat aspectibus non ex lactee¹ calcis nitida forte² dealbatura uiuebat,³ cum tota esset lapidibus incrustata marmoreis, in multorum uarietate distincta colorum et in diuersarum ymaginum celaturis, que intuentium aspectibus alludebant. Sic et eius fenestras non insignierat⁴ opus forte marmoreum, cum maior pars earum extructa⁵ fuisset ex quadris fulgentium cristallorum. Sic fenestrarum ipsarum columpne, sic capitella et bases earum. Ex interiori⁶ uero parte predicti⁷ palatii, inter alia⁸ hedificia concamerata mirifice, rex Priamus quandam salam instituit prolixae longitudinis et⁹ latitudinis consonantis, cuius extrinseca superficies erat tabulis uestita marmoreis, et ex lignis cedrinis¹⁰ et ebani eius tabulata¹¹ testudo, cuius pauimentum musaici operis diuersificata materia diuersos distin[c]xerat in colores. In huius sale capite regium erat solium institutum, vbi mensa regia longa proceritate distensa locata extiterat, tota composita eboris et ebani subtilibus ex iuncturis. Sic et ab utroque latere mensarum ordo distensus comodas dabat¹² discumbentibus sessiones. In alio uero capite sale ipsius mirabilis operis gemmis * auroque contexti erat quoddam hedificatum altare in nomine summi Iouis, ad quod per xx gradus musaici operis¹³ institutione coruscos infatigabilis dabatur ascensus. In huius altaris igitur sumitate radiabat apposita ymago quedam aurea dei Iouis in longitudine xv cubitorum, tota ex auro electo composita, in maximi extimatione ualoris, quam uariarum gemmarum uenustabat impressio, et eius nobilitabant¹⁴ aurei substantiam hinc inde appositi¹⁵ in diuersis operibus vniones.¹⁶ Huius dei Iouis¹⁷ erat Priami regis summa et inconcussa fiducia, dum putaret per hanc longa felicitate uigere regni sui solium et potentiam sui sceptri per infinitam perpetuitatem temporis perdurare.¹⁸

*f. 26v

Priamus, at a council of his subjects, proposes that they overlook the injuries done by the Greci provided the latter restore Exiona.

Postquam uero rex Priamus secundum sui¹⁹ animi destinationem Troyanam urbem proposito fine perfecit, perceptibili²⁰ corde metitus est vniuersa, et animo diligenti considerans ciuitatem a se conditam tanta uigere fortitudine in potentia firmitatis, tanto se potenti populo circumfultum, tanta pollere multitudine strenuorum, tantis habundare diuitiis, fluctuantem animum ad graues iniurias sibi dudum illatas a Grecis dura cogitatione retorsit, et²¹ factus quietis impatiens

¹ iacte *P*¹ ² foret *H* fronde *P*¹ *om.* *S*¹ ³ uigebat *A* nitebat *S*¹ ⁴ insinuauerat *CP*¹ insignierat *P*² insigniuerat *S*¹ ⁵ Et *S*¹ constructa *AH* exstructa *C* ⁶ anteriori *CP*¹ ⁷ dicti *P*¹ *om.* *AH* ⁸ uero *add.* *P*¹ ⁹ sed *P*¹*P*²*S*¹ ¹⁰ *om.* *P*¹ ¹¹ admiranda *P*¹ ¹² *om.* *P*¹ ¹³ opis *P*¹ ¹⁴ Et *S*¹ nobilem *AH* nobilitat *C* nobilitabat *P*¹ ¹⁵ apposita *CP*¹ apposite *P*² oppositi *S*¹ ¹⁶ mansione *C* mansionum *P*¹ ¹⁷ imago *add.* *S*¹ ¹⁸ De rege Priamo uolente vindicam sumere contra Grecos. *add.* *C* ¹⁹ sut *P*¹ ²⁰ imperceptibili *H* preptili *P*¹ ²¹ et... impatiens *om.* *P*¹

in eadem ciuitate suam solempnem curiam curiosus celebrari mandauit. Quare conuenientibus in curia ipsa suis ciuibus vniuersis et eius filiis omnibus preter Hectorem, qui tunc in Panonie¹ partibus, Troyano sceptro subiecte, de mandato patris agebat, necnon et aliis sibi coniunctis, idem rex, regio decorus sedens in solio, vniuersam plebem ab eius ore pendentem, facto silentio, taliter alloquutus est dicens:² "O viri fideles et dilecti michi, iniuriarum mearum ex ipsius mali participatione consortes, reuera³ nostis et facto qualiter tam friuola tam inepta precedente rationis causa instigati Greci superbia ceruicosa in patriam nostram irruerint⁴ et michi meos et vobis uestros in tanta crudelitatis seuicia interemerint genitores, sororem meam Exionam,⁵ ex tam nobili stirpe progenitam, sub tante ignominie nube traductam et more meretricio deturpatam sub uili iugo detinent seruitutis, sorores vestras, filias, et vxores laribus paternis abstractas,⁶ uilibus * ministeriis sibi seruire sub seruitute compellunt, quondam urbem nostram⁷ Troye, pacifice possessam a progenitoribus dudum meis, ab eis nequiter interceptam, dederunt exterminis et ruinis, domos uestras et maiorum uestrorum hospitia funditus euertentes maiorum meorum thesaurizatas diuitias exposuerunt prede, et facultates uestras et bona in spolia diuiserunt. Esset igitur iuris ratio ut, fauentibus diis (qui superbis consueuerunt resistere), de communi assensu omnium uestrum communis exigetur ultio de tot malis. Scitis enim habere nos ciuitatem magnam et tutam et in multa defensione firmatam. Scitis nos multa virorum pugnantium animositate suffultos. Scitis nos multum⁸ potentes in milicie, multis armis uberes⁹ bellicosos, multis nos habundare diuitiis et multarum rerum uescibilium opulentos, multa nobis competere potentum auxilia, et multa nobis iminere suffragia coniunctorum. Tempus itaque sic nobis¹⁰ esse¹¹ uidetur acceptum ut contra hostes et offensores nostros manus et¹² arma uertamus¹³ in ultionem nostram, et¹⁴ eorum excidium uiriliter anhelemus. Sed quia bellorum euentus est semper ambiguus et dubia sunt fata pugnantium, a preliorum temperare conflictibus esse tutius uideretur, nisi tam grauis iniuria, tam ignominiosa iactura dedecoris meum animum perurgeret.¹⁵ An abstinere ualeo rationabiliter a dolore cordis eximio,

f. 27

¹ Pannonie *ACHP*² Pannoine *B* (p. 3202) Paeoniam *D* (6, 12) ³ Rex Priamus maioribus Trojanorum conuocatis in vnum uerba profudit *add. P*¹ ⁴ ipsa *CP*²*S*¹ ⁵ irruerunt *CH* ⁶ Esyonam *A* ⁷ abstractos *A* abstractis *H* extractas *P*¹ ⁸ *Et S*¹ meam *CP*² *om. P*¹ ⁹ multum . . . milicie] habere multos potentes milites *C* multe potestatis in milite *P*¹ multos potentes in milite *P*² ¹⁰ *Et S*¹ ubere *CP*¹ uberos *P*² ¹¹ *om. CP*¹ ¹² inesse *P*¹*P*²*S*¹ ¹³ ad *CP*¹*S*¹ ¹⁴ ut *add. C* et *add. P*²*S*¹ ¹⁵ ad *C* in *add. P*¹ ¹⁶ preurgeret *P*¹

sciens sororem meam Exionam, delectam¹ exilio, ab extraneo detineri non in federis unione iugalis sed in turpis adulterii continua pollutione uexari? Placeat igitur saltem, in istis aggressionum nostrarum initiis, monitis et suasionibus requirere Grecos ipsos ut, si² mihi restituere uelint sororem³ meam Exionam,⁴ nulla⁵ eis⁶ a nobis querula dirigetur⁷ in⁸ posterum set sub silentio de cetero compellemur⁹ inuiti¹⁰ dissimulare factas nobis iniurias vt a quietis nostre securitate perpetua fatorum inuida series repellatur.” Et contentus uerbis hiis rex¹¹ Priamus suo colloquio finem fecit.

Priamus appoints Anthenor ambassador to the Greci to ascertain whether they will agree.

*f. 27v

Astantes igitur vniuersi discretum regis consilium uniuersaliter simul¹² probant. Quare¹³ Priamus, suorum fidelium approbatione¹⁴ percepta, pro ipsius exequutione negotii Anthenorem, hominem multe discretionis, industrium,¹⁵ et legalibus institutionibus eruditum suum elegit in nuntium et legatum. Quem ipse rex precibus sollicitat et mandatis ut ad sumendum¹⁶ huius * legationis onus et exercitium tante rei se uoluntarium offerat et in eius executione deuotum. Anthenor igitur deuotum se mandatis regis exhibuit et ad exequendum predicta deuotius nullas moras obiecit.¹⁷

Peleus rejects the proposal.

Parata igitur classe et singulis ad causas facientibus nauigandi, Anthenor classem¹⁸ sollicitus statim intrat et, sibilante malo pro uelis extensis in uentorum affla[c]tibus secundorum, tamdiu per spacia dierum et noctium nauigat quod apud Menusium,¹⁹ quandam uidelicet ciuitatem de partibus Thesalie, sospes applicuit, vbi rex Pelleus moram casualiter protrahebat. Quo a rege Peleo²⁰ in honoris uultu primo recepto, causam sui aduentus rex Pelleus sciscitatur ab illo. Cui Anthenor per hec uerba respondit:²¹ “A rege Priamo sum missus ad uos. Hec²² enim rex Priamus per me nuntium mandat vobis. Graues quidem et inmerenter²³ sibi a uobis illatas iniurias non putat a uestre memorie recordiis excidisse, cum absque grauis offensionis causa sui genitoris irruissetis in regnum, quem neci²⁴ nequiter tradidistis, euertendo funditus terram suam, et peremptis²⁵ eius ciuibus, miseros²⁶ quosfata uiuereuoluerunt in seruitutem et exilium deduxistis. Amplius sororem eius Exionam, puellam regiam (utinam matrimonio collocatam!), turpiter asportastis. Nam meretricio more pol-

¹ ductam CP¹ ² om. AH ³ sororem meam] eam S¹ om. CP¹ ⁴ Exyonam A
⁵ nullam P¹ ⁶ om. AH ⁷ Et S¹ dirigeretur P¹ dirigeretur P² ⁸ in posterum] imposterum MS. ⁹ compelleremur P¹ ¹⁰ inuicti AH ¹¹ om. P¹
¹² omnes CP¹ ¹³ rex add. P¹ ¹⁴ comprobatione CP¹ ¹⁵ Et S¹ industrum ACP² industrum P¹ ¹⁶ assumendum CP² ¹⁷ De Anthenore eunte in Greciam pro Exiona sorore regis Priami recuperanda add. C ¹⁸ classe P¹ ¹⁹ Manusium AH Manese B (v. 3285) ²⁰ om. CP¹ ²¹ Anthenor, Priamis regis legatis, regi Peleo sic sue legacionis formam explicuit add. P¹ ²² Et S¹ hoc P¹P² ²³ inconuenientes AH inmeriter P² inmeritas S¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ parentis P¹ ²⁶ Et S¹ miseris C miseris et P¹

lutam turpiter contractat eandem detentor ipsius. Cum igitur sitis multe discretionis rex, vos idem rex Priamus rogat et monet, ut exinde cesset belli rabies et futura scandala non resultent, que detestabilia esse debent apud bonos et graues, operam, si placet, uellitis¹ impendere ut saltem sibi soror sua restitui mandaretur, omnibus aliis dampnis et iniuriis quietatis ab ipso." Que omnia postquam audiuit rex Pelleus, subito excanduit in furorem, et impetui non obtemperans ire sue ampullosis uerbis insultauit in Priamum, facilitatem² ei exprobrans³ sensus sui, et minacibus iniuriis Anthenori recessum indixit, asserens quod si etiam per⁴ momentum moram in sua terra protraheret,⁵ hunc faceret nequiter * neci tradi.

*f. 28r

Thelamon rejects the proposal.

Quod Anthenor audiens a rege Pelleo, licentia non petita, festinus classem intrauit et recedens a portu alto pel[l]ago se committit. Qui nauigans ignota per maria competentibus diebus et noctibus peruenit incolumis Saleminam.⁶ In⁷ ciuitate igitur Salemine⁸ tunc rex Thelamon presens erat, ad quem, a classe descendens, Anthenor se contulit loquuturum. Quem ut uidit rex Thelamon uultu quodammodo non recepit amico, cum⁹ obtentu¹⁰ Exione¹¹ aduersus omnes Troyanos continuum odium enutrit. Tandem aduentus sui ab Anthenore causam querit. Cui Anthenor, regis Priami asserens se legatum, legationis sue seriem sibi¹² explicat¹³ in hec uerba:¹⁴ "Rex Priamus, Troyani regni dominus, nobilitatem uestram requirit affectuose ut sororem suam Exionam, quam in aula uestra indecenti¹⁵ tractatis obsequio, restituatis eidem, cum non multum uestram cedat ad gloriam regis filiam et sororem inhonesto contractare consortio, que fuit a pari nobili uel etiam a maiori relatione debita ueneranda. Nec tamen de hiis que a uobis erga eum detestabili modo sunt gesta multo dolore uexabitur, si restituendam eam sibi benignitas uestra¹⁶ prouiderit, quam adhuc rex Priamus poterit¹⁷ decenti forte matrimonio collocare."¹⁸ Finitis igitur ab Anthenore uerbis ipsis¹⁹ et a Thelamone grauiter intellectis, grauem et subitam Thelamon exhalauit in iram et risibili²⁰ uultu uerba profundens sic intulit per responsionis obiectum:²¹ "Amice, quicumque sis, de tui leuitate regis admiratione multa commoueor, cum nec ipse michi nec ego sibi ali-

¹ uelletis P¹ ² fatuitatem AH infelicitatem S¹ ³ reprobans AH exprobrans CS¹ ⁴ per momentum] premonitus P¹ ⁵ pertraheret P¹ ⁶ Salernam (et alibi) A Salermam H
⁷ in . . . igitur om. CP¹ ⁸ ubi C Salerna H Salamine igitur P¹ ⁹ ex add. P² ob add. S¹
¹⁰ optemptu MS. obtenta AH obtentum S¹ ¹¹ Et S¹ Exyona A Exioma H ¹² Et S¹ om. AP¹ ¹³ explicauit AH ¹⁴ Anthenor regi Thelamoni sue formam legationis hoc retulit in sermone add. P¹ ¹⁵ indecise P¹ ¹⁶ uestram H om. P¹ ¹⁷ om. CP¹ ¹⁸ collocabit C collocaret P¹ copulare S¹ ¹⁹ ipsius P¹ ²⁰ irascibili C ²¹ Rex Thelamon uultu risibili ad Anthenoris uerba respondit add. P¹

cuius amicitie noticia sim¹ coniunctus, et ideo eius exaudire precamina non michi cedit ad uotum. Nouit² enim³ ipse rex tuus me in ultionem cuiusdam facinoris cum quibusdam aliis Grece nobilibus aduersus⁴ Laumedontem regem, eiusdem⁵ criminis patratores,⁶ cum exercitu contulisse, et in mei cruoris effusione non modica bellicis armis Troyanam urbem primum intrasse, propter quod, ex militie tocius assensu, in mee uictorie premium michi tradita fuit Exiona ad faciendum de ea mee arbitrium voluntatis.⁷ * Quod non leue munus michi datum arbitror extitisse, cum⁸ et nimia speciositate sit ipsa decora, multis insignita doctrinis, et laudabilium morum compositione uenusta. Non est ergo⁹ michi tam leue rem tam reddere preciosam et in tanto mee uite discrimine quesitam.¹⁰ Dic ergo regi tuo Exionam obtinere non posse nisi per acumen gladii trucidantis et teipsum reputo fatuum ualde factum quando¹¹ de tali legatione pondus assumere uoluisti, cum scire deberes¹² manifesto discrimini te proinde subicere et in eorum potentia qui te et tui similes prosequuntur stimulis hodosiis. Recede igitur ab hac terra festinus. Quod nisi instanter feceris, scias te sine dubio mortis periculum incursum.”

So do Castor and Pollux.

Quod Anthenor audiens illico festinauit ad nauim et intrans in ipsam statim uentorum ductibus se commisit¹³ et ipso nauigante feliciter peruenit¹⁴ Achayam,¹⁵ ubi reges¹⁶ Castor et Pollux, de quibus supradictum est, moram insimul protrahebant. Ad hos Anthenor, de naui descendens, accessit, et, eis exposita sue legationis forma sibi date per Priamum de sue restitutione sororis et illatis ab ipsis iniuriis sine causa, de suorum morte parentum, sue urbis excidio, et de rerum depopulatione suarum, ad predicta exposita per Anthenorem sic Castor irato sermone¹⁷ respondit:¹⁸ “Amice, quisquis es, nec credimus nec putamus Priamum offendisse indebite, cum Laumedon rex, eius genitor, causam prestiterit mali sui, qui tamquam incautus¹⁹ inconsulte²⁰ prorumpens²¹ offensam primus intulerit in quosdam terre nostre maiores. Eius igitur odium magis appetimus quam querere pacem ipsius, cum tam per premissa quam sequentia premissorum aduersus²² ipsum et suos hostilitatis spiritum assumpserimus. Nec te multum, credo, dilexit qui te fuit ad huius legationis tractatum²³

¹ sum P¹P² ² nouerit CP¹ ³ igitur P¹ ⁴ om. P¹ ⁵ ipsius P¹ ⁶ paratorem P¹ ⁷ uoluptatis P¹ ⁸ cum et] *transp.* AH ⁹ Et S¹ igitur AH om. P¹ ¹⁰ acquisitam P¹ ¹¹ quoniam C ¹² debere AH debes C ¹³ committit P¹ ¹⁴ in *add.* C ad *add.* P² ¹⁵ Anchyam A Achaiam C Anchiam H Capham P² ¹⁶ rex CP¹P²S¹ ¹⁷ Et S¹ animo HP¹ ¹⁸ Rex Castor iracundia plenus contra Anthenorem in hec uerba prorupit *add.* P¹ ¹⁹ Et S¹ et *add.* AH om. C ²⁰ Et S¹ inconsultus AH inconsulit P² ²¹ in nostram *add.* AH ²² aduersum P¹ ²³ tantum A tractum P¹

ortatus, cum¹ et tu vitam tuam tibi parum caram esse monstraues qui ob talem rem fines nostros presumpseris attigisse. Nulla igitur mora te teneat in hac terra, quia nisi discesseris festinanter, tue uite discrimen² te senties subiturum."

Anthenor autem hiis uerbis auditis illicentius recessit³ ab ipsis, ad nauim accellerat, et anchoris * subductis a mari⁴ statim cum Anthenore uelificat ipsa nauis et recte nauigans uersus Pilon,⁵ ibi sanus applicuit, ubi dux Nestor in multorum suorum comitiua nobilium morabatur. Ad quem Anthenor, de naui descendens, se contulit et ei,⁶ legatum se asserens regis Priami, legationis sue formam, prout ante Castori et Polluci, per omnia explicuit.⁷ Nestor autem, ut uerba percepit Anthenoris, in⁸ iram totus exardens, factus ob furoris rabiem discolor,⁹ Anthenorem rigido uultu respicit¹⁰ ab obliquo et ei talia uerba dictans impetuose respondit:¹¹ "Serue nequam, unde te tanta deducere presumpsit audacia¹² ut talium prolatione sermonum inficere presumpseris aures meas? Nisi me mea profecto frenaret¹³ nobilitas, mandarem a tuis faucibus linguam euelli, que tales prodiit in sermones et in dedecus regis tui, te tracto per terram ab equis membratim disiungi¹⁴ facerem membra¹⁵ tua. Discedas igitur a meo conspectu celeriter, quod si statim non feceris, que dixi tibi reuera tibi succedent."

At¹⁶ Anthenor talium stupefactus horrore¹⁷ sermonum, dubitans tiranidem Nestoris et immanitatem ipsius, illico recedens ab ipso, suam peruenit ad nauim et incontinenti uelis extensis litora deserit piratarum. Et eo alta maria scindente¹⁸ pro reditu, odiosa cuiusdam rabies tempestatis obduxit¹⁹ aerem tenebrosa caligine, et contrariis uentis aflantibus²⁰ funduntur ymbres in tonitruorum rugitu mirabili et coruscationum fulgoribus odiosis. Concitati fluctus a uentis excelsos²¹ tolluntur in montes. Nunc pup(p)is abstracta maris hyatibus periculosa petit yma profundum, nunc vndarum inflationibus eleuata per fluctus montuosa petit cacumina procellarum. Instat²² ergo²³ euident²⁴ nauigantibus in²⁵ ipsa uite discrimen²⁶ et pro²⁷ liberatione periculi effunduntur²⁸ uaria diis uota. Sic ergo nauis illa

Nestor replies
*f. 29^r

that his nobility alone prevents him from having Anthenor's tongue torn out and his limbs dismembered, and orders him to depart at once.

Anthenor encounters a three-day storm on his return to Troia.

¹ om. C cum . . . attigisse om. P¹ ² discrimine P¹ ³ discessit CP¹ ⁴ naui CP¹
⁵ Pile B (v. 3498) ⁶ eius P¹ ⁷ explicauit P¹P²S¹ ⁸ in . . . rigido] eundem AH
⁹ bini coloris C biscolor P² ¹⁰ respexit P¹ ¹¹ Dux Nestor Anthenorem inspicens per obliquum contra eum hec uerba profudit add. P¹ ¹² audacia MS. ¹³ refrenaret CP¹
¹⁴ disiungere P¹ ¹⁵ membra tua] corpus tuum AH ¹⁶ om. AH ¹⁷ terrore C errore P¹
¹⁸ scandante A scandente H ¹⁹ eduxit P¹ ²⁰ afflatibus H flantibus P¹S¹ ²¹ excelsos P¹ ²² instant AH ²³ periculum add. P¹ ²⁴ euidentia AH ²⁵ in ipsa] Et S¹
ipsi C in ipso P¹ om. AH ²⁶ Et S¹ discrimina AH discrimine P¹ ²⁷ pro liberatione] singuli in ipsa puppe pro euasione AH ²⁸ effundunt AH

f. 29^v per triduum patentibus subiecta periculis, quarto die cessauit tempestatis angustia et uentorum furor destitit¹ mitigatus. Placantur maria, quiescunt fluctus, et nauigantes ipsi² a³ mortis laqueis iam erepti⁴ spiritum confortationis assumunt, sic quod nauigantibus ipsis recto dyametro subsequenter ad oras Troyani portus adueniunt. Et eis descendentibus in terram optatam passu celeri ante omnia se conferunt ad templa deorum, ubi eorum uota supplices diis soluunt,⁵ sic quod Anthenor, post uictimas diis oblatas et post sacrificia de more⁶ libata, ad magnam Priami regis regiam in comitiua multorum de suo redditu ualde letantium incolumis et sospes accessit.

He reports to Priamus the insults of the Greci.

Consedente igitur rege Priamo cum⁷ suorum comitiua maiorum, astantibus etiam quam pluribus aliis et eius filiis antedictis, Anthenor refert et recitat quicquid sibi in Grecia successerat seriatim. Narrat enim⁸ graue sibi responsum factum a⁹ Pelleo, minaces iniurias a Thelamone sibi datas, Castoris et Polucis obprobriosa responsa, duros et asperos a Nestore sibi timores incussos. Que omnia postquam audiuit rex Priamus, turbatus est ualde et dolore torquetur inmodice, senciens legatum suum in Grecia sic obprobriose receptum, et de recuperatione sororis sue factus est quodammodo desperatus.

[Incipit¹⁰ liber¹¹ sextus de¹² consilio facto¹³ per¹⁴ Paridem apud Greciam profecturum.]

Priamus is eager for revenge.

*f. 30^r Postquam uero rex Priamus per¹⁵ legationem Anthenoris factus est certus de Grecurum odio quod Greci tot continuatis temporibus aduersus eum et suos adhuc feruoribus uiuacibus confouebant, et quod ad restitutionem sororis sue Exione¹⁶ Grecurum animos non potuit demulcere, in suorum propositorum exordiis magis totus ardentem incaluit, et ad mittendum in Greciam gentem suam, multo nauigio conquisito, in offensionem Grecurum uiuacibus curis totaliter anhelauit. Set dic, rex Priame, quis fatorum casus infelix ad¹⁷ tante¹⁸ infelicitatis audaciam tue quietis animum instigauit ut frenare¹⁹ proprios animi motus tui, licet non sint in * hominis potestate, per matura consilia minime potuisses, ut, dum licebat, abstraheres

¹ extitit AH ² ipsi . . . mortis] Et S¹ ipsi a maris C impia maris P¹ ³ a . . . ipsis om. P² ⁴ excepti H eiecti P¹ erecti S¹ ⁵ persoluunt CP¹ ⁶ morte P¹ ⁷ in P¹ S¹ ⁸ igitur P¹ et enim P² etiam S¹ ⁹ rege add. AH ¹⁰ om. ACH ¹¹ liber sextus om. C ¹² de . . . profecturum] qualiter rex Priamus de odio cercioratus Grecurum cura uigili in Grecurum excidium uigilauit P¹ ¹³ dato A om. H ¹⁴ per . . . profecturum] pro Paride profecturo in Greciam C ¹⁵ per legationem] legatione AH ¹⁶ om. AH ¹⁷ in CP¹ ¹⁸ tantam AH ¹⁹ refrenare non posses P¹ posses add. H

ab iniquis consiliis pedem tuum, et dum licebat, sciuiſſes tuas preteritas diſſimulare iacturas, que per tot annorum curricula forte¹ poterant obliuione deleri? Sane non aduertisti quod uulgariter dici solet et quod plerisque hominibus² dicitur accidisse, qui dum³ sua contendunt uindicare⁴ dedecora, excrescentibus malis, maioris dedecoris inuoluuntur augmento? Tutius ergo fuit ei quod uulgariter dicitur similiter⁵ adherere: "Qui bene stat, non⁶ festinet ad motum"; nam qui sedet in plano, non habet unde cadat. Voluisti enim te submittere fatiſ ambiguis ut⁷ de infelici casu tuo et finali tuorum excidio, de⁸ tante urbis ruinoso iterata iactura, dares futuris gentibus longam materiam — uelut⁹ delectabiles¹⁰ fabulas — recensendi, cum de sinistris successibus aliorum libenter hominum mulceantur auditus. Set quid postea tibi et tuis inde successit presens narrationis yſtorie ſeries manifeſtat.¹¹

Rex igitur Priamus, conuocatis omnibus Troye maioribus et in regio Ylion eis¹² coactis in unum, ſic alloquutus eſt illos:¹³ "Ecce prout de conſilio uestro proceſſit Anthenor, miſſus in Greciam pro a Grecis mea recuperanda ſorore ut odium quod gerimus apud¹⁴ eos¹⁵ pro bellorum ſcandalis euitandis ſedari poſſet¹⁶ in poſterum, rediit, ſicut ſcitis, et qualia obtinuit ab ipsis ſinistra et¹⁷ obprobriosa reſponſa notum eſt uobis, non conſiderantibus eis dampna tam grauiſa que nobis intulerunt et tam graues iniurias non¹⁸ uerentur. Et O utinam penitentia¹⁹ ducti²⁰ ſaltem uerbo cognoscerent quod male gesserunt! Sed in maioris elationis²¹ ſuperbiam eleuati nobis grauiora minantur. Abſit ergo quod ſiniſtrante fortuna nobis acciderent que minantur. Abſit etiam ut²² de tot ſine cauſa²³ grauius²⁴ commiſſis ab eis²⁵ penam debitam non exoluant per nos eis diis fauentibus infligendam. Credimus enim eis²⁶ eſſe in uiribus potentiores,²⁷ munitam et tutam ciuitatem habere ab omnium hoſtium²⁸ inſidiis profecto ſecuram, etiam ſi maior pars hominum nobis conſtitueretur aduerſa. Multa enim et nos multorum ſtrenuitate uigemus militum et peditum, pugnandi duritiis²⁹ expertorum, plena quidem uictualium copia et³⁰ indeficientium in³¹ omnibus futuris neceſſitatibus habunda-

He ſummons a council and propoſes that an army be immediately ſent to take the Greci un-
awareſ.

*f. 30^v

¹ om. CP¹ ² hominum P¹S¹ om. CP² ³ Et S¹ cum CP¹ om. AH ⁴ uendicare MS. ⁵ om. CP¹S¹ ⁶ ſe add. P¹ ⁷ et CP¹ ⁸ tue CP¹ te S¹ ⁹ uelut . . . fabulas om. C ¹⁰ delectabiles fabulas] delectabilis fabula P¹ ¹¹ Quando rex Priamus conuocauit concilium ſuum add. AH De conſilio Priami et filiorum ſuorum ſuper predictis add. C ¹² eis coactis] Et S¹ coactis C coadunatis H conuocatis P¹ ¹³ Rex Priamus maioribus Trojanorum conuocatus in vnum ſic illos alloquutus eſt dicens add. P¹ ¹⁴ contra AH ¹⁵ illos P¹ ¹⁶ poſſit P¹S¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ non uerentur om. AH ¹⁹ prima A per penitentiam C penitentiam P¹ ²⁰ om. CP¹ ²¹ eleuationis AH ²² quod P¹ ²³ tam CP¹ ²⁴ malis add. AH ²⁵ ipsis P¹ ²⁶ nos add. P¹S¹ ²⁷ potiores P¹P¹S¹ ²⁸ hominum P¹ ²⁹ diucius C diuitiis P¹S¹ ³⁰ om. AH ³¹ Et S¹ om. ACH

mus, diuitiis exhuberamus eximiis, et nichil nobis ad offendendi molestias ingerendas nec ad defendendi subsidia deesse uidemus. Gratum michi ergo uidetur, si¹ uobis uidetur acceptum, ut aduersus Grecos ipsos, tam impios hostes nostros, exerceamus saltem in aliquo uires nostras, vt saltem in istis aggressionis² initiis in terras et partes eorum gentem nostram bellicosus insultibus transmittamus, que³ in terras eorum⁴ et homines eorundem,⁵ insidiarum nostrarum ignaros, repente irruat,⁶ maxima eis dampna et detrimenta depopulatiua⁷ illaturi⁸ priusquam ad eorum defensiones arma excogitata ualeant eleuare. Est enim hic casus ut quilibet nostrum personas et res proprias debeat fortune committere ad instaurationem dampnorum nostrorum et ad nostre grauis iniurie ultionem. Nec nos terreat si Greci ipsi aduersus nos et predecessores nostros obtinere⁹ uictoriam. Nam non nouum est ut uictor a uictis multociens superetur."

Priamus bids his eldest son Hector assume responsibility for the conduct of the war.

Verbis igitur regis et monitis omnes astantes unanimiter annuentes deuoto corde se offerunt in omnibus eorum facultatibus et personis. Propter quod rex Priamus ad¹⁰ eorum oblationes,¹¹ tam grato corde uulgatas,¹² in maioris appetitus audaciam et animositatis feruentiam suam aperuit uoluntatem. Sicque rex ipse, in oblationibus ipsis exillaratus inmodice, recedendi licentiam affectuosis uerbis tribuit unicuique, remanente rege in suo palatio cum omnibus filiis suis tam ueris quam naturalibus tunc existentibus cum eodem. Erat enim et tunc Hector presens cum¹³ eis qui iam a Panonie partibus redierat¹⁴ ad ipsius regis imperium patris sui. Quos omnes sic rex facto silentio est uerbis talibus alloquutus. Set antequam ad uerba ipsa prorumperet, lacrimis ora rigauit et inter medios singultus et lacrimas taliter sua uerba profudit:¹⁵ "Nunquid in memoria uestra non¹⁶ uoluitis auorum uestrorum *necem et seruitutem Exione, que meretricio more tractatur uobis uiuentibus et in tanta potentia constitutis? Dignum ergo erit et iustum ut ad uindictam tanti pudoris debeatis assurgere et totis uiribus anhelare et si non in¹⁷ ultionem¹⁸ auorum uestrorum¹⁹ saltem in satisfactionem uoluntatis mee, qui tanta exinde uxor angustia et innumerabilibus doloribus incessanter, cum vos ab annis teneris educauerim et dolorum meorum

*f. 31'

¹ si ... uidetur] et AH ² aggressionum CP¹ ³ qui AHS¹ ⁴ om. AH
⁵ Et S¹ eorum AH earundem CP¹ ⁶ irruant AHS¹ ⁷ depopulationem CP¹
om. S¹ ⁸ Et S¹ latura CP² latura inferat P¹ ⁹ Et S¹ obtinere HP¹ ¹⁰ de CP¹
¹¹ oblatione CP¹ ¹² uulgata CP¹ ¹³ cum eis om. AH ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Rex Priamus filiis suis tam legitimis quam naturalibus congregatis in vnum in hec uerba singultiosa prorumpit add. P¹ ¹⁶ om. AHS¹ ¹⁷ ad AH ¹⁸ ipsorum add. P¹P²
¹⁹ ipsorum S¹

debetis esse participes naturali et probabili ratione." Et conuersus¹ ad Hectorem dixit illi: "Et² tu, karissime fili Hector, omnium fratrum tuorum primogenitus, qui et armorum excellentia et uirtutis strenuitate precedis ceteros fratres tuos, hos meos amplectere monitus et preceptorum meorum animosus executionem assumas. Sis ergo tu solus dux et princeps huius negotii et vniversi tui fratres tibi prorsus obediant et omnes alii regno nostro subiecti, qui in potentia tuarum uirium nosti domare superbos et in tue animositatis audacia³ cogis flectere ceruicosos. Ego enim ab hodie in antea de eo quod de presenti negotio sit futurum me totum ex(s)polio et tuis humeris fortioribus totum impono, quia in tua iuuenili duritia potens es bella committere et bellis strenuis preualere, quod me⁴ natura debilis posse non patitur, cum ad senium iam declinem."⁵

Et uerbis suis⁶ rege Priamo fine facto, Hector in uultu quasi pudoris et honestorum prolatione uerborum ad regis patris sui⁷ uerba respondit:⁸ "Karissime⁹ mi domine rex, nunquid est hominum inhumanum et humana dissidens¹⁰ a natura de illatis iniuriis passos¹¹ non appetere ultionem? Et si nos, qui¹² tanta nobilitate uigemus quorum iniuria minima pudoris est magni (cum personarum qualitas iniuriarum qualitatem minuat et augmentet), si¹³ uindictam appetimus de iniuriis nobis illatis, non sumus degeneres hominum¹⁴ a natura, cum etiam animalia irrationabilia uideamus hoc uoto potiri. Nullus est ergo inter uestros filios, care pater, qui de nece nostrorum auorum magis teneatur uindictam appetere sicut ego, qui sum primus in¹⁵ eorum ordine geniture et¹⁶ ideo primus esse debeo in vliscendi feruore. Pre ceteris ergo cum omni auditate desidero uindictam eorum¹⁷ * appetere, ut etiam in cruore meo mea dextera cruentatos interimat qui crudeliter meorum auorum et ciuium effudere¹⁸ cruorem. Vnum tamen, rex discrete, ad uestram reduci peto memoriam ut huius¹⁹ aggressionis nostre,²⁰ tamquam prudens et sagax, consideretis non solum²¹ inchoandi principia uerum etiam²² sequentia media et exitum qui succedit in fine. Non est enim²³ discretionis laudande²⁴ consilium singullari²⁵ scrutatione²⁶ non²⁷ rimari, negotiorum initia tantum²⁸ appetere²⁹ nec aduertere finem

Hector advises against a resort to arms. Grecia has more powerful allies than Troia and Exiona is not worth the lives of the best of the Troiani.

*f. 31^v

¹ uersus P¹ ² Si CP¹ ³ audiatia qui P¹ ⁴ mea AH ⁵ Consylium Hectoris datum Priamo patri suo add. C Consilium Hectoris add. H ⁶ a add. P² ⁷ om. P¹P²S¹ ⁸ Hector discreta pronunciacione uerborum ad regis propalacionem sic dixit add. P¹ ⁹ ducum add. P¹ ¹⁰ diffidens A discrepans C desiderans P¹ residens P² desistens S¹ ¹¹ passam CP¹P² ¹² a add. C in add. P¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ in eorum om. P¹ ¹⁶ et . . . ceteris om. P¹ ¹⁷ meorum auorum AH meorum inimicorum S¹ ¹⁸ effuderunt AH ¹⁹ eius C om. P¹ ²⁰ vestre CP¹ ²¹ Et S¹ sola CP¹P² ²² om. P¹P²S¹ ²³ ergo AH om. P² ²⁴ laudabile A¹ ²⁵ A¹ sine gloria MSS. et A²R singula S¹ ²⁶ A¹ scrutatorie MSS. et A²RS¹ ²⁷ solum C solum add. P¹ ²⁸ tamen P¹ ²⁹ appetere nec om. P¹

ipsorum. Quid enim prodest alicui bene forte in principiis agere que demum terminari contingunt fine sinistro? Laudabilis¹ ergo est ab illis iniciis abstinere que euentus dubios in se habent et que magis ad infelicia quam² felicia se declinant. Illud enim felix potest dici principium cuius exitus felix fuit. Hec enim uerba, discrete rex, hic³ ideo in dicendi audacia iam prorupi vt⁴ ultionis auditas non eripiat inconsulte⁵ spiritum voti uestri in eo⁶ cuius finis est dubius an⁷ succedat prospere uel aduerse. Nostis enim, pater karissime, totam Africam⁸ et Europam⁹ hodie Grecis esse subiectam, quanta Greci multitudine militum sint suffulti,¹⁰ quanta¹¹ sint strenuitate pugnae, quantis sint pleni diuiciis, et quante potestatis uigeant di[c]tione. Non est equalis hodie potentia Asye¹² potentatui tot virorum, cum, etsi in Asia multi uigeant homines, non tamen sunt impugnandi exercicio nimium bellicosi. Certum ergo magis apud nos potest esse quam dubium, si arma contra potentiores nobis in discusso consilio ingeramus, vix aut nunquam nos posse finem attingere¹³ peroptatum. Statum ergo nostrum, qui hodie tanta quiete molitur, tanta felicitate refulget, ad quid uexationibus grauibz appetimus perturbare et¹⁴ de iocunditatis requie uenire ad victimas nostrarum miserabiliter¹⁵ personarum? Sane non est Exiona tam caro precio redimenda pro qua forte¹⁶ (quod absit!) de melioribus nobis et forte de omnibus est comutatio facienda. Conniuentibus igitur oculis non est incongruum Exione dissimulare fortunam, que iam tot annis suis est aptata dispendiis et quam mors in breui potest ab aura uiuaci diuellere, ut nobis omnibus sit parata causa quietis.

*f. 32^r Nec uestra, care * pater, credat oppinio me ista bellorum timore aut cordis pusillanimitate proferre sed dubito fortune sinistros euentus et ne tui sceptri dignitas sub insidiosis casibus fortune uacillet. A quibus, dum licet, liceat abstinere, nam licita est et salubris dissuasionis ratio incia dissuadere que placeant,¹⁷ antequam, infelicibus mediis subsecutis, eorum exitus dampnis et doloribus¹⁸ continuari cogantur."

Paris advocates war, offering, if he be sent to wage

Tacuit ergo post hec uerba¹⁹ discretus et strenuus Hector. Sed Paris, qui uerba Hectoris diligenter audiuit, statim se errigens stans²⁰ hec uerba profudit:²¹ "Audi, rex, karissime pater,²² de fine prospero

¹ laudabile AH ² ad add. P¹ ³ hoc P² ac S¹ hic ideo om. AH ⁴ om. P¹

⁵ inconsulti CP¹P² inconsulta S¹ ⁶ saltem add. CP¹ assumendo add. S¹ ⁷ Et S¹

sine AH om. P² ⁸ Affricam ACHP² ⁹ Europiam P¹ ¹⁰ fulciti et C fulciti P¹

suffulci et P²S¹ ¹¹ quanta . . . pugnae om. CP¹ ¹² nostra CP¹ Asie HP² ¹³ at-

tingere peroptatum] optatum venire C optatum habere P¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ miserabi-

lium AH ¹⁶ om. AH ¹⁷ placent CP¹ ¹⁸ laboribus P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ om. CP¹

²¹ Consylium Paridis add. C Ad regis Priami uerba Paridis inconsulta responsio add. P¹

²² mi add. P¹

prosequendo quis nostrum potest probabiliter formidare, si contra hostes nostros arma bellicosa ingeramus?¹ Nonne sumus tot strenui, tot potentes, tot² diuites,³ et in⁴ tam⁵ forti ciuitate locati? Quis probabiliter oppinari potest nos sic feliciter et secure compositos in nostris laribus posse confundi? Fiat igitur audacter,⁶ karissime domine,⁷ quod per vos dictum est, ut mittantur scilicet⁸ nauigia depopulatura Greciam, que gentem nostram enormibus afflixit iniuriis et dampnis irreuerabilibus est predata. Me etiam, si placet, karissime pater, iubeas⁹ cum illis proficisci nauigiis, quia pro certo sum certus deos uelle grauiter me Greciam posse confundere et grauiter depredari necnon, et de optimatibus Grecie mulierem nobiliorem¹⁰ eripere et in Troyanum regnum a me captam posse transferre, que pro redemptione uestre sororis¹¹ Exione de facili poterit commutari. Quod si a uobis querendum est qualiter istud sciam, dabo de hoc uestre conscientie certum signum quod a diis ipsis pro certo recepi. Nondum enim sunt multi dies elapsi, dum agerem in Minori¹² India¹³ iussu uestro, celebrante sole sol(s)ticiu estuale, dum¹⁴ sol sub principio Cancris ageret cursum suum, quodam die Veneris, venationis causa, placuit michi adire¹⁵ nemora in¹⁶ multorum collegio venatorum. Que dum¹⁷ diluculo fuissem ingressus, multis laboribus eis hinc inde venatorie perquisitis, nichil inuenire potui michi gratum ad predam. Sole iam constituenta meridiem et quasi circa uesperarum confinia declinante, demum, ingerente fortuna, quidam *ceruus apparuit¹⁸ in ipsorum locis nemorum solitariis uagabundus, quem cursu meo appetens peruenire putauit. Propter quod deserui socios, qui me¹⁹ sequi non poterant in celeritate currendi, et elongatus ab eis in ipsius nemoris solitudine quod Ida²⁰ vocatur perueni solus tenebrosas ad umbras, in²¹ quibus ab aspectibus meis ille ceruus euanuit, forte ob frondosas²² ipsius nemoris arbores uel ob multam²³ celerem fugam eius.²⁴ Lassatus²⁵ ergo²⁶ ego necnon etiam equus meus, ab ipso²⁷ persequendo²⁸ amplius destiti, cum equus meus totus esset madidus²⁹ pre sudore et uelud ymbres aquosos effundens³⁰ diffundebat³¹ cumulando subitas³² guttas guttis. Quid ultra? Descendi fessus ab equo et ipsum in ramo cuiusdam

it, to bring back from Grecia a noble woman in exchange for Exiona. He has dreamed in Minor India that Venus promised him such a woman for adjudging her the prize for beauty.

f. 32

¹ geramus *AHS*¹ ingerimus *C* ² tot diuites *om. AH* ³ diues *P*¹ ⁴ *om. P*¹ ⁵ tanta *AH*
⁶ pater *add. P*² ⁷ pater *A om. P*² ⁸ *om. AH* ⁹ offero *CP*¹ ¹⁰ meliorem *AHS*¹
nobilem *P*¹ ¹¹ et mee amite *add. CP*¹ ¹² Maiori *C* Minori India] Inde la Menor *B* (v. 386i) Ida silvia *D* (9, 5) *om. P*¹ ¹³ Indya *A Yda C* ¹⁴ dum sol] et certum *P*¹ ¹⁵ in
*add. P*¹ ¹⁶ *om. P*¹ ¹⁷ cum *P*¹ ¹⁸ michi *add. AH* ¹⁹ me . . . poterant] mecum
erant *CP*¹*P*²*S*¹ ²⁰ Yda *ACHP*² ²¹ in quibus] ubi *AH* in quo *P*²*S*¹ ²² Et *S*¹ ymbrosas
AH frondas *P*¹ ²³ multum *CP*¹ ²⁴ ipsius *CP*¹*S*¹ ²⁵ laxatis *P*¹ ²⁶ *om. P*¹
²⁷ ceruo *add. AH* ²⁸ prosequendo *AP*¹ ²⁹ nimio *add. AH* ³⁰ diffundens *CP*¹
³¹ fundebat *AH* ³² Et *S*¹ subito *AP*²

arboris michi propinque cum habenis freni sui studui colligare;¹ deinde strauī me solo, quod adhuc multo uirebat in gramine² (arborum umbraculis eius prohibentibus siccitatem), et depositis arcu et pharetra quam³ gestabam, fictitium michi ex eis constitui iacenti puluinar. Nec mora, me lentus⁴ sopor inuasit, tanta me rapida preoccupans grauitate quod uisum fuit michi nullo preterito tempore dormiuisse. Soporatus igitur tam grauitur vidi in ipso sompno meo mirabilem uisionem — quod deus, scilicet Mercurius, tres deas in suo comitatu ducebat, Venerem uidelicet, Palladem,⁵ et Iunonem. Qui ad me statim accedens, predictis deabus parum a se distantibus, michi dixit: 'Audi, Paris,⁶ ecce adduxi has tres deas ad te propterea quod inter eas quoddam nunc⁷ litigium est exortum, de quo disposuere⁸ se committere arbitrio tuo soli, vt⁹ lis¹⁰ ipsa inter eas¹¹ tuo iudicio¹² dirimatur.¹³ Vescitibus enim¹⁴ eis¹⁵ in quodam solempni conuiuio, quoddam pomum mirabile¹⁶ et formose¹⁷ cellature, de materia preciosa, iniectum extitit inter eas, in quo Grecis litteris continetur inscriptum ut pulciori detur ex eis. Cum igitur quelibet earum¹⁸ precedere aliam de forma contendat et exinde putet ipsius pomi premium promereri, tuo de hoc iudicio se¹⁹ submittunt et quelibet earum tibi per me promittit premium pro tui remuneratione arbitrii ab ea infallibiliter consequendum quam in pulchritudine et pomi questu putaueris anteponi. Si Iunonem enim preferre decreueris, inter alios mundi magnificos illa constituet te maiorem; si uero Palla*dem, omnem ab ea humanam scientiam pro premio consequeris; quod si Venerem, pulchriorem se et de Grecia nobiliorem feminam ab ea in tuum premium reportabis.' Ego autem, talibus a Mercurio auditis²⁰ promissis et²¹ donis, sic sibi respondi quod uerum de hoc iudicium non darem nisi se omnes nudas meo conspectui presentarent, vt per inspectionem meam²² singulas earum corporis pro uero iudicio ualeam contemplari. Et statim Mercurius dixit michi: 'Fiat ut dicis.' Depositis ergo uestibus predictarum trium dearum, sigillatim²³ qualibet earum nuda meo conspectui presentata, visum fuit michi²⁴ proseguendo²⁵ iudicium ueritatis quod Venus sua forma

*f. 33r

¹ Et S¹ collocare A alligare P¹ ² germine P¹ ³ quem P¹ ⁴ lateus CP¹P² lethens S¹
⁵ Paladem C ⁶ om. A ⁷ om. AH ⁸ Et S¹ exposuerunt AH disposuerunt C ⁹ om. P¹
¹⁰ lisque P¹ ¹¹ ipsas P¹ ¹² iuditio MS. ¹³ Et S¹ terminatur AH inter eas add. C ¹⁴ ergo P¹
¹⁵ illis AH ¹⁶ mirabilis AH ¹⁷ Et S¹ forme AHP² ¹⁸ ipsarum P¹P²S¹ ¹⁹ se submittunt]
Et S¹ submittuntur AH se comitunt C ²⁰ om. AH ²¹ michi AH ²² omnes et add. P¹
²³ sigillatim . . . earum] qualibet sigillatim et qualibet illarum AH qualibet et sigillatim earum
C quarumlibet et sigillatim qualibet earum P¹ qualibet earum et sigillatim P² et singulatim
quelibet earum S¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ proseguendo iudicium] Et S¹ pro recto iudicio AH
prosequendo iudicio P²

patenter¹ predictas duas alias² excederet,³ et ideo decreui eam dominam esse pomi. Venus autem ex predicta pomi victoria facta congaudens⁴ submissa uoce michi promissum a Mercurio infallibiliter confirmauit. Et recedentibus illis a me statim sompno et sompno sum solutus. Putas ergo,⁵ care pater, deorum promissa frustratoria posse censi? Sane certus penitus esse puto quod, si me in Greciam miseris, indubitanter mecum deferam mulierem iuxta promissa diuina. Mitte me ergo,⁶ pie pater, quia mei missio pro certo vestrum animum iocunditate replebit.” Et hiis dictis Paris suis sermonibus finem fecit.⁷

Finita igitur ipsius Paridis responsione predicta, surrexit Deyfebus, tercius natus regis, et ad eius eloquium⁸ dato silentio, intentionis sue conceptum retinere non ualens in hec uerba resoluit:⁹ “Karissime rex, si in omni negotio quod est aliquis aggressurus uellet singula que possent esse futura particulari deliberatione rimari, nunquam esset aliquis qui alicuius rei oneri se subiceret animosus. Nam si semper agricole diligenti¹⁰ deliberatione pensarent quanta a¹¹ raptu uolucrum auferenda sunt semina, nunquam forte semina sulcis darent. Parentur ergo,¹² pater carissime,¹³ nauigia in Greciam profectura, quoniam consilio Paridis non potest probabiliter contradici. Nam si contingat eum aliquam nobilem de Grecia educere mulierem, de facili poterit euenire quod eius commutatione recuperare possemus * Exionam, ob quam totius nostri generis diffamata prosapia loquacis¹⁴ opprobrii squalore¹⁵ sordescit.”¹⁶

Helenus uero, quartus filius regis in ordine geniture, postquam dictis¹⁷ suis Deyfebus finem fecit, a propria sessione consurgens animi sui motum aperuit in hec uerba:¹⁸ “Magnanime rex, pro deo uota uestra¹⁹ ceca non eripiat²⁰ audivitas²¹ ulciscendi.²² Scitis enim, diis fauentibus et eciam vobis ipsis, me instructum et totaliter eruditum in sciencia futurorum, quod ex preteritis uestra iam cognouit industria nunquam ex ore meo aliqua uaticinia processisse que ipsam puram ueritatem non extiterint assecuta. Absit ergo²³ ut Paris²⁴ in Greciam se conferre presumat. Nam pro certo teneat uestra sci-

Deiphebus recommends that Paris' offer be accepted.

f. 33

Helenus predicts the overthrow of Troia if Paris goes to Grecia.

¹ precederet P¹ ² manifeste add. P¹ ³ om. P¹ ⁴ gaudens CP¹ ⁵ om. P¹
⁶ igitur CP¹ ⁷ Consilium Deyphebi et Heleni add. C Consilium Deiphebi add. H ⁸ alloquium P¹ ⁹ Deyfebi suasio ut pro aliqua nobili muliere educenda nauigia in Greciam profecturo parentur add. P¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ om. P¹ ¹² igitur CP¹S¹ ¹³ care P¹
¹⁴ loquacis opprobrii] loquacis opprobriosa H loquacibus opprobriis P¹ ¹⁵ squalere P¹
¹⁶ sorderet A sordet Consilium Heleni H ¹⁷ dictis . . . Deyfebus] dictus Deiphebus dictis suis AH ¹⁸ Heleni dissuasio ne Paris in Greciam se transferre presumat add. P¹ ¹⁹ om. AHP¹S¹ ²⁰ excipiat animi uestri H arripiat S¹ animi uestri add. A ²¹ cupiditas P¹ uestra add. S¹ ²² in Greciam add. P¹ ²³ igitur P¹ ²⁴ Paris . . . si om. P¹

entia quod, si Paris in Greciam se duxerit conferendum terram aliquam inuasurum, hanc nobilem ciuitatem uestram funditus euertendam¹ a Grecis, ciues uestros morti tradendos² et nos omnes a vestris renibus³ descendentes. Abstineatis ergo ab hiis quorum finis est dolor et⁴ execucio mortis amare, ne⁵ proinde teipsum doleas truncum⁶ et⁷ Heccubam, carissimam consortem tuam, excidio traditam et omnes tuos gladio seuiente truncatos, cum hec omnia sint futura reuera⁸ si Paris⁹ Greciam cum exercitu presumat adire.” Et hiis dictis quasi dolens se in propria restituit sessione.¹⁰

Troilus, denying the prescience and deriding the timidity of Helenus, advises war.

*f. 34^r

Ad hec igitur uerba Heleni sapientis uacillauit regis animus et titubatione¹¹ repletus extitit¹² non modicum stupefactus. Propter quod factum est inter¹³ astantes tacitum ex omni parti silentium nec erat aliquis inter eos qui presumeret in vocem sermonis erumpere.¹⁴ Tunc ille Troylus,¹⁵ ex regis filiis iunior postremo susceptus, ut uidit omnes pre multa turbatione silere, rupto silentio in hec uerba prorupit:¹⁶ “O viri nobiles et nimium¹⁷ animosi, ad quid turbamini¹⁸ circa plurima ad uocem vnus pusillanimis sacerdotis? Nonne¹⁹ est timere²⁰ proprium sacerdotum²¹ bella, uitare²² * aggressus,²³ quos sola²⁴ pusillanimitas facit²⁵ amare delicias et in sola uescendi ciborum et potus saturitate tumescere? Quis²⁶ enim²⁷ sapiens pro certo tenere potest hominum²⁸ consciencias ignorantes futura posse prescire deorum? Non hoc sapientis est credere, cum²⁹ hoc³⁰ ex sola procedat stulticie leuitate. Pergat igitur Helenus, si timore concutitur, in³¹ templum³² celebrare diuina et sinat alios qui labe uerecundie obducuntur debitas in armorum conflictu exposcere ultiones. Ad quid circa eius uerba tam vana tam friuola, rex inclite, perturbaris? Iube nauigia soluere et exercitum ad iter accingere bellicosum, cum non sit ferendus de cetero tantus pudor nobis a Grecis illatus absque tallione vindicte.”

His advice is approved. Priamus sends Paris and Deiphebus into Pannonia for

Et hiis dictis tacuit Troylus. Cuius animositatem et dictum³³ astantes ceteri laudauerunt et omnes consilium eius probant, sic quod, mandante rege, consilio ipso soluto, predicti regis filii cum eodem rege paratas mensas appetunt discumbentes. Postquam uero

¹ Et S¹ euersuram AHP² ² traditos CP¹S¹ tradituros P² ³ uiribus CP¹ regnibus P² ⁴ et . . . mortis] Et S¹ mortis et executionis AH et executionis mortis P² ⁵ ne . . . Heccubam om. P¹ ⁶ trucidatum AH truncatum S¹ ⁷ et Heccubam] arene iacere CP²S¹ ⁸ om. P¹ ⁹ Et S¹ in add. CP¹ ¹⁰ Consilium Troyli add. C ¹¹ turbatione AHS¹ ¹² et add. AH ¹³ ipsos add. P¹ omnes add. P²S¹ ¹⁴ Consilium Troili add. H ¹⁵ Troyllus P² ¹⁶ Troyoli animosa responsio add. P¹ ¹⁷ multum AH ¹⁸ perturbamini AH ¹⁹ Non C enim add. AH ²⁰ om. S¹ ²¹ uitare per add. C uitare add. P¹P²S¹ ²² fugere S¹ ²³ ingressus CP¹ congressus P²S¹ ²⁴ om. AH ²⁵ Et S¹ fecit AH facere P¹ ²⁶ qui P¹ ²⁷ est add. P¹ ²⁸ omnium P¹ ²⁹ et add. P¹P²S¹ ³⁰ om. AH ³¹ ad AH ³² templis CP²S¹ templa P¹ ³³ dicta CP¹

rex Priamus, prandio celebrato, suo sedit in solio in suis propositis estuans et in execucione ipsorum importune totus anhelans filios suos, Paridem et Deyfebum, uocauit ad se et expressim¹ mandauit eisdem vt in² Pannonie prouiciam se conferant festinanter delaturos secum milites strennuos quos in Greciam cum nauigiis secum ferant.³ Et eodem die idem rex Priamus⁴ predictos⁵ Paridem et Deyfebum⁶ coegit ad iter, qui statim,⁷ a rege ipso obtenta licencia, recesserunt.⁸ Sequenti uero die idem rex Priamus vniuersos ciues ciuitatis Troye ad generale colloquium⁹ conuocauit et conuenientibus illis hiis est eos¹⁰ sermonibus allocutus.¹¹ "O fideles et dilecti ciues, satis est notum vobis quantis fuerimus per Grecorum * superbias iniuriis opprobriosis et dampnis innumerabilibus lacesiti nec vos latet passos iniuriam, cum etiam alienis fabula facti sumus. Nec mee sororis Exione permittit seruitus manifesta quiescere uota mea, cum in eius memoria dolore constringar, quem continuata recordia nullatenus abolere permittunt.¹² Scitis enim¹³ me¹⁴ pro recuperatione ipsius¹⁵ in Greciam discretum Anthenorem destinasse, qui, cum non fuerit exauditus a Grecis, doloris mei materias duplicauit. Sed quia ferro¹⁶ curanda¹⁷ sunt uulnera que beneficia non senciunt medicine, proposui Paridem in armata manu et marino¹⁸ exercitu, multo completo milicie,¹⁹ in Greciam destinare vt hostes nostros potenter invadat, dampnis afficiat²⁰ quibus potest,²¹ forte de eis aliquam nobilem mulierem hostiliter interceptam ad ciuitatem nostram adducat, per quam commutationem²² sororis mee diis fauentibus valeam promereri.²³ Quod quia exequi non decreui absque uestri approbacione consilii, proposui hoc uestre propalare noticie, vt, si vobis uidetur esse salubre, perseueretur instancius in²⁴ incepto. Licet enim hec omnia satis intime tangant me, tangunt communiter et vos omnes. Et quod omnes tangit, sapiente dicente,²⁵ debet ab omnibus comprobari."²⁶

knights. He summons a popular assembly to ratify the mission of Paris to Grecia.

*f. 34^v

Regis igitur eloquio fine facto,²⁷ dum lata paterent vndecunque²⁸ silencia, quidam miles de circumstantibus Pertheus²⁹ nomine, filius quondam Euforbii,³⁰ magni philosophi, in quem³¹ narrat Ouidius animam magni³² Pictagore³³ fuisse transfusam, surgens in hec uerba

Pertheus, son of the sage Euforbii, informs Priamus that his father prophesied

¹ expresse *AP¹S¹* ² *om.* *P¹* ³ ducant *AH* ⁴ *om.* *CP²S¹* ⁵ *om.* *P¹* ⁶ Dehyfebum *C*
⁷ uersus illas partes *add.* *AH* ⁸ Consylium Perthey filii Heuforbii et Caxandre *add.* *C*
⁹ *Et S¹* consilium *ACH* ¹⁰ illos *P¹* ¹¹ Rex Priamus vniuersis ciuibz Troyanis congregatis in
vnum tali labitur in sermone *add.* *P¹* ¹² *S¹* permittit *MSS.* ¹³ *om.* *AH* ¹⁴ *om.* *P¹P²S¹*
¹⁵ illius *P¹* ¹⁶ *om.* *P¹* ¹⁷ secunda *AH* ¹⁸ magno *CP¹* ¹⁹ milite *AP¹P²S¹* ²⁰ af-
fligat *AH* ²¹ *Et S¹* et *add.* *C* ²² commutacionis *P¹* ²³ promoueri *CP¹* ²⁴ ex *P¹*
²⁵ dictante *P¹* ²⁶ approbati *A* approbare. Consilium Perthei *H* ²⁷ dato *AH* ²⁸ un-
dicunque *HP¹* ²⁹ Panthus *B* (v. 4077) Protheus *C* Petheus *P¹* ³⁰ Eüforbius *B* (v. 4090)
Eusebii *AH* Heuphorbii *C* ³¹ cuius *C* ³² magnum *C* ³³ Pithagoram *C*

the destruction of
Troia if Paris
went to Grecia.

*f. 35^r

prorupit:¹ "O² nobilissime rex, cum sim totus erga maiestatem vestram zelo fidelitatis accensus, que memorie vestre reducere non omitto maiestas vestra benigne recipiat,³ tamquam prolata ab intencione fideli. Nouit⁴ enim vestra serenitas me patrem Euforbium⁵ habuisse, qui plus⁶ quam centum octuaginta⁷ annos uitali potitus est aura, qui cum omnis philosophye fuerit imbutus scientiis, plenam prescientiam⁸ habuit futurorum. * Hic multociens dixit michi et pro certo firmavit⁹ quod si filius vester Paris sit iturus in Greciam ut ex Argiuis¹⁰ more predonio ducat uxorem, quod hec uestra nobilis ciuitas magna Troya in cinerem¹¹ sit reuersura¹² per Grecos, vobis et omnibus vestris crudeliter et¹³ nequiter interfectis. Quare, sapientissime rex, non horreat vestra nobilitas acquiescere uerbis meis, cum non sit tutum uerba sapientum contempnere et in¹⁴ hiis precipue in¹⁵ quorum abstinencia dignitas vestra non leditur et in eorum perseuerancia potest inesse causa — quod absit! — perpetue vestre ruine. Cur appetitis insidias apponere uestre quieti et tranquillitatem vestram submittere casibus qui omnium periculorum genera in se habent? Abstineatis ergo, si placet, ut¹⁶ dies vestros felices absque vexacionis molestia feliciter protrahatis, vt¹⁷ filius vester Paris Grecie terminos non attingat vel saltem alius quam ipse in Greciam dirigatur."

The people approve the mission of Paris. Cassandra foretells the ruin of the city.

Ad Perthei¹⁸ uerba talia proferentis rumor fit maximus inter astantes, cum et eius paterna uaticinia reprobent et Perthei¹⁹ suasiones uiolenter impugnent. Quibus O utinam annuissent, nam que postea sequuta sunt scandala futura forsitan non fuissent! Sed quia futura discrimina ineuitabilia fata constituunt, placuit communiter omnibus Paridem in Greciam cum nauali exercitu se conferre. Et sic,²⁰ colloquio fine facto,²¹ vnusquisque recessit. Quod postquam peruenit ad Cassandre²² noticiam, regis filie,²³ consilium fuisse pro certo firmatum Paridem debere²⁴ in Greciam se conferre, velut infatuata, prorupit in maximos ullulatus et uocibus²⁵ altis exclamans prosiliit²⁶ in hec uerba:²⁷ "Ha nobilissima Troye ciuitas, vnde tam dira et tam dura fata²⁸ te detrahunt vt grauibus²⁹ in breui sis subuertenda³⁰ periculis et tuarum turrium alta cacumina dissoluantur et dentur precipitem in ruinam? Ha infelix rex Priame, quod crimen

¹ Dissuasio Pethei *add.* P¹ ² *om.* P¹ ³ suscipiat CP² suscipit S¹ ⁴ nouerit P¹ ⁵ Eusebium AH ⁶ plus quam] post CP¹ ⁷ Et S¹ xx P¹ septuaginta P² ⁸ scientiam AH ⁹ firmabat AH ¹⁰ auguriis CP¹ ¹¹ cineres AH ¹² euertenda C conuertenda P¹ ¹³ et nequiter] Et S¹ *om.* ACH ¹⁴ de P¹ ¹⁵ *om.* AP¹ ¹⁶ Et S¹ et AHP² ¹⁷ et C ¹⁸ Perthey C Pethei (*et alibi*) P¹ Penthei P² ¹⁹ Penthei (*et alibi*) P² ²⁰ *om.* CP¹ ²¹ dato AHS¹ ²² Caxandre C ²³ filiam AHS¹ *om.* CP¹ ²⁴ *om.* CP¹ ²⁵ uocibus altis] voce alta AH ²⁶ Et S¹ prorupit AH prosilit CP² ²⁷ Cassandra ullulatu uoceque maxima exclamans dixit *add.* P¹ ²⁸ *om.* P¹ ²⁹ grauis AH ³⁰ conuertenda AH

diceris commisisse ut tui et tuorum mortem¹ defleas hominum et perpetuas seruitutes? Et tu, regina Heccuba, cuius sceleris es inuoluta contagio ut omnes uideas partus tuos crudeli nece² succumbere? Cur non prohibes Paridem * adire Greciam, qui tante pestis futurus est causa?" Et suis clamoribus fine facto, surgens ad regem patrem se contulit et ymbribus lacrimarum flebiliter regem patrem amonuit ut desisteret ab inceptis, tanquam illa que in sue scientie celebribus documentis futura mala³ preuiderat⁴ et preuisa uocibus flebilibus diuulgabat. Sed fortune aduersitas,⁵ que iam dederat suo cursui⁶ uoluntarios instinctus et motus infelices, accelerabat ad exitus, processus exinde auidos ordinando. Sane si dissuasiones Hectoris, Cassandre⁷ monitus, suasiones Heleni,⁸ subiectiones Perthei⁹ fuissent efficaciter exaudite, perpetuis duratura temporibus, O nobilis et sublimis Troya, uigeres. Sed inexorabilia fata malorum postquam infelicia prouentura decernunt,¹⁰ contraria et aduersa hominum mentibus representant et insinuant pro acceptis.

f. 35

[Incipit¹¹ liber¹² vii(us) de¹³ Paride se conferente¹⁴ in Greciam et¹⁵ de raptu Helene.]

Tempus erat quod iam sol inter Iades¹⁶ et Pleiades¹⁷ perfecerat cursum suum, qui dum esset in signo Thauri,¹⁸ mensis ille Maius¹⁹ diuersis floribus planicies aruorum ornauerat et nouis virentes²⁰ frondibus arbores in fecunditate florum fructus proximos promittebant,²¹ cum Paris et Deyfebus a Pannonie partibus redeuntes tria milia militum secum adduxerunt, qui in armorum exercitio multa strennuitate uigebant. Et paratis nauibus xxiiibus numero magnis et omni plenitudine necessariorum honustis, rex Priamus Anthenori et Henee, de quibus supra relatum est, necnon et Polidamas,²² ipsius Anthenoris filio, mandat²³ et precipit²⁴ ut cum Paride in Greciam cum ipso naual(i) exercitu se accingant. Quibus deuote annuentibus, idem rex Priamus, omnibus conuocatis in vnum qui deputati fuerunt per eum in predictum nauigium proficisci, sic allocutus²⁵ est illos²⁶ dicens:²⁷ "Non est opus ammodo uobis super suscepto²⁸ negocio multos replicare * sermones, cum uobis plene sit cognita que urgens

Paris and Deiphebus return from Pannonia with three thousand soldiers. Twenty-three ships are prepared for the expedition, with Paris and Deiphebus in charge.

f. 36

¹ mortes P³ S¹ ² morte P¹ ³ premissa add. AH ⁴ preuideat AH preuidebat P¹
⁵ aduersus AP¹ aduersus casi P² ⁶ Et S¹ cursu ACHP¹ ⁷ Caxandre (et alibi) C ⁸ Et S¹ et add. CP¹ ⁹ Pathei P¹ Penthei P² ¹⁰ discerunt H decreuit P¹ ¹¹ Incipit om. ACH
¹² liber viius om. C ¹³ de... Helene] qualiter rex Priamus Anthenori et Henee mandauit ut cum Paride in Greciam se accingant ad iter. P¹ ¹⁴ transferente P² ¹⁵ et... Helene om. C ¹⁶ Yades C Hiades H ¹⁷ Pleyades AP² Pliades H Pleiades P¹ ¹⁸ Tauri ACHP² et add. P¹ ¹⁹ Madius C ²⁰ uigentes P¹ ²¹ promittebat P¹ ²² Polidamo CS¹ Palamides P¹ ²³ mandauit CP¹ ²⁴ precepit CP¹ ²⁵ allotutus MS. ²⁶ Rex Priamus, Paride eiusque sociis conuocatis, sic alloquutus est illos add. P¹ ²⁷ om. P¹ ²⁸ cepto CP¹

causa meum anxiat animum, quare in Greciam decreuerim¹ uos conferre. Etsi illa ratio debuit esse potissima, illatarum scilicet² iniuriarum uobis et michi uindictam appetere, tamen preponderans causa magis est illa ut meam possim exinde recuperare sororem, que sub multo dedecore et anxiosa infelicitate uilescit. Ad quam obtinendam omni debetis animositate consurgere, cum pro ea recuperanda iuste³ uideamur arma mouere⁴ contra detentores⁵ ipsius. Scitis enim et uos iniuste Danaos nos offendisse⁶ et per iniustas offensas nos⁷ arma iuste⁸ capescere,⁹ cum ei¹⁰ sit secundum iusticiam ignoscendum¹¹ qui prouocatus appetit se ulcisci. Moneo igitur ut quantumcunque¹² potestis detis operam uirtuose in ipsa mea recuperanda sorore. Nam nunc est tempus¹³ acceptum ut per hostes uestros¹⁴ uestra probitas diuulgetur et strenuitas uestra patenter¹⁵ appareat, que uirtuose uiget¹⁶ in uobis. Me igitur scitote paratum,¹⁷ si casus se ingerat ad obtinenda diis fauentibus uota nostra, ad requisitionem uestram me in multo uobis ministrando¹⁸ subsidio prodigaliter processurum, ut¹⁹ uniuersos Danaos potentia nostra perterreat et grauia eorum dispendia in forti uirtutis nostre brachio deflere²⁰ cogantur. Super huiusmodi²¹ igitur²² execucione negocii Paridem habebitis in principem et ductorem et Deyfebum secundum a Paride in consilio sapientum Anthenoris et Henee, qui uobiscum sunt in presenci negotio profecturi."

The Troiani set sail and pass the ship in which Menelaus is sailing to Pilon but without recogni-

*f. 36^v

tion on either side. They land in Cytharea.

Et finito colloquio²³ uniuersus exercitus naues asscendit et²⁴ Paris et Deyfebus in lacrimis a rege obtenta licencia naues intrant. Solutis itaque funibus, subductis anchoris, et uelis eleuatis, in altum naues ipse in nomine deorum Iouis et Veneris in altum pelagus se impingunt, et eis felici nauigacione potitis, ad sparsas²⁵ Cyclades²⁶ applicunt, insulas uidelicet Romanie. Quas dum * uelut ignotas robusto remige transire contendunt, nauigantes in ipsis circa Grecie finitima littora striccius inherendo, casus eis obuiam obtulit quandam nauim. In hac igitur naui rex quidam de maioribus Grecie, Menelaus nomine, nauigabat, qui a duce Nestore tunc temporis euocatus apud Piram²⁷ ciuitatem se cum ipso nauigio dirigebat. Erat autem²⁸ iste Menelaus Agamenonis²⁹ regis frater, habens Helenam in uxorem. Hec enim

¹ decreui P¹ ² simul P¹ ³ Et S¹ vix AH iusta P² ⁴ capescere P¹ ⁵ detentorem P¹P²S¹ ⁶ cognoscitis add. CP¹ ⁷ uos P¹ in add. H ⁸ iusta P² ⁹ mouere P¹ ¹⁰ Et S¹ enim ACHP¹ ¹¹ cognoscendum P¹ ¹² quamcunque P¹P²S¹ ¹³ tempus acceptum] tempore P¹ ¹⁴ nostros HP²S¹ ¹⁵ potenter P¹ ¹⁶ urget P¹ ¹⁷ ut add. MSS. et S¹ ¹⁸ Et S¹ ministerio et CP¹ ¹⁹ et P¹ ²⁰ deflere cogantur] defleant AH ²¹ huius P² ²² ergo AH ²³ colloquio C colloquio P¹ ²⁴ Et S¹ ac P² om. CP¹ ²⁵ sparsas A sparsa P¹ ²⁶ Cycladas A Chrolidas H ²⁷ Et S¹ Piram A Pire (in text. Pile) B (p. 4224, nota) Pirram H Picam P¹ Pyram P² ²⁸ et add. AHP²S¹ ²⁹ Agamemnonis H

Helena diebus illis mirabili speciositate uigebat, soror Castoris et Pollucis regum, qui tunc in Cunestar¹ ciuitate² de eorum regno insimul morabantur, educentes cum eis eorum neptem³ Hermionam,⁴ natam ex Helena supradicta. Troiani⁵ uero⁶ dum nauim ipsam inspicerent, uiderunt eam ab eorum obuacione flexo remige declinare et ideo nec illi illos nec illi eos agnoscere potuerunt. Quare Troyani naues, secundis uentis affla(n)tibus, salubri cursu diuertunt et ueniunt in quandam insulam nomine⁷ Cythaream⁸ de⁹ districtu Grecorum, que insula Citrius¹⁰ hodie a nauigantibus appellatur.¹¹ In hanc igitur insulam Cythaream¹² nauibus Troyanis applicatis,¹³ Troes¹⁴ eius desiderabiliter portum intrant, et anchoris in profundum maris iniectis, duris funibus religant naues ipsas, et eis tuta statione locatis, in scaphis¹⁵ eorum securis accessibus descendunt in terram.

Erat autem in hec insula Cytharea quoddam templum in honorem Veneris ex antiquo constructum, mire pulchritudinis et diuiciis multum plenum, cum habitatores prouinciarum circunadiacencium gentili ritu in dictam¹⁶ Venerem, que tunc principaliter colebatur¹⁷ in ipso,¹⁸ maximam fiduciam gererent et haberent et in ueneratione maxima annualia¹⁹ colerent eius festa, cum ibidem a dea ipsa sepius responsa reciperent de petitis ab ea. Celebrabatur²⁰ itaque diebus illis in templo ipso tunc²¹ festum ipsius Veneris principale, propter quod infiniti de finitimis²² partibus in illam insulam se contulerant mulieres et viri ob eorum uota in templo * ipso cum gaudio multo soluenda. Quod postquam innotuit Paridi, in comitiua multorum decenter ornatus accessit ad templum, et more Dardanico in templo ipso simplici uulto in presentia populi tunc astantis ibidem deuotis orationibus oblaciones suas in multa²³ auri et argenti copia²⁴ inmensa prodigalitate profudit. Fuerat enim Paris pulchritudine multa decorus, omnes suos et etiam alios in²⁵ forma precellens. Quem ut aspexerunt astantes in templo, de eius pulchritudine mirati sunt valde et de regiis apparatus quibus ipse inclitus apparebat. Quare sciscitandi²⁶ feruore ipsum agnoscere gestiunt omnes astantes — qui sint eius comites, unde sint, et specialiter quis sit Paris. Tan-

Paris attends a festival of Venus in the temple at Cytharea.

*f. 37r

¹ Cunestor A [citē de] Climestree B (v. 4239) Sanestar C [ad] Clytemestram D (11, 24) Salamina P¹ Samestor S¹ ² om. P¹ ³ natam C nepotem P¹ ⁴ S¹ Hermiona B (v. 4249) Hermoniam AHP² Ermionam C Hamionam P¹ ⁵ Greci ACHP² S¹ ⁶ autem CP¹ ⁷ om. P¹ ⁸ Cythaream A Cytharea (in text. Citherea) B (v. 4257, nota) Citharam C Cithaream HP² ⁹ de . . . Cythaream om. HP² ¹⁰ Cyterus A Cyatis P¹ ¹¹ De Paride aplicante in insulam Citaram cum sua comitiua add. C ¹² Citharam (et alibi) C ¹³ applicitis P¹ P² S¹ ¹⁴ Tyres A terre H Tires P¹ om. C ¹⁵ scraffis P¹ ¹⁶ dictam Venerem] Et S¹ ipsa Venere C deam Venerem HP² S¹ dicta Venere P¹ ¹⁷ celebratur C celebrabatur P¹ ¹⁸ ipsa H ¹⁹ annuali P¹ ²⁰ colebatur CS¹ celebratur H ²¹ et P¹ ²² Et S¹ infinitis AHP² intimis P². ²³ multi P² ²⁴ om. P¹ ²⁵ Et S¹ om. AHP² ²⁶ sciendi AHP² S¹ scicienti C

dem sciscitantibus illis non eis occultata est materia per Troianos. Dicunt enim eis¹ Paridem esse filium regis Troye et venisse in² Greciam in³ comitiua multorum⁴ suorum nobilium iussu patris ut a regibus Grece repetat quandam sui patris sororem, Exionam nomine, quam dicti reges regi Thelamoni⁵ tradiderunt, qui sub Laumedonte⁶ rege Troyanam depopulati sunt urbem. Varia igitur de auditis⁷ dicta sunt inter eos.

Helena hears of the arrival of Paris in the temple and hastens to see him.

Sed loquax fama, que multas uires aquirat eundo, vicinas iam dispersa per partes ad aures Helene de pulcritudine Paridis ad templum Veneris accedentis multa relacione peruenit. Quod postquam eidem innotuit Helene, uarie⁸ uoluntatis⁹ desiderabilis appetitus, qui mulierum animum consuevit subita leuitate corripere,¹⁰ Helene animum inconsulta flagrancia concitauit vt optaret ad ipsius festiuitatis¹¹ sollempnia se conferre gaudia¹² uisura festiua et inspectura ducem Frigie nacionis. Sed O quam¹³ multas impudicissimas mulieres ad impudicos subito traxere collapsus ludorum spectacula et iocorum¹⁴ huiusmodi¹⁵ uisiones, vbi iuuenes confluentes suas exercent illecebras et raptos animos mulierum ex¹⁶ dissolucionibus gaudiorum ad sui pudoris crimen subita rapacitate¹⁷ seducunt, cum habentes iuuenes¹⁸ habilitatem commodam¹⁹ uidendi puellas et * multo forcius alias ad mundana deliramenta promotas, nunc oculis, nunc tacitis blandiciarum sermonibus, nunc tactu manuum, nunc signorum instinctu mulierum animos se de facile mouentes cecis sophismatibus et dulcium fallaciarum argumentacione concludunt. Pereat ille qui primus²⁰ inuenit inter mulieres iuuenes et adolescentes ignotos instituisse coreas, que manifesta sunt causa multi perpetrati pudoris. Propter quas multe eciam iam pudice ad proditorias infestaciones hominum enormiter corruerunt, vnde multociens orta sunt scandala et multorum necis causa sequuta. Cateruatim ergo adire templa deorum et eorum celebrare festiua quamquam²¹ sit fas, nefas²² tamen euidenter apparet cum²³ sit in dissolucionibus animorum, qui moti ad instrumentorum sonitus et ad diuersas modulaminis cantilenas facilius corruunt in seipsis. Sed tu Helena, speciosissima mulierum, quis te²⁴ rapuit spiritus²⁵ ut in absencia uiri tui tua desereres tam leui relacione palacia, exires²⁶ eius claustra ignotum uisura hominem, que te compescere habena freni facili potuisti ut

¹ om. H ² in Greciam om. P¹ ³ multa add. CP¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ Telamoni C Thelamoni P¹ ⁶ Laumedonte MS. ⁷ auditu CP¹ ⁸ vane AH ⁹ uoluptatis CP¹
¹⁰ corrumpere ACHS¹ ¹¹ sollempnitatis P¹ ¹² gaudia uisura] gauisura P¹ ¹³ Et S¹ om. AHP¹P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Et S¹ huius AHP¹ ¹⁶ in CP¹ ¹⁷ irrecuperacione C reparacione P¹ ¹⁸ iuuenem P¹ ¹⁹ comoda P¹ ²⁰ primo P¹ ²¹ quantumcumque CP¹ ²² om. CP¹ ²³ cum sit] quantum sit nefas C ²⁴ tuum CP¹ ²⁵ spiritum CP¹ ²⁶ exire CP¹

seruare pudica ieiunia intra regia sceptri tui? O quam multas adduxit ad labem iter et reditus et facilis ad uulgaria loca discursus! O quam grati feminis esse debent earum domorum termini et honestatis earum fines et limites conseruare! Nunquam enim nauis sentiret dissuta naufragium si continuo suo staret in portu, in partes non nauigans alienas. Optasti ergo tu, Helena, tuam exire regiam et uisere Cythaream ut sub pretextu uoti soluendi virum posses uidere barbaricum et ut pretextu liciti ad illicita declinares. Nam eius uiri visio virus fuit quo infecta per te Grecia tota fuit, propter quod tot demum¹ occubuerunt² Danay et duris morsibus tot Frigii venenati. Quid ultra?³ Ad consummacionem sui desiderii * iam concepti Helena, quibusdam suis familiaribus conuocatis, iubet eis parare necessaria, equos, et comites, cum apud Cithaream ad templum Veneris appetat se conferre, ubi eius festum colitur tam sollempne et⁴ ubi soluere quedam desiderat vota sua. Non enim a Menelay⁵ regno extiterat Cytharea remota, cum uelut in eius opposito constituta ab ipsius finibus modico freto distaret. Nec mora, equi parantur et comites et Helena cum suis comitibus in regio apparatu equos ascendens peruenit ad litus et a litore in insulam⁶ Cythaream⁷ breui remige nauigauit, ubi tam ab incolis quam ab aliis uelud regina ipsius insule fuit in multo honore recepta. Ipsa⁸ demum causa sui soluendi uoti Veneris templum adiuit ibique suas oblationes dee Veneri in multis et preciosis muneribus presentauit.⁹

*f. 38^r

Quod postquam Paridi notum factum est reginam uidelicet Helenam,¹⁰ Menelay regis uxorem, ad templum ipsum Veneris accessisse in multa comitiua suorum apparatu mirabili, Paris excellenter ornatus peruenit ad templum. Audiuerat enim, fama predicante iam diu, Helenam, Castoris et Pollucis regum sororem, incredibili speciositate uigere. Quam ut uidit, inuidit, dum de facili facibus accensus¹¹ Veneris in Veneris templo desiderio fluctuat anxioso. Et diligenter in Helenam figens intuitum siggilatim eius membra tanto decore respersa subtiliter contemplatur. Miratur enim tam in ea rutilanti fulgore flauescere¹² crines multos, quos niuei candoris protractus in medio crine¹³ dyametris equalibus diuidebat et aurea fila hinc inde serpenция¹⁴ sub certi lege federis co(e)gerant inuolutos. Sub quibus subsidebat¹⁵ frontis lactea et niuosa planicies¹⁶ ad eius fulgencia tempora usque distensa ubi¹⁷ crinium aureorum cumulus

Paris gazes in admiration at the many charms of Helena.

¹ diu add. P¹ ² Et S¹ occubere P¹ ³ usque P¹ om. C ⁴ om. P¹ ⁵ Menelai AHP²
⁶ insulam Cythaream] insula Citharea P² ⁷ om. P¹ ⁸ uero add. P¹ ⁹ De visu et coloqo Paridis et Helene et de forma Helene add. C ¹⁰ Ellenam C ¹¹ accensus Veneris]
accensus Veneris CS¹ accensus Veneris P¹ ¹² florescere CP¹ ¹³ scrine AP² scrinie H
crinie S¹ om. C ¹⁴ serpentina P¹ ¹⁵ succedebat AH ¹⁶ planies P¹ ¹⁷ ibi P¹

prolucida uisione turgebat. Cuius frontis detestabilis nulla rugositas * planiciem sulcauerat adequatam. Miratur etenim in¹ tam nitide frontis extremis conuallibus gemina supercilia, que manufacta sic decenter eleuata flauescere ut geminos exemplata uelud in arcus non in multa nube pilorum tenebrositatis horrende nigrescerent, sed ducta² moderato libramine geminas distinguebant³ in maiori fulgore circumferencias oculorum. Miratur eciam oculos duorum syderum radios describentes, quorum orbes, quasi gemmarum iuncturis artificiose compositi, uaga uolubilitate non prodige aspectibus frenati⁴ modestis stabilem animi constanciam promittebant.⁵ Quos⁶ pilorum eciam in proceritate modesta frenabant palpebrarum habene. Miratur eciam in illa mire pulchritudinis nasi sui lineam regularem, qui⁷ maxillas diuidens in geminas partes equales nec⁸ multa longitudine uergebat ad ymum nec nimia breuitate correptus superioris labii sedem indecenter suspendebat in altum. Sic nec nimia grossicie tumefactus se in multa latitudine diffundebat, dum compositarum narium termini non multa uaccacione se iungerent nec se in multe⁹ aperture patefactione uulgarent. Miratur eciam tantam pulchritudinem faciei tanti nitoris,¹⁰ lacteo candore perfusam, cuius genas rose uestiuerant¹¹ mixte rosis, cum nulla temporis uarietate roseus color in illis exhausto uigore languescere videretur. Sic intermixto colore niueo linearum inter genas et labia, rursus figurare labia¹² uidebantur roseam¹³ surgentem auroram,¹⁴ que nec multa tenuitate¹⁵ uideri¹⁶ poterant dulcia basea refutare sed eorum dura decenter¹⁷ eleuacione tumentes intuentes ad oscula auidis affectibus¹⁸ inuitabant.¹⁹ Sic miratur dentes eburneos pusillos et in ordine positos, alterum²⁰ nullatenus alterum²¹ excedentem, quorum ordine gingiue roseae linealiter amplectentes²² uere describere²³ uidebantur lylia mixta²⁴ rosis. Sicque totus ambitus faciei mentum, modica in medio concauitate sulcatum,²⁵ forma sperica²⁶ concludebat, dum thorax sub menti ualle modice duplicatus²⁷ * fulgorem uidebatur effundere cristallinum. Sic miratur eciam in ipsa colli columpula(m) niueum presentare nitorem, quem niuei splendoris candor tenui massa pinguedinis eleuatum prodigalitate lactea dealbabat,

¹ enim *H* eciam *P*¹ ² ducto *CP*¹ ³ *Et S*¹ distingebat *A* distinguebat *CP*¹*P*² ⁴ *S*¹ frena *A* frenare *CP*¹ frenata *H* frenate *P*² ⁵ promittebat *P*¹ ⁶ quorum *CP*¹*S*¹ ⁷ que *HP*¹ ⁸ non *CP*¹ ⁹ multe aperture] multa *P*¹ ¹⁰ candoris *CP*¹*P*²*S*¹ ¹¹ uestiuerunt *P*¹ ¹² labra *C* ¹³ rosam *P*¹ ¹⁴ auream *Com. P*¹ ¹⁵ teneritate *C* temerita *P*¹ temeritate *S*¹ ¹⁶ uidere *P*¹ ¹⁷ decenti *AH* ¹⁸ aspectibus *AH* ¹⁹ inuitabat *P*¹ ²⁰ alium *AH* ²¹ *om. AHP*¹*P*²*S*¹ ²² *Et S*¹ amplectantes *A* appulates *P*¹ amplectens *P*² ²³ describere *MS.* ²⁴ nupta *P*¹ ²⁵ fulcanum *H* sculpatum *P*¹ ²⁶ *S*¹ cerica *AP*² tenera *C* serica *H* cerico *P*¹ ²⁷ duplicatum *A* duplicatus *P*¹

dum candentem gulam ipsius linealis¹ ordo depingeret murenarum.² Sic miratur in illa equales³ scapulas⁴ humili planicie subsidentes terga plana⁵ promittere, a quibus sulcus declivius in medio utrunque latus gracili iocunditate iungebat.⁶ Sic miratur in illa brachia decenti proceritate distensa amplexus suadere dulcissimos, dum eius manus modica eleuacione pinguescerent et digitorum extrema tenui producta libramine ungues eburneos presentarent, que brachia, manus, et digiti sereni candoris lacteo fulgore nitebant. Sic miratur in illa lati pectoris equalitatem extensam, in cuius planicie duo urbera ueluti duo poma surgencia aeris⁷ natura quasi geminas cacuminavit in pilas. Et demum staturam eius⁸ eque proceritatis attendens prestanciori forma putat et concipit esse membra latencia, dum uere putet et patenter inspiciat in eius compositione persone naturam in aliquo nullatenus delirasse.

Summo igitur studio Paris iuxta Helenam, modestie finibus non omissis, fit⁹ proprior et dum in eius lumina figit intuitum, Helena intuentis aspectus ex¹⁰ suorum aspectibus mutua relacione repensat. Placuit enim¹¹ Helene forma Paridis plus quam de eo perambula predixere preconia, cum de eius forma sibi sit ipsa iudex et testis, asserens in corde suo nusquam uidisse hominem similis speciei nec qui tantum suo affectui conueniret. Nunquid¹² ergo Helena ad festiua solacia que fiebant in templo flectit intuitus aut ad aliena colloquia uertit caput. Sane inspiciendi Paridem¹³ auiditate * correpta curis tota deprimitur, ad aliud inspectura sua lumina non retorquens. Quam dum Paris percipit sibi¹⁴ suis luminibus blandientem, gaudet suos radios uisuales uisualibus Helene radiis commisceri, et sic per mutuas et placidas uisiones sibi inuicem consonantes communis¹⁵ amoris uehementiam manifestant, et dum ambo cogitant in seipsis qualiter eorum vnusquisque alteri sue intencionis archana reuelet, ausus est Paris per intersigna uocis uicaria primicias exsoluere uoti sui. Sed Helena, tamquam ardore tunc excussa¹⁶ consimili, sentit Paridis appetitum et signa similia rependit eidem. Monet eciam nutu eum ut inter tumultus ludencium fiat sibi magis propinquus. Ad quod Paris, omni¹⁷ pudoris ommissa caligine, sessioni Helene uicinius appropinquat, et quod signis latenter commiserat¹⁸ latenti tamen et submissa uoce uulgauit. Et sic uacantibus aliis ad ea que iocose

Paris approaches Helena and they secretly interchange signs of their mutual infatuation.

f. 39

¹ linearis P¹ ² Et S¹ morenarum AP² moronarum C ³ equalitates C ⁴ scapulas AP¹ spatullarum C ⁵ Et S¹ plena AHP² ⁶ Et S¹ uigebat CP¹P² ⁷ ueras C ueris P¹ ⁸ natiue add. C P¹ ⁹ fuit P¹ ¹⁰ ex suorum] ei suis C et suorum P¹ ¹¹ igitur P¹ ¹² nunquam H ¹³ Paradis H Paridis formam P² Paridis personam S¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ continui CP¹ ¹⁶ concussa CP¹ ¹⁷ cum H omnis P² om. P¹ ¹⁸ obmisserat AH ommisserat C emisserat P¹S¹

fiebant in templo nec aduertentibus¹ illorum insidias amatorum, vnus alteri quicquid² gestierat³ in animo resolutis in suspiria uocibus propalauit, et quicquid de optatis eorum fieri deberet inter se breui perstrinxere sermone. Quo facto, Paris, ab Helena humili⁴ obtenta licencia, in comitiua suorum templum exiuit, quem exeuntem Helena, dum potuit eundem uidere, dulcibus est aspectibus insequuta.⁵

Paris urges upon
his followers the
capture of Helena.

*f. 40^r

Procedente ergo Paride, letus sed amore uexatus, suas peruenit ad naues, vbi confestim omnes sui maiores exercitus ad se vocari⁶ mandauit, et ipsis cohactis in vnum, sic est eos animosis uocibus alloquutus:⁷ "O viri fortissimi, omnibus est notum uobis qua de causa Priamo regi nostro placuerit nos in Greciam transmississe. Fuit enim totalis eius intentio ut Exionam sororem suam nostro stu^{*}dio rehaberet.⁸ Cuius obtentus si vobis impossibilis uideretur, saltem damnificare Grecos quocunque modo possemus deberemus studium adhibere. Ecce enim⁹ nobis¹⁰ Exione recuperatio impossibilis¹¹ facta est, cum sciamus eam a rege Thelamone detineri, viro utique fortiori, qui nobis eam restituere non sine grauis¹² belli conflictu concederet, eius amore bachatus. Nec nos sumus in tanta quantitate potentes vt ipsi regi Thelamoni preualere possemus¹³ in viribus. Nec in nobis est tanta potencia ut ciuitatem aliquam in Grecia nobis subiugare possemus, tanta est in istis partibus gentis Danae¹⁴ plenitudo. Superest ergo ut laudabile donum quod, sicut puto, nobis dii offerunt¹⁵ in hoc loco non pretermittamus ingrati.¹⁶ Videmus enim in hac¹⁷ insula, in quam¹⁸ nos fata diis fauentibus appulere,¹⁹ de maioribus Grece ciuibus, festo suadente Ueneris,²⁰ et²¹ de melioribus mulieribus prouincie adiacentis²² templum Ueneris esse repletum, cum inter alias sit istius regni regina, uxor regis²³ videlicet Menelay. Templum eciam est multis diuiciis opulentum. Si irruerimus in illud et illos qui morantur in illo, si²⁴ eos poterimus captiuos educere,²⁵ maximus erit nobis et ditissimus prede questus, non solum personarum ex preda captarum²⁶ verum eciam rerum, cum in templo ipso multa sint uasa aurea, magna sit argenti copia, et pannorum deauratorum multa protendatur²⁷ ubertas. Quid alibi potius dis-

¹ aduertentes P¹ ² quidquid AC quod P¹ ³ gesserat AC gestiuerat P¹ ⁴ om. CP¹

⁵ De raptu Helene et derobacione templi et insule Cithare add. C ⁶ uenire vel uocari C euocari P¹P²S¹ ⁷ Qualiter Paris Helene amore bachatus sic consocios eius maiores allo-

quutus est dicens add. P¹ ⁸ posset rehabere AH ⁹ ais P¹ ¹⁰ uobis P¹P² ¹¹ im-

possibilis facta] ualde grauis C facta P¹ possibilis facta P² ¹² graui CP¹ ¹³ possimus AHS¹ ¹⁴ Danie A Danee HP¹P²S¹ ¹⁵ conferunt CP¹ ¹⁶ ignari CP¹ ¹⁷ hac insula]

hanc insulam CP¹ ¹⁸ Et S¹ qua AHP² ¹⁹ impulsuere H applicuere P¹ ²⁰ uenisse MSS.

et S¹ ²¹ ac CP¹ ²² istius AH ²³ om. P¹ ²⁴ si eos] si illos A omnes CP¹ ²⁵ Et

S¹ abducere C adducere HP¹ ²⁶ capiendarum P¹ ²⁷ pretendatur A pretendebatur H

ponimus querere¹ quod magis se prebeat nobis acceptum? Dico quod, si laudabile² uobis apparet, veniente noctis umbraculo, omnes in arma furtive surgamus et irruamus in templum ad depopulationem ipsius, viros et eciam mulieres existentes in illo captos nostras deducamus ad naues et precipue Helenam, quam si captam deducere poterimus apud Troyam, ex eius³ capcione spes certa resultat⁴ quod ob commutationem ipsius de facili poterit rex Priamus suam recuperare sororem. * Videat ergo vnusquisque vestrum quid de hoc facturi simus⁵ antequam eius quod faciendum putamus nobis habilitas subtrahatur."

f. 40

The Troiani bear off Helena and much booty from the temple.

Et demum⁶ suo colloquio fine facto, multi de astantibus faciendum improbant et nichilominus plures⁷ probant. Sed postremo, multo examinato consilio, ad id communiter est deuentum ut, adueniente nocte et luna sue lucis⁸ radios occultante, armata manu in templum irruant et exponant prede que poterunt vniuersa. Factum est autem quod, nocte sidera publicante et ad occasum luna uergente, Troyani sub ipsius noctis silencio arma capiunt, et armati, relictis nauibus in tuta custodia armatorum, subito templum intrant, et irruentes in illos quos inuenerunt in illo, ab hostili suspicione securos, in ore gladii inermes capiunt et captos adducunt⁹ ad naues,¹⁰ bona eorum queque diripiunt, templum spoliunt, et¹¹ vniuersa predantur.¹² Reginam Helenam et omnes eius comites Paris propria manu cepit, in qua nullius resistencie contradiccionem inuenit, dum animasset eam consensus potius quam dissensus. Ducitur ergo per Paridem cum omnibus suis ad naues, et in¹³ eis ipsa dimissa sub fida custodia, Paris iterum rediit ad predam. Clamor itaque maximus ex captorum uociferacione rupit noctis silencia et horum precipue qui malunt neci tradi quam duci captiui. Ex multo igitur tumultu clamoris impelluntur incolarum aures, qui in quodam castro in eminenciori loco supra templum ipsum¹⁴ firmato degebant, et, expergefatti in vocibus occisorum et aliorum qui fuge subsidio in castrum se recipere sunt conati, stupefacti surgunt a stratis, arma capiunt, et armati rapido cursu descendentes a¹⁵ castro irruunt in Troyanos. Erat enim in castro ipso multorum quedam belicosa iuuentus, qui armorum magisterio uelut edocti acriter insultant in Troyanos et dura resistencia ipsos impellunt, putantes eos neci tradere et captas posse¹⁶ recuperare¹⁷ personas. Conflictus ergo fit maximus, ex quo sequitur magna

¹ om. P¹ ² laudabiliter CP¹S¹ ³ cuius P¹ ⁴ resultabit P¹ ⁵ Et S¹ sumus CHP²
⁶ deinde P¹ ⁷ Et S¹ omnes AH multi P¹ ⁸ luce CP¹ ⁹ deducunt CP¹S¹ ¹⁰ et
add. CP¹ ¹¹ om. CP¹ ¹² et add. CP¹ ¹³ in eis] eis et CP¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ de P¹
e P² ¹⁶ Et S¹ om. P¹ ¹⁷ recupare P¹

*f. 41^r cedes.¹ Sed Troyani demum, qui eos² multo potius quam³ in * quadruplo excedebant pre⁴ multorum⁵ armatorum copia,⁶ facto in ipsos⁷ impetu, ipsos uertunt in fugam et eos usque ad radices montis castris predicti in ore gladii persequuntur. Fit igitur⁸ finis bello et Troyani, obtenta uictoria, gaudentes reuertuntur ad naues, nichil preciosum relinquentes in templo, ex cuius preda⁹ multas et innumerabiles diuicias quesierunt.¹⁰

The Troiani set sail and on the seventh day reach Thenedon.

Ascendunt ergo naues predictis¹¹ plenas diuiciis et¹² multitudine captiuorum, et¹³ uelis ad¹⁴ uentorum afflatus¹⁵ erectis, nauigacione prospera potiuntur¹⁶ ita quod, per dies aliquos secundo remige nauigantes, die septimo ad oras Troyani regni perueniunt, et cuiusdam castris per vi miliaria a Troia distantis, quod Thenedon¹⁷ ab incolis dicebatur, feliciter portum intrant. Vbi iniectis anchoris et nauibus ipsis securis¹⁸ funibus religatis, gaudentes descendunt in terram, in¹⁹ qua ab habitatoribus ipsis, tamquam a suis, in honore maximo sunt recepti. Paris itaque illico postquam descendit in terram, suum²⁰ ad regem Priamum nuncium destinauit, qui statim postquam peruenit ad regem, refert illi Paridem incolumem cum suis apud Thenedon salubriter aduenisse et ei singula que per Paridem gesta sunt, tamquam ille qui predictis interfuit, recitat seriatim. Ad horum igitur relacionem rex Priamus magno pre gaudio exultauit, et patefactis singulis aliis Troie maioribus et vniuerse plebi, sollempne festum instruunt vniuersi.²¹

Paris chides Helena for her abundant tears over the loss of her kinsfolk.

Existente uero Paride apud Thenedon, prout ibi felix applicuit, regina Helena inter captiuos alios luctuosos multa, ut uidebatur astantibus, torquetur angustia, dum pectus et faciem continuis luctualibus lacrimis irrigaret et singultuosos uocibus regem virum regesque fratres, filiam, et patriam natosque defleret, que crebris ululatus inquieta nullo cibo aut potu potitur. Quod Paris pro molesto gerens²² et graui solari Helenam humilibus et piis uerbis accedit. Et quia dolores eximios Helena producebat nec eam ad consolationis²³ spiritum Paris reducere poterat aut solamen, uelut iracundia motus, aduersus Helenam prosiliit in hec uerba:²⁴ * "Quid est hoc, domina, quod tam cotidiano dolore concuteris nec quiescis? Quis

*f. 41^v

¹ strages AH ² om. P¹ ³ om. ACHP²S¹ ⁴ per C ⁵ uiribus add. P¹ ⁶ vires C om. AP¹ ⁷ ipsis AS¹ eis H ⁸ ergo P¹P²S¹ ⁹ copia P¹ ¹⁰ quesierunt AP²S¹ ¹¹ predictas CH ¹² in add. AH ¹³ om. P¹ ¹⁴ a P¹ ¹⁵ flatus H afflatu P¹ ¹⁶ sunt potiti CP¹ ¹⁷ Thenedon (in text. Tenedon) B (v. 4609) Tenedon AHP² ¹⁸ securibus P¹ ¹⁹ in qua] et CP¹ ²⁰ suam H om. CP²S¹ ²¹ Quomodo Paris suadet Helene ut sue consensiat voluntati add. C ²² ferens P¹ ²³ confortationis CP¹S¹ ²⁴ Paris contra Helenam eius non ualens flebiles obtemperare singultus iracundia motus in hec uerba prosiliit add. P¹

est ille qui tot dolorosas uoces audire per tolleranciam diu posset, cum die nocteque lamentis uoces et lacrimis? An putas¹ quod tibi ipsi non obsit et² tue persone non inferat detrimentum? Sane saturata esse debes³ tantis ex lacrimis; si tot gustasses continuos⁴ potus aque quot lacrimas diceris sorbuisse, uelud superuacue⁵ pleno de pectore iam manarent.⁶ Lacrimis ergo tuis, si placet, finem impone et confortacionis amodo resume quietem, cum in regno patris mei nullus⁷ te possit⁸ occupare defectus nec eciam eos captiuos quos tu mandaueris habundare. Tu enim in tua magnitudine honoraberis uelut maior, omnibus suffulta deliciis et in sublimacione maxima ueneranda, et captiui tui, quos mandaueris a uinculis liberari, in patris mei regno secure viuere poterunt, uelud in propriis laribus habundanter.” Ad hec Helena, deteris⁹ lacrimis, Paridi sic¹⁰ respondit:¹¹ “Scio, domine, uelim nolim, habere necesse tuas exequi uoluntates, cum femina¹² non possit potencie¹³ preualere uirili et precipue in captiuitate detenta. Si quid ergo michi captiue et aliis captiuis mecum boni conferetur¹⁴ a quoquam, sperare poterit talia conferens a diis gratiam, cum afflictis compati humanitas suggerat et diis placeant pietates humane.” Cui Paris: “Nobilissima domina, quecunque mandaueris, infallibiliter implebuntur.” Et¹⁵ ea statim per manum accepta, modica uiolencia intermixta, a propria sessione leuauit ipsam, secum ad locum adducens ubi in maximo apparatu multa ordinata fuere ut ibi secrecius inter se de singulis conferre liceret. Cui statim Paris sic dixit:¹⁶ “Putasne, domina, si te dii a tuis¹⁷ et¹⁸ fata traxerunt * et te voluerunt in meam peruenisse prouinciam, quod talis tibi commutacio¹⁹ sit dampnosa ut maioribus diuiciis et²⁰ carioribus deliciis non habundes? An putas Troyanam prouinciam Achaye²¹ non excedere ubertates, que sola est omnibus preciosissimis opulenta? Putasne²² me, regina, dignitatem tuam libidinoso cultu uelle²³ fedare? Sane maioribus diuiciis afflues et honorabilioribus²⁴ deliciis uitam duces, et me, quem dedignari non debes equalis dignitatis uel pocioris eciam viro²⁵ tuo, matrimonialis thori habebis²⁶ consortem. In caram²⁷ enim uxorem te michi copulare propono et tecum perpetuo viuere in sacrarum federe nuptiarum,

*f. 42^r

¹ putes *P*¹ ² ut *add.* *P*¹ ³ deberes *CP*¹*S*¹ ⁴ *om.* *CP*¹ ⁵ *Et S*¹ superflue et *A* superflue *H* superuacuo *P*¹ ⁶ *Et S*¹ manerent *AC* manaret *P*¹ ⁷ nullius *P*¹ ⁸ posset *AP*¹ ⁹ detentis *CP*¹ ¹⁰ *om.* *CP*¹ ¹¹ Helena, modicum lacrimis eius deteris, sic respondit Paridi *add.* *P*¹ ¹² feminea potencia *AHP*²*S*¹ ¹³ *om.* *AHP*²*S*¹ ¹⁴ confertur *CP*¹*S*¹ ¹⁵ *om.* *P*¹ ¹⁶ Paris dum, cum Helena secreto esset in loco, sic allocutus est illi *add.* *P*¹ ¹⁷ maioribus *add.* *C* laribus *add.* *S*¹ ¹⁸ *om.* *AHP*² et fata *om.* *S*¹ ¹⁹ permutacio *CP*¹*S*¹ ²⁰ et . . . deliciis *om.* *P*¹ ²¹ Achayie *P*¹ ²² putane *P*¹ ²³ *om.* *P*¹ ²⁴ honorabilibus *CP*¹*P*²*S*¹ ²⁵ viro tuo] uiri tui *AHP*¹*P*²*S*¹ ²⁶ *S*¹ habere *MSS.* ²⁷ meam *AH*

nec putare tibi debes horrendum si pusillum regnum in quo fuisti hactenus in ampla regna commutes, cum Troyano regno multa sint Asye regna subiecta, que tibi cum omnis subiectionis deuocione parebunt. Nec amissi¹ tui viri te debet iactura² compungere, cum michi non sit in nobilitate similis, in strennuitate par, nec in diligenti feruore³ prorsus equalis. Ex amoris enim tui flamma totis affectibus incalesco, et ab eo qui te plus diligit sperare debes firmiter plus honoris. Cessa igitur⁴ ammodo plus dolere, lacrimis⁵ tempera et murmuri⁶ querelarum, et in hiis rogo ut exaudias humiles preces meas.” At illa respondit:⁷ “A lacrimis abstinere quis potest qui tanti⁸ doloris aculeis angitur⁹ sicut ego? Mallem deos de meis successibus aliter statuisset. Sed ex quo aliud esse non potest, inuita tuas preces admittam, cum tue resistere uoluntati nulla sit potencia penes me.” Et statim subitas prorupit in lacrimas et singultus, quos¹⁰ iterum sedare sermonibus nissus¹¹ est Paris. Et ea tandem a lacrimis desistente, Paris ab ipsa poscit in humili voce licenciam. Et adueniente sero Paris eidem studuit deseruire non minus blanditiis quam preciosis cibariis habundanter.¹²

*f. 42^v

Paris enters Troia
in triumph with
Helena and weds
her amid univer-
sal rejoicing.

*Decurso igitur noctis silencio et adueniente diluculo,¹³ Paris Helenam, regiis uestibus a rege Priamo sibi traditis exornatam, equum mire pulchritudinis, in aurea sella et aureo freno decorum,¹⁴ fecit ascendere, ordinatisque captiuis aliis in equorum multitudine iuxta gradus eorum, iubet eos precedere in multa militum comitiua. Et demum ipse Paris et Deyfebus, Anthenor, Heneas, et Pollidamas¹⁵ necnon et¹⁶ quam plures alii nobiles equos strennuos ascendentes reginam Helenam in apparatu et honore maximo comearunt. Et recedentes a Thenedon lentis passibus se dirigunt uersus Troyam, et eis venientibus iuxta ciuitatem eandem, rex Priamus in multorum nobilium comitiua exiuit obuiam¹⁷ illis, et salutatis suis et ylari uultu receptis, accedit ad Helenam, quam deuotis affectibus et leta fronte suscipiens ipsi in uerbis placidis humiliter se submisit. Peruenientibus ergo eis ad ciuitatis portam ubi multitudo populi infinita confluerat gaudia celebrans et inmensa tripudia in omni genere musicorum, rex Priamus primo descendit ab equo et reginam Helenam pedes habenis aureis equi sui in multitudine maiorum Troye et multa ueneracione deducit quousque ipsam¹⁸ in suam regiam excelsam in-

¹ amissi . . . viri] amissus tuus vir *P*¹ ² natura *P*¹ ³ zelo *AH* ⁴ ergo *CP*¹*S*¹

⁵ lacrimas *CP*¹*S*¹ ⁶ murmure *AP*² ⁷ Ad Paridis uerba ⁸ Et *S*¹ tantis *CP*¹ ⁹ pungitur *AH* angitus *CP*¹*S*¹

¹⁰ Et *S*¹ quas *CP*¹*P*² ¹¹ Et *S*¹ innissus *P*¹*P*² ¹² De rege Priamo ducente Helenam in Troiam *add. C*

¹³ dilutulo *MS.* ¹⁴ coram se *P*¹ ¹⁵ Polidamas *ACHP*² ¹⁶ om. *P*¹

¹⁷ obuius *C* ouius *P*¹ ¹⁸ ipse *P*¹ om. *AH*

troduxit. Quid ultra? Magna sunt gaudia que ducuntur ab [h]omnibus de ciuitate Troyana. Magna sunt festa¹ que ob aduentum Paridis et suorum sunt² gesta qui cum eo incolumes redierunt. Illucescente uero die sequenti, rege Priamo acceptante gratanter, Paris Helenam in templo Palladis duxit uxorem. Ob cuius rei causam vniuersi Troyani implicant festa festis, gaudia gaudiis aggregant, et per dies viii continuos ludis et exilaracionibus uacauerunt.

Quod postquam Cassandre, filie regis Priami, innotuit Paridem Helenam sibi matrimonio nexuisse, duras³ prorupit in uoces et querulos ullulatus, potenter exclamans et dicens:⁴ * “Ad quid, infelices Troyani, gaudia ducitis de nupciis Paridis, ex quibus uobis tanta futura sunt mala, et per quas necem vestram et vestrorum deflebitis filiorum, quos in conspectu patrum videbitis trucidatos, et maritorum⁵ crudelia funera uiduate intuebuntur uxores? Ha sublimis Troya, diris precipitatura⁶ ruinis, quam impie subuersa peribis! Ha misere matres, quanto dolore vestrorum cordium claustra serabitis, cum de partibus vestris uiscera auelli uidebitis et membratim membra disiungi! Ha misera Heccuba, vnde tot poteris educere lacrimas in natorum tuorum excidio, quos secabit et incidet cruentatus gladius impiorum? Ha gens ceca et dire mortis ignara, cur in uiolenta manu ab iniusto viro non euellitis Helenam, et eam non acceleratis restitui iusto viro antequam durus ensis acceleret et gladius acutus vestro deferueat in cruore? Putatisne furtum⁷ Paridis sine graui pena et acerba uindicta posse transire, per quam uobis est finale excidium prouenturum? Ha infelix Helena, ymo dira lena,⁸ quot nobis es paritura dolores! Pellite igitur, ciues miseri, impium funus a laribus et, dum licet, mortem pro uita uitate.”⁹ Dum hec igitur et alia duriora continuis querelis¹⁰ predicta Cassandra diffunderet et ad regis Priami monitus nullo modo desisteret inquieta, rex Priamus ipsam capi mandauit et in compedibus ferreis in claustro firmari. In quo dicitur Cassandram ipsam per multos dies fuisse detentam, cuius querimoniarum lamenta si fuissent Troyanis animis exaudibiliter inculcata, Troya forte minime defleuisset perpetuos casus suos, qui usque nunc hominum¹¹ flebiliter demulcent auditus, nullo futuro tempore per obliuionis silencia deleturi.¹²

Cassandra up-
braids the Troiani

*f. 43^r

for their rejoic-
ings, since from
this union dire
calamities will
ensue.

¹ gaudia AH

² sunt gesta] fiunt S¹ om. AHP¹P²

³ diras CP¹

⁴ Cassandra

querulos ullulatus emittens sic alta uoce clamabat add. P¹

⁵ maritorum crudelia] mari-

talia CP¹

⁶ precipitura H precipitanda P¹

⁷ factum P¹

⁸ Helena CP² leena P¹S¹

⁹ Et S¹ uitare ACHP²

¹⁰ querulis MS.

¹¹ om. P¹

¹² delaturi A delimendos P¹

delituri P²

[Incipit¹ liber² viiius de³ Grecis inchoantibus inire consilium, ad quos de raptu Helene fama peruenit, quid sint inde facturi.]

Menelaus hears
*f. 43^v
at Pilon of the
abduction of Helene
and is overwhelmed
with grief.

Cum hec itaque in vrbe Troyana feliciter (ymo cecis insidiis infeliciter) gererentur, nondum Trojanis * applicantibus in insulam Thenedon, fama loquax et euolans⁴ tumultuosis relatibus Menelay regis in multa stupefactione aure sinuadit, qui nondum⁵ a⁶ Pyra⁷ discesserat nec a ducis Nestoris comitiua. Cui postquam patefacta sunt singula de disrobacione⁸ templi videlicet in insula Cytharea,⁹ dominio suo subiecta,¹⁰ de nece suorum interfectorum ibi¹¹ nequiter a Troianis, de captiuitate¹² mulierum et aliorum deductorum in Troiam, et¹³ demum de raptu sue Helene, quam plus quam seipsum amore tenerrimo diligebat, tantorum dolorum aculeis factus est anxius. Qui¹⁴ pronus cadens in terram, debilitatus est spiritum et factus est deficiens in loquela. Sed dum post longam horam uires resumpsit, in multa doloris anxietate corporea suorum deflet excidium, captiuorum abductionem,¹⁵ et¹⁶ Helene sue absenciam sub tanti uituperii sigillatione¹⁷ transducte.¹⁸ Deflet eius pulchritudinem alienis manibus contractandam. Deflet eius delicias quas habituram¹⁹ non estimat in nacionibus barbarorum. Nullus est finis lamentis eius et lacrimis. Et demum hoc²⁰ Nestori nunciato, Nestor ad ipsum ueniens, quem sibi²¹ carum astrinxerat in amicum, factus²² suarum lacrimarum particeps, blandis sermonibus et piis affatibus²³ solari mestum intendit. Qui dum nullis monitis, lacrimis, et fletibus finem daret, celer se accingit ad reditum regni sui. Quem Nestor non deserens ipsum in comitiua multorum militum flebiliter commeauit.

Menelaus returns
home and is urged
by Agamemnon to
desist from tears and
seek revenge.

Qui suum postquam peruenit in²⁴ regnum, pro rege Agamemnone,²⁵ fratre suo, ut ad ipsum accederet, fidei nuncio demandauit, sic regibus Castori et Polluci similiter, qui, eius audito nuncio, statim ad eum omnes predicti tres²⁶ reges cursu celeri peruenerunt. Agamemnon autem, ut uidit²⁷ Menelaum²⁸ fratrem suum tanto dolore torqueri, ipsum est hiis uerbis consolatoriis allocutus:²⁹ "Ad quid, frater, tanto dolore deprimeris? Etsi te iusta causa dolendi moueat,

¹ om. ACH ² liber viiius om. C ³ de . . . facturi] qualiter de raptu Helene suorumque de nece ad Menelai regis aures tumultuosa relacione peruenit P¹ ⁴ uolans CP¹S¹ ⁵ nunc A nondum CP² ⁶ a Pyra om. P¹ ⁷ Pilo C Pira HP² ⁸ disroboratione AS¹ ⁹ Cithare C Cytharee P¹ Citarea S¹ ¹⁰ Et S¹ subiecte CP¹ ¹¹ ita C ibi . . . Troiam om. P¹ ¹² captione C ¹³ et . . . terram om. H ¹⁴ Qui pronus] Et prius C Qui prius P¹ Et pronus S¹ ¹⁵ Et S¹ adductionem A abductionem H ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ sublacione CP¹ sigillationem P² ¹⁸ traducte HP² ¹⁹ habituras C habitura P¹ ²⁰ om. P¹ ²¹ om. P¹ ²² est add. P¹ ²³ affectibus C affatibus P¹ ²⁴ ad P¹ ²⁵ Agamemnon B (v. 4801, nota) Agamemnone (et alibi) H Athamenone MS. ²⁶ om. P¹ ²⁷ audiuit P¹ ²⁸ om. AH ²⁹ Agamemnon rex Menelaum sic fuit innisus ut a tantis doloribus et lamentis desistat add. P¹

non tamen est prudentis uiri animi sui motum extrinseca demonstratione uulgare. Dolor enim patefactus extrinsecus in¹ aduersis ad dolendum amicos plus prouocat et * maiora gaudia generat inimicis. Finge ergo propalare leticiam, cum dolor habundat, et finge te non curare de² hiis in quibus te debet rationabilis cura mordere. Curis anxiis aut fluuiis lacrimarum honor non queritur nec uindicta. Ense igitur petenda est ulcio, non murmure querelarum. Nam³ sapientis probitas tunc apparet cum casibus examinata contrariis aduersa nouit sustinere certamina et malorum ponderibus animum non submittit.⁴ Excita ergo⁵ tue strennuitatis animum ad hec mala, ut ubi iustus dolor te prouocat rigidum assumas animum ulciscendi, vt iniuria tibi et nobis illata dura non transeat sine pena, que non lacrimis est querenda sed in magna offendendi uirtute. Nosti enim nos habundare uiribus et in hac ulciscendi cura nos multos habere consortes, cum in hoc tocius Grecie⁶ assurgat imperium et a nobis moniti⁷ reges singuli arma⁸ Troyanis ingerere non negabunt. In brachio⁹ fortissimo et multa classe apud Troyam nos vnanimiter conferemus, in cuius litus si nostra figere tentoria nos contingat, durum erit et impossibile Frigiis nos a litore posse deicere. Ante erunt maiores eorum neci traditi et seruituti durissime populares eorum, cum Troyana urbs in nostra potencia funditus euertetur, et ille Paris, tot malorum actor, si contingat intercipi, uelud nequam latro furca suspensus amarissimas¹⁰ penas luet. Cessandum est ergo ab omni dolendi tristitia et ad omnes reges Grecie, duces et comites, maiores et nobiles, nostra scripta mittemus vt in huius ulciscendi causa dedecoris nobis potenter assistant.”

Sicque uerbis et sermonibus fine facto, acquieuit humiliter Mene-laus, et sic incontinenti per vniuersos Grecie principes litteris destinatis, inter alios accesserunt primi illi viri nobiles, Achilles strennuus et Patroclus necnon et fortissimus Dyomedes. Statimque eis tocius negotii materia declarata, omnes disponunt * vnanimis in maximo exercitu et in multo nauigio cumulari ut¹¹ pro recuperanda Helena et¹² illicite¹³ iniurie obtinenda uindicta se potenter conferant apud Troyam.¹⁴ Pro huiusmodi autem executione negotii ante omnia statuerunt eligere aliquem in ducem et¹⁵ principem, cui totus exercitus pareat¹⁶ et sub cuius ductu¹⁷ regali¹⁸ exercitus ipse salubriter gu-

*f. 44^r

The Greci assemble and choose Agamenon leader.

*f. 44^v

¹ in aduersis *om.* *P*¹ ² in *P*¹ ³ *Et S*¹ et *P*¹*P*² ⁴ *Et S*¹ submittat *AHP*¹ ⁵ igitur *P*¹

⁶ Grecie *MS.* ⁷ moti *P*¹ ⁸ arma . . . ingerere] *Et S*¹ arma Troiani ingente *A* armati in

Troianos insurgere *C* arma contra Troianos apprehendere *H* arma Troianis insurgere *P*¹

⁹ enim *add.* *CS*¹ sibi *add.* *P*¹*P*² ¹⁰ durissimas *CP*¹ ¹¹ et *P*¹ ¹² pro *add.* *CP*¹ ¹³ illate *HP*¹

¹⁴ De electione Agamenonis in ducem omnium electi et morte Castoris et Pollucis *add.* *C*

¹⁵ in *P*¹ ¹⁶ pareat . . . ipse *om.* *H* ¹⁷ ductus *P*²*S*¹ ¹⁸ regula *AP*²*S*¹

bernetur.¹ Et sic² de communi assensu omnium presencium tunc ibidem Agamenonem regem, multe strennuitatis uirum, omnis sani consilii discretione uigentem, in³ imperatorem eorum⁴ assumpserunt et ducem.

Castor and Pollux, hoping to overtake the returning Troiani, set sail at once but are caught in a storm and never heard of afterwards.

Et data ei omnis⁵ plenitudinis potestate, dicti fratres Castor et Pollux, putantes Troyanos nondum in Frigiam peruenisse, cum quibusdam eorum nauibus se inmittunt in mare, si forte predictam Helenam recuperare possent antequam Troyam contingeret applicare. Nonnulli uero dixerunt quod dicti fratres, uocatione Menelae nullatenus expectata, statim⁶ postquam de raptu Helene ad eos fama peruenit, se in mare cum multo nauigio inmiserunt. Sed quicquid⁷ de hoc contigerit,⁸ fratribus ipsis mare intrantibus Troyanos uolentibus persequi, nondum per duos dies feliciter nauigaue-
rant⁹ cum subito celum obductum nubibus obscuras induxit tenebras circumquaque, et uariis coruscacionibus tumida et¹⁰ interpolata luce micantibus,¹¹ ruptis nubibus, mugiunt clamosa tonitrua, mentes nauigancium excitancia pre timore. In pluuiam igitur coacte nubes aquosos¹² imbres effundunt,¹³ et¹⁴ inualescente uentorum rabie procellosa, tumet pelagus in fluctus maximos¹⁵ eleuatum. Cuius area aeris obscuritate facta nimium tenebrosa, exasperantibus nimbis¹⁶ aduersis, uaria cacumina fluctuum extolluntur, spumas eructancia crebras hinc inde, ex quibus nigrum pelagus, uelud ebulliens, conuertebatur in album. Nec mora, franguntur arbores, lacerantur uela, rumpuntur funes, sternuntur antennae, et omnia¹⁷ nauium earundem depereunt armamenta, disperguntur naues multa uentorum exacerbacione, una ab alia separata. Nauis autem illa in
*f. 45^r qua predicti fratres insimul * nauigabant in potentia tempestatis aduerse fractis themonibus et eius arboribus multo stridore collis proprio remige destituta fertur per pelagus incerto itinere nunc huc et¹⁸ aduersis fluctibus nunc illuc, que dum multa fatigacione nunc recta nunc obliqua per mare discurreret, demum exhausta maris hiatibus,¹⁹ propriis dissuta carinis, auulsis tabulis, nullo alio uidente, demergitur²⁰ inter fluctus, inter quos predicti duo²¹ fratres et ceteri nauigantes in ipsa, prout uere putatur, periire submersi. Sic et alie naues sequaces ipsius, simili tempestate²² correpte,²³ in diuersis locis

¹ gubernaret P¹ ² tunc CP¹ ³ Et S¹ et C om. P¹P² ⁴ suum P¹ ⁵ omnis . . . potestate] omni (omnis P¹) plenitudine potestatis CP¹ ⁶ statim . . . peruenit om. P¹ ⁷ quicquid MS. ⁸ contingerit AP² ⁹ nauigarunt AH nauigarant P² ¹⁰ om. CP¹ ¹¹ uibrantibus P¹ ¹² aquosas HP¹ ¹³ infundunt CP¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ magnos P¹ ¹⁶ nubibus A vndis CS¹ ¹⁷ omnium P¹ ¹⁸ om. HP¹S¹ ¹⁹ vatibus MS. ²⁰ demergit P¹ ²¹ gemini add. P¹ ²² tempestacione P¹ ²³ corrupte CP¹S¹

pelagi perierunt. Horum autem fratrum mors dum gentibus esset incognita et de eorum morte nullus esset qui causam certitudinis perhiberet, quidam credere uoluerunt eos diuino munere factos deos et uiuos, vt¹ uoluit antiqua gentilitas, translatos in celum. Hinc est² quod poete dixerunt eos in celum assumptos constituisse signum in zodiaci circulo quod usque in hodiernum diem signum dicitur geminorum quia ex hiis geminis fratribus constitutum, licet antiqui philosophi dixerunt ideo geminorum signum appellari quia geminis³ diebus plus quam in⁴ aliis signis sol sub⁵ zodiaco decurrens⁶ moratur in illo. Et sic quicquid dictum sit, duo fratres predicti pro eorum Helene recuperatione sororis necis eorum tales primicias exsoluerunt.⁷

Et quia Frigius Dares uoluit in hoc loco quorundam Grecorum et Troyanorum colores et formas describere,⁸ qui, etsi⁹ non omnium, saltem describere uoluit famosiorum.¹⁰ Asseruit enim in codice sui operis, Greca lingua composito, omnes illos suis oculis inspexisse. Nam sepius inter treugas factas¹¹ inter exercitus ipse se ad Grecorum tentoria conferebat, vnus cuiusque maioris formam inspiciens et contemplans ut ipsorum in suo opere sciret describere qualitates. Dixit enim primo Helenam speciositate nimia refulsisse, de cuius statura¹² et forma satis aperte supra retulimus,¹³ hoc addito quod ipse dixit Helenam ipsam inter duo supercilia quandam habuisse modicam et tenuem cicatricem, que miro modo decebat eandem. Agamemnon autem, rex multa proceritate, submissus, lacteo candore fulgebat. Fortis erat in viribus, * dum membris esset fortibus conformatus. Laboris erat amicus, dum esset quietis impatiens, discretus, audax, et multo loquendi lepore facundus. Menelaus autem, frater eius, non erat tanta proceritate distensus, sed eius forma inter longitudinem et terminos breuitatis medium decenti statura seruabat. In armis erat strenuus et in bellandi desiderio nimium animosus. Achilles uero mira pulchritudine fuit decorus, flauis crinibus sed crispatis, oculis glaucis¹⁴ et¹⁵ grossis sed¹⁶ amorosi aspectus, amplum habuit pectus et scapulas, brachia grossa, renes largos, et in statura longitudinis competentis. Hic¹⁷ in fortitudine multa preuauit. Nullus Grecorum tunc fortior ipso¹⁸ fuit, bellandi cupidus, largus in donis, et prodigus in expensis. Tantalus¹⁹ uero corpore

Dares describes
the chief Greek
leaders.

*f. 45^v

¹ et P¹ om. C ² om. P¹ ³ geminos P¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ suo CP¹ ⁶ discurrens P¹

⁷ De staturis et formis Grecorum regum et principum add. C Darem Troianum uel Frigium quendam auctorem describentem colores et formas et condiciones Gre add. H ⁸ et add. P¹ ⁹ si P¹ ¹⁰ famosiores A formosorum CP¹ S¹ formosiorum H famosorum P² ¹¹ habitans AHP² habitas S¹ ¹² et om. P¹ ¹³ detulimus CP¹ ¹⁴ clausis AH ¹⁵ sed P¹ ¹⁶ et P¹

¹⁷ Achilles add. AS¹ ¹⁸ eo C illo P¹ ¹⁹ Patroclus B (v. 5171)

grandis fuit, fortis multum, uariis oculis, candidus¹ rubore¹ permixto,² veridicus, humilis, lites fugiens sed prelia iusta peroptans. Ajax Oileus³ corpore grossus fuit, amplis⁴ scapulis, grossis⁵ brachiis, longus multum, et semper uestibus caris comptus.⁶ Multum uero fuit pusillanimis et facilis ad loquendum. Thelamonius⁷ Ajax multa pulchritudine fuit decorus, nigris tamen⁸ crinibus sed circulatis. Delectabatur in⁹ cantu, dum uocem commodam¹⁰ haberet, cantionum¹¹ et sonorum¹² in multa copiositate repertor.¹³ Hic fuit multe strennuitatis vir, bellicosus multum, et¹⁴ qui pompas in suis uirtutibus non dilexit. Vllices¹⁵ uero omnes alios Grecos speciositate precessit, strennuus quidem fuit sed omni astucia¹⁶ et dolositate plenus, mendaciorum maximus comentator,¹⁷ multa diffundens uerba iocosa sed leporis tanta disertus facundia quod neminem sibi parem habuit in compositione sermonum. Dyomedes multa fuit proceritate distensus, amplo pectore, robustus¹⁸ scapulis, aspectu ferox, in promissis¹⁹ fallax, in armis strennuus, victoriae cupidus, timendus²⁰ a multis, cum multum²¹ esset iniuriosus,²² seruientium *sibi nimis²³ impaciens, cum molestus seruientibus nimis esset, libidinosus quidem multum, et qui multas²⁴ traxit angustias ob feruorem²⁵ amoris. Dux Nestor longe stature fuit, latis membris, brachiis grossis, facundus nimium in loquela, discretus ac²⁶ utilis et²⁷ fidelia consilia semper prebens, ad irascendum²⁸ facilis²⁹ et prouocatus ad iram nulla poterat frenari temperie, licet esset in eo breui spacio duratura. Huic nullus equari potuit in tanta sinceritate³⁰ fidelitatis amicus. Prothesilaus³¹ pulcher fuit et decenti statura decorus, strennuus quidem multum, nullus eo celerior, et³² in armis nimium animosus. Nephtholomus³³ statura grandis fuit, nigris crinibus, grossis oculis sed rotundis, latus pectore, largus³⁴ scapulis, superciliis iunctis, in loquela balbutiens. Sed doctus erat in legibus et³⁵ exercicio multo causarum. Palamides³⁶ autem, filius regis Nauli,³⁷ forma pulcherrimus, longus et gracilis sed moderata fuit proceritate distensus, animosus ad prelia, affabilis, tractabilis, urbanus, et multa dona diffundens. Pollidarius³⁸ multa erat plenus grossicie et tanta

¹ rubori P¹ ² permixtus CP¹ ³ Oyleus AP² Oileus C Illeus H ⁴ amplus CH ⁵ Et S¹ grossus CHP² ⁶ Et S¹ coopertus AH copertus C ⁷ Telemonias C ⁸ om. P¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ commode AP¹ P² S¹ consonantem H ¹¹ canticum P¹ ¹² sonectorum P¹ ¹³ repertorum P¹ ¹⁴ et qui om. P¹ ¹⁵ Vllices ACHP² ¹⁶ austucia MS. ¹⁷ Et S¹ commendator A commendator P¹ comuntator P² ¹⁸ robustus AS¹ ¹⁹ promissione CP¹ ²⁰ timidus P¹ ²¹ om. P¹ ²² uirtuosus CP¹ ²³ multum P¹ ²⁴ permultas CS¹ ²⁵ feruores CP¹ ²⁶ Et S¹ et HP¹ ²⁷ om. P¹ ²⁸ mulcendum AH miscendum P² ²⁹ tardus C pronus P¹ ³⁰ securitate C ³¹ Protheselaus AH ³² om. P¹ ³³ Et S¹ Nephtholomus (in text. Neptolemus) B (v. 5239, nota) Neophtholomus C Nephtholonus H Nephtholomis P¹ Neptolomus P² ³⁴ largis CS¹ ³⁵ om. P¹ ³⁶ Palamides (in text. Palamedès) B (v. 5251, nota) ³⁷ Naupli C D (23, 10) Narli P¹ ³⁸ Polidarius AC Podalirium D (17, 3) Palamides H

pinguedine tumefactus quod uix seipsum ducere poterat aut stare multum¹ erectus, animosus multum sed multa superbia ceruicosus, letari non nouit, et semper erat ex nimiis cogitacionibus curiosus. Machaon uero fuit equali forma compositus, dum non esset multum longus nec multa breuitate correptus, superbus tamen, animosus multum, nudatus fronte caluicie,² et³ qui nunquam de die dormiuit. Briseyda⁴ autem, filia Calcas,⁵ multa fuit speciositate decora, nec longa nec breuis nec nimium macillenta, lacteo perfusa candore, genis roseis, flauis crinibus, sed superciliis iunctis, quorum iunctura, dum⁶ multa pilositate tumesceret, modicam inconuenienciam presentabat. Multa fulgebat loquela facundia; multa fuit pietate tractabilis. Multos traxit propter suas illecebras amatores multosque dilexit, * dum suis amatoribus animi constantiam non seruasset. Preter hos et alios maiores scripsit idem Dares in Grecorum auxilium Persarum regem in multa uenisse militum comitiua, cuius colorem et formam inter ceteros non omisit. Scripsit enim eum fuisse magne stature, vultum⁷ habuisse pinguissimum, faciem lentigineosam, capillos et barbam uelud igneam rubicundam.⁸

*f. 46^v

De illis autem qui fuerunt in Troia idem Dares formas suo stilo descripsit. Scripsit⁹ enim regem Priamum longe fuisse stature, gracilem et decorum, uocem habuisse depressam, hominem strenuitatis multe et¹⁰ cibos ualde diluculo affectantem, virum intrepidum et absque timore et blandicias hominum habentem exosas. Fuit enim in suis sermonibus omnino veridicus; iusticiam coluit. Sonos musicos et canciones amoris libenter audiuit. Nec fuit rex alius qui maiori honore suos commilitones amasset et maiorum donorum affluencia ditasset eosdem. De filiis itaque regis Priami nullus fuit qui tanta animositate¹¹ vigeret sicut primogenitus eius Hector. Hic fuit ille qui suo tempore omnes alios in uirtutis potentia superauit. Parum uero erat balbuciens in loquela. Habuit membra durissima, sustinencia pondera magna laborum. Magnus erat in¹² forma. Nunquam tanti uigoris uirum Troya produxit neque¹³ magnanimum, multa repletum¹⁴ nube pilorum. Nunquam uerbum iniuriosum aut indecens ab ore eius exiuit. Nunquam sibi extitit tediosum laboribus incumbere preliorum. Nullis enim¹⁵ sudoribus bellicis lassabatur.¹⁶ Nunquam legitur¹⁷ aliquis¹⁸ in ali-

Dares describes the chief Trojan leaders.

¹ multum erectus *om.* P¹ ² caluicio P²S¹ ³ *om.* CP¹ ⁴ Briseida H Brisceyda P¹
⁵ Chalchas C Chalcas H Calcacis P¹ ⁶ Et S¹ cum P² non *add.* CP¹ ⁷ multum AP¹
vultum . . . stature *om.* P² ⁸ rubicunda. De staturis et formis quorundam Troianorum
C De forma et qualitatibus Troianorum *add.* H ⁹ Descripsit P¹ ¹⁰ *om.* P¹ ¹¹ scilicet
add. P¹ ¹² *om.* P¹ ¹³ ita *add.* S¹ ¹⁴ repletus CH ¹⁵ Et S¹ etiam CP¹ *om.* AH
¹⁶ lassabatur P¹ ¹⁷ *om.* CP¹ ¹⁸ dicitur *add.* P¹

quo regno fuisse qui tantum a suis regnicolis amaretur. Deyfebus,¹ secundus² filius regis Priami, et, sequens, Helenus, eius frater, ita³ fuerunt vnus forme et similitudinis⁴ coequales⁵ quod⁶ nulla discrepantia erat in illis. Vix enim vnus ab alio⁷ dignosci⁸ poterat, siquis eos subito inspexisset. Eorum enim⁹ forma proprie¹⁰ talis erat qualis erat¹¹ eorum regis Priami genitoris. Illa enim sola eos tres dissimilitudo distinxit quod rex Priamus erat etate prouectus et illi duo iuuentutis gloria pubescebant. Item illorum duorum alter, videlicet Deyfebus, in armorum multa strennui^{*}tate vige-
 *f. 47^r bat, et alius, scilicet Helenus, multis erat edoctus liberalium arcium disciplinis. Troylus uero, licet fuerit corpore magnus, magis fuit tamen corde magnanimus, animosus multum sed multam habuit in sua animositate temperiem, dilectus plurimum a puellis, cum ipse aliqualem seruando modestiam delectaretur in illis. In viribus uero et strennuitate bellandi uel fuit alius Hector uel secundus ab ipso. In toto etiam regno Troye iuuenis nullus fuit tantis uiribus nec tanta audacia gloriosus. Paris uero fuit pulchritudine multa¹² venustus, flauus coma ita quod tota eius cesaries¹³ nitorem aureum presentaret, arcus magisterio excellenter edoctus et in uirtute¹⁴ venandi, multa fuit in armorum strennuitate securus et¹⁵ rigidus miles in bellis. Heneas autem¹⁶ fuit grossus pectore, paruus uero corpore, mirabiliter discretus in factis et temperatus in dictis. Eloquentia multa refulsit, sanis consiliis satis plenus, mirabiliter sapiens, et multa litteratura peritus.¹⁷ Vultum habuit multa alacritate iocundum, dum eius oculi essent uarii et multa speciositate fulgentes. Inter alios Troye maiores nullus exitit qui tantarum rerum immobilium possessionibus habundaret, locuples¹⁸ in castris et diues in uillis. Anthenor¹⁹ autem fuit longus et gracilis, multis habundans sermonibus sed discretus. Vir fuit industrie maxime, circumspectus multum, a rege Priamo²⁰ affectuose²¹ dilectus, et cum se prestabat occasio, iocose multum suos socios deridebat. Absolute tamen erat omni grauitate maturus. Pollidamas uero, ipsius Anthenoris²² filius, iuuenis speciosus, multa fuit strennuitate conspicuus, laudandus moribus,²³ corpore longus et gracilis, sicut pater, sed parum fusco colore respersus. Multum fuit hic fortis in uiribus et ualde potens in armis; ad irascendum tamen²⁴ velox²⁵ sed moderamine multo²⁶

¹ Paris AH ² Et S¹ tercius CP¹P² ³ om. AH ⁴ similitudine H ⁵ equales P¹ om. C ⁶ et AH ⁷ altero C ⁸ cognosci P¹ ⁹ Et S¹ om. HP¹ ¹⁰ propria C om. A ¹¹ om. CP¹ ¹² multe P¹ ¹³ coma P¹ ¹⁴ arte C ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ Et S¹ uero AC ¹⁷ et add. CP¹ ¹⁸ locuplex MS. ¹⁹ Anthenos MS. ²⁰ multum add. P² ²¹ om. CP¹ ²² Anthonoris MS. ²³ Et S¹ monicionibus P¹P² ²⁴ cum P² ²⁵ Et S¹ uerborum AP¹P² uerbosum H ²⁶ multum AH

frenatus. Rex uero Menon¹ pulcher in forma sed grandis, latis scapulis, grossis brachiis, pectore durus, crinibus autem crispatis et² flauis. Oculorum uero eius orbes nigro * fuerunt colore perlucidi. Mire strennuitatis miles et qui in Troyano bello multa uirtuosa³ et laudanda peregit. Regina uero Heccuba⁴ corporea proceritate distensa, magis declinauit ad uirilem formam quam ad speciem muliebrem.⁵ Mulier fuit mirabilis sagacitatis, illustris, multis erudita doctrinis, pia nimis, honesta multum et opera diligens caritatis. Andromacha⁶ uero, uxor Hectoris, nimia fuit speciositate decora, longa corpore, lacteo candore refulgens. Oculos habuit multo⁷ fulgore lucifluos,⁸ rubicunda maxillis, roseis labiis, et cesarie deaurata. Inter omnes mulieres honestissima uere fuit,⁹ in omnibus suis actibus moderata. Cassandra autem fuit stature decentis, candida multum, lentiginosa facie, oculis uariis, uirginitatem appetens et omnes quasi actus fugiens muliebres. Multa nouit predicere de futuris, cum in astrorum scientia et aliis liberalibus disciplinis esset potenter et patenter edocta. Polixena uero, regis Priami filia, virgo tenerrima, multa fuit speciositate decora. Hec fuit uere uerus pulchritudinis radius, quam natura studio multo depinxit et in qua natura rerum nichil errauerat nisi quod mortalem eam statuerat. Cuius speciem particularibus explicare sermonibus labor esset inutilis, cum eius forma quasi omnium aliarum procelleret speciem mulierum. Intelligitur ergo omnem in ea¹⁰ membrorum pulchritudinem habundasse¹¹ et ea¹² floruisse uirtute¹³ quod¹⁴ omnis generis exosas habuit uanitates.

De hiis tantum¹⁵ Dares Frigius uoluit formas et colores describere tam Grecorum quam etiam Trojanorum, cum in utroque exercitu multi fuerunt multa uirtute conspicui, quorum nomina et virtutes, hinc inde pu[a]gnantium, seriatim per sequentia¹⁶ narrabuntur. Superest ergo quod ad ipsius hystorie seriem explicandam per suos actus continuos successiue stilus noster deinceps veridicus¹⁷ acuatur.

[Incipit¹⁸ liber¹⁹ viiius de²⁰ numero nauium quas Greci duxerunt²¹ ad Troiam.]

*Tempus erat quod, iam bruma suis exuta pruinis²² et gelu suo

*f. 47^r

There are many other leaders in both armies whom Dares does not describe.

*f. 48^r

¹ Meron *H* ² *om.* *P*¹ ³ uictoriosa *P*¹ ⁴ fuit *add.* *C* ⁵ mulierum *A* ⁶ Andromacha *B* (v. 5519) Androma *H* Andromata *P*¹ Andrometa *P*² Andromecha *S*¹ ⁷ multa *P*¹ *om.* *A* ⁸ luciferos *CP*¹*S*¹ ⁹ et *add.* *P*¹ ¹⁰ *Et S*¹ eam *CP*² ¹¹ *Et S*¹ habuisse *CP*² ¹² eam *AS*¹ ¹³ ita *add.* *AS*¹ ¹⁴ que *P*¹ ¹⁵ tamen *AHP*¹*S*¹ ¹⁶ consequentiam *A* consequentia *H* ¹⁷ veredicus *MS.* ¹⁸ *om.* *ACHP*² ¹⁹ liber viiius *om.* *CH* ²⁰ de . . . Troiam] Quo tempore venerunt classes Grecorum in Athenis *H* de Grecis Athenarum portum feliciter applicantibus et de numero nauium eorundem *P*¹ ²¹ dixerunt in Troiane urbis excidium *A* in Troiane urbis depopulationem *add.* *P*² ²² pluuiis *P*¹

The catalogue of
Greek leaders and
their ships.

tempore soluto,¹ glacies iam liquerat,² cum iam, niuibz liquefactis, varii fluuii per uallium concaua uarios iam tumescerent in decursus, et pigra hyems, ignei mendica³ caloris, ultima⁴ terga⁵ daret ob uicinum primi veris aduentum, sole⁶ sub extremo signo Piscium decurrente, dum extremi dies et ultimi Februarii mensis instarent, et mensis ille Marcius succederet iam uicinus, cum vniuersus Grecorum exercitus, in multa⁷ classe fecundus, in Athenarum ciuitatis portum totus insimul conuenisset. Sciant igitur presentis hystorie lectores ab ipsa mundi institutione nunquam tot nauigia insimul confluisse, tanto plena milite nec tantorum cumulo pugnatorum, que, ut descriptibili⁸ sermone patefacta,⁹ legentur. Sciendum est Agamenonem, regem et Dana[th]orum ductorem¹⁰ exercitus, ex ciuitate sua, scilicet Mece- narum,¹¹ c naues militibus onustas pugna(n)tibus adduxisse; Menelaum autem, uirum Helene et ipsius Agamenonis fratrem, ex regno suo quod est dictum Spartem¹² lx naues plenas militibus adduxisse. De regno uero Boecie Archelaus¹³ et Prothenor,¹⁴ ipsius regni domini, naues l duxere. Ascalafus¹⁵ uero dux et comes Helimus¹⁶ de prouincia Cythomenie¹⁷ naues duxere xxx. Rex uero Epistrophus¹⁸ et rex Tedius¹⁹ de regno Forcidis²⁰ l naues adduxerunt in multa militum comitiua. Thelamonius²¹ autem Ayax²² de regno suo et de sua ciuitate nobili Salemina²³ l naues adduxit. In cuius comitiua fuerunt multi²⁴ duces et comites et²⁵ sunt hii:²⁶ dux Teucer,²⁷ dux Amphiacus,²⁸ comes Dorion²⁹ et comes Theseus.³⁰ Senex autem dux Nestor cum l nauibus ex Pilon aduenit. Rex uero Thoas³¹ de regno suo Tholie³² l naues adduxit. Rex autem Deximaïs³³ de regno suo naues secum³⁴ detulit l. De regno autem suo, quod Demenium³⁵

¹ dissoluto CP¹ ² liquerat AS¹ liqueuerat C reliquerat P¹ ³ Et S¹ mendica N modica AHP¹ modica signa C ⁴ vltimi N intima AHP² S¹ incendia P¹ om. C ⁵ om. P¹ ⁶ om. P¹ ⁷ om. P¹ ⁸ scriptibili CP¹ ⁹ patefactam Hom. CP¹ ¹⁰ auchorem P¹ ¹¹ Micenarum C Methenarum P² Mechenarum S¹ ¹² Spartan AH Sparte CS¹ ¹³ Et (in text. Arcesilaus) D (17, 14, nota) MSS. GL. Archelaus B (v. 5608) ¹⁴ Protenor P² ¹⁵ Ascalaphus AH Astalaphus P² ¹⁶ Et S¹ Alinus (in text. Almenus) B (v. 5611, nota) Ebaius C Ialmenus D (17, 15) Helimux H Helinus P¹ ¹⁷ Chitomenie A Orcomenie B (v. 5614) Citomenie C [ex] Orcomenio (in text. Orchomeno) D (17, 15, nota) MS. L Cithomenie H Tythomenie P² Citamenie S¹ ¹⁸ Epistrophus (in nota Epistroz) B (v. 5615) Epystraphus A Epistoafus H ¹⁹ Et S¹ Thedeus A Cedius (in text. Scedius) B (v. 5615, nota) Schedius D (17, 11) Cedius P¹ Thedius P² ²⁰ Phocidis B (v. 5618) Fonidi C [ex] Phocide D (17, 17) Forudi P¹ ²¹ Telamonius C Thelamon H ²² dux P¹ ²³ Et S¹ Solenna A Sollempiuia H Solemina P¹ Solennia P² ²⁴ om. P¹ ²⁵ qui C et sunt om. P¹ ²⁶ videlicet P¹ ²⁷ Theucer C Theuther HP² Theutra P¹ Teutor S¹ ²⁸ Amphiatius A Amphimachus (in text. Amphimac) B (v. 5624, nota) Ausiachus C Amphiancus P² ²⁹ Et S¹ Dorion B (v. 5624) Darion AH Dorium (in text. Dioren) D (17, 19) MSS. GL Derion P¹ Doron P² ³⁰ Theseüs B (v. 5625) Thesium (in text. Thalpium) D (17, 19, nota) MS. G ³¹ Et S¹ Thoas B (v. 5629) Thoax AHP² Theas P¹ ³² Theolie AH Tholias (in text. Tolias) B (v. 5630, nota) Thelie C Aetolia D (18, 2) Tolie S¹ ³³ Duximoys A [Hunerius] d'Essimiëis B (v. 5632) [Nireus] ex Syme D (18, 3) Duximoix H Deximoix P² Doximax S¹ ³⁴ om. CP¹ ³⁵ [Logres, sa terre] demeine B (v. 5635) [ex] Locris D (18, 4)

dicebatur, Ajax¹ Oyleus xxxvi² naues adduxit. Polibetes³ uero et Am^{*}phymacus,⁴ de prouincia Calcidonie⁵ domini, naues adduxere ^{*f. 48^v} xxx. Rex autem Ydumeneus⁶ et rex Merion⁷ de Creta⁸ naues lxxx⁹ duxerunt.¹⁰ De regno autem Tracie¹¹ ille facundissimus rex Vlixes l naues adduxit. Dux¹² uero Melius¹³ de ciuitate sua dicta Pigris¹⁴ detulit naues x. Prothotacus¹⁵ autem et Prothesilaus,¹⁶ duces prouincie que Phylarca¹⁷ communiter dicebatur, duxerunt naues numero l. De regno uero Tricionico¹⁸ rex Machaon¹⁹ et rex Polidus²⁰ fratres,²¹ filii quondam regis Colephis,²² adduxerunt naues xxii.²³ De nobili uero ciuitate sua que dicebatur Phites²⁴ l naues adduxit Achilles. Rex autem Thelephalus²⁵ de insula regni sui que dicta est Rodon²⁶ xxii²⁷ naues adduxit.²⁸ Euripilus²⁹ uero rex de regno suo quod dicitur Ortomenie³⁰ l naues adduxit. Dux autem Anthipus³¹ et dux Amphimachus,³² domini cuiusdam rusticane³³ prouincie que dicta est Hesida,³⁴ naues xi adduxerunt. Rex uero Polipetes³⁵ de regno suo quod dicebatur Richa³⁶ et dux Losius,³⁷ sobrinus eius, adduci fecerunt nauigia lx. Strennuus uero Dyomedes et in³⁸ eius comitiua Thelenus³⁹ et Eurialus⁴⁰ de terra sua Argis⁴¹ naues

¹ Ajax Oyleus] Oleius Aiaus B (v. 5634) Oleius Aiax C Thelamonius Cileus H Thelamonius Cyceus P¹ Thelamonius Oyleus P² Thelamonius Oileus S¹ ² lxxvi CP¹ lvi S¹ ³ Et S¹ Polibethes A Philitoas B (v. 5641) Polimetes C Phidippus D (18, 5) Pollimbis P¹ ⁴ Amphiantus A Antipus B (v. 5641) Ausimachus C Amphimachus HP² ⁵ Calcidoine (in text. Caledoine) B (v. 5639, nota) Calidonie C Caledonae (in text. [ex] Calydna) D (18, 5, nota) MS. G Caledonem MS. L Calodomie P¹ Calcedonie S¹ ⁶ Idumeus AHP¹ Idomeneus B (v. 5643) Idumenus C Idumeneus S¹ ⁷ Methyon P¹ ⁸ Crecha A ⁹ lxxii CP¹ ¹⁰ adduxerunt P¹ ¹¹ Achaie B (v. 5647) ¹² Rex CP¹ ¹³ Emelius B (v. 5649) Emeleus (in text. Eumelus D (18, 8, nota) MS. G ¹⁴ Pigris B (v. 5650) Pinginis C [ex] Pigris (in text. Pheris) D (18, 8, nota) MS. G Pyrgis MS. L Pregaris P¹ ¹⁵ Prothocatus A Potarcus (in text. Potarcaus) B (v. 5653, nota) Prothecaus C Potarcus (in text. Podarces) D (18, 9, nota) MS. G Protharcus MS. L Prothocacus H Prothetatus P¹ Photacus P² Prothotachus S¹ ¹⁶ Prothosolaus A Prestesilaus P¹ ¹⁷ Pilarca (in text. Pilaca) B (v. 5652, nota) Philatia C Phylaca D (18, 9) Philarcha H Phylacra P¹ Philarca P² Philorcha S¹ ¹⁸ Tricions (in text. Tricios) B (v. 5658, nota) Tricca D (18, 11) ¹⁹ Machon C Macon P¹ ²⁰ S¹ Poldix A Polidi (in text. Polidri) B (v. 5655, nota) Polidius C Polidix H Pallidus P¹ Polidrus P² ²¹ et add. P¹ ²² Escolapi B (v. 5656) Colisis C Aesculapii D (18, 10) Colyphis P¹ Coliphis S¹ ²³ xxxii A ²⁴ Phice B (v. 5659) Phytes C Phthia D (18, 13) Proytes P¹ ²⁵ Telepolus B (v. 5663) Theleasus C Tlepolemus D (18, 13) Thelaphus P¹ Thelepalus P² Thelapalus S¹ ²⁶ Rodon (in text. Rode) B (v. 5661, nota) ²⁷ xii A xx CP¹ 12 H ²⁸ et add. AH ²⁹ Euripilus B (v. 5665) Ruphilus A Euphilus HS¹ Quimpilus P¹ Euripilus . . . adduxit om. C ³⁰ Et S¹ Oythemone A Orcomenie B (v. 5665) [ex] Orcomeno (in text. Ormenio) D (18, 14, nota) MS. L Oicomene H Orthomonie P² ³¹ Antipus B (v. 5671) Antipus CP² Zantipus H ³² Amphimachus A Anphimachus B (v. 5671, nota) Artimachus C ³³ rusticarie P¹ ³⁴ Elide B (v. 5669) Essida C Elide N Heside P¹ Helida S¹ ³⁵ Polibetes A Polibetès B (v. 5675) Pollipetes C Polypoetes D (18, 16) Pollipotes P¹ Polipotes S¹ ³⁶ Racha AH Larise B (v. 5674) Larisa (in text. Argisa) D (18, 16, nota) fere omnes MSS. Rica P¹ Rita S¹ ³⁷ Leontins B (v. 5675) Loffius C Leontius D (18, 16) Lophus P¹ Lofius S¹ ³⁸ om. P¹ ³⁹ Thelenus (in text. Sthelenus) B (v. 5677, nota) Tholonus A Exteleneus (in text. Sthelenus) D (19, 1, nota) MS. L Thelonus H Telenus S¹ ⁴⁰ Eūrialus B (v. 5678) Euauius C Heunalus P¹ ⁴¹ Agrays P¹

detulit lxxx. Rex uero Poliphebus¹ de regno suo,² quod nondum³ multa fama⁴ pollebat, detulit naues vii. Rex Fineus⁵ de regno suo, quod⁶ tenebat a Grecis, xi naues adduxit. Rex autem Prothoylus⁷ de regno suo quod dictum est Demenesa⁸ naues detulit l. Et totidem rex Capenor⁹ de sua prouincia Capadie.¹⁰ Treorius¹¹ vero rex de regno suo quod Beisa¹² dicebatur¹³ xxii¹⁴ naues secum adduxit.

Palamides ex-
cepted, the lead-
ers total sixty-
nine and their
ships one thou-
sand, two hun-
dred, and twenty-
two.

Et sic facta¹⁵ summa¹⁶ de predictis regibus et ducibus fuerunt¹⁷ numero lxxviii. Naues uero Grecorum illorum mcccxxii,¹⁸ preter Palamidem,¹⁹ filium regis Nauli,²⁰ qui ultimus cum suis nauibus, ut infra²¹ proximo²² refertur,²³ aduenit. Homerus uero dixit in temporibus suis fuisse naues mclxxxvi,²⁴ sed forte pre tedio numerum integrum non descripsit.

[Incipit²⁵ liber²⁶ xus²⁷ de Grecis mittentibus²⁸ apud²⁹ Delphon pro obtinendo responso de³⁰ eo quod facturi erant de processibus eorum.]

Agamenon pro-
poses that mes-
sengers consult
the oracle at Del-
phos as to what
should be done to
forward the ex-
pedition.

Et factum est,³¹ postquam predicti reges, duces, et principes Grecorum in portum Athenarum cum eorum nauibus conuenerunt,³² *Agamenon, vir ille tam³³ strennuus, qui, ductor ac princeps, totius Grecorum exercitus curam gerebat uigilem curiosus, attente deliberrans quid deinceps esset³⁴ super predicto negocio feliciter aggressurus, in quadam planicie extra menia ciuitatis ipsius, paratis sedilibus, predictos reges Grecorum, duces, et principes ad se ibidem mandauit uenire. Et eis omnibus illico uenientibus coram ipso et consedentibus³⁵ seriatim, indicto manu ab Agamenone predicto silencio, omni tumultuose uocis murmure circumscripto, Agamenon ipse inter eos talia uerba profudit:³⁶ "O viri nobiles qui in uestrarum uirtutum

¹ Philotetès *B* (v. 5683) Polifobus *C* ² tenebat a Grecis *add. P*¹ ³ nondum *CP*² nondum . . . quod *om. AH* ⁴ *om. P*¹ ⁵ Cuneüs *B* (v. 5685) Pireus *C* Guneus *D* (19, 3) Firmeus *S*¹ ⁶ quod . . . suo *om. C* ⁷ Prothoclus (*in text.* Prothous) *D* (19, 4, *nota*) *MS. L.* Prothoilus *HP*² Prothoilus *P*¹³ ⁸ de Menese *A* de Menese (*in text.* de Manese) *B* (v. 5687, *nota*) Magnesia *D* (19, 4) Demenesi *P*¹ Demenesi *S*¹ ⁹ Et *S*¹ Saperor *A* Capedor (*in text.* Agapenor) *B* (v. 5691, *nota*) Caperior *C* Agapenor *D* (19, 5) Arpenor *H* ¹⁰ Capadie *B* (v. 5691) Capida *C* Arcadia *D* (19, 5) Capidia *P*¹ Capadocie *S*¹ ¹¹ Teorius *A* [Crenos]/Trestot *B* (vv. 5693–4) Treonus *C* Cernus *D* (19, 6, *nota*) *MS. L.* Treorius . . . adduxit *om. P*¹ ¹² Pise (*in nota* Pile) *B* (v. 5693, *nota*) Reisa *CS*¹ [ex] Pilo *D* (19, 6, *nota*) *MS. L.* Beysa *H* Pile *N* ¹³ Et *S*¹ vocabatur *AC* uocatur *H* ¹⁴ xxxii *A* ¹⁵ est *add. P*¹ ¹⁶ et *add. P*¹ ¹⁷ *om. P*¹ ¹⁸ mcccxxii *A* ¹⁹ Palamedem *C* Pallamidem *P*² ²⁰ Nauplii *C* ²¹ in *CP*¹ ²² proxime *AHS*¹ proximum *P*² ²³ Et *S*¹ referetur *CP*² ²⁴ mille centum 80 *H* mille centum septuaginta sex *P*² ²⁵ *om. ACH* ²⁶ liber xus *om. C* ²⁷ 9 *H* ²⁸ mittentibus . . . eorum] qui in Athenarum portu exeuntes ad regis Agamenonis mandatum super futuris (*voce ultima in rasura*) *P*¹ ²⁹ apud . . . eorum] ad Delfon insulam pro responso *C* ³⁰ de eo *om. H* ³¹ quod *add. C* ³² aduenerunt *A* conueniunt *P*¹ ³³ *om. P*¹ ³⁴ *om. P*¹ ³⁵ sedentibus *P*¹ ³⁶ profudit. Agamenon, facta maiorum coadunacione inter illos talia uerba profudit *P*¹

viribus in hoc ordine iuncti estis, aperte cognoscitis et uidetis quanta sit ipsarum uirium uestrarum¹ potentia, quanta sit virorum in uestra² confluencium comitiua pugnancium multitudo. Quis umquam uidit temporibus retroactis tot reges, duces, et principes in simul in vnam³ voluntatis consonanciam aggregatos, tot iuuenes armorum bellicositate conspicuos coniunctos in vnum ad bellicosa arma ingerenda uiriliter contra hostes? Nonne manifesta dementia ducitur⁴ et spiritu cecitatis obducitur qui contra nos⁵ presumit eleuare calcaneum et vires nostras⁶ ad prelia irritare?⁷ Sane de nobis omnibus qui sumus in hoc exercitu cumulati tales centum potenciores agnosco, quorum vnus dumtaxat reuera⁸ sufficeret ad exequendum illud et feliciter terminandum ad quod nos omnes in simul anhelamus. Nemini enim nostrum venit⁹ in dubium quanto simus ad presens pulsati dedecore, quantis¹⁰ pro dampnis nobis illatis¹¹ et¹² nostris nuper prouocati simus contra Troianos arma iusta¹³ capescere et duros¹⁴ contra eos inire conflictus. Vt autem ardentibus animis ad nostras consequendas omnino vindictas vnanimes insurgamus,¹⁵ et¹⁶ hoc rationabilis necessitas ingerit et nos ad hoc iustus dolor inpellit vt primo obloquentium¹⁷ ora frenemus et nostrorum vituperia^{*} detergamus sic vt Troyani de cetero ad committendum similia non insultent. Et de commissis contra nos¹⁸ eorum excessibus, si¹⁹ penis debitis non uexentur, ad duriora (quod absit!) procedere postmodum non timebunt. Neque enim maiores nostri assueci fuerunt aliquid dedecoris sub silentio pertransire quod per obloquentium diffamacionem eis opprobriose posset ascribi, nec nos ergo, simili modo, conniuentibus oculis dissimulare debemus quod opprobriose nobis et nostris possit successoribus exprobrari, maxime cum tot simus in vnus²⁰ uoluntatis desiderio concurrentes et in²¹ tanta²² simus potencie latitudine constituti. Quis enim est hodie qui nostras metiretur potentias? Et de facto nullus²³ uidetur²⁴ qui²⁵ ad²⁶ offensionem nostram intrepidus auderet insurgere, excepta gente fatua Trojanorum, qui, ceco et stollido ducti consilio, se in offensionem²⁷ nostram indiscussis et fatuis propositis iniecerunt. Nonne hoc nouit mundi pars maxima qualiter quidam ex nostris in Laumedontem regem, patrem huius regis Priami, armis bel-

*f. 49^v

¹ Et S¹ nostrarum AH ² nostra AS¹ uestram H ³ vnum . . . consonanciam] Et S¹ vna . . . consonantia A vnam . . . constanciam P¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ vos HP¹ ⁶ uestras P¹ P² ⁷ inuitare CP¹ ⁸ om. P¹ ⁹ resultat AH ¹⁰ quantis pro] quantisque AH ¹¹ om. P² S¹ ¹² et nostris] ut nostis CP¹ ¹³ iuste P¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ consurgamus P¹ ¹⁶ et . . . quorum (p. 93, l. 24) om. C ¹⁷ eloquencium P¹ ¹⁸ de add. A et de add. H ¹⁹ S¹ se N om. MSS. ²⁰ om. P¹ ²¹ om. P¹ ²² tante P¹ ²³ S¹ om. MSS. ²⁴ Et S¹ uiderunt AH uideret P² ²⁵ quod P² ²⁶ in P¹ ²⁷ offensam HP² S¹

licis irruerunt et tradiderunt eum neci et infinitos ex suis, urbem suam Troye, ab ipso Laumedonte rege possessam, funditus euercentes? Nonne apud nos¹ adhuc² hodie sunt plures ex illis in Grecia qui, in provinciis nostris a³ nostris adducti violento⁴ iure predonio,⁵ deflent perpetuas seruitutes? Sane non est⁶ impossibile neque dissimile⁷ mille potentioribus⁸ facere quod quatuor minus potentes fecerunt aut quinque. Scio quidem eos scire nos esse aduersus ipsos accinctos et ideo multa sibi mendicasse⁹ suffragia et multa subsidia quesuisse vt aduersus nos potenter obsistant¹⁰ et se contra¹¹ nos¹² uiriliter tueantur. Quare mihi uidetur acceptum, si hoc vobis cedat ad gratum, vt antequam ab hoc portu salubriter dissolutis anchoris discedamus, apud Delphos insulam ad deum Appollinem speciales¹³ deuotos nostros nuncios dirigamus recepturos a deo ipso et ab¹⁴ aliis deis¹⁵ nostris certa responsa quid nos de¹⁶ cetero facere deceat¹⁷ et liceat de hiis que sumus eis fauentibus aggressuri."

Achilles and Patroclus are chosen as messengers.

Et sic Agamenon rex sermoni suo finem fecit. Et¹⁸ hiis dictis, vniversi * itaque predicti¹⁹ reges, duces, et principes, Agamenonis regis²⁰ audito colloquio, laudant illud et²¹ sic faciendum esse ut ipse²² decreuit vnanimiter omnes probant. Quare super huius²³ executione negotii omnes in vna vocis consonancia Achillem eligunt et Patroclum vt ipsi pro tam communi bono, quod seipsos et alios communiter et principaliter omnes tangit, apud Delphos insulam se conferant responsum a deo Appolline²⁴ humiliter petiuros. Nec mora, predictus Achilles et Patroclus pro predictis fideliter²⁵ exequendis securo remige portum intrant,²⁶ et diis fauentibus, cursu celerrimo, felici nauigacione potiti in insulam Delphos salubriter²⁷ perueniunt.

Delphos is thought to be identical with Delos, an island reputed to be the birthplace of Appollo and Dyana, and so named because after the flood the sun and moon

Erat autem predicta insula Delphos²⁸ mari vndique circumfusa, que pro certo creditur²⁹ quod fuerit³⁰ insula Delos, que scriptorum forte uicio fuit adiuncta. Que insula in medio insularum Cycladum³¹ sita est, in mari scilicet Elespontico³² constituta. Quare³³ de predictis insulis in medio Cycladum principalis est vna. In hac enim insula, ut narrat Ysidorus,³⁴ Latona³⁵ enixa est Appollinem et Dyanam³⁶ et ideo in ea, hedificato templo in mirabilem murorum congeriem, colebatur³⁷ Appollo. Et dicta est Delos pro eo quod sedato di-

¹ vos AP¹ ² om. AH ³ a nostris om. P¹ ⁴ om. P¹ ⁵ predio P¹ ⁶ om. P¹
⁷ difficile HS¹ ⁸ potenciores P¹ ⁹ menditasse MS. ¹⁰ assistant P¹ ¹¹ contra nos om. P¹
¹² uos AH ¹³ specialiter P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ de cetero om. P¹ ¹⁷ decebit P¹
¹⁸ om. AH ¹⁹ om. P¹ ²⁰ om. AH ²¹ om. P¹ ²² om. P¹ ²³ huiusmodi P¹ eius
²⁴ om. AH ²⁵ Appolline A Apoline P² ²⁶ feliciter P² S¹ om. H ²⁷ exeunt P¹ ²⁸ feliciter P¹
²⁹ om. P¹ ³⁰ credit P² ³¹ fuit AH ³² Sicladum A Ciclodum P¹ Cycladum
³³ Hellespontico H ³⁴ Quare . . . vna om. A ³⁵ Ysodorus A hystoria P¹ ³⁶ Latona AP² Lathona H Latone P¹ ³⁷ Dianam H ³⁸ celebratur P¹

luuio ante omnes terras radiis solis primum illuminata est et¹ luna² uisa. Dicitur enim Delos quasi manifestacio, nam Delon grece manifestum latine³ dicitur. Et⁴ quia ab⁵ insula⁶ primo fuerunt inspecti sol et luna,⁷ ideo gentiles dicere uoluerunt hanc insulam fuisse patriam solis et lune et ideo eos in⁸ ea fuisse natos, cum Appollo dicatur⁹ sol et Dyana¹⁰ luna.¹¹ Ipsa etiam¹² dicta est¹³ Ortigia eo quod ibi primum¹⁴ nate sunt coturnices, quas Greci ortigias uocant. Hunc gentiles Appollinem deum esse dixerunt. Dixerunt¹⁵ eum esse¹⁶ solem, ipsumque¹⁷ Tytan,¹⁸ quasi¹⁹ vnum ex Tytanis²⁰ qui aduersus Iouem non fecit, eundemque Febum,²¹ quasi²² Effebum,²³ hoc est adolescentem, eo quod sol cotidie oritur. Item eundem Appollinem Phytum²⁴ vocauerunt a Phytona²⁵ serpente ab eo interfecto. Inde phytonisse * dicte sunt quedam mulieres scientes predicere de futuris, ut idem Appollo petentibus predicebat. De hac fitonissa quidem²⁶ scriptum est in *Ueteri Testamento*, in²⁷ primo libro *Regum*, que fecit excitare dudum mortuum Samuelem²⁸ ad petitionem regis²⁹ Saul.³⁰ In hoc igitur templo erat maxima ymago tota ex auro composita in honore³¹ predicti dei Appollinis. Que licet fuisset ex auro composita et in ueritate fuisset surda et muta, tamen secundum³² gentilium errores³³ colencium ydolatriam (que³⁴ principaliter apud ipsos inualuit, cum omisissent uerum cultum Dei ueri,³⁵ qui in sapientia, id est in filio Dei, domino nostro Ihesu Christo, ex nichilo cuncta creauit) adhererunt diis surdis et mutis, qui pro certo homines mortales fuerunt, credentes et putantes eos esse deos, quorum potentia nulla erat. Sed responsa que dabantur³⁶ ab eis non ipsi sed qui ingrediebantur in eorum³⁷ ymagines dabant,³⁸ qui spiritus immundi pro certo erant, ut per eorum responsa homines in perpetuis errorum cecitatibus conseruarent.

Qualiter autem ydolatria creuerit et initium iniquum³⁹ habuerit, et qualiter per spiritus immundos responsa dabantur, cum sit locus, prouidimus⁴⁰ hic compendiose describere et qualiter⁴¹ predictae ydolatrie finis fuit, cum per gloriosum aduentum domini nostri Ihesu Christi ubique terrarum⁴² ydolatria tota⁴³ cessauerit et suo penitus euauerit exhausto uigore.⁴⁴ Certum est enim in scripturis ec-

were here first seen. Here was a temple to Appollo, in which was a golden image of the god.

*f. 50^v

The author explains the origin of idolatry.

¹ om. AH et . . . Delos om. P² ² ibi add. S¹ ³ om. P¹P² ⁴ om. P¹ ⁵ hac add. A
⁶ illa add. P¹ ⁷ et add. AH ⁸ om. P¹ ⁹ om. P² ¹⁰ luna dicatur P¹P²S¹ ¹¹ Dyana P¹
¹² enim HP¹ ¹³ et add. P¹ ¹⁴ Et S¹ primo AP¹ ¹⁵ etiam add. P¹S¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ ipsum
quidam P¹ ¹⁸ Tyan P¹ Titan P² ¹⁹ quasi . . . fecit om. A ²⁰ Titanis P² ²¹ Phe-
bum AHP² ²² quasi Effebum om. P¹ ²³ Epphebum H ²⁴ Phicium AP² ²⁵ Phitum H
²⁶ Phitona AHP² ²⁷ quedam AH quondam P¹ quoddam S¹ ²⁸ om. P¹ ²⁹ Samulem
A ³⁰ om. P¹ ³¹ Saulis P¹ ³² honorem P¹ ³³ mores add. P¹ ³⁴ Et S¹ errorem AH
om. P¹ ³⁵ om. P¹ ³⁶ om. AH ³⁷ dabunter P¹ ³⁸ ipsas H ³⁹ dabant qui] S¹ om.
MSS. ⁴⁰ om. P¹ ⁴¹ prouidus P¹ ⁴² qualis P¹P²S¹ ⁴³ om. P¹ ⁴⁴ Qua-
liter ydolatria creuit et postea cessauit add. C

clesiasticis, secundum¹ sancti evangelii ueritatem, in quo lux sinceritatis² assistit,³ quod cum Herodes rex illusus esset a Magis et ideo quereretur perdere puerum, uidelicet⁴ dominum⁵ nostrum Ihesum Christum, saluatorem mundi, angelus apparuit in sompnis Ioseph⁶ ut educeret matrem et filium in Egyptum.⁷ Quo⁸ perueniente puero cum matre, omnia ydola Egypti insimul corruerunt, nec inuentum est ydolum in omni Egypto quod non esset minutatim abcisum. Iuxta illud Ysaie:⁹ "Ascendit¹⁰ dominus nubem leuem et ingredietur Egyptum et mouebuntur simulachra Egypti" ad demonstrandum quod per¹¹ aduentum domini nostri Ihesu Christi, saluatoris,¹² omnis ydolatria funditus euerit et cessare debet.¹³ Vnde Iudei¹⁴ dicunt quod Ismael¹⁵ primo simulachrum luto¹⁶ confinxit; gentiles autem primum Prometheum¹⁷ simulachrum * de luto fecisse dogmatizauerunt atque ab eo ars simulachra et statuas fingendi processit. Dicuntur autem gentiles quia semper sine lege fuerunt, et¹⁸ ita semper fuerunt, ut geniti fuisse perhibentur, ydolis principaliter seruientes. Ydolatr(i)e uero principium a Bello,¹⁹ Assyriorum²⁰ rege, primo dicitur processisse. Nam iste Bellus²¹ rex fuit pater Nini regis, qui morte preoccupatus per Ninum²² filium eius preciose est traditus sepulture. In cuius memoriam Ninus, filius eius, mirabiliter²³ simulachrum quasi simile patri suo confingere²⁴ mandauit ex auro ut in consolacionem suam et memoriam patris sui uiso simulachro uidere fingeret patrem suum. Hoc ergo simulachrum rex Ninus coluit tamquam deum et coli mandauit a suis et in celum²⁵ esse deificatum omnibus Assiriis tradidit esse credendum. Et sic, non multo postmodum tempore procedente, spiritus immundus in hoc ydolum Belli regis ingressus responsa petentibus exhibebat. Vnde apud Assyrios illud ydolum dictum est Bellus. Alii dixerunt²⁶ Bel,²⁷ alii Beel,²⁸ alii Baal,²⁹ alii Belphegor,³⁰ alii³¹ Belzabuch,³² alii³³ Beelzebub.³⁴ Et huius ydoli ex-

¹ om. P¹ ² ueritatis P¹ ³ Et S¹ existit AH astitit P¹ ⁴ scilicet P¹ ⁵ dominum nostrum om. P¹ ⁶ Yosep C ⁷ Egiptum C ⁸ quo . . . Egypti om. P¹ ⁹ Ysaie AC Ysa H
¹⁰ ascendet HS¹ ¹¹ per aduentum] Et S¹ in aduentum C in aduentu P¹ ad aduentum P²
¹² mundi add. AS¹ ¹³ deberent A debent H deberet P²S¹ ¹⁴ Iudey C ¹⁵ Ysmael CHP²
¹⁶ Ymael P¹ ¹⁷ ludo P¹ ¹⁸ Prometheum ACHP² ¹⁹ et . . . fuerunt om. CP¹ ²⁰ Dolo A Belo H
²¹ Assyriorum C Assiriorum H Asinorum P² ²² Delus vel Belus AH ²³ Nynum A om. H
²⁴ mirabile CP¹S¹ ²⁵ Et S¹ consurgere AP¹ confingi C ²⁶ celu A celis C ²⁷ Et S¹ illud add. HP² ²⁸ Bebalu P¹ ²⁹ Dehel C ³⁰ Bahal C Bial P¹ Boal, alii Baalam P² ³¹ Rosagol A Bantilli C Bahalim P¹ Belfegor P² ³² alii Belzabuch om. ACHP¹ ³³ Selzabuch A And Belzebub he named was also, / Whiche name is made of wordis two: . Of Bel & Zebub, þat þus signifie— / For Bel is god, and Zebub is a flye— / Ðan Belzebub to-gidre specefics, / Ioyned in on, þe grete god of flyes L (II, 5551–6) Belsabuch S¹ ³⁴ alii Beelzebub om. AP² ³⁵ Belzebub C Beelzebup. Bel id est deus Zabuth, id est musca, hoc est deus muscarum C¹ Belzebub H Beelcebub P¹

emplo gentiles processerunt ad ydolorum cultum, fingentes homines mortuos esse deos et pro diis adorabant eos. Vnde dixerunt primum deum¹ fuisse Saturnum. Qui Saturnus fuit rex Crete, nato nomine ab illo planeta qui dicitur Saturnus. Quo mortuo deum esse dixerunt, non habentem neque² patrem neque matrem. De eo fabulose dictum est quod cum ipse esset³ sapientissimus in arte⁴ mathematica, preuidit quod debebat de eo filius nasci, de quo erat grauida eius uxor, qui debebat eum a suo⁵ regno deicere⁶ et cogere miserabiliter exulare. Vnde precepit uxori sue ut filium quem ipsa pareret daret ei ad deuorandum. Quo filio edito,⁷ occultans illum⁸ patri quendam lapillum ostendit, dicens lapillum illum et nichil aliud peperisse. Quem pater illico deglutiuit. Ex quo dicitur tres filios genuisse et vnā filiam, scilicet Iouem, Neptunum, et Plutonem, et Iunonem filiam. Hos omnes gentiles deos esse dixerunt. Vnde Iupiter seu⁹ Iouis adeptus est nomen planete * Iouis et illum gentiles coluerunt pro nomine summi dei. Deinde¹⁰ Martem¹¹ summum deum belli esse perhibuerunt. Deinde solem, quem Appollinem uocauerunt, qui in predicta, ut dictum est, Delos¹² insula principaliter colebatur.¹³ Deinde Venerem, a Veneris¹⁴ planeta nuncupatam.¹⁵ Deinde Mercurium, dictum¹⁶ ab ipso planeta Mercurii, quem ipsius Iouis filium asserere uoluerunt. Deinde Lunam, que et Dyana dicta est, ut est supra relatum, Latone¹⁷ filiam. Sicque¹⁸ per¹⁹ diuersas hominum nationes gentiles²⁰ diuersa ydola coluerunt. Vnde apud Egyptum Ysim,²¹ apud Cretam Iouem,²² apud²³ Mauros Iubam,²⁴ apud Latinos Faunum, apud Romanos Querinum,²⁵ apud Athenas Mineruam, apud Pafon²⁶ Venerem, apud Lemnos²⁷ Vulcanum,²⁸ apud Naxos²⁹ Bacum,³⁰ apud Delos³¹ sev Delphos³² Apollinem, ut dictum est. Constituerunt etiam sibi multa aliorum ydolorum nomina, in³³ que³⁴ vnusquisque suos gerebat affectus. Sed iam constat secundum sacrosancte Romane³⁵ ecclesie tradicionem quod quam primum creator mundi³⁶ in empyreo celo creauit angelos, quod ille angelus qui³⁷ omnibus aliis³⁸ fuit prelatus,³⁹ de quo propheta dixit:

f. 51

¹ deorum CP¹S¹ ² om. CP¹S¹ ³ esset . . . mathematica om. AH ⁴ om. P¹ ⁵ om. P¹ ⁶ eicere AH ⁷ mater add. C ⁸ eum CP¹ et add. AHP²S¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ coluerunt add. S¹ ¹¹ Martem . . . deum] matrem suam deam ACP¹P² Martem, quem quidem deum S¹ ¹² Delfo C ¹³ celebratur C celebrabatur P¹ ¹⁴ om. AH ¹⁵ nuncupata AP² nuncupata H nominatam P¹ ¹⁶ om. CP¹ ¹⁷ Lacone P² ¹⁸ sic P¹ ¹⁹ om. AP¹ ²⁰ per add. P¹ ²¹ Ysum A Ysam H ²² Youem C ²³ om. A apud . . . Iubam om. C ²⁴ Ymbam A ²⁵ Qurinum A Ianum C Quirinum P² ²⁶ Paus HP² Panes P² ²⁷ Lemos A Lemes C Lenno P² ²⁸ Mulcanum C ²⁹ Vaxos A Nason C Nasos P¹ ³⁰ Bachiam AHP² Bachyiam P¹ ³¹ Delon C ³² Delfon C ³³ in que] prout S¹ ³⁴ prout add. AHP² ³⁵ om. HP² ³⁶ om. AH ³⁷ pre add. P¹ ³⁸ angelis add. P¹P²S¹ ³⁹ preclarus P¹

“Cedri non fuerunt alciores illo in paradiso; abietes non adequauerunt summitatem¹ eius; platani non fuerunt equales frondibus illius; omne lignum paradisi preciosum non est assimilatum pulchritudini eius.” Ideo speciosum fecit eum Deus et prefecit² multorum legionibus angelorum. Hic elatus superbie pondere cum dixit “Ponam sedem meam ab Aquilone et ero similis altissimo,” statim ab eterna benedictione cecidit cum legionibus suis et dyabolus et dyaboli facti sunt. Vnde dyabolus, id est deorsum fluens. De hoc dictum est, “Quomodo cecidisti, stella matutina, de medio lapidum ignitorum?” Et cecidit Lucifer, qui in paradyso deliciarum nutritus est, et vulneratus a³ Morte ad inferiora descendit. Vnde et⁴ Christus in euangelio⁵ sancto suo, “Vidi,”⁶ inquit, “Sathanam⁷ quasi fulgur de celo cadentem.” Hic fuit⁸ ille Leuiathan.⁹ Et¹⁰ quia¹¹ plerisque materia non est nota, ideo sub compendio de eo dicere decreuimus * in hoc loco. Scripsit enim Ysidorus¹² *Ethimologiarum* quod Hebrei¹³ Hebrea uoce uocant illum Bemoth,¹⁴ quod Latina lingua sonat animal brutum. Est enim spiritus malus immundicie et spurcie plenus, et ideo Deus ab ipso principio deiectionis eius conuertit ipsum¹⁵ in animal brutum, id¹⁶ est in serpentem tortuosum, et¹⁷ cum sit immense magnitudinis dictus est draco. Et de hoc sentit Daud, “Hoc mare magnum et spaciosum” et cetera; deinde subiunxit,¹⁸ “Draco iste quem formasti ad illudendum ei”¹⁹ et²⁰ cetera. Dictus²¹ est autem²² Leuiathan secundum²³ Ysidorum²⁴ serpens de aquis. Vnde legitur in *Apographia*²⁵ beati Brandani,²⁶ dum nauigaret per oceanum, idem²⁷ sanctus²⁸ uidisse eum mire longitudinis, et spaciositatis in profundum oceani deiectum²⁹ et inclusum in eo usque ad diem iudicii iussu Dei. Ideo enim dicitur tortuosus et esse in hoc mari quia in huius seculi mari dyabolus uolubili uersatur astucia ad decipiendum animas miserorum. Hic est ille Leuiathan qui factus serpens, a sue deiectionis principio inuidens glorie primorum parentum nostrorum, ausus est uoluptatis paradysum intrare, et erectus gradiens³⁰ sicut³¹ homo primos³² parentes nostros cecis temptacionibus, uicio preuaricacionis, affecit, ut facti mandati Dei intrepid³³ trans-

¹ summitates CP¹ ² preferret C prefert P¹ ³ a morte] ad mortem C om. P¹ ⁴ om. CP¹
⁵ euuangelio HP¹P² ⁶ Et S¹ uidit AC uidebam H ubi P¹ ⁷ Satan C Sathany P¹ ⁸ fui P¹
om. C ⁹ et cetera add. C Leuiatan P² ¹⁰ Sed S¹ om. HP¹P² ¹¹ qui P¹ ¹² Ysodorus A
Ysydorus in libro C ¹³ Ebrei ACP² ¹⁴ Et N Behemot A Bretinet C Rocmot P¹ Beemoch P²
Beemoth S¹ ¹⁵ illum P¹ ¹⁶ id est] Et S¹ quasi CP¹ et H ¹⁷ et . . . spaciosum om. P¹
¹⁸ subtraxit CP¹ ¹⁹ Et S¹ om. ACP¹ ²⁰ et cetera] Etenim AHP² ²¹ Deinde P¹ Deus P²
²² om. AH ²³ quod add. AH ²⁴ om. C ²⁵ Et S¹ Apografa C Apocripha P¹ ²⁶ Brandini A
²⁷ ibi CP¹ ²⁸ sanctum CP¹ ²⁹ iniectum P¹ ³⁰ fuit P¹ om. C ³¹ om. P¹ ³² om. P¹ ³³ tur-
pissimi CP¹

gressores deici meruerunt ab ipsius gloria paradisi sicut ille deici meruit a celesti gloria culpa sui. Licet illud quod legitur in principio *Genesis*¹ secundum Mosaycam tradicionem, vbi dicitur: "Sed serpens erat² calidior omnibus animantibus que fecerat Deus, qui dixit ad mulierem, 'cur precepit vobis Deus?'" et cetera, secundum tamen traditionem sacrarum scripturarum catholice vniuersalis ecclesie ratum est, ut scripsit Beda, quod dyabolus elegit quendam serpentem tunc de quodam genere serpenium uirgineum habentem³ uultum et mouit⁴ ad loquendum linguam eius quid loqueretur nescientis,⁵ sicut et cotidie adhuc loquitur dyabolus per fanaticos⁶ et energuminos nescientes, id est, per homines quorum corpora ab ipsis⁷ demonibus sunt obsessa, vt de hoc scriptum est in libro *Hystoriarum Scolasticarum*, circa principium, ubi prosequitur auctor *hystoriam et expositionem libri *Genesis*. Vnde quicquid nobis⁸ catholicis per has sacras scripturas notum est, certum est quod ille Leuiathan, id est, dyabolorum princeps, a culmine celesti deiectus, uel per seipsum corporaliter factus serpens uel per serpentem animal,⁹ ingressus in¹⁰ ipsum, callidis temptacionibus suis¹¹ miseros parentes nostros et successores eorum perpetuam deiecerat¹² in ruinam. Et hec de ydolatria et de¹³ noticia Leuiathan dixisse sufficiant.¹⁴

Nunc¹⁵ ad prosequendum nostre¹⁶ intencionis propositum stilum nostrum ad narrationem presentis hystorie conuertamus. Per demonum igitur ingressum in¹⁷ ydola surda et muta eliciebantur ab eis¹⁸ petita responsa que tunc gentilitas excolebat. Vnde David: "Quoniam omnes dii gentium demonia; dominus autem celos fecit." Et per hanc dyabolice deceptionis astuciam deus Appollo responsa sua in dicta insula Delos¹⁹ petentibus exhibebat.

Ad quam postquam Achilles et Patroclus, Grecorum nuncii, peruenerunt, de intrando in²⁰ templum Appollinis congrua hora captata²¹ cum consilio sacerdotum in ipso templo seruiencium ipsi deo qui colebatur in ipso, templum ipsum deuoto corde humiliter intrauerunt. Et factis eorum oblacionibus in multorum donorum prodiga quantitate, petentibus ab eo²² de Grecorum negociis habere responsum, sic eis predictus Appollo submissa uoce respondit:²³

*f. 52^v

Responses were delivered from the image of Appollo by demons who entered into the image.

Appollo assures Achilles and Patroclus that the Greci will be victorious in the tenth year. He orders the Trojan bishop Calcas, sent to consult

¹ Genesi C *Genesis* P² ² autem P¹ om. C ³ habens ACHP²S¹ ⁴ mouet AP² mouens C ⁵ Et S¹ nesciens AHP¹ nescietis C ⁶ prophanos AH ⁷ hiis P¹ ⁸ vobis CP¹ ⁹ uel P¹ ¹⁰ id add. AH ¹¹ om. P¹ ¹² deiecerunt CP¹ deiecerit P² ¹³ de noticia] leticia P¹ om. C ¹⁴ sufficiant. De responso dato per Apollinem Grecis et Troianis C Capitulum de responsione ydolorum Achilli add. H ¹⁵ autem add. AHS¹ ¹⁶ Et S¹ mee AHP² ¹⁷ om. CP¹ ¹⁸ ipsis A eius P¹ ¹⁹ Delfos C ²⁰ om. CP¹ ²¹ captati P¹ ²² Et S¹ eodem AH eorum P¹ ²³ Qualiter Appollo ad Achillis uerba uoce submissa respondit add. P¹

him by Priamus,
not to return
home but to join
the Greci.

*f. 53^r

"Achilles, Achilles, reuertere ad Grecos tuos a quibus missus es, et dic eis quod pro certo futurum se salubriter ad Troyam ituros ibique prelia multa committere, sed infallibiliter erunt decimo anno uictores, Troyanam urbem dabunt funditus in ruinam, regem Priamum, eius consortem, eiusque filios morti tradent et omnes maiores eorum, illos tantum viuere permittendo quos elegerit ipsorum Grecorum sola uoluntas." Quo ab Achille percepto et facto exinde ualde leto, adhuc eo¹ in ipso² templo morante, mirabilis casus emersit. Nam quidam Troianus * antistes nomine Calcas, Testoris³ filius, multa peritus scientia, de mandato Priami regis, utpote nuncius eius, templum ipsum intrauit ut a deo Appolline similiter responsum eliceret quid de bello Grecorum Troyanis esset reuera futurum. Cui,⁴ post oblationes ab eo factas multimode ipsi deo, deus ille⁵ respondit:⁶ "Calcas, Calcas, caueas⁷ ne ad tuos redire presumas sed statim ad Grecorum classem, que nunc est in hac insula cum Achille, securus accedas, cum qua Grecorum exercitum festinus adeas, nunquam discessurus a Grecis. Futurum est enim Grecos obtinere uictoriam contra Troyanos uoluntate deorum. Eris enim et⁸ tu ualde necessarius Grecis ipsis in tuis consiliis et doctrina donec ipsi predicta uictoria potiantur." Calcas uero dum sciscitando cognosceret quod ille erat Achilles qui erat in templo, confestim ad ipsum⁹ accelerat, et conuenientibus ipsis in vnum, sese in amicitie fedus¹⁰ accipiunt, patefacta inter se de predictis omnibus ueritate. Quare idem Achilles predictum Calcas¹¹ antist(it)em multis commoditatibus le[n]ta fronte honorare curauit.

Achilles presents
Calcas to Agamen-
non.

Sicque anchoris extractis¹² a mari et eis cum eorum nauibus in pelagus se immissis, incolumes salubriter peruenerunt Athenas. Descendentibus¹³ eis igitur¹⁴ a nauibus ipsis, Achilles predictum Calcas¹⁵ antist(it)em Agamenoni regi et aliis regibus Grecorum, ducibus, et principibus presentauit. Et ab Achille narrato responso deorum de futura eorum¹⁶ uictoria contra¹⁷ Troianos, et qualiter idem Calcas, nuncius regis Priami, in contrarium responsum obtinuit, et de mandato sibi¹⁸ ut ad Troyanos non rediret¹⁹ et cum Grecis durante preliorum turbine moraretur, vniuersi Greci facti sunt hylares et pre²⁰ multo gaudio celebrant diem festum, predictum Calcas²¹ antist(it)em in eorum fidelem accipiunt et recipiunt in sinceritatis

¹ ipso add. A om. P¹ ² om. AH ³ Testor B (v. 5821) Cestoris A Textoris CH
Texloris P¹ ⁴ Qui S¹ et MSS. ⁵ ipse P¹ ⁶ Appollinis responsio ne Calcas ad
suos redire presumat add. P¹ ⁷ cave C om. P¹ ⁸ et tu om. P¹ ⁹ illum CP¹ ¹⁰ federe
AH ¹¹ Calcantem C Calcacem (et alibi) P¹ ¹² abstractis P¹ ¹³ ergo add. P¹ ¹⁴ om. P¹
¹⁵ Calcantem (et alibi) C ¹⁶ Troyanos add. P¹ ¹⁷ contra Troianos om. P¹ ¹⁸ facto
add. CP¹ ¹⁹ iret HP¹P²S¹ ²⁰ pre multo] prodico P¹ ²¹ Et S¹ Calcham H Calcem P²

amore, promittentes ei in omnibus * placide prosecui¹ uota sua. Et sic illi diei festo finis feliciter factus est.² *f. 53^r

[Incipit³ liber⁴ xius⁵ de⁶ exercitu Grecorum recedente⁷ ab Athenis.]

Greci,⁸ responsis acceptis⁹ a diis¹⁰ propositis,¹¹ iam exsoluerunt dies festos.¹² Sequenti¹³ die, post predicta festa deposita, Calcas, ille Troyanus antistes, in comitiua Achillis et Patrocli ad tentorium Agamenonis regis se contulit mane facto, ubi iam multi reges Grecorum, duces, et principes ante conuenerant, qui coram rege Agamenone residebant. Quibus per Achillem, Patroclum, et Calcas¹⁴ salutis oraculo resoluta ac eis ab eis debite¹⁵ relacionis obtento responso, se inter alios comodis sessionibus collocarunt.¹⁶ Et statim ab eodem Calcas impetrato silencio, in communi audientia predictorum dixit hec uerba:¹⁷ "O nobilissimi reges, duces,¹⁸ et principes qui in presentis¹⁹ congregacionis ordine iuncti estis, nonne uestra fuit principalis intencio contra Troyanos, publicos hostes vestros, arma capescere, qui sub tanto facinore ab eis commisso contra se uestrarum uirtutum potencias excitarunt? Cur ergo ceptis moras annectitis, cum semper²⁰ nocuerit differre paratis? Nonne creditis aut putatis regem Priamum inter vos exploratores suos habere furtive, qui per eorum uicarios singula de uestra desidia illi mittunt? Nichil enim aliud est ita peragere quam ei competencia²¹ indulgere spacia libertatis ut per eum quesita presidia cumulet et sibi cotidie²² multa subsidia coaceruet, cum tanti temporis sint iam exacta curricula quod in potenti manu debueritis²³ iam inuadere regnum eius. Nonne presentis estatis plures iam euoluti sunt menses in quibus nauigacionis tempus se uobis dedit acceptum, cum omnino placata sint maria, que nauigare uolentibus blandiuntur et dulci sibilo zephiri aspirantes per equoreas planicies nauigare uo^{*}lentes in dulcedine temporis et serenitatis inuitant?²⁴ Cur²⁵ iam in estatis estu uester non estuat animus per maria dissilire ut dulci²⁶ nauigacionis aura potiti felici remige uestrorum hostium perueniatis ad oras, ut eorum aures fama

Calcas urges the Greci to hasten against Troia.

*f. 54^r

¹ om. CP¹ ² fuit P¹P² ³ om. ACH ⁴ liber . . . Athenis] de Calcante ortante Grecos ad iter et sacrificio per eos facto Diane C ⁵ 15 H ⁶ de . . . Athenis] qualiter Calcas in Achillis et Patrocli comitiua ad regis Agamenonis tentorium se contulit mane facto P¹ ⁷ recedentium A ⁸ Et S¹ De Grecis AP² De certis H ⁹ receptis P² ¹⁰ Greci add. AHP² ¹¹ propositos H om. CP¹S¹ ¹² cum add. P¹S¹ ¹³ Consequentem CP² ¹⁴ Calcancem P¹ ¹⁵ om. AH ¹⁶ collocauerunt P¹ ¹⁷ Calcacis suasio ne Grecorum mora in Troyanorum excidium ulcerius protendatur add. P¹ ¹⁸ duce P¹ ¹⁹ presenti P¹ ²⁰ sepe P¹ ²¹ competenciam P¹ ²² continue CP¹S¹ ²³ debueris P¹ ²⁴ immutant P¹ ²⁵ cum P¹ ²⁶ dulcis CP¹

perterreat, de uestra sollicitudine curiosa, non ut de uestra morosa desidia gaudeant, per quam in tantum uestra desideria procelantur?¹ Nunquid in vobis frustratoria creditis promissa deorum, qui² forte propter³ uicium ingratitude possunt⁴ in contrarium commutari? Rumpite igitur moras vestras, soluite naues, et uela⁵ earum⁶ eleuetis⁷ in altum, vt festinanter contra hostes uestros iter vestrum diis fauentibus maturetis, vt⁸ ad promissa deorum velociter et feliciter pertingatis.” Et sic uerbis suis idem Calcas tacitus finem fecit.

The Greci have not sailed far when a storm arises, which Calcas ascribes to the wrath of Dyana because no sacrifices have been paid her. He persuades Agamenon to return to Aulis and there make amends.

Verbis igitur Calcas ab omnibus intellectis, dum omnes communiter probant illa, Agamenon⁹ statim mandauit vt vniuersi¹⁰ de exercitu per tubete¹¹ sonitum moueantur quod¹² illico naues ascendant,¹³ ab¹⁴ Athenarum portu feliciter discessuri. Nec mora, ad¹⁵ tubete¹⁶ sonitum vniuersi naues ascendunt, nodatos¹⁷ funes exsoluunt quibus erant naues ipse firmiter colligate,¹⁸ et a mari subductis¹⁹ anchoris et receptis in naues, uela erigunt, que dum uentorum spiramina imbuunt et extendunt, alto pelago se committunt. Nondum²⁰ enim se²¹ per maris spacia nauigando per xv stadia elongauerant²² a partibus Athenarum, cum subito serenus aer qui nauigantibus aridebat cecis obducitur nubibus, noctem ficticiam inducendo. Quare mugit aer tonitruorum crebrorum²³ in querelis, et crebre coruscaciones noctem ficticiamrepentinissuis fulgoribus conuertunt in diem, et excolatis nubibus, immense pluue diffunduntur. Cuius rei causa exasperati uenti tumefacta maria montuosas²⁴ erigunt in procellas. Quare nauigantes ipsos maximus timor et tremor inuadit, dum se videant²⁵ in mortis discrimine constitutos. Sed ille Calcas Troyanus antistes, factis suis exorcizationibus²⁶ vt erat²⁷ peritus in eis, dixit se causam percipere * tante cladis. Dixit enim Dyanam deam iracundia multa commotam “pro eo quod de recessu uestro ab Athenarum portu sibi sacrificium oblatum non extiterat²⁸ a uolentibus proficisci.” Suasit ergo Agamenoni regi ut omnes²⁹ naues in Aulidem³⁰ siluam³¹ flexis uelis incontinenti diuertant, vbi³² in templo quo colitur predicta³³ Dyana ipse Agamenon sacrificium ipsi³⁴ dee

*f. 54v

¹ protenduntur C ² que C ³ per P¹ ⁴ possent CP¹ ⁵ uelis CP¹S¹
⁶ eorum HP¹ ⁷ leuetis AH eleuatis CP¹S¹ ⁸ vt . . . pertingatis om. CP¹ ⁹ rex
add. A ¹⁰ omnes P¹ ¹¹ tube AHS¹ ¹² qui P¹ vt S¹ quod . . . naues om. A
¹³ ascendunt CP¹ ¹⁴ ab . . . ascendunt om. C ¹⁵ ad . . . sonitum om. H ¹⁶ tube
AS¹ ¹⁷ nodatas P¹P² ¹⁸ alligate CP¹ ¹⁹ Et S¹ seductis AHP¹ eductis C
²⁰ nondum AC ²¹ om. AH ²² elongarunt AH ²³ creborum . . . querelis] crebrium
in crebris AH crebrorum querelis C creberrimis in querelis P¹ crebrium in querelis P² crebris
continuisque querulis S¹ ²⁴ se add. AHP¹P²S¹ ²⁵ viderent CP¹ ²⁶ exhortationibus
AH exorcizationibus CP² exorcizationibus P¹ ²⁷ earum P¹ ²⁸ fuerat CP¹ ²⁹ om.
P¹ ³⁰ Alida B (v. 5958) ³¹ selve B (v. 5957) insulam AHS¹ siluam siue insulam C
³² ibi P¹ ³³ Et S¹ dicta A ipsa CP¹ ³⁴ sibi P¹

offerat manu sua. "Nam sedata Dyana imminentem tempestatem euanescere faciet et tempus nauigacionis uobis prestabit acceptum."

Nec mora, iuxta consilium predicti Calcas, Agamenone mandante, naues omnes, mutatis uelis et temonibus coaptatis, in Aulidem siluam¹ salue perueniunt, que non multum remota erat ab ipsis. Agamenon itaque rex festinus descendit in terram; Dyane templum adiuit. Cui² deuoto corde propriis manibus quedam oblata per eum in sacrificium dedicauit. Confestim igitur marina tempestas euanuit et aer vndique serenatus uestes exuit et deposuit nubilosas.³ Quiescunt maria et nauigare uolentibus in dulci eorum planicie blandiuntur. Ex hoc loco quidam sapientes dicere uoluerunt, qui in astronomie operositate laborant, quod Dyana, que et ipsa est luna, sit domina itinerum et uiarum. Circulo constituunt fortunatam⁴ ut sit⁵ in domo x uel xi confortata a⁶ bonis aspectibus aliorum felicium planetarum. Et hac ratione utuntur astronomi usque in hodiernam diem.

Agamenon sacrifices to Dyana and the storm subsides.

Maris itaque tempestate sedata post sacrificium ab Agamenone Dyane oblatum,⁷ statim vniuersus Grecorum exercitus, sonitu tubete⁸ dictante, naues ascendit, et felici nauigacione potitus ad Troianas⁹ pertinencias cum incolumitate perueniens cuiusdam castri portum felicitur intrauit, ubi, nauibus eorum secure receptis, cum portus ille fuisset capax ipsarum,¹⁰ Greci naues ipsas in eo tuta statione consignant. Huius autem castri nomen et portus Frigius Dares in suo codice omisit, forte pro eo quod Grecorum exercitus fuit paucis diebus moratus in illo. Sed hoc est ratum, ut¹¹ in aliis codicibus inuenitur, quod Sarronabo¹² ab incolis uocabatur. Huius uero¹³ castri incole et habita*tores in armata manu cursu precipiti venerunt ad litus, putantes Grecos arcere ne in terram descenderent, fatuis¹⁴ in eos et inconsultis propositis conspirantes. Cuius rei causa fatue in Grecos irruunt, qui iam in terram descenderant, maris fatigacione lassati; bellum fatuum constituunt¹⁵ contra eos. Sed Greci, innumerabili quantitate armati, descendentes in terram eis sue fatuitatis penas exsoluunt. Nam et eos in ore gladii persequuntur, qui pre multitudine Grecos sustinere aliquatenus¹⁶ non ualentes fuge subsidio se committunt. Propter quod ad ipsius castri cacumina festinanter anhelant, se ante Grecorum faciem¹⁷ dispergentes. Greci

The Greci destroy a fortress near Troia named Sarronabo. Thence they sail to Thenedon.

*f. 55r

¹ insulam *ACHS*¹ ² qui *P*¹ ³ nebulosas *P*¹ ⁴ fortunata *AHS*¹ ⁵ sint *A* sic *P*¹
⁶ a bonis] ab omnibus *CP*¹ ⁷ libatum *P*¹*P*²*S*¹ ⁸ tube *AHS*¹ ⁹ Troianas pertinencias]
Troyani portus *P*¹ ¹⁰ illarum *P*¹ ¹¹ quod *CP*¹ ¹² Et *S*¹ Saratabola *A* un chastel *B*
(v. 5991) Sarraboan *C* Saranoba *H* Sarrabona *P*¹ ¹³ autem *AH* ¹⁴ fatuis . . . descenderant *om.* *P*¹ ¹⁵ statuunt *C* constituunt *P*¹ ¹⁶ aliquialiter *CP*¹ ¹⁷ facies *HP*¹ aciem *S*¹

uero, insequentes miseros qui¹ fuga precipiti ante eos se eripere minime ualuerunt, eos captos morti emancipant,² singulos quos³ intercipiunt morti tradunt, uiolenter castrum ascendunt, quod apertis ianuis ob receptionem⁴ fugiencium incolarum inueniunt, intrant in⁵ illud, et in miseros ibi repertos, qui iam defecerant uiribus dissolutis, crudeliter irruunt, ferro interimunt, castrum capiunt et predantur⁶ et, facta preda, muros castri ipsius et queque⁷ forcias subitam excuciant⁸ in⁹ ruinam. Nec mora, direptis omnibus inuentis¹⁰ ibidem et singulis ruina deiectis, Greci uictores eorum redeunt ad naues et ascendunt in ipsas,¹¹ illico intrant maria, et recto¹² remige apud portum Thenedon¹³ ueniunt, ibique eis salubriter applicantibus, iniectis anchoris eorum¹⁴ nauium¹⁵ in profundo uelisque¹⁶ depositis, intrant ylariter portum ipsum.

They destroy the
Trojan fortress at
Thenedon.

Erat autem apud predictum¹⁷ Thenedon castrum quoddam in fortitudine magna firmatum, habitatoribus¹⁸ multis circumcirca repletum, multis diuiciis opulentum, cum locus ille¹⁹ satis esset amenus deliciis terrestribus et marinis, quod per vi miliaria tantum, ut supra relatum est, distabat a Troya. Habitatores uero castri ipsius, timentes excidium de seipsis, statim ad arma prosiliunt, castrum ipsum muniunt bellicosis uiris et armis, et se defensionis opponere contra Grecos potenter²⁰ instituunt²¹ animosi. Greci autem,²² eorum nauibus comode colligatis in portu et eis ibi statione tuta receptis, armati descendunt in terram²³ in²⁴ glomerata multitudine pugnatorum, quocumque inueniunt rapaci prede²⁵ uiolenter exponunt, et²⁶ in eos qui se contra eos totis uiribus²⁷ sathagebant * infestis conatibus duras aggressiones²⁸ exercent. Et ideo inter eos et Troyanos castri ipsius crudeliter²⁹ bellum feruet et durum prelium estuat inter eos. Cuius rei causa multi cadunt ex Troyanis, gladiis interfecti, sed plures ex Grecis. Ad quorum excidium³⁰ et³¹ uindictam Greci, arcus anhelantes morti et uulneribus animosius se presentant. Multi ex Grecis intereunt inter ista necnon et de Troyanis quam plures. Sed demum Troyani, sustinere Grecorum multitudinem innumerabilem non ualentes, fuge subsidio se committunt, et quibus fugere licuit non fuit alia causa suffragii quam lapsu fuge ad Troye alta menia peruenire. Illi uero quibus fuga non profuit ferro intereunt et acerba

f. 55

¹ om. P¹ ² mancipant CP¹ ³ om. CP¹ ⁴ reptionem H recuperacionem P¹ ⁵ om. CP¹
⁶ De Grecis aplicantibus ad portum Tenedos add. C ⁷ Et S¹ quocumque AH ⁸ excussiant
A extuunt P² ⁹ per P¹P²S¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ illis H illas P¹ ¹² erecto P¹ ¹³ Thenedos
C ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ earum add. P¹ om. AH ¹⁶ uelis CP¹ ¹⁷ Et S¹ portum C dictum
P² om. P¹ ¹⁸ habitantibus CP¹ ¹⁹ ipse CP¹S¹ ²⁰ om. P¹ ²¹ Et S¹ instituant A sta-
tuunt C insistent P¹ ²² uero CP¹ ²³ et add. CP¹S¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ Et S¹ preda AHP²
²⁶ et . . . eos om. AHP¹P²S¹ ²⁷ defendere add. CP¹ ²⁸ aggressi uras A aggressuras P²S¹
²⁹ crudele AH ³⁰ Et S¹ exitium CP² exitum P¹ ³¹ seu AH

morte crudeliter uitam soluunt. Sicque a Grecis ipsis¹ castris ipsius toto ambitu intercepto, in predictum castrum irruunt, ipsum in magna potencia debellantes. Troyani uero, ordinatis bellis eorum in summitate murorum, aduersus Grecos duram et² diram defensionem opponunt, nunc eos iactis lapidibus obruunt, nunc eos interimunt in uibramine lancearum, nunc ipsos iaculis acutis afficiunt, nunc balistarum crebris emissis sagittis ipsos letaliter uulnerant et extreme morti tradunt. Greci uero, diuersorum³ generum machinis ordinatis ac⁴ diuersis arietibus⁵ institutis in diuersis⁶ locis, quam⁷ pluribus bellicis scalis apposis, letaliter impetunt dura⁸ debellacione Troyanos. In quorum debellacione multi ex Grecis sternuntur a⁹ scalis, et uolubiler ruinosi peruenientes in terram, fractis ceruicibus,¹⁰ uitam exalant. Greci uero passim intereunt. Sed demum Troyani, multo labore lassati,¹¹ se quasi languida et effeminata¹² defensione tuentur. Ad quod Greci intollerabili copia pugnatorum glomeroe insistentium contra Troyanos per scalas ipsas castrum ascendunt, alii per fenestras, alii per murorum liberas summitates et eorum per muros uexillis apposis, in recompensacione suorum interfectorum ab eis, quotquot¹³ ex ipsis inueniunt aut * gladio perimunt aut ruina. Nemini parcunt et, etatis discrecione non habita, vniuersos mucrone truncatos occidunt. Et dum nullus Trojanorum uiueret inter eos, Greci latibula castris scrutantur, quicquid inueniunt utile rapaci preda subripiunt et asportant, et omnibus locis de rerum ablatione¹⁴ penitus uacuatis, demum castrum ipsum euertere decreuerunt. Prostratisque meniis altis ipsius, totum scinditur ex ruina, murisque solutis et in facie¹⁵ terre deiectis tam deiciencium studio quam ignium flammis uoracibus submissorum, altum Thenedon ymum tenet. Et sic, uastatis omnibus et arreptis,¹⁶ Greci uictores cum preda maxima eorum¹⁷ reuertuntur ad naues.

*f. 56r

[Incipit¹⁸ liber¹⁹ xiius²⁰ de²¹ Grecis mittentibus ad Priamum pro restitutione Helene et²² dampnorum factorum per Paridem.]

Greci itaque, de predictis duobus castris et eorum incolis absoluta obtenta uictoria, dum in portu Thenedon²³ et eius planicie uitam du-

Agamenon orders
an equitable dis-

¹ om. CS¹ ² et diram om. P¹ ³ diuersorum generum] diuersis CP¹ ⁴ et P¹ ⁵ parietibus CP¹ S¹ ⁶ om. P¹ ⁷ quam pluribus] plurimis P¹ ⁸ dira A om. P¹ ⁹ ex P¹ P² ¹⁰ ceruicibus A cruribus P¹ ¹¹ laxati P¹ ¹² Et S¹ extenuate A effrenata C estiuata H effimantata P² ¹³ quot C quos P¹ ¹⁴ Et S¹ oblacione A vacuacione C euacuacione P¹ ¹⁵ faciem CP¹ ¹⁶ ereptis P¹ ¹⁷ suas CP¹ ¹⁸ om. ACH ¹⁹ liber xiius om. C ²⁰ 10 H ²¹ de . . . Paridem] qualiter Calcas in Achillis et Patrocli comitiua ad regis Agamenonis tentorium se contulit mane facto P¹ ²² et . . . Paridem om. C ²³ Thenedos (et alibi) C

tribution of the
booty won from
the two fortresses.

cerent laxiorem, Agamenon rex circa sui¹ regiminis curam diligentiam² studiosam exercens vniuersos Grecos ad quos preda capta peruenerat de rebus et spoliis Trojanorum ex duobus castris ipsis ad se uenire mandauit et ut omnia que ceperant ex predicta preda secum afferrent. Qui statim, audito ducis eorum precepto, omnem obedienciam obseruantes cum omnibus rebus captis ab eis coram ipso [s]celeriter accesserunt, secum ex predicta preda vniuersa capta fideliter in presencia dicti³ regis Agamenonis deferentes. De quibus per eundem regem distributionibus factis equis, ea vnique distribuit secundum merita et qualitates eorum qui ad obtinendam uictoriam castrorum ipsorum⁴ mortem et uulnera non uitarunt. Peractis igitur predictis equis portionibus, ut dictum est, inter homines bellicosos, idem rex uoce preconia iussit mandari vt vniuersi reges, duces Grecorum, * et principes, sequentis diei aurora surgente, cum aliis maioribus exercitus ipsorum in eadem planicie conuenirent, vbi⁵ idem rex celebrare generale⁶ colloquium intendebat.

*f. 56r

Agamenon warns
the leaders against
the evils of pride.
He proposes to
send ambassadors
to Priamus
to say that the
Greci will return
provided he re-
store Helena.

Diei sequentis igitur mane facto, omnes reges Grecorum, principes, duces, et maiores exercitus eorundem in predicta planicie satis ulariter⁷ conuenerunt et, eis commodis sessionibus collocatis, Agamenon predictus⁸ rex,⁹ sua dextra et oris iussu taciturnitatis dictato silencio, inter eos talis¹⁰ prorupit in¹¹ uerba sermonis:¹² "Amici reges, duces, et principes, et quicunque maiores qui in presentis congregationis circulo conuenimus necessaria causa dictante, satis est per longas et vniuersas mundi partes potencie nostre fortitudo¹³ precognita, cum magnitudinem uirium nostrarum mundus passim predicet vniuersus. Grata tamen et accepta est diis nostris illa potencia que superbia caret et ceruicose elacionis uicia non cognouit. Notum est enim omnibus quanta mala ex superbie elatione perueniunt et ipsi dii mirabili resistunt oppositione superbis. Superbi enim amicos non habent et vndecunque sibi aggregant inimicos. Nam et si superbo quis efficiatur amicus, multis oportet quod inimicus existat. Superbie igitur uicium in nostris negociis et specialiter in presenti, quantuncunque possumus, execremur,¹⁴ ut sola rectitudinis et¹⁵ iusticie linea facta nostra perfulgeant et contra nos aliquis¹⁶ de superbie uicio non inpingat.¹⁷ Nostis enim nos in magna parte nostre potencie ad obtinendam uindictam de iniuriis nobis illatis

¹ sui regiminis] suum regimen S¹ ² om. AHP²S¹ ³ predicti P¹ ⁴ predictorum CP¹S¹
⁵ vbi idem] ibidem A ibi idem H ⁶ diurnum AH ⁷ uelociter P¹ ⁸ predictis P¹
⁹ om. P¹ ¹⁰ Et S¹ tales A talia CP¹ ¹¹ hec add. AH ¹² sermones A Qualiter rex Agamenon maioribus Grecorum in planicie Thenedon congregatis dixit illis add. P¹ ¹³ nostra add. P¹ ¹⁴ Et S¹ euitemus CP¹ execremus H ¹⁵ e N om. AHP¹P²S¹ ¹⁶ aliquid AH
¹⁷ inpingant A

per Priamum regem hucusque uenisse, et regni sui terminos in potenti brachio inuasisse, et¹ tanta sibi nos iam intulisse detrimenta dampnorum quod, si primo Troyani nobis extiterant² inimici, nunc nobis³ facti sunt duriores. Scimus enim eos iam multa premunitos in potencia, et ipsi patenter agnoscunt nos esse sibi uicinos,⁴ et, si ipsi possent, de dampnis factis eis recenter a nobis recentem⁵ assumerent crudeliter ulcionem. Ciuitatem itaque potentem habent * et potenter vndecumque muratam et ideo vires eorum aduersus⁶ nos credimus duplicasse, item,⁷ quia magna prerogatiua dicitur preuallere qui in⁸ sui⁹ hospicio inter suos cognitos et amicos uel in sua prouincia se defendit. Nonne cornix¹⁰ suo quiescens in nido, licet sit uiribus ipso debilior, duos conflictus ingerit in falconem antequam capiat ab ipso, et ab ipsa¹¹ recedit sepius uulneratus? Sane ego¹² inter vos hec uerba profundo non ut dubitabile nobis sit Troyanos nos non posse confundere, urbem eorum, quantuncunque sit fortis, non posse destruere, et omnes Troyanos finali excidio posse consumere, sed quia laude multa merebimur commendari si omnia que sumus de isto negocio nostro facturi discretionem ductrice, uitata superbia, moliamur. Multos enim consuevit in profundum necis immergere inconsulta facilitas et¹³ illius¹⁴ aggressura negotii que multo examine consilii non¹⁵ decocta¹⁶ per superbie impetum ad actus subito deducitur¹⁷ repentinos. Scimus preterea non esse diu Priamum regem qui¹⁸ nos¹⁹ per suos nuncios speciales requisiiuit²⁰ ut Exionam, sororem suam, sibi restituere deberemus. Sed nos²¹ multa²² superbie elacione tumentes requisitionem eius audire improuida responsione negauimus, que si a²³ nobis exaudita fuisset, dampna grauiora in Cytharea²⁴ nobis illata sic enormiter non fuissent, et regina Helena, que de melioribus Grecie sua et suorum uirtute censetur, a patrie sue magnifica stacione non fuisset abducta. Nec²⁵ nos qui pro recuperatione ipsius²⁶ et illatis nobis iniuriis appetimus ulcionem²⁷ essemus in tantis laboribus et expensis, in tantum a nostre patrie latoribus²⁸ elongati, quid sit proinde nobis pro²⁹ certo futurum prosperum uel aduersum penitus ignorantes. Et ideo si de beneplacitis vestris et pro³⁰ sano consilio³¹ videretur³² acceptum ut labores laboribus ad-

*f. 57^r

¹ om. P¹ ² extiterint P¹ ³ Et S¹ om. AHP² ⁴ inimicos CP¹ ⁵ Et S¹ om. AH ⁶ Et S¹ contra CP¹ aduersum H ⁷ Ita A ⁸ in . . . hospicio om. A
⁹ suo CP¹ S¹ ¹⁰ coruus CP¹ ¹¹ eo C ipso P¹ ¹² ergo AH om. S¹ ¹³ Et S¹ ut AHP² ¹⁴ inconsulta CP¹ ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ Et S¹ decreta AP² decepta CP¹ ricotto N
¹⁷ reducit P¹ ¹⁸ quo C om. P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ requisiiuisse P¹ ²¹ om. AH
²² multe CP¹ ²³ a nobis om. P¹ ²⁴ Citara C ²⁵ Et P¹ ²⁶ eius CP¹ S¹ ²⁷ Et S¹ non add. ACHP² ²⁸ litoribus CS¹ ²⁹ pro certo om. P¹ ³⁰ pro sano om. AH ³¹ vobis add. C
³² uidetur CP¹

dere deuitemus et quod in honoris nostri¹ gloria redire ad propria mereamur, ad eundem regem Priamum nostros speciales nuncios destinemus ut nobis uoluntarie Helenam raptam restituat et nobis satisfaciat de hiis qui contra nos per Paridem sunt commissa. Quod si rex Priamus, uelut sapiens, hoc² duxerit acceptandum, honorabilis³ erit reditus noster ad propria, nec a Trojanis amplius de iure⁴ *f. 57^v exigere debemus. Si uero *duxerit recusandum, duo laudabilia pro nostro iure pugnabunt, iusticia scilicet et nostra potencia excusata. Et cum⁵ per mundi partes hoc a nobis processisse uulgabitur, increpabitur⁶ ab audientibus demencia Trojanorum, et noster commendabitur ubique processus ab omni superbie uicio excusatus. Nam et si postmodum in vindictam nostram in Troianos penas durissimas infligamus,⁷ eos passim in ore gladii perimendo,⁸ euer-tendo funditus terram eorum, mulieres eorum perhenni uituperio et seruituti perpetue contradendo,⁹ nullus erit qui nos exinde possit rationabiliter increpare. Attendatur¹⁰ ergo, si placet, si iuxta uerborum meorum monitus hoc sit a uobis efficaciter exequendum."

Diomedes and Ulixes go as ambassadors to Troia. They gaze in admiration at a huge tree with gold and silver foliage in the court of Priamus' palace.

Hiis igitur dictis, ex circumstantibus multi fuerunt qui premissa¹¹ uerba dixerunt exequenda non esse; alii laudauerunt expedire sic fieri ut rex ipse decreuit. Et dum ad hoc¹² omnes postremo¹³ vnanimiter conuenissent,¹⁴ Dyomedem et Vlixem in eorum nuncios elegerunt. Qui statim se accingentes ad iter, sole celi tenente iam medium, ad Troyane urbis menia peruenerunt, et intrantes in ipsam, ad magnam¹⁵ regis Priami se regiam conferentes, descendentes ab equis marmoreos gradus scandunt.¹⁶ Cumque peruenissent¹⁷ ad atrii spaciosi uestibulum, mirati sunt ipsius pallacii hedificia tam miro¹⁸ artificii opere circumfulta, sed potius sunt mirati dum in medio ipsius atrii inspexerunt quandam arborem manufactam mathematice artis subtili ingenio constitutam, dum eius stipes esset ex auro et gracilior lancea in xii altitudine¹⁹ cubitorum, in cuius stipitis summitate arbor ipsa mirabilis latitudinis se diffundebat in ramos qui totum ipsum atrium longa circumfusione²⁰ tegebant.²¹ Erant enim rami ipsi partim ex auro et partim ex argento compositi, sic eorum folia, sic flores eorum, dum in multa diuersitate gemmarum eorum fructus editi radiarent.²²

¹ om. P¹ ² Et S¹ om. AC ³ honorabilis . . . recusandum om. P² ⁴ aliquid add. P¹ ⁵ dum CP¹ ⁶ nuncupabitur A inculpabitur H ⁷ infringemus C infligemus P¹P² ⁸ inflixerimus S¹ ⁹ oprimendo C comprehendendo P¹ ¹⁰ contractando CP¹ ¹¹ attendatis AHS¹ ¹² predicta P¹ ¹³ hec CP¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ consenserunt C deuenissent P¹ ¹⁶ magni CP¹ ¹⁷ De Vlixem et Diomedem missis regi Priamo ex parte Grecorum pro recuperatione Helene add. C ¹⁸ uenissent CP¹S¹ ¹⁹ miri CP¹ ²⁰ altitudinem P¹P² ²¹ Et S¹ circumfultione AH circumcissione CP¹ ²² tegebat P¹ ²³ radiabant C radiarent P¹

Longa igitur ipsi duces eius inspeccione contenti, ductu multorum, portas camerarum ascendunt et peruenientes in locum ubi rex ipse Priamus in multa suorum nobilium comitiuasebat, non sunt regem ipsum alicuius salutacionis oraculo uenerati. Sed eis uelut in eius opposito¹ consedentibus, sic illi est affatus Vlixes:² * “Rex Priame, si te primo salutacionis uerbis non exquisiuius, non mireris, cum te capitalem habeamus in hostem et hostis sui hostis non debet orare³ salutem. Agamenon rex, cuius nos ad te legati sumus, per nos mittit⁴ tibi ut reginam Helenam, de sui regni terminis uiolenter ablatam, restitui facias regi suo, et dampna grauia Grecis illata per Paridem, natum tuum, iuxta uoluntatem eorum ad presens studeas resarcire. Quod si feceris, salute sani consilii pocieris. Si autem implere hoc forte contempnes, ipse respice quanta mala tibi et tuis sint finaliter prouentura. Nam tu infelici morte succumbes, vniuersi tui crudeli nece peribunt et hec tua nobilis ciuitas tota cassabitur⁵ ex ruina.”

Ulixes delivers to Priamus the proposal of Agamenon.

*f. 58r

Rex itaque Priamus, intellectis⁶ uerbis Vlixis, nullius expectata deliberacione consilii, sic respondit Vlix:⁷ “De narracione uerborum uestrorum admiracione multa commoueor, cum a me talia requiratis⁸ que regem uictum et hostem in exterminio positum uix decerent. Nec puto Grecos uestros aduersus⁹ me tantis viribus preualere quod ad faciendum que dicitis cogi deberem. Ipsi enim petunt a me sibi satisfieri,¹⁰ cum et¹¹ ipsi sint¹² causa, etsi forte fuit¹³ aliqua¹⁴ per quam immerenter interfecerunt¹⁵ michi patrem et fratres et quoscumque coniunctos,¹⁶ urbem¹⁷ meam¹⁸ funditus¹⁹ euerterunt, ciues meos morti et exilio tradiderunt, et²⁰ abduxerunt²¹ sororem meam Exionam (que utinam more regio tractaretur! sed uili more meretricio deturpatur) et petunt me sibi ad satisfaccionem urgeri. Ego autem nichilominus uolui sub silencio tanti mali uitam educere nec anxiari strepitu preliorum, et ideo misi ad eos legatum meum Anthenorem ut ipsi saltem sororem meam restituere²² dignarentur, nichil aliud de commissis iniuriis postulando. Quanto uero dedecore, quantis minis legatum meum affecerint satis patet²³ uobis et michi. Non²⁴ est ergo locus ut verba vestre legationis exaudiam; certe perire

Priamus indignantly refuses satisfaction to the Greci, since they rather owe it to him. He tells the ambassadors to return, for he cannot look upon them without anger.

¹ apposito *P*¹ ² Vlixes alter Grecorum legatus sic regi Priamo sue formam legacionis expressit *add. P*¹ ³ *Et S*¹ exorare *A* optare *CP*¹ ⁴ mandat *AS*¹ ⁵ quassabitur *CP*¹ ⁶ multis *add. AH* ⁷ Rex Priamus sic ad Vlixis uerba respondit *add. P*¹ ⁸ reueratis *P*¹ ⁹ aduersum *P*¹ ¹⁰ qui satisfaccionis iudicio sunt subiecti *add. S*¹ ¹¹ et . . . sint] nulla sit *H om. A* ¹² sine *CP*¹ ¹³ fuit . . . immerenter] fuit aliqua, fuit ille per quam ipsi hec mererentur *S*¹ ¹⁴ fuit, nulla *add. CP*¹ ¹⁵ male fecerunt. Satis fecerunt *H* ¹⁶ occidendo *add. H* ¹⁷ urbem . . . abduxerunt *om. AH* ¹⁸ michi *add. P*² ¹⁹ funditus . . . meam *om. P*² ²⁰ *Et S*¹ *om. CP*¹ ²¹ abduxeruntque *C* adduxerunt *P*¹ *S*¹ ²² *Et S*¹ restitui *P*¹ *P*² ²³ et *add. HP*² ²⁴ Non . . . vellem *om. P*¹

*f. 58^v

turpius¹ prius vellem. Quare Agamenon rex per omnia sit securus nunquam me cum Grecis pacem * appetere, qui me tantis doloribus affligerunt et vos eciam qui sermonibus talibus usi fuistis,² nisi esset quod legacionis officium uos defendit,³ morte uilissima vos facerem interire. Redeat ergo ad uestros, quia donec vos uideo absque magne ire fluctuacione esse non possum."

Diomedes derisively replies that he will then have to spend the rest of his days in anger, since he is destined to behold Greci for a long time to come.

Ad quod statim Dyomedes, prorumpens in risum,⁴ sic dixit:⁵ "O rex, si solis nobis inspectis sine ira non estis, toto ergo tempore uite vestre non eritis absque ira, cum Greci in tanta potencia vicini vobis⁶ existant. Et non est tempus ulterius differendi quin uideas nos et⁷ eos coram⁸ ciuitate tua aduersus te et tuos in armis continuis insultantes. Et si de solis nobis inermibus tanto dolore conpungeris, quanto pocius condolebis cum plus quam centum milia Grecorum⁹ contra¹⁰ te inspicias¹¹ armatorum, aduersus¹² quos nulla te poterunt conseruare tutamina quin tu et tui crudelis mortis¹³ sencias¹⁴ interitus infelices. Et antequam tibi hec mala succedant, secunda libertate uerba potes effundere uelut¹⁵ vana."

Priamus restrains his followers from laying violent hands upon Diomedes, explaining that it is not the part of a wise man to answer a fool according to his folly.

Multi ergo de astantibus ad Dyomedis uerba commoti in ipsum irruere subito¹⁶ uoluerunt et ei iniurias graues inferre, aduersus ipsum eciam nudatis ensibus insurgentes. Sed rex Priamus suo eleuatus a solio aduersus illos potenter exclamat ne iniuriam aliquam illi inferre presumant, cum non sit sapientis stulto secundum suam stulticiam respondere. "Et proprium stulti sit suas stulticias demonstrare et sapientis in sua sapientia tolerare stultorum errores. Sicut enim stulto liberum est stulta uerba diffundere,¹⁷ sic sapientis¹⁸ cedit ad laudem auscultare que dixerit et auscultata ridere. In uerbis igitur stultis¹⁹ cognoscitur stulticia proferentis. Et ego prius mallem²⁰ in persona pati quam legatus aliquis in curia mea aliquam iniuriam pateretur. Pro modico enim et uili excessu potest se aliquis uituperare de²¹ leui. Sedete igitur, vniuersi, nec presumat amodo aliquis uestrum amplius inhonesta uerba proferre."

Eneas declares that a fool should be answered not ac-

Et sic cessantibus eis, Eneas, qui tunc iuxta regem Priamum, nullo alio mediante, sedebat, uerbis²² obtemperare non ualens sic dixit:²³ "O domine rex, non est iustum ut stulto debeat quis secundum suam stulticiam respondere. Nam qui stulta profundit, ius est ut de sua

¹ turpiter C ² Et S¹ estis CP² ³ excusat P¹ ⁴ responsum P¹ ⁵ ait AH Ad regis uerba risibilis Dyomedis responsio add. P¹ ⁶ vestri CP¹S¹ ⁷ et eos om. P¹ ⁸ coram . . . tua] ante tuam ciuitatem AH ⁹ om. P¹ ¹⁰ contra te om. CP¹ ¹¹ conspicias P¹ ¹² contra CP¹S¹ ¹³ Et S¹ non add. HP¹P² ¹⁴ senciatu AH ¹⁵ tamquam AH ¹⁶ om. AP¹ ¹⁷ profundere P¹ ¹⁸ Et S¹ sapienti AC ¹⁹ Et S¹ stulti AP¹ ²⁰ uellem CP¹ ²¹ de leui] pro re uili C eciam pro re uili P¹ ²² uerba P¹ ²³ Heneas contra Dyomedem in hec uerba prorupit add. P¹

stulticia condignam accipiat disciplinam. Ego enim in conspectu uestro tanta et talia possem dicere inhonesta quod me occidi¹ de iure mandare² possetis.³ Et nisi esset vestra presenciam, ille qui tamquam fatuus est locutus iam ut mortem incurreret non esset indignum, qui tam audacter ampullosis et mordacibus uerbis uestram lacerare non horruit⁴ maiestatem et vos uerbis eisdem turpiter exagitare presumpsit. Moneo ergo eum ut ab hoc loco discedat si presumptuosam nolit stulticiam in sapienciam commutare."

Dyomedes uero ad predicta nullatenus stupefactus sic ad Henec uerba respondit:⁵ "O tu,⁶ quisquis es, in sermonibus tuis bene cognosco te rectum non⁷ esse iudicem sed oblocutorem⁸ acutum. Valde desidero ut te possem apto inuenire in loco in quo tibi grates condignas quas meruisti redderem de uerbis que tam grato protulisti sermone. Bene uideo quod beatus est ille rex qui te in consiliarium suum tenet, qui tam bene nosti consulere regi tuo ut tuus rex iniuriarum actor⁹ existat et sic de facili labilis ad pudorem."

Ulixes autem Dyomedis uerba sagaciter interrumpens monet eum ne¹⁰ uerbis pluribus¹¹ utatur. Et illico idem Vlixes regi Priamo sic dixit:¹² "O rex, intelleximus plene singula que dixisti. Amodo recedemus a te et regi Agamenoni que per te dicta sunt singula fideliter referemus." Et sic statim ambo a p(a)llacio descendentes equos ascendunt et in [s]celeribus gressibus ad eorum exercitum peruenerunt. Qui continuo descendentes ab equis Agamenonis tentorium simul intrant ubi maiores exercitus cum Agamenone morabantur. Et referentibus eis¹³ illis cuncta que didicerant a Priamo rege predicto, de ipsius Priami responsione ualde mirati sunt Greci et qualiter sit amodo contra Troyanos in talibus procedendum¹⁴ orditi sunt consilii multas uias de quibus infra¹⁵ proxime seriatim suo ordine referemus. Verum tamen * antequam ad narrationis seriem accedamus de predicto Henea aliqua sunt dicenda.

Hic est enim¹⁶ ille Heneas qui, conceptus et natus ex dea Venere et Anchise, post Troyane urbis excidium profugus¹⁷ cum reliquis Trojanorum per mare, cum quibusdam suis nauibus¹⁸ Tirenium¹⁹ nauigando per pelagus, post multos successus Romane²⁰ urbis et Romanorum rei publice factus est princeps, de cuius stirpe inclitus ille magnus²¹

cording to his folly but by death.

Diomedes ironically compliments the king on having a counselor so skilled in giving him bad advice.

Diomedes and Ulixes return to Agamenon and report what Priamus has said.

*f. 59^v

Eneas afterwards became head of the Roman republic; about him Virgilius wrote his *Eneydes*.

¹ fieri add. P¹ ² mandari CP¹ ³ posset P¹ ⁴ erubuit CP¹ ⁵ Ad Henec uerba Dyomedis animosa responsio add. P¹ ⁶ om. AH ⁷ Et S¹ om. AHP² ⁸ Et S¹ obsequentem A obloquentem H oblatione P² ⁹ auctor CP¹ ¹⁰ Et S¹ ut ne AP² ut P¹ ¹¹ non add. P¹ ¹² Vlixes, Dyomedis uerba sagaci interrupta sermone, sic fuit regem Priamum alloquutus add. P¹ ¹³ om. CP¹ S¹ ¹⁴ Et S¹ faciendis A protrahendum C faciendum H procedendis P² ¹⁵ Et S¹ in CP¹ intra P² ¹⁶ om. CP¹ ¹⁷ profusus CP¹ ¹⁸ per add. CP¹ ¹⁹ triennium ACP¹ P² Tirenno N Tirrenum S¹ ²⁰ Romani P¹ ²¹ om. P¹

Cesar Augustus in magna felicitate processit. Hic est eciam ille de quo Imperator Iustinianus in libris legum suarum, videlicet¹ in libro *Autenticorum* in rubrica, vt preponatur nomen imperatoris legitimis documentis, fecit inclitam mencionem, dicendo quod si a magno Cesare Augusto imperatores ceteri dicendi sunt Cesares, multo fortius secundum primeua tempora omnes imperatores ab Henea Heneades² sunt dicendi, qui primus rem publicam Romanorum imperiali quasi sceptro imperialiter gubernauit. Huius autem Henee successus continuos et processus necnon et pro maiori parte gesta³ Virgilius in suo opere *Eneydorum*⁴ dum uixit multa descripsit, licet morte preuentus complere non potuisset integraliter opus suum.

[Incipit⁵ liber⁶ xiiii⁷ de⁸ Grecis mittentibus Achillem et Thelephum⁹ pro victualibus¹⁰ Grecorum¹¹ exercitui obtinendis.]

At Agamenon's suggestion Achilles and Thelephus are sent to Messa to secure a continuous supply of food for the Greek army.

Cum hec itaque gererentur, prout superius sunt relata, Agamenon rex vniuersos reges, duces, et principes ad generale consilium in planicie Thenedon uoce preconia¹² uenire mandauit. Quibus statim¹³ conuenientibus in loco predicto, idem Agamenon intencionis sue propositum in hec sub compendio uerba resoluit: "Inter alia necessaria que exercitui nostro potenter incumbunt est illud precipuum ut curam sollicitam habeamus qualiter exercitus noster, dum est in conflictu bellorum, debeat uictualibus habundare, nam¹⁴ sine multo victualium presidio exercitus noster vix posset proficere.¹⁵ Quare, si vobis uidetur¹⁶ acceptum, apud Messam¹⁷ pro uictualibus continue rehabendis,¹⁸ in qua¹⁹ maxima * fertilitas uiget eorum,²⁰ speciales nostros nuncios, viros strennuos²¹ et fideles, absque mora mitamus, ut taliter predicti nostri nuncii predicta statuunt²² et salubriter ordinent quod indeficienter predicta uictualia continuis succursibus exercitum²³ nostrum in multa excrescenti copia faciant habundare." Agamenone²⁴ uero predicto suo colloquio finem²⁵ faciente, omnes astantes consilium suum probant, et incontinenti strennum

*f. 60r

¹ id est P¹ ² Eneades AHP² Eneade C ³ Et S¹ om. AHP² ⁴ Eneidos C Heneydos P¹ ⁵ om. ACH ⁶ liber xiiiius om. C ⁷ Ius H ⁸ de . . . obtinendis] qualiter Agamenon omnes maiores Grecorum duces uidelicet et principes in planicie Thenedon iussit ad generale colloquium conueniri P¹ ⁹ Thelephum A Thelephum C ¹⁰ victualibus . . . obtinendis] obtinenda maxima uictualium copia continue in exercitum Grecorum P² ¹¹ Grecorum . . . obtinendis om. C ¹² preconia P¹ ¹³ Et S¹ om. AP¹ ¹⁴ nam . . . proficere om. P¹ ¹⁵ procedere C prodesse P²S¹ ¹⁶ uideretur P¹P²S¹ ¹⁷ Messe (in text. Mese) B (v. 6521, nota) Mysiam D (21, 1) ¹⁸ Et S¹ habendis CH om. A ¹⁹ quo P¹ ²⁰ rerum CP¹ ²¹ discretos add. A et discretos add. H ²² studeant P¹ statuunt et om. C ²³ exercitum nostrum] exercitui nostro CP¹S¹ ²⁴ Agamemnonis HS¹ ²⁵ finem faciente] fine facto CP¹S¹

Achillem et Thelefum,¹ filium quondam Herculis, super execucione predicti negocii communiter elegerunt, vt ad exequendum predicta in multa comitiua militum pugnatorum apud Messam dirigere se deberent.

In hac igitur² prouincia regnabat rex quidam, nomine Theutran,³ qui regnum ipsum longa pace tenuerat, dum in ipso multorum militum copia et uirorum pugnancium iuuentus bellicosa uigeret. Plerique⁴ enim dicere voluerunt hanc fuisse Siciliam,⁵ que in multorum uictualium fertilitate fuit semper habundans, dicta Messa a ciuitate Messana⁶ existente in ipsa, que, sita⁷ in introitu ipsius insule ex parte litorum regnorum,⁸ mirabilis⁹ salutis portu¹⁰ potitur,¹¹ in quo naues in multa classium quantitate omni tempore tuta statione tuentur. Et proinde quidem dicere uoluerunt quod predicta ciuitas Messana ideo dicta est quia ratione portus ipsius messes edite, in adiacencium locorum terminis coacte, deferuntur in ipsam, que per nauigantes postmodum per diuersas mundi partes delate¹² questus gratia deuehuntur, licet nonnulli dixerint ciuitatem ipsam Messe¹³ a cuiusdam regis dicti Messani¹⁴ titulis¹⁵ insignitam, qui, dum regnaret¹⁶ in insula, ciuitatem illam ex¹⁷ suo nomine¹⁸ uoluit appellari. Sed Frigius Dares nichil de hiis in opere suo descripsit, simpliciter ponens Achillem et Thelefum¹⁹ apud Messam²⁰ gratia querendorum victualium aduenisse. Que, cum forte sit alia a²¹ Sicilia, potuit esse Grecis magis propinqua quam insula Sicilie,²² que erat eis ualde remota, licet²³ hoc ratum sit quod Sicilia²⁴ subiecta fuerit dicioni Grecorum.

In hanc²⁵ igitur * prouinciam²⁶ Messe Achilles et Thelephus in copia trium milium militum strennuorum cum multo nauigio perueniunt. Quibus cum eorum nauibus applicantibus ad litora terre predictae et eis in terram descendentibus, rex Theutran²⁷ cum multis militibus et multis cateruis peditum constipatis²⁸ peruenit ad litus, ubi Achilles et Thelephus descenderant in comitiua suorum. Qui statim insurgentes ad arma, dum regem et suos contra se uenire sunt infallibiliter suspicati nec pati uelle eos in sua terra aliquo modo esse, animosis uirtutibus²⁹ contra eos prelio se presentant. Quid ultra?

Some have wished to identify Messa with Sicilia, which, they maintain, was so called from its city Messana.

*f. 60v

At the intercession of Thelephus Achilles spares Theutran, King of Messa, whom he has mortally wounded in battle at the landing.

¹ Telephum B (v. 6528) Tholophum (et alibi) A ² autem P¹ ³ Theüttrans (in text. Teüttrans) B (v. 6535, nota) Teutra C Theucra P¹ Teucran P² ⁴ pleri P¹ ⁵ Seciliam (et alibi) A ⁶ Messena H ⁷ est add. HP¹ ⁸ regionum H om. A ⁹ mirabili CP¹S¹ ¹⁰ portum P² ¹¹ congeritur CP¹S¹ contingit P² ¹² deletas AP¹P²S¹ ¹³ esse C Messam H Messem P² ¹⁴ Messinus A Messanii H Messanus P²S¹ ¹⁵ titulo A ¹⁶ restaret CP¹ ¹⁷ a A ¹⁸ Messam add. HP²S¹ ¹⁹ Thelaphum H ²⁰ Messem AH ²¹ Et S¹ om. ACH ²² Cecilie A ²³ sed CP¹ ²⁴ Cecilia (et alibi) A ²⁵ hac AHP²S¹ ²⁶ prouincia AHP²S¹ ²⁷ Theutra C Theucra (et alibi) P¹ Teutran P² ²⁸ constipatus CHP¹S¹ ²⁹ se add. CP²

Bellum feruet asperissimum inter utrosque; hinc inde cadauera cadunt gladio trucidata. Multi cadunt ex Grecis sed plures ex inimicis eorum. Licet enim Greci multa uirtute uigerent, tamen resistere aduersariorum numero triplo maiori uix poterant. Et reuera omnes Greci ibi fuissent nequiter interfecti nisi fuisset ille mirabilis in operibus armorum Achilles, qui, multo studio contemplatus quantitatem pugnancium et qualitatem ipsorum, percepit et uidit regem Theutran¹ in medio conflictu bellancium contra hostes suos dampna mirabilia² infligentem. Quare idem Achilles impetuose dissiluit in conflictum, frangit et dirumpit acies, vniuersos interficit qui eius conspectui se opponunt et qui ad sui transitum non aperiunt sibi uiam. Ad regem ergo Theutran uelut leo rugiens applicat, ipsum impetit ense nudo, crebis uexat ictibus, vulneribus sauciat, et eius galee laqueis uiriliter extirpatis, arreptum regem per uiolentiam prostrauit in terram, eleuatoque mucrone ipsum interficere furibundus intendit. Sed Thelephus,³ qui secundus ab Achille pugnabat, ut sentit Achillem sic in regem Theutran crudeliter inseuire et eleuata dextera uelle ab eo eximere caput eius,⁴ in medio⁵ utriusque se ingerens descendentem ictum excipit⁶ scuto suo et pia uoce humiliter deprecatur Achillem ut regi Theutran, letaliter vulnerato quasi mortuo et deuicto, mortem ultimam pro sua benignitate remittat et uite spacium uicto victor indulgeat, qui⁷ se sibi⁸ quasi uictum * uinctis manibus offerebat.⁹ Ad Thelefum igitur illico respondens dixit Achilles:¹⁰ "Que nam causa te mouet contra publicum hostem nostrum exercere gratiam pietatis, qui tam crudeli requisicione in sua sola armorum confidencia nos primo uexauit? Iustum est ut cadat ipse¹¹ in foueam quam parabat." Cui Thelephus:¹² "Domine, iste rex fuit quondam patri meo multa familiaritate coniunctus. Et ego dum quadam uice in hanc terram suam casualiter diuertissem,¹³ infiniti honoris michi aperuit gratiam et vtilium seruiciorum copiam in me in maxima quantitate profudit, propter quod eius uite dispendium totus abhominor et abhorr(e)o mortem eius." Cui Achilles: "Ecce eum tibi recipe et de eo consequaris finaliter uelle tuum."

On his death-
bed Theutran be-

Rege itaque Theutran sic a manibus Achillis auulso¹⁴ et ab eo instantis necis exicio liberato, bello¹⁵ est finis impositus. Secedunt

¹ Theutram (*et alibi*) C ² grauia CP¹S¹ ³ Thelofus C Telephus P² ⁴ eius . . . manibus qui non potest legi A ⁵ om. P¹ ⁶ recipit CP¹ accepit S¹ ⁷ qui . . . offerebat om. H ⁸ sit P¹ ⁹ afferebat P¹ ¹⁰ Achilles ad uer(ba) Thelefi sic respondit add. P¹ ¹¹ om. CP¹ ¹² Qualiter Thelephus eius blando sermone impium animum quem contra Theutram regem Achilles gerebat sic ut resecaret asseruit add. P¹ ¹³ deuenissem uel diuertissem A deuenissem C ¹⁴ euulso AC ¹⁵ belli P²S¹ om. AH

turme; Greci redeunt uictores ad naues. Rex autem Theutran ad suam regiam deducitur semiuuius. Ad cuius preces cum multa humilitatis deuocione porrectas Thelefus¹ et Achilles incedunt cum ipso,² in cuius regia recipiuntur³ hospites in honore maximo et rerum affluencium ubertate.⁴ Non post multos uero dies rex Theutran, letalibus uulneribus sibi ab Achille potenter inflictis att[e]ritus, pre multa eorum ualitudine factus exanimis, uidens uite sue extrema sibi accelerare dispendia, Achillem et Thelefum ad se venire mandauit. Quibus ad eum uenientibus et inuenientibus ipsum in regio strato iacere,⁵ idem⁶ rex Theutra sic locutus est illis:⁷ "Incliti duces, salus longa sit uobis. Dico tamen uobis, Thelefo⁸ karissimo meo, quod⁹ iam uite mee ad extrema deueni, mortis interitum amplius deuitare¹⁰ non ualens. Cum igitur heredem michi legitimum ex me progenitum fata prestare noluerint, ne presens regnum meum remaneat in caduco, quod multo labore quesui * et labore nimio tenui usque¹¹ nunc inconcusse, quod iam quesitum infallibiliter amissem nisi ille uir strennuus, qui omnibus aliis uiris strennuis suis uirtutibus fuit prelatus, uictoriosissimus Hercules, pater tuus, in adiutorium meum ad preces meas festinancius occurrisset, dum in magna multitudine hostium meorum regnum istud iam preoccupatum existeret et¹² recuperandi aditum iam michi spes certa defecerat, et ipse solus in sola sue uirtutis potencia vniuersos hostes meos in duricia belli confregit, ex eis innumerabilibus interemptis, propter quod regnum istud ab omni hostili congressu tunc et postmodum liberauit et michi illud in quietis pace restituit liberatum. Vnde non meis meritis nec mee uirtutis potencia usque nunc sum huius regni sceptro in pace potitus sed sola tui benigni patris affectuosa uirtute." (Ex hoc itaque loco illi qui putauerunt prouinciam Messe esse Siciliam oppinionem eorum multa firmitate corroborant, asserentes Herculem in Siciliam uenisse. Vnde dictum est in vna parte Sicilie, ex parte barbarorum, Herculem ex causa memorie suas fixisse¹³ columpnas. Qui locus adhuc dicitur Columpnarum et terra dudum existens in ea Herculea¹⁴ uocabatur, licet quidam uoluerunt, corrupto nomine Herculis, Heracliam¹⁵ nominari. Sed hec rata non sunt. In hac igitur terra, dudum a barbaris exarata et data penitus in ruinam, adhuc supersunt quedam columpne, que vulgo columpne

queaths his kingdom to Thelephus in return for favors received from the latter's father Hercules.

*f. 61v

¹ Thelafus (*et alibi*) C ² illo CP¹ ³ accipiuntur P¹ ⁴ libtate A De rege Theutra qui sua legauit Thelafu, filio Herculis *add.* C ⁵ iacentem C ⁶ tunc A om. H ⁷ Rex Theutra dum eius laboraret extremis, uocatis ad se Thelefo et Achille, sic alloquutus est illos *add.* P¹ ⁸ Thelopho H ⁹ quia AHP²S¹ ¹⁰ euitate C uitare P¹ ¹¹ usquequam AH ¹² ad P¹ ad *add.* C ¹³ fecisse CP¹ ¹⁴ Hercula AH Herachom P² Hercules S¹ ¹⁵ S¹ Heradum A Herachiam C Herodiam H Hercham P¹ Herachom P²

Herculis nuncupantur, et in ea quondam Fredericus Secundus, princeps rei publice Romanorum et¹ rex Sicilie, fecit construi quandam terram, considerans locum ipsum habitantibus utilem propter situm, quamuis in facie pelagi situs sit, carens² omni stacione salubri. Que tamen terra, propter situs bonitatem plena³ populo, usque in hodiernum⁴ diem dicitur Terra Noua.) Rex autem Theutran, sua trahens extrema dispendii, intercepto⁵ sermone suo, uersus Thelefum continuauit hec verba:⁶ * “Cum igitur, fili Thelese, ille uictoriosissimus⁷ pater tuus regnum istud sibi⁸ sua uirtute quesierit (et ego michi ab eo illud non reputauerim restitutum sed michi potius ab ipso⁹ commissum), quod sibi fata uiuenti concedere noluerunt, ut proprium habituro tibi, loco eius cuius es heres et filius, fata tibi¹⁰ rationabiliter concesserunt. Quare te, animo testandi, in hoc me(o) presenti elogio¹¹ heredem instituo tam in regno isto quam in omnibus¹² aliis¹³ bonis meis, ut huius regni sceptro et dyademate potiaris et¹⁴ gubernes. Me autem honore regio regie tradere sepulture curabis,¹⁵ celebratis meis obsequiis more regali.” Et hiis dictis et scriptis, rex Theutran continuo uitam morte superueniente finiuit. Quo mortuo, Thelefos, de sua morte tristatus, cum regni sui proceribus corpus eius honorabili tradidit sepulture, et lapide marmoreo nimium precioso est tumba constructa¹⁶ eius, in qua statuit condi cadauer. In cuius tumbe superficie hoc epitaffium sculptum¹⁷ iussit apponi:

Rex Theutran iacet hic, quem morte peremit Achilles,
Qui Thelefo regni scepra tenere dedit.

Achilles returns with well-victualled ships to Thenedon, leaving Thelephus in his new kingdom.

Hoc igitur facto, vniuersi maiores regni et per suas urbes singuli populares Thelefo, qui dudum ducis nomine iure suo in paternis fuerat titulis insignitus, nouo facto rege,¹⁸ tamquam eorum regi et domino, sacramenta¹⁹ fidelitatis et homagii prestiterunt. Et deinceps rex ipse Thelefos regni ipsius gubernacula moderaturus assumpsit.²⁰ Achilles autem, omni²¹ uictualium copia nauibus oneratis et aliis necessariis ad uite regimina deputatis, Thelefum regem,²² uolentem cum eo in²³ Grecorum exercitum proficisci et profecto redire, in regno ipso in quo ipse rex erat²⁴ assumptus quasi inuitum residere et remanere mandauit, monens illum et monitis precepta subiun-

¹ om. P¹ ² penitus add. CP¹ ³ plenus P¹ ⁴ hodiernam P¹ ⁵ intercepto . . . suo] incepto sermoni suo C suo in sermone incepto P¹ incepto sermone suo P²S¹ ⁶ Rex Theucra Thelefum regni ipsius heredem instituit add. P¹ ⁷ uirtuosissimus CP²S¹ ⁸ Et S¹ om. ACP¹ ⁹ eo P¹ om. C ¹⁰ om. CP¹ ¹¹ eulogio CP¹P² eligo H ¹² om. CP¹ ¹³ om. AH ¹⁴ ipsum add. P¹ ¹⁵ curaberis P¹ ¹⁶ Et S¹ constituta CP¹ structa H ¹⁷ sculcum A om. CP¹ ¹⁸ regi P²S¹ ¹⁹ sacramentum CP¹ ²⁰ De redditu Achillis ad exercitum Grecorum add. C ²¹ omnium CP¹S¹ ²² om. CP¹ ²³ ad AH ²⁴ fuit CP¹

gens vt cir(c)a continuos succursus uictualium et aliarum rerum edibillium in Grecorum exercitum mittendarum curam debeat incessantem et uigilem adhibere. Qui omni deuocione et affectione subiecta se predicta perpetim obtulit impleturum. Et sic¹ Achilles a rege Thelefo disce²dente³ cum suis nauibus alta petit maria, et recto⁴ remige nauigante⁵ sospes et incolumis peruenit in Thenedon, ubi adhuc Grecorum exercitus morabatur. Qui statim descendens in terram in comitiua multorum ad tentorium Agamenonis regis⁶ se contulit, ubi confestim reges, duces, et ipsius maiores exercitus confluxerunt. Et⁷ Achillem in magna leticia suscipientes in gaudio maximo⁸ fouent amplexibus, et amicis osculis blandiuntur tamquam eum quem pre ceteris carum⁹ habebant et¹⁰ in omnibus pociorem. Narratis itaque per eum singulis que gesta sunt in Messe¹¹ prouincia, et de Thelefo facto rege et de nauibus inde adductis¹² onustis et¹³ de¹⁴ indeficienti uictualium quantitate per tempora eciam successiue a Thelefo rege promissa, propter quod certum erat amodo Grecorum exercitum nullam posse penuriam uictualium trepidare, omnes ex-crescenti gaudio letati¹⁵ sunt ualde, et Achillis processus probabili ratione laudabiles¹⁶ undecumque commendant. Et sic, uerbis omnibus fine facto, Achilles ad tentorium suum rediit, vbi cum multo gaudio a suis Mirmidonibus leta mente recipitur, gratificantibus sibi multum.¹⁶

*f. 62v

Verum quoniam in hoc loco Frigius Dares dicendi materiam fuit digressus, antequam de Grecorum processibus successiue sequentibus¹⁷ aliquid enarraret seriatim, et nominatim decreuit describere in hoc loco qui reges et quot, qui duces et principes in defensionem Troyane urbis aduenerunt, sicut supra de regibus,¹⁸ ducibus, et aliis uenientibus in Grecorum exercitum¹⁹ descripsimus, dignum est enim ut et nos in hac parte de eis faciamus, etsi non omnium,²⁰ saltem de maioribus,²¹ mencionem. Sciendum est ergo quod, de regnis eorum licet Dares Frigius nichil dixerit, venere²² tres reges cum plus quam tribus milibus militum armatorum, rex videlicet Pandarus,²³ rex Thabor,²⁴ et²⁵ rex Andastrus.²⁶ Item de quadam prouincia que dicitur

The catalogue of Trojan allies.

¹ om. P¹ ² discedens CP¹ ³ erecto P¹ ⁴ nauigans C ⁵ om. CP¹ ⁶ om. CP¹ ⁷ magno CP¹ ⁸ omnibus eorum P¹ ⁹ et in omnibus om. P¹ ¹⁰ Messa CP¹ ¹¹ Et S¹ abductus AH ¹² om. A ¹³ ex A om. HP²S¹ ¹⁴ letificati CP¹ ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ De hiis qui inerunt in subsidium Troianorum add. C ¹⁷ sequenti P¹ ¹⁸ et add. CP¹P² ¹⁹ supra add. AP¹P² ²⁰ Et S¹ omnem maiorem AP² de omnibus maiorem C minutorum add. P¹ ²¹ aliquibus C ²² venerunt CHS¹ ²³ Pandarus B (v. 6667) Pandratus et A Pandorus CS¹ Pandacus HP² Pandrus P¹ ²⁴ Et S¹ Tabor A Ampon B (v. 6668) Amphius (in nota Ampon) D (22, 15) MS. G Gabor CP² ²⁵ atque A om. P¹ ²⁶ Et S¹ Andastrus (in text. Adrastus) B (v. 6668, nota) Adastus A Andistius C Adrastus D (22, 15) Andrestus H Adstrius P¹

*f. 62 bis^r

Colofon,¹ quam quidam dixerunt esse insulam multe² speciositatis³ et plenitudine urbium circumfultam, venerunt quatuor reges in comitiua v milium militum, quorum vnus uocabatur rex Caras,⁴ alius rex Ymasius,⁵ tercius⁶ Nestor⁷ fortis,⁸ et quartus rex Amphimachus.⁹ Item de regno Licie cum tribus milibus militum * venit rex Glaucon¹⁰ cum eius fortissimo filio Sarpedone,¹¹ qui regi Priamo fuerat uinculo necessitatis astrictus. Item de regno Lycaonie¹² uenit rex Euphemus¹³ cum mille militibus expertis in bello. Item de regno quod dicitur¹⁴ Larisse¹⁵ uenerunt duo reges cum militibus mille quingentis, scilicet Hupon¹⁶ grandis et rex Eupedus.¹⁷ Item de regno quod dicitur Thabaria¹⁸ uenit rex Remus¹⁹ cum tribus milibus militum, et in eius comitiua uenerunt comites vii et²⁰ duces quattuor, qui regi Remo²¹ fideles erant de iure vasalli. Hii autem omnes portabant arma coloris hyalini²² siue flauī absque aliquo intersigno, ut inter bellorum acies rex Remus²³ et sui de facili possent agnoscī, licet essent alii qui eadem arma gestassent. Item de regno quod Tracia²⁴ dicitur²⁵ (illa²⁶ Tracia uidelicet que²⁷ in orientali plaga sita²⁸ est) venit rex Pilex²⁹ et Alchamus³⁰ dux, secum³¹ mille et centum milites³² adducentes. Item de regno Pannonie³³ uenit rex Pretemessus³⁴ et quidam consobrinus eius, dux Stupex,³⁵ cum mille militibus tantum, quoniam huius³⁶ regni prouincia tota constitit in montibus obscuris, nemoribus, et siluis vmbrosis. Rare enim sunt³⁷ in ea uille et quasi nulle planicies. Et ideo dicitur in ea multos

¹ Et S¹ Colophon AH Coloston C Colophonia D (22, 15) ² multa A tamen add. H ³ speciositate A ⁴ Et D (22, 16, nota) MSS. GL Cartax C Charax H Zartas P¹ Carax P² Carras S¹ ⁵ Imassus A Masius B (v. 6677) Imasius CS¹ Masius (in text. Mopsus) D (22, 16, nota) MSS. GL Vnasius P¹ ⁶ rex add. P¹ ⁷ Nestor (in text. Nesteus) B (v. 6678, nota) Nestoriditis C Nesteus ⁸ om. CP¹ ⁹ Phimachus B (v. 6678) Anfimachus C ¹⁰ Glaucon B (v. 6685) Glancon AP² Glacon C Elancon H Calancon P¹ Glencon S¹ ¹¹ Et S¹ Sarpedon B (v. 6686) Serpedone A Sarpedon C Sarpadone H Sparpedon P¹ ¹² Licoine B (v. 6695) Liconie C Eliconia (in text. Ciconia) D (22, 17, nota) MS. G Helyconia MS. L Licaonie HP²S¹ ¹³ Et D (22, 18) Euphemus AH Eufemes B (v. 6696) Heufemus C Eufenius P¹ Enphenius S¹ ¹⁴ de add. AHP²S¹ ¹⁵ Larise B (v. 6704) Larisa D (22, 18) Larisso AHP²S¹ Lausso P¹ ¹⁶ Hupoz B (v. 6703) Nipo C Hipotus (in text. Hippothous) D (22, 18, nota) MS. L Hupoth H Rupor P¹ Nupot P² Nupor S¹ ¹⁷ Carpedus A Cupesus B (v. 6703) Eufredus C Cupesus D (22, 18) Lupedus H Eufedus P¹ Enpedus S¹ ¹⁸ Tabaria AP² Cisionie B (v. 6713) Ciconia D (22, 18) ¹⁹ Et (in text. Euphemus) D (22, 18, nota) MSS. GL Remus B (v. 6713) Bannus A Senius H ²⁰ et duces quattuor om. P¹ ²¹ Priamo H ²² ialini MS. ²³ Bannus A Renius H ²⁴ Trace B (v. 6733) Thracia D (22, 19) Tracia dicitur] dicitur Gracia P¹ ²⁵ ab add. A ²⁶ om. CP¹ ²⁷ quod CP¹ ²⁸ situm CP¹ ²⁹ Pilex (in text. Pileus) B (v. 6737, nota) Pylon A Pilox C Pileus (in text. Pirus) D (22, 19, nota) MS. L ³⁰ Alchamus (in text. Acamus) B (v. 6737, nota) Licanus C Alchamus (in text. Acamas) D (22, 19, nota), MS. L Alchamus S¹ Lalkarius P¹ Altamus P² ³¹ secum . . . centum] xi milia P¹ ³² militum P¹ ³³ Penonie (in text. Peoine) B (v. 6747, nota) Paconia D (22, 19) ³⁴ Pretemesus B (v. 6754) Praetemesus (in text. Pyraechmes) D (22, 19, nota) MS. G Precemessus AH Pracomessus CP¹ ³⁵ Steropeus B (v. 6755) Asteropaeus D (23, 1) Stupes P¹ ³⁶ huius regni] huiusmodi P¹ ³⁷ erant C om. P¹

satyros¹ faunosque bicornes quam plurimum habundare et ideo etiam multa in ea miraculosa visa² fuisse. Nam et³ in illa⁴ terra sunt diuersa genera uolucrum et ferarum et eius milicia pre ceteris est experta in uirtutibus lancearum,⁵ arcuum, et etiam sagittarum. Item de prouincia Boecie⁶ uenerunt tres duces cum militibus m^{cc}, dux⁷ uidelicet Ausimus,⁸ dux Fortinus,⁹ et dux Sanius.¹⁰ Item de regno Beotino,¹¹ quod est ualde suppositum orientali plage, plenum omni genere aromatum, uenerunt duo fratres¹² reges cum mille militibus, rex uidelicet Boetes¹³ et rex Epystrus.¹⁴ Item de regno Paffagonie,¹⁵ quod est nimis¹⁶ propinquum uersus orientem solem, quasi regnum inuisibile¹⁷ propter multam¹⁸ remocionem ipsius, venit ille ditissimus auro et gemmis, que in flumine Tigris¹⁹ et Eufraten²⁰ crebrius inueniuntur, in cuius²¹ ripis regnum ipsum Paffagonium²² situm est, rex scilicet Philimenis²³ cum duobus milibus militum habentium²⁴ scuta quorum materia non erat ex ligno constructa sed tantum ex coriis decoctis, multo * tamen auro fulgencia et diuersis gemmis ornata. Hic rex Philimenis²⁵ erat statura²⁶ ualde grandis, non minor statura gigantis. Item de regno Ethyopie²⁷ venit rex Perses²⁸ et in eius comitiua strenuus rex Menon²⁹ cum militibus, ducibus, et comitibus sibi subiectis et cum iii milibus militum et in eorum comitiua venit Sigamon,³⁰ frater regis Menonis³¹ supradicti. Item de regno Thereo³² uenit rex Theseus³³ et Archilogus³⁴ filius eius cum mille militibus, cum ipse rex Theseus esset ipsi regi Priamo stricta consanguinitate coniunctus. Item de insula que dicitur Agresta³⁵

*f. 62 bis

¹ satyros P¹ ² Et S¹ om. AHP¹ ³ om. CP¹ ⁴ Et S¹ ea C om. HP¹ P² ⁵ et add. P
⁶ Boetia D (23, 1, nota) MS. G Boetia MS. L Boetiae AP² Boine H ⁷ om. P¹ ⁸ Amphimius A Ansimas (in text. Asimas) B (v. 6781, nota) Ausinius C Asimaus D (23, 1, nota) MS. G Amphimius H Anfirus P² Affinius S¹ ⁹ Fortimus A Fortins (in text. Fortis) B (v. 6782, nota) Phortus D (23, 1, nota) MS. G Fortumus H fortissimus P¹ Fortinius S¹ ¹⁰ Et D (23, 1, nota) MS. G S¹ Sannus A ¹¹ Boetin (in text. Botine) B (v. 6793, nota) Brotino CP² S¹ Boetino D (23, 1, nota) MSS. GL Brucyno H Berreuno P¹ ¹² om. P¹ ¹³ Boetius D (23, 1, nota) MSS. GL ¹⁴ Epistroz B (v. 6795) Epistrus C Epistropilis D (23, 1, nota) MS. G Epystropolis MS. L Epristius HS¹ Epistrius PP² ¹⁵ Pafagonie A Pafagoine (in text. Pafagoine) B (v. 6807, nota) Paphagonie H ¹⁶ nimium P¹ ¹⁷ inuidibile A debile C indebeline P¹ uidebile P² inaudibile S¹ ¹⁸ nimiam A ¹⁹ Cygris A ²⁰ Eufratis C Euphraten H Eufraten P² Eufratis S¹ ²¹ quorum C ²² Et S¹ Pafagonium A Paphagonium H Piffagonium P² ²³ Et S¹ Philimenis (in text. Philemenis) B (v. 6814, nota) Philimenis A Philimenus C Phillemenis (in text. Pylaemenes) D (23, 2) MS. G Philemoenis MS. L Philimenes H ²⁴ habentibus P¹ ²⁵ Philimenus (et alibi) C Philomenes H Philomenis P¹ ²⁶ stature CP¹ ²⁷ Et S¹ Ethiope B (v. 6854) Ethiope CP² Ethiopie H ²⁸ Perses (in text. Sersès) B (v. 6854, nota) ²⁹ Mennon A Merion H ³⁰ Et S¹ Simagon A deest D Synagon H Sagamon P¹ Symagon P² ³¹ Merionis H ³² Et S¹ Thyro A Therace B (v. 6875) Thracia D (23, 3) Theres H ³³ Theseüs (in text. Heseüs) B (v. 6875, nota) Heseus (in text. Rhesus) D (23, 4, nota) MSS. GL Thesus H ³⁴ Et (in text. Archilochus) D (23, 4, nota), MS. L ³⁵ Agreste B (v. 6885) Agrestia (in text. Adrestia) D (23, 4, nota) MSS. GL

venerunt duo reges cum militibus mille cc, quorum nomina hic expressa non sunt. Item de regno Delissinie,¹ quod est ultra regnum Amazonum, uenit quidam rex senex multum sed multa discrecione conspicuus, nomine rex Epistropus,² septem liberalibus artibus eruditus. Hic duxit secum mille milites et quendam sagittarium uisu mirabilem, cuius vna³ medietas ab umbilico superius⁴ erat homo et ab vmbilico deorsum erat equus et illa medietas que erat humana tota erat corio cooperta piloso, sicut corium equi. Oculos tamen habebat flammeos uelut igne rubentes, doctus in arcu, timorosi tamen erat aspectus, qui aduersus Grecos pugnantes⁵ multos timores incussit et dampna quam plurima dedit eis, dum multos ex Grecis letiferis uulneribus peremisisset. Fuerunt autem milites qui cum hiis regibus aduenerunt preter milites ipsius regis Priami et Minoris Indie regis⁶ numero xxxii milia. Numquam enim ab ipsius mundi constitucione legitur tot milites tot iuuenes bellicosos coactos in vnum, ubi tocius mundi milicie flos tam ex parte Troyanorum quam ex parte Grecorum conuenit in vnum. Attendant ergo⁷ lectores presentis hystorie quam leui causa et quam debili ratione tot fortium et tot maiorum processit interitus. Sane abhominanda sunt scandala quantumcumque debili sint ratione subnixi.

[Incipit⁸ liber⁹ xiiiius¹⁰ de¹¹ Grecis recedentibus ab insula Thenedon et se¹² in obsidione transferentibus vrbs Troie.¹³]

Palamides joins
the Greci at
Thenedon.

*f. 63^r

Nondum enim Greci a Thenedon loco discesserant, cum inclitus ille Palamides,¹⁴ filius regis Nauli,¹⁵ cum xxx nauibus militibus onustis ibidem applicuit. De cuius aduentu Greci letati sunt ualde, quamuis de mora ipsius multum impingerent contra eum *quare maturius non uenisset et precipue apud Athenas. Qui asserens fuisse se morbo graui detentum suam absenciam rationabiliter excusauit. Hic autem Palamides¹⁶ inter Grecos in honore maximo gerebatur, cum apud maiores Grecorum primus existeret uel secundus, potens scilicet in¹⁷ uirtute bellandi, discretus in omni consilio et specialiter preliorum, diuitiis plenus, et militibus opulentus. Rogant ergo¹⁸ eum Greci ut vnus de consiliariis statuatur. Quod Palamides gratanter annuit ad postulacionem ipsorum.

¹ Delissine *A* [reiaume] de Lissonie (*in text.* Alizonie) *B* (v. 6893, *nota*) Lissinie *CPS*¹ Alizonia *D* (23, 5) ² *Et S*¹ Epystropus *A* Pistroleus *B* (v. 6897) Epistrophus *CD* (23, 5) Epistiofus *P*¹ ³ *om.* *CP*¹ ⁴ *supra* *CP*¹ ⁵ pugnando *C* pugnans *S*¹ ⁶ reges *AP*¹ ⁷ igitur *CP*¹ ⁸ *om.* *ACH* ⁹ liber xiiiius *om.* *C* ¹⁰ 13us *H* ¹¹ de . . . Troie] qualiter Palamides Grecorum exercitu apud Thenedan existente honorifice in succursum eorum aduenit *P*¹ ¹² se . . . Troie] euntibus ad obsidionem Troie *C* ¹³ et primo bello *add.* *A* ¹⁴ Pallamedes *C* ¹⁵ Naupli (*et alibi*) *C* Naupuli *P*¹ ¹⁶ Palamedes (*et alibi*) *C* ¹⁷ *om.* *CP*¹ ¹⁸ ergo eum] enim ergo *P*¹

Multis ergo diebus ac¹ noctibus Greci conuenerunt in vnum et precipue maiores eorum ut certa consilia scrutarentur per que ad obsidendam Troyanam² urbem possent utilius et commodius³ peruenire. Prouiderunt⁴ enim⁵ primo ut sub noctis tenebris exquerentur predictum⁶ opus eorum. Sed timore ducti de recessu nauium a loco ubi tunc erant et accessu ad litora urbis Troye ne noctis obscuritas et precipue locorum incognita uera noticia nauibus et nauigantibus posset inferre discrimen, propter⁷ quod ab huius proposito destiterunt, et adhuc ex integro eis refricantibus⁸ multa consilia, solius⁹ Dyomedis consilium ratum fuit, qui inter Grecorum consiliarios tunc hec verba profudit:¹⁰ "Audite,¹¹ vniuersi reges et principes qui nunc presentes potestis aduertere uerba mea, et attendite sensum eorum. Multum enim¹² vereri debemus et multi dedecoris pudore confundi quia iam est annus vnus elapsus et plus quod in hanc terram venimus nec ab ea recedere nos aliqua audacia potuit animare vt Troyam adire uel uidere possemus. Quid¹³ interim peregrinus? Nichil aliud reuera quam inimicis nostris habilitatem prestitimus, ingenium et sensum acuimus in nos adinueniendi¹⁴ materiam ut facilius et potencius ualeant nos deducere in ruinam. Ecce enim iam postquam huc uenimus nec inde discesimus,¹⁵ pro certo notissimum est nobis Trojanis esse superaddita multa subsidia, urbem eorum in defensionem ipsorum¹⁶ nouis muris, uallis, et cauis parauisse in multa compositione pal[lorum]. Facilem enim habilitatem interim habuerunt predicta omnia faciendi et causas et materias eorum uictorie procurandi cum ipsi iam¹⁷ conceperint¹⁸ et pro certo teneant nos aduersus eos procedendi audaciam non habere. Et ideo quanto magis negotium hoc differtur tanto magis nobis dampna et dede(c)ora * procuramus. Puto enim quod, si tanta olim potuissemus animositate feruere quod recta uia, continuato remige Troyane urbis perue(n)issemus ad litora et repente¹⁹ precipue, quod²⁰ facilius nobis²¹ prestasset²² in terram²³ descensus, cum Trojanis improuisis descendissemus in²⁴ ipsis,²⁵ et nunc nos descendere sit necesse illis prouidis et munitis. Moneo ergo, si placet, ut statim, nauibus preparatis, mane diluculo²⁶ nos accingamus ad iter, et apparatibus bellicis institutis, cursu celeri nos ad Troye

Diomedes advises the Greci no longer to aid the enemy by their delay but at once to lay siege to Troia.

f. 63

¹ et P¹P²S¹ ² Troie AH ³ commodosius P¹ ⁴ prouiderunt P¹ ⁵ ergo CP¹S¹
⁶ dictum P¹ ⁷ propter quod om. C ⁸ Et S¹ refrigantibus A referentibus CP¹
⁹ om. P¹ ¹⁰ Dyomedis consilium ut nulla protracta in Trojanorum excidium nauigia dissoluantur add. P¹ ¹¹ Audite . . . eorum om. A ¹² om. P¹ ¹³ dum add. CP¹
¹⁴ adinueniendum AS¹ ¹⁵ quod add. ACHP²S¹ ¹⁶ eorum P¹ om. C ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ Et S¹ perceperint CP¹ ¹⁹ et add. C ²⁰ om. C ²¹ se add. C ²² prestitisset H ²³ terra P¹P² ²⁴ om. P¹ ²⁵ eis C ipsos S¹ ²⁶ diluculo MS.

litora conferamus, et in potenti uirtute bellandi descendamus in terram, obsidionem optatam¹ contra urbem ipsam omni celeritate firmantes. Scire² enim debemus³ quod, Trojanis uolentibus, numquam poterit⁴ nobis hoc fieri nisi per bellorum discrimina et per magnam uirium nostrarum congeriem appositam vndecumque. Rumpamus ergo⁵ moras, omni alia deliberacione postposita,⁶ et quicquid in contrarium posset dici (quicquid sit nobis futurum⁷ prosperum uel aduersum) post terga laxemus, cum ita fieri sit reuera necesse et per aliam viam⁸ venire ad effectus propositorum nostrorum commodius non possimus.”

The Greci draw up their fleet in three squadrons. As they approach land, they are alarmed to behold armed Troiani on the shore ready to oppose them.

Placuit igitur⁹ omnibus absolute datum a Dyomede consilium. Quare sequentis diei aurora surgente, cum multa discrecione, solutis nauibus, portum exeunt, et lato spaciuntur in mari, ibique, pleno sumpto consilio que naues debeant¹⁰ primo precedere et que postea sint¹¹ sequaces,¹² alto pelago se committunt. Primo igitur statuerunt precedere naues c, extensis uelis, signis uentilantibus et uexillis bellicis, eciam in eis castellis erectis, et multo armorum tumultu¹³ munitas. Subsequenter uero faciunt insequi alias naues c. Deinde relique per pelagus insequentes et per ordinem procedentes recto¹⁴ cursu nauigant uersus Troyam. Nec mora, nauigantes in eis Troyana¹⁵ litora vicina¹⁶ conspiciunt et suburbanas vndique staciones, mox inspiciunt ipsam Troyam. Quare flexa gubernacione themonium,¹⁷ ipsius Troyane urbis litoribus appropinquant,¹⁸ in terram descendere sathagentes. Troyani uero uidentes naues ipsas iam¹⁹ eorum litus et litora in tanta multitudine attigisse, subito in²⁰ arma prosiliunt, armati armatos equos ascendunt, et, non expectata ducis seu regis eorum licencia, inordinato cursu festinant ad litus. Greci uero uidentes tantam militum copiam armatorum ad defensionem litoris aduenisse eorum multitudinem sunt admirati. Pociori tamen admiratione sunt moti uidentes²¹ illos²² tam strennue tam docte se gerere * sub tegumentis armorum. Nullus enim fuit inter eos tam audax tam animosus tam fortis qui ad inspeccionem multitudinis Trojanorum uacillantem animum et trepidum non sumpsisset.

*f. 64r

Many of the first hundred ships are dashed to pieces

Sed quia Greci aliter in terram habere non poterant descensum quam per ictus ensium nudatorum et letalis belli conflictum, vniuersi arma capiunt, multa animositate resumpta. Quare Prothesilaus,²³

¹ S¹ desiato N obtentam A tutam CP¹ ob tutam HP² ² scimus P¹ ³ om. P¹ ⁴ a nobis om. P¹ ⁵ igitur CP¹S¹ ⁶ omissa AP¹ ⁷ om. P¹ ⁸ om. P¹ ⁹ Et S¹ enim A ergo H om. P¹ ¹⁰ debebant HP²S¹ ¹¹ sunt P¹ ¹² sequentes CP¹ ¹³ cumulatu P² ¹⁴ rectu P¹ ¹⁵ Troie AH ¹⁶ om. AH ¹⁷ temonum ipsorum A temonem C remorum H ¹⁸ et add. AH ¹⁹ in add. P¹ om. C ²⁰ ad AC ²¹ in add. P¹ ²² illa P¹ ²³ Prothesilium A

Phylardorum¹ rex, qui primus extiterat in ordine nauium uenientium, cum primis centum nauibus primus, in multa animositate securus² terram attingere viriliter³ est conatus. Sed multe ex nauibus ipsis, uentorum multa rabie inpellente, uelis extensis, in terram veniunt. Quare⁴ multe franguntur ex illis, propter quod multos ex⁵ nauigantibus⁶ in⁷ illis mare uiuos absorbit. Et qui uiui ex eis peruenire⁸ potuerunt⁹ in terram a Tro(y)anis in multo martyrio perimuntur, multorum flagellorum¹⁰ acerbitate concussi.¹¹ Tinnit¹² ether in ferientium ictibus, densantur nubes in aere ex emissione¹³ continua sagittarum, vicine aque litoris interfectorum cruore rubescunt, ex quorum nece¹⁴ patenter datur intelligi quantus fuerit letalis descensus Grecorum in terram. Numquam legitur exercitum aliquem tanta infelicitate, tanto discrimine in terram hostium descendisse. Sed post predictas centum naues alie centum insequentes easdem in eundem locum adueniunt.¹⁵ Non tamen repente in terram feriunt¹⁶ sicut prime, sed uelis earum multa commoditate depositis, terram preuia¹⁷ discrecione attingere sunt conate. Quare nauigantes in illis in terram descendere iam anhelant. Quos Troyani in¹⁸ armata manu recipiunt uiriliter, prohibentes eorum accessum in terram. Greci uero in predictis nauibus existentes, paratis balistis innumerabili quantitate, in crebris ictibus sagittarum Troyanos arcent a litore. Ex quarum letiferis ictibus mortui multi cadunt. Secedentibus ergo parum pre balistarum timore Troyanis, Greci prosilientes a nauibus in terram ueniunt, et nauigantibus in primis nauibus, si qui sunt, succurrere moliantur. Vnde¹⁹ dirum et letale bellum contra Troyanos instituerunt. Illic²⁰ Prothesilaus²¹ rex, qui iam in terram descenderat, mirabilia contra hostes de sue strennuitate persone commisit. Infinitos ergo ex Troyanis suo ense peremit et mirabilis adiutorii subsidia tunc prestitit Grecis suis. Nisi enim solus ipse fuisset, omnes Greci qui terram attigerant²² et descenderant in ipsam²³ sine dubio mortis exicia²⁴ finaliter incurrissent. Sed quid profuit Prothesilai²⁵ animosa defensio, cum forte tantum vii milia Grechorum pugnam foueant aduersus c milia Troyanorum? Committitur ergo mortale prelium inter eos. Sed uidentes Greci nullum eis posse²⁶ ad naues fauere fuge subsidium, cum illis

by a tempest.
Prothesilaus is
slain by Hector.

¹ Et S¹ Phylardorum A [de] Pilarche B (v. 7125) Philaceorum C Phylarcorum P¹ ² secure P¹ ³ Et S¹ violenter C om. P¹ ⁴ quarum P²S¹ ⁵ om. CP¹ ⁶ nauibus AH nauigantes C ⁷ Et S¹ om. AHP¹ ⁸ om. P¹ ⁹ poterant H venire add. P¹ ¹⁰ tormentorum A ¹¹ truncati CP¹ ¹² tinnit ether] Tunc ether AH ad hec CP¹ timuit ether S¹ ¹³ missione P¹ ¹⁴ uoce AH ¹⁵ perueniunt P¹ ¹⁶ ueniunt CS¹ ferunt P² ¹⁷ primam A prima C ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ Vnde . . . instituerunt om. CP¹ ²⁰ Ille C ²¹ Prothesilius A Protheselaus (et alibi) H ²² attingerant P¹P² ²³ ipsa P¹P²S¹ ²⁴ Et S¹ exercicia A excidium C excidia P¹ ²⁵ Prothesilai A Prothesilao C ²⁶ om. AP¹

*f. 64^v naues ascendere non sit * tutum et commendare se fluctibus et¹ pro-
fundi maris hyatibus sibi non videant esse salubre, malunt in terra²
eorum uitas³ extinguere quam in fluctuum ceca profunditate de-
mergi. Instaurant ergo bellum in ea animositate qua possunt.
Multi tamen ex eis⁴ ferro trucidante depereunt⁵ et harene
bibule ex ferro cadencium sanguinis⁶ riuos⁷ absorbant,⁸ Tro-
yanis pre eorum multitudine seuiantibus crudeliter contra eos.⁹
Igitur¹⁰ Greci in¹¹ angustia se defendunt et in multo interitu per-
sonarum usque ad extrema litoris retrocedere¹² sunt coacti. Qui
omnes amara nece subito periissent, nisi Archelaus¹³ et Prothenor
statim¹⁴ terram cum eorum nauibus attigissent. Qui in multa
uirtute bellandi, uelint nolint hostes eorum, descendunt a nauibus
et¹⁵ in multa potencia preliancium succurrunt¹⁶ suis, occurrunt¹⁷
etiam hostibus, et maxima uiolencia se defendunt. Instauratoque¹⁸
bello cum ceteris, qui, animositate resumpta, in bello durius se pre-
sentant, acriter bellum fouent, et in multo sine dubio eorum¹⁹ per-
sonarum discrimine preliantur. Tunc superuenit dux Nestor, qui
cum suis nauibus terram applicuit, et sitienti animo succurrendi²⁰
suis²¹ salui²² descendunt in terram, prelio subito se inmiscunt. Fran-
guntur lancee, sibilant per aera multe sagitte uolantes, tinniunt
enses, cadunt occisi, et aer clamore multo confunditur deficiencium²³
ad ruinas, Archelao²⁴ et Prothenore, uiris strennuis, multos²⁵ inter-
ficiantibus ex²⁶ Troyanis. Tunc rex Ascalus²⁷ et rex Alacus²⁸ cum
eorum nauibus ad litus applicant et cum eorum uiris pugnantibus
descendunt in terram, in bellum prosiliunt animosi, et in Troyanos
uiriliter irruunt sic dure sic acriter quod eos retrocedere co(e)ge-
runt. Sed Troyanorum innumerabilis²⁹ multitudo que nondum³⁰ bel-
lum attigerat³¹ in Grecos impetuose se dirigit, et exasperato bello in
maiori feruore, Greci retrocedere sunt coacti, qui, iam ulterius re-
sistere non ualentes, retrocedendo extremum peruenerunt ad litus.³²
Tunc Vlixes rex cum suo nauigio in terram applicuit, qui celeri cursu
cum multa caterua pugnantium descendit et uenit ad bellum. Com-

¹ in CP¹ ² Et S¹ terram ACP¹P² ³ vitam AH ⁴ pereunt add. P¹ ⁵ cum add. AHP²
⁶ om. AHP²S¹ ⁷ uiuos AH ⁸ absorbeant AHP²S¹ ⁹ Inde add. P¹ ¹⁰ Inde C ¹¹ hac
add. P² om. P¹ ¹² recedere P² om. P¹ ¹³ Achilles A Archebalus C ¹⁴ in add. HP¹ ¹⁵ om.
AH ¹⁶ succurrerent P¹ ¹⁷ occurrerunt P¹ om. C ¹⁸ Et S¹ instaurato quo A instaurato
ergo C instaurato quoque H instaurato iterum P¹ ¹⁹ earum HS¹ om. CP¹ ²⁰ succur-
rendi . . . suis] socorrere i suoi N ²¹ Et sui AH ipsis CP¹S¹ ²² salue CP¹S¹ ²³ deficiente
CP¹ deficientibus S¹ ²⁴ Achillao A Archebalo C ²⁵ nichilominus add. CP¹S¹ ²⁶ de CP¹
²⁷ Ascallus AH Ascalafus (in text. Ascaloz) B (v. 7259, nota) Ascarus C ²⁸ Almenus B
(v. 7259) Alagus CP¹ ²⁹ innumerabilis multitudo om. P¹ ³⁰ Et S¹ non AHP¹ nun-
dum CP² ³¹ attingerat AP² ³² De primo bello facto per Grecos contra Troianos in
quo Vlixes interfecit Philomenum add. C

mittitur ergo bellum durissimum. Resumunt Greci viros in Vlixis aduentu¹ et facientes impetum in Troyanos viriliter ipsos expugnant. Vlixes autem,² uelut leo rugiens in medio acierum,³ insignis armis et lancea quam gestabat in manu, multos interficit ex Troyanis, nunc alios uulnerat, nunc alios prosternit ab equis. Quem dum Philimenis,⁴ * rex Paffagonie,⁵ uidit in tanta strennuitate bellantem, tanta damnificantem clade Troyanos, eques irruit in Vlixem, et⁶ ab equo deiecit,⁷ et⁸ Vlixes necesse habuit pedes bellare. Sed Philimenis,⁹ vibrata¹⁰ in¹¹ Vlixem lancea quam gerebat, pulsu¹² durissimo percussit Vlixem tam grauitur et tam dure quod, eius scuto confracto, fulgentis lorice peruenit ad squamas. Quibus discissis¹³ et apertis in ictu, Vlixes impellentis ictum sustinere non ualens in terram cecidit resupinus. Nec tamen multo¹⁴ ex inflicto sibi uulnere stupefactus insurgit celer, et uibrata aduersus Ph(i)limenem¹⁵ lancea quam gerebat in multis uiribus lacertorum, ex summitate scuti uersus gulam Philimenis¹⁶ uulnere letali percussit. Nam eius confractis armis et lorica disrupta, impellentis Vlixis acuta et secabilis¹⁷ lancea eius gule organicas venas intercidit. Qua¹⁸ de causa Philimenis¹⁹ letaliter uulneratus ab equo decedit²⁰ semiuius. Quem Troyani putantes extinctum in multa uirtute²¹ bellandi ipsum²² a manibus Grecorum eripiunt, et²³ in scuto²⁴ positum, uelut exanimem, transmiserunt in Troyam. De putatiua²⁵ igitur morte Philimenis Troyani turbati sunt ualde, et nisi fuisset ille casus qui tunc intercidit de uulnerato²⁶ Philimene,²⁷ totus Grecorum exercitus qui descenderat et debellabat²⁸ in terra²⁹ deuictus infallibiliter uite sue ultima dispendia defleuisset. Sed ad³⁰ hec Thoas,³¹ rex Tholie,³² cum suis nauibus et Agamenon rex, totius³³ exercitus imperator, cum suis, Menelaus rex³⁴ cum suis, et nobilis Thelamonius Ajax cum suis ad litus applicant,³⁵ subito descendunt³⁶ in³⁷ terram, Troyanis intendentibus circa bellum asperrimum contra Grecos alios qui parum ante descenderant et inuicem cum Troyanis prelium confouebant. Vniuersos ergo equos eorum a nauibus extrahunt, et eis ascendentibus in³⁸ eosdem,³⁹ in multa pugnandi⁴⁰ uirtute prelio se inmiscent, aduersusque Tro-

f. 65

¹ adventum CP¹ ² uero P¹ ³ aciei P¹ ⁴ Phylomenus C Philomeus H ⁵ Paragonome A
⁶ eumque C eum P¹ ⁷ eundem add. S¹ ⁸ itaque A ita quod H ⁹ Philomenus C Philomeus
H ¹⁰ fibrata MS. ¹¹ in Vlixem om. CP¹ ¹² impulso CS¹ in pulsu P¹ ¹³ descisis uel
disruptis A disruptis H ¹⁴ multum C om. HP¹S¹ ¹⁵ Philomenem (et alibi) H Philomenis P²
¹⁶ Philemeni C Philimenem P¹ Philomenis (et alibi) P² ¹⁷ Et S¹ secabili CP¹ ¹⁸ Qua . . .
causa] Et idem C Quare P¹ ¹⁹ Philemenus (et alibi) C ²⁰ cecidit P¹ ²¹ om. P¹
²² om. P¹ ²³ om. P¹ ²⁴ scutoque P¹ ²⁵ dura CP¹ ²⁶ uulnere C ²⁷ Philomeni
P² ²⁸ bellabat CP¹ ²⁹ terram P¹P² ³⁰ ad hec] ad hoc AS¹ om. CP¹ ³¹ Thoas et
A Atheas CP¹ ³² Tollie C ³³ om. P¹ ³⁴ om. P¹ ³⁵ applicantes C applicuit H ³⁶ Et S¹
descenderunt ACH ³⁷ in terram om. AH ³⁸ om. P¹ ³⁹ eisdem AH ⁴⁰ bellandi A preliandi P¹

yanos impetum facientes, frangunt lanceas et in ipsarum¹ fragore innumerabiles Troyanos prosternunt ab equis, quosdam mortuos et quosdam letaliter uulneratos. Instauratoque bello, multi intereunt de Troyanis. Tunc Prothesilaus,² rex Phylardorum,³ multo labore lassatus,⁴ qui tot labores armorum passus extiterat illo die, parum a bello secessit, et ut respiracionis auram assumeret ad litoris extrema peruenit, ubi bellum fuerat⁵ primitus inchoatum. Ibique percepit quasi omnes suos in bello premortuos, in quorum morte latentes multas produxit lacrimas et multum exinde commotus * ad iram spiritum reassumpsit⁶ ut ad bellum iterum se conferret, sperans de suorum nece vindictam consequi in multorum interitu Troyanorum. Sicque suis equis et aliorum suorum extractis a nauibus que a uentorum rabie salue demum euaserant, equum suum potenter ascendit, suorum necem cupidus uindicare. Furens igitur⁷ ense nudo multos⁸ ex Troyanis interficit, multos ab equis prosternit, et multos uulnerat ex eisdem. Tunc rex Perses Ethyopie⁹ cum multa militum comitua a Troyana urbe ueniens furibundo animo bellum intrat et in aduentu¹⁰ Ethiopum¹¹ prelium¹² durius instauratur. Tantam igitur Troyani in eorum¹³ aduentu sumpserunt uirtutis audaciam quod, quasi facti recentes in viribus, Grecos impetuose dirumpunt, duris uulneribus eos ledunt, ipsos opprimunt, et oppressos per uolentiam retrocedere cogunt ad litus. Ibique Greci fuissent reuera deuicti, nisi strenuus Palamides cum suis nauibus applicuisset in terram. Qui statim cum suis militibus, equis abstractis¹⁴ a nauibus, in bellandi desiderio et succurrendi suis equum ascendit, irruensque in bellum letale certamen instaurat. In eius¹⁵ enim¹⁶ aduentu insultant¹⁷ Greci, animositate resumpta, et ipse Palamides ad exterminium Troyanorum furibundus intendens¹⁸ in Sigamon,¹⁹ fratrem regis Menonionis²⁰ et nepotem regis Persei,²¹ qui tunc in armorum strennuitate de se²² mirabilia faciebat, irrui in uirtute bellandi, et in pacta²³ in eum sua²⁴ secabili lancea per medias costas eius, ipsum exenterat et ab equo prosternit extinctum. Eoque dimisso, se dirigit in crebras acies Troyanorum, dirumpit²⁵ turmas, infinitos ex Troyanis interficit, qui eum uelut mortem undique metuentes,²⁶ in eius congressu²⁷

¹ earum P¹ ² Prothesilaus (et alibi) A ³ Philaceorum C ⁴ laxatus P¹ ⁵ om. P¹
⁶ assumpsit A resumpsit P¹ ⁷ ergo P¹ ⁸ ergo add. P¹ ⁹ Thiopie P¹ ¹⁰ aduentum AP¹
¹¹ Ethiopis C Thyopum P¹ ¹² om. P¹ ¹³ Et S¹ eius ACH ¹⁴ extractis P¹ ¹⁵ cuius P¹
¹⁶ om. HP¹ ¹⁷ resultant P¹ ¹⁸ incedens P¹ ¹⁹ Sagamon AH Sicamon (in text. Sicamor)
B (v. 7471, nota) Sygamonem P¹ Sygamon P² ²⁰ Merionis H Mennonis . . . regis om. P¹
²¹ Perses (in text. Sersès) B (v. 7473, nota) Persey C ²² dici add. CP¹ ²³ S¹ impincta AC
impuncta H impincta P¹P² ²⁴ in add. P¹ ²⁵ dirupit P¹ ²⁶ intuentes P¹ uenientes P²
²⁷ congressus A ingressu CP¹ aggressu S¹

faciunt sibi uiam. Clamor ergo fit maximus in occisorum excidio. Nam et Troyani Palamidis sustinere impetum non ualentes per longum terre spacium retrocedere compelluntur. Erant¹ iam per fuge subsidium Troyani dare terga coacti. Tunc ille strenuissimus² militum fortissimus Hector, quasi ad uoces clamantium excitatus, ab urbe Troyana in comitiua multorum egreditur, bellum ingreditur, flammis furens accensis et micantibus fulgens in armis et³ incisoria lancea, scutum gerebat auri fulgore compositum, depictum ad ymagine trium leonum. Grecos igitur potenter inuadit,⁴ et diuisis⁵ aciebus circumquaque per medium,⁶ irrefragabili⁷ uirtute bellandi Prothesilao⁸ regi uenit obuius, qui Troianos in ore sui gladii perimere non cessabat. Sicque * in eum irruens ense nudo, cum in Grecos longe ante lanceam confregisset, eleuato brachio, in sue uirtutis potencia Prothesilaum percutit⁹ sic quod a summo uertice ipsum scindit per medium usque ad iacencias¹⁰ umbilici, non obstantibus armis eius. Cadit ergo nobilis et strenuus rex Prothesilaus¹¹ extinctus,¹² et Hector, ipso dimisso, ruit in alios et quoscumque sui mucronis ictu contingit¹³ certum est eos dies ultimos terminare. Non multum iam per turmas dicerat et tantos iam morte peremerat quod ceteri timore preterruti, quasi mortis interitum,¹⁴ uitant illum. Et interrogante vno ab alio quisnam esset in multi doloris excidio, antonomastice noscunt illum esse uidelicet Hectorem, omnium forcio-rem. A facie igitur eius Greci fugiunt, eius ictus tollerare letiferos non ualentes, et sic dum persistit in bello Greci deficiunt. Sed lassatus¹⁵ secedit a bello. Campum et vires Greci resumunt — quod occies uel decies contigit illo die.¹⁶ Sol¹⁷ iam uergebat ad uesperas cum Hector, quodammodo armorum fatigacione lassatus,¹⁸ urbem intrauit, relictis ceteris qui prelium acerrimum committebant. Et Troyanis uiriliter aduersus¹⁹ Grecos insistentibus, iam Greci quasi deuicti terga dare parabant, cum ille fortissimus Achilles cum suis nauibus et Mirmidonibus terram applicuit. Qui descendens in eam cum suis omnibus bellum intrat, ruit acriter in Troianos. Resurgunt Greci in Achillis aduentu,²⁰ in cuius comitiua venerunt plus quam tria milia²¹ pugnatorum. Bellum committitur maximum, multa fit cedes et strages maxima, ruunt hinc inde interfectorum

¹ quippe *add. AH* ² strenuus *P¹* ³ *om. P¹* ⁴ inuasit *CP¹S¹* ⁵ *Et S¹ diuersis ACH* ⁶ ruptis *add. C* ⁷ iniefragabili *MS.* ⁸ Protesilago *P²* ⁹ percussit *CP¹*
¹⁰ *S¹ iacencias AP¹ iacencia C adiacencias H aiacencias P²* ¹¹ Prothesilaus et *A* Prothesilaus *P² et add. H* ¹² *est add. AH* ¹³ contigit *P¹* ¹⁴ iudicium *C ymbitum P¹* ¹⁵ *laxatus P¹P²* ¹⁶ De Achille descendente in terram Troianorum cum suis militibus causa bellandi *add. C* ¹⁷ igitur *add. CP¹S¹* ¹⁸ *laxatus P¹P²* ¹⁹ aduersus Grecos *om. CP¹* ²⁰ aduentum *P¹* ²¹ militum *add. C peraga add. P¹*

cadauera et potius ex Troyanis. Nam ille fortis Achilles in ore gladii ipsos insequitur, qui ex ipsis interficit infinitos, sternit, et uulnerat in multa effusione cruoris. Iam omnes alie naues litus attigerant, iam omnes existentes pugnantes in illis in terram venerant, et se ingesserant in conflictum.¹ Quorum Troyani potenciam sustinere pre multitudine non ualentes, Achille ipsos letaliter opprimente, terga sunt dare coacti et fuge subsidio se in Troyanam urbem recipere moliuntur. Illic magnus clamor exuberat et uociferaciones² intonant anxiose in³ morientium casu et⁴ doloribus percussorum. Illic⁵ Achilles interfectorum cruore vndique madefactus infinita⁶ post se cadauera deserit et multa de⁷ fugientibus addit illis. Iam fugaces⁸ Troyani ciuitatis eorum portas attigerant,⁹ ipsas intrare tumultu maximo sathagentes. Illic strages fit maxima. Illic * Troyani ab insequentibus intercepti, qui in¹⁰ eam intrare non potuerant, morientes cadunt in limine et¹¹ ante ora patrum¹² filii trucidati vitam exhalant. Magna et innumerabilis committitur cedes in introitu, et fuisset amplius ualde maior, nisi ille uirtuosus Troylus,¹³ Paris, et Deyfebus cum multis militibus¹⁴ intrare uolentibus occurrissent. In quorum occurso cessauit cedes, et superueniente noctis umbraculo, prelium est direptum.¹⁵ Troyani ergo¹⁶ ciuitatis portas duris firmant repagulis et Achilles cum Grecis in multa gloria¹⁷ rediit ad litus.

After the first day's fighting the Greci pitch and fortify their tents and then snatch what sleep they can.

Tunc Agamenon rex, explorato loco decenti, mandauit in eo figi tentoria, vniuersos monet commode se locari et, distinctis locis vnicuique maiorum tentoriis et papilionibus¹⁸ eleuatis, vniuersi collocauerunt¹⁹ se commoda qua²⁰ poterant stacione, et qui tentoria non habebant, tuguriis²¹ nouis instructis,²² noua²³ parant²⁴ hospitia et receptacula mansionum. Equis autem eorum, prout melius possunt, commoda stabula statuunt, et rebus omnibus necessariis eductis a nauibus, ipsisque nauibus in fortibus²⁵ funibus colligatis²⁶ firmiter et tucius institutis in multarum ponderibus anchorarum iniectarum in mari, eadem nocte obsidionem in multa commoditate, decernente Agamenone, firmauerunt, cum in²⁷ multis ignibus et ardentibus facibus noctis tenebras elusissent.²⁸ Et²⁹ non minus in exercitu fulgor fictitius apparet quam si diei claritas radiaret, institutis in eorum

¹ conflictu *P¹P²* ² vociferantes *AHP¹S¹* ³ Et *S¹ om. AHP²* ⁴ a *CP¹* ⁵ ille *CP¹*
⁶ infinito *P¹* ⁷ ex *C om. P¹* ⁸ Et *S¹* fugientes *A* per fugas *C* fuga *P¹* ⁹ Et *S¹* attingerant
AP² attigerat *P¹* ¹⁰ om. *AC* ¹¹ om. *P¹* ¹² parentum *C* ¹³ Tilus *A* Troillus *P²* ¹⁴ om. *P¹*
¹⁵ Et *S¹* arreptum *AHP²* detentum *P¹* ¹⁶ tunc *C om. P¹* ¹⁷ comitiua *AH* ¹⁸ papilionibus
A pauillionibus *C* pambilionibus *P¹* ¹⁹ locauerunt *CP¹* ²⁰ quod *P¹* ²¹ tuguriis *C* teguriis
P¹ ²² Et *S¹ om. AHP²* ²³ sibi *add. CS¹* igitur *add. P¹* ²⁴ parabant *CP¹* ²⁵ fortibus
funibus] portibus *P¹* ²⁶ collocatis *HP¹* ²⁷ igitur *S¹ om. CP¹* ²⁸ elucescenti *A* elucis-
sent *H* eluciscunt *P²* exclusissent *S¹* ²⁹ Et . . . minus] Et non *A* Necnon *H*

tuitionem¹ multis licciis, precedentibus altera alteram tam² in propinquis eis quam eciam locis spaciis in remotis, Troyanis ipsis nulla eis nocte ipsa³ impedimenta prestantibus, quia⁴ clausis portis, nullus ex eis nocte illa exiuit ab illis. Post obsidionem uero firmatam, prout melius potuit, nocte illa ille peruigil Agamenon, qui nulla poterat sompni occupari quiete, uigiles ordinauit excubias circumquaque in multo modulamine fistularum et maxima multitudine armatorum, qui totum exercitum a cecis insidiis tuerentur et in eorum uigiliis reliqui fida securitate iacerent. Sicque sub noctis superstitis portione nonnulli qui marina nauigacione fuere lassati⁵ et qui multo fuerunt prelio depressi ad quietis requiem assumendam absque armorum suorum deposicione se sternunt donec aduenientis diei serena pandatur aurora. Et hoc fuit primum bellum inter Troyanos et Grecos cum⁶ Greci descenderent⁷ in terram.⁸

[Incipit⁹ liber¹⁰ xvus¹¹ de¹² secundo bello, iam obsidione firmata.]

*Exclusis itaque¹³ tenebris noctis illius, quas mane facto fugauit aurora consurgens, sole suis radiis terre¹⁴ faciem illustrante, ille strenuus bellicosus¹⁵ vir Hector, actor et dux Troyani exercitus, circa ducatum ipsius curiosus existens, facto diluculo vniuersos bellatores suos mandauit armari, et eos in cuiusdam campi planicie¹⁶ in medio ciuitatis Troye gremio constituti, ubi templum Dyane dee constructum extiterat, statuit conuenire, et distributis eis bellicosa prouisione per turmas et cuneos et aciebus ex eis sufficientibus ad illius diei prelium ordinatis, vnam de portis ciuitatis Troye que Dardanides¹⁷ dicebatur aperiri mandauit. Et conuocatis ad se duobus de consanguineis suis, Glaucone¹⁸ scilicet, filio regis Licie,¹⁹ et Cycinalor,²⁰ fratre suo naturali, ductum prime aciei concessit et delegauit eisdem.²¹ In qua prima acie mille milites statuit bellatores, viros utique fortes et bellorum expertos, tam de regno Licie quam de²² Troya.²³ Et eis in nomine deorum ab ipso Hectore data licentia, in victoriae signo predictam portam Dardanidem²⁴ exeunt, et

f. 67

The second battle. At daybreak Hector organizes nine Trojan battalions.

¹ tuicionum P¹P² ² om. P¹ ³ illa CP¹ ⁴ Et S¹ qui AHP¹P² ⁵ lassati P¹P² ⁶ cum . . . terram om. P¹ ⁷ descenderunt CP² ⁸ De secundo bello obsidione formata add. C ⁹ om. ACH ¹⁰ liber xvus om. C ¹¹ ius H ¹² de . . . firmata] qualiter Hector exercitum Troyanorum omnes acies ordinauit P¹ ¹³ igitur CP¹S¹ ¹⁴ terre faciem] terram P¹ ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ planiciem P¹S¹ ¹⁷ Dardanidos A ¹⁸ Glaucon B (v. 7694) deest D Glancone H Glauchone P¹ ¹⁹ Litie C ²⁰ Sinabor AH Cinabor C Cinalor P² ²¹ eidem P¹ ²² de add. CP¹ ²³ Troye CP¹ ²⁴ Dardanidam A Dardanicam C

eundo¹ sagacibus et² lentis incessibus³ ad Grecorum exercitum appropinquant. Predictae prime igitur aciei predictus⁴ Hector alios mille milites prudentes adiecit, quos sub ductu Thesei,⁵ regis Tracie,⁶ et Archilogi,⁷ filii regis ipsius, virorum non sine magna strennuitate, commisit, et dedit eis in nomine deorum benigne licentiam ut prime aciei pariter iungerentur. Secundam uero aciem statuit, in qua iii milia militum forcium et pugnancium deputauit, quam sub ductu commisit bellicosi regis Frigie,⁸ regis Xantipi,⁹ et regis Alcani,¹⁰ virorum magne uirtutis. Et¹¹ ad mandatum Hectoris sub uictorie signo per predictam portam exeunt ciuitatem,¹² ad Grecorum exercitum sagaciter procedentes. Terciam autem aciem, ex¹³ tribus milibus militum constitutam, sub ductu bellicosi Troyli¹⁴ Hector ipse commisit, et monens eundem affectuosis¹⁵ sermonibus¹⁶ in eum¹⁷ hec uerba profudit:¹⁸ "Carissime frater mi, summa leticia cordis mei, ualde dubitare¹⁹ me cogit inmoderata animositas tui cordis ne inconsulte et prodigaliter exerceas te in bello. Rogo te ut serues omni custodia * corpus tuum et a stulticiis declines inmensis, ne totum tue strennuitati te committas inprouide, sed bellis sic sagaciter pociaris, ne inimici nostri, affectantes²⁰ quam plurimum casus nostros, de tua facilitate letentur. Vade igitur feliciter in nomine deorum nobis fauencium et uictor²¹ incolumis ad ciuitatem tuam redeas, sicut opto". Cui²² Troylus: "Carissime domine, fauentibus diis uereri aliquatenus non oportet, quoniam a mandatis tuis, tamquam karissimi fratris et domini, numquam infallibiliter declinabo." Et hiis dictis cum comitiua predictorum trium milium militum per portam feliciter egreditur ciuitatis in signis armigeris. In cuius scuto campus erat totus azureus,²³ depictis in eo tribus leonibus deauratis, et ad Grecorum exercitum animosus accessit. Hector uero quartam aciem ordinauit, in qua posuit tria²⁴ milia militum et milites septingentos, quos sub dictu disposuit regis Larisse dicti Hupon. Grandis erat enim iste Hupon, homo fortissimus, bellicosus multum, et prelia multum affectans, adeo quod in toto exercitu Troyanorum nullus preter Hectorem forcior putabatur. In cuius²⁵ comitiua extitit copiosus²⁶ uir, ualde strennuus, Ardeus²⁷ de predicto regno Larisse.

¹ exeundo P¹ ² et lentis om. CP¹ ³ passibus P¹ ⁴ dictus AH ⁵ Thesey CP¹ Therei H
⁶ Therace B (v. 7721) ⁷ Archilegi P² ⁸ Frise B (v. 7738) ⁹ Xantipus (in text. Antipus) B
(v. 7739, nota) Xantypus (in text. Antiphus) D (23, 1, nota 2) MS. L Xanxipi A Canicanci
C Contanci P¹ Xamptipi P² ¹⁰ Alcanus (in text. Thalamus) B (v. 7739, nota) Ascanius D
(23, 1) ¹¹ om. P¹ ¹² ciuitatis HP² S¹ ¹³ a CP¹ ¹⁴ Troyoli P¹ ¹⁵ effectuosus P¹ ¹⁶ precibus A
uocibus P¹ ¹⁷ Et S¹ om. AHP¹ ¹⁸ O add. A Qualiter Hector monens Troyolum illum extitit
alloquutus add. P¹ ¹⁹ om. CP¹ ²⁰ affectantes . . . nostros om. AH ²¹ et add. CP¹ S¹ ²² Cui
Troilus] Ad Hectoris uerba sic Troyolus P¹ ²³ aureus AHS¹ ²⁴ tria milia] trium militum P¹
²⁵ om. P¹ ²⁶ Et S¹ Cupesus B (v. 7789) Capiosus H Cupiosus P² ²⁷ Ardeus CS¹ ardens H

Qui ad predictum exercitum Grecorum vnanimiter anhelantes, ab Hectore obtenta licencia, per eandem portam exeunt ciuitatis.¹ Huic etiam quarte aciei Hector ducem fore constituit, cum predicto rege Larisse, Dinadaron² naturalem et dilectissimum fratrem sibi, propter strennuitatem ipsius. Quintam autem aciem constituit Hector sub ductu regis³ Cisonie⁴ cum gente sua de⁵ Cisonia. Hii autem Cisones⁶ erant fortissimi et statura grandes ualde nimis ut gigantibus⁷ similes putarentur. Et huius regis⁸ arma erant hyalina⁹ siue flaua sine aliquo intersigno. Et huic aciei Hector ducem constituit Polidamam,¹⁰ fratrem suum, qui, ab Hectore obtenta licencia, in comitiua suorum festinat ad hostes. Sextam uero aciem Hector, de gente Poenia,¹¹ stabiliuit sub ductu regis eius¹² Pretemessi¹³ et ducis eius Serepes,¹⁴ virorum utique strennuorum. Sed huius gens¹⁵ ad bellum procedebat¹⁶ inermis,¹⁷ lorica non indigens,¹⁸ casside, siue scuto. Eius autem gentis studium arcus erat et longas¹⁹ pennis cauda²⁰ tenuis uestire sagittas dum eorum capitum ex acutis ferris * superimmissis²¹ cacumina coronarent, cum quibus letalia uulnera eorum hostibus infligebant, equis fugacibus et fortibus insequentes. Huic etiam aciei Hector Deifebum, naturalem²² et legitimum fratrem suum, prefecit²³ in ducem, qui, ab eo obtenta licencia, ad eius hostes in comitiua suorum²⁴ se contulit animosus. Verum huic aciei Hector innumerabilium militum²⁵ multitudinem armorum adiecit et specialiter illos qui de²⁶ regno dicebantur Agreste,²⁷ sub ductu regis Hesdras²⁸ et regis Phylon.²⁹ Hic autem rex Phylon mirabilem currum habebat, totum ex heboris integritate constructum, dum eius rote tantum essent ex hebano, uestite desuper auro puro. Cuius testudo superinposita tota erat gemmis et lapidibus preciosis, auro et argento contexta. Hic³⁰ currus a duobus fortibus et pugnacibus militibus constipatus erat. Hiis autem duobus regibus, scilicet³¹ Hesdras³² et regi³³ Phylon, Hector preposuit Pithago-

*f. 68r

¹ ciuitatem CP¹ ² Darnachum A Dinart (in text. Cadarz) B (v. 7799, nota) Dunacum C Dimarchum HP² Dynadam P¹ (cf. Cador de Insulis et Dinadaron in indice) ³ Remus B (v. 7807) ⁴ Cysonie A ⁵ de Cisonia om. AH ⁶ Cysones A Cisories C ⁷ giganti P¹ ⁸ regni AH ⁹ illina MS. ¹⁰ Et S¹ Pollidamem C Polidamem P¹ ¹¹ S¹ Poenna A Peoine B (v. 7853) Pheonia C Poemia H Pennonia P¹ Peonia P² ¹² om. HP¹ ¹³ Et S¹ Pretemesus B (v. 7855) Prethomesi C Prothemesi P¹ Precomosi P² ¹⁴ Steropeus B (v. 7856) Seropes C Secreps H Steropes P² ¹⁵ gentes dum C gentes P¹ ¹⁶ Et S¹ procedebant CP¹ procedit P² ¹⁷ Et S¹ in armis A inermes ibant C inermes P¹ ¹⁸ indigent CP¹ ¹⁹ longis AH ²⁰ caude CH ²¹ Et S¹ supermissis CP² superinmissa H supermissi P¹ ²² naturalem et legitimum] Et S¹ naturalem et A om. C ²³ Et S¹ perfecit A prefert CP¹ ²⁴ multorum CP¹S¹ ²⁵ om. P¹ ²⁶ de regno om. P¹ ²⁷ Egreste P¹ ²⁸ Esdras A Hesdras (in text. Edras) B (v. 7881, nota) Dextras C Adrastus D (23, 4) (omittit in indice Meisterus) Hestras P¹P² ²⁹ Pholon A Fion B (v. 7882) Phylon CHP² Amphius D (23, 5) (omittit in indice Meisterus) ³⁰ Hic . . . erat] Cf. Dui dromadaire le traient B (v. 7905) Questo carro era menato da due Dromedarij forti era fornito di caualieri combattenti N ³¹ simul P¹ ³² Dextras C Hestras P¹ Exdrax P² ³³ om. CHP¹

ram,¹ fratrem suum, qui celeriter cum² eisdem ad hostes se dirigit,³ Hectoris licencia iam obtenta. Hector uero circa sue propositionis intentum uiriliter perseuerans inclitum Heneam, de quo supra⁴ sepe⁵ retulimus,⁶ septime preposuit⁷ aciei. In cuius comitiua omnes milites et equites de districtu Cunii⁸ deputauit,⁹ qui a quodam nobili amirato Eufremio¹⁰ nomine regebantur. Qui omnes, ab Hectore obtenta licencia, ciuitatem exeunt, debita festinancia se iungentes supradictis aliis aciebus. Octauam autem aciem Hector esse constituit de¹¹ Xerses,¹² rege¹³ Persarum, et eius gente,¹⁴ cui preposuit Paridem, fratrem suum, et ipsum ammonuit quod, quamuis ad alias¹⁵ acies festinanter¹⁶ accederet, non tamen bello se ingerat, nisi se presente, quem¹⁷ proxime¹⁸ subsequi intendit festinus. Cui Paris omnibus mandatis eius deuotissime se parere respondit, et sic ab eo affectuosa obtenta licencia, in comitiua gentis sibi deputate ciuitatis Troye feliciter portam exit. Nonam uero aciem ipse Hector moderari statuit ductu¹⁹ suo, constituens eam ex oriundis nobilibus²⁰ et fortibus²¹ equitibus vrbis Troye, ducens in ea secum decem de fratribus suis naturalibus, quos animosiores et in bello potius expertos agnouit, ordinatis in ea quinque milibus militum pugnatorum, qui in eius comitiua cum eo egrederentur ad²² bellum.²³

Hector bids Priamus remain with

*f. 68^v

a reserve near the farthest Greek stockade to give aid, if necessary.

Ipse autem Hector, necessariis²⁴ et²⁵ fidelibus armis circumquaque²⁶ munitus, equum suum ascendit nomine Galateam,²⁷ de cuius magnitudine, fortitudine, *pulchritudine, et suis²⁸ aliis uirtutibus mirabilia scripsit Dares. Eques uero Hector, in eo armatus ut erat, ad regem Priamum patrem suum loquutus accedit, cui dixit hec uerba:²⁹ "Karissime pater, habeto³⁰ tecum³¹ mille quingentos milites, quos³² in tua³³ deputo³⁴ comitiua, cum quibus et omnibus peditibus pugnancibus huius urbis sitis³⁵ circa licias Grecorum, illas scilicet que plus ab aliis liciis sunt remote, cautus³⁶ existens³⁷ ne quis ultra pre-

¹ Pitagoras *B* (v. 7914) Pythagorem *A* Pictagorem *HP*¹ Pictagoram *P*² ² cum eisdem *om.* *CP*¹ ³ *Et S*¹ dirigunt *CHP*¹*P*² ⁴ *om.* *AH* ⁵ *Et S*¹ superius *A* si *H* scripsisse *P*¹ *om.* *C* ⁶ *Et S*¹ recolimus *HP*¹*P*² ⁷ proposuit *P*¹ ⁸ communi *AHS*¹ Licoine *B* (v. 7927) Conio *N* Cuiri *P*¹ Couii *P*² ⁹ deputauit . . . ciuitatem *om.* *P*² ¹⁰ Eufemio *A* Eufreme (*in text.* Eufeme) *B* (v. 7929, *nota*) Heufremio *C* Euphemio *H* Eufrenio *P*¹ ¹¹ *om.* *P*¹ ¹² Cerses *A* Serze (*in text.* Serse) *B* (v. 7959, *nota*) Xerxe *C* deest *D* Perses *P*² Xercis *S*¹ ¹³ regem *P*¹ ¹⁴ gentem *P*¹ ¹⁵ alias acies] alios *AH* ¹⁶ festinanter accederet] festinet accedere *AP*² festinanter accedat *P*¹ ¹⁷ *Et S*¹ qui *AHP*² ¹⁸ proximum *P*¹ ¹⁹ iussu *P*¹ ²⁰ nobilioribus *CP*¹ ²¹ forrioribus *P*¹ ²² *Et S*¹ ingredirentur *AP*² egrediuntur *CP*¹ ²³ De ordine dato per Hectorem regi Priamo, patri suo, et de insignis armorum Hectoris *add.* *C* ²⁴ necessarius *P*¹ ²⁵ est *P*¹ ²⁶ circumque *AP*¹ ²⁷ Galatea (*in text.* Galatee) *B* (v. 8023) Galahatean *H* Ghalatheam *P*¹ ²⁸ singulis *CP*¹ ²⁹ Qualiter Hector regi Priamo aciem gubernandam per eum salubriter deputauit *add.* *P*¹ ³⁰ habitote *P*¹ ³¹ *Et S*¹ tamen *A* *om.* *CP*¹ ³² *om.* *AC* ³³ vestra *P*¹ ³⁴ *Et S*¹ deputatos *ACP*² deputaueris *H* ³⁵ sis *C* ³⁶ caute *CP*¹ ³⁷ existentes *P*¹

dictas¹ licias exire presumat,² nisi tum cum ego mandauero, ut, cum necessitas ingruerit, habeamus uos in tutum refugium firmitatis, subsidium etiam,³ et castellum. Ego⁴ habeo⁵ autem mecum certos internuncios,⁶ qui de me ad te⁷ uadant et ueniant, ferant et referant continuum statum belli et quid te⁸ facere oporteat secundum belli successus.⁹ Tu¹⁰ etiam eris cum comitiua tuorum¹¹ in vigili et circumspecta custodia ne aliquo dolo, astucia, siue fraude hostes nostri nobis bellantibus ciuitatem nostram inuadant, intercipient, aut predentur, et¹² tu¹³ sis eis murus semper oppositus, letaliter ledens¹⁴ illos, et nobis sis¹⁵ in¹⁶ columpna regiminis et securitatis auxilium. Cui rex Priamus:¹⁷ "Fient¹⁸ omnia, karissime fili, ut disponis. Non enim est michi, post deorum auxilium, spes alia neque fides nisi in tue uirtutis brachio et in tui prouidi sensus gubernacione discreta. Diis humiliter supplico ut te michi seruent incolumem et ab omnibus tueantur aduersis."

Et sic Hector, a patre licencia postulata, discessit et aciei sue quam sibi parauerat se coniunxit.¹⁹ Erat enim Hector in multa uirtute magnanimus, in bellis inuictissimus, et fortissimus preliator et regiminis exercitus sapientissimus dux et princeps. Signa autem eius armigera, que in scuto gestabat, talia pingebantur in armis ipsius. Erat enim eius²⁰ campus totus aureus siue flauus et²¹ in medio eius vnus²² leo tantum²³ rubeo colore depictus.²⁴ Hic in nomine deorum portam egreditur ciuitatis in comitiua suorum,²⁵ uexillis expansis,²⁶ et licet fuerit²⁷ in exeundo²⁸ ultimus, omnes precedentes acies sua uirtute transcendens peruenit ad primam et, preponendo²⁹ se prime, factus est primus.

Mulieres autem nobiles que in ciuitate remanserant, omnes ciuitatis muros * ascendunt ut ex eis uidere ualeant belli conflictus.³⁰ Illic filie regis Priami cum magna Helena coadscendunt, que dum de³¹ multis in corde suo nimium trepidaret, timor et dubitacio in ea ymaginaciones diuersas et uarias generabant.³²

Licet enim Hector suas acies sic ordinasset, numquid Agamenon negligens extitit uel remissus in ordinacione suarum? Sane de gente sua xxvi acies ordinauit. In quarum prima Patroclum duc-

Although Hector was the last to issue from Troia, his battalion became the first.

The Trojan women survey the conflict from the walls.

Agamenon organizes the Greci in twenty-six battalions.

¹ dictas P¹ ² presumant P¹ ³ Et S¹ om. P¹P² ⁴ om. P¹ ⁵ habeo CP¹
⁶ nuncios CP¹ ⁷ uos AP¹ ⁸ uos AP¹ ⁹ succursus P¹ ¹⁰ Tu . . . eris] et uos eritis P¹ ¹¹ uestrorum P¹ ¹² Et S¹ ut CP¹P² ¹³ tu sis] sis C vos sitis P¹
¹⁴ ledens illos] lendentes eosdem P¹ ¹⁵ sitis P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ Ad Hectoris uerba rex Priamus hoc fuit breui sermone locutus add. P¹ ¹⁸ Et S¹ fiant ACH ¹⁹ commisit CP¹
²⁰ om. CP¹ ²¹ om. CP¹ ²² vnus leo] tres liones A ²³ tamen AC cum H in P¹ ²⁴ depicti A ²⁵ et add. P¹ ²⁶ extensis AH ²⁷ om. P¹ ²⁸ eundo CP¹ ²⁹ preponens AH proponendo P¹ ³⁰ conflictum CP¹S¹ ³¹ om. P¹ ³² gemmabant A generabat H generabat. De ordinacione accierum Agamenonis et Grecorum C

torem constituit, qui secum in ipsa duxit totam gentem suam necnon et totam gentem Achillis, Mirmidones uidelicet bellicosos. Achilles enim eo die non processit¹ ad bellum, cum in tentorio suo maneret, faciens de quibusdam suis uulneribus se curare. Erat enim iste Patroclus vir nobilis et dux a suorum progenitorum stirpe productus, clarus moribus et multis diuiciis opulentus, quem Achilles in tanta sibi amicitie confederacione constrinxerat quod amborum² anima et spiritus vnus erat, et quod erat vnus eorum alterius totum erat. Secunde autem preposuit³ aciei regem Merionem⁴ et regem Ydumeneum,⁵ in qua constituit tria milia militum et Menesteum,⁶ Athenarum ducem, cum vniuersa gente sua bellicosa⁷ de Athenis. Terciam autem aciem concessit regi Ascalafo⁸ et eius filio Phylimeno,⁹ sub qua constituit vniuersam gentem Cumanorum,¹⁰ belorum expertam. Quartem uero aciem statuit sub ductu regis Archelai¹¹ et regis Prothenoris, et cum eis fuit fortissimus Seguridan¹² cum tota gente Boecie¹³ sub hac acie deputata. Quintam autem aciem duxit Menelaus cum¹⁴ Spartencium¹⁵ gente sua, qui¹⁶ sui regni regimini subiacebant.¹⁷ Sextam uero aciem rex Epistropus¹⁸ et rex Celidis¹⁹ cum gente sua²⁰ de prouincia Fodisis²¹ sub eorum ductu duxerunt. Septimam autem aciem Thelamonius²² Ajax duxit cum gente de sua prouincia Salemina,²³ in cuius comitiua fuerunt iiii comites, Theseus uidelicet, Amphimachus,²⁴ Dorius,²⁵ et Polisarius.²⁶ Octauam uero aciem duxit Thoas.²⁷ Nonam autem²⁸ duxit Ajax Oleus.²⁹ Decimam uero duxit rex Philotois.³⁰ Vndecimam³¹ autem duxerunt rex Ydumeneus³² et rex Merion.³³ Duodecimam³⁴ uero duxit dux Nestor. Terciam decimam duxit rex Henes,³⁵ filius Mabentis.³⁶ Xiiiiam duxit Vlixes. Xviam duxit³⁷ rex Vme-

¹ precessit *P*¹ ² et scilicet *add. P*¹ ³ proposuit *C* posuit *P*¹ ⁴ Merion *B* (v. 8179) Menonem *ACP*¹*P*²*S*¹ ⁵ Idomeneus (*in text.* Ipomenès) *B* (v. 8182, *nota*) Ydameneum *C* Ydumeneum *H* ⁶ Menesteus *B* (v. 8185) Menesceum *AH* Monesteum *C* Menestum *P*² ⁷ bellica *P*¹ ⁸ Aschalophos *A* Archilago *H* Aschalofo *P*² ⁹ Almenus *B* (v. 8190) Filimeno *C* Philimeno *HP*² Ialmeno *N* ¹⁰ Cymanorum *A* de Comenie (*in text.* d'Orcomenie) *B* (v. 8188, *nota*) Cirmannorum *C* ¹¹ Archilai *A* Archelay *CP*² ¹² segurains *B* (v. 8197) Securadam *C* Segiradam *H* Securidan *P*¹*S*¹ Segurdam *P*² ¹³ Boerie *A* Boecye *P*² ¹⁴ de *add. A* ¹⁵ Spertam *A* Spartenarum *C* Spartensibus siue *H* Sparsencium *P*² ¹⁶ que *A* ¹⁷ subiacebat *A* ¹⁸ Epistroz *B* (v. 8203) Epistrafus *C* Epistrofus *P*¹ ¹⁹ Celidis (*in text.* Scelidis) *B* (v. 8203, *nota*) Celidus *A* Celidias *C* ²⁰ *om. AP*¹*P*²*S*¹ ²¹ Phocidis *B* (v. 8204) Fedisis *C* Fadisis *P*¹ ²² Thelomenius *A* ²³ Salema *A* Salamina *C* ²⁴ Amphimachus *B* (v. 8216) ²⁵ Dorius *B* (v. 8217) ²⁶ Polixenon *B* (v. 8218) Pollisanus *C* Polyzenum *D* (17, 19) Polidarius *H* ²⁷ Thetis *C* Theas *P*¹ ²⁸ *Et S*¹ *om. ACHP*² ²⁹ Oileius *C* Coleus *P*¹ ³⁰ Phyllocirx *A* Philitoas *B* (v. 8224) Philotonis *C* Philaradus *H* Philoconis *P*¹ ³¹ Duodecimam *P*¹ [hac sententia et postera transposita] ³² Idumeneus rex *A* Ydumeneus *C* (*alibi*) *H* ³³ Merion *B* (v. 8226) Menon *CP*¹ ³⁴ Vndecimam *P*¹ ³⁵ Henex *AH* Hunes (*in text.* Huniers) *B* (v. 8238, *nota*) Enes *CP*¹ ³⁶ Maubentis *A* Mabont (*in text.* Mahont) *B* (v. 8238) *deest D* ³⁷ *om. CP*¹

lius.¹ In xvia fuit gens quondam² Prothesilai,³ uindicare sui mortem domini sitibunda.⁴ Xviiam uero duxerunt * rex Polidarius et rex Machaon.⁵ Xviiiā duxit rex Rodi.⁶ Xviiiā duxit Euripulus,⁷ rex Octomeniorum.⁸ Xxam duxerunt⁹ Xantipus,¹⁰ rex Lidorum,¹¹ et¹² rex Amphimacus.¹³ Xxiam duxit rex Phylotetes,¹⁴ dominus¹⁵ Larisse.¹⁶ Xxiiā Dyomedes et Stelenus¹⁷ duxerunt. Xxiiiā duxit Eneus,¹⁸ rex Cypri.¹⁹ Xxiiiā duxit rex Prothailus.²⁰ Xxvā duxit rex Capenor²¹ de Capedia.²² Xxviam et ultimā duxit rex ipse Agamenon, vtpote tocus exercitus imperator.²³

*f. 69^v

Aciebus igitur omnibus²⁴ ex utraque parte sic sollempniter institutis, utraque pars in liberum campum egreditur²⁵ causa belli. Sed ille fortissimus Hector, quietis impaciens primus, ante omnes alios potenter equum suum coegit in cursum, contra Grecorum primam aciem quasi furibundus anhelans. Quem ut presentit Patroclus, qui prime aciei Grecorum, ut dictum est, ductor erat, contra Hectorem in equi sui cursu uelociter dyametro recto procedens Hectorem²⁶ acuta lancea sua petit, et cum ea uiriliter ipsum inpellens scutum quod sibi Hector opposuit uiriliter perforauit, sic etiam quod ad arma interiora perueniens aliquid dirupit ex eis, non tamen ad nude carnis intima usque transiuit. Hector vero²⁷ in uiolencia ictus ipsius non trepidans neque nutans, multo ardore furoris accensus, non in²⁸ ictu lancee petiit simili relacione Patroclum, sed nudato ense in ipsum irruit et ex²⁹ ictu ensis crudeliter sic percussit³⁰ in capite quod eius caput per medium duas diuisit in partes. Quare Patroclus se in equo sustinere non ualens, utpote qui³¹ peruenerat³² ad ultima spiramina uite sue, mortuus in terram decidit³³ in medio pugnatorem.

Hector slays Patroclus.

¹ Humelius AP² Emelius (in text. Emelins) B (v. 8246, nota) Humelinus H ² om. P¹
³ Prothesilay C Prothesalay P² ⁴ furibunda CH ⁵ Machion C Macon P¹ ⁶ Bodi H ⁷ Curipulus A Euripulus B (v. 8270) Grumpulus C Timpulus P¹ Guriphubis P² Turipulus S¹ ⁸ d'Orcomenie B (v. 8270) Ocreaninorum C [ex] Orcomeno (in text. Ormenio) D (18, 14, nota) MS. L Octomoniorum P¹ Oecomemorum P² Octonemorum S¹ ⁹ Et S¹ duxit rex A duxit HP² ¹⁰ S¹ Xantipus (in text. Antipus) B (v. 8275, nota) Xantipphus (in text. Antiphus) D (18, 15, nota) MS. L Ceptibus A Cautibus C Zaptipus H Zarotipus P¹ Xamptipius P² ¹¹ Lydorum A [de] Lide (in text. [d'] Elide) B (v. 8273, nota) Litorum C Liddorum H Udorum P² ¹² et . . . Amphimacus om. H ¹³ Amphimacus B (v. 8276) Amphimatus A ¹⁴ Polibetēs B (v. 8279) ¹⁵ de add. A ¹⁶ Lassine P¹ ¹⁷ Stelenus (in text. Stelenus) B (v. 8283, nota) Scelerus A Stelonius C Serelenus P¹ ¹⁸ Eneus (in text. Cuneüs) B (v. 8296, nota) Honeus CP¹ ¹⁹ Cypre (in text. Cipe) B (v. 8293, nota) Cipri CH Cypro (in text. Cypo) D (19, 3) ²⁰ Pertallus A Prothoilus B (v. 8302) Prothelaus CP¹ Protahylus P² ²¹ Capedor (in text. Agapenor) B (v. 8305, nota) Capedor C ²² Carpedie (in text. Capadie) B (v. 8305, nota) Sapedia H ²³ De introyti belli ex utraque parte add. C Hector, aciebus suis omnibus ordinatis, ad bellum egreditur in quo Patroclum interemit add. P¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ Et S¹ agreditur A ingreditur CP¹ ²⁶ cum add. P¹ ²⁷ om. P¹ ²⁸ om. CP¹ S¹ ²⁹ om. AH ³⁰ percussus P¹ ³¹ quod P² om. P¹ ³² Et S¹ uenerat AH deuenerat P¹ ³³ cecidit AP²

Hector attempts to capture the body of Patroclus but is prevented by Merion, who bears it off to the Greek tents.

*f. 70^r

Sed Hector, qui eum precipitem mortuum uidit ab equo prosterni, arma quibus Patroclus erat armatus intuens et contemplans, raptus desiderio habendi ipsa, a suo equo descendit et per vnam habenam retinens equum suum ad corpus Patrocli peruenit, uolens exspoliare¹ ipsum² fulgentibus³ armis suis. Sed rex Merion⁴ cum tribus milibus armatorum militum in defensionem cadaueris appropinquat, et ad corpus ipsum cum tota gente sua perueniens Hectori se opposuit in predicta multitudine pugnatorum ne Hector corpus ipsum armis ipsis⁵ expoliare⁶ ualeret. Et irato animo contra Hectorem dixit hec uerba: "Lupe rapax et insaturabilis, certe de hoc cibo gustare non poteris. Alibi oportet te querere cibum, quia statim uidebis contra te plus quam quin^{*}quaginta milia⁷ pugnatorum, qui ad⁸ destruccionem solius tui capitis molientur." Et sic⁹ per eundem regem et alios facto vnanimiter impetu contra Hectorem, precipitare ipsum in terram uirtuose contendunt,¹⁰ eius equum a suis eripere manibus sathagentes, adeo quod Hector ad instanciam tot insistencium contra eum in terram flectere genua fuit coactus. Sed ipse in¹¹ uirtute sue potencie seipsum¹² illico erigens, uelint nolint Greci, equum suum potenter ascendit, et properans contra regem Merionem¹³ de eo appetit furibundus ulcisci. Sed rex Glaucon¹⁴ et Theseus rex cum Archilogo,¹⁵ filio suo,¹⁶ cum aliis tribus milibus¹⁷ armatorum Merioni¹⁸ succurrunt,¹⁹ se contra Hectorem uiriliter opponentes. Sed Hector illum qui primus Grecorum sibi occurrit appetens ense nudo morti tradidit et peremit; sic eciam²⁰ multos de reliquis qui sibi occurrere non timebant. Interea bellum feruet asperrium. Et ad corpus Patrocli iterum Hector rediit, adhuc ipsum expoliare²¹ proponens. Quare descendere ab equo non curans, quod Ydumeneus,²² rex Crete,²³ cum duobus milibus pugnatorum contra eum peruenit ad bellum, et dum circa corpus expoliamdum Hector insisteret, rex Merion²⁴ iterum in maxima caterua militum in²⁵ Hectorem irruit, sic eum fortiter²⁶ expugnando quod nullo modo²⁷ suum peruenire permisit ad uotum; ymo crebris et multis ictibus ipse et sui percusserunt eundem.²⁸ Qui cum se uideret peditem²⁹ et contra tot equites bellum letale feruere, uires uiribus cumulat, Grecos acriter inpetit ense nudo, equos interficiendo quam

¹ spoliare AH ² illud P¹ ³ uigentibus P¹ ⁴ Menon CP¹ ⁵ eisdem H om. C ⁶ Et S¹ spoliare ACH ⁷ militum add. P¹ ⁸ om. P¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ conantur CP¹ intendunt S¹ ¹¹ om. P¹ ¹² Et S¹ ipsum A se CP¹ ¹³ Menonem CP¹ P² S¹ ¹⁴ Glaucon B (v. 8395) Calicon C Claucon HP² S¹ Elaycon P¹ ¹⁵ Archilogio A Archilego (et alibi) P² ¹⁶ et add. CP¹ ¹⁷ militum add. P¹ ¹⁸ Menoni CP¹ P² S¹ ¹⁹ succurrunt C succurrerent P¹ ²⁰ Et S¹ om. CP¹ P² ²¹ spoliare AH ²² Ydumeneus A Ydomeneus C ²³ Grece AC ²⁴ Certe P¹ ²⁵ Menon CP¹ P² ²⁶ in Hectorem om. P¹ ²⁷ grauius CP¹ S¹ ²⁸ eum add. P¹ ²⁹ eum S¹ om. P¹ P² ³⁰ Et S¹ pedes P¹ P²

plures, crura,¹ brachia, et pedes mutilando multorum, sic quod breui hora xv interfecit ex² illis qui ipsum intercipere³ conabantur. Merion⁴ uero rex interim corpus Patrocli, eleuatum a terra coram se, recipit equo suo et asportando illud secum ad Grecorum tentoria duxit illud.

Greci uero nichilominus insistentes⁵ uel⁶ ipsum intercipere uel ab⁷ eo equum⁸ eripere⁹ in multa caterua pugnancium moliuntur, sic¹⁰ quod ipsum¹¹ equum suum¹² ascendere¹³ nulla¹⁴ facultate permittunt. Inter quos erat quidam miles fortissimus nomine Carion¹⁵ de Petra, qui contra Hectorem instancius anhelabat. Sed quidam famulus Hectoris uidens Hectorem in tanto discrimine constitutum, dum duas haberet lanceas rigidas et acuto ferro munitas, contra predictum Carion¹⁶ de Petra, qui cum centum militibus aliis contra Hectorem plus aliis insistebat, vnam ex lanceis ipsis in potenti uirtute uibrauit, sic quod ex eo ictu Carion¹⁷ letaliter percussus mortuus expirauit. * Deinde idem famulus aliam lanceam uibrauit in alium qui Hectorem similiter opprimere conabatur,¹⁸ et ex eo ictu¹⁹ percussus²⁰ simili modo mortuus decedit²¹ preceps in terram. Et exclamans idem famulus fortiter aduersus Troyanos²² vt festinanter occurrerent Hectori in tanto discrimine constituto. Cui Cicalor,²³ vnus ex fratribus Hectoris,²⁴ ut vocem clamantis audiuit, primus cum tota acie in qua erat in maxima uirtute bellandi in Grecos irruit, et a Grecis facta per uiolenciam sibi uia, peruenit ad illos c milites qui sic acriter Hectorem infestabant. Quare illico xxx ex eis crudeliter interfecti mortui defecerunt. Propter quod Troyani, animositate resumpta, campum recuperant et Greci retrocedere sunt coacti. Ad quod Hector exhileratus non²⁵ modice equum ascendit, et furibundus se ingerit in certamen, et aduersus Grecos inmoderate se laxans in ictibus nudi ensis, de Patrocli spoliis desperatus, multos ex Grecis²⁶ interficit sibi²⁷ venientibus in occursum, et tot quot veniunt obuiam coram eo aut omnes interficit aut prosternit letaliter uulneratos, cum Greci mortem uitare uolentes a facie eius omnes aufugiunt²⁸ et²⁹ patentem aperiunt sibi uiam, sic quod transcendens multitudinem

An attendant of Hector slays Carion. Cicalor relieves Hector. Hector works frightful havoc among the Greci.

*f. 70^r

¹ plina P¹ ² ex illis om. P¹ ³ Et S¹ interficere AP² ⁴ Menon CP¹P² ⁵ instantes AH ⁶ Et S¹ om. ACP¹ ⁷ ab . . . equum] eum ab equo AH ⁸ suum add. P¹ ⁹ arripere P¹ ¹⁰ sed P¹ ¹¹ in add. C om. A ¹² Et S¹ om. CP¹P² ¹³ in add. P¹ ¹⁴ Et S¹ multa CP² ultima P¹ ¹⁵ Cirion C Cyrion P¹ Carion . . . Petra] Carrut de Pierrelee B (v. 8494) ¹⁶ Cirion (et alibi) C ¹⁷ Cirion P¹ ¹⁸ incebat P¹ ¹⁹ ictum P¹ ²⁰ passus P¹ ²¹ Et S¹ cecidit P¹P² ²² dixit add. C ²³ Synabor A Nabor CP¹ Cynabor H ²⁴ naturalibus add. A ²⁵ non modice] Et S¹ immediate A inmodice P¹P² ²⁶ eis add. P¹ ²⁷ sibi . . . interficit om. P¹ ²⁸ S¹ fugiunt ACH affugiunt P¹P² ²⁹ om. P¹P²S¹

Troilus is captured by Menesteus but escapes by aid of Alcanus.

acierum, totus in occisorum sanguine cruentatus,¹ quinque uix reperit in quem exercere ualeat uires suas.²

Tunc Menesteus,³ dux Athenarum, uenit ad bellum cum tribus milibus⁴ armatorum, et eundo cum tota gente illa ex parte sinistra peruenit ad aciem illorum de Frigia, in qua erat Troylus,⁵ qui Grecos mirabiliter opprimebat, et in qua erat rex Anthipus,⁶ rex Macaon,⁷ et rex Alcanus,⁸ qui aciem ipsam cum ipso⁹ Troylo ducebant. Et facta commixtione¹⁰ ipsarum¹¹ acierum, letale bellum potenter committitur inter eos. Tunc Menesteus dux bellantem Troilum¹² potenter agreditur cum lancea sua, sic uiriliter ipsum impellens quod, uelit nolit, Troylum ab equo prosternit. Qui in medio tot pugnantium peruenit¹³ in terram in locum mirabiliter impeditum, cum decidisset¹⁴ inter pedes innumerabilium equorum et assessorum ipsorum, qui letale bellum sub mortis dubio tota intencione tractabant. Menesteus¹⁵ uero circa capcionem Troyli totus anhelans, vt ipsum¹⁶ suum habere ualeat in captium, cumulando uires uiribus, cum omnibus suis tantum studii adhibuit et laboris quod Troilum¹⁷ a pedibus equorum abstraxit, cepit eum, et captium ducere in multa militum phalangia¹⁸ festinat. Sed quidam miles, nomine Miseres,¹⁹ aduersus illos de Frigia²⁰ potenter exclamat dicens: "O viri fortes, ad quid venistis ad bellum? Nunquid pro honore uel uerecundia *acquirenda? Nonne percipitis et videtis Troilum, filium regis Priami et fratrem Hectoris, duci captium? Sane si permittitis eum duci, perpetui pudoris labe uos et heredes uestros poteritis tenere fedatos. In recuperacionem igitur²¹ ipsius conuertite vires vestras et hoc facere cum celeritate curetis antequam a potencia uestrarum virium eruatur." Tunc rex Alcanus²² excandescens totus in iram,²³ accepta quadam lancea, contra Grecos, qui Troilum captium²⁴ ducere festinabant, festinanter irruit,²⁵ et sic uiriliter percutit cum eadem vnum ex eis quod ipsum subita morte prostrauit. Deinde prosiliens in alium, ipsum letaliter uulnerat.²⁶ Quare factum est cum adiutorio suorum²⁷ occurrencium²⁸ cateruatim²⁹ quod Troilus a

*f. 71^r

¹ madefactus AH ² De Troylo deicto ab equo et capto per Grecos et de eius recuperacione add. C ³ Menisteus A Monesteus (et alibi) C Menelaus H Menesceus P² ⁴ Et S¹ militum add. CP¹ ⁵ Troyolus (et alibi) P¹ ⁶ Antipus B (v. 8533) Xancipus A ⁷ Machaon ACHP² Mercerès B (v. 8533) Mercerès (in text. Mesthles) D (23, 1, nota, 2) MSS. GL ⁸ Alcanus (in text. Thalamus) B (v. 8534, nota) Alcanus A¹ Alchanus C Alchanus H ⁹ predicto CP¹S¹ ¹⁰ coniunxtione A commissione P¹ ¹¹ istarum AH ¹² uidit add. HP² ¹³ uenit CP¹ ¹⁴ cecidisset AH ¹⁵ Menesceus (et alibi) AH ¹⁶ ipse CP¹ ¹⁷ Troillum P² ipsum add. AH ¹⁸ pharaligica A falariga C pharaliga P¹P² vi S¹ ¹⁹ Miseres (in text. Mercerès) B (v. 8559, nota) Miserens P¹ ²⁰ Frise B (v. 7738) Frisia P² ²¹ Et S¹ ergo CH om. P¹ ²² Alcanus (in text. Thalamus) B (v. 8596, nota) Alcanus C Achanus P¹ ²³ ira P¹ ²⁴ captum P¹ ²⁵ arruit P¹ ²⁶ uulnerauit CP¹ ²⁷ et add. P¹ ²⁸ concurrencium C currencium P¹ ²⁹ cantuatim A cateruati P¹

manibus ipsum ducere uolencium extitit liberatus et in maxima¹ uirtute bellandi equum² ascendit, auxilio precipue regis Xantipi,³ qui cum acie sua in deliberacionem ipsius Troili festinus occurrit.

Hic rex Xantipus⁴ Menesteum ducem furibundus inuadit et eum uiriliter ex transuerso percussit, et nisi fuisset armorum tutela fidelium,⁵ indubitanter interfecisset eundem. Dolens itaque Menesteus ex sui amissione captiui suos acriter ortatur ad bellum, et superuenientibus Grecis in succursum ipsius, in multitudine pugnancium copiosa bellum letale committitur. Quare de interfectis ex utraque parte sequitur magna strages.⁶ Interea Hector, qui belli labore laxari⁷ non poterat,⁸ in furore suo multos Grecos interficit, sternit, et uulnerat. Sed Menesteus,⁹ qui multo dolore¹⁰ deprimitur de eo quod captium suum amiserat et partem maximam gentis sue, discurret per acies ueluti furibundus. Et dum ita discurreret opprimendo Troyanos, ille Miseres¹¹ per quem suum captium amiserat obuius uenit ei. Quem Menesteus¹² in armorum suorum gestamine recognouit. Quare¹³ dirigendo se¹⁴ uiriliter contra eum in equi sui cursu et in sue lancee forti potenter¹⁵ impulsu ipsum ab equo prosternit et deiecit bellancium intra pedes. Quem amplius uexare non ualens deserit et in alium irruit, quem similiter ab equo prosternit. Ad hec ex parte Troyanorum superuenit Hupon et in eius comitiua¹⁶ Eripisus¹⁷ cum duobus milibus pugnatorum et cum omnibus de regno Larisse. Contra quos rex Prothenor et rex Archelaus¹⁸ cum gente sua de regno Boecie exiuerunt. Durum bellum¹⁹ committitur inter eos. Sed non longe ex parte Troyanorum superuenit Polidamas, Anthenoris filius, in maxima multitudine pugnatorum, * qui uidens tot acies Troyanorum in vno loco insimul aggregatas²⁰ statuit ut eius acies cum qua uenerat separaretur ab aliis²¹ et ex alia parte se dirigeret contra Grecos. Quare factum est quod, predicta acie se contra Grecorum exercitum ex parte alia dirigente, superuenit rex Remus, a Troyana²² ciuitate progressus, cum tribus²³ milibus militum armatorum. Contra quem statim irruit Menelaus cum vniuersis Spartensibus²⁴ equitibus gentis sue. Et sic rex Menelaus et rex Remus insimul preliantur, qui ex potentibus lancearum

Antipus, Hector, Miseres, Hupon, Eupedus, and Remus battle for the Troiani; Menesteus, Prothenor, Archelaus, and Menelaus for the Greci. Polidamas slays Mereus.

* f. 71v

¹ magna P¹ ² suum add. CP¹ ³ Xantipus (in text. Antipus) B (v. 8595, nota) Xancipi A Antippi C Zantipi H Xamptipi P² ⁴ Xancipus (et alibi) A Antippus C Zantipus (et alibi) H Xamptipus P² ⁵ munitus add. H armatus add. S¹ om. C ⁶ De morte Merey nepotis Helene, qui interfectus fuit per Polidamam add. C ⁷ lassari AHS¹ ⁸ potuit P¹ ⁹ Monestus C ¹⁰ Et S¹ labore AHP¹P² ¹¹ Miseres (in text. Mercerès) B (v. 8598, nota) Miser C Miserens P¹ ¹² Monestus (et alibi) C ¹³ qualiter P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Et S¹ potenci A potencis P¹ ¹⁶ comitiua Eripisus] Eripisus comitiua P¹P² ¹⁷ Cupesus B (v. 8678) Eupisus C ¹⁸ Archeleus P¹ ¹⁹ prelium P¹ ²⁰ Et S¹ aggregatos CH congregatas P¹ ²¹ illis CP¹ ²² Troie AH ²³ om. P¹ ²⁴ Sparcencibus A Sparte C Sparcensibus P²

eorum impulsibus ambo se sternunt ab equis. Polidamas¹ uero irruit in Mereum,² nepotem Helene et ducem xxti tantum annos agentem,³ qui iam in flore sue adolescencie miles strenuus habebatur. Hunc Polidamas⁴ in graui ictu sue lancee sic impulit uiolenter quod, lesis et disruptis armis quibus se tueri Mereus confidebat, letaliter uulneratus, ab equo⁵ deicitur et mortuus⁶ peruenit in terram.

Menelaus wounds
Remus. Polida-
mas kills Cedius.

Quem ut uidit Menelaus mortuum decidisse, dolore multo torquetur, quoniam eum tenerrime diligebat. Et contra Troyanos eius mortem cupiens uindicare, regem Remum percuciens ense suo et fracta casside et disruptis armis, durus ictus regis Remi⁷ peruenit ad carnem et sic illum grauiter lesit in capite quod ab equo decidit semiuius. Quem sui putantes extinctum succurrendi sibi curam aliquam non dederunt; ymo proposuerunt a bello discedere,⁸ quod effectui tradidissent nisi Polidamas⁹ eos detinuisset inuitos. Qui postmodum in recuperacionem regis eorum vim et studium adhibentes eum¹⁰ ab equorum pedibus quasi mortuum extraxerunt, ducentes eum quasi ad eorum presidia semiuiuum. Rex uero Celidis,¹¹ qui diebus suis omnibus aliis in forma pulchritudinis fuit prelatus (de quo scripsit Dares quod eius formam nullus¹² describere potuisset, quem regina de Feminea¹³ tanti amoris ardore precordialiter diligebat quod magis eum carum habebat¹⁴ quam seipsam), hic rex Celidis¹⁵ irruens in Polidamam nisus est eum in¹⁶ ictu sue lancee ab equo deicere. Quem Pollidamas multo dolore¹⁷ furoris accensus concreditur¹⁸ ense nudo, et in sue uirtutis potencia sic grauiter percussit ipsum in capite quod eum mortuum prostrauit ab equo.¹⁹ Interea Hector in subsidio suorum retrocedere Grecos de necessitate coegit, et inter acies se immiscens²⁰ disruptit²¹ eas, multos ex Grecis letaliter uulnerando, donec peruenit ad aciem in qua gens de Salemina²² uiriliter debellabat * sub ductu²³ Thesali²⁴ regis sui. Hic rex Thesalus in multa strennuitate conspicuus multos ex Troyanis letaliter uulnerat et multos occidit ex eis, cum²⁵ rex Theucer²⁶ ex parte Grecorum aduenit, qui contra Hectorum irruens cum lancea sua sic uiriliter eum percussit quod ipsum grauiter uulnerauit. Contra quem dum Hector in sui uindictam habenas dirigeret equi sui, ille fuga lapsus

*f. 72r

¹ Polidames (*et alibi*) P¹ ² Merionem A Merel [de Biez] B (p. 878o) Merenum H ³ habentem AH agente P² ⁴ Pollidames P¹ ⁵ mortuus add. P¹ ⁶ om. P¹ ⁷ Remi AH Remii P² ⁸ recedere HP¹ ⁹ Pollidames C ¹⁰ om. CP¹S¹ ¹¹ Celidis B (p. 882g) ¹² nullus H om. P¹ ¹³ Femineo H ¹⁴ intime add. CP¹S¹ ¹⁵ Celedis C ¹⁶ om. CP¹ ¹⁷ dolore furoris] Et S¹ furore doloris AH ¹⁸ agreditur AHS¹ ¹⁹ De percussione facta per regem Theutram in personam Hectoris add. C ²⁰ miscens P¹ ²¹ disruptit CS¹ dirumpit P² ²² Solempnia A ²³ regis add. P¹ ²⁴ Telamon B (p. 8876) ²⁵ Tunc igitur C Sed S¹ ²⁶ Theücer (*in text.* Teücer) B (p. 8891, *nota*) Theuser A Theutra C Theucra P¹

multum est factus ab aspectu Hectoris prolongatus, ita quod ab Hectore eius copia penitus est subtracta. Sed Hector¹ iracundiam sui cordis retinere non ualens in quendam amiratum Grecorum, qui primus sibi occurrit, suo irruit in furore et in ensis sui ictu ipsum statim crudeliter interemit. Magna igitur pars acie(r)um Grecorum² circumdat Hectorem³ ut ipsum Greci capiant uel occidant. Inter quos dum esset, Theseus Hectorem est affectuosis sermonibus⁴ allocutus, humiliter monens eum ut a bello exeat ne inconsulte pereat inter tantos, quod in dampnum quasi⁵ succederet toti mundo tantum militem deperire. Hector igitur affectuosas ei⁶ grates exinde reddit.

Ad hec igitur dum bellum ferueret asperissimum, Troyanis insistentibus contra Grecos, et parum longe ab Hectore Pollidamas⁷ pugnaret uiriliter contra eos, Menelaus et Thelamonius⁸ in Pollidamam irruunt. Quem Thelamonius, qui eum primus inuasit, cum lancea potenter inpellens deiecit ab equo, et uiribus cumulatis, Menelaus et Thelamonius⁹ Pollidamam capiunt, qui, fracto ense, pedes erat in bello, et ab¹⁰ eis eius cassidis laqueis iam disruptis, caput eius erat¹¹ inerme. Quare captum festinant mittere ad Grecos. Sed Hector, qui non erat multum ab ipsis remotus, partem respexit in illam et uidit eundem¹² Pollidamam circumdatum¹³ multis¹⁴ Grecis, et ad uoces¹⁵ clamantium mox eum audiuit esse prostratum et captum et duci captium. Qui statim iratus irruit contra illos qui eum circumdederant, et multos ex ipsis¹⁶ interfecit, letaliter uulnerat, et prosternit. Quare uia sibi necessario patefacta, quoscumque¹⁷ occurrentes letaliter uulnerando dum peruenisset ad illos qui Pollidamam¹⁸ captium¹⁹ ducere intendebant, furibunde sic irruit contra eos, qui triginta interfecit ex eis, aliis Pollidamam dimittentibus²⁰ conuersis²¹ in fugam, et sic in Hectoris miraculosa uirtute Pollidamas extitit liberatus.²²

Tunc rex Epistropus,²³ rex Menelaus, et rex Thelamonius cum eorum aciebus omnibus conuenientes in vnum²⁴ contra Troyanos sic potenter insistent quod eos per uiolentiam conuertunt in fugam, et quasi campum necessario deserere compelluntur, non obstante quod Hector tunc erat inter eos, qui de se mirabilia faciebat,²⁵ cum²⁶ aduer-

Polidamas is captured by Menelaus and Thelamonius but rescued by Hector.

Deluris deprives Polixenus of his horse and gives it to Hector. Deiphobus wounds Teucer.

¹ ipse *add. AH* ² *om. P¹* ³ illum *P² om. H* ⁴ uocibus *P¹* ⁵ *Et S¹ om. ACH*
⁶ eidem *P¹ om. C* ⁷ Pollidames *P¹* ⁸ Telamon *B (v. 8947)* ⁹ Thelamon *AP²*
¹⁰ ab . . . eius] ab eis *AS¹* ab eo *C* ab eius *H* eius *P¹* ¹¹ remanserat *A* remansit *H* ¹² eum
P¹ om. C ¹³ *om. P¹* ¹⁴ circumdatis *add. P¹* ¹⁵ uocem *CP¹* ¹⁶ *Et S¹ eis ACH* ¹⁷ *Et*
S¹ usque *A* quousque *HP²* ¹⁸ Pallidamam *P¹* ¹⁹ captium . . . Pollidamam *om. P¹*
²⁰ dimittentes *P¹* ²¹ conuersi sunt *P¹* ²² Qualiter Troiani preliando captum reliquerunt
et postea eum recuperauerunt uirtute Hectoris *add. C* ²³ Epistroz *B (v. 8969)* Epistrophus *C*
Epistrophus *P¹* ²⁴ miraculosa uirtute *add. P¹* ²⁵ faciendo *CHP²S¹* faciebant *P¹* ²⁶ *om. S¹*

*f. 72^v sus tot resistere nequisset. Et¹ quia² equum suum sub eo inter-
 *fecerant, pedes ab eis ita uiriliter se³ defendit quod nullus ex Grecis
 tam audax extitit aut securus qui in eum manus inicere presump-
 sisset. Naturales quidem fratres sui uidentes Troyanorum exerci-
 tum quasi deuictum et Hectorem non uidentes conuenerunt in vnum,
 querentes eum sollicite inter turmas sic quod ad ipsum uirtuose
 perueniunt. Thelamonium⁴ letaliter uulnerant, et Dinadaron,⁵ vnus
 ex fratribus ipsis,⁶ irruit in Polixenon,⁷ quendam Grecorum nobilem
 amiratum, qui quendam potentem et fortem dextrarium equitabat,
 et ipsum potenter inpellens dextrario proiecit ab ipso, et eo per
 habenas arrepto, ipsum Hectori pugnanti pedes⁸ obtulit. Quem
 statim Hector ascendit. Illic omnes predicti fratres Hectoris natu-
 rales contra Grecos fecerunt miracula in armorum uirtutibus de seip-
 sis. Tunc superuenit Deyfebus⁹ cum tota acie sua quam deputaue-
 rat sibi Hector cum illis uidelicet de Poenia¹⁰ arcus habentibus et
 sagittas, cum quibus uulnerauerunt multos ex Grecis. Et ipse Dey-
 febus Teucrum¹¹ regem in facie grauiter uulnerauit. Troyani itaque
 qui iam fugam arripuerant,¹² animositate resumpta, ad pugnam re-
 deunt. Quare bellum durius instauratur.

Quintilienus and
 Modenius cap-
 ture Theseus but
 release him at
 Hector's orders.
 Thoas slays Cas-
 sibilans.

Theseus predictus dum contra Troyanos multum insisteret, Quin-
 tilienus,¹³ vnus ex filiis naturalibus¹⁴ regis Priami, et rex Modernus¹⁵
 cum eo in Theseum irruunt, ipsum capiunt, et captum interficere
 moliantur. Aduersus quos Hector exclamans ne ipsum offendant,
 dimittunt illum et iussu Hectoris eum¹⁶ liberum permiserunt. Qui
 Hectori humiles grates reddit et liberatus accessit ad Grecos. Tunc
 ex parte Grecorum uenit ad bellum rex Thoas¹⁷ cum illis de¹⁸ Calci-
 donia¹⁹ et Philitoas²⁰ cum eo, qui se ingerunt in certamen. Rex
 autem Thoas irruit in Cassibilans,²¹ vnum ex filiis naturalibus regis
 Priami, et uidente Hectore fratre suo, sic grauiter eum percussit
 quod eum²² mortuum deiecit ab equo. De cuius morte Hector²³
 nimium exacerbat²⁴ et dolore commotus in confusionem Grecorum
 durius aspirauit. Nam multos interfecit²⁵ ex eis, nunc alios uulnerat,
 nunc alios prosternit ab equis, sic quod in uirtute sue potencie et
 animositate suorum Greci sunt dare²⁶ terga coacti.

¹ Sed CP¹ ² qui AHP²S¹ ³ om. P¹ ⁴ Thelamonem A ⁵ Et S¹ Dynadron A Delon B (v. 9017) Diridamus C Dinadran H Dynadum P¹ ⁶ ipsius AC ⁷ Et S¹ Pollixenon A Polisenon CP¹ ⁸ Et S¹ pediti C ⁹ Deyphebus (et alibi) C ¹⁰ Et S¹ Poenna A Peoine B (v. 9059) Pannonia CP¹ Peonia P² ¹¹ Theutran A Theucran H Theucram (et alibi) P¹ Teuchram P² ¹² Et S¹ arripant A arriperant HP² ¹³ Quintilenus CH Quintilianus P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ rois Modernus (in text. Rodomorus) B (v. 9099, nota) Monodemus C ¹⁶ ipsum CP¹ ¹⁷ Thoras P¹ ¹⁸ om. CP¹ ¹⁹ Calcedoniis A Calcedoniis CP¹ Calcedonia H Cassidoniis P² ²⁰ Philitoas AH Philithoas C ²¹ Cassibillam C Cassibellanum H Cassibilans P¹ ²² ipsum P¹ om. A ²³ om. P¹ ²⁴ ex P¹ ²⁵ interficit AH ²⁶ dare . . . coacti] coacti dare terga. De rege Philon capto per Grecos et postea per Troianos recuperato et de rege Fricie interfecto per Paridem in bello C

Interim ex parte Grecorum superuenit Nestor cum quinque milibus pugnatorum. Contra quem uenit obuiam rex Hesdras¹ et rex Philon² in curru suo cum³ illis qui erant * de Agresta⁴ sub ductu Ieconias,⁵ filii regis gentis illius.⁶ Bellum ergo committitur inter utrosque, ex quo occisorum sequitur magna strages. Rex uero Philon⁷ uiriliter preliatur, multos ex Grecis interficit. Demum circundant eum Greci, ipsum interficere festinantes.⁸ Tunc Ieconias⁹ dixit regi Hesdras:¹⁰ "Nonne¹¹ uides quoniam Philon¹² iam est captus a Grecis? Si placet, ei cum festinancia succurramus." Tunc Troyani facientes impetum contra Grecos, uelint nolint Greci, succurrerunt Troyani regi Philon, ipsum a Grecorum manibus liberantes.

Nestor enters battle on the *f. 73^r

Greek side; Esdras and Philon on the Trojan. At Ieconias' request Esdras succors Philon.

Interea Hector bellum ingreditur cum fratribus suis naturalibus, Deyfebo¹³ etiam¹⁴ et Pollidama,¹⁵ qui mirabilia de se facientes in armis cum eorum Troyanis Grecos intendunt ad hoc deducere in uirtutibus et uiribus suis quod Greci campum deserant et deuicti fugiant a facie Troyanorum. Sed Menelaus et Thelamon¹⁶ uiriliter sic¹⁷ resistunt quod eorum uotis Troyani frustrantur. Tunc superuenit Heneas cum illis de Como¹⁸ sub ductu Eufrecii,¹⁹ ductoris eorum, cum quibus et aliis Hector contra Grecos sic durius et potenter insistit quod Greci bellantes sunt dare terga coacti. Sed Ajax, qui pro Grecis uiriliter debellabat, uidens suos in fugam uelle conuerti multo dolore deprimitur. Verum aspiciens post se uidit plures acies Grecorum qui nondum fuerant bellum ingresse et uexillis extensis ad prelium festinare, in quibus aciebus omnis flos militum Grecorum sine dubio ueniebat. Ortatur ergo²⁰ Grecos ut a fuga desistant et²¹ bello insistant, cum vicinus sit eis succursus eorum. Ad hoc²² bellum durius instauratur. Heneas et Ayax simul conueniunt animis [h]odiosis, et in forti cursu equorum eorum vnus impingit in alium sic uiriliter et potenter quod ambo se sternunt ab equis, inter pedes equorum pugnantes.²³

Ajax and Eneas fight.

Sed ex parte Grecorum Philitoas²⁴ de Calcidonia²⁵ predictus²⁶ cum tribus milibus militum succurrit Aiaci,²⁷ cum usque nunc Troyanis belli pars melior arrideret, qui in uirtute belli sathagebant

Hector wounds Philitoas.

¹ Eidax P¹ ² Phyon P² ³ et MSS. et S¹ ⁴ Acrista C ⁵ Jeconias (in text. Pitagoras) B (v. 9213, nota) Iacomias AP¹ Ietonias C Ieconie HS¹ ⁶ ipsius P¹P²S¹
⁷ Philon P² ⁸ molientes C postulantibus P¹ ⁹ Iacomias P¹ ¹⁰ Hesdre C Sydeas P¹
Edrax P² ¹¹ Non CP¹S¹ ¹² Philon (et alibi) P² ¹³ Deyphebus P² ¹⁴ om. CP¹
¹⁵ Pollidames P¹ Polidamas P² ¹⁶ Thelemon A Thelemon adeo P¹ adheo add. C ¹⁷ om. P¹
¹⁸ Licoine B (v. 9323) Conuiuius C ¹⁹ Et S¹ Eufrecii A Eufremes (in text. Eufeme) B (v. 9324, nota) Heufrenii C Heustecii P¹ ²⁰ om. ACH ²¹ om. P¹P² ²² hec P¹P²S¹ ²³ desidentes add. P¹ decidentes add. P² om. AH ²⁴ Phyloceas AH Philoteas C Philiteas P¹ ²⁵ S¹ Calcedonia AH Cassidonia C Calsidonia P¹P² ²⁶ predictam C predictos P¹ ²⁷ aciei AHS¹ Aiachi P²

*f. 73^v

Paris slays the
King of Frisia.
Ulixes wounds
Paris. Troilus and
Ulixes wound
each other.

Grecos ut a bello discederent fuga lapsi. Sed ille due acies que cum Philitoas¹ uenerunt ad bellum Troyanorum uota contendunt² et preualere * non sinunt. Quare prelio sic feruente, Philitoas³ in Hectorem irruit,⁴ lanceam suam fregit⁵ in illum. Sed Hector⁶ sua lancea illum in sua uirtute percussit sic quod ipsum letaliter uulnerauit et deiecit ab equo, qui semiuuius preceps peruenit⁷ inter pedes eorum.⁸

Tunc superuenit ex parte Grecorum Huners⁹ cum acie sua in copiosa multitudine pugnatorum et Vlixes cum¹⁰ suis, qui de Turcia bella gerere didicerunt, item et rex Humelinus.¹¹ Qui omnes reges Grecorum secum¹² x milia militum ad prelium adduxerunt. Quid potuerunt¹³ ergo Troyani, cum quasi die illo omnes conuenissent eorum acies in conflictu et qui multo labore lassati¹⁴ uix alios offendere et uix se defendere facultatem integram non habebant? Sed Paris interim cum illis de Persia superuenit ex parte dextera, se¹⁵ in bellum inmisit, et¹⁶ irruens in regem Frisie,¹⁷ sobrinum Vlixis,¹⁸ ipsum in suis uiribus interemit. De cuius morte ualde tristati¹⁹ sunt Greci. Vlixes autem, cupiens sobrini sui mortem ulcisci, in Paridem irruit furibundus, et nitens ipsum²⁰ cum²¹ lancea sua percutere sic potenter equum Paridis uulnerauit quod mortuus in terram cecidit et per consequens Paris, eius assessor. Verum Troylus, qui insistentem contra Paridem uidit Vlixem, statim irruit in eundem, et nudato ense sic potenter²² percussit eundem²³ in²⁴ capite quod, fracta eius casside uiriliter et disrupta, squame²⁵ lorice sue sic in eius fronte grauiter inheserunt quod infixæ fronti totam eius faciem sanguineis²⁶ riuulis cruentarunt. Vlixes uero firmus in equo persistit et Troylum, qui iuxta ipsum eum offendere nitebatur, cum ense suo in facie uulnerauit.

Hector encoura-
ges his battal-
ion.

Tunc fuissent reuera Troyani terga dare coacti nisi ille fortissimus Hector cum fratribus suis, Troilo, Paride,²⁷ Deyfebo, necnon et aliis suis fratribus naturalibus uiriliter²⁸ restitissent. Toto enim illo die Hector hinc inde discurrens a propria acie sua quam sibi deputauerat ex Troyanis bellando discesserat,²⁹ aciem ipsam sine ductore relin-

¹ Phyloteas *A* Philotea *C* Phyloteas *H* Philiteas (*et alibi*) *P*¹ Philicoas *P*² Philitea *S*¹ ² contendunt *A* concludunt *CP*¹ contindunt *P*² ³ Phyloteas *A* Philotoas *C* Philisteas *H* Philicoas *P*² ⁴ nunc *A* et *add.* *CP*¹ ⁵ frangens *AH* ⁶ hic *AH* ⁷ *Et S*¹ cecidit *A* decedit *H* in terram *add.* *C* ⁸ et *add.* *CP*¹ ⁹ Huners (*in text.* Huniers) *B* (*v.* 9495, *nota*) Hunere *A* Humers *C* potest non legi *P*¹ ¹⁰ cum suis *om.* *P*¹ ¹¹ *Et S*¹ Emelins *B* (*v.* 9499) Humelius *C* Humelyn *H* ¹² *om.* *P*¹ ¹³ potuerant *AH* poterunt *P*² poterant *S*¹ ¹⁴ laxati *P*¹ lapsati *P*² ¹⁵ se in bellum *om.* *P*¹ ¹⁶ *om.* *P*¹ ¹⁷ Phrygie *AH* Fricie *C* Fractricie *P*¹ ¹⁸ et *add.* *P*¹ ¹⁹ turbati *P*¹ ²⁰ eum *C* *om.* *P*¹ ²¹ *om.* *AH* ²² *om.* *P*¹ ²³ *om.* *AH* ²⁴ in capite *om.* *P*¹ ²⁵ *Et S*¹ scamia *AHP*² ²⁶ sanguinis *CP*¹*S*¹ ²⁷ et *add.* *CP*¹ *om.* *A* ²⁸ *om.* *P*¹ ²⁹ deserat *P*¹

quens. Sed deinde uidens Grecos inualescere contra Troyanos ad propriam aciem suam rediit et se coniunxit eidem. Gaudent ergo Troyani qui erant in predicta acie constituti¹ suum recuperasse dominum et ductorem. Et sic Hector ipsos sermonibus affectuosis alloquitur, reducens eis ad memoriam preteritas iniurias eis a Grecis *illatas, et eorum reducit ad mentem quid Greci eis facerent si eorum (quod absit!) essent forte uictores. Monet ergo eos et ortatur eosdem ut in bello fortiter inualescant et ad uictoriam toto corde prorsus anhelent.² Tunc omnibus ei in deuota uoluntate fauentibus, Hector ex parte dextera eos per quandam uallem contra Grecos duxit ad bellum. Illic fit cedes maxima, multi ex Grecis intereunt. Nam et Hector eos sine fine confundit.

*f. 74^r

Rex uero Thoas, qui Cassibilans,³ filium regis Priami, occiderat, discurrendo per acies contra Troyanos multa committit dispendia. Quem naturales filii regis Priami certissime cognoscentes in vindictam mortis fratris eorum omnes vnanimiter conuenerunt. Et sic omnes vnanimiter in regem Thoas⁴ irruunt, ipsum⁵ ab equo deiciunt. Qui, fracto sibi ense, ab eis non poterat se tueri, et sui⁶ cassidis ruptis laqueis et eis ab eo uiriliter extirpatis, caput eius inerme sibi intercidere omnes intendunt. Quod de facili potuissent nisi Athenarum dux irruisset acriter⁷ super eos⁸ et⁹ Quintilium,¹⁰ qui regem Thoas durius opprimebat, grauiter uulneratum ab equo deiecit. Deinde dum contra alium¹¹ potenter insisteret, Paris cum quadam sagitta, tenso arcu, percussit ipsum in costis. Sed Athenarum dux de hiis nichil curans sua potencia et uirtute regem Thoas, in locis tamen¹² pluribus uulneratum, ab eorum manibus liberauit. Et ipse dux in multorum adiutorio qui sibi uiriliter succurrerunt ab eorum manibus liber euasit.

The duke of Athene wounds Quintilienus, and though struck by an arrow by Paris, rescues Thoas, hard pressed by the natural sons of Priamus.

Hector autem dum¹³ in deuiccionem Grecorum cum suis firmiter anhelaret, rex Humerus¹⁴ ex parte Grecorum, tenso arcu et emissa sagitta, Hectorem in facie uulnerauit. Contra quem Hector statim irruit, et nudato ense sic grauiter ipsum percussit in capite quod caput eius duas diuisit in partes. Quare mortuus rex Humerus nec amplius¹⁵ tendet arcum nec sagittam emittet. Greci uero in sonitu cuiusdam cornu vii milia pugnatorum contra Hectorem faciunt conuenire, qui cum suis mirabiliter se defendit. Interim uero Hector a

Huners wounds Hector and is slain by him.

¹ om. P¹ ² De rege Humero mortuo in bello per Hectorem et qualiter Hector multos alios uulnerauit add. C ³ Cassibillam (et alibi) C Cassibellanus H Cassibilas P¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ ipsumque C ⁶ sue C suis P¹ ⁷ acius P¹ ⁸ ipsos P¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ Quintilianum H Quintilianum P¹ ¹¹ illum P¹ ¹² quam A ¹³ Et S¹ cum CP¹P² ¹⁴ Humers (in text. Huniers) B (v. 9810, nota) ¹⁵ amplius . . . nec om. P¹

bello discedens ad regem patrem properat, monens illum quod ei cum sua gente succurrat. Qui cum iii milibus pugnatorum in eorum uirtute recentium¹ accessit² ad bellum. Illic conflictus fit maximus et ex Grecis potissime³ magna cedes.

*f. 74^v

Celidomas kills Moles, nephew of Thoas. Madon puts out an eye of Cedius. Thelamon wounds Margariton.

Ayax et Hector in bello conueniunt,⁴ ambo deiciunt * se ab equis. Menelaus interfecit⁵ quendam amiratum Troyanorum. Celidonas⁶ autem interfecit⁷ Moles⁸ de⁹ Orep,¹⁰ nepotem regis Thoas. Madon¹¹ uero de¹² Clara irruit in regem Cedium,¹³ quem tam dire percussit in facie quod oculum eius euulsit.¹⁴ Sardellus¹⁵ autem quendam alium Grecorum amiratum interfecit.¹⁶ Margariton¹⁷ uero in Thelamonem irruit sed Thelamon ipsum grauius uulnerauit. Fanuel¹⁸ autem regem Prothenorem deiecit ab equo. Sic et ceteri fratres naturales filii regis Priami contra¹⁹ Grecos²⁰ letaliter offendendo uiriliter se gesserunt.

Menesteus contends against the three brothers, Douglas, Demor, and Thoras.

Inter hec autem rex Douglas²¹ irruit in Menesteum,²² Athenarum ducem, et cum²³ forti lancea ipsum inpellere uiriliter est conatus. Sed Menesteus,²⁴ dum careret lancea, ipsum inpetit ense nudo, et tam potenter super cassidem²⁵ eius ipsum percussit in facie quod, cassidis nasali disrupto, ipsum uulnerauit in naso. Deamor²⁶ autem uidens fratrem suum sic lesum in facie et in naso irruit in Menesteum, sic potenter ipsum inpellens quod ipsum²⁷ deiecit ab equo. Sed Menesteus²⁸ statim in animi sui uirtute surrexit. Verum alius frater eorum ipsum agrediens, sicut erat pedes, crudeliter uexat²⁹ eum, et sic omnes tres fratres contra Menesteum crudeliter insistentes aut ipsum occidere aut ipsum capere tota intencione festinant. Sed Menesteus a predictis³⁰ tribus fratribus uiriliter se defendit. Verum quia semper plures contra vnum consueuerunt potius preualere, predicti tres fratres in ictibus ensium disrumpunt eius arma, frangunt eius scutum, et³¹ cassidem cassant eius, et specialiter Thoras,³² maior frater eorum, qui Menesteum mirabiliter opprimit et infestat.³³

Teucer and Ajax

Tunc rex Theucer,³⁴ qui uidit Menesteum in tanto discrimine con-

¹ recenti *A* recentibus *P*¹ ² accesserunt *P*¹ ³ precipue *CP*¹*S* ⁴ et *add.* *P*¹ ⁵ interfecit *HP*²*S*¹ ⁶ Celdonas *A* Olidonas *H* ⁷ interfecit *HP*²*S*¹ ⁸ Meles *B* (v. 9899) ⁹ de Orep] Daholep *P*¹ ¹⁰ Orep *B* (v. 9899) Grebs *A* Orebs *H* ¹¹ Madian (*in text.* Maudanz) *B* (v. 9909, *nota*) Moan *C* Madan *P*¹*S*¹ ¹² de Clara] *Et S*¹ Clarueil *B* (v. 9909) *om.* *AHP*¹ ¹³ Cedius (*in text.* Scedius) *B* (v. 9907, *nota*) Sedium *AC* ¹⁴ auulsit *P*¹*P*²*S*¹ ¹⁵ Serdulus *A* Sardes *B* (v. 9915) Sardellus *H* ¹⁶ interfecit *HP*²*S*¹ ¹⁷ Margaton *C* ¹⁸ Fanuël (*in text.* Fanoël) *B* (v. 9927, *nota*) Famel *A* Faucel *C* Faunel *P*² ¹⁹ *om.* *C* ²⁰ eos *add.* *AP*²*S*¹ ²¹ Anglas *AH* Douglas (*in text.* Doglas) *B* (v. 9955, *nota*) Dayglas *C* Duchis *P*¹ ²² Menestum *C* ²³ *om.* *AH* ²⁴ Menesceus dux *AH* ²⁵ casside *P*¹ ²⁶ [Nez] Damor *B* (v. 9975, *nota*) Beamor *C* Peamor *P*¹ ²⁷ eum *AC* ²⁸ Menestus (*et alibi*) *C* ²⁹ uexauit *AH* ³⁰ hiis *C* dictis *H* ³¹ *om.* *P*¹ ³² Tharez *B* (v. 9987) ³³ Qualiter Hector, Menon, et mille milites de Grecis interfecit, fugando Grecos et depredando exercitum et campum eorum *add.* *C* ³⁴ Theucher *A* Theutra *C* Theucra *P*¹

stitum, in adiutorium eius festinus accelerat. Sed Hector ibi occurrit, appetens ducem Menesteum et regem Theucrum¹ uiolenter opprimere, et male sine dubio cessisset ambobus nisi ille fortissimus Ajax cum mille militibus in Hectorem irruisset, quos secum in sua duxerat comitiua. Ad hoc² ex parte Trojanorum superuenit Persarum rex cum v milia militum sub ductu Paridis. * Et pulsante Paride quoddam cornu contra Grecos uiriliter se inmittit, superuenientibus etiam aciebus aliis Trojanorum. Quare bellum interim³ feruet asperissimum, et⁴ Troyani aduersus Grecos nimium preuallentes in uirtute Hectoris Grecos dare terga compellunt. Qui⁵ Hector tunc, ut scripsit Dares, mille milites interfecit ex Grecis.

Interea Hector dum per turmas bellando discurreret, Merion⁶ obuius sibi occurrit coram quodam⁷ tentorio inter Grecos. Quem ut uidit Hector, dixit⁸ ei:⁹ "Nequam proditor, ecce nunc¹⁰ uenit hora tua ut condignam mercedem accipias¹¹ de eo quod a me auferre temere Patroclum presumpsisti." Et facto impetu contra eum, ipsum deiecit ab equo. Et statim Hector descendens¹² in ipsum pedes insiluit et nudato ense caput eius ab eo uelociter amputauit. Armis tamen¹³ eius quibus erat indutus ipsum nichilominus¹⁴ spoliare¹⁵ festinat. Sed Menesteus, Athenarum dux, qui hoc repente percepit, accepta quadam lancea, in Hectorem irruit ex transuerso, Hectore non aduertente motum illius. Quare ipsum grauiter percussit et uulnerauit eundem. Et¹⁶ timens furorem Hectoris statim ab ipso recessit. Hector uero, se sentiens uulneratum, bellum egreditur,¹⁷ uulnus sibi factum¹⁸ fecit¹⁹ sic²⁰ sagaciter²¹ alligare quod sanguis ab eo emanare²² non posset, et confestim²³ iterum redit²⁴ ad bellum. Tunc impetu ire sue plures Grecos interfecit. Nam, ut Daretis liber pro ueritate testatur, post uulnus ipsum eo die plus quam mille milites Grecurum interfecit.

Quare Grecurum exercitum in tanta debilitate et pusillanimitate deduxit quod nullus Grecurum habebat²⁵ in²⁶ se animum defendendi, nec Agamenoni facultas libera competeat quod ad bellum accedere potuisset. Quare Trojanorum exercitus in magna uirtute procedens fugientes Grecos usque ad eorum tentoria sunt sequuti. Quorum tentoria Troyani quasi uictores inuadunt uiriliter et predantur,²⁷ arreptis²⁸ ab eis armis multis, auri et argenti copia²⁹ magna nimis

enter battle on the Greek side; Hector, the King of the Perse, and Paris on the Trojan. Hector, as *f. 75"

Dares wrote, slew a thousand Greci.

To avenge the loss of Patroclus' body, Hector kills Merion but is prevented from despoiling him of his arms by Menesteus, who wounds him. After a respite to stay the bleeding, Hector re-enters the conflict and, as Dares testifies, slays more than a thousand Greci.

The Troiani pursue the Greci to their tents, which they pillage.

¹ Theucran A Theutrum CH ² hec P¹ ³ iterum A ⁴ om. P¹ ⁵ om. AH ⁶ Menon P¹ ⁷ quedam P¹ ⁸ dicit CP¹S¹ ⁹ illi C om. H ¹⁰ om. P¹ ¹¹ recipias CP¹ ¹² ab equo add. CP¹ ¹³ tamen eius] eciam eis C cum P² ¹⁴ Et S¹ nichil P¹ om. AH ¹⁵ ex-spoliare P¹ ¹⁶ qui AH ¹⁷ Et S¹ agreditur A exit et P¹ et add. C ¹⁸ infixum AH ¹⁹ faciens AH ²⁰ sibi CP¹ ²¹ legaliter CP¹S¹ ²² emanere A manare P¹ ²³ confestum P¹ ²⁴ rediit AP¹ ²⁵ om. P¹ ²⁶ in se om. CP¹S¹ ²⁷ et add. CP¹ ²⁸ receptis CP¹ ²⁹ copia magna] copiam magnam A

quam in scrineis inuenerunt eorum, et omnem¹ eorum suppellectilem² asportantes³ ad eorum presidia detulerunt.⁴

*f. 75^v

The Troiani might then have won the war had they pursued their advantage. But Hector, at the request of his cousin Thelamonius, orders the Troiani to return to the city. Thus the Troiani lose their only chance of saving themselves.

Hic⁵ fuit ille dies in *quo⁶ ipsi bello perpetuus potuit esse finis et Troyani tunc⁷ fuissent in totum absolute uictores. Sed fata, que statuunt aduersa futura contingere, omnia cecis insidiis tollunt de medio, per que aduersa que futura disponunt finaliter compleantur. O quam fuit fragilis et debilis causa que Trojanorum oculos excavit⁸ et specialiter Hectoris, qui persone sue cladem et suorum omnium futuros interitus non potuit euitare, cum eo⁹ die Troyani fuissent in tanta potencia quod omnes Grecos qui uenerant contra eos morti tradere finaliter potuissent et se ab imminentibus et¹⁰ futuris periculis liberare. Sane non est illa laudabilis in aliquo sapiente discrecio qui, cum est aliquo grau(i) et mortali periculo prepeditus et fortuna sibi arridet quod¹¹ per subitos et felices euentus se potest ab eo subito liberare, felicem successum quem sibi repente fortuna ministrat grata manu non recipit ut¹² ingratus,¹³ et finaliter non prosequitur, apprehendendo illud quod vna hora sibi exhibet felix euentus. Nam si ea hora¹⁴ illud non recipit et admittit sed¹⁵ differendo dimittit, nunquam ad illud quod vno puncto potuit obtinere poterit postea peruenire. Nam¹⁶ fata, si bonum quod¹⁷ ingerunt statim¹⁸ non recipitur ab ingrato, tamquam ille qui per ingratitudinis uicium illud amisit, exhibere postea sibi negant. Sic successit infelici Hectori illo die, in quo cum potuisset de suis hostibus in multa gloria obtinere triumphum, dum per acies discurreret persequendo hostes suos, qui, tamquam deuicti, ab eius¹⁹ et aliorum Trojanorum facie fugiebant— Ex parte Grecorum obuius sibi uenit Exione filius,²⁰ sobrinus eius, filius Thelamonis, qui Thelamonius Ajax proprio nomine dicebatur et qui in uirtute bellandi ipsum hostiliter²¹ est aggressus, cum fuerit uir in uiribus multum potens et fortissimus preliator. Committitur ergo durum prelium inter duos tam fortes, sed dum inter se bellando mutuo loquerentur, agnouit Hector illum esse filium amite sue et sibi²² linea sanguinis esse coniunctum. Quare Hector multum exinde factus letus, depositis armis, in multa sibi est affectione blanditus, placere sibi in omnibus spondet, et monet ipsum et rogat ut ad²³ Troyam ueniat inspecturus

¹ omne P¹ ² superleccile P¹ ³ exportantes P¹ ⁴ De victoria Trojanorum, qui Grecos duxissent in conflictum nisi fuisset falsum consylium datum Hectori per filium Thelamonis Aiakis add. C ⁵ Hec CP¹S¹ ⁶ qua CP¹ ⁷ om. AH ⁸ obcecavit P¹P²S¹ ⁹ ea P¹
¹⁰ om. CP¹ ¹¹ quod per] per C quod P¹ ¹² ut . . . recipit om. H ¹³ ignarus CP¹
¹⁴ Et S¹ die CP¹ ¹⁵ Et S¹ sed . . . dimittit om. CHP¹ ¹⁶ quoniam AH ¹⁷ quid P¹
¹⁸ om. P¹ ¹⁹ eius et] eis pre P¹ eius . . . aliorum om. C ²⁰ om. CP¹ ²¹ uiriliter CP¹S¹
²² in add. P¹P²S¹ ²³ om. CP¹

amplam sui generis * parentelam.¹ At ille negans² et saluacionem suorum Grecorum et sue patrie non obmittens rogat Hectorem ut, si tanta affectione ducitur erga³ eum, faciat et procuret quod Troyani amplius eo die bellare desistant et quod Grecos fugientes amplius non sequantur sed ut Troyani ad urbem redeant, Grecis eo die in pace dimissis. Annuit infelix Hector. Quare incontinenti, emisso tubete⁴ sonitu, omnes Troyanos retrocedere et a bello desistere facit⁵ et⁶ mandat.⁷ Iam Troyani in Grecorum naues ignem in-miserant, iam omnes naues finaliter excussissent, sed ad uocem et mandatum ducis eorum omnes totaliter destiterunt et multo dolore commoti ad ciuitatem redeunt et ingrediuntur in ipsam. Et ista fuit tam levis causa quare Troyani illo⁸ die ab obtentu eorum uic-torie cessauerunt, ad quam postea nunquam potuerunt, fatis con-tradicentibus, peruenire.

[Incipit⁹ liber¹⁰ xvius¹¹ de¹² iiii¹³ bello, vrbis¹⁴ Troie obsidione¹⁵ iam firmata.]

Portis igitur ciuitatis securis seris¹⁶ et repagulis veniente nocte firmatis, parum ante surgentem auroram Troyani uiri pugnantes et qui sani erant arma capiunt, armantur ex eis,¹⁷ expectantes diei lucem, ut ad iussum Hectoris ducis eorum ad bellum exeant contra Grecos. Sed die facto Greci ad regem Priamum nuncios trans-miserunt, petentes¹⁸ mensium duorum inducias, treuga firmata. Quod rex Priamus et Hector ex maiorum eorum¹⁹ exercitus consilio concesserunt. Greci uero interim mortuos eorum quos uoluerunt tradiderunt funerarie²⁰ sepulture; ceterorum autem corpora mortu-orum statuerunt igne consumi. Achilles uero, qui de morte Patrocli solari²¹ non poterat, de morte ipsius²² mestis²³ et flebilibus uocibus in multo flumine lacrimarum diucius lamentatur. Demum, constructa Patroclo ex insignibus²⁴ marmoreis lapidibus sepultura, Patrocli cor-pus in ea in²⁵ multo honore fecit Achilles humari et secura firmitate recondi. Sic Grecorum maiores corpus Prothesilai in quodam ceno-thaphio²⁶ marmoreo in²⁷ opere nimium prec(i)oso statuerunt in honore maximo, ut moris tunc * erat maiorum nobilium sepeliri. In-

The Greci seek a two months' truce. The Greci bury Patroclus and Prothesilaus. Priamus buries Cassibilans.

*f. 76^v

¹ Et S¹ pentelam AP¹ ² cogitans C rogans P¹ ³ contra P¹ ⁴ tube AHS¹ ⁵ fecit CP¹S¹ ⁶ et mandat om. C ⁷ mandauit P¹ ⁸ eo CP¹ ⁹ om. ACH ¹⁰ liber xxius om. C ¹¹ I 5us H xv P² ¹² de . . . firmata] qualiter Achilles ob mortem Patrocli diebus pluribus uacauit in lacrimis P¹ ¹³ iiii. . . firmata] treugua facta et sepultura Patrocli et de conquestu Palamedis de domino Agamenonis C ¹⁴ vrbis Troie] Grecorum et Troi-anorum P² ¹⁵ obsidione . . . firmata om. A ¹⁶ seris et om. CP¹ ¹⁷ ipsis P¹ ¹⁸ peten-tes . . . concesserunt om. P² ¹⁹ Et S¹ sui C om. AH ²⁰ Et S¹ funarie AP¹ funere C ²¹ Et S¹ consolari CP¹P² ²² eius CP¹S¹ ²³ mestis . . . uocibus] Et S¹ mestus et flebelis AHP² ²⁴ incisis H insignis P¹ ²⁵ om. CP¹ ²⁶ sarcophago H ²⁷ in opere om. CP¹

terim¹ Troyani uero, treuga ipsa durante, eorum uulneratos in bello in² peritorum consilio medicorum curari³ faciunt et mederi, ita⁴ quod in fine duorum mensium predictorum⁵ restituti sunt qui uulner[ar]ati fuerunt integre sanitati. Sed⁶ rex Priamus, qui de morte Cassibilantis,⁷ naturalis filii sui, solari⁸ non poterat,⁹ pro eo quod eum magis quam capiat paternus affectus tenerime diligebat, in lacrimis uacauit¹⁰ diucius et lamentis. Sed demum ipsum in templo Veneris plurimum prec(i)oso recondidit in sepulcro.

Cassandra implores the Troiani to make peace before their city is destroyed, but is imprisoned by Priamus for doing so.

Cassandra autem plorantium audiens gemitus et lamenta furiosas exclamat in voces dicens:¹¹ "O miseri Troyani, quare uestrorum excidia substinetis, que de uobis omnibus similia sunt futura? Cur pacem Grecorum non queritis antequam gladio trucidante omnes nequiter pereatis, et nobilis ciuitas¹² Troie detur in preceps et funditus in ruina, et antequam paruulis matres eorum orbate perpetuas ipse et ipsi defleant seruitutes? Sane¹³ non fuit Helena tam doloroso tam excioso precio comparanda ut omnes usque ad vnum sub tanto martirio pereamus." Quam¹⁴ dum Cassandra talibus clamoribus nullum finem inponeret, rex Priamus¹⁵ capi mandauit et sub firmi¹⁶ claustris custodia tempore multo detrudi.

Palamides objects to the leadership of Agamemon.

Interim igitur Palamides multum conqueritur inter Grecos de dominio Agamenonis sic¹⁷ prelati. Dicit enim eum indignum tanti dominii potestate super tot reges et duces, et se asserit digniorem nec eum habere in prepositum suum uelle, cum ipse eum sibi non elegerit, nec ab omnibus regibus, qui sunt¹⁸ numero plus quam xxx, fuerit electus, sed a tribus tantum, preter conscienciam¹⁹ omnium²⁰ aliorum. Sed circa hoc²¹ tunc non fuit ultra processum.²²

The third battle. Agamemon and Hector organize their battalions.

*f. 77r

Elapsis uero induciis treuge date, Agamenon, in sue potestatis officio peruigil et cura²³ debite sollicitudinis incalescens, omnes acies suas²⁴ studio uigili ordinauit qualiter ordinate et composite procedere deberent ad bellum. Primam igitur aciem commisit Achilli, secundam Dyomedi,* terciam Menelao, quartam Menestee, Athenarum duci, et omnes alias acies subsequentes idem Agamenon satis disposuit circumspecte. Hector autem²⁵ suas acies in multa discrecione

¹ interea S¹ om. CP¹ ² om. HS¹ ³ curare CP¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ eorundem CP¹ S¹ ⁶ Et add. AHP² S¹ ⁷ Cassibilans P¹ ⁸ consolari CP¹ ⁹ potuit H ¹⁰ uacabat P¹ ¹¹ Cassandra plorantium audiens gemitus et lamenta uoce sublimi exclamabat dicens add. P¹ ¹² ciuitas Troie] Troya CP¹ S¹ ¹³ Et S¹ om. AHP² ¹⁴ quod A et C quare S¹ ¹⁵ eam add. CS¹ ¹⁶ firma AH ¹⁷ sui CP¹ ¹⁸ Et S¹ in add. P¹ om. AHP² ¹⁹ conscientias C consensum S¹ ²⁰ om. CP¹ ²¹ hec P¹ S¹ ²² De acciebus ordinatis per Grecos et per Troianos et qualiter Hector et Achilles prostrauerunt se ab equis bellando inuicem et Hector interfecit Boetem, Artilogum, et Prothenorem add. C Hic durum prelium fuit commissum in quo per Hectorem fuit Prothenor nequiter interfectus add. P¹ ²³ exinde add. CP¹ S¹ ²⁴ om. AP¹ ²⁵ uero AH

disposuit.¹ In prima posuit Troilum et in ceteris² ductores uiros multa³ strennuitate conspicuos, prout fuit uigili⁴ sibi cure.⁵

Nec mora, Hector cum⁶ aciebus omnibus in multa animositate portam ciuitatis exiuit, et Grecorum licias transcendendo cum eis in campum liberum⁷ se recepit. Hector igitur primus contra Achillem, quem bene cognouit, se ingerit in conflictum, et dum uterque eorum, vnus uidelicet⁸ contra alium, equum suum coegit in cursum, ambo in⁹ se uiriliter concurrentes,¹⁰ dum alter eorum¹¹ impingit¹² in alterum, ambo sternuntur¹³ ab equis. Iuxta illud fortis impingit¹⁴ in fortem et ambo pariter corruerunt. Sed Hector primus insurgit, equum suum uiolenter ascendit, Achillem deserit, et se uelociter ingerit inter turmas. Maiorem partem sibi occurrentium interfecit,¹⁵ alios uulnerat, alios crudeliter prosternit ab equis, et¹⁶ in uirtute sue potencie omnes Grecorum acies fortiter debellando diuidit et perforat, et ubicunque uult, Grecorum sanguine madefactus, incedit, percuciendo quoscunque crudeliter ense nudo. Achilles uero non post¹⁷ magnam horam insurgens equum ascendit, et faciens impetum in Troyanos multos occidit ex eis, et tamdiu per turmas uulnerando discurrit quod¹⁸ Hectori uenit obuius in uirtute bellandi. Insiliit¹⁹ igitur²⁰ statim alter in alterum in fortitudine lancearum sed Hector Achillem sic potenter²¹ impulit quod, licet lancea sua plures se confregisset in truncos, Achilles se in equo sustinere non ualens, ab equo sternitur²² et preceps peruenit in terram, Hectore capere intendente equum²³ Achillis. Sed cum contradictores multi contra Hectorem insultarent, Achilles equum suum festinus ascendit, Hectorem impetit ense nudo, et sic potenter ipsum percussit in casside²⁴ supra caput quod Hector necessario nutans²⁵ in suorum uiribus laceratorum, uix se tenuit firmum in sella. Hector tamen propterea²⁶ multo doloris²⁷ furore accensus irruit in Achillem et ipsum impetens²⁸ *in multa potencia ense²⁹ nudo, ictus ictibus³⁰ cumulando, supra cassidem percussit Achillem sic quod per eius faciem riuuli sanguinis defluerunt. Mortale igitur certamen insimul ambo fouent ita quod si diucius ambo in eodem simul bello perstitissent,³¹ uel alter interfecisset³² alterum uel ambo se mutuo forte peremissent. Super-

Achilles and Hector twice engage in single combat.

*f. 77^v

¹ constituit CP¹S¹ ² secunda A ³ multo P¹ ⁴ uigilis CP¹ ⁵ cura ordinare S¹ ⁶ suis add. P¹ ⁷ libere AC ⁸ om. P¹ ⁹ om. CP¹S¹ ¹⁰ concutentes P¹
¹¹ se add. H om. CP² ¹² impegit HP²S¹ pingit P¹ ¹³ se sternunt S¹ ¹⁴ impegit HP²S¹ ¹⁵ interfecit CP² ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ per P¹ ¹⁸ donec P¹ ¹⁹ insiluit CP¹
²⁰ Et S¹ gracios A ergo P¹ om. HP² ²¹ fortiter AH ²² prosternitur CP¹ ²³ om. P¹
²⁴ capite P¹ ²⁵ mutans A mirans P¹ ²⁶ om. P¹ ²⁷ doloris furore] dolore furoris AHP²S¹ doloris ardore C ²⁸ appetens AH ²⁹ ense nudo] ense suo tribus ictibus (ensis sui C) CP¹S¹ ³⁰ ictui P¹ ³¹ persistissent A persisterent HP² ³² interficeret HP²

uenientibus ergo notis eorum de aciebus scilicet partis utriusque, uix sunt ambo abinuicem¹ separati.

Troilus is captured by Diomedes but rescued.

Tunc Dyomedes bellum intrauit cum maxima acie pugnatorum² et³ ex aduerso Troilus eciam⁴ cum maiori. Dyomedes et Troilus ambo bellando conueniunt, ab equis se sternunt. Sed Dyomedes primus insurgit, equum ascendit, Troilum stantem pedes⁵ sic uiolenter percussit in casside quod circulum cassidis eius fregit. Verum Troilus in uirtute virium suarum Dyomedis equum interfecit,⁶ ita quod ambo pedes⁷ insimul preliantur. Greci uero Dyomedem et Troyani Troylum ascendere faciunt equos⁸ suos⁹ et ambo repetunt certamen ipsorum.¹⁰ Sed Dyomedes in multa uiolencia preualente cepit Troilum et captium eum ducere ad praesidia sua conatur. Troyani uero contra Dyomedem acriter insistentes Troilum a manibus suis eripiunt in multo discrimine personarum.

Hector slays a newly-made knight Boetes and his kinsman Archilogus, who seeks to avenge him. Hector slays Prothenor.

Tunc discurrendo per acies superuenit Menelaus;¹¹ ex parte Troyanorum Paris accessit. Bellum durius instauratur. Hector autem in bello quasi furibundus anhelans¹² quoscunque sibi occurrentes interficit. Et dum uenisset obuius contra eum, quidam miles nouus nomine Boetes¹³ in uirtute sua animose Hectorem est aggressus. Sed Hector tam grauiter percussit ipsum in capite quod ipsum a uertice usque ad umbilicum duas diuisit in partes, qui statim mortuus expirauit. Hector autem equum eius accipiens ipsum fecit per quen-dam suum famulum asportari.¹⁴ Rege Archilogo,¹⁵ Boetis consanguineo, hoc uidente, qui dum consanguinei sui mortem moliretur¹⁶ ulcisci, dure Hectorem est aggressus. Contra quem Hector potenter irruens ipsum¹⁷ non obstantibus eius armis per medium ense scindit, qui statim mortuus spiritum inter pugnantes emisit.¹⁸ Rex uero Prothenor ausu temerario ductus ex transuerso inuadit Hectorem, et tam potenter ipsum inpulit, Hectore non aduertente eius insidias, quod Hectorem deiecit ab equo. Sed Hector incontinenti consurgens equum ascendit, in Prothenorem irruit, et tam dire¹⁹ in suarum uirium predictum²⁰ uirtute percussit quod corpus eius duas²¹ dimidiauit²² in partes.

*f. 78r

Achilles and Archelaus, kinsmen

Achilles autem, postquam uidit Prothenorem sic extinctum, qui sibi in linea sanguinis²³ attinebat, de morte illius²⁴ grauiter fuit tris-

¹ Et S¹ inuicem P¹P² ² bellatorum CP¹ ³ Et S¹ om. ACH ⁴ et P¹ ⁵ Et S¹ peditem ACHP² ⁶ interficit HP² ⁷ Et S¹ pedites CHP² ⁸ om. P¹ ⁹ eorum P² om. CP¹S¹ ¹⁰ eorum CP¹S¹ ¹¹ et add. CP¹S¹ ¹² anhelat CP¹ ¹³ Boëtès B (v. 10826) Boetis C Boethes H ¹⁴ deduci A abduci C ¹⁵ Archilogus B (v. 10849) Archilocum (in text. Arcesilaum) D (26, 1., nota) MSS. GL ¹⁶ conatur P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ amisit P¹ ¹⁹ dure AH ²⁰ ipsum C Prothenorem add. P² om. P¹S¹ ²¹ binas AH ²² diuisit AP² ²³ consanguinitatis AH ²⁴ ipsius CP¹S¹

tatus.¹ Sed rex² Archilogus³ de morte Prothenoris in simili dolore concurrat, cum sibi esset satis propinqua consanguinitate coniunctus. Achilles ergo et Archilogus⁴ simul cum eo corpus Prothenoris⁵ recuperare intendunt, quod facere minime potuerunt. Inualescentibus⁶ enim in multa uirtute Troyanis, Greci necessario sunt dare terga coacti, quos Troyani precipitem coegerunt in fugam. Ipsi eos fugientes usque ad eorum tentoria persequuntur, occidendo eos et ipsos letaliter uulnerando. Die tunc ad noctis tenebras iam⁷ uergente, quare superueniente noctis vmbraculo, prelium est dimissum.⁸

to Prothenor,
strive in vain to
recover his body.

[Incipit⁹ liber¹⁰ xviii¹¹ de¹² bello iiii^o inter Troianos et Grecos.]

Aspectibus igitur hominum crepusculo succedente, stellis per celi spacium undique patefactis, quas¹³ nox, que nocet oculis intuentium in aspectibus ceterorum, propter sue tenebras cecitatis aperte uulgauit, omnes reges Grecorum, duces, et principes in ipsius noctis concitio in regis Agamenonis tentorio conuenerunt, ubi⁽ⁱ⁾ tantummodo de morte Hectoris,¹⁴ qualiter ipsum¹⁵ interficerent,¹⁶ multa consilia sunt scrutati. Dixerunt enim nisi Hector ab hac uita deficiat et semper insistat in bellis, Troyani nunquam poterunt sic offendi quod Greci de eis possint ad¹⁷ uictoriam peruenire. Ipse enim solus omnium Troianorum est defensor et Grecorum mortalis offensior. Sed demum omnes ipsi se in hoc consilio firmauerunt quod effectum talis negotii Achilles reciperet¹⁸ supra se, non tantum¹⁹ suis uiribus quam²⁰ suo²¹ sagaci ingenio terminandum. Quod Achilles suscepit sollicito animo exequendum, cum potius eius intersit ex eo uidelicet quod Hector multum affectat mortem²² Achillis, et nisi Achilles sibi preuideat, de facili poterit per manus Hectoris, fortuna sinistrante, perire. Cuius rei causa eorum de hoc finito consilio, singuli eorum²³ ad tentoria sua tendunt²⁴ eius²⁵ nocturne causa quietis.

A conference in
Agamenon's tent
decides that Achil-
les shall be the
one to kill Hec-
tor.

Adueniente²⁶ uero sequentis²⁷ diei diluculo, mane²⁸ facto, Greci cateruatim ad arma concurrunt. Nam ille fortissimus omnium Hec-

The fourth bat-
tle. Agamenon

¹ contristatus *AH* ² rex . . . recuperare] ipse regi Archilogo mortuo ac de morte Prothenoris regis Greci ulcisci *A* ipse rex Archilogus de morte Prothenoris regis ulcisci *H* ³ Archelaus *B* (v. 10935) Archilegus *P*³ Artilogus *S*¹ ⁴ Archelaus *B* (v. 10947) ⁵ regis *add.* *CP*²*S*¹ ⁶ inualentibus *CP*¹ ⁷ *om.* *CH* ⁸ disiunctum *C* directum *P*¹ ⁹ *om.* *ACH* ¹⁰ liber xviii *om.* *C* ¹¹ 16us *H* ¹² de . . . Grecos] De promissione facta per Achillem Grecis de interficiendo Hectorem in bello *C* in quo Agamenon in Grecorum consilio de morte Hectoris tractauit tantummodo *P*¹ ¹³ *Et S*¹ qua *AHP*² ¹⁴ *et add.* *CP*¹ ¹⁵ morti *add.* *C* ¹⁶ *Et S*¹ traderent *C* interficere possent *P*¹ ¹⁷ ad . . . peruenire] uictoriam obtinere *AH* ¹⁸ recipiat *CP*¹ ¹⁹ *Et S*¹ tamen *CP*² tam *P*¹ ²⁰ sed *AC* ²¹ *om.* *P*¹ ²² necem *CP*²*S*¹ ²³ *om.* *CP*¹ ²⁴ intendunt *H* reddeunt *P*¹*S*¹ ²⁵ *om.* *S*¹ ²⁶ *Et S*¹ aduenienti *AHP*¹ ²⁷ sequentis diei] sequenti die *AP*¹ ²⁸ mane . . . omnium *om.* *P*¹

*f. 78^v
unhorses and
wounds Hector,
and Achilles shat-
ters his helmet.

tor quietis impatiens portum iam exiuerat ciuitatis et in * campum peruenerat causa belli cum sua acie, quam¹ sibi instituerat de Troye pugnantibus² specialiter oriundis. Quem sequutus Heneas cum acie sua post eum properauit uelociter; sic Paris, sic Deyfebus, sic Troilus, sic ceteri cum aciebus eorum dudum per Hectorem ordinatis. Primus igitur ante omnes Hector ingerit se ad bellum cum Trojanorum omnibus³ aciebus, in quibus fuerunt, ut scripsit Dares, ex ipsorum Trojanorum parte cl milia pugnatorum. Inter utramque partem bellum letale committitur. Paris cum illis de Persia pugnantibus cum arcubus et sagittis bellum ingrediens innumerabiles Grecos interfecit⁴ et letalia uulnera figit⁵ in illos.⁶ Interim rex Agamenon bellum ingreditur, quem statim Hector agreditur.⁷ Ipsum ab equo prosternit grauiter⁸ uulneratum. Achilles uero tunc inuadit Hectorem, cassidem eius in eius capite in ictuum multorum uirtute confregit. Sed illico Heneas et Troilus irruunt in Achillem in multitudine pugnatorum.

Diomedes re-
proaches Eneas
for counseling
Priamus to insult
him and unhorses
Eneas.

Tunc⁹ ille fortissimus Dyomedes irruit in Heneam, quem grauiter uulnerauit. Qui inproperando dixit Henee: "Aue, bone consiliarie,¹⁰ qui regi Priamo dedisti fidele consilium de me in sua presencia offendendo.¹¹ Sed pro certo scias, si huiusmodi prelia sepius frequentabis et in manus meas te contingat incidere, pro certo de meis manibus morieris." Et tunc¹² facto impetu contra eum, ipsum deiecit ab equo.

Hector breaks
Achilles' helmet
but is wounded
by the son of
Thideus. Hector
unhorses Dio-
medes. Troilus
dismounts and at-
tacks Diomedes.

Ad hec Hecto(r) inuadit Achillem, mirabiliter eum grauatur. Iam¹³ cassidem¹⁴ sibi confregerat, capere nitens illum, sed¹⁵ filius Thidey,¹⁶ qui sic interceptum uidit Achillem, in Hectorem irruit furibundus, et eleuato ense in suorum fortitudine brachiorum percussit illum et ei graue uulnus infixit. Hector autem ad ictum¹⁷ uulneris¹⁸ nullatenus stupefactus accepto ense in multa furoris rabie in Dyomedem, qui contra eum tam¹⁹ uiriliter insistebat, potenter irruit, sic quod ipsum deiecit ab equo. Troilus autem uidens Dyomedem in²⁰ terra²¹ deiectum proprio descendit ab equo,²² pedes²³ contra Dyomedem²⁴ se dirigit ense nudo. Contra ipsum²⁵ Troilum Dyomedes uiriliter se defendit. Achilles et Hector mutuo preliantur.

Agamenon and

¹ Interim uero Menelaus, Vlixes, Polimites,²⁶ Neptolomus,²⁷ Pala-

¹ quam . . . sua om. A ² et add. P¹ ³ omnium CP¹ ⁴ interficit CP²S¹ ⁵ fecit A
figit C fugit H ⁶ ipsos P¹ ⁷ agreditur. Ipsum om. P¹ ⁸ letaliter AH ⁹ Cum P¹
¹⁰ consiliari P¹ ¹¹ offerendo uel accedendo P² offerendo S¹ ¹² om. P¹ ¹³ Nam AH ¹⁴ eius
add. CP¹S¹ ¹⁵ Diomedes add. C ¹⁶ Thesei AH Tydeus B (v. 11269) Thidei P² ¹⁷ Et S¹ ictus
CP¹P² ¹⁸ ipsius A ¹⁹ iam H om. AP²S¹ ²⁰ in terra om. A in . . . equo om. P¹ ²¹ terram CP²
²² et add. CS¹ ²³ om. P² S¹ ²⁴ eum P¹ ²⁵ ipsum Troilum] quem CP¹S¹ ²⁶ Et S¹
Polibetēs B (v. 11300) Polinites C Polimeces H Polidames P¹ Polimetes P² ²⁷ Nephtho-
lus (in text. Telepolus) B (v. 11301, nota) Neptolonus HP¹ Neoptolomus P²

mides, Stelenus,¹ Menesteus, dux Nestor, rex Thoas, Eurialus,² *Philitoas,³ et Theseus⁴ ex parte Grecorum veniunt in conflictum. Sed ex parte Troyanorum ueniunt omnes reges qui in adiutorium uenerant eorum cum multitudine gentis ipsorum necnon et omnes acies dudum per Hectorem ordinate. Mirabile bellum committitur inter utrosque. Rex Agamenon et rex Pandalus⁵ inter se in simul concurrentes⁶ ambo se sternunt ab equis. Rex Menelaus uenit obuius Paridi, qui ambo se tunc ueraciter cognouerunt. Et dum⁷ ambo se offendere conarentur, Menelaus impulsu sue lancee Paridem uulnerauit. Sed in armorum suorum tutela fidelium Paris non est grauiter lesus. Et nichilominus dum ad ictus potenciam Paris se⁸ sustinere non posset, deiectus ab equo peruenit in terram. Qui multo pudore confusus erubuit propter Helenam, cum sic ipsum⁹ dehonestasset enormiter Menelaus.

Inter regem Arastrum¹⁰ et Ulixem maxima fit¹¹ bellandi contencio. Vlixes ipsum ab equo deiecit et equum eius captum ab eo ad tentorium suum mandat. Polimedes¹² irrui in Ampon¹³ senem, letaliter ipsum vulnerauit,¹⁴ qui¹⁵ eo uulnere mortuus expirauit. Neptolomus¹⁶ Archilogum regem aggreditur, ambo se sternunt¹⁷ ab equis. Polidamas¹⁸ irrui in Palamidem,¹⁹ ipsum ab equo vulneratum²⁰ prosternit,²¹ et²² turpibus uerbis debilitatem eius improperauit eidem. Rex Stelenus²³ et rex Caras²⁴ inter se certando conueniunt. Sed rex Stelenus²⁵ regem Garas²⁶ uulneratum²⁷ ab equo prosternit.²⁸ Philimenis²⁹ irrui in ducem Athenarum, quem ab equo deiecit, equum ab eo aufert, et ipsum³⁰ adduxit³¹ ad suos. Philitoas³² irrui in regem Remum,³³ ambo sternunt³⁴ se ab equis. Rex Theseus³⁵ et rex Eurialus³⁶ ambo bellando³⁷ conueniunt, mutuo se uulnerant, et se ab equis deiciunt uirtuose.³⁸

*f. 79^r

Pandarus unhorse each other. Menelaus unhorses Paris, who blushes at the disgrace from Helena's husband.

Ulixes deprives Arastrus of his horse. Polimedes kills Ampon. Phylimenis deprives the duke of Athene of his horse.

¹ Stelenus (*in text.* Stelenus) *B* (v. 11302, *nota*) Stelenus *C* Serelenus *P*¹ Stelenens *P*²
² *Et S*¹ Eürialus *B* (v. 11309) Curilius *A* Euualus *C* Eurilius *H* Sariolus *P*¹ Eurimilus *P*²
³ Philotheas *C* Philoteas *H* ⁴ Theseus *H* ⁵ *Et S*¹ Pandarus *B* (v. 11353) Pandoclus *H* ⁶ *Et S*¹ occurrentes *CP*¹ corruentes *P*² ⁷ ipsi *add.* *AH* ⁸ *om.* *P*¹
⁹ *om.* *P*¹ ¹⁰ *Et S*¹ Arrestum *A* Adrastus *B* (v. 11369) Arastum *C* Harestem *H* ¹¹ fuit *P*¹
¹² Polimedes *A* Polimenès *B* (v. 11377) Palamedes *C* deest *D* Pollidames *P*¹ Polimides *S*¹ ¹³ *Et (in text.* Amphius) *D* (22, 15, *nota*) *MS.* *G* Ampon *B* (v. 11378) Hupon *AH* Ampon *C* Appon *P*¹ Hapon *P*² ¹⁴ uulnerat *CP*² percussit *P*¹*S*¹ ¹⁵ *ex add.* *CP*¹ ¹⁶ Neptolonus *H* Neptolonus *P*¹ ¹⁷ deiciunt *CP*¹*S*¹ ¹⁸ Polamides *P*¹ ¹⁹ Polimedem *C* Pollidamem *P*¹ Polimedon *P*² ²⁰ *om.* *P*¹*P*² ²¹ prostrauit *C* sternit *P*²*S*¹ ²² *et . . .* prosternit *om.* *A* ²³ Sterlenus *P*¹ Steremus *P*² ²⁴ Cartas *CP*¹ Carrus *P*² ²⁵ Sterlenus *P*¹ Stelomon *P*² ²⁶ Cartam *CP*¹ ²⁷ uulneratam *P*¹ ²⁸ prostrauit *CP*²*S*¹ ²⁹ Philimenus *P*² ³⁰ *om.* *CP*¹*S*¹ ³¹ asportans *C* asportauit *P*¹ portauit *S*¹ ³² Philotheas *CP*¹ Philitoas *H* ³³ Reimum sed *C* Renum *H* Renium sed *P*¹ ³⁴ deiciunt *CP*¹*S*¹ ³⁵ Thesalus *P*¹ ³⁶ Eürialus *B* (*in text.* Resa) (v. 11498, *nota*) Eunalus *P*¹ ³⁷ se *P*¹ *om.* *A* ³⁸ De bello facto inter Menelaum et Paridem et de capcione regis Thoas *add.* *C*

Thelamonius and Sarpedon wound and unhorse each other. Thoas and Achilles attack Hector together. The natural brothers of Hector come to his rescue, capture Thoas, *f. 79^v and wound Thelamonius.

Paris wounds Menelaus with a poisoned arrow. Eneas protects the unarmed Paris from Menelaus.

Naturales filii regis Priami fecerunt mirabilia de eorum strenuitate illo die, multos interficiendo Grecos et multos ex eorum regibus vulnerando.¹ Rex Thelamon regem Sarpedonem² aggreditur, ambo in valido impulsu fortium lancearum grauiter uulneratos se sternunt, sic quod quasi semiuiui in medio bellancium deciderunt. Rex Thoas et Achilles, qui consanguinei simul erant, ambo simul aggrediuntur Hectorem, duris ictibus et frequentibus³ ipsum impugnant,⁴ ab Hectoris capite eius cassidem extirpant, in multis locis percusserunt * eundem, a quibus multi riuuli sanguinis defluebant. Sed Hector in regem Thoas uiriliter insistendo percussit ipsum in facie sic quod medietatem nasi detruncauit eidem. Tunc fratres Hectoris naturales in Hectoris succursum festinanter accelerant, mirabiliter Grecos premunt, regem Thoas capiunt, regem Thelamonem letaliter uulnerant, deicientes ipsum a equo ita quod quasi mortuus ad Grecorum tentoria fuit delatus, et regem Thoas captiuium ad ciuitatem Troyanam per Deyfebum et Anthenorem transmiserunt.

Menelaus Paridem offendere multum intendit, sed Paris, qui hoc bene percepit, tenso arcu in Menelaum sagittam emisit, letali toxico delinitam,⁵ et sic eum grauiter uulnerauit quod eum sui quasi mortuum ad sua tentoria pertulerunt. Sed illico auxilio medicorum ligato uulnere Menelay et uulnere in unguentorum medicamine dulcorato,⁶ Menelaus redit⁷ ad bellum, Paridem querit, de eo cupiens furibundus ulcisci. Paridem inuenit et impulsu sue lancee Menelaus in Paridem irruit, uolens eum letaliter uulnerare, quod reuera fecisset⁸ nisi Heneas inter utrumque se in scuti sui tutamine medium inmisisset. Paris autem tunc erat inermis, cum ipse tunc suis⁹ armis¹⁰ se¹¹ uoluntate spontanea exuisset,¹² quod¹³ quia¹⁴ presenserat Menelaus, morti tradere facilius eum putauit. Heneas uero in maxima militum comitiua, pro eo quod Paris non erat armatus,¹⁵ ipsum ad ciuitatis presidia commeauit, ne forte tunc¹⁶ eum offenderet Menelaus. Sed Hector Menelaum aggreditur, capere nitens eum. Sed eius uoto frustratus¹⁷ est¹⁸ pro eo quod statim¹⁹ in eius succursum²⁰ accessit innumerabilis quantitas pugnatorum. Quare, ipso dimisso, cum suis in turmas Grecorum irruit, ipsos interficit, et in sua et suorum potencia Greci sunt dare terga coacti, Troianis²¹

¹ confundendo CP¹ S¹ ² Carpedonem A Sparpidonem P¹ Sarpedon P² ³ frequenter CP¹ ⁴ et add. CP¹ ⁵ Et S¹ delinatam ACH declinatam P¹ ⁶ idem add. CP¹ S¹ ⁷ rediit P¹ ⁸ fuisset P¹ ⁹ Siriis C ¹⁰ om. P¹ ¹¹ ex AHP² om. S¹ ¹² Et S¹ exuisset AP² exuisset P¹ ¹³ Et S¹ et AHP² ¹⁴ hoc add. H ¹⁵ munitus P¹ ¹⁶ om. A ¹⁷ frustratus est] Et S¹ frustratur AH frustratus P¹ ¹⁸ statim add. C ¹⁹ om. C ²⁰ succursu P¹ ²¹ Troyani P¹

Grecos insequentibus fugientes. Sed uergente die ad solis occasum, bellum dirimitur et utriusque partis acies mutuo separantur.

[Incipit¹ liber² xviii³ de vo⁴ bello inter⁵ Troianos et Grecos.]

Trojanis igitur intrantibus ciuitatem et portis⁶ necessaria firmitate conclusis, sufficientibus excubiis⁷ ordinatis, qui fuerunt⁸ bello lassati⁹ nocturne quieti commode se dederunt. Mane uero facto rex Priamus statuit eo die non esse bellandum, sed pro quibusdam secretariis suis misit, Hectore uidelicet, Paride, Troilo, Deyfebo, Pollidama, Anthenore,¹⁰ et Henea, ut ad ipsum accedant. Quibus¹¹ uenientibus et existentibus coram eo,¹² rex Priamus dixit eis¹³ hec uerba:¹⁴ "Noscitis¹⁵ qualiter regem Thoas carcer noster tenet inclusum, qui¹⁶ multa * furoris audacia, non offensus¹⁷ a nobis, in nostre ciuitatis exterminium et nostrarum personarum excidium inmerenter accessit. Quare iustum michi uidetur ut¹⁸ per nos iniqua morte periret¹⁹ qui uoluit nos perire, ut²⁰ uel sit furca suspensus uel alio modo nequiter detruncatus. Quid inde²¹ uobis uidetur per uos michi consilio salubri pandatur."

Heneas autem, qui primus ad regis uerba respondit, humiliter dixit regi:²² "Absit a uobis, domine mi rex, ut ad tantum facinus uestra nobilitas protrahatur, cum rex Thoas sit de melioribus Grecie, multis suffultus consanguineis et amicis. Et vos cum habeatis multos qui cari sunt uobis, posset eorum aliquis a Grecis intercipi, quem Greci simili pena afficerent carum uobis, quod forte pro maxima mundi parte²³ sic esse factum aliquatenus non uelletis. Et sic magis reuera salubre sit regem Thoas²⁴ captum salubriter conseruare,²⁵ qui pro aliquo uestrorum in bello similiter intercepto posset recuperacionis beneficio commutari." Hector²⁶ autem Henee consilium utpote laudabile satis probat. Sed²⁷ rex²⁸ Priamus adhuc in uerborum suorum intencione persistens iterum dixit eis:²⁹ "Si sic decreueritis faciendum, iam Greci putabunt et dicent nos³⁰ esse repente timore

Priamus proposes that the captured Thoas be put to death.

*f. 80r

Eneas advises rather that Thoas be held for exchange with some future Trojan prisoner.

¹ om. ACH ² liber xviii³ om. C ⁴ 17us H ⁵ vo . . . Grecos] prohybicione facta per Eneam regi Priamo de interficiendo regem Thoas C ⁶ inter . . . Grecos] et de rege Priamo, qui, Trojanorum congregato consilio die sequenti, statuit non esse bellandum P¹ om. P² ⁷ in add. CP¹S¹ ⁸ excubiis MS. ⁹ Et S¹ fuerant in C a add. P¹ ¹⁰ laxati P¹ ¹¹ Athenor P¹ ¹² Omnibus AH ¹³ quibus add. A ¹⁴ Et S¹ om. ACH ¹⁵ Rex Priamus secretariorum suorum, congregato consilio, sic illos alloquutus est dicens add. P¹ ¹⁶ Et S¹ Nescitis AC Nostis P¹P² ¹⁷ in add. CP¹S¹ ¹⁸ offensus . . . nobis] offensa nobis sibi illata CP¹ ¹⁹ om. CP¹ ²⁰ perire CP¹ ²¹ om. P¹ ²² Et S¹ in P¹ om. AP² ²³ Ad regis Priami uerba sic Heneas humili uoce respondit add. P¹ ²⁴ uos add. P¹ ²⁵ Toas P¹ ²⁶ gubernare CP¹ ²⁷ Hec-
tori P¹ ²⁸ om. P¹ ²⁹ autem add. HP¹ ³⁰ Rex Priamus iterum dixit illis add. P¹ ³¹ sic
add. CP¹S¹

concussos qui¹ de offendentibus nos non habeamus² audaciam faciendi iusticiam nec ulcisci, quamuis de hoc totus in vestri consilii iudicio conquiescam."

Eneas, Troilus, and Anthenor visit Helena in the chamber of beauty.

Et sic consilio fine facto, Heneas ad uidendum Helenam se uelle dixit accedere, quare Troilum et Anthenorem secum ducit. Et eis intransibis aulam pulchritudinis, ubi tunc regina Heccuba³ cum Helena residebat in comitiua multarum nobilium mulierum, Heneas et Troilus Helenam nisi sunt multis affectuosis sermonibus confortare. Quare⁴ regina Heccuba, utpote sapiens et discreta, eos⁵ ad tuicionem personarum eorum, ciuitatis Troye, et regis Priami satis deuotis eloquiis fuit ortata.

The Greci be-moan the loss of so many men. A storm at night tears down their tents.

Greci uero inter⁶ se de dampnis⁷ eorum et suorum nece a Troyanis nequiter occisorum nimium tacito murmure conqueruntur, et dicunt se fuisse maxima⁸ fatuitate detentos qui ad tam grauiam dispendia personarum et rerum eorum se submittere uoluerunt⁹ a quibus potuerunt tunc se salubriter abstinere.¹⁰ Eadem autem nocte aer abductus multa caligine tenebrarum multas¹¹ aquosas diffundit¹² pluuias in multorum ymbrium tempestate, ueluti si¹³ nunquam¹⁴ pluuias effudisset¹⁵ uel quasi forte dii uellent terris effundere, Deucalionis diluui¹⁶ iterato. Et (quod fuit ipso grauius) ea nocte uentorum rabies tanta * et tam grauis inualuit quod omnia¹⁷ Grecorum tentoria uiolenter a soli statione defixit, propter que Grecis magna doloris et laboris superuenit anxietas.¹⁸ Sed¹⁹ demum²⁰ nocte fugata fugierunt tenebre et predictae earum socie tempestates, cum aduenientis diei splendor serenus apparuit, qui totam terre faciem illustrauit. Tunc Greci armis eorum protinus induuntur, ad bellum procedere festinantes.

*f. 80v

The fifth battle. Achilles slays Hupon and Orchimenus. Diomedes kills Antipus.

Achilles primus²¹ inter Grecorum acies campum petit; deinde Dyomedes, Agamenon, Menelaus, et Athenarum dux. Achilles autem primus in Hupon,²² grandem giganti similem regem de Larissa, impetuose irruit, et sic eum sua lancea Achilles inpulit et percussit quod ipsum mortuum prostrauit ab equo. Rex Ortomenus²³ aggre-

¹ quod CP¹S¹ ² habemus AH ³ que add. HP² ⁴ Et S¹ quos CHP¹ ⁵ omnes CP¹ ⁶ inter se om. P¹ ⁷ in add. P¹ ⁸ magna AH ⁹ et add. CP¹ ¹⁰ De morte Vponis gigantis interfecti per Achillem et de morte regum Ortonemi, Epistrophii, et Cedii occisorum per Hectorem add. C ¹¹ multos aquosas] Et S¹ in ymbribus aquosis A in ymbribus aquosas H in umbras aquosas P² ¹² diffudit CS¹ om. P¹ ¹³ multas add. CP¹ ¹⁴ nubes add. C ¹⁵ Et S¹ effudissent CP¹ effundisset P² ¹⁶ diluuium MSS. et S¹ ¹⁷ omnino AH ¹⁸ Hic durum prelium fuit commissum in quo Hector multos Grecorum reges crudeliter interemit add. P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ autem add. P¹ ²¹ primus . . . Achilles om. AHP² ²² Huponem C ²³ Octoneus A Orcomenis B (v. 12099) Ortonemus C Orcomeneum [Ialmenum] D (26, 18) Ortonenus H Orthoneus P¹ Octemenus P² Orthomenus S¹

ditur Hectorem, quem Hector protinus interfecit. Dyomedes regem Antipum,¹ contra eum bellantem, in multa uirtute peremit.

Tunc duo reges, quorum vnus uocabatur Epistrofus² et³ alter⁴ Cedius,⁵ in bello se ingerunt, in Hectorem irruunt. Sed rex⁶ Epistrofus⁷ contra Hectorem, quam bene cognouit,⁸ multis contumeliosis uerbis insultat, et post uerba in eum impetum faciens ipsum cum lancea sua uiriliter impulit, sed a sella ipsum non⁹ potuit remouere. Quare iratus Hector uerb(is) eius et factis ipsum agreditur, et eum crudeliter interemit et dixit aduersus eum: "Contumeliosa¹⁰ uerba que diffundebas enormiter inter uiuos vade et ammodo inter mortuos, si potes, effundas."¹¹ Cedius uero uidens mortuum regem Epistrofum,¹² fratrem suum, multo dolore torquetur et inter sui doloris angustias mille suos milites, quos cum multis aliis in adiutorium Grecorum adduxerat, statim conuocat et mandat eisdem quod cum eo Hectorem insequantur ut ipsum interficiant, ut¹³ de morte fratris sui optatam consequi ualeat¹⁴ ulcionem. Nec mora, predicti milites cum rege Cedio Hectorem insequuntur, ipsum¹⁵ inueniunt inter turmas, et¹⁶ in eum¹⁷ irruunt¹⁸ et ab equo deiciunt. Sed rex Cedius dum extenso brachio cum ense suo putat ipsum letaliter uulnerare, Hector, qui uidit ictum ab extenso brachio uenientem, regem Cedium in ipso brachio percutit sic quod ipsum brachium ab humero diuidens regi Cedio detruncauit, et ad¹⁹ ipsum regem²⁰ appropinquans, qui iam ab equo ruebat, ipsum protinus interfecit.

Eneas²¹ uero regem Amphinacum bellantem interfecit. Menelaus autem rex, item²² dux Athenarum,²³ rex Thelamon, rex Vlixes, rex Dyomedes, * rex Archelaus,²⁴ rex Macaon,²⁵ et rex Agamenon cum eorum aciebus omnibus bellum intrant. Ingens bellum committitur et letale, ex utroque latere multi decidunt interfecti.²⁶ Iam sol diei medium constituerat cum omnes Greci conuenientes in vnum simul²⁷ irruunt in Troyanos, et in eorum tunc uirtutis audacia sic Troyanos grauiter oppresserunt quod eos, urgente²⁸ necessitate, conuertunt in fugam. Tunc Achilles regem Philis,²⁹ bellantem cum eo, in suarum³⁰

Hector slays Epistrophus. Cedius and his men unhorse Hector but Hector kills Cedius.

Eneas kills Amphinacum, Achilles Euphemus, Hector Alpinor and Dorius.

¹ Xancipum *A* Antipon *B* (v. 12129) Zancipum *H* ² Epistrophus *B* (v. 12155) Eustropus *AHP*² Epistrophus *C* ³ *om.* *P*¹ ⁴ alius *P*¹*S*¹ ⁵ Codius *H* ⁶ *om.* *CP*¹*S*¹

⁷ Epistropus *AP*² Eustropus (*et alibi*) *H* ⁸ agnouit *P*¹ ⁹ nequaquam *AH* ¹⁰ contumelia *P*¹ ¹¹ *Et S*¹ ostendas *A* effunde *CP*¹ ¹² Epistropum (*et alibi*) *AP*² ¹³ *Et S*¹ et *CP*¹*P*² ¹⁴ ualeant *CP*¹ ¹⁵ quem *AH* ¹⁶ *Et S*¹ irruentes *add.* *ACH* ¹⁷ ipsum *add.* *C* ¹⁸ *Et S*¹ irruunt et *om.* *ACH* ¹⁹ in *P*¹*S*¹ *om.* *C* ²⁰ Cedium *add.* *CP*¹*S*¹

²¹ Eneas . . . interfecit *om.* *P*¹ ²² *om.* *CH* ²³ item *add.* *P*¹ ²⁴ Archelaus *B* (v. 12277)

²⁵ Macheon *H* ²⁶ De morte sagitarii, qui erat homo et equus, et qualiter Greci ceperunt Anthenorum et captum conduxerunt *add.* *C* ²⁷ omnes *add.* *P*¹*P*²*S*¹ ²⁸ uergente *P*¹

²⁹ Eüfremius (*in text.* Eüfemis) *B* (v. 12307, *nota*), Philimenum *C* Phileum (*in text.* Euphemum) *D* (26, 21, *nota*) *MS.* *G* Philis *P*¹ Phillis *P*² ³⁰ sua *HP*²*S*¹

potestate¹ uirium interfecit. Sed Hector exinde multo furore bachatus duos de Grecorum regibus interfecit,² uidelicet regem Alpinorem³ et regem Dorium.⁴ Tunc Troyani in uirtute Hectoris sic acriter debellantis⁵ campum recuperant et durius Grecos premunt.

Epistropus issues from Troia accompanied by a sagittary, who terrifies the horses of the Greci. Hector kills Polixenus. Diomedes kills the sagittary.

Sed rex Epistropus⁶ tunc a ciuitate Troyana⁷ animosus exiuit cum iii milibus pugnatorum, qui omnes bello uiriliter se inmiscunt, Grecos impetunt crudeliter, et confundunt, et multo forcius ex eo quod idem rex Epistropus⁸ quendam sagittarium secum duxit. Hic autem sagittarius ab umbilico superius erat homo, inferius erat equus, et in omni sui parte, tam superius quam inferius, coopertus⁹ erat ex innatis in eo pilis equinis. Facies autem eius, licet similis esset humane, tota erat rubea, igneum colorem habens, ac si carbo esset accensus, et equinos ex ore producebat hinnitus. Oculi autem eius erant splendidiore facie in ignis ardore, cum duas ardentes flammam igneas presentarent, propter quod intuentes horrore maximo deterrebant. Hic nulla armorum tutela uestitus cum quodam arcu in manu et quadam faretra plena sagittis bellum intrauit. In cuius ingressu equi bellantium¹⁰ ualde¹¹ perterriti, non obstante quod assessores eorum multis eos stimulis calcarum perurgebant, retrogradi facti subitam quasi rapiebantur in fugam. Sed cum magno labore bellantes ipsos detinuerunt in bello, non minus ipsi bellantes ipsius sagittarii impetum dubitantes quia in arcu et sagittis suis Grecos plurimos interemit. Hector autem interim¹² ducem Salemine,¹³ Polixenart,¹⁴ qui aduersus eum plurimum insistebat, occidit et ita dux mortuus expirauit. Dum igitur sagittarius interficiendo Grecos per turmas discurreret et Troyani crudelius insisterent contra Grecos, in fugam de necessitate conuersi ad tentoria sua * festinant, quos Troyani usque ad ipsa tentoria sunt sequuti. Ibi¹⁵ mirabilis casus emersit. Nam dum sagittarius¹⁶ Grecos fugientes coram¹⁷ eo acriter infestaret et Troyani Grecos in tentoriis eorum opprimerent, Diomedes, qui fugiens ad tentoria properabat,¹⁸ coram vno de papilionibus¹⁹ sagittarium²⁰ inuadit, quem nullo modo uitare²¹ potuit propter Troianos, qui contra eum a²² tergo uiriliter anhelabant. Necesse-

*f. 81r

¹ potencia CP¹S¹ ² interfecit P¹ ³ Amphinorem A Elpinor B (p. 12327) Alphinorem C Alpinor H Alphinor P² ⁴ Dorus [de Satelee] B (p. 12329) Dornus P¹ Dorons P² ⁵ debellantes CS¹ bellantis P¹ ⁶ Epistropheus (in text. Pistropheus) B (p. 12345, nota) Epistropus (et alibi) CP¹ ⁷ Troianetis P² tunc add. P¹ ⁸ Epistrophus C ⁹ coactus P¹ ¹⁰ bellantes CP¹ ¹¹ ualde perterriti om. P¹ ¹² om. P¹ ¹³ Et S¹ Salomone C Selemie H Salemine P¹ Selemie P² ¹⁴ Polixenart (in text. Polixenarz) B (p. 12398, nota) Polixenare C Polisenat P¹ Prolienart P² ¹⁵ ubi AHS¹ ¹⁶ ipse add. AH ¹⁷ coram eo] Et S¹ coram se C om. AHP² ¹⁸ Et S¹ propinebat A properat CP¹ properaret P² ¹⁹ pampilionibus in P¹ ²⁰ ipsum add. AH ²¹ Et S¹ euitare ACH ²² a tergo] Et S¹ ad terga CP¹ om. P²

sarium ergo fuit plurimum Dyomedi ut, inuitus et¹ dubitans, in sagittarium irruisset, qui si uoluisset retrocedere, cum ipse esset grauiter uulneratus, in manibus hostium incidebat, quem uiuere nulloatenus permisissent. Sagittarius ergo dum Dyomedem in sua sagitta percut[er]et, Dyomedes cum ense suo² uiriliter³ percussit ipsum inermem⁴ sic⁵ quod mortuum ipsum deiecit in terram.

Interim Greci campum recuperant et Troyani necessario retrocedunt. Hector uero in Achillem irruit in equi sui cursu⁶ nomine Galathea.⁷ Contra quem dum occurrisset Achilles, in eorum ictibus lancearum se⁸ ab equis ambo⁹ deiciunt. Sed Achilles equum suum primo¹⁰ celer ascendit et in equum Hectoris Galathea¹¹ manus extendens cepit eum, ipsum sathagens asportare. Hector autem iratus ad suos potenter exclamat ne equum suum abire permittant. Propter quod infiniti milites ad ipsius¹² recuperationem uiriliter intendentes irruunt in Achillem et graue bellum committitur inter utrosque. Sed fratres Hectoris naturales in multa uirtute bellantes uiolenter extirpant a manibus detinencium Galathea et illum Hectori restituant, exinde facto leto.

Verum dum hec inter utrosque in multorum excidio gererentur et Anthenor¹³ inter Grecorum acies bellando discurreret, Greci in multitudine pugnatorum contra¹⁴ Anthenorem irruunt,¹⁵ ipsum capiunt, et captum ad tentoria mittunt eorum.¹⁶ Sed cum iam dies declinasset ad uesperas, sole iam uergente interim ad occasum, non obstante quod Polidamas,¹⁷ Anthenoris filius, qui sui patris non interfuit capcioni, pro recuperacione ipsius multa commisisset in bello, tamen eo die, propter superuenientis noctis tenebras, prelium est diuisum.¹⁸

[Incipit¹⁹ liber²⁰ xviii²¹ de²² sexto²³ bello.²⁴]

Sequentis igitur diei aurora surgente, solis splendore circumquaque diffuso, utriusque partis aciebus in campum egressis, bellum letale com^{*}mittitur et tota illa²⁵ die usque ad noctis tenebras est pugnatum. Multi fuerunt eo²⁶ die interfecti de Grecis sed plures²⁷ de²⁸ Troyanis; nam Grecis tunc²⁹ melior pars successit in³⁰ bello. Sed

Hector and Achilles meet and unhorse one another. Achilles seizes Hector's horse Galatea but she is recovered by the natural brothers of Hector.

The Greci capture Anthenor.

The sixth battle lasts but a day.

*f. 82r

Priamus grants the Greci a three

¹ om. P¹ ² tam add. P¹S¹ ³ taliter C ⁴ om. AH ⁵ om. CP¹S¹ ⁶ celeri add. P²S¹ ⁷ Galetea C Galahacea H Galathee P¹ Galatea P² ⁸ iniucem add. C ⁹ Et S¹ om. ACP¹ ¹⁰ Et S¹ primus AH ¹¹ Galeteam (et alibi) C Galahaceam H ¹² equi add. CP¹S¹ ¹³ Athenor (et alibi) P¹ ¹⁴ om. CP¹S¹ ¹⁵ irrunt, ipsum om. CP¹S¹ ¹⁶ Et S¹ sua AH eum P² ¹⁷ Pollidames P¹ ¹⁸ dimissum AHS¹ ¹⁹ om. ACH ²⁰ liber xviii²¹ om. C ²¹ 18us H ²² de . . . bello] qualiter rex Thoas et Anthenor fuerunt liberati et de Briseyde restitutione P¹ ²³ sexto bello] relaxatione regis Thoas per Troianos et Anthenoris per Grecos C ²⁴ inter Troianos et Grecos add. A ²⁵ ea P¹ om. ACS¹ ²⁶ ea P¹ ²⁷ potius P¹ ²⁸ ex AH om. C ²⁹ belli add. CP¹S¹ ³⁰ in bello om. CP¹S¹

months' truce,
Hector, who alone
opposed, with-
drawing his op-
position.

illius diei superueniente nocte, non fuit amplius preliatum. Sequenti uero die Greci¹ Dyomedem et Ulixem ad regem Priamum transmiserunt² legatos ut, treug[u]a firmata, trium mensium per regem Priamum inducie largirentur. Hiis autem legatis obuiauit Dolon,³ quidam miles satis diues et nobilis et oriundus de ciuitate Troyana. Qui legatis ipsis obuians et eos commeans regis Priami conspectui⁴ presentauit. Legati uero legacionis sue causam regi Priamo sinceriter explicarunt, rege tunc Priamo ad mensam diuersis repletam cibariis existente in suorum innumerabilium nobilium⁵ comitiua. Sed rex Priamus respondit eis in multa urbanitate uerborum se statim exinde consilium habiturum. Et confestim, suis consiliariis conuocatis, omnes in dandis predictis⁶ induciis conuenerunt, excepto Hectore, qui de indulgendis eisdem omnino dissensit, asserens Grecos ex dolo et astucia petere predictas⁷ inducias, sumpta occasione fallaci quod uelint scilicet eorum mortuos interim sepelire,⁸ cum ipsi uictualibus careant et pro acquirendis eisdem commodam interim habeant facultatem, "et nos interim nostra uictualia consumemus, que tamen nobis necessaria pro sustinenda tanta gente in hac ciuitate nobiscum inclusa prorsus existant". Sed ex quo omnibus fuit acceptum, Hector noluit tantorum in i[d]dem concurrentia⁹ consilia refricare.¹⁰ Quilibet enim discretus, interpellatus ad consilium inter multos, licet omnes in vnam concurrant sententiam, si sibi aliud uideatur, non propterea consensus¹¹ omnium debet¹² inducere¹³ silentium ori suo quin ipse dicat quid sibi uidetur, cum multociens contigerit et contingat quod vnus sententia etiam minoris multos sapientiores ad sententiam suam trahat utpote consilii sanioris, quamuis semper aut¹⁴ frequenter obtineat quod multorum sententia¹⁵ soleat¹⁶ preualere, licet alius¹⁷ salubrius et melius consilium submi(ni)stret. Et¹⁸ ideo Hector a dato tunc ab omnibus consilio non discessit,¹⁹ licet sibi aliud exinde uideretur, vitans uelle tantorum iudicium²⁰ reuocare consilium. Quare trium mensium inducie sunt concesse. Quod tam omnibus Grecis quam Troyanis pugnantibus gratum exitit, ut a bello quiescerent infra tempus²¹ induciarum ipsarum.

Thoas and, at
*f. 82^v

Et durante treuga predicta in commutatione vnus pro altero rex Thoas a Troyanis et Anthenor liberatur * a Grecis. Calcas autem,

¹ uero *add. P*¹ ² transmisere *CP*¹ ³ Dolon *B* (v. 12860) Delos *A* Delon *C* ⁴ conspectu *P*¹
⁵ militum *Com. P*¹ ⁶ treugarum *add. AH* ⁷ dictas *AH* ⁸ et *add. CP*¹ ⁹ concurrentium *AH* ¹⁰ refutare *CS*¹ ¹¹ Et *S*¹ *om. P*¹ consensus omnium *om. AH* ¹² Et *S*¹ debeat *AHP*² ¹³ indicare *CS*¹ ¹⁴ Et *S*¹ etiam *A* et *HP*¹ ¹⁵ sententiam *P*¹ ¹⁶ Et *S*¹ debeat *AHP*² ¹⁷ aliud *AH* ¹⁸ Sed *CP*¹ ¹⁹ Et *S*¹ discessit *A* recessit *C* dissensit *P*¹
²⁰ iudicium *H* inductum uelle *P*¹ ²¹ tempore *P*¹

Trojanorum antistes, qui, mandantibus diis, relictis Trojanis, Grecis adheserat, quandam filiam suam¹ habebat, multe pulchritudinis et morum uenustate conspicuam;² Briseyda³ communi nomine vocabatur.⁴ Hic Calcas pro predicta filia sua Briseyda⁵ regem Agamenonem et alios Grecos⁶ reges sollicitè deprecatur ut predictam filiam suam a rege Priamo, si placet,⁷ exposcant ut eam restituant patri suo. Qui eidem regi Priamo preces plurimas⁸ obtulerunt. Sed Troiani contra Calcantem⁹ antis(ti)tem multum inpingunt, asserentes eum esse nequissimum proditorem et ideo morte dignum. Sed¹⁰ Priamus ad petitionem Grecorum inter commutationem Anthenoris et¹¹ regis Thoas Briseydam¹² uoluntarie relaxauit.¹³

Calcas' request, Briseida are exchanged for Anthenor.

Treug[ula] igitur ipsa durante Hector ad Grecorum castra se contulit,¹⁴ quem Achilles libenter inspicit,¹⁵ cum nunquam uiderit eum inermem, et in eius tentorio Hector in multorum suorum nobilium comitiua Achille petente descendit. Dum inter se de aliquibus multa conferrent, Achilles Hectori dixit hec uerba:¹⁶ "Hector, Hector, gratum est michi quod uideo te inermem pro eo quod sine armis nunquam potui te uidere, sed graciosius michi esset si de manu mea mortem festinanter subeas, sicut opto. Ego enim¹⁷ in tua¹⁸ uirtute bellandi sensi tuarum uirium potenciam multam esse, cum eam senserim in mei effusione cruoris in grauibus ictibus ensis tui. Et licet de hoc animus meus semper¹⁹ anxietur, maiori tamen anxietate concutitur²⁰ de eo quod Patroclum intimum meum michi morti traderis, quem non minus quam²¹ me sinceriter²² diligebam. Separasti me ab eo, quem michi uera dilectio indissolubilis²³ affectionis uinculo copulauit. Sed tu pro certo teneas quod antequam elabatur²⁴ annus mors Patrocli acerbè²⁵ uindicabitur²⁶ in teipso. Nam necesse est ut de manu mea crudeliter moriaris, et eo potius quod ego pro certo cognosco te in necem meam totaliter aspirare."

Achilles, wishing to see Hector unarmed, invites him to his tent. He tells him he is seeking his life.

Cui Hector²⁷ hec uerba respondit:²⁸ "Domine Achilles, si in tuam mortem anhele et te odio habeo in toto corde meo, iniuste miraris, cum scire te credam ex iusticia non posse procedere ut eum diligere

Hector replies in kind and challenges Achilles to

¹ om. P¹ ² que add. CP¹S¹ ³ Brisaida A Briseida P¹ ⁴ nuncupatur P¹ ⁵ Brisaida (et alibi) A Briseida (et alibi) P¹ ⁶ Grecorum CP¹S¹ ⁷ placeat H ⁸ om. P¹ ⁹ potest non legi A Calcam HP²S¹ ¹⁰ rex add. CP¹S¹ ¹¹ om. P¹ ¹² Brixeidam C Briseidam a Grecis P¹ ¹³ De minis factis per Achillem contra Hectorem et de pulcris responsiis Hectoris add. C ¹⁴ et add. AH ¹⁵ Et S¹ inspexit C aspexit HP² ¹⁶ Achilles in eius tentorio cum Hectore persistens in Hectorem hec uerba profudit add. P¹ ¹⁷ cum H om. P¹ ¹⁸ multa add. CP¹ ¹⁹ sepius CP¹S¹ ²⁰ confundor CP¹ ²¹ om. P¹P²S¹ ²² Et S¹ sincere AP² sincerissime H ²³ Et S¹ indissolubili CP¹ ²⁴ elabatur AH labatur C elabatur P¹S¹ ²⁵ amare P¹ ²⁶ uindicabor P¹ ²⁷ in add. CP¹S¹ ad add. P² ²⁸ Ad uerba Achillis Hectoris animosa responsio add. P¹

*f. 83^r
a single encounter
to decide the
issue of the war.

debeam qui * me prosequitur odio capitali et qui in terram meam meos et me in tante guerre strepitu inpugnare presumpsit. Ex guerra enim procedere amor nunquam potest nec ex odio dileccio karitatis. Amor enim ex¹ dulci animorum² conueniencia³ ducit originem et⁴ ex odio procedit hostilitas, cuius precipue mater est guerra. Sane uolo te scire quod me tua uerba non terrent; ymo si hinc ad duos annos, uita comite, uigeat ensis meus, spero pro certo me tantum in mee uirtutis potencia preualere quod non solum tu verum⁵ omnes maiores Grecorum exercitus, qui contra me continua bella fouent, manibus meis amara morte succumbetis⁶ crudeliter. Scio enim⁷ te et omnes maiores presentis⁸ Grecorum exercitus fatuitate maxima circumductos.⁹ Nam tale [h]onus assumere presumpsistis¹⁰ quod eius oppressi pondere nichil aliud quam mortis excidium incurretis. Securus enim sum quod tu prius morte uinceris quam contra me preualeat ensis tuus. Sed si te¹¹ tanta ortatur uigoris audacia ut contra me putes in¹² viribus preualere, fac quod omnes reges Greco- rum et principes in hoc sincera mente consenciant et manuteneant¹³ inconcusse¹⁴ quod, constituto bello inter nos duos tantum, si contingat me¹⁵ te posse deuincere, ego et parentes mei ab hoc regno et aliis regnis nostris perpetuo curabimus exulare et¹⁶ regna ipsa in dominio Grecorum relinquemus.¹⁷ Faciam enim¹⁸ vos de hoc sufficienti cautela securos per¹⁹ sufficientem numerum obsidum et deorum corporalia sacramenta. Quod si feceris, non solum tibi prodesse poteris²⁰ uerum aliis, qui per belli abstinentiam incurrent²¹ cum integritate salutem. Et si me te forte uincere contingat, fac ut vniuersus²² Grecorum exercitus ab hac terra discedat et nos in quiete dimittat, ab omni inquietudine liberatos.”

Achilles accepts the challenge. But the Greci object, as do the Troiani, except Priamus, who finally yields to the others.

Achilles autem ad Hectoris uerba ira totus incaluit et quasi madefactus totus in sui²³ rore sudoris bello se offert. Bellum recipit animosus et iuxta Hectorem appropinquans in firmitatis signum gadium²⁴ sibi offert. Quod Hector plus quam dici potest animo desideranti recepit. Sed Agamenon, multorum inde loquencium audito tumultu, cum multis Grecorum regibus ad Achillis tentorium properauit, ubi, facta statim omnium maiorum congregatione Greco- rum, omnes vnamimenter contradicunt, nolentes id²⁵ ratum habere ad quod

¹ om. P¹ ² Et S¹ animo AHP² ³ conuenientem AH ⁴ om. P¹ ⁵ sed CP¹ sed et S¹ ⁶ succumbent CP¹ ⁷ Et S¹ om. AHP² ⁸ om. CS¹ ⁹ circumduci CP¹ S¹ circumducti H ¹⁰ presumpsisti AH ¹¹ om. AH ¹² in viribus om. P¹ ¹³ manumittant P¹ ¹⁴ inconcusse MS. ¹⁵ in morte add. CP¹ ¹⁶ om. AH ¹⁷ relinquentes AH relinquere CP¹ ¹⁸ omnes add. P¹ ¹⁹ per . . . sacramenta om. P¹ ²⁰ Et S¹ poterit ACH ²¹ Et S¹ incurrerent AP¹ incurrerunt P² ²² vniuersorum C omnis P¹ ²³ Et S¹ suo P¹ P² ²⁴ gaudium AH gladium CS¹ guadium P¹ ²⁵ hoc A om. P¹

*Achilles se obtulit inconsulte. Nec enim placet eis se uelle insidiis fortune subicere ut ab vno milite tot regum et principum pendeat mors et uita. Sic et Troyani ex eorum parte ne id fiat expresso dissensu recusant, excepto rege Priamo, cui¹ tali casui² se³ submittere placet⁴ ex eo quod uires Hectoris et potenciam bene nouit, cui facile⁵ nimis erat de vnus tanti militis uictoria gloriari. Sed quia tantorum consensibus quorum intererat non potuit contraire, duorum belli dissensum⁶ cum ceteris est sequutus. Et sic Hector, a Grecis obtenta licencia, in Troyam rediit et intrauit in ipsam.⁷

f. 83

Troilus uero,⁸ postquam nouit⁹ de sui patris procedere uoluntate de Briseyda relaxanda et restituenda Grecis, quam multo amoris ardore diligebat iuueniliter, nimio calore ductus amoris in desideratiua¹⁰ uirtute ignee uoluptatis multo dolore deprimitur et torquetur funditus,¹¹ quasi totus in lacrimis, anxiosis suspiriis, et lamentis. Nec est qui ex caris eius eum ualeat consolari. Briseyda uero, que Troilum non minoris amoris ardore diligere uidebatur, non minus in uoces querulas prodiit suos dolores, cum tota sit fluuiialibus lacrimis madefacta.¹² Sic continuis aquosis ymbribus ab oculorum suorum fonte stillantibus uestes suas, faciem, et pectus aspersit¹³ quod eius uestes tanto erant lacrimarum perfuse liquore ut si prementis alicuius manibus stringerentur,¹⁴ aquarum multitudinem effunderent in stritura. Vnguibus etiam suis sua tenerrima ora dilacerat et aureos crines suos, a lege ligaminis absolutos, a lactea¹⁵ sui capitis cute diuellit, et dum rigidis vnguibus suas maxillas exarat rubeo colore pertinctas, lacerata lilia laceratis rosis inmisceri similitudinarie uidebantur. Que¹⁶ dum queratur¹⁷ de sua separacione a dilecto suo Troilo, sepius intermoritur inter brachia eam uoluencium sustinere, dicens se malle mortem appetere quam uita potiri ex quo eam ab¹⁸ eo¹⁹ separari necesse est a cuius uita sue uite solacia dependebant.

Troilus is inconsolable when he learns that Briseida must be given to the Greci, since he loves her greatly. Briseida, equally in love with him, grieves equally. She sheds such copious tears that an abundance of water could be wrung out of her garments.

Noctis igitur superueniente calligine, Troilus se contulit ad Briseidam, eam similibus monens in lacrimis ut a tanto se²⁰ debeat temperare dolore. Et dum sic eam solari²¹ Troilus anelat, Briseida inter brachia Troili labitur sepius semiuiua. Quam inter dulcia basia lacrimis irrorata²² flebilibus ad uires sui sensus ea nocte reducere sepius est conatus. Sed diei hora quasi superueniente vicina, Troilus

At nightfall Troilus visits Briseida and urges her to moderate her grief. She faints repeatedly in his arms.

¹ qui *AHP*¹² ² casu *P*¹ ³ se submittere] subiacere *C* subicere *P*¹ ⁴ sibi *add.* *AP*¹² *om.* *H* ⁵ facili *A* facilius *H* ⁶ eum *add.* *P*¹ ⁷ illum *P*¹ De luti factis per Troylum et Briseidam quin ipsa recessit ab eo *add.* *C* ⁸ autem *CP*¹ ⁹ fuit *C* agnouit *P*¹¹ ¹⁰ desiderata *A* ¹¹ funditur *CP*¹² funditurque *S*¹ ¹² modesta *P*¹ ¹³ adeo *add.* *AH* ita *add.* *S*¹ ¹⁴ stringentur *P*¹ ¹⁵ *om.* *CP*¹ ¹⁶ Et *S*¹ Et *AH* Quem *P*¹² ¹⁷ queritur *CP*¹¹ ¹⁸ querit *P*¹ ¹⁹ ab eo *om.* *AH* ²⁰ ea *P*¹ ²¹ *om.* *P*¹ ²² Et *S*¹ consolari *P*¹ ²³ irrorato *P*¹

*f. 84r

The author reproaches Troilus for trusting Briseida. All women are inconstant; they weep out of one eye and smile out of the other and are ever changing lovers.

Troilus accompanies Briseida until she is met by her Greek escort. Diomedes, among the latter, falls in love with her at first sight. As he rides by her he declares his love. At first she refuses it but being pressed replies that for the present she neither accepts nor rejects it. He steals one of her gloves at parting.

a Briseida * in multis anxietatibus et doloribus discessit, et ea relicta ad sui palatii regiam¹ properauit.

Sed, O Troile, que te² tam iuuenilis coegit errare credulitas ut Briseyde³ lacrimis crederes⁴ et eius blanditiis deceptiuis? Sane omnibus mulieribus est insitum a natura ut in⁵ eis non sit aliqua firma constancia, quarum si vnus oculus lacrimatur,⁶ ridet alius ex transuerso, quarum mutabilitas et uarietas eas ad illudendos uiros semper adducit,⁷ et cum⁸ magis⁹ amoris signa¹⁰ uiris ostendunt, statim sollicitate per alium amoris sui demonstranciam¹¹ instabilem repente uariant et commutant. Et si forte nullus sollicitator earum¹² appareat,¹³ ipsum ipse,¹⁴ dum incedunt, uel dum uagantur sepius in fenestris, uel dum resident in plateis, furtiuis aspectibus clandestine¹⁵ sibi querunt. Nulla spes ergo est reuera tam fallax quam ea que in mulieribus residet et procedit ab eis. Vnde fatuus ille iuuenis merito censeri potest et multo fortius etate prouectus qui in mulierum blanditiis fidem gerit et earum demonstracionibus sic fallacibus se committit.

Briseida igitur de mandato regis Priami in magno apparatu se accingit ad iter, quam Troilus et multi alii nobiles de Troyanis per magnum uie spacium commearunt. Sed Grecis aduenientibus ad recipiendum eandem, Troilus et Troyani redeunt et Greci eam recipiunt in suo comiteatu. Inter quos dum esset Dyomedes et illam Dyomedes inspiceret,¹⁶ in flammam¹⁷ statim venerei¹⁸ ardoris exarsit et eam uehementi desiderio concupiuit. Qui cum¹⁹ collateralis associando Briseidam cum ea insimul²⁰ equitaret, sui ardoris flammam continere²¹ non ualens Briseide reuelat sui estuantis cordis amorem, quam in multis affectuosis sermonibus et blanditiis necnon promissionibus reuera magnificis allicere satis humiliter est conatus. Sed Briseida in ipsis primis motibus, ut mulierum est moris, suum prestare recusauit assensum, nec tamen²² passa est quin post multa Dyomedis uerba, ipsum nolens a spe sua deicere, uerbis humilibus dixit ei: "Amoris tui oblaciones ad presens nec²³ repudio nec admitto, cum cor meum²⁴ non sit ita dispositum quod tibi possim aliter respondere." Ad cuius uerba Dyomedes satis factus est²⁵ ylaris, cum ex eis presenserit²⁶ de spe gerenda in ea²⁷ se non esse priuatum in

¹ Et S¹ regimina AHP² regia P¹ ² om. AP¹ ³ Briseide A ⁴ credens AH credas P¹
⁵ om. P¹ ⁶ lacrimat CP¹ ⁷ inducit CP¹ ⁸ dum AH ⁹ Et S¹ maioris AH plus C
¹⁰ Et S¹ om. AHP² ¹¹ demonstratiua AP¹ demonstratiuam CP² demonstrantes S¹ ¹² eis AH
¹³ apparet P¹ ¹⁴ uel add. CP¹ ¹⁵ clandestine MS. ¹⁶ inspexit AHP¹ inspexisti P² inspexisset S¹
¹⁷ flamma CP¹ ¹⁸ venerei ardoris] Et S¹ ardore Veneris AH Veneris P² ¹⁹ Et S¹ om. AHP¹ P²
²⁰ simul CP¹ ²¹ retinere CP¹ ²² om. CP¹ ²³ non P¹ ²⁴ ad presens add. CP¹ nunc P²
²⁵ om. P¹ ²⁶ presumpsit P¹ ²⁷ eam CP¹ S¹

totum. Quare associavit eam¹ usque quo Briseida recipere se debebat, et ea perueniente ibidem, ipse eam ab equo de*scendentem² *f. 84^r promptus adiuit³ et⁴ vnam⁵ de⁶ cyrotectis quam⁷ Briseida gerebat in manu ab ea nullo percipiente furtive⁸ subtraxit. Sed cum ipsa sola persenserit,⁹ placitum¹⁰ furtum dissimulavit amantis. Tunc antistes Calcas in filie occursum aduenit, et eam in uultu et animo satis ylari in tentorium suum recepit. Et Dyomedes amore Briseide licet nimium fluctuaret, tamen amor et spes eum in multo labore sui cordis¹¹ impugnant.¹²

Briseida uero sola existens cum antistite patre suo ipsum duris uerbis aggreditur in multitudine lacrimarum, dicens ei:¹³ "Quomodo, pater karissime, infatuatus exitit sensus tuus, qui tanta uigere sapientia consuevit, ut tu, qui tantum inter Troianos magnificatus extiteras et elatus, cum fuisses factus¹⁴ eorum quasi¹⁵ dominus et solus eorum in omnibus gubernator, qui tantis inter eos diuitiis habundabas, tantarum possessionum multiplicacione suffultus, et eorum nunc factus es proditor et¹⁶ tuam¹⁷ negasti patriam, cuius esse defensor in omnibus debuisti, et nunc elegisti melius tibi placere abiurando patriam in paupertate et exilio uiuere et specialiter inter capitales tue patrie inimicos, qui ad debellandum tuos et tuam patriam sic hostiliter accesserunt? O quanta inter homines pudoris labe confunderis qui tam gloriose a tuis consueueras honorari! Nunquam tanta dedecoris a te detergetur infamia quanta es uiscese turpitudinis ignominia denigratus. An putas, etsi¹⁸ inter uiuos uituperatus existis, quin etiam post mortem¹⁹ apud inferos ob tante prodicionis culpam non lugeas penas dignas? Melius ergo tibi esset et etiam²⁰ nobis tuis²¹ in quodam²² loco solitudinis et²³ deserti, uel in nemoribus deuus uel in aliqua insula longe ab incolis, ducere uitam nostram²⁴ quam inter homines tanta labe nigrescere diffamati.²⁵ An putas quod Greci reputent te fidelem qui es tue patrie publicus infidelis? Sane²⁶ deceperunt te Appollinis friuola responsa, a quo te dicis suscepisse²⁷ mandatum ut tuos paternos lares desereres et tuos in tanta acerbitate penates et²⁸ ut sic tuis specialiter hostibus adhereres. Sane non fuit ille deus Appollo sed potius puto²⁹ fuit³⁰

Briseida re-
proaches her fa-
ther for deserting
his native coun-
try. The Greci
will not trust a
traitor. Not Ap-
pollo but infernal
furies ordered him
to join the Greci.

¹ eandem P¹ ² descendente A descendere CP¹P² descendens S¹ ³ accessit A ⁴ om. P¹
⁵ vnum CP¹P² ⁶ ex P¹ ⁷ quem C ⁸ om. P¹ ⁹ S¹ presenserit ACHP² persensisset P¹
¹⁰ Et S¹ placidum CP¹P² ¹¹ eum add. P¹ ¹² De responsionibus factis per Briseydam patri
suo Calcanti antistiti de producionibus per eum factis Troianis add. C ¹³ Briseyda patrem
eius Calcatem hiis fuit aggressa sermonibus add. P¹ ¹⁴ om. AH ¹⁵ tamquam CP¹S¹ ¹⁶ om.
CP¹P² ¹⁷ tuamque C ¹⁸ si P¹ ¹⁹ tuam add. CP¹S¹ ²⁰ om. P¹ ²¹ Et S¹ ut add. AHP²
²² quodam loco] aliquem locum ACHP²S¹ ²³ uel P¹ ²⁴ Et S¹ tuam AH om. P¹ ²⁵ diffam-
atus AH diffamatum S¹ ²⁶ Sane . . . adhereres om. AH ²⁷ recepisce P¹ ²⁸ om. P¹
²⁹ quod add. P¹ ³⁰ fuisse C

comitiua¹ infernalium furiarum a quibus responsa talia suscepisti.”²

*f. 85^r

Calcas replies that he knows by the infallible promises of the gods that Troia will be destroyed soon. It is better for them both to be here than to perish by the sword.

The Greek chiefs pay their respects to Briseida.

*Ad³ hec⁴ Briseyda,⁵ multis deuicta singultibus lacrimarum, suo⁶ flebili colloquio finem fecit. Cui Calcas sub quadam uerborum breuitate respondit. Dixit enim ei:⁷ “Ha, dulcis filia, an tutum esse reputas⁸ aut securum iussa deorum spernere et specialiter ea non sequi in quibus possimus cum integritate saluari? Scio enim pro certo per infallibilium promissa deorum presentem guerram protendi non posse tempore diuturno et quod ciuitas Troye breui⁹ tempore¹⁰ destruat et ruat, destructis eius omnibus nobilibus et vniuersis plebeis eius in ore gladii trucidantis.¹¹ Quare, karissima filia, satis est nobis¹² melius hic esse quam hostili gladio seuiente perire.”

In aduentu igitur Briseide Grecis placuit vniuersis ipsius Briseide tam formosus aspectus, cum ad eius tam placidam uisionem omnes maiores Grecorum exercitus accessissent, querentes ab ea de Troyana ciuitate rumores et eius ciuium continenciam necnon et regis eorum, quod¹³ Briseida uerborum in multa facundia pandit eis. Quare omnes maiores ipsam in filiali affectione recipiunt, promittentes ei eam habere caram ut filiam et ipsam¹⁴ in omnibus honorare. Et eis ab ea recedentibus multis donis et muneribus replent illam.

Before that day has passed Briseida's love for Troilus begins to cool. The author comments on the fickleness of women.

Nondum dies illa ad horas declinauerat uespertinas cum iam Briseyda¹⁵ suas recentes mutauerat uoluntates et uetera proposita sui cordis, et iam magis sibi succedit ad uotum esse cum Grecis quam fuisse hactenus cum Troyanis. Iam nobilis Troili amor cepit in sua mente tempescere, et tam breui hora, sic repente, sic subito facta uolubilis ceperat in omnibus uariare.¹⁶ Quid est ergo¹⁷ quod dicatur de constancia mulierum, quarum sexus proprium in se habet ut¹⁸ repentina fragilitate earum¹⁹ proposita dissoluantur et hora breuissima mutabiliter uariantur?²⁰ Non enim cadit in homine uarietates et dolos earum posse describere, cum magis quam dici possit sint earum²¹ uolubilia proposita nequiora.²²

[Incipit²³ liber²⁴ xxus²⁵ de²⁶ viio²⁷ bello.]

The seventh bat-

Post igitur trium mensium emersas inducias, adueniente die se-

¹ comitiuam C ² recepisti A ³ Et S¹ et ACH ⁴ hic C ⁵ Briseyda . . . deuicta] multa AH ⁶ sub AH ⁷ Calcas ad Briseyde uerba breui sermone respondit add. P¹ ⁸ putas CP¹ ⁹ breui tempore om. HP² ¹⁰ S¹ non add. MSS. ¹¹ trucidatis P¹ ¹² om. P¹ ¹³ quos AHP¹S¹ ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ Briseyda (et alibi) P¹ ¹⁶ gloriari P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ Et S¹ oculi add. CP¹ om. AH ¹⁹ ea A eorum P¹S¹ ²⁰ uariantur P¹ ²¹ eorum P¹ ²² formidanda P¹ ²³ om. ACH ²⁴ liber xxus om. C ²⁵ 19 H ²⁶ de . . . bello] in quo rex Xantipus per Hectorem fuit crudeliter interfectus P¹ ²⁷ vii et viii A viio bello] morte regum Philii et Antipi interfectorum per Hectorem et de morte ducis Licaoni et Heuforbii interfectorum per Achillem C

quenti, Troyani accinguntur ad bellum et,¹ ordinatis per Hectorem Troianorum² acciebus,³ ipse Hector cum aciebus ipsis ad bellum *primus⁴ exiuit,⁵ ducens secum xv milia militum, quos sue deputauit tantummodo⁶ aciei. Quem cum aliis x milibus militum⁷ est Troilus illico insequutus. Deinde⁸ Paris ciuitatem egreditur, existentibus secum⁹ uiris pugnantibus¹⁰ in arcubus et sagittis, illis¹¹ de Persia, trium milium numero in equis fortibus et bene munitis; deinde Deyfebus ad bellum exiuit¹² cum aliis¹³ iii milibus¹⁴ pugnatorum; deinde Heneas cum aliis ceteris paratis ad pugnam. Qui omnes fuerunt tunc ex parte Trojanorum centum milia militum strenuorum¹⁵ in multa uirtute bellandi, prout Dares in¹⁶ codice suo scripsit. Ex parte uero Grecorum accessit ad bellum rex Menelaus cum vii milibus armatorum. Deinde proximo¹⁷ Dyomedes cum totidem; deinde Achilles cum totidem; deinde rex Antipus¹⁸ in trium¹⁹ milium militum comitiua; deinde rex Agamenon cum magnitudine magna nimis. De Grecis autem rex Filis²⁰ cum acie sua primus²¹ Troyanos aggreditur. Cui statim Hector uenit obuius incunctanter,²² quem sic potenter sue lancee percussit in ictu quod ipsum mortuum prostrauit²³ ab equo. De morte igitur regis Filis clamor fit maximus. Bellum letale committitur, ex quo sequitur magna strages. Ex parte uero Grecorum dum rex Xantipus²⁴ accessisset, regis Filis uolens sui mortem auunculi uindicare, multos Troyanos interfecit.²⁵ Hectorem insequitur, ipsum inuadit. Sed Hector conuersus in iram in ipsum irruit,²⁶ sic ipsum grauiter uulnerauit quod ad terram dilabatur interfectus.

Tunc Greci de morte regis Xantipi²⁷ condolentes uires uiribus accumulunt, Troyanos grauiter opprimunt. Quare multi ex eis deficiunt et Achilles, qui eos multum deprimit, multos ex eis nobiles interemit. Inter quos ducem Lychaon²⁸ et Euforbium,²⁹ uiros multa uirtute conspicuos, interfecit,³⁰ qui in Troye subsidium, cum³¹ in eius uenissent³² auxilium,³³ uiriliter anhelabant. Hector autem eo die fuit in facie uulneratus, ignarus a quo. Ex cuius uulnere imensa

tle. Hector kills Philitoas and his *f. 85^v nephew Antipus.

Achilles slays Lychaon and Euforbium. Hector beholds Helena and his wife and sisters watching the battle from the walls.

¹ et . . . bellum om. P¹ ² Et S¹ eorum C om. H ³ ipsis add. H ⁴ primus CS¹ ⁵ Hector add. P¹ ⁶ solummodo C om. P² ⁷ om. CP¹ ⁸ Idem P¹ ⁹ iii milibus add. P¹ ¹⁰ pugnacibus P¹ ¹¹ illis . . . munitis om. CP¹ ¹² accessit P¹ ¹³ om. AC ¹⁴ militum add. P¹ ¹⁵ pugnatorum P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ proxime CP¹S¹ ¹⁸ Antipus B (v. 13953) Xantipus A Antipus C Xantipus H Xantipus P²S¹ ¹⁹ trium milium] tribus milibus P¹ ²⁰ Philis AH Felis (in text. Phelis) B (v. 13993, nota) Phylis C Phillis P² ²¹ Et S¹ primo AH primum P¹ ²² insistanter P¹ om. A ²³ prosternit P¹ ²⁴ Xantipus (in text. Antipus) B (v. 14043, nota) Antipus C ²⁵ interfecit AC ²⁶ et add. CP¹S¹ ²⁷ Antipi (et alibi) C ²⁸ Licaon B (v. 14105) Lanceum A Licaonem C Lantheon H Lacaon P² ²⁹ Et (in text. Phorcyn) D (28, 11, nota) MS. V Euforbium B (v. 14107) Eustorbium AH ³⁰ interfecit AH ³¹ uenerunt A uenerant HP² uenerant et ideo S¹ ³² om. AHP²S¹ ³³ aliunde add. CP¹

sanguinis copia defluebat, propter quod Troyani retrocedere de necessitate coguntur. Sed Hector tunc eleuatis oculis ad muros ciuitatis direxit intuitum. Vidit Helenam necnon et eius uxorem et sorores suas stantes in muris, utriusque partis prelia contemplantes.

Hector slays Menon.
Hector.

*f. 86r

Et iam Greci Troianos in tantum repulerant¹ quod eos quasi inpulerant iuxta Troie menia ciuitatis. Propter quod Hector multum erubuit, et ideo in furem² pudoris accensus in regem Merionem³ irruit, sobrinum Achillis, quem⁴ percussit grauiter ense nudo in eius casside,⁵ cum latis ictibus feriendo⁶ quod in suis uiribus cassidis⁷ circulum dirupit,⁸ in casside facta scissura, per⁹ quam Hectoris ensis peruenit ad cutem, et¹⁰ eius capitis ossa confringens sibi letale uulnus infixit, sic quod rex Merion¹¹ mortuus expirauit.

Hector shatters Achilles' helmet and tells him that to approach him is to approach death.

Quem dum cernit Achilles, accepta quadam lancea ualde grossa, in Hectorem irruit sic quod eius lorica offendit nec tamen ipsum a sella remouit.¹² Hector autem¹³ Achillem aggreditur ense nudo, cassidem eius uiolenter impugnat, dirumpit¹⁴ cassidem, et¹⁵ ensis¹⁶ dilabitur sic quod lacerat¹⁷ interioris lorice squamas affixas et tamen eius ictus carnis intima non leserunt. Non enim Achilles ad tam graues ictus se potuit tanta firmitate tenere quin¹⁸ tremebundus¹⁹ nutaret²⁰ in equo. Cui illico dixit Hector: "Achilles, Achilles, multum inniteris²¹ iuxta me accedere sed tu proximum accessum queris ad ignem, ut sine dubio ad tue mortis exitum, accedas." Achilles igitur dum uellet ad uerba Hectoris mutua relatione respondere, ecce superuenit Troilus in maxima multitudine pugnatorum. Qui factus medius inter Hectorem et Achillem ipsos inuicem separauit, cupiens tamen Achillem letaliter offendere et Grecos precipiti dare fuge, sic quod tunc ex Grecis plus quam vgenti milites in ore gladii perierunt. Cuius rei causa Greci retrocedere sunt coacti.

Mennon wounds Menelaus. Troilus and Mennon capture Menelaus but are prevented from carrying him away.

Ad hec autem in Grecorum succursum superuenit Menelaus in comitua iii milium militum armatorum, qui²² bello se ingerunt. Propter quod Greci recuperare²³ campum in uirium eorum²⁴ audacia²⁵ presumpserunt. Sed ex parte Trojanorum²⁶ superuenit rex Odemon²⁷ cum magna acie gentis sue, in regem Menelaum irruit, ipsum ab equo deiecit, et in facie uulnerauit. Troilus ergo et²⁸ rex²⁹

¹ repellerant P¹ ² furore CP¹S¹ ³ Merion (*in text.* Merionès B (v. 14136, *nota*) Menonem CP¹P² ⁴ sic add. CP¹S¹ ⁵ cassidem HP²S¹ ⁶ ita add. AH ⁷ cassidis circulum om. CP¹S¹ ⁸ rupit A rumpit HP² dirumpit circulos S¹ circulos add. CP¹S¹ ⁹ per quam] Et S¹ propter quod P¹P² ¹⁰ om. P¹ ¹¹ Menon CHP¹ Mennon P² ¹² Et tunc Hector add. C ¹³ om. CP¹ ¹⁴ dirupit HP² ¹⁵ Et S¹ om. AHP² ¹⁶ cassis AHP²S¹ ¹⁷ dilacerauit CP¹ dilacerat S¹ ¹⁸ quod CP¹ ¹⁹ Et S¹ non add. CP¹P² ²⁰ Et S¹ mutaret AHP² nutaretur P¹ ²¹ niteris CS¹ ²² in add. CP¹ ²³ recuperare AP¹ ²⁴ suarum CP² earum S¹ ²⁵ audaciam AH ²⁶ om. P¹ ²⁷ Cedemon AHS¹ Mennon B (v. 14219) Omedon C ²⁸ predictus add. AH ²⁹ om. P¹

Odemon¹ conantur interciper² Menelaum, illum capiunt, et captum ad³ ciuitatem deducere⁴ moliuntur. Sed impredientibus turmis tumultuos⁵ bellancium, ipsum longe a bello transducere minime poterunt.

Tunc⁶ ille Dyomedes superuenit bellicosus,⁷ multa gente suffultus, qui repente in Troilum irruit, ipsum ab equo prosternit, ab eo auferens equum suum. Quem per suum⁸ nuncium specialem ad Briseidam in exenium destinauit,⁹ mandans nuncio suo predicto ut Briseide nunciet equum ipsum eius Troili fuisse dilecti, a quo Troilum ipse¹⁰ deiecit in suorum bellicosa * fortitudine brachiorum,¹¹ et eam deprecetur¹² humiliter quod Dyomedem seruum suum¹³ a sua memoria non repellat.¹⁴ Nuncius igitur statim cum ipsius equi dono ad Briseidam celeriter festinauit, equum¹⁵ sibi obtulit a Dyomede transmissum, et uerba que sibi dixerat Dyomedes fideliter narrat illi. Briseida uero recepit¹⁶ ylariter equum ipsum¹⁷ et ipsi nuncio dixit hec uerba: "Dic secure domino tuo quod illum¹⁸ odio habere non possum qui me tanta puritate sui cordis affectat." Ad hec nuncius recedit ab ipsa et ad suum dominum properauit, adhuc conflictu belli durante. Ex(h)ylaratus igitur Dyomedes ad uerba nuncii inter acies bellicas discurret.¹⁹

Troyanis insistentibus contra Grecos, Troyani Grecos uertunt in fugam et eos usque ad eorum tentoria in ore gladii persequuntur. Et nisi tunc Agamenon Grecis succurrisset in bellancium²⁰ plenitudine²¹ multa nimis, Greci fuissent tunc omnino deuicti et totum finaliter amisissent. Instauratur ergo bellum durissimum inter²² eos, Greci campum recuperant, et Troyani necessario retrocedunt. Sed Pollidamas tunc occurrit cum pugnatorum multitudine glomerata, succurrens in²³ magna uirtute Troyanis, quos iam Greci usque ad eorum fossata in²⁴ armata manu repulerant²⁵ uiolenter. Dyomedes uero dum Pollidamam in Grecos sic uiolenter²⁶ inspicit irruentem, in Pollidamam irruit, sathagens ipsum letaliter offendere in uiribus sue tense lancee ferientis. Sed Pollidamas sic Dyomedem impulit uirtuose quod Dyomedem et eius equum²⁷ deiecit et²⁸ inculcauit ad terram. Ex cuius ictu Dyomedes grauiter fuit lesus. Pollidamas uero

Diomedes unhorses Troilus and sends his steed to Briseida. She replies, "I cannot hold him in hate *f. 86v who loves me with such purity of heart."

Polidamas unhorses Diomedes and gives his horse to Troilus.

¹ Cemedon A Omedon C Cedemon H ² interficere CP¹ ³ Et S¹ ad ciuitatem om. AHP²
⁴ educere AH adducere P² introducere S¹ ⁵ tumultose CP¹ ⁶ Et cum P² cum add. ACHS¹
⁷ bellicosa AH ⁸ om. P¹ ⁹ presentauit P¹ ¹⁰ ipsum P¹ ¹¹ lacertorum P¹ ¹² deprecet P¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ Et S¹ repellat AH expellat P¹ ¹⁵ ipsum add. CP¹ ¹⁶ recipit P¹ ¹⁷ Et S¹ Troili A suum CH om. P² ¹⁸ ego add. P¹S¹ ¹⁹ uersatur CP¹ ²⁰ multitudine add. A ²¹ multitudine P¹ ²² Et S¹ inter eos om. ACH ²³ om. P¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ repleuant H repellerant P¹ ²⁶ Et S¹ potenter C uiriliter P¹ uelociter P² ²⁷ intulit et add. P¹ ²⁸ et inculcauit om. AP¹

Dyomedis equum a¹ sua prostracione surgentem suas intercipit per habenas et Troilo pedes² bellanti presentat, in quem Troilus festinanter ascendit.

Troilus unhorses Achilles. Achilles is attacked by Hector but rescued by Thelamon and the Duke of Athene.

Sed Troilum tunc festinancius Achilles inuadit. Quem Troilus in sua uirtute suscepit et viriliter³ irruit in Achillem, sic quod Achillem ab equo deiecit et ipsum grauiter uulnerauit. Achilles autem nec suo casu precipiti stupefactus nec curans de tanti ictus quasi letifera⁴ lesione cum maxima⁵ celeritate surrexit et⁶ equum conatur⁷ ascendere. Sed Troyani⁸ ei resistunt uiriliter. Tunc⁹ Hector ad¹⁰ locum ipsum¹¹ accessit et, ut scripsit Dares, fere tunc Hector mille milites interfecit qui Achillem defendere conabantur. A¹² quo Achilles sic grauiter fuit oppressus quod sibi, multa fatigacione lassato,¹³ uix erat defendendi * facultas. Qui¹⁴ tunc captus indubitabiliter¹⁵ extitisset,¹⁶ nisi Thelamon et dux Athenarum celeriter occurrissent, qui Achillem equum ascendere cum multo labore fecerunt.

f. 87

Six natural sons of Priamus are killed and Hector is wounded. Priamus sues for a truce.

Superueniente igitur noctis crepusculo,¹⁷ non fuit amplius tunc¹⁸ preliatum, et utraque pars bellancium, bello ipso diuiso,¹⁹ sua in presidia se recepit. Per xxxa autem dies continuos acriter fuit pugnatum. Propter quod ex vtraque parte multi sunt cesi sed plures ex Grecis. De filiis uero naturalibus regis Priami infra²⁰ dies illos fuerunt sex interfecti et Hector iterum²¹ in facie uulneratus. Quare rex Priamus regi Agamenoni nuncios suos mittit, vi mensium petit inducias, que²² sibi concesse²³ fuerunt,²⁴ treug[u]a firmata.

[Incipit²⁵ liber²⁶ xxius de octauo²⁷ bello et de morte²⁸ infelici²⁹ fortissimi Hectoris.³⁰]

The chamber in which Hector lay ill of his wounds was made of alabaster, crystal,

Firmatis igitur sex mensibus³¹ datis ad treugam, infra hos sibi Hector de uulneribus suis medetur, iacens tunc in aula pulchritudinis nobilis Ylion, de qua mirabilia scripsit Dares. Dixit enim eam fuisse totaliter institutam de xii lapidibus alabastri, cum³² ipsa esset³³ longitudinis forte³⁴ passuum³⁵ xxti. Eius pauimentum fuisse dixit³⁶

¹ a . . . festinanter om. P¹ ² Et S¹ pediti C ³ virilius C S¹ viribus P¹ ⁴ letiferi CP¹
⁵ magna P¹ ⁶ om. P¹ ⁷ conatur ascendere] ascendit AH ⁸ Troyani ei] Greci Troilo
predicto AH Greci ei S¹ ⁹ cum AH ¹⁰ in CP¹ ¹¹ illum CP¹ S¹ ¹² A quo] Et S¹ Ad
quod AH Ad quod tunc P² ¹³ laxato P¹ P² ¹⁴ quin P¹ ¹⁵ indubitanter AHS¹ infalibi-
liter C ¹⁶ fuisset HP¹ ¹⁷ vmbraculo AH ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ Et S¹ dimisso P¹ P² ²⁰ inter
P¹ ²¹ Et S¹ interim A om. CP¹ ²² quas A ²³ concesse fuerunt] concessit A
²⁴ et add. AP¹ ²⁵ om. C Incipit . . . Hectoris om. AH ²⁶ liber xxius om. C ²⁷ viio P¹
octauo . . . Hectoris] pulchritudine et forma magni Ylion, ciuitatis Troie C ²⁸ tam add.
P¹ ²⁹ om. P² ³⁰ per Achillem proditorie extincti add. P² ³¹ induciis add. CP¹
³² et add. AHS¹ ³³ eciam P¹ ³⁴ om. CP¹ S¹ ³⁵ fere add. CP¹ S¹ ³⁶ om. P¹

de crystallo firmatum et parietes eius pariter incrustatos¹ ex² diuersis³ lapidibus preciosis, in cuius quatuor angulis columpne quatuor de onichino⁴ erant extense proceritatis affixe. Sic erant eiusdem generis capitella, sic et bases ipsarum.⁵ In sumitate uero columpnarum ipsarum erant de auro quatuor ymages collocatae, mirabili arte mathematica institute. De quibus Dares et earum⁶ aspectibus⁷ multa descripsit, que magis instar habent inanium sompniorum quam certitudinem ueritatis, licet dictus Dares fuerit professus ea uera fuisse, et ideo de eis obmissum est in hac parte. Interim rex Priamus naturales filios suos mortuos fecit inter alios fratres eorum honorifice sepeliri, facta eorum semotim cuiuslibet sepultura nimium preciosa.

and precious stones.

Dyomedes uero, qui totus erat in amore Briseide calescens,⁸ quid faciat ignorat. Et⁹ eius animus, ut moris erat amatorum desiderantium amatrices eorum quas habere non possunt, diuersis funditur totus in curis. Cibo et potu male uesci desiderat. Et dum uigiliis continuis maceretur,¹⁰ in solacium sui doloris sepius uidere Briseidam accedit, et eam supplex ortatur ut sibi consenciat in multitudine lacrimarum. Sed illa, que multum uigebat sagacitatis astucia, spem Dyomedi sagacibus machinationibus differre procurat, ut ipsum afflictum amoris incendio magis affligat et eius amoris uehementiam in amoris ardoris augmentum extollat. Vnde sua calliditate se nolle¹¹ non negat et uelle * in expectationis fiduciam conatur¹² ponere Dyomedem.

Diomedes loses appetite and sleep on account of Briseida, who, to increase the ardor of his passion, puts him off with clever devices.

*f. 87^v

Elapsis igitur sex mensibus datis ad treugam, xii diebus sequentibus fuit pugnatum continue. Infra quos multi de nobilibus utriusque partis interfecti fuerunt, cum tunc, feruentis¹³ estatis nimio inualescente¹⁴ calore, magna mortalitas Grecos inuadit¹⁵ degentes in campis. Quare Agamenon a rege Priamo pro treuga xxx dierum inducias postulauit. Quas rex Priamus concessit eidem.¹⁶

The eighth battle. After twelve days of fighting the hot summer causes great mortality among the Greci, wherefore a truce is granted them by Priamus.

Elapsis uero xxx diebus predictis, utraque pars paratur ad bellum. Verum ea nocte qua erat primus dies belli futurus post predictas decursas inducias Andromacha,¹⁷ uxor Hectoris, de qua Hector iam sustulerat duos filios, vnum nomine Laumedontam¹⁸ et alium nomine¹⁹ Astionacam,²⁰ qui minor primo adhuc a matris ubere depende-

Andromacha dreams that if Hector goes to

¹ crustatas AP¹ ² om. CP¹ ³ aduersis P¹ ⁴ Et S¹ oniche B (p. 14661) euereo A mubrio C ebore H crystallo P¹ eunyrio P² ⁵ ipsorum A eorum P¹ ⁶ eorum AH ⁷ effectibus CP¹ ⁸ calefactus CP¹ ⁹ Et . . . desiderat om. P¹ ¹⁰ maceratur CP²S¹ ¹¹ Et S¹ uelle AHP² ¹² conatur ponere] contraponere AH ¹³ om. P¹ ¹⁴ inferuente A inualente P¹ ¹⁵ inuasit CS¹ inuaserit P¹ ¹⁶ De uisione que aparuit Andromache, uxor Hectoris add. C Qualiter Andromata de Hectore uidit terribilem uisionem add. P¹ ¹⁷ Andromatha H Andromata (et alibi) P¹ Andrometa (et alibi) P² ¹⁸ Lamedonta A ¹⁹ om. P¹ ²⁰ Astronat A Asternaten B (p. 15462) Astrionatam C Astinatam P¹ Astionam P²

battle, he will be killed. She implores him to remain behind, but is chided by him for believing in dreams.

The Trojan leaders go to battle. Hector arms. Andromacha begs him for her sake and that of their little son to lay aside his arms. She is joined by his mother, his sisters, and Helena. But all to no avail.

*f. 88r

bat, de predicto Hectore uidit in sompnis satis terribilem uisionem — quia si¹ Hector eo² die egrederetur³ ad bellum, euadere non poterat quin interficeretur⁴ in ipso bello.⁵ Andromacha⁶ igitur, ex tali uisione perterrita, fluuiales prorupit in lacrimas, et ausa est eadem nocte in lecto⁷ ubi iacebat cum Hectore sibi illam pandere uisionem. Piis itaque precibus ipsum deprecatur in lacrimis ut sensum uisionis attendat et⁸ quod⁹ ire non presumat ad prelium eo¹⁰ die. Hector uero,¹¹ ad uxoris uerba nimium indignatus, uxorem increpat et eam in multa acerbitate uerborum castigat, asserens sapientis non esse vanitatibus credere sompniorum que sompniantibus semper illudunt. Mane autem, facto diluculo,¹² Andromacha regi Priamo et Heccube,¹³ eius uxori, mandat et pandit sue oraculum uisionis, humiliter rogans eos ut Hectorem eo¹⁴ die ad bellum exire aliquatenus non permittant.

Mane igitur facto, aciebus omnibus Troyanorum per Hectorem ordinatis, Troilus ad bellum primus¹⁵ egreditur, deinde Paris,¹⁶ deinde Heneas, subsequenter Pollidamas, deinde¹⁷ rex Sarpedon, deinde¹⁸ rex Epistrophus,¹⁹ deinde rex Ethoas,²⁰ item²¹ rex Forcius,²² item rex Philimenis, deinde ceteri reges qui in Troye subsidium aduenerunt. Rex autem Priamus omnibus predictis regibus et aciebus eorum licenciam tribuit ad bellum exeundi, cum iam Greci exiuisent ab²³ eorum castris ad bellum.²⁴ Et Hectori mandauit expresse²⁵ ut eo die se non deberet²⁶ preliis immiscere.²⁷ Hector uero totus propterea exarsit ad iram. Propter quod multas iniurias et exprobraciones²⁸ uxori sue dixit, per quam, ad²⁹ suggestionem eius, presensit esse tractatum ne ad bellum exiret. Tamen, mandato patris omisso, arma petit a famulis. Et³⁰ ea famuli sibi tradunt; armatur * ex eis. Sed dum hoc uidit Andromacha, eius uxor, multo dolore commota, cum paruulo filio³¹ suo, quem gerebat in brachio, cum multitudine lacrimarum se eius prosternit³² ad pedes et³³ multiplicatis singultibus humiliter supplicauit³⁴ ut arma ipsa deponat. Et dum³⁵ Hector acquiescere denegat,³⁶ Andromacha sepius intermoritur ante pedes

¹ si Hector om. P¹ ² eodem AH ea CP²S¹ ³ Et S¹ egrediretur A cungraderetur P¹ aggrederetur P² ⁴ Et S¹ esset AH interficiatur P¹ ⁵ infallibiliter interfectus add. AH
⁶ Andromatha (et alibi) H ⁷ loco P¹ ⁸ et ... die] eadem die nullatenus ad prelia iturus AH ⁹ om. P² ¹⁰ ea P² ¹¹ autem A om. C ¹² et add. P¹ ¹³ Heccubi P² ¹⁴ Et S¹ eodem AH ea P² ¹⁵ primo P¹ ¹⁶ Paris B (v. 15374) deinde Deiphebus add. AS¹ ¹⁷ deinde ... Sarpedon] Et S¹ Rei Sarpedon B (v. 15377) om. AHP¹ ¹⁸ deinde ... Ethoas om. AH ¹⁹ Epistrot B (v. 15382) ²⁰ Heseüs B (v. 15383) Erois CS¹ Enroys P² ²¹ deinde AH ²² Fortis (in text. Fortis) B (v. 15383, nota) Fortis C ²³ ex P¹ omnibus add. C ²⁴ prelium P¹ ²⁵ expressim C expressum P¹ ²⁶ debeat P¹ ²⁷ miscere A ²⁸ reproba A ²⁹ ad suggestionem] suggestionem P¹ ³⁰ et ... tradunt] quibus sibi traditis per eosdem AH om. P² ³¹ nato AH ³² prostrauit P¹ ³³ in add. CP¹ ³⁴ supplicat sibi S¹ sibi add. P¹ ³⁵ om. C ³⁶ Et S¹ denegaret AH denegabat C

ipsius, dicens: "Si mei denegas misereri, miserearis saltem huius paruuli nati tui ne mater ipsius et filii tui ipsi¹ amara morte deperant aut per mundum exules paupertate nimia in maxima uerecundia deprimantur." Regina autem Heccuba, mater ipsius, Cassandra, et Pollixena,² sorores eiusdem, et Helena, prostrate ante pedes eius,³ in⁴ lacrimis ipsum rogant ut, depositis ipsis⁵ armis, tutus⁶ in⁷ sua regia conquiescat. At ille earum nec mouetur ad lacrimas nec ad preces.

Armatus ergo a pallacio suo⁸ descendit, equum ascendit, dum ire ad bellum omnino festinus intendit.⁹ Sed Andromacha, facta¹⁰ ueluti ex multo dolore mente capta, ad regem Priamum, scissis uestibus, laceratis genis, et sparsis¹¹ sine lege capillis, exclamans accessit. Sic enim faciem suam unguibus lacerauerat, sanguine vndique defluente, quod uix agnosci poterat a notis suis. Et se ante regis pedes in multo dolore prosternens ipsum monet et lacrimose precatur ut ad Hectorem festinus acceleret et ut¹² ipsum ad pallacium reuocet et reducat antequam inmisceri¹³ se bello contingat. Rex ergo Priamus, nulla mora protracta, equum ascendit, Hectorem festinus insequitur, qui,¹⁴ antequam plurimum elongasset, peruenit ad eum, et eius equi habena uelut irrato animo intercepta, Hectorem monet et rogat in lacrimis et per numina deorum ipsum adiurat ut redeat et ulterius non procedat. Qui demum in multa contradictione iussui¹⁵ patris obtemperans redit¹⁶ inuitus et in pallacium suum ascendit nec tamen arma quibus erat indutus deponere procurauit.¹⁷

Bellum autem interim letale committitur. Dyomedes et Troilus bello conueniunt ambo, in eorum equorum cursibus¹⁸ se grauiter impetunt¹⁹ in duris ictibus lancearum, et indubitanter alter tunc²⁰ alterum peremisset, nisi²¹ Menelaus cum sua acie peruenisset²² ad illos, qui certamen amborum inuicem²³ separauit. Menelaus autem in regem Miserem,²⁴ regem Frigie,²⁵ irrui animose et²⁶ ipsum ab equo deiecit. Greci regem Miserem capiunt et captum asportare nituntur, nisi tunc uelociter occurrisset²⁷ Polidamas,²⁸ qui in suis uiribus et sue potencia²⁹ aciei regem Frigie³⁰ ne duceretur captius uiriliter impediuit.³¹ Greci uero uidentes quod eum captium du-

Hector rides forth to battle. Priamus rides after him at Andromacha's request and persuades him to return.

Menelaus separates Troilus and Diomedes from a deadly combat. He unhorses Miseres. Polidamas prevents the Greci from carrying off Miseres, and Troilus frees him. Ajax Thelamonius unhorses

¹ Et S¹ om. AHP² ² Polisenā C Pollisenā P¹ ³ ipsius CP¹ ⁴ cum P² ⁵ Et S¹ eius C om. AH ⁶ om. CHP¹ ⁷ inter P¹ ⁸ Et S¹ om. AHP² ⁹ Et S¹ intendat C
¹⁰ facta . . . capta om. CP¹ ¹¹ exparsis C sparsis P¹ ¹² om. CP¹S¹ ¹³ Et S¹ misceri AC inmiscere H ¹⁴ et C quem P¹S¹ ¹⁵ iussus sui P¹ ¹⁶ rediit P¹ ¹⁷ De morte Hectoris et qualiter Achilles eum interfecit add. C ¹⁸ impetentes add. AH ¹⁹ om. AH ²⁰ om. CP¹ ²¹ quod add. P¹ quia add. P² ²² Et S¹ peruenit P¹P² ²³ Et S¹ abinuicem ACH
²⁴ Miseres (in text. Mercerès) B (v. 15659, nota) ²⁵ Frisie AP² ²⁶ Et S¹ om. P¹P²
²⁷ accurrisset A occurrissent P¹ ²⁸ Et S¹ Polidamas B (v. 15671) Troyani P¹ Troylus P²
²⁹ potencia aciei] potentis aciei A potencie acie P¹S¹ ³⁰ Frisie AP² ³¹ impediunt CP¹

Polidamas, but
Troilus restores
him to his mount.

*f. 88^v

Achilles kills Mar-
gariton. The Troi-
ani bear his body
to the city.

Hector learns that
Achilles slew Mar-
gariton. He en-
ters battle with-
out his father's
knowledge and
slays Euripilus
and Ysidus. He
rescues Polida-
mas from the
Greci and slays
Leontus.

Hector slays Po-
licenes, a friend

cere non poterant, proposuerunt incidere sibi caput. Sed tunc superuenit ille fortissimus Troilus, qui, multis tunc per eum interfectis ex¹ Grecis, ipsum ab eorum manibus liberauit. Tunc Thelamonius Ajax cum iii milibus pugnatorum bellum * intrauit, in Pollidamam irruit, ipsum prosternit ab equo. Sed Troilus festinus occurrit, qui Pollidamam in equum suum fecit ascendere, multo labore depressum.

Tunc Paris bellum intrauit et ex parte Grecorum Achilles, qui cum suis sic potenter irruit in Troianos quod Greci in uirtute Achillis Troianos uertunt in fugam et Troyani sunt dare terga coacti.² In ciuitatem³ se recipere festinabant.⁴ Interim dum Margariton, vnum⁵ ex filiis regis Priami, intercipere conatur⁶ Achilles,⁷ dum ille sibi uiriliter restitisset, Achilles interfecit eundem. Tunc clamor fit maximus de morte Margariton crudeliter interfecti. Thelamonius autem Troianos potenter insequitur sed Paris uiriliter eosdem⁸ defendit necnon et alii filii regis Priami naturales. Non⁹ tamen in¹⁰ tantum in uiribus preualuerunt eorum quin Troiani coacti precipiti fuga¹¹ ciuitatem non¹² intrassent eorum et corpus Margariton ad ciuitatem mortuum detulerunt.

Quem ut mortuum Hector audiuit, multo dolore torquetur, diligenter querit quis eum interfecerit. Quem Achillem fuisse relatum est ei. Tunc Hector quasi furibundus, in ira ligata casside, rege patre inscio, bellum ingreditur et statim in furore suo duos magnos duces interfecit, Euripolum¹³ scilicet et ducem Astidum.¹⁴ Grecos deinde uiriliter impetit,¹⁵ diruit, uulnerat, et occidit, quem Greci illico cognouerunt in letalibus ictibus ensis sui. A facie eius aufugiunt¹⁶ et¹⁷ Troyani Grecos inuadunt et potenter ipsos expugnant. Greci uero Pollidamam capiunt et captum educere conabantur a bello. Sed¹⁸ Hector ipsum liberat, qui¹⁹ ducentes²⁰ eum²¹ in suis uiribus interfecit. Quod dum inspexisset,²² quidam Grecorum maximus amiratus, nomine Leochides,²³ in Hectorem irruit, morti tradere putans eum. Sed Hector totus exardens²⁴ in²⁵ iram²⁶ in ipsum irruit et in furore ire sue interfecit eundem.

Achilles uero, ut uidit Hectorem tot nobiles Grecorum et infinitos alios morti sic uelociter tradidisse, suo concepit in animo quod, nisi

¹ om. CHS¹ ² et add. P¹S¹ ³ Et S¹ ciuitate ACP² ⁴ conabant P¹ ⁵ vnus AHP²S¹
⁶ conaretur CP¹ ⁷ Achillēs B (v. 15833) Achillem AHP²S¹ ⁸ eos CP¹S¹ ⁹ Et S¹ nec HP²
¹⁰ om. H ¹¹ necnon add. H ¹² necnon H om. CS¹ ¹³ Euripilus B (v. 16059) Enoplum CP¹
¹⁴ Assidus (in text. Ifidus) B (v. 16061, nota) Hastildum AH Hastidum P² ¹⁵ et ipsos expugnat
add. Cipso expugnat add. P¹ ¹⁶ Et S¹ affugiunt CP¹P² ¹⁷ om. CP¹S¹ ¹⁸ Sed Hector]
Hector uero AH ¹⁹ om. P¹ ²⁰ cc. P¹ ²¹ Et S¹ eundem A tunc P¹ ²² aspexit A
inspexit H ²³ Et S¹ Leothides A Leothedes (in text. Leotetēs) B (v. 16109, nota) Lethedeus
C Lechites P¹ ²⁴ ardens AH exardescens P¹S¹ ²⁵ in iram om. A ²⁶ ira CP¹

uelociter Hector morti traderetur,¹ nunquam Greci aduersus Tro-
yanos poterunt preualere. Diligenter igitur² sciscitatus³ est in
sue mentis archano qualiter incontinenti illud valeat perficere et
complere. Et dum meditaretur Achilles diligenter in hiis et Poli-
cenes⁴ dux, qui ob amorem Achillis in Grecorum subsidium se con-
tulerat, sperans etiam quandam Achillis sororem ducere in uxorem,
qui a superiori India⁵ ualde diues aduenerat, dum inter turmas Hec-
tori obuiasset, Hector in ipsum irruens interfecit * eundem, Achille
uidente. Achilles autem furibundus irruit in Hectorem, uindicare
Policenes⁶ necem intendens. Sed Hector quoddam iaculum cuius
ferrum erat in eius acumine ualde secans uibrauit uiriliter in Achil-
lem, et dum ipsum percussisset in inguine,⁷ graue sibi uulnus infixit.

Achilles autem a bello uulneratus egreditur, sed uulnere ipso⁸
ligato redit⁹ ad bellum, eo proposito quod Hectorem morti tradat,
etiam si eum exinde morti¹⁰ tradi¹¹ contingat. Hector uero interim
in quendam Grecorum regem irruerat, ipsum ceperat, et captum con-
abatur ipsum a turmis extrahere, scuto sibi¹² suo post terga reiecto
ut habilius regem ipsum a turmis eripere potuisset. Quare pectus
suum discoopertum tunc gerebat in bello, scuti¹³ sui defensione¹⁴
destitutus.¹⁵ Achilles dum¹⁶ persensit¹⁷ Hectorem ante pectus scuti
sui subsidium non habere, accepta quadam lancea ualde forti, non
aduertente Hectore,¹⁸ in ipsum¹⁹ irruit et²⁰ letaliter uulnerauit in ven-
tre sic quod eum mortuum deiecit ab equo. Rex uero Menon²¹ sta-
tim, ut uidit Hectorem mortuum, Achillem aggreditur, ipsum ab equo
deiecit, et²² letaliter uulnerat, sic quod sui Mirmidones eum²³ quasi
mortuum ad sua deducunt in quodam²⁴ scuto tentoria.²⁵ Troyani
uero quasi²⁶ deuicti campum deserunt, ciuitatem intrant, in quam²⁷
corpus Hectoris mortuum, Grecis non resistentibus, detulerunt.

[Incipit²⁸ liber²⁹ xxiius³⁰ de³¹ sepulcro³² Hectoris et de Palamide
in imperatorem Grecorum assumpto.]

Mortuo igitur Hectore et in ciuitate Troye eius corpore intro-

¹ tradatur CP¹S¹ ² ergo AH ³ suscitatus A scrutatum C scrutatus P¹S¹ ⁴ Poli-
betès B (p. 16155) Pollitenex C Pollitanes P¹ Politones P² Politenes S¹ ⁵ uidicio CP¹ ⁶ Poli-
tenis C Pollitanes P¹ Politones P² ⁷ gutture CP¹ ⁸ sibi CP¹ ⁹ rediit P¹ ¹⁰ morti
tradi] mori P¹S¹ ¹¹ tradi contingat] tradat AP² ¹² om. CP¹ ¹³ scuti sui] scuto suo A
¹⁴ Et S¹ subsidio HP² om. A ¹⁵ priuatum. Quod CP¹S¹ ¹⁶ Et S¹ uero AHP² ¹⁷ Et S¹
presentit C persensit . . . habere om. AHP² ¹⁸ eum et uelociter aggressus add. C eum
subito et uelociter est aggressus add. P¹ uelociter add. S¹ ¹⁹ Hectorem CP¹S¹ ²⁰ ipsum
P¹S¹ ipsum add. C ²¹ Hodemon A Merion H Odemon P² ²² om. P¹ ²³ eum . . . mor-
tuum om. P¹ ²⁴ om. ACP¹S¹ ²⁵ quodam add. A ²⁶ om. CP¹ ²⁷ qua P¹ ²⁸ om.
ACH ²⁹ liber xxiius om. C ³⁰ xxiius A zous H ³¹ de . . . assumpto] qualiter ob Hec-
toris mortem ceteri Troyani flebiles dies ducunt P¹ ³² sepulcro . . . assumpto] sepultura
Hectoris qualiter hordinata et facta fuit C

to Achilles, and
wounds Achilles.

f. 88 bis

Achilles attacks
Hector while his
shield is behind
his back, and
gives him his
death wound.
Mennon wounds
Achilles in return.
The Troiani bear
the body of Hec-
tor to the city.

There is great

lamentation in
Troia over the
death of Hector.

Priamus faints
repeatedly when
he beholds his
body. Hector's
*f. 88 bis
brothers, mother,
sisters, and wife
grieve.

ducto, planctus fit maximus vniuersaliter inter ciues. Non enim¹ est aliquis ciuium qui² non maluisset³ filium suum⁴ morti⁵ tradere pro uita Hectoris, si hoc fata uel dii pro eorum uotis salubriter statuissent. Mulieres eciam Troyane, tam uirgines quam matrone, in earum⁶ domibus satis lugubres dies ducunt,⁷ et⁸ in querulis⁹ earum¹⁰ clamoribus produnt¹¹ flebiles uoces suas, dicentes se ammodo cum earum¹² filiis¹³ et maritis indubitanter¹⁴ respirare non posse, cum eis, Hectore deficiente, defecerit earum firma securitas, que¹⁵ ab insidiis hostium eas faciebat respirare securas, cum et earum hostes sollicite in earum et maritorum ipsarum¹⁶ uenerint¹⁷ insidiis, uel ut eas et eos intercipient et occidant uel ut¹⁸ eas et¹⁹ earum liberos²⁰ perpetue adiciant²¹ seruituti. Et sic in tanti²² fletus et doloris angustiis longis diebus continue uacauerunt.

Corpus autem Hectoris uniuersi reges et nobiles qui erant in Troya ad regis Priami regiam, scissis uestibus et nudatis capitibus, in maximo ullulatu²³ deferunt et deponunt. Quod postquam uidit rex²⁴ Priamus, ineffabili dolore concutitur. Super²⁵ * corpus Hectoris sepius intermoritur. Et id sibi per breuia momenta sepius accidisset, nisi fuisset sepius a corpore Hectoris uiolenter extractus, et proinde²⁶ sine dubio sue mortis exitum incurrisset. Sic et dolentes²⁷ fratres eiusdem doloris casu vniuersaliter torquebantur, cum mori magis quam uiuere protinus²⁸ affectarent. Quid²⁹ dicetur ergo de regina Hecuba, matre sua, de eius sororibus, Polixena³⁰ uidelicet et Cassandra, quid³¹ de Andromacha, eius uxore, quarum sexus fragilitas ad doloris angustias et³² lacrimas fluuiales facit³³ ad longam querelarum seriem proniores? Sane lamentaciones earum particularibus explicare sermonibus cum minime necessarium uideretur³⁴ in hoc loco, utpote³⁵ inutiles sunt obmisce, cum certum sit apud omnes quod quanto³⁶ hee³⁷ affectuosius diligebant,³⁸ maiorum³⁹ dolorum aculeis uexabantur. Et mulieribus sit insitum a natura quod dolores earum non nisi in multarum uocum clamore⁴⁰ propalent et impiis et dolorosis sermonibus eos diuulgent.

¹ om. CP¹ ² qui non] Et S¹ quin A qui HP¹ ³ proprium add. AH ⁴ om. HP²
⁵ om. P¹ ⁶ suis P¹ ⁷ ducuntur AH ⁸ om. AP²S¹ ⁹ Et S¹ querela AHP² ¹⁰ eorum P¹
¹¹ Et S¹ prodeunt AHP² producant P¹ ¹² eorum CP² om. P¹ ¹³ suis add. P¹ ¹⁴ Et S¹
dubitanter P¹P² om. AH ¹⁵ que . . . securas om. CP¹ ¹⁶ earum P¹ om. C ¹⁷ Et S¹
uenantur AH vigilant C uenentur P² ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ uel AH ²⁰ filios CP¹ ²¹ subiciant
AH ²² tanti . . . doloris] tantis doloribus et A tantis doloribus fletibus et H ²³ ullulato
MS. ²⁴ om. P¹P²S¹ ²⁵ supra CP¹S¹ ²⁶ ipse CP¹ ²⁷ condolentes P¹ ²⁸ potius S¹
om. AP¹ ²⁹ quis CP¹ ³⁰ Polixena (et alibi) C Pollisena (et alibi) P¹ ³¹ quis P¹
³² in CP¹ ³³ fecit AHS¹ ducit C ³⁴ videatur C uideratur P¹ ³⁵ ut superflue et CP¹
³⁶ quantum AHP¹S¹ ³⁷ hii AH hunc CP¹ hee P²S¹ ³⁸ Et S¹ tanto add. C ³⁹ maiori-
bus CP¹S¹ ⁴⁰ dolore P¹

Verum quia corpus Hectoris, cadauer effectum, sicut est fragilitatis humane, diu non poterat supra¹ terram sine corruptione seruari,² in³ multorum consilio magistrorum rex Priamus subtiliter perquisiuit si corpus ipsum absque sepulture clausura posset in aspectibus⁴ hominum semper esse sic quod absque alicuius horribilitatis odore corpus mortuum ficticie quasi viuum uideretur. Quare factum est per magistros eosdem ualde artificiose discretos quod corpus ipsum mandante⁵ Priamo in templo Appollinis⁶ locaretur, quod iuxta portam Timbream⁷ ciuitatis Troye antiquitus fuit fundatum. Statuerunt enim predicti magistri iuxta magnum altare templi predicti⁸ quoddam thabernaculum constitui⁹ spacii condecantis, quod super¹⁰ iiiiior columpnas ex auro purissimo fusiles¹¹ regeretur. In quarum qualibet columpnarum firmata erat quedam ymago aspectum angelicum representans, ab ymo usque ad¹² summum ex ipsarum substantia columpnarum, sic quod in columpnis ipsis erant ymages et columpne habentes bases et capitella in mirabilibus celaturis. Testudo uero ipsius tabernaculi licet tota fuisset ex auro, incrustationes eius tamen omnes erant ex lapidibus preciosis cuiuslibet generis et¹³ in¹⁴ mirabilis copie quantitate, quorum¹⁵ splendor¹⁶ claritatis et lucis de nocte diem et de die solis radios effundere uidebatur.¹⁷ Tabernaculum autem ipsum ab infima¹⁸ soli superficie extitit eleuatum, et suppositis quibusdam gradibus cristallinis, per ipsos gradus ad ipsum tabernaculum erat ascensus. In excelso uero testudinis ipsius tabernaculi supra culmen predicti magistri constituerunt quandam auream statuam, similitudinem Hectoris describentem, habentem ensem nudum in manu, cuius aspectus et facies erat ex ea parte in qua Grecorum exercitus in eorum tentoriis * morabatur,¹⁹ qui cum eius ense Grecis minas imprimere uidebatur. Corpus uero ipsius Hectoris in mirabilis²⁰ magisterii eorum artificio statuerunt in medio, ipsius solii subnixa firmitate, sedere, sic artificiose locatum ut quasi viuum²¹ se²² in sua regeret²³ sessione, propriis indutum uestibus preter pedum extrema. Apposuerunt enim²⁴ in eius uertice, quodam artificioso foramine constituto, quoddam²⁵ vas, plenum puro et precioso balsamo,²⁶ quibusdam aliis mixturis rerum uirtutem conseruationis habencium intermixtis. Cuius balsami et rerum liquor pri-

Within a gorgeous tabernacle, built by Priamus in the temple of Appollo, is placed the body of Hector, preserved from decay by conduits carrying balsam through every part. Priamus endows a college of priests to pray ceaselessly.

f. 89

¹ super AH ² conseruari P¹ ³ eciam P¹ ⁴ aspectu CP¹S¹ ⁵ rege add. P¹ ⁶ honorifice add. AH ⁷ Tribeam C ⁸ ipsius CP¹S¹ ⁹ construi CP²S¹ ¹⁰ supra HP²S¹ ¹¹ fulgiles CP¹ ¹² ad summum] deorsum AHP²S¹ ¹³ etiam AH om. S¹ ¹⁴ in mirabilis] Et S¹ mirabili AH innumerabilis CP¹ ¹⁵ quarum CP¹ ¹⁶ splendore CP¹ ¹⁷ uidebantur CP¹ ¹⁸ infima P¹ ¹⁹ morabantur AP² ²⁰ mirabilis magisterii] Et S¹ mirabili magisterio CHP¹ ²¹ vniuerse A uiueret H ²² om. AP¹ ²³ Et S¹ degetur P¹ om. AH ²⁴ om. HP¹ ²⁵ om. P¹ ²⁶ et add. CP¹

mo¹ deriuabatur² ad frontis ambitum per partes intrinsecas, deinde³ ad oculos et⁴ nares, necnon recto decursu descendendo per easdem partes intrinsecas perueniebat ad genas, per quas gingiuas⁵ et dentes conseruabat⁶ ipsius, sic quod tota eius facies cum suorum multitudine capillorum in sua conseruacione uigebat.⁷ Deinde liquor ipse per guttur eius et ipsius gule catenas descendendo eius deriuabatur ad pectus et per ossa brachiorum intrinseca perueniebat ad manus et usque ad digitorum extrema. Sic et liquor ipse descendens per utrumque latus, copiose diffusus,⁸ latera ipsa sic⁹ conseruabat in statu ut quasi uiui¹⁰ latera viderentur.¹¹ Qui continuis instillacionibus ad continencias¹² pectoris emanabat et per eas perueniebat¹³ ad crura, a quibus continuo cursu perueniebat ad pedes. In cuius pedibus erat quoddam aliud vas balsamo puro plenum. Et sic per has appositiones cadauer Hectoris quasi corpus uiui ficticie presentabat, in multa durabilitatis custodia¹⁴ conseruatum. Constituerunt predicti sapientes artifices iiiiior lampades, ex auro compositas, ignem inextinguibilem continentes. Et sic, completo opere tabernaculi ipsius, circa ipsius ambitum statuerunt quandam clausuram ex lignis ebani, que clausa¹⁵ poterat esse quandoque et quandoque poterat aperiri ut corpus Hectoris sic locatum aspicere uolentibus apertius¹⁶ pateret aspectus. Rex igitur Priamus preterea in templo ipso magnam familiam constituit sacerdotum, ut continue in deorum oracionibus sollicitudine indefessa uacarent¹⁷ et ipsius tabernaculi continue custodie imminerent,¹⁸ dispositis per eundem regem Priamum redditibus copiosis ad sustencionem uite predictorum diis¹⁹ famulancium sacerdotum.²⁰

That there may be no more fighting until Achilles recovers, Agamenon proposes a two months' truce to bury the dead and heal the

f. 89

Agamenon autem inter hec, Hectore mortuo et Achille, ut dictum est, letaliter uulnerato, conuocatis²¹ regibus et maioribus Grecorum exercitus et²² eis uenientibus coram eo,²³ sic ipsos allocutus est dicens:²⁴ "Amici reges et principes, humiles grates diis nostris debemus deuoto corde referre,²⁵ qui durum hostem nostrum, uidelicet Hectorem, dignati sunt interfici per Achillem, cum, Hectore ipso uiuente, nullam de inimicis nostris poteramus sperare uictoriam, qui tot reges nostros sic crud²⁶eliter interemit,²⁶ cum ex nostris maioribus

¹ om. P¹ ² deriuantur A declinabatur P¹ deriuatur P² deriuabantur S¹ ³ deinde . . . intrinsecas om. CP² ⁴ ad S¹ ad add. AH ⁵ gingiue CS¹ gingeue P¹ zinzuias P² ⁶ conseruabantur CP¹S¹ ⁷ uigebant P¹ ⁸ diffundens P¹S¹ ⁹ om. CP¹S¹ ¹⁰ uiui hominis CP¹ ¹¹ uidebantur CP¹ ¹² continencia CP¹ ¹³ deueniebat P¹ ¹⁴ constancia CP¹ ¹⁵ clausura P¹ ¹⁶ Et S¹ apte A aptus P¹ apertus P² om. C ¹⁷ vacaret AP² ¹⁸ munerent P¹ ¹⁹ Et S¹ deo CP¹P² ²⁰ De nominibus Grecorum intersectorum per Hectorem add. C ²¹ Et S¹ agregatis A congregatis HP² ²² om. P¹ ²³ ipso P¹ ²⁴ Agamenon rex, regibus et principibus maioribusque Grecorum exercitus conuocatis in vnum, sic allocutus est illos add. P¹ ²⁵ deferre P¹ ²⁶ et add. CP¹

interfecerit in sua bellicosa uirtute regem Prothesilaum, regem Patroclum, regem Merionem,¹ regem² Cedium, regem³ Polixenem,⁴ regem⁵ Prothenorem, regem Xantipum,⁶ regem Alpinorem,⁷ regem Archilogum,⁸ regem⁹ Dorium,¹⁰ regem Polixenart,¹¹ regem¹² Ysidum,¹³ regem Pollibetem,¹⁴ et¹⁵ regem¹⁶ Leochidem,¹⁷ et alios multos nobiles gentis nostre. Quid ergo,¹⁸ eo¹⁹ mortuo, possunt sperare Troyani, nisi ultimum eorum excidium, et nos, quid ultra sperare debemus, nisi quod de eis simus²⁰ absque longi²¹ temporis mora uictores? Verum quia bellum aliquid in²² spe certa uictorie inire²³ non possumus absque ipsius Achillis presencia uirtuosi,²⁴ bonum esset et utile, si uobis uidetur acceptum, ut donec Achilles in suis uiribus conualescat, ad regem Priamum nostros nuncios destinemus ut, obtentis induciis sub treuge duorum mensium firmitate, cadauera mortuorum, quorum fetore confundimur, ualeant interim igne cremari, et ut interim uulnerati nostri ad sanitatis beneficium²⁵ reducantur." Et sic Agamenon suo colloquio finem fecit. Astantes igitur vniuersi consilium et dictum²⁶ Agamenonis unanimiter conprobant et sic esse faciendum ortantur. Mittuntur ergo de²⁷ hoc legati ad regem Priamum et petite duorum mensium inducie conceduntur.²⁸

Inter uero²⁹ istas inducias Palamides³⁰ ualde conqueritur inter reges de dominio Agamenonis. Et cum quodam³¹ die dicti reges in tentorio Agamenonis conuenissent et Palamides sua consueta uerba contra regem Agamenonem effudisset,³² Agamenon in sui³³ discretionem respondens, utpote qui³⁴ erat in omnibus multa sapientia moderatus, in communi audientia tunc presencium uerbis Palamidis respondendo³⁵ sic dixit:³⁶ "Amice Palamides, de potestate mei regiminis hucusque michi³⁷ concessa an putas me exinde multa iocunditate letari, cum ab ipso principio nec³⁸ eam exquisiuerim nec eam³⁹

wounded. The request is granted.

Palamides objects to the leadership of Agamenon. Agamenon replies that Palamides was two years late in joining and that the Greci had still prospered.

¹ Menonem CP¹ Memorem P² ² regem Cedium om. P² ³ regem Polixenem om. C ⁴ Polichenem A Beotès B (v. 16833) Boetem D (25, 26) Pilatorem P¹ Polotonem P² Polaterem S¹ ⁵ om. P¹ ⁶ Xantipus (in text. Antipus) B (v. 16834, nota) Antipum C Xanctiplum P² ⁷ Alpinor (in text. Elpinor) B (v. 16834, nota) ⁸ Archilogus B (v. 10835) Archilocum (in text. Arcesilaum) D (26, 1, nota) MSS. GL Archilegum P² ⁹ regem Dorium om. C ¹⁰ Dorcium P¹ Dorrium P² ¹¹ Polixenart B (v. 16837) Polixenar AH Polzenar C Poltenar P¹ ¹² regem . . . Pollibetem om. H ¹³ Isidus (in text. Ifidus) B (v. 16837, nota) Ysidium P¹ P² ¹⁴ Polibetem AP² Poliboetem (in text. Polypoetem) D (30, 5, nota) MS. G ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ regem Leochidem om. P¹ ¹⁷ Letaborrem A Leothetes (in text. Leotetus) B (v. 16838, nota) Leodonem C Letaborus P² ¹⁸ amodo add. CP¹ S¹ ¹⁹ ipso P¹ ²⁰ sumus AC ²¹ longa CP¹ ²² ex CP¹ ²³ sperare P¹ ²⁴ uictoriosi AH ²⁵ beneficia P¹ ²⁶ edictum P¹ ²⁷ ad CP¹ ²⁸ De querimonia facta per Palamedem contra Grecos de dominio Agamenonis add. C ²⁹ quidem C om. P¹ S¹ ³⁰ Pallamedes (et alibi) C ³¹ eodem H quadam P¹ ³² Et S¹ funderet C fudisset P¹ effundisset P² ³³ sua A sermone cum add. CP¹ animi add. S¹ ³⁴ quia P¹ ³⁵ respondens H respondendo sic dixit sic respondit A ³⁶ Agamenon ad Palamidis uerba respondit add. P¹ ³⁷ michi concessa om. P¹ ³⁸ nec . . . exquisiuerim om. CP¹ ³⁹ ipsam CP¹

procurauerim michi¹ dari, cum in² ipsius prelatione nulla michi emolumenta quesierim sed exinde³ meo spiritui et persone mee continuas curas addiderim et labores ut reges et principes et ceteri sub mea gubernacione salui in omnibus ducerentur? Et si ea me contigisset potestate carere, potuisset michi abunde sufficere esse sub alterius ducis regimine, secundum quod sufficit et suffecit cuilibet aliorum regum et principum meo esse sub ductu. Et satis puto me in meo regimine non peccasse nec aliquid dolo uel negligencia commisisse quod michi sinistre posset ascribi. Si uero in eleccione mei regiminis tuus non fuit requisitus assensus, mirari non debes, cum tunc tu⁴ presens in mee eleccionis negocio⁵ non fuisses nec tu postmodum ad exercitum * accessisses prius duo⁶ anni elapsi fuissent, in quibus si tuus fuisset expectatus assensus, adhuc forte in Athenarum portu noster exercitus resideret. Et ne⁷ forte putetur quod talis⁸ regiminis sim multum auidus et forsitan concupiscens, gratum est michi quod alius eligatur, in eleccione cuius paratus sum vna cum aliis regibus laborare et affectione maxima consentire. Nec potes dicere, domine Palamedes, quod exercitus noster sine tuo consilio duci non ualeat, cum te absente et absque tuorum consiliorum dictamine multa in hoc⁹ exercitu acta¹⁰ et gesta fuerunt que satis salubriter omnibus communiter successerunt.”

Next day Agamenon offers to resign.

Et cum Agamenon suo colloquio¹¹ finem adhibuisset, eo die non fuit de¹² hoc ultra dispositum nec tractatum.¹³ Agamenon igitur circa ipsius diei uesperas per totum exercitum preconia uoce mandauit ut omnes ipsius exercitus in mane sequentis diei¹⁴ ad tentorium Agamenonis pro colloquio generali accederent incun(c)tanter. Factumque est quod mane facto vniuersi maiores exercitus¹⁵ et ceteri ad colloquium accesserunt. Quare Agamenon inter eos¹⁶ sic dixit:¹⁷ “Amici fratres, hucusque gessi regiminis uestri sarcinam, sub cuius pondere satis laboriose multipliciter insudaui, omnes salubres uias mente sollicita perscrutando per quas tam maiores quam ceteri sub mei cura regiminis salubriter ducerentur. Sed factum est permissione deorum quod sub me(e) gubernacionis cura per multos felices successus ad portum salubris status sumus feliciter iam deducti. Sed cum equum sit ut vniuersitas¹⁸ non debeat

¹ michi . . . quesierim *om. H* ² in ipsius] et ipsa *P¹* ³ Et *S¹* etiam *CP¹* ex eo *H* ⁴ Et *S¹* *om. P¹P²* ⁵ iudicio *AH* initio *P²S¹* ⁶ plures *C om. P¹* ⁷ *om. P¹*
⁸ talis regiminis] Et *S¹* tali regimine *AHP¹P²* ⁹ hec *P¹* ¹⁰ acta et *om. CP¹* ¹¹ eloquio *HP²* ¹² ad *AH* ¹³ De renunciatione domini Agamenonis et de eleccione domini Palamedis *add. C* ¹⁴ die *P¹* ¹⁵ Et *S¹* *om. CP¹P²* ¹⁶ hos *P¹* ¹⁷ Agamenon rex Grecis discreto sermone suasit ut alium in eorum ducem et protectorem eligerent *add. P¹* ¹⁸ Et *S¹* honus uniuersitatis *CP¹*

vni tantum incumbere sed equa distribucione ceteros de vniuersitate grauare qui iniuncto¹ [h]onori pares existant et qui sub eius pondere² non succumbant, cum iam tempus sit me ab ipsius [h]onore regiminis releuare³ quod super humeris meis tot annis incubuit inconcusse, et⁴ ut aliquem de regibus et principibus eligamus, qui, per debitas uicissitudines distribucione facta, nos salubriter⁵ regat et sua discrezione gubernet."

Agamenonis⁶ igitur colloquio fine facto, placuit astantibus vniuersis, cum hominum sit uicium naturale⁷ frequenter de nouo dominio gratulari et de noua mutacione gaudere, ut eorum eligeretur alius gubernator. Et ideo, eleccionis celebrato scrutinio, Palamidem eorum elegerunt in ducem, regendi totum exercitum sibi potestate concessa. Inde est quod, colloquio dissoluto, vniuersi ad eorum se tentoria reducerunt. Quod postquam Achilli de * Agamenonis mutacione et subrogacione Palamidis per referentes innotuit, ualde sibi displicuit et irato animo inter astantes asseruit quod Agamenonis non fuit necessaria nec bona mutacio, cum nec sit ei similis nec par in discrezione regiminis subrogatus, cum mutaciones semper fieri habeant ad commoda meliora. Sed quia per tot fuerat⁸ communis electio celebrata, tunc inconcussa remansit.

The Greci choose Palamides leader. Achilles is angry, since he prefers Agamenon.

*f. 90^v

[Incipit⁹ liber¹⁰ xxiii¹¹ de¹² viiii¹³ bello et¹⁴ de morte regis Persarum et qualiter Achilles fuit illaqueatus amore Polixene.]

Duobus igitur mensibus datis ad treugam cum integritate decursis,¹⁴ rex Priamus, cupiens filii sui mortem in ictibus ensium uindicare, ipse de persona sua omnes acies ordinauit. Et constitutis ductoribus super¹⁵ eis, ipse personaliter statuit bellum intrare, electis xx milibus militum in sue¹⁶ cuneo aciei. Et sic, ut scripsit Dares, cl milia equitum eo die ex parte Trojanorum ad prelium sunt egress[c]i. Egreditur primo¹⁷ Deifebus, deinde Troilus,¹⁸ deinde Paris, deinde rex Priamus, subsequenter Heneas, deinde rex Menon, deinde Pollidamas, qui usque ad Grecorum licias cum celeritate festinant. Palamides uero iam acies suas ordinauerat, qui et que¹⁹ contra Troyanos ueniunt²⁰ in occursum.²¹ Bellum letale committitur,²² ex quo deficiencia magna sequitur multitudo. Rex autem

The ninth battle. Priamus enters the field, unhorses Palamides, and kills many Greci. He performs wonders for so old a man.

¹ inuito P¹ om. A ² honore CP¹S¹ ³ releuari CP¹S¹ ⁴ congruum est S¹
⁵ om. P¹ ⁶ Agamenon P¹ ⁷ om. P¹ ⁸ fuerit P¹ ⁹ om. ACH ¹⁰ liber
 xxxiii¹¹ om. C ¹¹ xxiii¹² A non potest legi H ¹² de . . . Polixene] De victoria habita
 per regem Priamum contra Grecos C ¹³ et . . . Persarum] de uindicta regis Priami H
 et . . . Polixene] in quo rex Priamus mirabilia de sue strenuitate persone commisit P¹ ¹⁴ de-
 cursus P¹ ¹⁵ super . . . intrare om. P¹ ¹⁶ Et S¹ suo ACP² ¹⁷ om. CP¹ ¹⁸ Et S¹
 Troilus B (v. 17091) om. AHP² ¹⁹ communiter AH om. S¹ ²⁰ uenerunt P¹ ²¹ cursum
 AH ²² mittitur P¹

Priamus in Palamidem irruit, ipsum ab equo uiolenter prosternit, et eo prostrato dimisso, furibundus¹ se ingerit inter Grecos. Multos ex Grecis² interficit, multos uulnerat et prosternit. Multa fecit³ eo die rex Priamus de persona sua que quasi incredibilia facta sunt, ut homo tam senilis etatis potuisset tam⁴ bellicose sic uiriliter commisisse.

Neptolomus un-
horses Sarpedon.
Sarpedon wounds
Neptolomus. The
Greci kill the
King of the Perse.

Deyfebus uero Grecos comprimit⁵ incessanter, dum⁶ ad hoc rex Sarpedon⁷ ex parte Trojanorum bellum ingreditur, qui in Neptolomum,⁸ omnium Grecorum fortissimum, irruit animose. Sed Neptolomus⁹ in equi sui cursu regem excipit Sarpedonem,¹⁰ et in robusto ictu sue lance ab equo prostrauit illum in terram. Rex igitur Sarpedon prostratus a terra uiolenter exurgit, et pedes ut erat in Neptolomum¹¹ irruit ense nudo,¹² ipsum sic potenter percutit ense suo circa femur ipsius quod ei letale uulnus infixit. Tunc rex Persarum cum sua acie bellum intrat, et regem Sarpedonem equum fecit ascendere in aliorum auxilio Trojanorum. In quem dux Athenarum et Menelaus in multitudine pugnatorum uiolenter irruunt, et aciebus eorum circunquaque diffusis, in medio eorum Troyanos includunt. Regem Persarum Greci tunc¹³ interficiunt, et in multitudine bellancium Troyani retrocedere compelluntur, in defensionem quorum rex Sarpedon multa in sua bellicosa uirtute commisit.

Priamus and
*f. 91^r
Paris prevent the
Greci from cut-
ting off the Tro-
jan retreat.

Ad hec autem rex Priamus cum filiis suis naturalibus, qui ubique sequuntur eundem, uirtuose succurrendo Troyanis, * in Grecos furibundus anhelat, eos uiriliter opprimit, et in multa strage confundit. Nullus itaque fuit ex parte Trojanorum tam strennuus eo die qui tantum in armorum uiribus commisisset quantum rex Priamus ipse solus commisit, cui dolor et ira vires¹⁴ vndique subministrant.¹⁵ Sed Greci, consilio inito, in eum locum unde Troyani poterant reditum ad eorum ciuitatem habere in multa militum glomeracione conueniunt, locum ipsum ab eis¹⁶ obsessum occupant.¹⁷ Ad quem dum Troyani retrocedentes accedere¹⁸ compelluntur, in multitudine pugnatorum loci ipsius transitum obsessum inueniunt, ubi durissimum prelium¹⁹ est commissum. Et nisi fuisset rex Priamus, qui ex superiori parte ad ipsum locum accessit in pugnancium multitudine glomerata, innumerabiles de gente sua tunc crudeliter amisisset.²⁰

¹ furibunde CP¹S¹ ² eis AH ³ facit AC ⁴ talia sic C talia P¹S¹ ⁵ Et S¹ deprimit AH opprimit C ⁶ dum . . . hoc] dum adhuc AH dum ad hec C Inter hec S¹ ⁷ Serpedon (et alibi) A Serpedon H Sparpadon P¹ ⁸ Neptolomus (in text. Telepolus) B (p. 17212, nota) Neoptolomum C Nephtholomum (et alibi) H Neptolomum (et alibi) P¹ ⁹ Neoptolomus (et alibi) C ¹⁰ Serpedonem (et alibi) H Sparpadonem (et alibi) P¹ ¹¹ Neptolom P¹ ¹² et add. CP¹S¹ ¹³ om. CP¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ subministrat P¹ ¹⁶ ipsis P¹ ¹⁷ occupant . . . obsessum om. AH ¹⁸ retrocedere P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ ammisisset. Sed C

Paris autem¹ superueniens ex transuerso in multa copia gentis nimium bellicose in² Grecos se ingerit cum³ eadem, qui⁴ in arcubus et sagittis letaliter Grecos primunt, uulnerant, et sepiissime⁵ morti⁶ tradunt, sic quod Greci sustinere non ualentes ictus letiferos sagittarum, ex quibus iam multi defecerant, retrocedentes⁷ ad eorum tentoria redire festinant. Quos dum Troyani inspiciunt⁸ redeuntes, eos⁹ insequi nullatenus¹⁰ sunt¹¹ conati sed ciuitatem eorum lentis passibus intrauerunt. Propter quod eo die prelium fuit¹² diuisum, laude belli tocius illius¹³ diei regi Priamo totaliter¹⁴ attributa.¹⁵

Sed¹⁶ illucescente¹⁷ mane Troyani mittunt ad Grecos, inducias postulant. Treuga¹⁸ petita et postulate inducie conceduntur a Grecis, quarum induciarum tempus in libro non inuenitur expressum. Inter has igitur inducias corpus regis Persarum in ciuitatem Troye flebiliter fuit deductum. Luctus fit inde maximus inter ciues et¹⁹ specialiter a Paride, qui regem ipsum²⁰ dilexerat integro²¹ sinceritatis²² affectu. Quare per Paridem extitit ordinatum quod corpus ipsius regis per²³ terram in regnum Persye²⁴ fuit²⁵ transductum, ut rex ipse sepeliretur ibidem ubi reges antecessores ipsius consueuerunt honore regio sepeliri et²⁶ in suorum duorum presencia filiorum qui regi superstites erant eidem.²⁷

Durantibus autem ipsius treuge concessis induciis, iam tempus aduenerat in quo debebat defuncti Hectoris in ciuitate Troye anniuersarium celebrari. In quo²⁸ Troyani constituerunt seruari sollempniter xv²⁹ dies luctus et post eos³⁰ dies celebranda quedam festa funeraria statuerunt, prout tunc regum et maiorum nobilium gentium³¹ moris erat. Inter has igitur inducias secure Greci intrabant ciuitatem et Troyani securi³² se conferebant ad Grecorum castra. Tunc Achillem quidam inconsultus rapuit appetitus ut Troyam uellet adire uisurus urbem et sollempnitatem * anniuersarii supradicti. Inermis igitur ad ciuitatem se contulit et Appollinis templum intrauit, ubi corpus Hectoris collocatum extiterat, ut est supra relatum. Ibi enim multitudo uirorum et nobilium mulierum anxiosos³³ gemitus coram Hectoris corpore protrahebant. Erat enim tabernacu-

The Troiani send the body of the King of the Perse back to his own country.

Achilles visits Troia for the anniversary of Hector's death, and sees the beautiful Polixena.

*f. 91^v

¹ uero P¹ om. C ² in Grecos] in Grecis C om. P¹ ³ in P¹ ⁴ que A om. CP¹
⁵ plurimos AHS¹ ⁶ neci AH ⁷ retrocedentes . . . festinant] retrocedunt CP¹
⁸ respiciunt AH ⁹ om. AH ¹⁰ non AH ¹¹ sunt conati] conantur AHS¹ ¹² fuit diuisum] diuiditur A est diuisum C fuit dimissum HS¹ ¹³ illius diei] ipsi H ipso die P²
¹⁴ ipsius diei S¹ om. A ¹⁵ om. AH ¹⁶ Qualiter Troyanis inducie conceduntur a Grecis add. P¹
¹⁷ om. P¹ ¹⁸ illuciente A uero add. P¹ ¹⁹ Treuga petita om. AHS¹ ²⁰ om. CP¹ ²¹ pre- dictum P¹ S¹ ²² in magno A intimo P¹ ²³ caritatis C ²⁴ ad CP¹ ²⁵ Persie ACHP² S¹
²⁶ sit CP¹ ²⁷ om. P¹ ²⁸ ibidem. Qualiter Achilles captus fuit amore Polixene, filie regis Priami C ²⁹ qua P¹ P² ³⁰ xi AH ³¹ hos CP¹ ³² gentilium P² om. AHS¹ ³³ secure CP¹
³⁴ anxios P¹

lum Hectoris, ex¹ omni parte uulgatum, sic quod aperte cuilibet illud uidere uolenti publicus patebat aspectus. Erat equidem² effigies Hectoris in ea scilicet qualitate in qua fuit cum primum in sede solii extitit collocata.³ Adhuc⁴ virtus aromatum et liquor balsami totum corpus Hectoris firmauerunt immutatum. Coram uero eodem corpore ante pedes ipsius erat regina Heccuba et formosa eius filia Polixena in multarum mulierum nobilium comitiua, que, sparsis per earum pectora et terga capillis, flebiles gemitus in multa cordis amaritudine ab ymis pectoribus⁵ producebant. Nunquid igitur Polixena in tantis angustiarum anxietatibus sue immutauerat pulchritudinem faciei. Nunquid color uiuidus⁶ suarum maxillarum, qui rosarum⁷ rubedine colorauerat genas suas, propter sui doloris angustias a sui uigoris uiuida claritate fuerat exhaustus, aut natiuus eius color roseus labiorum ablatu, uel forte lacrimae fluuiales ab eius oculis decurrentes splendorem suorum offuscauerant⁸ oculorum. Sane sic reuera uidebatur intuentibus⁹ ut eius defluentes¹⁰ lacrimae per maxillas¹¹ instar illud proprie viderentur¹² habere ueluti siquis tabulam recentis eboris, in suo lacteo candore nitentem, ex guttis aque lucide et preclare desuper irroraret; sic eius aurea et flaua cesaries in multis dispersa capillis auri similitudinem presentabat ut quasi non uiderentur capilli esse sed coniuncta¹³ potius auri fila. Quos dum Polixene manus ad dirumpendum insurgerent, manibus tangi non uidebantur humanis sed nimia effusione lactis aspergi.

Achilles igitur ut Polixenam inspexit et eius est¹⁴ pulchritudinem contemplatus, uere suo concepit in animo nunquam se uidisse puellam nec aliquam aliam mulierem tante pulchritudinis forma uigere. Et dum¹⁵ in eius persona concurrerent ista duo, tam generosa nobilitas et tam excellentis copiae pulchritudo, et¹⁶ dum desiderabili animo in eam Achilles suum defixisset intuitum, sagitta cupidinis fortem¹⁷ Achillem subito uulnerauit et¹⁸ ad interiora pertransiens cordis eius¹⁹ ipsum multo ardore amoris obsessum bachari coegit. Qui dum in eam frequentius intuendo sibi ipsi placere putaret et lenire graue desiderium cordis sui, maioris²⁰ scissure²¹ uulneris²² seipsum sibi reddebat actorem.²³ Qui dum Polixene pulchritudinem notat et concipit, destruit ipse suam, que ex multo amoris desiderio

The more Achilles gazes the more deeply is he wounded by the arrow of desire.

¹ ab P¹ ² Et S¹ enim AH quidem C quedam uel quidam P¹ ³ collocatum AHP¹S¹ ⁴ Ad hoc AS¹ Ad hec CHP¹ ⁵ pectoris P¹ ⁶ uiuidus suarum om. P¹
⁷ om. P¹ ⁸ obfuscat A obfuscauerat H obscurauerat P¹ effuscauerat P² obfuscauerunt S¹
⁹ om. CP¹ ¹⁰ decurrentes P¹ ¹¹ ad add. AH ¹² uideretur AHP¹ ¹³ iuncta AH
¹⁴ nimiam add. AH ¹⁵ ut CP¹S¹ cum H om. A ¹⁶ ut P¹ ¹⁷ fortem Achillem] Et S¹
¹⁸ fortiter A frontem Achillis CP¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ ipsius P¹ ²¹ amoris P¹ ²² scissura cordis P²S¹ ²³ uultus AH ²⁴ auctorem CP¹

subitum labitur in squalorem. Quid ultra? Amore Polixene nimium illaqueatus Achilles nescit ipse quid faciat. Omnibus aliis curis exuitur et sola illa * superest sibi cura, Polixenam tantum¹ intueri dum potest. Propter quod dilatat² amplius plagas suas et sui amoris uulnera magis sui cordis attrahit in profundum.

*f. 92^r

Verum cum iam dies declinaret ad uesperas³ et regina Heccuba cum eius filia Polixena a templo discederent, lacrimis fine facto, Achilles dum potuit ipsam est dulcibus aspectibus insequutus qui⁴ fuerunt causa et principium sui morbi. Stupefactus igitur et multi desiderii languoris factus impaciens ad hospicium suum declinat, stratum petit, et in ipso se prostrat. Et eo in multarum curarum aggregacionibus inuoluto, eius⁵ animus exacerbat⁶ intrinsecus, sentit et percipit quod Polixene amor immensus⁷ est causa efficiens sui languoris. Tunc tacito murmure intra se hec uerba collidit:⁸ "Ve michi, quia me, quem⁹ uiri fortissimi et robusti uincere minime potuerunt, quem nec etiam¹⁰ ille fortissimus Hector, qui fortissimos omnes excessit, vnus fragilis puellae deuicit¹¹ et¹² prostrauit intuitus!¹³ Et si ea est causa efficiens mali mei, cuius sapientis medici possum sperare medelam,¹⁴ cum ipsa sit que sola michi potest esse medicus et medela salutis, quam nec preces mee nec multarum precia facultatum nec mearum uirium fortitudo nec mea generosa nobilitas mouere poterunt ad lubricum pietatis? Quis enim furor sic meum animum occupauit ut illam diligam¹⁵ et affectem que me habet odio capitali, cum ego in regnum suum aduenerim eam suis orbare parentibus et iam orbauerim inclito fratre suo? Qua igitur fronte, ut amantes ceteri, ipsam allicere potero ad motum flexibilis uoluntatis, cum ipsa in nobilitate et diuiciarum potencia me penitus antecellat¹⁶ et tanto uigore pulchritudinis uigeat super alias mulieres, que omnia¹⁷ animum eius in elaccione conseruant? Sane omnis uia michi uidetur esse preclusa per quam¹⁸ michi prouidere ualeam in salute."¹⁹ Et conuersus ad parietem funditur totus²⁰ furtiuus in lacrimis ne aliquis percipiat suos dolores. Et²¹ demum suas lacrimas astringendo²² eas in suspiria crebra commutat. Et sic deliberacione multa correptus, tacitus²³ in mente sua uias plures exquirat²⁴ quibus ad sue

Achilles takes to his bed and laments in secret.

¹ Et S¹ om. ACH ² dilacerat P¹ ³ uesperum P¹ ⁴ qui fuerunt] que fuerat AHS¹
⁵ eius animus] eius animo A om. H ⁶ exacerbatus S¹ ⁷ Et S¹ incensus ACH ⁸ loquitur C colloquitur. Achilles Pollisene amore bachatus talia uerba murmure tacito refundebat P¹ ⁹ tam CP¹ ¹⁰ om. AP¹S¹ ¹¹ Et S¹ deuincit A deiuncunt H deuixit P² ¹² et prostrauit om. P²S¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ salutem AH ¹⁵ diligam . . . effectem] diligam affectione precipua C affectione diligam P¹ ¹⁶ antecellet CP¹ ¹⁷ omnia . . . uia om. C ¹⁸ que C mea add. P¹ ¹⁹ salutem AHS¹ ²⁰ Et S¹ totis A om. CP¹ ²¹ Et demum] Deinde A Et deinde H ²² astringendo AHS¹ ²³ tacite AP¹ ²⁴ exquisiuit P¹

salutis beneficium ualeat¹ peruenire. A strato² igitur surgit, et a famulis suis aqua petita, faciem suam lauat ut³ suarum signa lacrimarum abstergat.⁴

[Incipit⁵ liber⁶ xxiiiius⁷ de⁸ Achille intercepto amore Polixene et bellare nollente.]

Achilles sends word to Heccuba he will withdraw the Greek army
*f. 92^v
from Troia provided she grant him Polixena in marriage.

Adueniente igitur nocte diei ipsius, cum adhuc treuga duraret, Achilles suo iacens in lecto totam noctem preteriiuit⁹ insomniam, cogitans qualiter ad Heccubam suum dirigat nuncium in secreto tractaturum cum ea ut si eius filiam Polixenam sibi uellet * concedere iugalis tēda¹⁰ matrimonii collocandam quod eam sibi tribuat in uxorem, ipse faciet et curabit¹¹ quod totus Grecorum exercitus a Troiane ciuitatis obsidione discedet et sine Troyanorum lesione in Greciam reuertetur, omni scandalo quietato absque alicuius¹² alterius condicionis¹³ euentu. Quare ipsius mane aurora surgente quendam suum¹⁴ secretarium et sibi¹⁵ ualde fidelem uelociter ad se uocat. Cui patefactis sui cordis archanis et iniuncto¹⁶ sibi de¹⁷ eorum¹⁸ tacita occultatione fideli,¹⁹ firmiter mandat illi ut ad reginam Heccubam se dirigat in secreto cum²⁰ dati²¹ sibi forma mandati. Qui statim iussui sui domini fideliter obsecundans se protinus accinxit ad iter, et ad reginam Heccubam veniens in secreto legacionem sui domini fideliter pandit illi.

Heccuba is willing to agree, but must first consult Priamus and Paris.

Regina uero Heccuba, que multa discrecione uigebat, uerbis ipsius nuncii²² placido animo intellectis, licet multa suspiria a pectore resoluisset, nuncio²³ sic ad eius²⁴ uerba respondit:²⁵ "Amice, ad dominum tuum redeas et illi ex mea parte secure promittas quod, quantum in me est, leto animo sum parata²⁶ uota eius implere.²⁷ Sed ut res ipsa finem debitum consequatur, necesse est me uoluntatem regis Priami uiri mei et filii mei Paridis explorare. De quorum cum²⁸ fuero certiorata²⁹ responsis, die tertia ad me redire curabis responsum a me, ut fieri poterit, recepturus." Auditis ergo Heccube uerbis, redit³⁰ nuncius ad Achillem. Et nuncii sui audito responso, in suis dolori-

¹ possit CP²S¹ ² stratu HP²S¹ ³ et CP¹ ⁴ astringit CP¹ ⁵ om. ACH
⁶ liber xxiiiius om. C ⁷ xxiiiius A 22us H ⁸ xo bello et add. A de . . . nollente]
qualiter Achilles nuncium suum ad Heccubam dirigat in secreto tota illa cogitauit in nocte P¹ ⁹ preteriit AH preteriiuit . . . ad om. P² ¹⁰ federe AS¹ federis H ¹¹ procurabit AS¹ ¹² alicuius alterius] alicuius H aliter P¹ ¹³ condicione N contradiccionis P¹S¹ ¹⁴ sibi AH ¹⁵ sibi ualde] ualde AH magne P¹ ¹⁶ Et S¹ iniuncta AHP¹ ¹⁷ de eorum] deorum H ¹⁸ horum AP² eorum tacita] secreta C non potest legi P¹ ¹⁹ fidelitate P¹ ²⁰ et P¹ om. S¹ ²¹ data AS¹ dati . . . secreto om. P¹ ²² om. P¹ ²³ om. CP¹ ²⁴ nuncii CP¹ ²⁵ Ad Achillis nuncium sic Heccuba respondit add. P¹ ²⁶ prompta AH ²⁷ adimplere AH ²⁸ dum HP²S¹ ²⁹ certiora HP¹ ³⁰ rediit CP¹S¹

bus respirauit Achilles, dum uerborum spes eius exhylerauit animum et sub ipsius spei fiducia requieuit¹ quodammodo.

Regina uero Heccuba, regis et Paridis habilitate captata, in secreto refert illis² uerba que sibi Achilles per nuncium suum misit. Quibus auditis, rex Priamus, per magnam horam inclinato capite, nichil dixit, diuersimode cogitando super uerbis eiusdem. Demum regine Heccube sic respondit: "O quam durum animo meo uidetur illum in amicum recipere qui tante inimicie odio sic grauiter me offendit ut ab oculis meis michi lumen erueret, Hectore interfecto, ob cuius⁴ mortem Greci presumpserunt audaciam contra me, in meorum⁵ exterminium anhelantes! Sed ut deinceps, si qua sunt forte,⁶ futura grauiora⁷ uitemus, ut saltem alii filii mei michi seruentur⁸ incolumes, et ut ego in meo senio a belli laboribus conquiescam, inuitus assencio uotis suis, ita tamen quod⁹ ipse prius¹⁰ perficiat quod promittit, ne forte sub alicuius dolositatis¹¹ machina decipere nos intendat." Paris uero, regis uerbis auditis, consilium regis probat et suum¹² forte¹³ sic de facili acomodauit assensum pro eo quod inter promissa ipsius Achillis Helena, consors sua, priori non erat restituenda marito sed penes eum debeat perpetuo remanere.

Die uero tercio succedente, Achilles ad reginam Heccubam suum¹⁴ predictum nuncium misit.¹⁵ Qui cum accessisset ad eam, in secreto regina Heccuba sibi dixit se a rege Priamo uiro suo et¹⁶ Paride nato suo super uerbis ab Achille transmissis habuisse responsum, "per¹⁷ quod placet ambobus et michi similiter implere * uotum Achillis, si¹⁸ tamen ipse primo sue promissionis debitum finaliter¹⁹ exequatur. Est ergo in eius potestate presentis negotii uelle consequi uotum suum, dum tamen interim, donec res ipsa perfici ualeat, secrete et caute geratur." Et sic,²⁰ nuncio data licencia, rediit nuncius²¹ ad Achillem, cui cuncta que sibi dixerat regina Heccuba fideliter patefecit.

Achilles autem feruentis amoris nexibus alligatus, dum per aliam uiam de Pollixena percipit non posse satisfacere uotis suis, multarum exagitatur²² infestacione²³ curarum, dum in mente sua anxiose reuoluit se regi Priamo grauia promisisse, que absolute non erant in sue plenitudine potestatis. Etenim²⁴ mos²⁵ est²⁶ et proprium uicium

Priamus unwilling agrees provided the Greci first withdraw. Paris assents, since Helena is not to be returned.

The messenger reports to Achilles Heccuba's reply.

*f. 93^r

Achilles thinks he can persuade the Greci if he refuses to fight.

¹ requieuerit P¹ ² illa P¹ ³ Qualiter rex Priamus Heccube sue intencionis animum reserauit add. P¹ ⁴ eius P¹ ⁵ meum A meum et meorum S¹ ⁶ sinistra add. AH
⁷ om. P² ⁸ conseruentur AH ⁹ ut CP²S¹ ¹⁰ om. AH ¹¹ om. P¹ ¹² om. CP¹
¹³ quod add. P¹ om. C ¹⁴ om. CP¹S¹ ¹⁵ destinauit P¹ ¹⁶ a add. AP²S¹ ¹⁷ propter P¹ om. C ¹⁸ si tamen] sed uide quod CP¹ ¹⁹ fideliter P¹ om. C ²⁰ om. CP¹ ²¹ ipse C om. A ²² excogitatur A infestatur P¹ ²³ Et S¹ festinacione C agitatione P¹ infestatione P² ²⁴ et cum P¹ ²⁵ mox AP¹ ²⁶ om. P¹

omnium amatorum ut, eorum¹ concupiscencie desiderio estuante, magna sibi et impossibilia inconsulto calore promittant.² Putat tamen Achilles, de suorum confusus gloria meritorum, quod³ si⁴ amplius Grecos iuuare negauerit, quod Greci sibi consenciant de recessu et quod, Troye obsidione deserta, ad propria remeabunt.

Achilles urges before a Greek council that no man's wife is worth what Helena has cost them, and that without her they may still return with honor, since Hector is dead and they have Exiona.

Propter quod reges et principes Grecorum, consenciente⁵ Palamide, Achilles⁶ ad colloq(i)um conuocauit. Quibus conuenientibus, Achilles⁷ hec uerba proposuit inter eos:⁸ "Amici reges, duces, et principes, vos omnes qui mecum vna presentis guerre sarcinam tamquam communes principes insimul supportamus, vnde nos tam inconsulte deliberacionis spiritus instigauit ut pro vnus hominis, scilicet⁹ domini Menelay, recuperanda uxore, uidelicet domina Helena, dimissis regnis nostris¹⁰ ab aliis lacerandis, nostra eciam patria, uxoribus nostris et filiis, in terram accesserimus¹¹ alienam, pro cuius recuperacione iam fecerimus¹² prodigaliter¹³ tot¹⁴ graues expensas, personas nostras morti subiecerimus¹⁵ et laboribus infinitis, cum iam de nobilibus nostris et militibus fortibus et robustis multi sint morti traditi qui forte nobiscum adhuc hodie in¹⁶ eorum incoluitate uigerent, et ego in multis uulneribus iam receptis a me multum cruoris mei amiserim, et¹⁷ non sint¹⁸ multi dies quod in morte Hectoris receperim¹⁹ tale uulnus ex quo nunquam amplius posse uiuere confidebam? Nunquid Helena tanti pretii est quod pro eius recuperacione mori nobiles tot contingat? Sane sunt in diuersis mundi partibus multe nobiles mulieres de quibus non tantum vnam uerum²⁰ duas uel²¹ plures potest rex Menelaus sibi eligere in uxorem pro qua tot subire labores totam Greciam necesse non esset. Nec enim²² leue est Troyanos sic de leui²³ posse deuinci,²⁴ cum ipsi fortissimam habeant ciuitatem et infinitis²⁵ pugnantibus²⁶ militibus et peditibus communitam.²⁷ Et cum²⁸ iam ex eis fortissimum Hectorem morti dederimus et nobiles multos ex eis, potest nobis amodo abunde²⁹ reuera sufficere ut in honoris nostri laude ad propria redeamus. Nec si dimittimus³⁰ Helenam irrecuperatam, non multum

¹ eius P¹ ² committant A De licencia petita a Grecis per Achillem de recedendo de exercitu cum gente sua add. C ³ et CP¹ om. A ⁴ se P¹ se add. S¹ ⁵ in consentiente AH
⁶ om. CP¹ ⁷ om. P¹ ⁸ Qualiter amor Pollisene Achille coegit inter Grecorum maiores in hec uerba prorumpere add. P¹ ⁹ uidelicet A ¹⁰ om. P¹ ¹¹ Et S¹ uenimus C accessimus HP¹P² ¹² Et S¹ fecimus CP¹ ¹³ prodigalitate P¹ om. C ¹⁴ tam AS¹ ¹⁵ Et S¹ subiecerimus CP¹ ¹⁶ in eorum om. CP¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ sunt ACHP¹S¹ ¹⁹ Et S¹ recepi AH ²⁰ eciam add. CP¹ ²¹ ue HP²S¹ ²² etiam AP² ²³ facili C ²⁴ Et S¹ conuinci ACP¹ ²⁵ infinitis . . . communitam] infinitorum pugnancium equitum comitiuum C ²⁶ Et S¹ pugnacibus HP¹ ²⁷ comitiuum AH ²⁸ enim P¹ ²⁹ om. P¹ ³⁰ dimittamus A dimitemus H dimitteremus S¹

graue uideri nobis potest, cum de Troyanis sororem regis Priami apud nos habeamus Exionam, cui Helena in nobilitate preferri non potest."

Et sic Achilles suo * colloquio finem fecit. Sed rex Thoas et Menesteus,¹ dux Athenarum, in multa uerborum exprobacionis affluencia² contradicunt Achilli. Sic maior pars regum et principum Achillis consilium reprobant, nolentes Achillis consilio consentire. Quare Achilles iracundia multa motus³ Myrmidonibus⁴ suis mandat⁵ ut contra Troyanos amplius arma non eleuent nec Grecis presumant amodo auxilium exhibere.

Interea autem in Grecorum exercitu uictualia defecerunt,⁶ unde fames inter eos maxima est exorta. Quare Palamides, consilio celebrato cum omnibus proceribus et maioribus Grecorum exercitus— omnes conuenerunt in⁷ hoc⁸ ut Agamenonem regem apud Messam⁹ ad regem Thelephum¹⁰ cum multis nauibus mitterent, et ut, nauibus ipsis¹¹ onustis¹² redeuntibus cum eorum maxima uictualium quantitate, a Grecorum exercitu omnis depellatur inopia et ipsi Greci magna gaudere ualeant ubertate. Agamenon uero¹³ iussa¹⁴ sui ducis gratanter acceptans¹⁵ apud Messam¹⁶ cum predictis nauibus se contulit¹⁷ incun(c)tanter,¹⁸ et eo¹⁹ ibi²⁰ feliciter applicante,²¹ rex Thelephus²² Agamenonem in²³ multa iocunditate recepit. Et demum, [h]oneratis nauibus ipsis in multa uictualium quantitate et aliis rebus edilibus et²⁴ ad usum²⁵ humanum, felici nauigio in Grecorum exercitum remeauit, ubi in maximo gaudio fuit receptus. Palamides sui regiminis curam habens omnes Grecorum naues que cum exercitu Troyam aduenerant²⁶ intueri et reparari mandauit, ut in refeccionis earum opere possent salubrius conseruari,²⁷ et ut²⁸ eas habilius in eorum occurrentibus necessitatibus paratas haberent.

[Incipit²⁹ liber³⁰ xxv³¹ de³² xo³³ bello³⁴ et³⁵ de morte Deiphebi, regis Sarpedonis, et Palamidis interfectorum.]

Induciis igitur datis ad treugam finaliter euolutis, ambo exercitus

*f. 93v

The Greek leaders refuse Achilles' proposal. He accordingly withdraws his Myrmidones.

Agamenon is sent to Messa to replenish the food. Palamides orders the Greek ships repaired.

The tenth battle.

¹ Monesteus et P¹ ² confluencia CP¹ ³ commotus AH ⁴ Mirmidonibus ACHP²S¹ ⁵ mandauit CP¹ ⁶ defecerint P¹ ⁷ vnum add. AH ⁸ facto add. A om. H ⁹ Et S¹ Messe (in text. Mese) B (p. 17439) Messem A Messiam C Messinam P¹ Missiam P² ¹⁰ Thelafum P¹ ¹¹ om. AH ¹² om. P¹ ¹³ Et S¹ autem ACH ¹⁴ iussui C ¹⁵ obtemperans C accipiens H ¹⁶ Messiam CH Messinam P¹ Missiam P² ¹⁷ honeratis add. P¹ ¹⁸ indilate A ¹⁹ om. CP¹ ²⁰ om. AH ²¹ Et S¹ applicato A applicuit CHP¹ ²² Thelafus P¹ ²³ cum CP¹S¹ ²⁴ om. AHS¹ ²⁵ oportunis add. CP¹ ²⁶ Et S¹ uenerant CHP¹ ²⁷ gubernari CP¹ ²⁸ om. CP¹ ²⁹ om. ACH ³⁰ liber xxv³¹ om. C ³² de . . . et om. C ³³ xio, xiiio, et xiiio A 90 H ³⁴ bellis A ³⁵ om. H et . . . interfectorum] in quo rex Creseus et Deyfebus letaliter uulnerati dies ultimos finierunt P¹

Deiphebus slays
Creseus.

ad bellum conueniunt, et durum bellum¹ committitur inter utrosque. Deyfebus uero tunc² in regem Creseum³ de Agresta⁴ irruit animose, quem rex Creseus⁵ potenter excepit⁶ in ueloci cursu scilicet⁷ sui equi, incussa forti lancea contra eum. Sed Deifebus in ictu sue lancee⁸ ipsum sic potenter impulit et percussit quod Creseum⁹ regem mortuum prostrauit ab¹⁰ equo. Et sic rex Creseus finiuit ultimos dies suos. De morte igitur regis Cresei¹¹ multum de(h)ortati sunt Greci, et insistentibus Troyanis uiriliter contra eos, Greci sunt dare terga coacti, qui ad fugam precipites se dederunt.

Aiax Thelamonius
wounds Sinsile-
nius. Deiphebus
wounds Ajax.
Palamides leaves
the shaft of his
lance sticking in
Deiphebus' body.

Sed Palamides et Dyomedes cum xx¹² milibus pugnatorum succurrunt¹³ Grecis, Troyanis occurrunt,¹⁴ necnon et¹⁵ cum eis strenuus Thelamonius Ajax. Qui¹⁶ Thelamonius irruens statim¹⁷ in Sinsilenium,¹⁸ naturalem filium regis Priami, sic ipsum grauiter in brachio¹⁹ uulnerauit quod ex²⁰ tunc Sinsilenius²¹ factus fuit inhabilis ad bellandum. Quod²² ut uidit Deyfebus, totus motus est²³ in furore. In Thelamonium tunc irruit furibunde²⁴ sic quod ipsum uulneratum deiecit ab equo. Quem Palamides appetens uindicare, accepta quadam lancea, in Deyfebum irruit,²⁵ sic grauiter²⁶ ipsum impulit * quod, fracto scuto et lorice squamis in multa uirtute disruptis, lanceam suam in Deyfebi pectus inmisit, et lancea ipsa fracta, truncus cum ferro in Deyfebi pectore remansit affixus.²⁷

*f. 94^r

Paris bears Dei-
phebus from the
field mortally
wounded. Dei-
phebus requests
his brother to a-
venge him. Pala-
mides slays Sar-
pedon. Paris kills
Palamides with
an arrow.

Paris autem, frater Deyfebi, qui tunc erat²⁸ in eo belli loco, ut²⁹ uidit Deyfebum sic letaliter uulneratum, in labore maximo necnon et³⁰ copia lacrimarum ipsum³¹ bellicis³² extraxit a turmis et illum iuxta ciuitatem deferre curauit. Ubi postquam fuit delatus Deyfebus, apertis oculis inspexit Paridem, fratrem suum, et dixit ei:³³ "Nunquid, frater mi, descendere ad infernos me permittis? Multum rogo te ut antequam iste truncus a uulnere mei pectoris eruatur, contra interfectorem meum festinanter acceleres et sic laboriose procures quod, antequam moriar, tuis manibus deficiat intersector." Paris autem, uerbis uulnerati fratris auditis, in multa doloris angustia, moribundo fratre relicto, festinat ad bellum totus aspersus³⁴ in lacrimis pre dolore, dum post mortem³⁵ Deyfebi fratris sui amplius

¹ prelium HP² ² om. P¹ ³ Et S¹ Cesus (in text. Resa) B (p. 18539, nota) Cressium C Orestum P² ⁴ Agrista A Aresse B (p. 18538) Thracia D (23, 3) ⁵ Oresteus P² ⁶ accepit A excipit P¹ ⁷ om. HS¹ ⁸ contra add. P¹ ⁹ Cresium C Orestum (et alibi) P² ¹⁰ ab equo om. P¹ ¹¹ Cressei C ¹² xx . . . pugnatorum] 2000 H ¹³ succurrerunt P²S¹ ¹⁴ occurrerunt P¹ ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ Sysienum A Sienum C Sisienum HP²S¹ ¹⁹ facie AH ²⁰ ex . . . Sinsilenius om. C ²¹ Sysienus A Sisienus HP² ²² quem AC ²³ om. CP¹ ²⁴ furiose P¹ ²⁵ furiose et add. C furiose add. P¹ et add. S¹ ²⁶ acriter AHS¹ ²⁷ infixus AS¹ ²⁸ om. P¹ ²⁹ om. AH ³⁰ in P¹ ³¹ illum C eum S¹ om. AHP² ³² bellicosa A om. P¹ ³³ Deyfebus sciens sue uite extrema, sic fuit Paridem alloquutus add. P¹ ³⁴ expersus C sparsus P¹ ³⁵ om. P¹

uiuere non affectet. Palamidem igitur studiose querit¹ inter acies bellatorum, Palamidem inuenit contra² regem Sarpedonem uiriliter preliantem. Rex enim Sarpedon Palamidem inuaserat, et dum ipsum interficere conaretur, Palamides in ipsum regem Sarpedonem furibunde³ irruit ense nudo, cum quo sic grauiter uulnerauit ipsum in femore quod femur eius⁴ diuisit ab inguine. Et statim rex⁵ Sarpedon cecidit interfectus. Paris autem, uidens tam graue mortalitatis exitium quod⁶ Palamides in⁷ Troyanos sic crudeliter⁸ committebat, adeo quod iam⁹ eos ad fugam de necessitate compulerat in multis dispendiis occisorum, tenso arcu suo in suorum fortitudine brachiorum, Palamidem acutis aspectibus¹⁰ intuendo in quo loco sue persone posset ipsum letaliter magis offendere, quadam in ipsum venenata emissa sagitta, ipsum percussit in gula, sic quod per uenam¹¹ eius organicam transiens ipsum protinus interfecit. Quare Palamides preceps mortuus peruenit in¹² terram.

Exclamant Greci, anxiantur, et dolent in tanti morte ducis eorum. Et stupefacti illico campum deserunt, et fuge precipiti se committunt, et usque ad eorum castra fugiendo perueniunt. Quos Troyani in ore gladii letaliter¹³ persequuntur. Sed Greci ante¹⁴ eorum¹⁵ tentoria se uertunt hostiliter contra Troyanos in uirtute nimium bellicosa, et opposcentes se eis resistunt uiriliter contra eos. Troyani uero resistenciam attendentes illico¹⁶ ibidem¹⁷ descendunt ab equis, et durum¹⁸ contra Grecos iniere¹⁹ certamen, sic pedes²⁰ uiriliter contra eos inconsistentes²¹ quod, irruentibus eis in eorum tentoriis, tentoria ipsa exponunt ad predam. Multa ex eis argentea uasa diripiunt et multa auri et argenti * copiam, quam in repositoriis inuenerunt eorum.

Tunc Paris et Troilus ad litus maris adueniunt cum xxx milibus²² pugnatorum, qui statim mandant in Grecorum²³ naues ignem in-mitti.²⁴ Nec mora,²⁵ multa in multis Grecorum nauibus incendia submittuntur.²⁶ Vnde uicinus aer eorum nigrescit ex²⁷ fumo, qui protinus incalescit, dum incendia ipsa²⁸ in maiores flammās eruc-tant²⁹ crepitantibus³⁰ in fauillis. Illuminatur igitur aer ex splendore flammarum, et³¹ loca eis³² uicina³³ relucescunt,³⁴ sic quod flamme

The Greci flee, pursued by the Troiani, who pil-lage their tents.

*f. 94^v

Paris and Troilus order the Greek ships set on fire. All would have been burned save for Ajax Thela-monius.

¹ queritur CP¹ ² contra . . . Palamides] et A ³ om. P¹ ⁴ Et S¹ suum P¹
om. AH ⁵ om. CP¹ ⁶ Et S¹ excidium ACP¹ ⁷ inter AP¹ ⁸ grauiter
vel praem. C grauiter P¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ inspecibus P¹ ¹¹ uenam . . . organicam]
venas organicas CP¹ ¹² ad CP¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ in A ¹⁵ sua P¹ ¹⁶ Et S¹ illorum P²
om. C ¹⁷ ibi CP¹S¹ ¹⁸ sic add. C tunc add. P¹S¹ ¹⁹ iniere A iniunt P¹ ²⁰ pedites CP¹S¹
om. AH ²¹ resistentes AHS¹ ²² militum add. CP¹ ²³ eorum P¹ ²⁴ Et S¹
apponi AH mitti P¹ ²⁵ est add. CP¹ ²⁶ submittunt C succenduntur P¹ ²⁷ a P¹
²⁸ om. P¹ ²⁹ erupuant AP² eructuant CHS¹ ³⁰ trepitantibus A cepidantibus P¹ crepi-
dantibus S¹ ³¹ et loca] ex P² ³² eius P¹ ³³ Et S¹ confinia AH uicina P¹P² ³⁴ Et
S¹ illucescunt AP¹ relucet C elucescunt H

ipse ab existentibus in muris ciuitatis libere uidebantur. Sed ad hec cum maxima comitiua pugnancium ex parte Grecorum Thelamonius Ajax aduenit, qui contra Troyanos durissime resistencie defensionem iniecit. Letiferum igitur prelium committitur inter eos. Strages fit maxima, cum multa¹ ex utraque² parte occisorum cadant³ cadauera circumquaque. Tunc⁴ etiam⁵ tota nauium Grecorum⁶ congesta⁷ congeries sine dubio exusta fuisset, nisi ille Thelamonius Ajax, qui tunc mirabilia de sua persona commisit, uiriliter restitisset.⁸ Et tamen⁹ plus quam viginta ex¹⁰ nauibus ipsis igne consumpte fuerunt.

The wounded Heber rushes to Achilles and reproaches him for absenting himself. Heber dies. A servant of Achilles urges him to reënter.

Illic in tanta uirtute preualuere Troyani quod preter occisos ex Grecis ipsis sunt innumerabiles uulnerati. Ex quibus plures, qui propter uulnera doloris angustias non poterant tollerare, a prelii conflictu se in multis¹¹ debilitatis periculis abstraxerunt.¹² Ex quibus Eber,¹³ filius regis Tracie,¹⁴ ex quadam lancea letaliter uulneratus, dum truncum gestaret in corpore, ad Achillis tentorium properauit, qui tunc in ipso tentorio morabatur et eo die propter amorem Pollixene¹⁵ ad bellum exire negauit. Heber autem sic letaliter uulneratus multum inproperauit Achilli se¹⁶ crudeli modo contra patriotarum excidium exercere,¹⁷ cum eos turpiter mori permittat et¹⁸ eos in bello deficere in multa crudelitate sustineat et permittat qui in sue uirtutis presidio ipsos¹⁹ iuuare poterat et tueri. Trunco igitur ab Heber uulnere uolenter²⁰ abstracto,²¹ Heber coram Achille languentibus oculis protinus expirauit. Et non post multam horam quidam Achillis famulus a bello ueniens ad Achillis tentorium properauit, qui, interrogatus ab Achille quid esset de Grecorum exercitu, ille²² suus famulus dixit illi:²³ "Domine, Grecis nostris O quam hodie male successit propter immensam multitudinem Trojanorum interficiendum in ore gladii Grecos ipsos! Non enim creditur²⁴ quod de Troyanis omnibus bellicosus qui erant in Troya vnus remanserit in eadem, cum²⁵ omnes ad bellum ipsum uenerint et Grecos sic²⁶ oppresserint uolenter. Quare reuera, mi domine, cum Troyani ipsi multo iam sint labore lassati,²⁷ si animi uobis esset nunc bellum ingredi contra eos, eterne fame memoriam inde uobis possetis acquirere. Nam per

¹ multitudine CP¹ ² vtraque parte] Et S¹ partis utrusque C utriusque partibus H utrusque P¹P² ³ cadunt CP¹ ⁴ Sic AH ⁵ et P¹ ⁶ om. P¹ ⁷ gesta CP¹ ⁸ resistisset A obstitisset C ⁹ earum P¹ ¹⁰ de CP¹S¹ ¹¹ multe CP¹ ¹² abstrinxerunt AH ¹³ Heber P²S¹ ¹⁴ Trace B (v. 18994) Trasse C Trasee P¹ ¹⁵ Polissene (et alibi C) ¹⁶ in add. P¹ ¹⁷ exercere cum om. S¹ ¹⁸ et . . . permittat om. CP¹S¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ om. HP¹ ²¹ extracto P¹ ²² ille . . . famulus om. CP¹ ²³ Famulus Achillis sic, interrogatus ab illo, dixit add. P¹ ²⁴ credo P¹ ²⁵ qui P¹ ²⁶ om. P¹ ²⁷ laxati P¹P²

solum * ingressum uestre uirtutis in bello¹ omnes essent statim Troyani deuicti, qui propter eorum lassitudinem² contra uires uestras manus erigere non auderent."

*f. 95^r

Achilles igitur nec ad uerba sui famuli applicat animum, nec ad Heber mortuum sua lumina saltem ex humanitate retorquet, sed omnia que uidet et audit tamquam inaudita dissimulat, uelut ille qui est³ amoris uinculis alligatus omnia pretermittit. Est enim⁴ mos omnium amatorum ut amoris uulneribus excecati⁵ honoris⁶ laudes effugiant, putantes eorum amatricibus displicere, eciam si cum magna ignominia⁷ a bonorum operum laudibus contingeret abstinere.

Achilles pays no heed to his servant or the body of Heber. It is the custom of lovers to sacrifice honor to their ladies.

Bellum igitur interim feruet asperrimum inter Troyanos et Grecos, sed cum dies iam uergeret ad solis occasum, bellum dimittitur.⁸ Et Troilus et Paris cum Troyanis eorum⁹ a prelio discedentes ad ciuitatem propriam redierunt.¹⁰ Nondum autem Deyfebus, qui sua protrahebat extrema, mortuus fuerat cum Paris et Troilus ante eum uenientes insimul Deyfebum in multis angustiis et¹¹ clamoribus¹² ululant¹³ ante eum; mori cum¹⁴ eo finaliter cupiunt, tamquam illi qui primuntur nimium pre¹⁵ dolore. Deyfebus autem palpantibus¹⁶ oculis et¹⁷ in uoce quasi deficiens querit a Paride si sit eius mortuus interfector. Qui de morte eius per Paridem factus¹⁸ certus mandat ab eius uulnere truncum euelli. Quo euulso illico Deyfebus expirauit.¹⁹

Troilus and Paris return. Deiphebus, informed by Paris that his slayer is dead, has the shaft drawn from his wound and expires.

De morte uero²⁰ Deifebi²¹ vniuersi²² Troyani dolore nimio comprimuntur. Dolores tamen regis Priami, regine Heccube, sororum²³ et fratrum Deiphebi, cum sit enarrare superfluum, necnon planctus et lacrimae que pro rege Sarpedone diffuse fuerunt, obmissum est in hac parte. Rex tamen Priamus in precioso monumento corpus Deifebi statuit sepeliri, sic et corpus incliti Sarpedonis regis. In castris uero Grecis de morte Palamidis planctus fit maximus, et eius corpore tradito sepulture, Greci conueniunt, et²⁴ cum sine ducis²⁵ industria esse non possent,²⁶ de consilio Nestoris communiter acceptato²⁷ regem Agamenonem in eorum ducem exercitus et principem iterum elegerunt.

The Troians grieve for Deiphebus and Sarpedon, and the Greci for Palamides. Agamenon is restored to the leadership.

Sequenti uero die Troyani cum aciebus eorum bellicis ordinatis

After fourteen

¹ bellum CP¹ ² lassitudinem P¹P² ³ om. P¹P²S¹ ⁴ igitur P¹ ⁵ obsecaci A obsecati P²S¹ ⁶ honoris laudes] Et S¹ honorem laudis eorum CP¹ honoris laudes eorum P² ⁷ ignorancia CP¹ ⁸ dirimitur HP¹S¹ ⁹ suis P¹ ¹⁰ De sepultura Deiphebi et bello octo dierum add. C ¹¹ et clamoribus om. CP¹ ¹² clamoris ullulatu P² clamore S¹ ¹³ et clamore add. P¹ ¹⁴ Et S¹ coram AH om. C ¹⁵ ex P¹ ¹⁶ palpantibus MS. ¹⁷ om. P¹P² ¹⁸ est add. P¹ ¹⁹ Qualiter Deyfebi Sparpadonisque regis corpora fuerunt tradita honorifice sepulture add. P¹ ²⁰ igitur P¹ om. C ²¹ cuius C ²² omnes C vniuersi . . . Deiphebi om. P¹ ²³ sororis AHP²S¹ ²⁴ ut P¹ ²⁵ om. P¹ ²⁶ posset P¹ ²⁷ Et S¹ accepto CP¹ acceptate H

days' fighting, in which they are worsted by Troilus, the Greci obtain a two months' truce.

*f. 95^v

Agamenon sends Nestor, Ulixes, and Diomedes to beg Achilles to reënter. Ulixes asks what has led him to sacrifice the glory he has won by slaying Hector.

egrediuntur ad bellum. Contra quos Greci statim irruunt animose. Propter quod bellum durum committitur inter eos, ex quo mortuorum sequitur magna cedes. Sed cum eo die nebulosus et obscurus aer multas pluuias effudisset,¹ nichilominus bello feruente multorum mortuorum sanguis effunditur. Et in crebris ictibus ensium multi deficiunt de² Grecis amplius quam Troyanis. Tunc Troilus in armatorum comitiua maxima bellum ingreditur. Quem Greci sustinere aliquatenus non ualentes fugiunt ante eum. Et fugientes in multa affluencia pluuiarum * diuertunt ad castra, quos Troyani usque ad eorum tentoria insequuntur, et demum, eis dimissis ibidem propter³ turbati⁴ temporis tempestatem,⁵ ad ciuitatem eorum⁶ redeunt et se recipiunt in eadem. Sequenti uero die inter eos letale bellum instauratur,⁷ et⁸ bello commisso, Troilo ad prelium ueniente, multos ex Grecis interficit, plures eorum nobiles,⁹ comites et barones ac maiores, et sic eo die usque ad noctis tenebras fuit pugnatum, et¹⁰ sic sine intermissione per xii dies proximos¹¹ subsequentes. Et dum Greci amplius sustinere non ualerent propter multorum corpora mortuorum, duorum mensium inducias in¹² firmitate treuge a rege Priamo per eorum nuncios petierunt. Que concesse fuerunt ab eo, treug[u]a firmata¹³ et iurata.¹⁴

Infra uero¹⁵ tempus treug[u]e predictae Agamenon ad Achillem nuncios suos¹⁶ misit, ducem uidelicet Nestorem, Vlixem, et Dyomedem, ut Achillem moueant et inducant quod ad bellum cum aliis Grecis ueniat, et suos Grecos sic¹⁷ interim¹⁸ ab eorum hostibus crudeliter non permittat.¹⁹ Qui dum ad Achillem ueniunt,²⁰ eos Achilles in maxima²¹ iocunditate recepit. Et consedentibus eis insimul,²² Vlixes primo Achillem alloquutus est dicens:²³ "Domine Achilles, nonne intencionis uestre et omnium nostrorum fuit, tot regum uidelicet et principum, regna²⁴ nostra deserere et in regnum regis Priami in forti brachio nos conferre ut regem Priamum et suos morti tradere ualeremus et ciuitatem suam Troie perpetuam euertere²⁵ in ruinam? Vnde uobis nunc animus aduenit nouus ut, uoluntate mutata in contrarium, declinaueritis motus uestros post tot dampna nobis a Troyanis in hac terra illata, post tot angustias et dolores, cum Troyani tot reges ex nostris et nobiles neci tradiderint, tentoria nostra spo-

¹ effudisset P¹ ² ex AH ³ om. P¹ ⁴ perturbati P¹ ⁵ tempestate P¹ ⁶ earum P¹
⁷ instruitur P¹ ⁸ in CP¹ ⁹ Et S¹ om. AHP¹ ¹⁰ et sic] sic AHS¹ et P¹P² ¹¹ proxime AHS¹ ¹² in firmitate] Et S¹ firmate CP¹ ¹³ firmata . . . iurata] iurata AS¹ firmata HP²
¹⁴ De Grecis rogantibus Achillem quod pugnet contra Troyanos add. C ¹⁵ om. ACS¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ interire P¹ ¹⁹ dimittat P¹ ²⁰ adueniunt P¹ ²¹ magna CP¹
²² simul CP²S¹ ²³ Qualiter Vlixes, Agamenonis legatus, monet Achillem ut arma bellicosus recipiat in Troyanos add. P¹ ²⁴ regna nostra] regnum P¹ ²⁵ tradere C uertere P¹

liauerint et exposuerint¹ ad predam, et tot incendio exusserint² naues nostras? Nonne in uirtute uestri brachii ad spem iam uictorie nostre peruenimus, qui³ fortissimum Hectorem morti tradideritis in-teremptum, a quo Trojanorum spes salutis et eorum uictorie de-pendebat, et nunc Deyfebo mortuo, fratre ipsius Hectoris, omnis salu-tis spes a Troyanis penitus est⁴ sublata? Et nunc vos, qui in ves-trarum uirium potencia tante fame gloriam quesiuistis, uultis ut⁵ nunc tante glorie fama uestra per actus contrarios extingatur, ut⁶ sustineatis eciam gentem uestram amara morte succumbere quam tanto tempore in effusione uestri⁷ proprii⁸ sanguinis defendistis? Placeat amodo ergo uobis ipsius uestre fame gloriam manutenere uiuacem et tueri uestros,⁹ qui sine potencie vestre subsidio * nichil possunt, ad¹⁰ hoc ut in bello de cetero contra hostes uestros¹¹ diriga-tis arma uictricia, ut de ipsis celerem possimus obtinere uictoriam, quam¹² per uos pro certo speramus." Et ad hec¹³ Ulixis predicto suo colloquio finem fecit.

*f. 96r

Achilles uero sic tunc ad Vlixis uerba respondit:¹⁴ "Domine Vlixes, si, ut dixistis,¹⁵ in¹⁶ terram istam accessimus eo¹⁷ proposito quod in sermone vestro uobis placuit declarare, secure dicere possumus quod magne fatuitatis aura nos impulit¹⁸ et maxime stulticie spiritus rapuit sensus nostros, vt propter¹⁹ vnus dumtaxat regis uxorem, uidelicet domini Menelai, tot reges et principes se morti subicerent²⁰ et quod nos per Troyanos crudeliter moriamur in regionibus alienis. Nonne melius fuisset inclito Palamidi in nobili suo regno morari quam fuisse²¹ morti²² traditum²³ in prouincia aliena, et aliis regibus nostris qui perempti in bello uitam extra regna propria finierunt? Sane cum maior pars mundi quasi²⁴ nobilium sit²⁵ in hoc exercitu congregata,²⁶ si omnes eos contingat deficere in hac terra, reficietur et propagabi-tur mundus, tot deficientibus nobilibus, ex uili progenie rusticorum. Nonne ille fortissimus Hector uitam miserabiliter in hoc bello finiuit? Sic de facili possem et ego, qui tante fortitudinis non existo. Re-quirere me igitur uel rogare quod contra Troyanos procedam ad bel-lum est labor amissus. Nec enim propositi mei²⁷ est me amplius mortalibus bellis ingerere. Nam malo meam²⁸ strennuitatis famam extingui potius quam personam. Probitas enim etsi quandoque laudetur, repente obliuio eam submergit."

Achilles replies that if the war continues all the best blood in the world will be lost for one woman. "Mighty Hector has died and so may I, less mighty than he. I prefer my life to reputa-tion."

¹ exposuerunt P¹ ² exusserint MS. ³ cum AC ⁴ sit AP²S¹ ⁵ quod CP¹ ⁶ et CP¹ ⁷ nostri P¹ ⁸ om. P¹ ⁹ si possitis add. CP¹ ¹⁰ ad . . . in] ad hoc in AH et vos et vestre in C ad ut P¹ ad hec ut in P² ad hoc ut S¹ ¹¹ nostros P¹ ¹² vt AHP¹P²S¹ ¹³ hoc AH ¹⁴ Qualiter Achilles ad Vlixis uerba respondit add. P¹ ¹⁵ dixisti CP¹ ¹⁶ ad CP¹S¹ ¹⁷ et P¹ ¹⁸ compulit CP¹ ¹⁹ quod P¹ ²⁰ Et S¹ subicerunt A subiecerunt CP² ²¹ fuisset ACHP²S¹ ²² morte P¹ ²³ traditus ACHP²S¹ ²⁴ tam militum quam S¹ ²⁵ Et S¹ fuerit A sint CHP² ²⁶ Et S¹ congregati CHP² ²⁷ intencio add. AC intencio mea add. HP¹P² ²⁸ mee CS¹

Nestor, Ulixes, and Diomedes report Achilles' words. Agamenon in council asks what shall be done.

Satis itaque Nestor et Dyomedes Achillem in¹ eorum sermonibus allicere studuerunt, sed nullo modo potuerunt ipsum inducere ut nec eorum sermonibus nec Agamenonis precibus consentiret. Persuasit tamen eis utile esse pacem querere Trojanorum antequam in eorum bellis tot nobiles pereant et succumbant.² Redeunt ergo ad Agamenonem Nestor, Ulixes, et Dyomedes et ei cuncta referunt que ab Achille per ordinem didicerunt.³ Quare Agamenon omnes reges Grecorum et principes et maiores exercitus ad colloquium conuenire mandauit. Quibus omnibus simul iunctis in vnum, voluntatem Achillis et eius resistenciam publicauit,⁴ qualiter ipse rogatus ab eo et ab aliis Grecorum principibus uenire contra Troyanos ad bellum absolute negauit,⁵ qualiter ipse⁶ Grecorum⁷ reditum⁸ ad propria persuasit et pacem querere cum Troyanis. "De hiis ergo⁹ quid animi¹⁰ vestri sit et quid a nobis de cetero sit faciendum vnusquisque vestrum, si placet, uoluntatem suam exinde manifestet." Et sic Agamenon * suo colloquio finem fecit.

f. 96

Menelaus advises against peace now that Hector and Deiphebus are dead. Ulixes and Nestor oppose him.

Menelaus uero, qui primus in loquendo surrexit, pacem querere cum Troyanis satis dixit esse iniquum, cum, Hectore et Deyfebo mortuis, Troyani se magis mortuos reputent quam uiuentes, et certum sit amodo quod absque Achillis potencia¹¹ de Troianorum¹² uictoria sint¹³ securi. Sed Vlixes et Nestor Menelao mirabiliter contradicunt, dicentes non esse mirum si Menelaus bellum appetit et reditum dissuadet, cum in recuperacione eius uxoris spiritus eius totus anhelat. Nec enim potest adhuc Troya ce(n)seri Hectore et Deyfebo uiduata, cum ibi sit alius Hector, qui non minori peditus¹⁴ est uirtute, inclitus¹⁵ scilicet ille Troilus, qui non minus quam si Hector uiueret Grecos affligit, et sit ibi alius Deyfebus, uidelicet Paris, qui non minoris uirtutis Deyfebo in bellandi uirtute persistit.¹⁶ Quare pacem per omnia suadent et reditum post pacis effectum.

Calcas reminds the Greci of the gods' infallible assurances of victory. The Greci unanimously resolve to continue.

Calcas uero, Trojanorum proditor et antistes, quasi furibundus exclamat dicens inter Grecos:¹⁷ "Ha uiri nobiles quid facere cogitatis contra uoluntatem et iussa deorum? Dii enim pro certo uictoriam uobis spondent,¹⁸ ut infallibiliter ab eorum ore percepi, et diis illudere non sit tutum nec eorum iussionibus contraire. Arma igitur capite contra Troyanos, instaurate uirilius prelia¹⁹ contra eos nec deficiat manus uestra donec speratam de eis uictoriam consequi

¹ om. P¹ ² Consilium Grecorum de pace fienda cum Troianis add. C ³ didizerunt

P¹ ⁴ publicauit P¹ ⁵ et add. CP¹ S¹ ⁶ om. CP¹ ⁷ exercitum add. AH

⁸ redire AH ⁹ igitur P¹ P² S¹ ¹⁰ animi . . . et] nobis sit et P² animi uobis sit et S¹ om.

CP¹ ¹¹ Troiani add. A ¹² Grecorum A ¹³ sunt A simus S¹ ¹⁴ predictorum CP¹

¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ consistit CP¹ ¹⁷ Calcacis proditoris Trojanorum consilium add. P¹

¹⁸ spondere P¹ ¹⁹ prelium P¹

ualeatis, quam dii uos consequi irrefragabiliter¹ statuerunt.” Ad uerba igitur Calcantis antist(it)is vniuersi Greci contra Troyanos uigorem et durum animum assumpserunt, nec curantes de Achillis subsidio² ac si ipse³ non esset aliquatenus inter eos.

[Incipit⁴ liber⁵ xxvius⁶ de xio⁷ bello et de morte Troili et⁸ regis Menonis interfectorum.]

Induciis igitur duorum mensium iam exactis datis⁹ ad treug[u]am, Greci, ordinatis eorum aciebus ad bellum, egrediuntur uiriliter causa pugne. Contra quos Troyani, qui tunc fuerunt ad bellum egressi, festi(n)anter occurrunt,¹⁰ et bellum asperrium committitur inter eos. Multa cadunt hinc inde cadauera mortuorum. Tunc Troilus bellum ingreditur in¹¹ maxima pugnancium comitiua, Grecos interficit, dum mortem sui fratris deproperat uindicare. Scripsit Dares quod eo¹² die Troilus¹³ mille milites interfecit ex Grecis. Greci fugiunt ante eum. Quare Greci sunt dare terga coacti, quos Troyani usque ad eorum tentoria in ore gladii persequuntur. Sed nox superuenit et prelium¹⁴ separatur.¹⁵

Sequenti vero die xii(um)¹⁶ bellum durum et multum¹⁷ asperrium est commissum, cum Greci ad uindictam suorum uiriliter¹⁸ anhelantes duro¹⁹ marte²⁰ contra Troyanos insistunt. Illic enim Dyomedes contra Troyanos mirabiliter insequitur, multos ex Troyanis interficit, uulnerat, et prosternit. Sed Troilus, qui uidit Dyomedem, quem bene agnouit, contra Troyanos sic acriter insistentem, * in ueloci cursu sui equi et lancea sua protensa in Dyomedem irruit, quem animose Dyomedes excipit. Dyomedes autem in Troilum lanceam suam fregit, non tamen offendit eum aliqua²¹ lesione. Sed Troilus sic fortiter in Dyomedem iniecit quod ipsum precipitem deiecit ab equo et mortaliter uulnerauit, adeo quod quasi mortuus peruenit in terram. Troilus autem tunc²² amorem Bryseide²³ Dyomedi obprobriosis uerbis²⁴ improperat. Sed Greci cum multo labore Dyomedem quasi mortuum ab equorum pedibus abstraxerunt, ipsum in scuto ad sua tentoria deferentes. Menelaus autem ut uidit Dyomedem sic grauiter uulneratum et ab equo deiectum, equum suum coegit in

The eleventh battle. Troilus kills one thousand Greci in one day.

The twelfth battle. Troilus wounds Diomedes and reproaches him with Briseida. He wounds Menelaus.
*f. 97r

¹ infragabiliter P¹ ² subsidiis P¹ ³ ille P¹ om. C ⁴ om. ACH ⁵ liber xxvius om. C ⁶ xxvius A 24us H ⁷ xio bello] xiiiio, xvo, xvio, xvio, xviiiio, et xixo bellis A 100 bello magno H xio . . . interfectorum om. C ⁸ et . . . interfectorum om. H ⁹ om. CP¹ ¹⁰ occurrerunt P¹ ¹¹ cum CP¹ ¹² eodem AH ¹³ om. P¹ ¹⁴ est add. P¹ ¹⁵ separatum P¹ ¹⁶ duo decimum S¹ ¹⁷ quindecimum A 15 H quintum decimum P² ¹⁸ om. CS¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ dura H dira S¹ ²¹ morte HP²S¹ ²² aliqua lesione om. CP¹ ²³ om. P¹S¹ ²⁴ Briseyde CH Briseyde P¹ Brixide P² ²⁵ om. P¹

cursu, et contra Troilum irruens¹ Troilum ab equo deicere fuit² nisus. Sed Troilus cum eadem lancea qua uulnerauerat³ Dyomedem, cum nondum sensisset uicium fraccionis, Menelaum percutit sic quod ipsum deiecit ab equo et letaliter uulnerauit, quem sui a pedibus equorum uiolenter abstractum⁴ in scuto ad sua tentoria detulerunt.

Priamus grants
Agamenon a six
months' truce.

Agamenon igitur uidens suos in bello quasi deficere,⁵ coactis multis aliis, ipse cum suis irruit in Troianos. Ipsos uiriliter grauant⁶ et⁷ multos interfecerunt⁸ ex eis. Sed⁹ Troilus in Agamenonem irruit, ipsum ab equo prosternit, non sine uulnere, licet non letaliter uulneratum. Agamenon autem suorum adiutorio equum ascendit, et maiorum suorum timendo iacturam eo die, bello finito, a rege Priamo sex mensium inducias per nuncios suos exposcit. Sed rege¹⁰ Priamo habito consilio super eo, rex ipse inducias¹¹ indulxit, cum multis de suis fidelibus non fuisset acceptum tam longas debuisse inducias indulgere.

Briseida frequent-
ly visits Dio-
medes. She de-
termines to be his
when he recovers.

Interim Bryseida contra uoluntatem patris sui uidere Dyomedem in lecto iacentem ex uulnere sibi facto frequenter accedit, quod,¹² licet sciuisset ipsum¹³ a Troilo dudum¹⁴ dilecto suo sic grauiter uulneratum, multa tamen in sua mente reuoluit. Que¹⁵ dum diligenter attendit de se iungenda cum Troilo nullam sibi superesse fiduciam, totum suum animum, tamquam uaria et mutabilis, sicut est proprium mulierum, in Dyomedis declinat et conuertit amorem, proponens in corde suo amplioribus expectationibus nolle Dyomedem abstrahere, sed quam primum conualescenciam fuerit adeptus, absolute facere uelle suum, cum in eius amore tota deferueat et flagranti desiderio penitus¹⁶ incalescat.

Agamenon in vain
implores Achilles
to return. Achil-
les allows him his
Myrmidones.

Rex uero Agamenon infra¹⁷ tempus induciarum ipsarum se contulit ad Achillem in ducis Nestoris comitiua, quem Achilles uultu iocundo recepit. Tunc Agamenon ipsum alloquitur ut ad bellum amodo ueniat et Grecos suos perire amplius non permittat. Satis erga Achillem tunc institit¹⁸ Agamenon, sed Achilles indurato corde¹⁹ noluit aliqua prece moueri. Verum pro eo * quod Achilles Agamenonem sinceriter diligebat, omnes Myrmidones suos absque se in bello sibi habere concessit, de quo Agamenon et Nestor multas sibi assurgunt ad grates. Demum Agamenon et Nestor,

*f. 97^v

¹ intuens CP¹ ² fuit nisus] missus est P¹ ³ unlnerat MS. ⁴ Et S¹ extractum ACH
⁵ deficientes AH ⁶ grauat P² grassatur S¹ ⁷ om. P¹ ⁸ interficientes P¹ interfecit P² S¹
⁹ dum add. P¹ ¹⁰ rege Priamo] rex Priamus C om. P¹ ¹¹ ipsas add. CP¹ S¹ ¹² quem
C que S¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Et A ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ intra P¹ ¹⁸ insistit
AP² insistit add. C ¹⁹ animo AH

ab Achille quesita licencia, ad eorum tentoria redierunt.¹

Elapsis uero predictis induciis, Agamenon cum suis ad prelium se accingit.² Achilles autem vniuersos Myrmidones suos³ armari mandauit. Quos ipse ad armandum⁴ adiuit, assignans vniciuique ipsorum quedam rubea intersigna,⁵ et in rore lacrimarum egrediendi ad bellum licenciam eis⁶ dedit. Tunc Mirmidones lento passu ad bellum accedunt, quod iam extiterat inchoatum. Quare in bello ipso Troyani Grecos mirabiliter opprimunt, sed dux Athenarum uiriliter eos defendit. In quem superueniens Troilus irruit,⁷ ipsum⁸ ab equo prosternit, et de Mirmidonibus multos letaliter uulnerauit. Eo igitur die usque ad noctis tenebras extitit preliatum, sed superueniente noctis vmbraculo a prelio fuit cessatum.

Sequenti uero die ambo partes ad prelium accinguntur. Bellum committitur multum asperrimum. Rex autem Philimenis⁹ et Polidamas regem Thoas capiunt et captiuum¹⁰ ducere¹¹ conantur.¹² Sed Mirmidones uiriliter eis resistunt, ipsum a manibus eorum eripiunt. Tunc Troilus se ingerit inter eos, ex Mirmidonibus multos uulnerat, multosque prosternit. Qui facientes durum impetum contra eum equum sibi¹³ interficiunt et ipsum intercipere moliantur. Tunc Paris cum suis fratribus naturalibus in medio Mirmidonum uiriliter se ingerit,¹⁴ eos opprimit, uulnerat, et disrumpit. Troilum liberat, qui statim alium equum ascendit. Pro liberatione uero Troili tunc letale prelium fuit commissum, vbi tunc Mirmidones Margariton¹⁵ vnum ex filiis regis Priami naturalibus occiderunt. Troilus uero¹⁶ suam iniuriam et fratris sui mortem¹⁷ cupiens uindicare in Mirmidones acriter irruit, multos ex eis uulnerat, et in subsidio Paridis et naturalium fratrum suorum nimium eos infestat. Sed nec leue erat Mirmidones posse confundi, cum inter se multa strennuitate uigerent et essent in preliis ualde docti. Quare ipsi Trojanorum multitudinem metuentes de seipsis presidium constituunt et castellum, eis omnibus coactis¹⁸ in vnum, qui nec ita poterant se tueri quin Troilus, qui uere erat stimulus nocius eorum, ipsos non lederet, uulneraret, et¹⁹ eorum²⁰ aliquos ab eorum globo non cogeret sepius separare.

Tunc rex Agamenon, Menelaus,²¹ rex²² Thelamon,²³ Vlixes, et Dyomedes, qui tunc plena²⁴ sanitate uigebant, * cum aciebus eorum²⁵

The fighting reopens. Troilus unhorses the duke of Athene and wounds many Myrmidones.

Next day Phylimenis and Polidamas try to carry off Thoas but the Myrmidones prevent. They kill Troilus' horse but are prevented from capturing him by Paris. They kill Margariton. They fight in one mass but Troilus often separates a few.

The sixteenth battle. *f. 98r

¹ De victoria Troyli contra Grecos, qui ex eis multos interfecit et centum captos duxit ad Troiam *add. C* Qualiter Achilles Mirmidonibus suis mandauit ut arma contra Troyanos caperent *add. P¹* ² succingit *P¹* ³ *om. P¹* ⁴ armandos *CP¹* ⁵ insignia *AH* ⁶ *om. P¹* ⁷ in *add. CHS¹* ⁸ et *P¹* et eum *add. C* ⁹ Philomenis *H* ¹⁰ captum *AC* ¹¹ *Et S¹* educere *AH* ¹² captiuum *add. C* ¹³ suum *P¹* ¹⁴ iniecit *AP²* ingessit *CP¹S¹* ¹⁵ Emargaron *AH* Margaion *P² om. C* ¹⁶ enim *CP²* et *add. P¹S¹ om. A* ¹⁷ *om. P¹* ¹⁸ coadunatis *AH* ¹⁹ uel *P¹* ²⁰ ipsorum *C* eos *H* ²¹ et *add. HP¹* ²² *om. AH* ²³ Thelamonius *C* ²⁴ plurima *P¹* ²⁵ ad *add. P¹*

tle. The Greci are forced to flee to their tents by the prowess of Troilus. Thelamoni-
us. Ajax enters the conflict and the Greci return. Troilus drives them to their tents and captures one hundred Greek nobles.

The death of one hundred of his Myrmidones tempts Achilles to reënter, but his love forbids.

In the seven-

bellum intrarunt.¹ Quare durum² committitur bellum³ inter utroque. Mirabiliter ergo Greci Troyanos opprimunt, plures ex eis occidunt. Sed Troilus tunc se ingerit in partem illam in qua Troyani durius uexabantur. Grecos igitur interficit, uulnerat, et confundit, sic quod quasi sola uirtute Troili Greci conuertuntur in fugam et ad eorum tentoria quasi precipites cum multa celeritate festinant. Sed Thelamoni-
us Ajax bellum ingreditur, Troyanos aggreditur⁴ in⁵ dura et⁶ aspera uirtute bellandi. Tunc Greci campum recuperant. Sed hoc fuit xvi(um) bellum ualde letale, cum ex utraque parte in⁷ maxima quantitate⁸ ceciderint⁹ interfecti. Troilus uero, qui in suis viribus¹⁰ non cessat Mirmidones opprimere et Grecos alios uniuersos, in tanta duricia eos affligit quod in uirtute sue potencie fortiores Grecorum contra eum preualere non possunt. Propter quod Greci iterum uertuntur¹¹ in fugam, quos Troyani usque ad eorum tentoria persequuntur. Ibi Troilus mirabiliter est eos¹² aggressus, in uirtute nimia preliandi de Grecorum nobilibus centum cepit, quos captiuos ad ciuitatem adduxit.¹³ Bellumque dirimitur et ambo exercitus separantur.

Mirmidones autem ad¹⁴ Achillem ad castra redeunt uulnerati. Plures ex eis et sibi referunt quod multi ex eis eo¹⁵ die ceciderunt in bello, sic quod, perquisitis¹⁶ eorum cadaueribus mortuorum, inuenti sunt de eis plus quam c numero defecisse. De morte suorum igitur dolet Achilles inmodice, et in multis doloribus superueniente nocte anxius lectum intrat, ubi factus penitus inquietus sua non appetit lumina claudere in dormicionis consueta quiete. Nam multis insurgentibus cogitationibus occupatus pro uindicta suorum suo disposuit¹⁷ in animo bellum intrare. Sed Polixene amor infestus sibi duro marte resistit, dum cogitat quod, cum¹⁸ Pollixenam¹⁹ diligit plus quam se, contra se est efficax argumentum quod, si forte ad arma prosiliat, Pollixene uoto frustrabitur et speratis gaudiis ex ea priuari continget,²⁰ cum iam regi Priamo et eius uxori irreuerenter²¹ illuserit, contra sua ueniendo promissa, per que pollicitus fuit²² eis Grecos ulterius non iuuare, et²³ eis totiens²⁴ tradiderit subsidium gentis sue.²⁵

Multis igitur diebus fuit Achilles talium cogitationum inuolucione

¹ intrant AH ² om. P¹ ³ prelium P¹P²S¹ ⁴ ingreditur P² et add. H ⁵ et P¹
⁶ in add. P¹ ⁷ in . . . quantitate] multi AH ⁸ multi add. P² ⁹ ceciderunt HP¹
¹⁰ uirtutibus P¹ ¹¹ conuertuntur CP¹S¹ ¹² Et S¹ Grecos AH om. P¹ ¹³ Et S¹ ad-
duxerunt A conduxit C deduxit P² ¹⁴ ad Achillem om. S¹ ¹⁵ eo die] Et S¹ cotidie AH
om. C ¹⁶ quesitis P¹ ¹⁷ disponit AH ¹⁸ Et S¹ eum AHP¹P² ¹⁹ Pollixena AHP²
Pollisena P¹ ²⁰ S¹ contingat MSS. ²¹ irruerentur (ir in rasura) H irruenter P¹ euidenter
S¹ ²² est P¹ ²³ iam add. C ²⁴ totum CP¹ ²⁵ Qualiter Troilus acriter vulnerauit
Achillem in bello add. C

conclusus,¹ cum² demum Trojanorum et Grecorum exercitus ad letale bellum xvii (um) se accingunt. Feruet ergo bellum durum inter eos, quod per vii dies continuos * non quieuit. Quibus diebus, amore uetante,³ Achilles continuit⁴ motus suos,⁵ dum ad prelium se nullatenus ingessisset. Infra⁶ quos multi de Grecis interfecti fuerunt. Quod dum Agamenon uideret⁷ tantorum suorum excidium, a Trojanis inducias postulauit. Sed Troyani sibi eas concedere negauerunt, nisi tot dierum tantum infra quos Greci possent eorum mortuos sepelire.

Hiis igitur diebus elapsis, letale bellum xviii (um) factum est inter Troyanos et Grecos. Nam ordinatis aciebus eorum, durum bellum committitur inter ipsos. Quare Menelaus et Paris in prelio⁸ se coniungunt, ambo se sternunt ab⁹ equis in eorum potencia lancearum. Pollidamas in Vlixem irruit ense nudo et Vlixes in ense suo similiter ab eo uiriliter se defendit. Menesteus dux Athenarum Anthenorem aggreditur, ipsum impugnat sic quod eum ab equo deiecit. Rex Philimenis¹⁰ Agamenonem inuadit, quem tunc grauiter offendisset, sed rex Thelamonius¹¹ succurrit ei, qui regem Philimenem¹² uulneratum prostrauit ab equo. Anthilocus¹³ autem, Nestoris filius, irruit in vnum ex filiis naturalibus¹⁴ regis Priami, nomine Brunum¹⁵ de Gemellis,¹⁶ sic¹⁷ cum lancea sua potenter ipsum inpellens et letaliter uulnerans quod ipsum mortuum prostrauit in terram.

De morte uero Bruni Troyani ualde facti sunt anxii. Cuius rumor dum peruenisset ad Troilum, de¹⁸ eius morte Troilus multas prorupit in lacrimas, et¹⁹ in Grecos multo irruit in furore, sic quod eos sine dubio coegisset in fugam, nisi Mirmidones uiriliter restitissent. Propter quod Troilus dimissis aliis in Mirmidones se conuertit, contra eos se ingerit uirtuose, ipsos uulnerat et prosternit et multos occidit ex eis, sic quod Mirmidones sustinere Troili impetum non ualentes nec alii Greci multitudinem Trojanorum, fuge precipites se committunt. Quos Troilus et ceteri Troyani usque ad eorum tentoria persequuntur. Ibique Troyani duris uulneribus Grecos offendunt, et ab equis descendentes eorum ipsos in eorum tentoriis prostrant,²⁰ uulnerant, et crudeliter²¹ morti tradunt.

teenth battle the

*f. 98^v

Greci lose heavily. Agamenon is granted only time enough to bury his dead.

The eighteenth battle. Paris and Menelaus unhorse each other. Menesteus unhorses Anthenor. Thelamonius wounds Phylimenis. Antilogus kills Brunus.

Troilus, grieved at the death of Brunus, drives the Greci to their tents, where the Troiani work great havoc.

¹ Qualiter letale prelium fuit commissum, in quo Achilles ob amorem Pollisene nullatenus se ingessit *add.* P¹ ² Tunc P¹ ³ S¹ vietandogliene N uecante AHP² uacante CP¹

⁴ continuat CP¹S¹ ⁵ suo P¹ ⁶ intra P¹ ⁷ uidit P¹ ⁸ bello AH prelium S¹

⁹ ab equis *om.* P¹ ¹⁰ Philemenis A ¹¹ Thelamus P¹ ¹² Philimenium P¹ ¹³ Antilocus (*in text.* Antilogus) B (v. 2098, *nota*) Archilogus AHP¹P² Arthilogus S¹ ¹⁴ *om.* P¹

¹⁵ Brunum . . . Gemellis] Bruns da Gimel (*in text.* li Gemeaus) B (v. 20989, *nota*) ¹⁶ Et

S¹ Gimellis AP² Gymellis H ¹⁷ *om.* P¹ ¹⁸ de . . . multas *om.* P¹ ¹⁹ *om.* CP¹

²⁰ prostrahunt C prosternunt P¹S¹ ²¹ crudeli C

Achilles inquires the cause of the commotion. He is told the Troiani have reached the tents and will soon be upon him.

Clamor ergo fit maximus in tentoriis ipsis et uoces ululancium in uicino aere multipliciter echonizant.¹ Quare uocum² ipsarum³ confusiones ad Achillem tumultuose perueniunt in tentorio suo stantem. Querit Achilles que sit tam⁴ causa turbida clamoris. Fugientes ergo⁵ a bello ipso dicunt ei Grecos a Troyanis esse deuictos et esse⁶ in tentoria⁷ eorum uitande necis causa necessario⁸ sic depulsos,⁹ a quibus etiam sic se tueri non possunt quin a Troyanis interficiantur ibidem. "Et vos qui sic stare creditis in tentorio uestro securi¹⁰ iam super uos confestim uidebitis plus quam quinquaginta milia Troianorum, qui vos inermem uiuere non permittent et qui nunc tantos ex Mirmidonibus uestris morti crudeliter tradiderunt et adhuc morti tradere * non cessant, et qui mortui possunt se pro certo tenere, nisi in iuuamine¹¹ eorum¹² aliqui potenter insurgant.

*f. 99r

Achilles reënters battle. Achilles and Troilus wound each other.

Ad hec¹³ igitur¹⁴ Achilles quasi furibundus exurgit, fremit spiritus eius, ex¹⁵ multo furore dum excandescit in iram, amore Polixene postposito arma petit, armatur instanter, et cum festinancia ascendit equum, et uelut lupus famelicus inter agnos auidus se ingerit in Troianos. In eos irrui, eos¹⁶ dirui,¹⁷ uulnerat, et occidit, sic quod in¹⁸ breui hora inter preliantes notus est eius ensis, qui totus¹⁹ interfectorum ab eo madidus ex²⁰ cruore²¹ terram implet et uelat cadaueribus mortuorum. Quod postquam uidit Troilus,²² durum ensem²³ cognouit Achillis²⁴ et ideo uersus eum dirigit equum suum. Quem similiter²⁵ ut²⁶ persensit²⁷ Achilles, ipsum potenter excipit,²⁸ et dum vnus inepgit²⁹ in alium, Troilus Achillem sic grauiter uulnerauit quod Achilles pluribus diebus necessario cessauit a bello, et³⁰ oportuit eum³¹ multis diebus ex ipso³² uulnere in suo lecto iacere. Troilus uero, etsi non fuit³³ sic grauiter ab Achille uulneratus, non tamen sine uulnere ictum persensit³⁴ Achillis. Demum ex amborum³⁵ impulsibus ambo ab equis eorum insimul corruerunt. Preliatum fuit ergo eo die continue a mane usque ad noctem, et superueniente noctis umbraculo prelium fuit³⁶ diuisum.³⁷ Sex diebus continuis itaque fuit pugnatum,³⁸ infra³⁹ quos utriusque partis multi ceciderunt in bello.⁴⁰

¹ echorusant *A* intonizant *CP*¹ choruscant *H* ² *om.* *P*¹ ³ ipsorum *P*¹ ⁴ *om.* *P*¹
⁵ uero *HS*¹ *om.* *AC* ⁶ esset *P*¹ ⁷ tentoriis *CP*¹ ⁸ necessaria *P*² ⁹ depulsi *AHP*¹ *P*² *S*¹
¹⁰ *Et S*¹ securum *C* secure *P*¹ securus *P*² ¹¹ iuuamen *AHS*¹ ¹² ipsorum *P*¹ ¹³ hoc *AH*
¹⁴ ergo *P*¹ ¹⁵ et in *A* et *CS*¹ in *H* ¹⁶ *om.* *HP*² *S*¹ ¹⁷ dirimit *CP*¹ *om.* *S*¹ ¹⁸ *om.* *P*¹
¹⁹ tot *CP*¹ ²⁰ ex cruore *om.* *P*¹ ²¹ sanguine *AH* ²² *Et S*¹ in *add.* *AH* et *add.* *C* ²³ esse *S*¹
²⁴ Achillem *AHP*² *S*¹ ²⁵ simul *P*¹ *om.* *C* ²⁶ cum *P*² *om.* *AH* ²⁷ presentit *CP*¹ *S*¹ persentit *P*² ²⁸ accipit *A* exceptit *P*² *S*¹ ²⁹ inpingit *CP*¹ ³⁰ tunc *add.* *P*¹ ³¹ ipsum *CP*¹
³² ipso uulnerat] ipsis uulneribus *AH* ³³ *Et S*¹ fuisset *AH* ³⁴ persentit *A*
³⁵ ipsorum *praem.* *S*¹ eorum *add.* *CP*¹ ³⁶ est *CP*¹ ³⁷ dimissum *AH* ³⁸ preliatum *P*¹
³⁹ intra *P*¹ ⁴⁰ De morte Troyli interfecti per Achillem in bello *add.* *C*

Rex uero Priamus multo dolore deprimitur de eo quod Achilles contra promissa sua bellum intrauit. Putat eum magis decipiendi causa dixisse. Regine, consorti sue, multum improperat, quia si uerbis eius fidem adhibuisset, maximo fuisset uituperio inuolutus. Dolet etiam¹ Polixena, cui iam placuerat Achillem ipsum in maritum habere.² Achilles uero infra³ predictos sex menses de uulneribus sibi factis a Troilo ope salubris medicine restitutus est sanitati. Feruentem tamen⁴ contra Troilum concepit⁵ ardorem, qui eum sic grauiter uulnerauit. Dicit enim necessario euenturum ut per manus suas⁶ Troilus turpiter moriatur.⁷

Tempus belli, hiis gestis, superuenit in quo xviium <um> letale prelium⁸ est commissum. Nam ambobus exercitibus simul iunctis et mutuo dimicantibus inter se, ex utraque parte committitur magna cedes. Achilles uero antequam bellum intraret, coram se suis Mirmidonibus conuocatis, de Troilo eis grauem querelam exposuit, et ideo mandatis et precibus monet eos qualiter contra Troilum in bello debeant procedere, et eis omnibus simul iunctis, ad⁹ nichil aliud cor apponant quam ut¹⁰ Troilum in medio eorum includere¹¹ studeant, sic quod eum firmiter ualeant detinere, et detentum * non ipsum interficiant sed tamdiu ipsum¹² impediunt debellando¹³ donec ipse ad eos perueniat, qui non longe semper in bello erit remotus ab eis. Et Achilles tunc,¹⁴ suo colloquio fine facto, bellum ingreditur, quem sui Mirmidones insecuntur. Interea Troilus in maxima militum¹⁵ comitiua¹⁶ et in magna uirtutis audacia bellum¹⁷ intrat, in Grecos irruit, eos sternit, uulnerat, et occidit, sic quod in breui hora factum est¹⁸ in sue uirtutis potencia quod¹⁹ Greci sunt dare terga coacti et a facie fugere Troyanorum, constituenta sole meridiem ea hora, sic quod Greci quasi deuicti fugiendo precipites ad tentoria sua festinant. Tunc Mirmidones, qui erant numero duo milia pugnatorum, in bello se ingerunt animosi, simul tamen²⁰ iuncti et mandati eorum domini non obliti. In Troyanos igitur in ore gladii se inmittunt²¹ et Greci campum recuperant et durum prelium committitur inter utrosque. Mirmidones autem Troilum inter bellantes sollicita²² mente querunt, ipsum animose bellantem inter turmas inueniunt. Tunc ipsum ex omni parte circumdant, in medio eorum ipsum constituunt. Sed

Priamus grieues because Achilles has reëntered, Polixena because she wishes to marry him.

The nineteenth battle. Achilles instructs his Mirmidones to surround Troilus and engage him in battle until he himself comes up. They surround Troilus, kill his *f. 99^v

horse, wound him, and tear off his helmet. Achilles rushes up, cuts off his head, and drags the body at his horse's tail through the army.

¹ enim C iam P¹ ² habuisse AH Hiis actis inducie sex mensium a Grecis petite et a Troyanis concessa sunt add. C ³ intra P¹ ⁴ om. AH ⁵ precepit P¹ ⁶ eius CP¹ ⁷ De xviium prelio in quo Achilles Mirmidonum suffragio Troyolum interemit add. P¹ ⁸ bellum AC ⁹ om. P¹ ¹⁰ om. CP¹ ¹¹ concludere CP¹ S¹ ¹² ipsum . . . debellando] combattendo contra lui tanto l'impedischino, & affannino N ¹³ Et S¹ bellando HP¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ om. AH ¹⁶ bellum ingreditur add. P¹ ¹⁷ bellum intrat om. P¹ ¹⁸ quod add. AH ¹⁹ om. AH ²⁰ tantum P¹ tunc S¹ om. C ²¹ committunt P¹ ²² sollicita P¹

ipse ex eis plurimos interfecit et infinitos ex eis¹ letaliter uulnerauit. Verum dum nullus esset ex suis qui tunc ipsi Troilo succureret,² Mirmidones interficiunt eius equum, in eorum lanceis ipsum multipliciter uulnerant. Cassidem eius ab eius capite uiolenter extirpant, capucium lorice sue sibi per uiolenciam dirumpendo. Propter quod Troilus, nudato capite, exterminatis uiribus se defendit a Grecis. Tunc superuenit Achilles, qui postquam uidit Troilum habentem caput inermis et omni defensionis auxilio destitutum, in eum irruit furibundus, et nudato ense ictus ictibus cumulando caput eius crudeliter amputauit, caput ipsum prociendo inter pedes equorum. Corpus autem eius suis manibus interceptum³ ad caudam equi sui firmiter alligauit, et per totum exercitum inuerecunde post equum suum crudeliter ipsum traxit.

The author reproaches Homer for praising Achilles though he slew Hector and Troilus only by treachery.

Sed O Homere, qui in libris tuis Achillem tot laudibus, tot preconiiis extulisti, que probabilis ratio te induxit ut Achillem tantis probitatis⁴ titulis exaltasses, ex eo precipue quod dixeris Achillem ipsum in suis uiribus duos Hectores peremisse, ipsum⁵ uidelicet et Troilum, fratrem eius fortissimum? Sane si⁶ te induxit Grecorum affectio, a quibus⁷ originem diceris produxisse, verum⁸ non motus diceris ratione sed potius ex furore. Nonne Achilles fortissimum Hectorem, cui nullus in strennuitate fuit similis neque erit, proditorie morti dedit, cum Hector tunc regem quem in bello ceperat ipsum a bello extrahere⁹ tota¹⁰ intencione vacabat, scuto suo tunc post terga reiecto, quo quasi factus inermis tunc ad nihil aliud intendebat quam regem captum a turmis extrahere ut ipsum * captiuum suis bellancibus assignaret? Nonne si Hector¹¹ tunc Achillis insidias persensisset, in defensionem suam scuto suo¹² reuoluto uelociter se opposuisset eidem, qui Achillem multis grauare dispendiis consueuit? Sic et fortissimum Troilum, quem non ipse in sua uirtute peremit sed ab aliis¹³ mille¹⁴ militibus expugnatum¹⁵ et¹⁶ victum¹⁷ interficere non erubuit, in quo¹⁸ resistenciam nullius defensionis inuenit et ideo non uiuum sed quasi mortuum hominem interfecit amplius. Nunquid Achilles dignus est laude, quem scripsisti¹⁹ multa nobilitate decorum,²⁰ qui nobilissimi²¹ regis filium, uirum tanta nobilitate et strennuitate uigentem, non captum neque

*f. 100r

¹ ipsis *AHS*¹ ² succederet *H* succurerent *P*¹ ³ interemptum *CH* ⁴ probibatum *HP*¹*S*¹

⁵ Hectorem *add. AH* ⁶ sic *P*¹ ⁷ Grecis *add. P*¹ ⁸ natura *AH* uere *P*² uera *S*¹ tamen *add. CP*¹ ⁹ abstrahere *P*² abstrahere *S*¹ ¹⁰ tota . . . extrahere *om. P*¹ ¹¹ *om. P*¹ ¹² *om. CP*¹

¹³ hiis *AH* ¹⁴ 1000 *H* ii milia *P*¹ ¹⁵ Et *S*¹ expugnant *A* expungnatibus *P*¹ ¹⁶ *om. P*¹

¹⁷ coniunctum *CP*¹ ¹⁸ quem *AHP*²*S*¹ ¹⁹ perscripsisti *A* descriptisti *H* prescripsisti *S*¹

²⁰ decorum . . . nobilitate *om. H* ²¹ nobilissimum *P*¹

deuictum¹ ab eo, ad caudam sui equi, dimisso pudore, detraxit? Sane si nobilitas eum mouisset, si strennuitas eum duxisset, compassione motus nunquam ad tam uilia crudeliter declinasset. Sed ipse ad ea moueri non potuit que uere non erant in ipso.²

Achille uero corpus Troili sic sine pudore trahente, postquam innotuit Paridi, Pollidame, et Henee de morte Troili, intermoritur Paris et anxiose factus est semiuiuus. Troyani uero³ in recuperatione corporis Troyli multum adhibuere laborem, sed illud minime rehabere potuerunt propter Grecorum multitudinem, qui pro eius recuperatione nimium restiterunt.⁴ Rex autem Menon, de morte Troili multo dolore commotus, Achillem animosus⁵ inuadit, primo obprobriosis uerbis dicens eidem: "O nequam⁶ proditor, unde te tanta potuit exacerbare crudelitas quod tam nobilissimum, tam strennum nobilissimi regis filium equi tui ligares ad caudam et⁷ tamquam uilissimum per terram trahere nullatenus horruisses? Sane illud amodo non sine tue persone dampno poteris amplius amouere." Et statim in eum irruens cursu [s]celeri equi sui sic ipsum in sue ictu lancee grauitur in pectore uulnerauit quod Achilles uix se potuit sustinere, et statim extracto ense Achillem super casidem quam gerebat in capite ictibus duris inpugnat adeo quod Achilles, grauitur uulneratus, ab equo corruit semiuiuus in terram. Propter quod Troyani corpus Troili recuperauerunt⁸ sed non sine maximo belli labore.

Mirmidones uero Achillem a terra releuant, et ipsum in equum suum ascendere⁹ faciunt, qui non post magnam horam uiribus resumptis¹⁰ bellum ingreditur, et regem Menonem¹¹ agreditur furiose. Rex tamen Menon¹² ipsum excipit¹³ et¹⁴ graue prelium committitur inter eos. Sed rex Menon¹⁵ durius et magis grauauit¹⁶ Achillem. Et¹⁷ superueniente¹⁸ multitudine acierum hinc inde pugnancium, ambo inuicem separantur. Et uergente¹⁹ die ad solis occasum, a prelio²⁰ fuit²¹ cessatum.

*Septum igitur diebus continuis feruidum bellum Troyani et Greci fouent,²² cum Achilles, ex²³ suis uulneribus confortatus et ad regis Menonis²⁴ uindictam anhelans, die vii(o)²⁵ bellum intrat. Mirmidones suos alloquitur,²⁶ firmiter mandat²⁷ illis²⁸ quod regem Menonem²⁹

Mennon, taunting Achilles with his treatment of Troilus' body, wounds and unhorses him.

Achilles charges Mennon but is sorely wounded.

*f. 100^v
After six days Achilles reenters battle. He orders his Myrmidones

¹ deductum P¹ ² eo. De morte regis Menonis C ³ tamen P¹P²S¹ ⁴ resisterunt A restituerunt H ⁵ Et S¹ commotus A animose P¹ om. H ⁶ inique CP¹S¹ ⁷ om. P¹ ⁸ recuperarunt A recuperant P¹ ⁹ reascendere P¹ ¹⁰ reassumptis CP¹ ¹¹ Merionem A ¹² Merion A ¹³ accipit A ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Merion A ¹⁶ grauauit P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ tamen add. P¹ ¹⁹ iam add. CP¹ ²⁰ bello AH ²¹ extiterat A extitit H ²² fecerunt CS¹ fouerunt P² ²³ in P¹ ²⁴ Merionis A ²⁵ Et S¹ octauo C ²⁶ alloquens C ²⁷ monet C mandans P¹S¹ ²⁸ illos C ²⁹ Merionem A

to hold Menon
at bay until he
takes vengeance
upon him. Thus he
slays him, though
losing much blood
himself.

The author tells
Homerus that
never save treach-
erously did Achil-
les kill any strong
man. The Troiani
are driven back
amid great slaugh-
ter.

in eorum medio circumcludant et inclusum detineant donec ad eos Achilles ipse perueniat uindictam de eo finaliter recepturus. Bellum itaque graue committitur,¹ multi deficiunt interfecti. Achilles et rex Menon² mutuo se inuadunt, ab equis ambo se sternunt, et³ ambo pedes uiriliter preliantur, cum Mirmidones in regem Menonem⁴ irruunt, ipsum ex⁵ omni parte circumdant, ipsum omni suorum auxilio capiunt destitutum, cum nullus sit qui contra Mirmidonibus succurrat eidem. Quem⁶ ut uidit Achilles sic a suis Mirmidones interceptum, in eum irruit et innumerabilibus uulneribus eum peremit. Verum Achilles sine graui suo⁷ periculo hoc non potuit commisisse, cum rex Menon⁸ ipsum pluries grauib⁹ uulneribus afflisset, per que ab eo sanguis in nimia quantitate eius deriuabatur ad talos, propter quod de morte eius sperabatur potius quam de uita.⁹

Attende, miser Homere,¹⁰ quod nunquam Achilles uirum strenuum nisi proditorie interfecit, unde merito dignus est laude si prodicio est laudis titulis extollenda. Interea igitur, feruente bello, Menelaus, Menesteus, Dyomedes, Thelamonius Ajax cum aciebus eorum in Troyanos impetum facientes ipsos a campo repellunt, sic quod subito fuge dati ad ciuitatem accelerant et in maximo¹¹ discrimine in illam intrare contendunt, cum Greci eos in maxima duricia¹² persequentes infinitos ex eis uulnerant et occidunt. Sed Troyani qui fugere potuerunt eorum urbem ingressi ciuitatis portas firmis repagulis muniunt et clausuris.

[Incipit¹³ liber¹⁴ xxviii¹⁵ de¹⁶ sepultura¹⁷ Troili¹⁸ et¹⁹ de morte Achilles et²⁰ Antilogi.²¹]

The Troiani
mourn Troilus.
Priamus obtains
a truce.

Corpore igitur Troili in regiam²² Priami regis adducto, dolet Priamus inmodice, dolet Heccuba, dolet nimium Polixena,²³ dolet²⁴ Helena, dolet Paris, et in multis lamentacionibus anxiosis flebiles dies ducunt. Dolent vniuersi Troyani, qui dum se senciunt Hectoris, Deyfebi, et²⁵ Troili auxilio destitutos, uere putant ultra uiuere se non posse. Rex tamen Priamus a Grecis petit inducias, treuga firmata, que conceduntur a Grecis. . Infra quas rex Priamus corpus

¹ quo *add.* C et *add.* P¹ ² Merion A ³ *om.* P¹ ⁴ Merionem A ⁵ ab CP¹
⁶ quod P¹ ⁷ sui CP¹ ⁸ Merion A ⁹ Ratio contra Achillem *add.* P² ¹⁰ Omere P² ¹¹ clamore et *add.* CP¹ ¹² duricie P¹ ¹³ *om.* ACH ¹⁴ liber xxviii *om.* C
¹⁵ xxviii A 25us H ¹⁶ de . . . et *om.* P² de . . . Antilogi] qualiter vniuersi Troyani de Troyoli morte flebiles dies ducunt P¹ ¹⁷ sepultura Troili] xxi bello A ¹⁸ et Menonis *add.* C ¹⁹ luctu *add.* H ²⁰ et Antilogi] Paridis, et Aiakis. Et nota quod Achilles habuit tria nomina, ut infra scribuntur P² *om.* H ²¹ Archilogi, Nestoris filii, interfectorum in templo Apollinis per Paridem A ²² regia A regnum P² ²³ Palestena P¹ ²⁴ dolet Helena *om.* P¹
²⁵ *om.* P¹

Troili in preciosissima sepultura constituit sepeliri, necnon et corpus regis Menonis fecit precioso sepulchro recondi.¹

Regina uero Heccuba, de morte filiorum suorum nimium anxiosa, *multiplices uias exquirat per quas posset de eorum interfectore finaliter uindicari, ut tyrannum Achillem, qui sic non horruit in filios suos inseuire, morti tradere potuisset.² Demum accersito³ ad⁴ se Paride, secreto ipsum⁵ alloquitur et in multa lacrimarum affluentia dixit⁶ illi:⁷ "Karissime fili, tu nosti qualiter ille infelix Achilles fratres tuos, karissimos natos meos, proditorie morti tradiderit, orbando me miseram⁸ genitricem Hectore et Troilo, qui soli vna tecum erant⁹ integrum solacium uite mee. Propter quod dignum esset et iustum quod, sicut ipse proditorie orbat parentes interficiendo filios alienos, sic et ipse proditorie interfectus penam similem paciatur. Hic enim infelix Achilles fecit sepius me requiri de Polixena filia mea tradenda sibi legitimam in uxorem, quem¹⁰ dum de ea sibi tradenda¹¹ in spe certa posuerim, propono ad eum nuncium destinare ut ad me in templum¹² Apollinis¹³ mecum ueniat locuturus, ubi uolo quod¹⁴ tu, fili,¹⁵ cum¹⁶ fideli nostrorum militum comitiua secreto debeas¹⁷ latere,¹⁸ et eo ueniente ibidem, uobis irruentibus in eundem, euadere non ualeat manus uestras quin interficiatur ibidem."

Quod Paris, pias matris motus ad lacrimas, matri similiter lacrimando deuote¹⁹ concessit. Factumque est quod Paris, iuxta condictum²⁰ matris, cum²¹ xxi sibi fidelibus et nimium animosis in templo Appollinis latenter occubuit. Et statim, misso per Hecubam nuncio ad Achillem, infelix Achilles amoris inconsulto²² calore deceptus, qui ualde sapientibus sensum aufert, vna cum Antilogo,²³ Nestoris filio, ad Appollinis templum accessit. Quibus ibi peruenientibus, Paris cum eius fidelibus ab eorum latibulis exeuntibus extractis ensibus irruit²⁴ in Achillem. Achilles uero excepto ense tunc erat inermis. Contra quem Paris tria iacula in suorum brachiorum uirtute uibrauit, cum²⁵ quibus letaliter percussit eundem, aliis suis militibus insurgentibus contra eum. Achilles autem, extracto ense et suo pallio in suo brachio inuoluto, irruens in irruentes in eum vii interfecit ex eis. Sed demum²⁶ Achilles et Antilogus²⁷ mortui²⁸ sunt²⁹ in eodem templo Appollinis, a Paride nequiter interfecti.³⁰

Heccuba requests
*f. 101^r

Paris to lie in wait for Achilles in the temple of Appollo, whither she will summon him, so that Paris may slay him.

Paris with twenty companions hides in the temple of Appollo and slays Achilles and Antilogus.

¹ tradi P¹ ² posset P¹ ³ accesso A ⁴ ad se om. P¹ ⁵ eum P¹ ⁶ dicit P²
⁷ Qualiter Heccuba cum Paride mortem tractauit Achillis add. P¹ ⁸ miserrimam P¹
⁹ om. P¹ ¹⁰ et P¹ ¹¹ eum add. P¹ ¹² templo AP²S¹ ¹³ Ueneris P¹
¹⁴ ut P² ¹⁵ mi add. CP¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ te add. AH ¹⁸ Et S¹ delatere P¹P² ¹⁹ om. P¹
²⁰ dictum CP¹ ²¹ om. P¹ ²² inconsumpti C inconsulti P¹ ²³ Et S¹ Antilogus (in text. Antilocus) B (v. 22145) Archilogo AH Antiocho C ²⁴ Et S¹ irruunt CP¹ ²⁵ om. CP¹ ²⁶ et add. P¹ ²⁷ Archilogus AH Anthiochus C Arthilogus P¹ ²⁸ mortui sunt] ambo fuerunt C ²⁹ et add. P¹ ³⁰ interfectus P¹

Paris uero corpus Achillis iubet et Antilogi¹ coruis et canibus exhiberi, sed precibus² et³ monitu Helene a templo tantum Appollinis eiecti sunt in platea,⁴ ut ob omnibus Troyanis⁵ uidere uolentibus possent⁶ liquide⁷ intueri.

Priamus restores the bodies of Achilles and Antilogus to the *f. 101^v

Greci, who erect a sepulchre for Achilles in Troia.

Gaudent itaque Troyani de morte Achillis, inter se mutuo conferentes quod de Grecis non poterant⁸ amodo aliquatenus dubitare.⁹ Agamenon uero rex ad regem Priamum nuncios suos mittit ut Grecis iubeat exhiberi * corpus Achillis et Nestori¹⁰ corpus¹¹ Antilogi¹² in triste solamen¹³ sui patris inmodice condolentis. Concessit Priamus et Greci ad eorum castra transducunt amborum corpora mortuorum. De morte itaque Achillis planctus fit maximus inter Grecos, qui putant et conferunt inter se amodo eis de capiendo¹⁴ ciuitatem nullam superesse fiduciam Achille sublato. Ibique Achilli constituunt magni precii sepulturam, rogantes regem Priamum ut sepulturam Achillis in ciuitate Troye locari permittat, qui in introitu porte Tymbree¹⁵ sepulturam ipsam hedificari concessit. Eius autem sepulture preciosam formam¹⁶ et modum describere superfluum uisum est.

The Greci in council vote to continue the war in spite of Achilles' death.

Agamenon uero rex post hec reges Grecorum et principes ad colloquium conuocari mandauit. Quibus uenientibus¹⁷ et in eius¹⁸ presencia constitutis, Agamenon illis¹⁹ in²⁰ suo²¹ sermone significat qualiter pro²² morte Achillis maior pars exercitus uidetur nimium de (h)ortari. Querit ergo quid sit melius eligendum, an a bello desistere, an adhuc in bello ipso persistere uiribus cumulatis, an ad propria remeare. Audiencium autem iudicium in diuersa uota diuiditur; alii²³ bellum probant, alii reditum gratum dicunt. Demum omnes eorum²⁴ in vnam²⁵ sententiam concurrentes bello insistere approbant et (h)ortantur, dicentes, etsi Achilles eis defecerit, non eis²⁶ deficient uera promissa deorum quin contra Troyanos Greci non gaudeant optata uictoria et ciuitatem Troye funditus non euertant.

At Ajax's proposal the Greci choose Menelaus to go to King

Ayax tamen in medio regum assurgens regibus persuasit ut, etsi²⁷ Achilles de medio sit sublatus, mittatur pro eius filio, qui apud regem Licomedem auum suum in armis iuuenilibus educatur, cum ipse pro certo didicerit Grecos sine eo contra Troyanos non posse uictoriam

¹ Archilogi AH Anthioci (et alibi) C Arthilogi P¹ ² Et S¹ commotus add. CP¹ ³ Et S¹ ac AH et monitu om. CP¹ ⁴ Et S¹ plateam P¹ ⁵ Et S¹ eos add. CP² ⁶ possint P¹ ⁷ Et S¹ liquido HP² libere P¹ ⁸ poterunt P¹ ⁹ De sepultura Achillis add. C ¹⁰ Nestoris AHP² Nestoris filii S¹ ¹¹ ac A om. H ¹² Archilogi AHP¹ ¹³ ipsius add. P¹P² ¹⁴ Et S¹ cupiendo A capienda C accipiendo P¹ ¹⁵ Cybree A Fimbree C Thimbree P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ conuenientibus P² ¹⁸ Et S¹ sui C sua P¹ om. A ¹⁹ Et S¹ om. ACH ²⁰ om. P¹ ²¹ sui C ²² pro morte] propter mortem C per mortem P¹ ²³ ad add. P¹ alii . . . dicunt om. A ²⁴ libenter C libiter add. P¹ ²⁵ unam sententiam] vna sententia P¹ ²⁶ enim CP¹ ²⁷ Et S¹ si ACH

obtineret. Greci itaque, huius audito consilio, fauent omnes, regem Menelaum eligunt ut pro filio Achillis, qui Nephtholomus¹ uocabatur, ad regem se conferat Licomedem.²

Tempus erat quod³ iam sol in tantum sub zodiaci circulo celesti⁴ maturauerat⁵ cursum suum quod eo anno intrauerat signum Cancri, in quo secundum diuinam dispositionem astrorum celebratur solsticium estiuale. Tunc enim sunt dies maiores in anno. Xv^o igitur die mensis Iunii, tunc cum dies sunt in anno maiores, ut dictum est, xxum et⁶ letale bellum Troiani⁷ et Greci simul⁸ instituunt,⁹ et ambobus exercitibus¹⁰ simul iunctis, bellum asperissimum committitur inter eos. Tunc Ajax quodam stimulo fatuitatis abstractus,¹¹ capite disco (o)perto, inermis bellum ingreditur, solum ensem portat in manu, s[ic]uti etiam subsidio destitutus. Ceteri uero principes Grecorum, Dyomedes, Menesteus,¹² Menelaus,¹³ Ulixes,¹⁴ et Agamenon, aciebus eorum bene dispositis, usque ad passum perueniunt Trojanorum. Rex¹⁵ uero Priamus,¹⁶ ordinatis sagaciter suis turmis et cuneis, exire contra Grecos ad bellum statuit et mandauit. Sed O quanto terrore concutitur Trojanorum gens cum uidet se¹⁷ bellum ingredi sine ductu fortissimi Hectoris, sapientis Deyfebi, et Troili nimium animosi! Sed quia necesse est ut Troyani uitas tueantur¹⁸ eorum, suas in belli discrimine uitas ponunt. Paris uero¹⁹ ob defectum fratrum suorum exiuit ad bellum in multitudine lacrimarum sub eius casside defluencium latentibus riuulis et inperceptibili murmure sociorum. Deinde Pollidamas, rex Philimenis, rex Esdras,²⁰ et Heneas cursu celeri contra Grecos prelio se inmiscent. Paris autem cum acie sua de gente Persarum cum eorum arcubus et sagittis multos Grecos²¹ uulnerant²² et²³ multos occidunt. Dyomedes autem in regem Philimenem²⁴ irruit, cui potenter ipse rex resistit. Verum Paffagonienses,²⁵ uasalli regis ipsius, multos ex Grecis interficiunt, uulnerant, et prosternunt, sic quod Dyomedes et Greci sustinere eorum impetum non ualentes retrocedere magno terre spacio sunt coacti.

Menesteus itaque, Athenarum dux, irruit in Pollidamam, sic eum hasta sua potenter impellens quod ipsum prostrauit ab equo. Et

Licomedes to
fetch Neptolomus.

The twentieth
battle commences.
Paris, assisted by
his Persian arch-
ers, and the Paf-
fagonii kill many
Greci.

*f. 102^r

Phylimenis res-
cues Polidamas
from Menesteus.

¹ Nephtholonus P¹ ² De vigesimo bello et de morte Paridis et Aiakis add. C Capitulum in
quo 20 bellum committitur add. H De morte Paridis et Aiakis, qui se mutuo peremerunt add.
P¹ ³ quo CP¹ ⁴ celestial N om. CP¹S¹ ⁵ mutauerat P¹ ⁶ om. CH ⁷ om. P¹
⁸ insimul CP¹ ⁹ instituunt . . . simul om. P² ¹⁰ exercitibus simul om. A ¹¹ as-
trictus P¹S¹ ¹² om. P² ¹³ Et S¹ Menelaus B (v. 22620) om. AP¹ ¹⁴ Et S¹ Ulixes B (v.
22620) om. AHP² ¹⁵ Rex uero transp. P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ ad add. AC ¹⁸ tueatur P¹
tuentur P² ¹⁹ om. P¹ ²⁰ Exdras CP¹ ²¹ Grecorum HP²S¹ ²² uulnerat P² ²³ Et
S¹ om. PP² ²⁴ Philimenis P² ²⁵ Paphagonienses AH Pafagonois (in text. Paffagonies)
B (v. 22701, nota) Pafagonenses C Paffagones P²

ipsum uiriliter impetit ense nudo, duris ictibus ipsum¹ affligit,² ipsum conatur occidere, quod fecisset nisi rex³ Philimenis potencia et⁴ succursu⁵ ipsum⁶ a manibus Menestei liberasset.⁷

Though mortally wounded by Paris, Ajax cuts the jaws of the latter asunder and parts them from his head to separate him from his unjust love of Helena.

Item Paris multos ex⁸ Grecis uulnerat et⁹ multos¹⁰ occidit ex eis.¹¹ Tunc¹² ille Ajax in gentem Paridis irruit ense suo.¹³ De quo quoddam mirabile dici potest: cum tunc tot Troyanorum interfecisset inermis in bello,¹⁴ ab omni uulnere euaserat¹⁵ iam illesus. Verum cum ad gentem Paridis¹⁶ peruenit, ense nudo dissiluit¹⁷ inter Persas,¹⁸ infinitos interfecit¹⁹ ex eis, sic quod omnes fugiunt ante eum. Verum Paris hoc²⁰ sustinere non ualens tenso fortissimo arcu suo in Aiaceum quandam sagittam uenenatam emisit, cum qua letaliter ipsum inter splen²¹ percussit et costas,²² sic²³ quod²⁴ Ajax bene persensit quod erat ex eo uulnere infallibiliter moriturus. Ante ergo quam moriendo deficiat,²⁵ querit Paridem inter turmas, Paridem inuenit, et se coniungit²⁶ eidem, et²⁷ dixit ei:²⁸ "Paris, Paris, tu me in ictu sagitte tue crudeliter peremisti, sed antequam mortuus descendam ad inferos, tu eris michi preuius et precursor. Necesse enim est ut ab iniusto²⁹ amore Helene, pro qua sunt tot nobiles interempti,³⁰ illico separeris." Et statim ense suo³¹ sic ipsum letaliter percussit in facie quod maxillas eius geminas diuisit in partes et a cerebro separauit. Et confestim cecidit mortuus inter pedes equorum. Et Ajax non longe progressus mortuus expirauit.

The Troiani car-

*f. 102^v

ry Paris' body to the city. Next night the Greci advance nearer Troia and the Troiani place guards about the walls.

Troyani uero uidentes Paridem mortuum corpus eius cum multo labore re^{*}cuperant et ad ciuitatem cum multarum effusione inferunt lacrimarum. Sed Dyomedes et Menesteus cum multitudine Grecorum insistencium contra Troyanos eos dare terga compellunt, cum iam sol quasi³² declinasset ad noctem, et cum personarum discrimine intrant in³³ urbem et in firmis clausuris et seris portas corroborant ciuitatis. Agamenon uero, adueniente nocte, non multum longe a ciuitate sed ualde prope obsidionem statuit esse firmandam, institutis tentoriis et pampilionibus circumquaque. Troyani uero etsi inmensam altitudinem ciuitatis haberent, tamen circa muros adhibuerunt custodes qui in continua custodia essent cum illis.

Paris' body is

Eadem uero nocte corpore Paridis in regiam³⁴ patris sui in mul-

¹ eum AHS¹ ² infligit AHS¹ ³ regis AHP²S¹ Greci P¹ om. C ⁴ in A ⁵ succursus CP¹S¹ ⁶ om. P¹ ⁷ liberassent C ⁸ ex Grecis om. AH ⁹ om. CP¹
¹⁰ multosque C om. AH ¹¹ Grecis AH ¹² Et S¹ cum AHP² ¹³ Et S¹ solo ACP²
¹⁴ Et S¹ et add. CP¹P² ¹⁵ Et S¹ inuaserat A euaxisset C euaserit P¹ ¹⁶ iam add. P¹
¹⁷ dissilit AP² dissiliit HS¹ ¹⁸ Persos P¹P² ¹⁹ interemit C interfecit P²S¹ ²⁰ hec P¹
²¹ splenem C ²² costam AH ²³ sed P¹ ²⁴ quia P¹ ²⁵ deficeret CP¹ ²⁶ iungit P¹
²⁷ et dixit] Et S¹ dicens ACH ²⁸ illi AH ²⁹ isto CP¹ ³⁰ interfecti HS¹ ³¹ nudo CS¹ ³² om. P¹ ³³ om. CP¹ ³⁴ Et S¹ regia AP²

tarum lacrimarum effusione deducto, planctus fit maximus inter ciues, qui amodo omnis desperationis uiam sibi estimant patenter apertam, ex quo omnes regis filii, a quibus defensionis eorum spes tota pendebat, defecerunt interfecti. Nunquid ipsius regis patris et multo forcius infelicis Heccube matris sue necnon et sororum suarum et multo¹ forcius longe² Helene dolores et lamenta facile³ esset⁴ explicari posse⁵ sermone, et⁶ specialiter ipsius Helene, que fere mortua plus quam uiginti uicibus nocte illa a corpore Paridis fuit abstracta, cupiens mori cum mortuo et amplius uiuere non affectans? Cuius uerba lamentacionis, etsi contineant multorum dolorum angustias et que possent hominem ualde impium ad pietatis dulcedinem lacescere⁷ et⁸ ad dolentis compassionis affectum,⁹ hic tamen ea describere in magnitudine operis fuit obmissum. Adeo quod rex Priamus et Heccuba in tantum sunt in anxietatis Helene excedenti dolore mirati quod, quasi dolorum eorum priorum obliti, dolores eorum a doloribus Helene anxiosa fomenta trahebant. Et cum uiderint¹⁰ Helenam ob mortem Paridis tantis doloribus cruciari, ipsam caram¹¹ de¹² cetero plus quam filiam habuerunt. Quid ultra? Paratur¹³ Paridi in templo Iunonis¹⁴ preciosa nimium sepultura, cuius forma¹⁵ et serie¹⁶ in narrandi¹⁷ modo¹⁸ postpositis.¹⁹ Corpus Paridis in ea reconditum extitit et humatum.

[Incipit²⁰ liber²¹ xxviii²² de²³ aduentu²⁴ Panthasilee, regine²⁵ Amazonum.]

Duobus mensibus integraliter euolutis, rex Priamus portas ciuitatis noluit aperiri. Quare Troyanis existentibus clausis portis²⁶ ad nichil aliud uacauerunt nisi ad continuos gemitus et lamenta. Agamenon uero regem Priamum interim multociens per nuncios requisiiuit ut ad bellum gentem suam exire mandaret. Quod rex Priamus omnino negauit, timens suppreum excidium gentis sue, et eo amplius quod rex Priamus indubita²⁷ bilem spem habebat de quodam succursu infallibiliter²⁸ obtinendo ab Amazonum²⁹ regina, que

brought into the palace. His family and especially Helena mourn. An elaborate sepulchre is built in the temple of Juno.

Priamus refuses to send the Trojans to battle, awaiting aid from the queen of the Amazones. These are women warriors dwelling *f. 103^r in the east. Near

¹ non minus C ² om. CP¹ ³ difficile AH facili CP¹ non praem. S¹ ⁴ Et S¹ possent CP¹ essent HP² ⁵ om. CP¹ ⁶ om. P¹ ⁷ Et S¹ lacescere A lacescere P¹ ⁸ om. CP¹ ⁹ effectus CP¹ effectum P² ducere add. S¹ ¹⁰ uiderunt AP² viderent CS¹ videbant H ¹¹ Helenam P¹ ¹² de cetero om. CP¹ ¹³ parantur P¹ ¹⁴ Iouis CP² ¹⁵ forma . . . serie] formam et seriem C ¹⁶ series sunt S¹ ¹⁷ Et S¹ narrando CP¹ ¹⁸ et forma add. C ¹⁹ postposita CP² postposito P¹ postposite S¹ ²⁰ om. ACH ²¹ liber xxviii²² om. C ²³ vicesimusseptimus A 26us H ²⁴ xxi et xxiio bellis ac add. A 21o bello et add. H ²⁵ aduentu . . . Amazonum] regina Amazonum Panthasilea veniente H Troyanis circa gemitus uacantibus et lamenta et Penthesilee aduentu P¹ morte Pentasilee regine Amazonum P² ²⁶ regine Amazonum] quam Pirrus, filius Achillis, interfecit A ²⁷ om. CP¹ ²⁸ om. P¹ ²⁹ Amagonum A

is an island inhabited by men, whither during three months of the year they repair for cohabitation. If the child is a girl, she is retained; if a boy, he is, after three years, sent to the island. Penthesilea, their queen, comes to aid Priamus because of friendship for Hector.

iam accinxerat se ad iter. Erat enim¹ in partibus orientalibus tunc quedam prouincia que Amazonum² dicebatur, in qua sole femine sine masculis habitabant. Quarum adolescentium feminarum cura potissima illa erat armis bellicis insudare et bella committere, vnde strennuitatis famam et bellandi gloriam sibi querere potuissent. In facie uero ipsius prouincie erat quedam magna insula ualde fertilis³ et amena, in⁴ qua soli masculi continua habitacione degebant. Erat enim⁵ mos feminarum ipsarum tribus mensibus anni, scilicet Aprilis, Maii, et Iunii, ad predictam insulam se⁶ transferre⁷ et cum masculis ipsius insule commorari. Propter quod multe inpregnabantur ex eis et pregnantibus ad propria remeabant. Partu tamen edito, si continebat filiam nasci, eam secum in prouincia detinebant; si masculum, factum⁸ triennio maiorem ad ipsam insulam trans mittebant. Huius autem prouincie erat⁹ tunc regina quedam uirgo nobilis et nimium bellicosa Penthesilea¹⁰ nomine, que Hectorem sibi nimium¹¹ astrinxerat in amicum propter sue strennuitatis nimiam probitatem. Sed audito quod Greci contra regem Priamum in magno exercitu ueniebant, ipsa in auxilio regis Priami cum mille puellis in¹² multa strennuitate pugnantibus apud Troyam ob amorem Hectoris se contulit pugnaturam.

Penthesilea is grieved at Hector's death. Priamus opens the gate Dardanides that she and her women may go with the Troians to battle.

Propter quod in ciuitatem Troye cum suarum comitiua puellarum intrauit, ignara tamen Hectorem mortuum extitisse. De cuius morte postquam sibi innotuit, facta est nimium anxiosa et pluribus diebus uacauit in lacrimis. Demum regem Priamum affectuosis est sermonibus allocuta, requirens eum ut sequenti die, omnibus suis paratis ad bellum, vnam ex portis ciuitatis iubeat aperiri. Nam et ipsa cum puellis suis intendit congregari contra Grecos ad bellum, ut Greci proinde ualeant experiri quid in bello ualeant dextere puellarum.¹³ Ad iussum igitur regis Priami rex Philimenis cum Paffagoniis,¹⁴ Heneas, Pollidamas, et ceteri cum aciebus eorum, et Penthesilea¹⁵ cum suis puellis per portam Dardanidem, quam rex Priamus aperiri mandauit, egrediuntur¹⁶ ad bellum.

Penthesilea unhorses Menelaus, causes Diomedes and his horse to totter, unhorses

Contra quos¹⁷ Greci¹⁸ uiriliter occurrentes eos potenter recipiunt in ictibus lancearum. Durum ergo prelium committitur inter utrosque. Propter quod Menelaus¹⁹ irrui in Penthesileam. Sed Penthesilea sic potenter impulit Menelaum²⁰ quod ipsum ab equo

¹ et *add.* AHS¹ ² Amagonum A Amazonia H ³ fortis AHS¹ ⁴ *om.* P²

⁵ autem P¹ ⁶ *om.* P¹P²S¹ ⁷ transfretare S¹ ⁸ factum . . . maiorem] facto . . . maiori AP¹ facto . . . maiorem HS¹ ⁹ Et S¹ et *add.* AH etiam *add.* P² ¹⁰ Panthasilea AH Penteselea C Pentasilea P² ¹¹ Et S¹ uiuum AH ¹² cum AS¹ *om.* P² ¹³ De bello Panthasilee regine contra Grecos *add.* C ¹⁴ Paffagoncis B (v. 23489) ¹⁵ Panthasilea (et alibi) AH Penteselea C Pentasilea (et alibi) P² ¹⁶ *om.* P¹ ¹⁷ *om.* P¹ ¹⁸ Grecos P¹ ¹⁹ Et S¹O Menelau josta la bele B (v. 23625) Menesteus CP¹ ²⁰ Menesteum CP¹

deiecit. Equum ipsum ab eo aufert et puellis suis assignauit. Dyomedes autem¹ Penthesileam² in cursu equi sui et in ictu lancee sue uiolenter agreditur.³ Illum⁴ Panthasilea⁵ excipit⁶ uirtuose. Ambo in lancearum ictibus se inpellunt sed Penthesilea firma⁷ suo stetit in equo. Dyomedes uero ad impellentis ictum totus est nutare coactus; similiter et equus ipsius.⁸ Penthesilea itaque a collo Dyomedis scutum uiolenter extirpat et vni puellarum suarum illud assignat. Thelamon itaque tollerare non ualens que per Penthesileam committebantur⁹ in bello contra eam¹⁰ equum suum coegit in cursum. Sed Penthesilea uiriliter illum¹¹ excipiens¹² ipsum ab equo prostrauit in terram, et irruens * inter Grecos ipsos acriter debellabat.¹³ Quare Greci breui hora cognoscunt Penthesilee potenciam et uirtutem. Que in ictibus ensis sui sic¹⁴ Thelamonem potenter inuasit¹⁵ quod¹⁶ adiutorio Philimenis¹⁷ cepit eum¹⁸ et captum¹⁹ mittere intendit in²⁰ urbem. Quod postquam uidit Dyomedes, multa ira commotus, in detinentes Thelamonem se ingerit animose, sic quod ipsum ab eorum manibus liberauit.

Tunc Penthesilea contra suas puellas exclamans ipsas coegit in vnum, et faciens²¹ impetum contra Grecos²² sic²³ uiriliter insistit contra ipsos quod eos²⁴ necessario coegit in fugam, fugientes a facie puellarum, que incredibiliter premunt eos. Penthesilea²⁵ autem occidendo Grecos ipsos insequitur²⁶ fugientes, qui usque ad litus maris fugiendo²⁷ perueniunt. Ibi omnes Greci finaliter defecissent nisi fuisset ille inclitus Dyomedes, qui mirabilem iniecit²⁸ resistenciam contra eas.²⁹ Et³⁰ tamdiu preliatum est ibi donec superueniente nocte ab ipso prelio fuit cessatum. Tunc Penthesilea³¹ cum puellis suis, que tam miraculose se gesserant³² debellando,³³ et rex Philimenis cum Paffagoniis suis se in urbem Troye commode receperunt. Ibi rex Priamus Penthesilee de commissis ab ea affectuosas grates exhibuit, munera multa et enxenia sibi fecit, omnia sua sibi liberaliter offerendo, cum per eam rex Priamus credat a suis doloribus respirare.³⁴

Sequentibus autem diebus plurimis³⁵ continue fuit bellatum donec Menelaus infra duos menses iuit³⁶ et rediit a Licomede rege, qui

and captures Thelamon, and starts to bear him to the city when Diomedes intervenes.

*f. 103^v

Penthesilea drives the Greci to the coast. They would have suffered final defeat save for Diomedes. Penthesilea returns to Troia at night and receives thanks and presents from Priamus.

Menelaus returns from the court of

¹ om. P¹ ² Penthesileam C om. P² ³ ipsam add. P¹ ⁴ Quem AC Ipsum HS¹ ⁵ ipsa C om. P¹ ⁶ accipit A ⁷ firmo AHS¹ ⁸ Et S¹ suus A eius CP¹ ⁹ committebatur C committuntur P¹ ¹⁰ impetuose add. CP¹ ¹¹ Et S¹ ipsum AH eum C ¹² accipiens A impellens C ¹³ debellat P¹ S¹ debellauit P² ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ inuadit AP¹ ¹⁶ cum A ut cum H quem P¹ ¹⁷ Filimeni C ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ eum add. P¹ ²⁰ ad P¹ ²¹ faciens impetum] facto impetu P¹ ²² Et S¹ eos AHP¹ ²³ sic . . . quod om. CP¹ ²⁴ ipsos P¹ ²⁵ Panthaselea C ²⁶ nequiter AH ²⁷ fugientes P¹ ²⁸ Et S¹ fecit CP¹ reiecit H ²⁹ Et S¹ eos AHP² ipsas C ³⁰ om. AH ³¹ Panthaselea C ³² gesserat P² S¹ in add. CP¹ ³³ bellando CP¹ ³⁴ expirare C De Pirri aduentu cui Greci decus milicie tradiderunt add. P¹ ³⁵ pluribus CP¹ ³⁶ iuit et om. P¹

Licomedes with Neptolomus. Neptolomus assumes command of the Myrmidones, is knighted, and receives his father's possessions.

Phylimenis rescues Polidamas from Pirrus but is attacked and captured by Pirrus.

*f. 104^r

Penthesilea and her women work havoc among the Myrmidones. Pirrus, releasing Phylimenis, comes to their rescue, chiding them for allowing themselves to be killed by women.

Neptholomum filium Achillis, qui etiam Pirrus alio nomine (cum esset binomius¹) uocabatur,² in exercitum Grecorum adduxit.³ Quem reges Grecorum et ceteri in honore maximo receperunt et Mirmidones in eorum dominum, de cuius aduentu letantes nimium facti sunt. Greci igitur statim Neptholomo decus milicie tradiderunt, quem Thelamonius Ajax ensis cingulo decorauit, uerbotenus addens illi ut eo signo⁴ honore milicie decoretur quod ad uindictam necis quondam incliti sui patris uirtuosus assurgat. Cui duo de Grecorum principibus propriis manibus deposuerunt calcaria deaurata. Et Agamenon rex omnia arma patris sui, tentoria, et res alias sibi protinus assignauit.⁵ De cuius milicia Greci letantes⁶ duxerunt plures sollempniter dies festos.⁷

Interim dies belli superuenit. Utriusque partis acies ordinantur, ad bellum exeunt, et durum prelium committitur inter eos. Tunc Pirrus⁸ in paternis armis bellum ingreditur, in Pollidamam irruit, et inpetendo eum in ictibus ensis sui ipsum⁹ morti tradere prorsus intendit. Sed rex¹⁰ Philimenis¹¹ in¹² potencia gentis sue uiriliter¹³ ei *succurrit. Quare Pirrus offendendi¹⁴ eum tunc¹⁵ non habuit potestatem. Pirrus itaque,¹⁶ eo¹⁷ dimisso, Philimenem¹⁸ aggreditur,¹⁹ ipsum prostrauit ab equo, et ut ipsum intercipiat uires addit. Pafagonienses²⁰ autem se morti subiciunt manifeste pro eorum domino liberando, sed Mirmidones non permittunt. Polidamas²¹ uero cum²² Troyanis²³ occurrit, recuperare Philimenem²⁴ potenter intendens, sed minime potuit propter resistenciam partis aduersae.

Interim Penthesilea cum suis puellis ad²⁵ bellum aduenit insignis armorum candidis sicut niue,²⁶ in Mirmidones se ingessit, eos uulnerat, et prosternit ab equis. Verum Thelamonius Ajax Penthesileam aggreditur, ipsam ab equo deiecit. Sed illa animose consurgens Thelamonium pedes inuadit. Quem sic percussit grauiter ense nudo quod Thelamonius preceps peruenit in terram, in plantis suarum manuum terram attingens. Puellae uero Penthesileam earum dominam equum ascendere faciunt in multa uirtute bellandi. Quae, sibi postquam innotuit quod Philimenis a Mirmidonibus captus erat,

¹ Et S¹ binomius A binimius P² ² secum ducens add. P² ³ aduenit AP¹P²S¹
aducit H ⁴ et C in P¹ ⁵ consignauit CP¹ ⁶ letantur AH ⁷ De bellis factis
inter Panthasileam et Pirrum add. C ⁸ Pyrrus A ⁹ om. P¹ ¹⁰ regis A om. C
¹¹ auxilio add. A ¹² in . . . Pirrus om. AH ¹³ uelociter CP²S¹ ¹⁴ offendendi . . .
Pirrus om. CP¹ ¹⁵ om. A ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ ei P¹ ¹⁸ Philimenim P¹ ¹⁹ et add.
P¹ ²⁰ Pafagoneis (in text. Paflagonies) B (v. 23935) Pafagonenses C Paffogonienses
P¹ Paffagonenses P² ²¹ Thelamon P¹P²S¹ uel Telamonius add. C Polidamas . . . aduersae
Telamone s'incontra con li Troiani, li quali intendeuano di ricouerare Filemene, ma niente
poterono, per la grande resistenza dell' auuersa parte N ²² om. ACP¹P²S¹ ²³ Throyanis
P¹ ²⁴ Philemenium P¹ ²⁵ ad bellum om. CP¹ ²⁶ niues CP¹

statim cum puellis suis¹ contra Mirmidones properat animose. Quos in ore gladii uulnerat et occidit, sic quod per eam Mirmidones retrocedere sunt coacti. Pirrus itaque, uidens Mirmidonum suorum excidium,² Philymenem³ quem ceperat⁴ absque lesione dimittit,⁵ exclamans fortiter contra suos, quibus⁶ tunc dixit sic: "Nonne uereri debetis quod sic turpiter interficiamini⁷ a manibus⁸ mulierum? Anhelate ergo mecum ut eas subito in ore gladii morti tradamus."

Penthesilea uero Pirri minas audiuit, verum de eis aliquatenus non curauit. Et dum ad Pirrum propinquius⁹ accessisset ita quod Pirrus liquide¹⁰ poterat intelligere uerba eius, Penthesilea mortem Hectoris in uerbis suis sibi¹¹ multum inproperat¹² proditorie¹³ ab eius patre commissam, "ad cuius uindictam non solum mulieres habiles¹⁴ ad pugnandum uerum¹⁵ totus mundus deberet assurgere, et nos quas mulieres asserunt esse — Greci subito sencient letaliter ictus nostros."

Pirrus uero ad hec uerba in multam¹⁶ iram exarsit, propter quod contra Penthesileam coegit uelociter equum suum. Quem dum Penthesilea persensit, in cursu sui equi uelociter¹⁷ obuiam uenit illi, et ictibus lancearum ambo inuicem se impellunt. Pirrus in Penthesileam lanceam suam fregit sed eam ab equi sui sessione non potuit remouere. Penthesilea tamen sic Pirrum impulit¹⁸ grauiter¹⁹ hasta sua quod ipsum ab equo prostrauit in terram. Pirrus autem celer a terra consurgens in Penthesileam se ingerit ense nudo, eam petens et repetens in pluribus ictibus ensis sui. Contra quem Penthesilea plures ictus in sui furore mucronis non minori relazione retorsit. Sed Mirmidones Pirrum eorum dominum in uirtute bellandi ascendere faciunt equum suum.

Tunc Agamenon * in maxima militum comitiua, Dyomedes cum acie sua, Athenarum dux cum multitudine pugnatorum, et alii reges et duces Grecorum cum aciebus eorum ueniunt in conflictum.²⁰ Rex Philimenis uero a Pirri manibus liberatus Penthesilee multiplices²¹ grates exhibuit, asserens sibi uitam eius beneficio conseruatam. Tunc gentem suam coegit in vnum et Penthesilea similiter suas puellas. Pollidamas autem, qui post deieccionem suam ab equo cum multo labore a pedibus equorum euasit, in maxima multitudine

Penthesilea retorts by reproaching Pirrus with Achilles' treachery in killing Hector.

Penthesilea unhorses Pirrus. They exchange blows.

*f. 104^v

Pirrus kills Glaucus, the brother of Polidamas, and the latter slays many Greci. Polidamas and Penthesilea rout the Greci. At length the latter

¹ om. P¹ ² om. P¹ ³ Philimenium (et alibi) P¹ ⁴ a manibus add. P¹ om. H
⁵ dimitti P¹ ⁶ om. P¹ ⁷ estis intercepti C interficiamini H ⁸ manibus mulierum] mulieribus CP¹ ⁹ propinquius accessisset] propinquasset C ¹⁰ Et S¹ liquida P¹ P² om. A ¹¹ om. CP¹ ¹² et add. P¹ ¹³ prodicionem P¹ ¹⁴ habiles . . . pugnandum] humiles H ¹⁵ etiam add. HP¹ ¹⁶ nimiam C ¹⁷ felociter MS. ¹⁸ impulsit P¹
¹⁹ Et S¹ om. ACH ²⁰ conflictu P¹ ²¹ multas P¹

recover through the resistance of Pirrus, Thelamoni-
nius, and Diomedes. For a
month there had been incessant
fighting.

armatorum¹ ad bellum accessit; sic Heneas, sic² rex Remus. Et am-
bobus exercitibus simul iunctis, bellum letale committitur inter eos.
Pirrus autem contra Troyanos multum insistit sed Penthesilea durius
contra Grecos. Pirrus uero³ in Glauconem,⁴ filium Anthenoris et
fratrem Pollidamas⁵ ex alia matre natum, sic irruit furibunde quod
ipsum in sui ensis ictibus interfecit. Penthesilea itaque Pirrum ag-
greditur. Pirrus eam⁶ potenter excipit.⁷ Ambo in equorum
cursu conueniunt, ambo se sternunt ab equis, sed ambo uiriliter
reascendunt et ambo inuicem preliantur. Et superuenientibus
turmis, ambo sunt inuicem separati. Pollidamas uero de morte
fratris sui factus nimium anxiosus⁸ in uindictam necis sui fratris
crudeliter Grecos premit. Multos ex eis interfecit⁹ et multis uulneri-
bus ledit¹⁰ eos. Vnde factum est quod in uirtute Pollidamas et Pen-
thesilee plurimum insistencium Greci sunt dare terga coacti. Quos
Pollidamas et Penthesilea in ore gladii persequuntur. Quibus Pirrus,
Thelamoni-
nius, et Dyomedes resistentes vnanimiter uirtuose fecerunt
Grecos a fuga cessare, cum iam longo uie spacio aufugissent.¹¹ Et¹²
cum iam dies declinasset ad solis occasum, a prelio fuit cessatum.¹³
Per totum igitur continuum¹⁴ mensem vnum¹⁵ bellum efferbuit¹⁶
inter eos, infra¹⁷ quem plus quam x milia pugnatorum ex utraque
parte finaliter deciderunt¹⁸ et Penthesilea interim multas de suis
puellis amisit.¹⁹

Penthesilea thrusts
her lance into the
body of Pirrus.
The Greci break
the laces of Pen-
thesilea's helmet.
Pirrus severs her
arm and cuts her
body in pieces. He
is borne to his
tent half-dead.

Superuenientibus autem diebus sequentibus post vnus mensis lap-
sum, bellum durius instauratur et ex utroque latere acies conuene-
runt et letale bellum committitur inter eos. Pirrus bellum ingreditur
et Penthesilea similiter ex aduerso. Ambo se letali odio persequun-
tur, ambo in letalis belli furore conueniunt. Pirrus in cursu equi sui
in Penthesileam lanceam suam fregit,²⁰ sed eam ab equi sui sella non
ualuit remouere. Penthesilea tamen tunc Pirrum durius impulit
hasta sua. Quem licet non deiecisset ab equo, fregit tamen suam
lanceam in eundem sic quod ipsum grauiter uulnerauit, trunco sue
lancee in eius persona dimisso. Propter quod clamor fit maximus
et in uindictam eius contra Penthesileam Greci plures insurgunt adeo
quod laqueos cassidis Penthesilee nimia uirtute dirumpunt. Pirrus

¹ pugnatorum *P*¹ ² rex *add. AHS*¹ et *add. P*² ³ Et *S*¹ autem *P*¹ *om. CH* ⁴ Glau-
con *B* (v. 24213) Glamaconem *A* Glautonem *C* Glanconem *H* Glauconem *P*² ⁵ Polli-
dame *C* ⁶ eundem *AH* ⁷ accipit *A* ⁸ anxius *P*¹*P*² ⁹ interfecit *AHS*¹
¹⁰ premit *P*¹ ¹¹ affugissent *ACP*¹*P*² effugissent *S*¹ ¹² Et . . . cessatum *om. P*¹
¹³ De morte regina Panthasilee *add. C* ¹⁴ continue *C* ¹⁵ Iunii *C* ¹⁶ efforbuit *A*
efferuit *P*¹ ¹⁷ infra quem] in quo *P*¹ ¹⁸ Et *S*¹ cediderunt *HP*² decesserunt *P*¹
¹⁹ De morte Penthesilee per Pirrum nequiter in ultimo prelio interempte *add. P*¹
²⁰ confregit *P*¹

uero in sue animositatis * furore cum toto trunco quem gestabat in corpore, non considerans quid¹ sibi inde contingeret, Penthesileam aggreditur, cum tunc Penthesilea casside sua careret,² ex uiribus contra eam insurgentium tota quassata. Penthesilea autem cum uidit Pirrum contra se uelociter uenientem, prius credidit illum percutere. Sed Pirrus in³ percuciendo eam uelocius peruenit, et in⁴ uirtute brachiorum suorum cum ense suo sic grauiter eam percussit inter humerum et pennam scuti quod per uiolenciam ictus sui sibi brachium amputauit et ab eius⁵ humeri naturali iunctura⁶ disiunxit. Penthesilea itaque mortua preceps peruenit in terram. Et Pirrus in sue uindictae satisfaccionem totum corpus eius per frustra truncavit. Et ipse ob multam effusionem sui sanguinis ex suo uulnere defluentis se sustinere non ualens in medio bellancium cecidit semiuuius. Quem sui in eius scuto ad sua tentoria detulerunt.

Puelle uero Penthesilee de morte eius⁷ nimium sunt turbate,⁸ mori penitus affectantes. Quare in uindictam necis eius totis animis anhelant. In Mirmidones igitur⁹ irruunt, eorum¹⁰ protectore carentes, infinitos ex ipsis occidunt, et de aliis Grecis tunc morti plus quam ii milia tradiderunt. Sed quid Troyanis profuit tot Grecorum excidium, cum Greci infinita multitudine glomerati in Troyanos irruunt¹¹ et ex eis innumerabiles occiderunt? Scripsit enim Dares quod x milia Trojanorum tunc in furore gladii perierunt. Quare tam reliquie¹² puellarum quam reliquie¹³ Trojanorum qui¹⁴ aufugere¹⁵ potuerunt¹⁶ in ciuitatem se recipiunt, et durissimis¹⁷ repagulis portas in multa clausura confirmant, cum non sit eis uoluntas amodo neque posse ab eis egredi causa belli.

[Incipit¹⁸ liber xxviii¹⁹ de²⁰ prodicione²¹ Troie per²² Eneam et Anthenorem.²³]

Troyani igitur clausis ciuitatis ianuis existentes inclusi multo dolore torquentur, cum amodo eos spes nulla reficiat de succursu aliquo rehabendo de quo eorum in aliquo possent sperare salutem. Ad nichil aliud ergo uacant preter quam ad custodiam ciuitatis fideles ac uirtuosos adhibere custodes per quos ciuitas tueatur.

*f. 105

Penthesilea's women slay many Myrmidones and Greci. But the Troiani are outnumbered and with the Amazones return to Troia and bar the gates.

The Troiani are now on the defensive. They lament Penthesilea and the omission of her burial rites.

¹ quicquid P¹ P² ² uacaret P¹ ³ om. P¹ ⁴ om. P¹ ⁵ om. P¹ ⁶ coniunctura P¹ ⁷ ipsius CP¹ ⁸ cum ea add. P¹ ⁹ ergo P¹ om. C ¹⁰ om. P¹ ¹¹ irruerunt P¹ ¹² relique P¹ om. C ¹³ relique C reliqui P¹ ¹⁴ que C ¹⁵ Et S¹ affugere AP¹ P² a furore C ¹⁶ euadere add. C ¹⁷ diuersissimis P¹ ¹⁸ om. AHP² Incipit . . . Anthenorem om. C ¹⁹ xxviii¹⁹ A ²⁰ tractu add. H tracatu seu add. P² de . . . Anthenorem] qualiter Troyani flebiles dies ducunt P¹ ²¹ prodicionis H ciuitatis add. A ²² nequissimos proditores scilicet add. A per . . . Anthenorem om. P² ²³ Anthenonem et eorum complices H

Sciunt¹ enim² quod imensa altitudo murorum ciuitatis ipsius omnes ab eis³ congressus⁴ exteriores excludit,⁵ et quod per infinita secula sic inclusi possent esse securi si uictualia eis non deficerent ad⁶ sustentacionem eorum. De morte eciam Penthesilee, que sic uiriliter dum potuit eos defendit et tot hostes eorum ipsa morte consumpsit, in anxietate nimia satis dolent, et multo forcius ex eo quod corpus eius habere non possunt ut ei funeraria⁷ debita dolentes exsoluerent que defunctis nobilibus consueuerunt exsolui. Greci uero portas ciuitatis exterius muniunt circumquaque in glomerata multitudine armatorum ne quis ex hiis⁸ qui interius commorantur⁹ libere per eas possit¹⁰ exire.

*f. 105^v

Certain of the Greci would give Penthesilea's body to the dogs. Pirrus favors burial but Diomedes opposes. It is decided to cast her body into a pond near Troia.

Anchises, Eneas, Anthenor, and Polidamas plot to save their lives even at the expense of betraying the city. They plan to persuade Priamus to secure peace by restoring Helena and making amends for the damage done by Paris at Cytharea. It would have been well for Pri-

Corpus * autem¹¹ Penthesilee aliqui ex Grecis decreuerunt dandum canibus ad deuorandum. Pirrus tamen resistit et dixit illud tradendum esse debite sepulture. Sed Dyomedes dixit, cum per Penthesileam tot Grecorum nobiles perierunt, esse sepultura corpus eius indignum. Demum ad hoc deuentum¹² est quod corpus Penthesilee in quodam magno stagno aquarum uicino ciuitati Troye proici deberet.¹³

Trojanis igitur existentibus tantis¹⁴ doloribus anxiosis et inclusis in urbe, Anchises cum eius filio Henea,¹⁵ Anthenor etiam¹⁶ cum eius filio Pollidamas¹⁷ consilium inierunt qualiter uitae eorum possent saluas facere ne perderentur a Grecis, et si aliud facere non possent,¹⁸ prodere¹⁹ ciuitatem. Propter quod statuerunt intra se loqui cum rege Priamo ut ipse rex Grecorum pacem appetat restituendo²⁰ Helenam Menelao et²¹ dampnum datum per Paridem in insula Cytharea²² integraliter sarciendo.

Sed O quam Priamo²³ feliciter successisset, si Greci uellent talem concordiam acceptare! Licet enim²⁴ Priamus tante strennuitatis uiros filios amisisset, tanta fuisset²⁵ dampna perpassus,²⁶ si talis fuisset acceptata concordia, poterat se, uxorem suam Heccubam, eius filiam Polixenam, suos eciam qui supererant filios naturales, ciuitatem Troye, et eius ciues qui tunc erant perpetue²⁷ commendare saluti.²⁸ Quod Priamus fecisse potuit iam est diu tunc cum, Grecorum exer-

¹ sicut AH ² Et S¹ om. ACH ³ eius AH ⁴ Et S¹ congressibus AH gressus CP¹
⁵ excludunt P¹ ⁶ ob CP¹ ⁷ Et S¹ funeralia AH funare P¹ ⁸ eis CP¹
⁹ Et S¹ morabantur AP¹ morantur C ¹⁰ possent A posset H ¹¹ uero CP¹
¹² peruentum C aduentum P² ¹³ mitteretur. De tractatu prodicionis Troie C Qualiter Heneas et Anthenor instigati spiritu dyabolico de prodenda ciuitate Troye consilium inierunt add. P¹ ¹⁴ tantis doloribus] tanti doloris P¹ ¹⁵ et add. P¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ Pollidama C Polidama H ¹⁸ quam add. S¹ ¹⁹ perdere A proderent HS¹ ²⁰ restituendum A restituenda H ²¹ et . . . datum] quondam nudato P¹ ²² Cithare C Citharee P¹ ²³ om. P¹ ²⁴ ipse rex add. C rex add. P¹ ²⁵ Et S¹ fuit AH fuerit P¹P² ²⁶ Et S¹ perpassus AP¹ passus C ²⁷ perpetuo CP¹ ²⁸ om. CP¹

citu apud Thenedon¹ existente, fuit exinde per Agamenonem requisitus. Vnde apud quosdam uulgares in prouerbio dictum² est quod iuueniles tantum³ concordie bone sunt, id⁴ est que fiunt in ipsis principiis, antequam partes sint dampnis, expensis, et laboribus fatigate. Post dampna enim et personarum dispendia quis potest ad concordiam illum pocius declinare qui pocior est in obtinendo de⁵ discordia uoto suo? Sane quis⁶ posset pro certo tenere Grecos uelle tali concordie consentire post tanta eorum dampna, tot eorum nobilibus interfectis, tanta subiisse propterea dispendia et iacturas, et nunc precipue qui in spe manifesta sunt positi eos esse debere de presenti bello uictores, ut⁷ secundum eorum intentum⁸ credant vniuersos Troyanos morti tradere et ciuitatem Troye funditus in ruinam? Quare manifeste conicitur⁹ consilium predictorum ex solo dolo procedere, ut sub ipsius pacis tractatus uelamine habilitatem captent et habeant proditores prodendi ciuitatem eorum, si se alio more saluare non possunt.¹⁰

Cupientibus ergo eis in consilio cepto persistere, Anthenor et Heneas cum Grecis de pace regem Priamum querenda insimul alloquuntur, presente Amphimaco,¹¹ ex suis filiis naturalibus * iuniore, et presentibus multis nobilibus ciuitatis ipsius. Rex uero Priamus, audito¹² quod Anthenor et¹³ Heneas sibi persuadebant¹⁴ de concordia tractanda cum Grecis, statim suo concepit¹⁵ in animo quod non ex fidelitatis zelo aut dileccionis affectu procederet quod¹⁶ ipsi¹⁷ sollicitate suggerebant. Sed post¹⁸ multa ab eo protracta suspiria eis in¹⁹ sua sagacitate respondit, occultando tamen exinde sui animi cogitatum. Dixit enim²⁰ eis se uelle habere consilium per dies aliquos super hoc.²¹ Qui dixerunt: "Si dicis te²² consilium exinde²³ scrutaturum, audias ergo nostrum, et si tibi displicere putaueris, aliorum consilio²⁴ poteris²⁵ adherere."²⁶ Quibus rex sic dixit: "Consilium uestrum non reprobo; audire enim²⁷ illud gratum est michi et ei credere si sit bonum. Sed²⁸ si a bono discrepare uidebitur,²⁹ uobis³⁰ displicere non debet si adherere ualeo meliori."

Tunc surrexit Anthenor et stans dixit hec uerba:³¹ "Domine rex,

amus had he secured peace. But the Greci would have been too confident to grant it. Hence we may judge the proposal was only a blind for betraying the city.

Anthenor and Eneas propose to

*f. 106r

Priamus that he sue for peace. Though reluctant, he consents to hear their arguments.

Anthenor says the

¹ Tenenos *P*² ² dictum est] dici solet *C* dicitur *P*¹ ³ Et *S*¹ tamen *P*¹ *om.* *ACH* ⁴ id est] et ille sunt *P*¹ ⁵ *om.* *P*¹ ⁶ qui *AH* ⁷ Et *S*¹ et *CH* ⁸ intencionem *P*¹ *om.* *C* ⁹ Et *S*¹ si presume *N* committitur *AHP*² cognoscitur *C* ¹⁰ De processu prodicionis Troie *add.* *C* ¹¹ Amphimacus *B* (v. 24578) Anfimaco (*et alibi*) *C* ¹² consilio *add.* *P*¹ audito . . . persuadebant] audita suasionem predictorum Anthenoris et Enee *C* ¹³ et . . . suo *om.* *AH* ¹⁴ Et *S*¹ persuadent *P*¹ ¹⁵ cepit *AH* ¹⁶ quod . . . eis *om.* *AH* ¹⁷ sibi *add.* *P*² ¹⁸ *om.* *P*¹ ¹⁹ in sua] cum ipsa *A om.* *H* ²⁰ enim eis *om.* *CP*¹ ²¹ hiis *C* hec *P*¹ ²² inde *add.* *P*¹ ²³ *om.* *P*¹ ²⁴ consilium *CP*¹ ²⁵ poteris *AH* ²⁶ Et *S*¹ exquirere *C* habere *H* adhibere *P*¹ *om.* *A* ²⁷ sed *C om.* *P*¹ ²⁸ et *CP*¹ ²⁹ Et *S*¹ nobis *add.* *HP*¹ ³⁰ *om.* *HP*¹ ³¹ Qualiter Anthenor regi suadet de Grecorum pace tractanda *add.* *P*¹

Troiani are now
helpless.

dissimulare non potest uestra sagacitas quanto vos¹ et vestri² sitis³ discrimine inuoluti. Hostes enim uestri, qui perdere uestram animam et uestrorum affectant,⁴ uestre⁵ portas obsident ciuitatis. Inter quos sunt plus quam quinquaginta reges qui nichil aliud appetunt quam hanc nobilem ciuitatem uestram euertere funditus et quod de uobis et uestris reliquie non supersint. Nec in uobis est tanta potencia quod de eis possitis esse uictores nec eciam eis posse resistere, cum ad tantam deueneritis inpotenciam quod aperiendi ciuitatis uestre portas nulla sit uobis permissa libertas, nec uobis aliqui nunc suppetant defensores qui uos et terram uestram in eorum interesse defendant, cum omnes filii, uiri tanta strennuitate conspicui in bello, defecerint et pars pocior gentis uestre. Nunquid ergo nos et uos sic moriemur inclusi? Bonum est ergo ut de duobus malis eligi debeat minus malum. Quare expedire pocius uidetur uobis et nobis pacem querere a Grecis ut⁶ restituatur⁷ Helena Menelao, pro qua tot sunt interfecti nobiles, cum Paris, qui eam pro uxore tenebat, clauserit diem extremum, et quod restituantur omnia Grecis que per Paridem ablata sunt in insula Cytharea.”⁸

Amphimacus op-
poses Anthenor,
charging him with
weakness and
treachery.

Tunc Amphimacus regis filius naturalis exurgens multum dictis Anthenoris contradixit, et ei⁹ exprobens que dixerat dixit Anthenori:¹⁰ “Quam spem de te rex et nos amodo gerere possumus, quod,¹¹ cum deberes erga regem tuum et ciuitatem tuam animum¹² firmum habere et pedes omni firmitate subnixos, nunc te penitus uacillare uidemus et ad lapsum dirigere pedes tuos, et qui mori nobiscum et uiuere deberes affectione firmissima, nunc reuoluto mantello¹³ persuadere nobis irreuerenter intendis quod rex noster Grecorum pacem appetat in tante * sue declinationis obprobrio, quem deberes tue probitatis uirtute in sua debilitate fulcire? Sane quia durus est hic sermo quem proponere studuisti, prius uiginti¹⁴ milia¹⁵ hominum anime destruentur¹⁶ quam contingat¹⁷ perfici sermo tuus, cum non ex fidelitatis zelo processerit sed detestabilis prodicionis errore.” Multa igitur alia obprobriosa uerba contra Anthenorem protulit Amphimacus.

*f. 106v

Eneas checks
Amphimacus by
pleading the ne-
cessity of peace.

Sed Heneas nisus¹⁸ est¹⁹ multum²⁰ uerbis dulcibus Amphimacum refrenare dicens: “Postremo²¹ nobis amodo aliqua spes non est contra Grecos inire²² congressus nec audere ciuitatis nostre portas

¹ nos CP¹ ² nostri CP¹ ³ sumus C simus P¹ ⁴ afficant P¹ ⁵ nostre C uestras P¹ ⁶ et CP¹ ⁷ Et S¹ restitueretur AH restituere C ⁸ Citara C ⁹ ea P¹
¹⁰ Athenori. Amphimacus, regis filius naturalis, ad Anthenoris uerba respondit P¹ ¹¹ qui P¹ S¹ ¹² tuum add. P¹ ¹³ moncello P¹ ¹⁴ viginti milia] 2000 H ¹⁵ milium AP¹
¹⁶ destruerentur P¹ ¹⁷ ualeat P¹ ¹⁸ innisus AC ¹⁹ om. HP¹ ²⁰ multis P¹ ²¹ Postquam P¹ ²² inire . . . eos om. P¹

hostiliter aperire contra eos. Alia igitur deinceps uia a¹ nobis est utilior exquirenda, que non nisi per pacem potest salubrius procurari.”²

Rex uero Priamus ad hec animi sui mot(us) temperare non ualens, multum³ alias⁴ promptus ad⁵ iram contra Anthenorem et Heneam, eos increpando sic dixit:⁶ “Quomodo⁷ potestis erga me in tante crudelitatis⁸ audacia⁹ et¹⁰ infidelitatis sine pudore uersari? Vere per uos stimulo desperacionis anxior et inuoluor, cum quidquid ego hactenus usque nunc fecerim aut gesserim contra Grecos non nisi instinctu uestri consilii¹¹ sum aggressus. Nonne cum¹² tu, domine Anthenor, a Grecia rediisti pro querenda a Grecis Exiona, persuasisti michi ut Paridem in Greciam destinarem Grecos hostilem predaturum? Nunquam a mea processisset audacia guerram contra Grecos in tanta¹³ mee pacis tranquillitate mouere. Sed tui falsi consilii monitus et¹⁴ continui stimuli tui sermonis me ad tante presumptionis audaciam commouerunt. Et tu, domine Henea,¹⁵ quando te cum Paride contulisti, nonne fuisti auctor consilii principalis ut Paris Helenam raperet et duceret in hoc regnum? Et tu eciam fuisti personaliter adiutor ipsius, qui¹⁶ si¹⁷ tunc Paridi dissuadere uoluisses, nunquam uidisset Helena muros Troye. Et nunc post omnium filiorum meorum necem et post tanta mea dispendia et iacturas in consilium irreuerenter assurgitis ut Grecorum pacem exquiram, qui me sic impie sic crudeliter finaliter destruxerunt. Sane non est tale consilium exequendum propter¹⁸ quod michi laqueus preparetur¹⁹ ut finiam in tanti obprobrio²⁰ dedecoris uitam meam.”

Heneas uero nimium commotus ad iram multa uerba contra regem Priamum protulit²¹ ampulosa, propter quod tunc Anthenor et Heneas recesserunt a rege in uerbis nimium iracundis. Priamus itaque multo dolore confusus multas prorupit in lacrimas, dum aperte percepit²² et²³ probabiliter timere potest ne Anthenor et Heneas in Grecorum manus tradant et prodeant ciuitatem ut Greci ipsum exinde nequiter²⁴ morti tradant. Cuius rei causa cupiens ipsos in eorum proditoriis operibus preuenire, Amphimacum filium suum ad se secreto uocauit, quem hiis uerbis allocutus est dicens:²⁵ * “Kare fili,

Priamus in anger reproaches Anthenor and Eneas with having originally brought about the war.

After the departure of Anthenor and Eneas, Priamus, aware that they intend to betray the city, requests Amphimachus to lie in wait for the traitors and slay them.
*f. 107^r

¹ om. ACS¹ ² procreari. Qualiter rex Priamus ordinauit de interficiendo Anthenorem et Eneam C ³ Et S¹ multam CP² multa P¹ ⁴ Et S¹ alia P¹ om. CP² ⁵ in AC
⁶ Rex Priamus contra Anthenorem et Heneam hec uerba profudit add. P¹ ⁷ quando A quoniam P²S¹ ⁸ infidelitatis P¹ ⁹ audaciam AP² ¹⁰ et infidelitatis om. AH ¹¹ auxiliij P¹ ¹² om. CP¹ ¹³ tante CP¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ Eneas ACP² ¹⁶ quod AP²
¹⁷ si tunc] sicut P¹ ¹⁸ per P²S¹ ¹⁹ preparatur P¹ ²⁰ Et S¹ opprobria AH statu CP¹
²¹ contulit CP¹ ²² concepit CP¹ percipit P²S¹ ²³ concipit add. P¹ ²⁴ grauiter P¹
²⁵ Qualiter rex Priamus monet Amphimacum ut Anthenorem et Heneam interficiat add. P¹

nonne¹ ego sum² tuus genitor et tu a me genitus? Cum sic simus sanguinis iuncturis³ vniti,⁴ ne per mortis discidium⁵ inuicem separemus, dum possumus occurramus. Scio enim quod isti duo, Anthenor uidelicet et Heneas, tractare intendunt quod Greci nos interficiant et eis prodeant ciuitatem, et ideo non est iniquum ut ipsi cadant in foueam quam intendunt aliis preparare. Proposui enim eos ambos interfici antequam per eos interficiamur a Grecis. Quod si fieri potest comode, cras in sero, cum ad consilium uenient, consilio celebrato, uolo in hoc pallacio cum aliquibus nostris secretis fidelibus te latere, vbi statim⁶ tu⁷ et alii irruatis in eos et ambos morti crudeliter contradatis.”

The traitors get wind of the plot and plan, if summoned, to go to the council-chamber guarded. They obtain assurances from the Greci that their lives will be spared after the surrender of the city.

Quod Amphimacus fideliter exequi regi spondet⁸ necnon et⁹ quod conductum¹⁰ est nimium inter eos occulte tenere. Sed cum nichil occultum sit quod reuelari non ualeat, et rustici asserunt quod terra vomit¹¹ et propalat archana, ignoratur qualiter ad Henee peruenit noticiam consilium regis Priami quod habitum extiterat de morte duorum. Statim Heneas et Anthenor prodicionem ciuitatis insimul cum quibusdam eorum complicitibus iurauerunt, proponentes, ad consilium regis Priami si eos euocari¹² contingat, non ire nisi cum magna multitudine armatorum. Erat enim tunc Heneas ualde potens in ciuitate Troye in¹³ consanguineis et amicis et nullus de ciuibus dicior erat eo, adeo¹⁴ quod regis¹⁵ potencie poterat coequari; similiter et Anthenor. Qui in¹⁶ multa consanguineorum parentela confisi¹⁷ inter se firmauerunt de Troya prodenda,¹⁸ habita a Grecis securitate sincera quod ipsi de personis eorum et rebus necnon et consanguineorum suorum¹⁹ penitus salui fiant.²⁰

Priamus summons them, thinking to make away with them. But they come so heavily guarded that he orders Amphimacus to refrain.

Interea rex Priamus Anthenorem et Heneam ad se uenire mandauit pro habendo consilio quid de factis incumbentibus sint facturi, cupiens sue intencionis propositum finaliter percomplere. Sed Anthenor et Heneas, ut inter se condixerant,²¹ ad regem Priamum in multitudine se conferunt armatorum. Quod²² rex ipse uidens mandauit Amphimaco ut a precepto sibi facto desistat.²³

Next day Priamus summons a general council.

Sequenti uero die rex Priamus mandauit²⁴ omnes Troyanos ad colloquium conuenire, et eis uenientibus, Heneas assurgens monet et suadet cum Grecis pacem esse tractandam. Cui omnes Troyani

¹ non A nam H ² om. P¹ ³ vnitate C om. A ⁴ Et S¹ vniti N iuncti et vinci A iuncti CP¹ ⁵ desidium P¹ dissidium P² ⁶ om. AH ⁷ tamen P¹ ⁸ respondit P¹ ⁹ Et S¹ om. AHP¹ ¹⁰ conditum CP¹ ¹¹ Et S¹ nouit ACH ¹² reuocari CP¹ ¹³ et P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ regi AHP²S¹ ¹⁶ in . . . parentela] habebat consanguineorum nimiam parentelam C ¹⁷ vigeat S¹ itaque add. C confisi . . . Troya om. AHP² ¹⁸ tradenda C perdenda H ¹⁹ eorum P¹ ²⁰ De prodicione ciuitatis Troie facta per Anthenorem cum Grecis add. C ²¹ condiderant P¹ dixerant P² ²² om. P¹ ²³ Qualiter rex Priamus eius uotum cupiens exequi omnes Troyanos ad colloquium conuocauit add. P¹ ²⁴ mandat P¹

vnanimiter consenserunt. Ad quod dum rex ipse resisteret, Heneas dixit ei:¹ "Ad quid reniteris, domine rex? Uelis nolis, de² pace tractabitur et fiet, eciam te inuito." Quod postquam uidit rex quod sua contradiccionis errore ciues suos ad scandala prouocare. Propter quod dixit Henee: "Quicquid uobis faciendum uidetur de presenti negotio facite, cum et michi quicquid inde feceritis uideatur acceptum." Communicato igitur * consilio, Anthenor eligitur in legatum ut uadat ad Grecos pacem cum eis omnimode tractaturus.

Et³ colloquio dissoluto, Troyani in signum pacis⁴ muros ciuitatis cum ramis oliuarum ascendunt. Quod percipientes Greci Troyanis reddunt perceptibilia signa consensus.⁵ Propter quod Anthenorem per murum descendere faciunt ciuitatis. Et eo a Grecis recepto et Agamenoni presentato, rex Agamenon cum Grecis regi Crete, Dyo-medi, et Vlix totum ipsum negotium commiserunt. Et quicquid dicti tres cum quarto, eis Anthenore adiuncto, de predicto sint facturi negotio omnes Greci ratum habere perpetuo promiserunt. Et eis ordinatis pro parte omnium Grecorum ipsorum, ad seruandum⁶ omnia supradicta⁷ corporali sacramento firmarunt. Quare predictis tribus cum Anthenore prefato segregatis in partem, Anthenor dolositate repletus promisit eis prode ciuitatem sic quod de ea libere faciant uelle eorum, dummodo⁸ ipsum et Heneam firmiter assecurent de personis eorum⁹ et consanguineorum omnium eorundem, quos ipsi duxerint eligendos,¹⁰ et quod sibi¹¹ et Henee omnes possessiones suas et cetera bona sua salua faciant,¹² sic quod libera eis et sine dampnorum lesione dimittant.¹³ Et hoc¹⁴ predicti tres firmiter attendere eidem Anthenori iurauerunt. Verum eciam¹⁵ res ipsa teneri debeat in secreto donec suum sorciatur effectum, ne forte, ipso negotio propallato, contingat ipsius effectus exitus impediri. Monet eos Anthenor attente vt quod dictum est inter eos ipsi sub sigilli taciturnitate consignent.¹⁶ Et vt¹⁷ res ipsa sit melius in secreto et aliquo colore quesito melius propagetur, petiit Anthenor a Grecis ut rex Talcibius,¹⁸ senectute grauatus, cui facilius sit credendum, cum eo se dirigat apud Troyam, qui ficticie uoluntatem Trojanorum exquirat si pax communiter grata sit eis et quid Grecis facere uelint pro predicta¹⁹ pace firmanda. Et nichilominus Anthenor postulauit a Grecis Penthesilee corpus sibi concedi. Quod Greci sibi cum dif-

Eneas converts the Troiani to his plan for peace and informs Priamus that his consent is not needed. Priamus withdraws his opposition. Anthenor is *f. 107*

chosen to treat with the Greci.

Anthenor makes agreement with Diomedes and Ulixes to betray the city. Anthenor asks Talcibius to accompany him to Troia as if to learn the wishes of the Troiani. Anthenor recovers the body of Penthesilea.

¹ om. P¹ ² de pace] pax CP¹ ³ om. P¹ ⁴ super add. P¹ ⁵ om. P¹ ⁶ seruanda CP²
⁷ predicta P¹ ⁸ dum P¹ ⁹ ipsorum AH suis C om. S¹ ¹⁰ elegendos MS.
¹¹ sibi et] Et S¹ om. AHP¹ ¹² facient CP¹P²S¹ ¹³ Et S¹ dimittent CP¹
¹⁴ hec CP¹ ¹⁵ cum P² quod S¹ ¹⁶ conseruent C assignent P¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ Talcibius B (v. 24954) ¹⁹ huiusmodi C dicta P¹

ficultate maxima et multarum precum laboribus concesserunt.¹ Obtenta igitur² a Grecis licencia, Anthenor et rex Talcibius³ ad ciuitatem ueniunt,⁴ intrans in eam, et⁵ regi Priamo notificant aduentum eorum.

Anthenor reports that the Troiani must expect to pay a large sum. He recommends that Eneas be sent with him to learn on what terms the Greci will make peace.

*f. 108^r

Sequenti uero die rex Priamus, ciuibus ciuitatis Troye ad colloquium⁶ conuocatis pro legacione Anthenoris audienda, mandauit Anthenori ut⁷ quod ipse cum Grecis tractauerat in communi omnium audiencia explicaret. Anthenor uero uolens sue dolositatis commenta callide⁸ paliare longum contexuit in sua uerborum prolatione sermonem, asserens in uerbis suis de multa Grecorum potencia, de eorum legalitate et firmitate habita in promissis,⁹ propter quod pro Grecis callidum argumentum induxit de firmitate treugarum, quarum aliqua per eos non extitit uiciata. Item adiecit de nimia debilitate Troyanorum * et qualiter ad nichil aliud sunt deducti nisi ut in continuis lacrimis et multa anxietate dolorum eorum continue flebilem uitam ducunt, et ideo astruere¹⁰ per uerba sua nimium est innisus quod amodo esset utile et salubre uiam diligenter exquirere et¹¹ inuentam¹² diligencius eam sequi per quam posset eorum lamentis et lacrimis finis inponi. Addidit eciam quod ad hoc cum Grecis perueniri non potest nisi per auri et argenti maximas quantitates in restaurationem¹³ grauium dampnorum eorum¹⁴ que propterea sunt perpassi.¹⁵ Propter quod omnibus in suo sermone suasit habentibus pecuniam et specialiter ipsi regi ut ad releuacionem tantorum dolorum eorum manus apperiant, cum secundum uulgare prouerbum dictum sit "melius est marsupiiis¹⁶ pecuniariis acomodare dolores uam cordis continuis doloribus anxari." Verum cum nondum a Grecis potuerit finalem cognoscere uoluntatem,¹⁷ petiit et laudauit ut Heneas cum eo ad Grecos se conferat, ut ambo simul a Grecis uoluntatem eorum finalem eliciant et de obseruandis promissis per Anthenorem sint Greci in maioris roboris firmitate. Dictum uero Anthenoris communiter omnes probant. Quare Anthenor et Heneas se ad Grecos cum redeunte Talcibio¹⁸ contulerunt.¹⁹

Priamus laments that he is in the power of those who seek his life.

Rex uero Priamus, colloquio dissoluto, suam se secreto recepit in aulam, ubi multas lacrimas pre dolore in nimia anxietate profudit, conferens in corde suo²⁰ proditorias dolositates Anthenoris et Henee,

¹ De rege Taltibio veniente in Troiam *add. C* ² ab Anthenore *add. P¹* ³ Taltibius *C* ⁴ et *add. CP¹* ⁵ *om. CP¹* ⁶ conuiuium *H* consilium *P¹* ⁷ ut quod] *transp. P¹* ⁸ callida *CP¹* ⁹ Et *S¹* premissis *AHP¹* ¹⁰ abstrahere *P¹* ¹¹ ac *C* ea *add. P¹* ¹² inuenta *P¹* ¹³ restitutionem *P¹* restitutione *S¹* ¹⁴ Et *S¹* eorundem *AH* suorum *C* ¹⁵ Et *S¹* perpensi *A* passi *C* perpassi *P¹* ¹⁶ matsupris *MS.* ¹⁷ eorum *add. C* eorum finaliter *add. P¹* ¹⁸ Taltibio *P¹P²* ¹⁹ De Anthenore et Enea euntibus ad Grecos *add. C* ²⁰ *om. P¹*

et quod omnes filios suos amiserat,¹ tanta strennuitate conspicuos, et tanta fuerit² dampna perpassus.³ "Et nunc, quod deterius est, necesse michi est ut me redimam ab eorum manibus qui michi tanta dispendia intulerunt, et quod pretextu⁴ redemptionis ipsius a me totum aurum exhauriant quod multo tempore cumulauit, vt demum spoliatus omnibus bonis meis in profundum paupertatis inmergar. Et O utinam esse possem de mea uita securus!" Et sic rex Priamus quid faciat ignorat, cum necessitate coactus illorum habeat prosequi uoluntates qui totis eorum uiribus ad suam animam delendam⁵ penitus et perdendam⁶ prorsus anhelant.

Helena uero sciens quod pax erat tractanda cum Grecis et quod Heneas cum Anthenore erat iturus legatus ad Grecos, sub noctis tenebris ad Anthenorem se contulit in secreto, et⁷ eum rogauit attente⁸ ut cum Menelao, dudum uiro suo, de ea pacem et reconciliacionem tractare deberet, vt ex sola sue misericordia pietatis ab eo pacis⁹ gratiam ualeat obtinere. Quod Anthenor gratanter pro ea se obtulit tractaturum. Et sic Helena recessit ab eo et in regium pallacium se recepit.

Interim autem Glaucus,¹⁰ regis Priami filius, honorifice sepellitur, et de corpore Penthesilee fuit tunc per regem Philimenem, Troianis¹¹ acceptantibus, ordinatum quod inhumatum interim * remaneret donec, tractata pace, rex Philimenis deferet in regnum Amazonum corpus ipsum, ubi deberet in regno suo,¹² tamquam corpus regine, more regio sepeliri.

Anthenor autem et Heneas se conferunt ad castra Grecorum, ubi cum illis tribus quos Greci elegerant de prodenda ciuitate firmius tractauerunt. Et de reconciliacione Hellene cum Menelao sunt ab eo firmam gratiam consequuti. Propter quod Greci statuerunt Vlixem et Dyomedem cum Anthenore et Henea apud Troyam ire legatos. Quibus intransitibus ciuitatem gaudet uulgas. Nam cum ambo sint reges et ualde discreti, per eos putant pacem facilius compleri.¹³

Sequenti uero die in mane omnes Troyani in regis pallacio conuenerunt, rege mandante, pro colloquio celebrando, vbi tunc surrexit¹⁴ Vlixes et in suorum sermone uerborum dixit illis Grecos uide licet duo petere, restauracionem dampnorum in auri et argenti maxima quantitate, et Amphi-machus perpetuo relegetur ab urbe sine spe

Helena asks Anthenor to appeal to Menelaus to make peace for her sake.

Glaucus is buried. Philimenis proposes to bear the *f. 108^v body of Penthesilea to her home after peace is made.

Anthenor and Eneas plan more definitely for the betrayal. They gain Menelaus' consent to a reconciliation with Helena. Ulixes and Diomedes accompany them to Troia.

At a conference Ulixes demands of the Troiani a large sum of money and, at

¹ amiserit AH ² fuerat C ³ passus C perpassus P¹ ⁴ pro obtentu P¹ ⁵ delendam A debendam P² ⁶ prodendam P² om. C ⁷ et eum] quem AH et P¹ S¹
⁸ Anthenorem P¹ ⁹ pacis gratiam] pacem P¹ ¹⁰ Glaucus (*in text.* Glaucon) B (v. 25258, *nota*) ¹¹ Troianis acceptantibus om. P¹ ¹² om. P¹ S¹ ¹³ peruenire C Quid a Troianis petiunt Greci pro pace fienda *add.* P¹ ¹⁴ surgit P¹

Anthenor's instigation, the perpetual exile of Amphimachus because of his outspoken opposition to peace.

The author remarks against the danger of open speech in a time of sedition. But Anthenor suffered the same penalty that he imposed upon Amphimachus.

A loud noise disturbs the conference but the cause is never discovered.

Ulixes asks Anthenor why he delays fulfilling his promise. He replies that when the temple of Pallas in Troia was being built,

*f. 109^r

a certain wooden image from the sky alighted on the wall and Pal-

liqua redeundi, quod totum Anthenor dolose procurauit de¹ Amphimaco pro eo quod restitit uerbis eius quando ipse primum cum Henea dixit Priamo² pacem cum Grecis esse querendam.

O quantum expedit sapienti illam cautelam de se habere ne turbacionis et sediccionis tempore sit ante alios³ proloquutor et quod⁴ ipsemet ponat ori suo custodiam! Proloqucio enim Amphimaco dampnum fuit. Non enim Anthenor sibi alias relegationis⁵ exilium⁶ procurasset. Sed deus, qui semper iniustas⁷ vlscitur⁸ iras, punit hominem pena quam alii procurauit. Nam eciam⁹ ipse Anthenor, Henea tractante, fuit a Troia perpetuo relegatus, prout sequencia presentis hystorie declarabunt.¹⁰

Existentibus igitur Vlixem et Dyomede inter Troianos in regis¹¹ pallacio pro colloquio simul iunctis, repente factus est mirabilis sonitus inter eos et¹² uociferaciones¹³ multe quasi clamancium audite sunt in ingressu loci ubi predictum colloquium tractabatur. Propter quod Ulixes et Dyomedes ualde perterriti timuerunt ne tumultus populi irrueret in ipsos, ad¹⁴ mortem eorum¹⁵ scilicet aut¹⁶ offensam. Alii putauerunt filios regis esse, qui ad capcionem ipsorum duorum¹⁷ regum legatorum,¹⁸ Dyomedis¹⁹ scilicet²⁰ et Vlixis, propter relegacionem Amphimaci anhelarent. Sed diligenter exquisita²¹ causa ipsius sonitus et clamoris, nullo modo percipi potuit quidnam esset. Quare colloquio dissoluto omnes qui uenerant in regium pallacium recesserunt ab eo.

Anthenor uero²² Vlixem et Dyomedem secretum traxit in locum ubi satis secure loqui poterant de dolosis archanis eorum. Et solis tantum²³ consedentibus illis tribus, Vlixes dixit Anthenori: "Ad quid trahis tantis expectacionibus uota nostra ut res nobis a te promissa suum non consequatur effectum?" Dixit Anthenor: "Sciunt dii uoluntatem meam²⁴ quia ad nichil aliud uigilo cum Henea nisi quod promissa * vobis per nos celeriter compleantur. Sed impedimentum²⁵ uotorum nostrorum est quedam mirabilis structura deorum, quam meo, si placet uobis, explicabo sermone." Cui dixit Dyomedes: "Placet et gratum est nobis." Quibus Anthenor sic²⁶ ait:²⁷ "Certum et indubitatum est in hac urbe quod rex²⁸ Ylius,²⁹ qui³⁰ Ylion³¹

¹ om. AHP²S¹ ² primo P¹ ³ illos P¹ ⁴ ut C om. P¹ ⁵ relaxacionis P¹ ⁶ auyium P¹ ⁷ Et S¹ iustas AHP² ⁸ ultitur P¹ ⁹ et P² om. AH ¹⁰ De colloquio Anthenoris cum Ulixem et Diomede add. C ¹¹ regio CP¹ ¹² Et S¹ ut P¹P² ¹³ uociferaciones . . . ad om. A ¹⁴ Et S¹ propter P¹ et P² ad . . . offensam om. C ¹⁵ ipsorum P¹ ¹⁶ aui P¹ ¹⁷ duorum regum om. C ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ Dyomedis . . . Vlixis om. C ²⁰ om. P¹ ²¹ exquesita P¹ ²² om. P¹ ²³ tamen P¹ om. C ²⁴ nostram P¹ ²⁵ Et S¹ impedimento AP² ²⁶ Et S¹ sicut H om. CP¹ ²⁷ Anthenor Dyomedi et Ulixi per hec uerba sue dilacionis causam explicuit add P¹ ²⁸ om. CP¹ ²⁹ Ylyus A Ylus B (v. 25379) ³⁰ primo add. A ³¹ Ilion C

fundauit¹ primo in Troia,² vnde³ Ylion ex suo nomine dictum est, statuit in honorem⁴ Palladis magnum⁵ templum⁶ in hac urbe esse constructum. Quod cum totum esset perfectum in muris et non supereset nisi construi solum tectum, ex celo quoddam mirabile signum et quedam res nimium uirtuosa descendit, et iuxta magnum altare diuino ministerio⁷ seipsum⁸ affixit in muro, ubi⁹ ex¹⁰ tunc¹¹ semper stetit ibidem et a nemine se baiulari¹² permittit a loco scilicet ubi est, nisi a custodibus suis tantum,¹³ et¹⁴ nunc a solo suo custode uidelicet sacerdote tantum, qui illud in diligencia magna custodit. Eius tamen materia, ut ab ipsis custodibus narratur, pro maiori parte consistit ex ligno. Cuius autem¹⁵ generis lignum sit a nemine nosci potest, nec etiam sciri qualiter in sua forma in qua est potuit esse factum.¹⁶ Dea uero Pallas, cuius beneficio Troyanis dicitur attributum, edixit¹⁷ qualis uirtus in ipso signo¹⁸ consistat,¹⁹ que talis est ut donec ipsum signum²⁰ sit intus in templo uel infra²¹ menia ciuitatis, Troyani nunquam ipsam ciuitatem amittent nec Troyani reges nec²² heredes eorum.²³ Hec est enim²⁴ spes certissima Trojanorum, propter quam securi uiuunt Troyani, non timentes urbis excidium aut ruinam. Huius autem signi nomen, pro eo²⁵ quod a dea Pallade creditur esse datum, Palladium²⁶ communiter appellatur.”

Ad hec Dyomedes dixit Anthenori: “Amice, si ita est de Palladio ut dicis tu, superstitiosus est penitus labor noster, cum²⁷ ciuitas propter²⁸ Palladium capi²⁹ non ualeat nec haberi.”

Anthenor uero respondit: “Si de mora nostra³⁰ miramini quare promissa uobis non sunt complemento mandata, hec est sola causa quare³¹ dilata³² sunt³³ usque modo. Sed cum ego³⁴ hucusque tractauerim cum sacerdote custode de Palladio uobis dando furtiue, de quo certam iam habemus fiduciam pro quadam auri maxima quantitate a me sacerdote ipsi promissa, vnde infallibiliter certi sumus,³⁵ quando³⁶ primo erit Palladium extra menia ciuitatis, ad uos illud destinare curabo,³⁷ et tunc pro certo perficietur in omnibus uotum uestrum.”

Et sic inter eos fuit predictum consilium dissolutum. Quibus ante recessum iterum³⁸ dixit Anthenor: “Carissimi,³⁹ ne nostrum

las declared while the image remained there Troia could not be destroyed. This image is called the Palladium.

Diomedes says to Anthenor: “If what you say is true, our labor is in vain.”

Anthenor replies that he has bribed the custodian of the Palladium to give the image to them.

Before the Greek emissaries return Anthenor informs them he will tell Priamus that what he has been

¹ fundauit . . . Ylion om. A ² Troyam HP¹P²S¹ ³ ut P¹ ⁴ honore CP¹
⁵ Et S¹ magisterium add. CP¹ magistrum add. P² ⁶ templi CP¹ ⁷ misterio AP¹
⁸ se A om. H ⁹ et CP¹ ¹⁰ ex tunc om. H ¹¹ usque nunc add. AP²S¹ ¹² baiulare MSS. et S¹ ¹³ tamen P¹ ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ tamen P¹ ¹⁶ A add. P¹ ¹⁷ edidit C eduxit P¹
¹⁸ ligno HP¹ ¹⁹ consistit CP¹S¹ ²⁰ om. P¹ ²¹ intra CP¹ ²² et P¹P²S¹ nec . . . eorum] ex eis in posterum descendentes C ²³ ipsorum P¹ ²⁴ om. P¹ ²⁵ ea P¹ ²⁶ Palladium H ²⁷ ut P¹ ²⁸ Et S¹ per AHP¹ ²⁹ accipi P¹ ³⁰ uestra CP¹P² ³¹ qua CP¹
³² dilatata AH ³³ est P² om. P¹ ³⁴ modo AH ³⁵ simus P¹ quod add. C ³⁶ quanto AHS¹ cum P² ³⁷ curaco MS. ³⁸ Et S¹ un'altra volta N om. ACH ³⁹ om. P¹

discussing with them is a secret, since it concerns the amount of money to be paid to the Greci.

presens consilium sit suspectum et¹ eius mora, oportet me ad regem Priamum accedere et ficticie sibi dicere ut negotium nostrum uere in suo esse sit latens, quod uobiscum tractauerim de habenda a uobis certitudine quantitatis quam ab ipso rege et eius ciuibus intenditis² habere." Et sic mutuo³ inter se data licencia, Anthenor ad regem Priamum accessit.

f. 109

*[Incipit⁴ liber⁵ xxxus⁶ de⁷ captione⁸ et destructione Troie et morte regis Priami, Heccube, eius uxoris, et Polixene, eius filie.]

Anthenor tells an assembly the compensation that must be paid the Greci.

Vlixē igitur et Dyomede ad eorum castra reuersis, Anthenor dixit regi Priamo vt mandaret omnes ciues ad colloquium conuenire. Quibus conuenientibus, Anthenor in serie sui sermonis significat⁹ eis¹⁰ tractatum esse cum Grecis quod pro pace firme tenenda cum eis dentur eis xx¹¹ milia marcarum auri et totidem de argento et [h]onera c milia de frumento. Propter quod ordinatum fuit inter eos quod infra certorum dierum spacium predictae quantitates deberent¹² colligi et haberi. Quibus habitis in assignacione eorum,¹³ de firmitate pacis a Grecis inuiolabiliter obseruanda securitatis cautele¹⁴ firmiter exponentur.¹⁵

Meantime Anthenor offers a bribe to Thoans, custodian of the Palladium, to deliver the image to him, assuring him that he will immediately turn it over to Ulixes, who will be accused of stealing it.

Donec autem dabatur opera per Troyanos ad quantitates ipsas studiose colligendas, Anthenor ad sacerdotem Thoantem,¹⁶ Palladii¹⁷ custodem, sub noctis taciturnitate se contulit, maximam quantitatem auri in magno pondere secum ferens. Quam obtulit sacerdoti Thoanti,¹⁸ et ambobus existentibus in secreto, ei¹⁹ dixit Anthenor:²⁰ "Ecce quantitas auri tam²¹ maxima,²² qua²³ dum uixeris²⁴ tu et heredes tui poteritis²⁵ semper diuiciis habundare. Accipe tibi eam et da michi Palladium quod custodis, ut illud michi liceat asportare; a nemine enim sciri poterit quod a nobis duobus solummodo committetur.²⁶ Sane sicut tu intendis uitare Trojanorum infamiam, sic et ego, prius etenim²⁷ mallet²⁸ mori quam a Troyanis contra

¹ ex C in S¹ ² intendatis AH vos add. HP¹P²S¹ ³ mutua C mutue P¹ ⁴ om. ACHP²
⁵ liber xxxus om. C ⁶ xxxixus A 29us adhuc H ⁷ de . . . filie] qualiter Anthenor, Dyomede et Ulixē ad eorum castra reuersis, fuit alloquutus Troyanos P¹ ⁸ captione . . . filie] subtractione Palladii de templo furtiue facta per Anthenorem, proditorem terre sue et suorum. Sic et que sequuntur ex eo C ordinacione et contractibus diuersis per proditores dictos et Grecos quomodo Troia destrueretur H ⁹ explicauit C signauit P¹S¹ ¹⁰ om. CP¹ ¹¹ xx milia] 2000 H ¹² debeat P² debeant S¹ deberent . . . haberi] celeriter exigantur C ¹³ earum CP¹S¹ ¹⁴ Et S¹ cautela ACH ¹⁵ Et S¹ exponeret A exponetur C exponerent H ¹⁶ Thoans (in text. Thean) B (p. 25617, nota) Theano D¹ (92, 34) Theutan H Thoantam P¹ om. A ¹⁷ Palladiique HP²S¹ ¹⁸ cantanti A ¹⁹ cui CP¹ ²⁰ Athenor. Anthenor, terra noctis calligine obscurata, sacerdoti Thoanti sic sui fuit serie sermonis locutus P¹ ²¹ om. AH ²² magna AP¹ ²³ qua dum] quamdiu A quam dum C ²⁴ uixeritis C ²⁵ poteris HP¹ ²⁶ committitur P¹ ²⁷ enim AHS¹ om. C ²⁸ vellem C

me posset inpingi me fuisse scilicet huius¹ commissi facinoris² participem uel auctorem.³ Propono itaque,⁴ si feceris, illud statim Vlixī transmittere⁵ ualde⁶ secreto, penes quem dum postea esse scietur, soli Vlixī poterit culpa eius ascribi. Dicitur enim Ulixem a templo Palladium subtraxisse, et nos duo erimus ab omni nocencie⁷ crimine penitus excusati.”

Thoans⁸ uero sacerdos quasi pro maiori parte noctis illius uiolenter resistit uerbis Anthenoris. Sed demum antequam Anthenori subtraheretur de nocte libera recedendi facultas, Thoans,⁹ illaqueatus¹⁰ in¹¹ auri cupidine, Palladii subtraccionem Anthenori sponte concessit. Quod Anthenor statim asportauit a templo, et statim eadem¹² nocte per nuncium suum illud transmisit ad¹³ Grecos, quod Vlixī fuit protinus assignatum. Postea uero, fama dictante, publice dictum est quod Vlixes sua sagacitate illud interceperat a Troyanis.

Sed, O dii, ex quo Thoans sacerdos elegit ciuitatem suam proditorie malle perire quam aurum perdere sibi datum, quis locus tutus esse poterit aut securus si sanctitas in*corrumpenda corrumpitur? Sane non est in sacerdotibus nouum istud, in quibus ex antiquo auaricia, omnium uiciorum mater, suas radices affixit et ingluuiosa cupiditas suas medullas. Nullum enim scelus potest esse tam graue quod ad committendum illud sacerdotes in fulgore auri subitam non recipiant¹⁴ cecitatem. Sunt enim auaricie templum et cupiditatis auxilium.¹⁵

Dum¹⁶ Troyani uero promissam quantitatem auri et argenti et frumenti¹⁷ colligerent et eam¹⁸ in templo Minerue ponerent conseruandam¹⁹ donec integra posset haberi, placuit eis²⁰ deo Appollini in templo ipso sollempne sacrificium celebrare in multitudine animalium occisorum. Que dum animalia ipsa super altare fuissent apposita et inmitteretur ignis ad comburendum ea ad sacrificium deputata, duo inter eos subito miracula contigerunt. Primum itaque fuit illud²¹ quod ad sacrificium nullo²² modo potuit ignis accendi, et cum fuisset fere²³ decies attemptatum,²⁴ ignis statim extinctus resoluebatur in fumum, sic quod nullo modo potuerunt ad sacrificium Troyani ignem accensum habere. Secundum uero miraculum

At length Thoans gives the Palladium to Anthenor, who sends it to Ulixes.

The author censures the avarice of priests.
*f. 110^r

Two marvels occur while the Troians are sacrificing to Appollo — the fire cannot be kindled and an eagle bears off the entrails of the victims to the Greek ships.

¹ huiusmodi P² ² om. AHP²S¹ ³ actorem AHS¹ ⁴ quod add. P¹ ⁵ tusmittere MS. ⁶ in C ⁷ innocencie AP²S¹ ⁸ Theutan uel Thoas A Thoas C ⁹ Thoas AC ¹⁰ aliquatenus P¹ illaqueatus . . . cupidine] uerbis deceptiuis Anthenoris et immense quantitatis auri cupiditate commotus C ¹¹ om. P² ¹² ea P¹ om. C ¹³ ad Grecos om. P¹ ¹⁴ Et S¹ recipiunt AH rapiant P¹ ¹⁵ exilium H De signis que aparuerunt Troianis in sacrificio add. C Qualiter Troyani in templo Minerue deo Appollini sacrificium presterunt add. P¹ ¹⁶ Cum P¹ ¹⁷ frumenta P¹ ¹⁸ exactam C ea P¹ ¹⁹ obseruandam P¹ om. C ²⁰ Et S¹ ipsis P¹ om. AH ²¹ Et S¹ om. ACH ²² nullo modo] nullus CP¹ ²³ uere C ²⁴ Et S¹ inmissus C accensus P¹ accensum P²

fuit illud quod, dum interiora animalium ipsorum ad sacrificandum¹ parata essent, super altare quedam aquila uolans ex aere in sue uocis clamore descendit, et irruens super altare rapacibus unguibus suis omnia interiora predicta sustulit ab altari et ea² in³ naues Grecorum aduexit.⁴

Cassandra declares the first marvel signifies Appollo's displeasure at the pollution of his temple, the second the betrayal of the city.

Troiani autem⁵ stupefacti sunt ualde ad ea que sic eis uidentibus acciderunt, et in similitudine uere percipiunt per⁶ signum primi miraculi deos esse contra eos ad iracundiam prouocatos. Sed pro utroque miraculo ad significacionem eorum habendam⁷ Cassandre consilium diligenter exposcunt. Que pro primo dixit signo eis Appollinem indignatum "ex⁸ eo quod templum eius per uos in effusione sanguinis humani extitit uiolatum, cum in eo fuerit interfectus Achilles. Sed expedit propter hoc uos ire ad sepulchrum⁹ Achillis et ibi lumen accendere. De quo lumine accendetur in eorum sacrificio tale lumen quod nullatenus extinguetur." Quod et factum est. De secundo uero miraculo Cassandra Troyanis asseruit prodicionem ciuitatis apud Grecos sine dubio esse tractatam. Sacerdos autem Calcas de hiis miraculis interrogatus a Grecis secundum signum dixit significare capcionem ciuitatis ab eis tempore ualde breui.¹⁰

At the advice of Crisis the Greci have Apius build a brazen horse, to be filled with

*f. 110^v

armed men and introduced into the temple of Pallas at Troia to propitiate her after the theft of the Palladium.

Inter hec autem Calcas cum Crisis¹¹ sacerdote persuaserunt Grecis quod deo Appollini sacrificia¹² eorum offerrent.¹³ Quod statim factum est. Post sacrificium uero factum sacerdos Crisis¹⁴ maioribus Grecorum exercitus consuluit in secreto ut fieri faciant in similitudinem equi quendam magnum equum ereum * vt in eo possent¹⁵ saltem mille milites constipari. "Qui equus fiet secundum quod ego decreuero; nam est hec omnium deorum uere uoluntas. Hic autem equus fiet magisterio et arte Apii¹⁶ sapientis artificis. In quo construentur quedam clausure sic artificiose composite quod ab exteriori¹⁷ parte aspectibus¹⁸ hominum¹⁹ non patebunt, per quas,²⁰ cum locus erit et tempus, ab eo exire ualeant predicti milites constipati. Quo facto et²¹ in²² equo ipso perfecto occulte mille²³ militibus introductis, petitis a rege Priamo ut equum ipsum in honorem²⁴ Palladis in²⁵ ciuitatem et in templum suum permittat intrare,²⁶ vobis²⁷ eam occasionem pretendentibus²⁸ quod causa cuiusdam uoti nostri soluendi uoueritis ipsi dee propter subtraccionem Palladii quam fecistis

¹ sacrificium CP² ² eas P¹ ³ ad A ⁴ deportauit. Ex quo C adduxit P¹
⁵ Et S¹ uero AH om. C ⁶ quod P¹ ⁷ habendo AHP²S¹ ⁸ pro P¹ ⁹ sepulturam P¹
¹⁰ De constitutione equi erey add. C ¹¹ Crises B (v. 25723) Trisis A Grisis P¹
¹² sacrificium P¹ ¹³ offerant CP¹ ¹⁴ Trisis (et alibi) A ¹⁵ possint CP¹ ¹⁶ Epilus B (v. 25735) Appii H ¹⁷ anteriori C ¹⁸ Et S¹ aspectus AHP² ¹⁹ omnium P¹
²⁰ quos P¹P² ²¹ om. A ²² om. P¹S¹ in . . . perfecto om. C ²³ om. CP¹ ²⁴ honore H ²⁵ om. CP¹ ²⁶ introire CP¹ ²⁷ nobis P¹ ²⁸ intendentibus H petentibus P¹

a templo eius." Ad Crisis¹ autem consilium sacerdotis et² prouisionem ipsius cum maximo labore artificum³ sine intermissione aliqua factus extitit equus ipse, perfectus tamen⁴ et completus ultimo anno capcionis ciuitatis ipsius.

Reges autem qui uenerant apud Troyam in auxilium regis Troye, de quibus superius dictum est, percipientes tam uile pactum quod rex Priamus cum Grecis inierat, omnes cum suis recesserunt a Troya, ad eorum regna, Priamo dimisso, tendentes. Propter quod rex Philimenis, qui cum duobus milibus militum Troyam aduenerat, cum ccl superstitibus tantum⁵ sibi⁶ recessit a Troya in comitiua uidelicet puellarum et corpore Penthesilee. De quibus mille puellis non⁷ supererant nisi⁸ tantummodo⁹ cccc, earum¹⁰ excepta regina, et tamdiu festinauerunt per¹¹ dietas earum¹² quod ad earum¹³ optatas¹⁴ prouincias peruenerunt.¹⁵

Sequenti uero mane, ut ficticie conductum¹⁶ extiterat de pace iuranda, in medio camporum extra muros ciuitatis sanctuariis¹⁷ ordinatis a Grecis, rex Priamus, extra ciuitatem egressus in suorum maxima comitiua, tam ipse quam Greci iuxta formam sacramenti tenere pacem firmiter iurauerunt. Quare Dyomedes primo iurauit pacem ipsam inuiolabiliter obseruare secundum quod Anthenor disposuit inter eos. Et cum Greci postea fregerint¹⁸ ipsam pacem, dicunt se non fuisse periuros pro eo quod cum Anthenore prodicionem ciuitatis et pacem ficticie tractauerunt. Quod uerum est, licet in prouerbio¹⁹ dictum sit:²⁰ "Qui artificiose iurat, artificiose periurat." Sic enim ut iurauit Dyomedes, maiores Grecorum ceteri iurauerunt. Rex itaque Priamus cum omnibus Troyanis suis deceptus et ignarus pacem ipsam non ficticie sed absolute iurauit. Quibus prestitis²¹ iuramentis, dum rex Priamus pro certo putaret iuramenta a Grecis facta dolo carere, Helenam Grecorum regibus restituit, et eis eam in²² humilibus precibus commendauit ne paterentur quod aliqua fortassis iniuria sibi posset inferri. Quod Greci ficticie letis uultibus annue-
runt.²³

*Greci uero cupientes exequi dolose fraudis eorum insidias, rogant Priamum ut equum ereum, quem in Palladis honorem se dixerunt

The allies of Priamus withdraw from Troia.

The Greci pretend to swear a treaty of peace with Priamus.

*f. 111^r

Priamus unwill-

¹ cuius C ² om. P¹ ³ artificium AS¹ artificam P² om. CP¹ ⁴ tam P¹ om. C ⁵ tamen P¹ ⁶ Et S¹ om. ACH ⁷ om. CP¹ ⁸ om. CP¹ ⁹ tantum CS¹ ¹⁰ eorum P² om. S¹ earum . . . regina om. C ¹¹ per . . . earum] ad redditum C ¹² continuas P¹ eorum P² S¹ ¹³ eorum HP¹ P² S¹ om. C ¹⁴ proprias H ¹⁵ Qualiter rex Priamus Grecorum et proditorum dolosas insidias non aduertens pro pace iurauit add. P¹ ¹⁶ conditum AP¹ S¹ ordinatum C ¹⁷ sacramentariis CP¹ ¹⁸ uiolauerint C fregerunt P¹ S¹ ¹⁹ prouerbiis P¹ ²⁰ quod add. P¹ ²¹ prestitit HP¹ S¹ ²² om. P¹ ²³ De introductione equi in ciuitatem Troie add. C Capitulum de equo ereo ducto et ciuitate quomodo destructa et euersa est, de morte regis Priami, vxoris, et filiorum add. H

ingly allows the brazen horse to be introduced into Troia.

The Greci draw the horse through a gate, partially demolished to admit it. Inside the horse is Sinon to unlock it and signal the Greci outside the city when the Troiani are asleep.

The Greci sail to Thenedon, requesting the surrender of Helena there; but at night they return to Troia.

fecisse ut sit eis propicia in recessu, in ciuitatem Troye iubeat in-tromitti et coram templo Minerue locari, ut dea Pallas in talis en-xenii oblacione sedata pro furto Palladii in eorum reuersione cum nauibus eorum ad propria absque maris periculis eos salue nauigare permittat. Licet enim rex Priamus ad petita nullatenus respondisset, Heneas tamen et Anthenor faciendum esse dixerunt, asserentes quod tale enxenium ad ciuitatis decus perpetuo sit mansurum. Inuitus itaque rex Priamus annuit quod Henéas et Anthenor dolosis fraudibus concesserunt. Et interim Greci promissum aurum et argentum a Priamo rege percipiunt et [h]onera frumentaria eis pacta eorum deducunt ad naues et [h]onerant in eisdem.

Vniuersi uero Greci conuenientes in vnum cum maximo deuocionis affectu cum eorum processionibus sacerdotum cum funibus et aliis necessariis trahunt equum et usque ad portam ciuitatis deducunt. Non enim porta fuit tante latitudinis et altitudinis spaciosa quod per eam potuisset equus ipse commode introduci. Propter quod necessarium exitit quod ex muro et porta in tantum demoliri deberet quod fieret ad introduccionem equi ipsius altitudinis et latitudinis spaciose. Quo facto, equum ipsum in ciuitatem Troyam ciues cum multo gaudio introducunt. Sed non est nouum ut extrema gaudii luctus occupet,¹ cum Troyani ciues et maiores eorum ex cecis insidiis facti ceci non equum, licet equum fata statuerunt, sed mortem potius eorum uisceribus inpressissent. Inmiserunt enim Greci in predictum equum quendam nomine Synonem,² cui Greci clauas assignauerunt ut, oportuno captato tempore, aperiret³ clausuras constructas⁴ in equo, et quam primum perciperet⁵ Troyanos per eorum hospicia⁶ dormiendo quiescere, ipsis foris existentibus signum daret⁷ in flamma⁸ ignis accensi ut Greci ciuitatem commodius possent intrare et⁹ habilis possent morti tradere dormientes.

Eadem autem die Greci, insidioso quesito colore, miserunt ad Priamum se a Troya uelle recedere et apud Thenedon se primo conferre, ubi Helenam occulte recipere statuerunt, timentes si ipsam in Troya¹⁰ reciperent ne forte tumultus in exercitu Grecorum insurgeret¹¹ contra eam ut ipsam exinde morti traderent, nec esset tunc qui posset eam sua defensione tueri. Placuerunt igitur Priamo uelut ignaro ficticia uerba Grecorum, ea reputans¹² esse uera. Vnde Grecis ipsis ascendentibus naues eorum et uelificantibus¹³ a litoribus

¹ Et S¹ occupent AH occupat C ² Symon A Symonem P¹P² Sinonem S¹ ³ aperiat CP¹S¹ ⁴ om. CP¹ ⁵ percipet A percipiet C ⁶ hostia P¹ ⁷ darent P¹ daret... et om. A ⁸ flammam CP¹ ⁹ et...dormientes om. C ¹⁰ Troiam AHS¹ ¹¹ insurgerent P¹ ¹² putans C reputanti P¹ ¹³ uelificantibus... et om. P¹

Trojanorum, Troyanis eos uidentibus et exinde factis letis, Greci apud Thenedon applicant parum ante solis occasum. Ibiq̃ue eis in multa iocunditate cenantibus, superueniente * noctis vmbraculo, omnes se armis bellicis munierunt et ad ciuitatem Troye se¹ in magno silencio contulerunt.²

f. III

Sinon³ uero postquam percepit Troyanos inisse dormitum, egressus ab equo, reseratis clausuris, iam ignem accenderat et Grecis aduenientibus signum dedit. Quibus incontinenti per murum porte discissum⁴ ingredientibus ciuitatem et egredientibus militibus qui in equo extiterant constipati, in Troyanos uiriliter irruunt, qui secure in eorum domibus dormientes, nulla formidinis titillatione compuncti, sine spe aliqua hostilis insultus secure in eorum hospitiiis morabantur. Et per Grecos eorum fractis ianuis et vndique conquassatis, Greci ascendunt hostiliter domos ipsas, quosunque de eis inueniunt, discrecione sexus non habita uel etatis, uolenter⁵ occidunt, exponentes preciosas eorum diuicias prede rapaci, cum⁶ eorum omne preciosum ab eis rapiant⁷ et expolient,⁸ sic quod antequam illucesceret dies illa, plus quam xx⁹ milia hominum gladio peremerunt,¹⁰ ciuitatis ipsius templa crudeliter spoliantes.

The Greci break into the houses of the Troiani, killing and plundering.

Clamor igitur maximus exuberauerat vndecunque in funestis uocibus occisorum, et rex Priamus, tam¹¹ turbido clamore audito, statim agnouit se proditum ab Anthenore et Henea, et in multa lacrimarum copia anxiosus surgit a strato et indutus uestibus quibus potuit subito quasi preceps sua descendit ab aula et in templum¹² Appollinis se recepit, quod in pallacio suo erat, putans statim se ab hostibus morti tradendum et nullam se posse amodo spem habere uiuendi. Quare pronus coram magno altari occubuit, indubitanter¹³ mortem expectans. Cassandra uero, quasi demens effecta, sola fugit¹⁴ et¹⁵ Minerue templum intrauit, vbi suorum omnium excidium grauiter lamentatur. Cetera uero regie¹⁶ mulieres in regis pallacio in multis lacrimis et doloribus remanserunt.

Priamus, expecting immediate death, flees to the temple of Appollo, Cassandra to that of Minerva.

Mane autem facto, in ipso lucis diluculo Greci sub ductu Anthenoris et¹⁷ Henee, publicorum sue patrie proditorum, in magnum Ylion¹⁸ irruerunt,¹⁹ nulla ibi defensione per Troyanos inuenta. Propter quod vniuersos quos ibi reperiunt morti tradunt. Pirrus uero in predictum Appollinis templum ingressus, ubi rex Priamus

At daybreak the Greci rush into Ylion and put to death all they find there. Pirrus slays Priamus at

¹ om. P¹ ² De captione ciuitatis Troie et ingressione Grecorum in eam add. C ³ Simon A Symon HP¹P² ⁴ disruptum A uicissim HS¹ ⁵ om. CP¹ ⁶ cum . . . expolient om. C ⁷ rapiunt P¹ ⁸ expellent AH expilient P²S¹ ⁹ xx milia] 2000 H ¹⁰ perimerunt AP¹S¹ perierunt CH ¹¹ cum P¹ ¹² templo CP¹ ¹³ dubitaturus P¹ ¹⁴ surgit AH ¹⁵ in add. P¹ ¹⁶ regine P¹ regine et S¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ Yllion C ¹⁹ irruunt CP¹

the altar of Apollo.

Heccuba, fleeing with Polixena,
*f. 112^r

meets Eneas, chides him for his faithlessness, and bids him hide Polixena.

Ajax Thelamoni-
us carries Andromach-
a and Cassandra from the
temple of Minerva.
Menelaus takes Helena from
the royal hall.
The Greci set
Troia in flames
but spare the
houses of the
traitors.

At a council it
is decided that
faith be kept
with the betrayers
of the city,
the spoils divided
among all accord-
ing to merit, the

mortem propriam expectabat, in eum irruit ense nudo, et in conspectu impiorum Anthenoris et Henee ductorum ipsius regem Priamum coram altari nequiter interfecit, sic quod in multa sui effusione cruoris maior pars altaris extitit madefacta.

Heccuba uero et eius filia Polixena se fuge dederunt, et quo fugiant prorsus ignorant. Eis tamen fugientibus obuiauuit Heneas. Cui Heccuba sic dixit¹ in² multo sui furoris ardore: * "Ha nequam proditor, unde a te procedere potuit tante crudelitatis impietas ut regem Priamum, a quo tanta magnalia suscepisti, tanto ab eo magnificatus honore, passus fueris interfectores eius ad eum ducere quem debuisti tua protectione saluare? Prodidisti patriam tuam et urbem in³ qua natus fuisti et in qua fuisti tanto tempore gloriosus, ut eius ruinam aspicias et eius incendia uidere non horreas quibus fumat. Saltem⁴ istius misere Polixene tuus impius animus misereri dignetur et nequam tuus oculus ei parcat, ut inter tot mala que feceris tibi saltem possit⁵ attribui hoc modicum bonum egisse⁶ ut eam saluare, si potes, omnino procures antequam in manus Grecorum incidat, qui eam interficiant uel turpiter dehonestent." Ad Heccube igitur uerba motus Heneas Polixenam suscipit et eam incognite secum ducit, quam in secreto loco consignat.

Thelamoni-
us uero Ajax de templo Minerue Andromacham, quondam uxorem Hectoris, abstrahit et Cassandram et secum ducit utramque. Et Menelaus Helenam abstractam ab aula regia in qua erat letus aduxit. Sed Greci in eorum seucia persistentes totum Ylion funditus euertere studuerunt, et, in ciuitatem⁷ Troye submissis crebris incendiis, eam flammis rapacibus exposuerunt omnino cremandam, propter quod tota Neptunia fumat Troya. Ex quibus magna pallacia corruunt et exusta subitis pereunt in fauillis, exceptis domibus proditorum, que signo dato illese ab incendiis⁸ sunt seruatae.⁹

Euersa¹⁰ igitur tota quasi funditus ciuitate,¹¹ rex Agamenon in¹² magno templo Minerue omnes¹³ maiores exercitus statuit conuenire. Quibus conuenientibus, statim ibidem Agamenon de duobus eos sollicite requisiiuit: vno scilicet, si seruanda sit fides illis quorum opere Greci facti sunt uictores et domini ciuitatis, uidelicet Anthenori et Enee; alio, quis modus sit et forma seruanda in diuidendis

¹ Heccuba in sui sermone furoris contra Heneam in hec uerba prorupit *add. P¹* ² in ... ardore *om. AP¹* ³ in ... et *om. C* ⁴ ergo *add. P¹* ⁵ posset *P²* ⁶ Et *S¹* peregisse *AH om. C* ⁷ ciuitate *P¹* ⁸ incendio *HP²* ⁹ seruantur. De colloquio Grecorum in templo Minerue *C* Verum Anthenori et Enee fides sit seruanda per Grecos Agamenon per consilia exquisiuit *add. P¹* ¹⁰ *om. CP¹* ¹¹ destructa *add. CP¹* ¹² in ... Agamenon *om. AH* ¹³ omnes ... conuenire *om. P¹*

spoliis, diuiciis, et thesauris ex ciuitate quesitis. Sed Grecorum responsio fuit illa, vt Troyanis, uidelicet Anthenori et Henee principalibus faccionum, seruanda sit¹ fides, per quos Greci facti sunt domini urbis, et omnes opes² a ciuitate quesite in publicum ueniant³ communiter⁴ distribuende⁵ per omnes,⁶ secundum vnus cuiusque status, merita, et labores. Sed⁷ Thelamonius Ajax adiecit Helenam nichilominus⁸ morti tradendam,⁹ per quam Greci tot mala tantis temporibus subierunt. Cuius consilio multi ex ipsis regibus adhererunt, et uix Agamenon et Menelaus tunc Helenam defendere potuerunt, cum maior pars regum in exterminium Helene vnanimiter conuenissent. Verum rex Vlixes in contrariam declinando sententiam in tantum suis sermonibus et ordinato modo loquendi predictos reges induxit quod, eorum * mutata sententia, in liberationem Helene omnes concorditer consenserunt. Et Agamenon penes reges ipsos tunc in tantum institit et curauit quod sibi Cassandram, regis Priami filiam, reges ipsi in sui laboris premium concesserunt.

Nondum tamen ipsorum regum colloquio¹⁰ dissoluto, Anthenor et Heneas accesserunt ad eos, exponentes eisdem qualiter Andromacha¹¹ et Helenus,¹² filius regis Priami, semper dissuaserunt Troyanis Grecorum scandala et eorum inimicicias detestari, quorum tractatu fuit liberum corpus Achillis et funerarie traditum sepulture. Quare petierunt eos utpote dignos a custodia liberari, quod a regibus liberaliter fuit concessum. Helenus autem pro duobus filiis Hectoris et Andromacha similiter pro eisdem, utpote patruus pro nepotibus et mater pro filiis, reges ipsos humiliter deprecantur¹³ de¹⁴ liberatione ipsorum. Quod et reges similiter annuerunt necnon et Pirrus, qui detinebat eosdem, qui satis primo institit eos morti tradendos.¹⁵ Statuerunt eciam ex¹⁶ tunc quod omnes nobiles mulieres que a mortis laqueis euaserant¹⁷ libere permittantur abire et standi uel eundi liberam pro uelle eorum habeant facultatem.

Disposuerunt preterea et ipsi a Troya recedere, sed tanta maris tempestas inualuit quod non ualuerunt per mensem integrum nauigare. Et cum nondum tempestas marina¹⁸ quiesceret, Greci super hoc ab antis(ti)te Calcas diligenter explorant impedimenti causam eorum, vnde tam grauis culpe causa processit¹⁹ sic perdurans. Quibus Calcas sic dixit: hoc²⁰ eis accidere propter furias infernales

life of Helena spared, and Cassandra given to Agamenon.

*f. 112^v

At the request of Anthenor and Eneas, Andromacha and Helenus are freed; also, at Helenus' request, Hector's two sons.

A storm hinders the Greci from sailing home, because, Calcas explains, of the unavenged soul of Achilles. It will be

¹ est P¹ ² om. HP¹ ³ conueniant P¹ ⁴ om. AHS¹ ⁵ Et S¹ diuidende C distribuendo HP¹ ⁶ eos CP¹ ⁷ om. P² ⁸ Et S¹ om. AHP² ⁹ Et S¹ dandam CP¹P² ¹⁰ consilio P¹
¹¹ Andromacha C ¹² Ellenus C ¹³ Et S¹ deprecantur AH precantur C ¹⁴ pro P¹
¹⁵ De morte Polise, filie regis Priami add. C ¹⁶ ex tunc] tunc C et tunc S¹ om. AHP²
¹⁷ euaserunt AP²S¹ ¹⁸ Et S¹ ipsa C maxima H magna P¹ ¹⁹ procederet C processerit P¹
²⁰ Et S¹ hec P¹ om. AH

necessary to sacrifice to the gods the woman who caused his death. Anthenor, pressed by Agamenon, searches for Polixena and finds her in an ancient tower. She is delivered to Pirrus.

Pirrus orders Polixena slain at his father's tomb. All who behold her led to sacrifice pity her, and

*f. 113^r

would snatch her from Pirrus were it not for their desire to return. Polixena pleads her innocence, but declares she prefers death to loss of chastity.

Pirrus cuts Po-

pro eo quod nondum est Achillis anime satisfactum in templo Apollinis interfecti. Immolandum est ergo diis ipsis de ea per quam mortem subiit, que usque nunc remansit inulta.

Pirrus igitur diligenter exquirat quidnam de Polixena¹ sit factum, que de Achillis nece fuit causa penitus impulsua, cum constet eam non esse mortuam neque² captam. Hanc omnes uiuere communiter asserunt. Et proinde Agamenon scrutatur Anthenorem. Quod cum ipse negauerit, contra eum de uita Pollixene et ubi sit vehementer impingit. Anthenor autem uidens se in tantum ab Agamenone et aliis Grecorum regibus pregrauari, tanquam iniquitatis filius, uolens omnes prodiciones³ suas finaliter percomplere, in tantum per dies plures cure⁴ adhibuit et laboris quod demum agnouit Polixenam in profundo camere cuiusdam ueteris turris occulte latere. Ad quam accedens Anthenor a predicta turri per brachia eam⁵ uiolenter abstraxit, quam incontinenti captam Agamenoni presentauit. Sed Agamenon eam statim Pirro transmisit.⁶

Qui Pirrus statim in sepulchro sui patris eam mandauit occidi. Dum igitur Polixena duceretur ad uictimam, concurrunt⁷ reges, concurrat et uulgus, et in tanta perdenda pulchritudinis forma sue absque ab ea commissi causa criminis, omnes dolent communiter et pie compaciuntur eidem. A manibus ergo⁸ Pirri ualde uelociter ipsam⁹ liberassent, nisi iuxta dictum Calca(n)tis * omnium interesset ad propria posse redire, qua uiuente redeundi facultas libera non poterat eis patere. Pollixena autem ante Achillis tumulum constituta de morte Achillis uerbis humilibus se plurimum excusauit; ymo de morte eius dixit se¹⁰ nimium doluisse, et quod reges et principes Grecorum virginem innocentem contra iusticiam patiuntur sine culpa perire—non quod mortem abhorreat, cum uita eius esset satis durior morte sua¹¹ ut tante nobilitatis uirgo sue uirginitatis¹² claustra illicite dirumpi permetteret et sui pudoris integram puritatem pateretur per manus minus se¹³ nobilium deturpari et specialiter ab eis qui hostili animo regem patrem suum et inclitos fratres suos crudeliter peremerunt. Quare dixit melius sibi succedere in patria sua mori quam per exilium in paupertatis angustiis uitam ducens anxiose abire¹⁴ per¹⁵ prouincias alienas. "Veniat igitur mors," quam se dixit gratanter admittere, dum est uirgo, et uirginitatem suam diis omnibus et ipsi morti grata uoluntate libare.

Ad hec dum tacuit Polixena, statim Pirrus in gladio coram sui

¹ Pollixena A Polixina P² ² nec P¹ ³ neqicias C iniquitates P¹S¹ ⁴ Et S¹ curas AH curare P¹ ⁵ om. P¹ ⁶ transmittit P¹ ⁷ concurrerunt P¹ ⁸ igitur P¹ om. C
⁹ eandem C am P¹ ¹⁰ om. P¹P²S¹ ¹¹ et add. P¹ ¹² nobilitatis P¹P² ¹³ om. P¹
¹⁴ ambire CS¹ ¹⁵ Et S¹ om. ACHP²

patris sepulchro, uidente Heccuba matre sua, impie Polixenam occidit, et eius corpore per frusta truncato per eum, patris monumentum in multa circumquaque copia uirg(i)nei sanguinis irrigauit. Heccuba uero cum uidit coram se interfici Polixenam, dolore pre nimio sui sexus protinus exuta memoria, facta est furiosa. Quare in furore suo penitus dissoluta uaga discurrit, quosunque potest mordet more canino, et proiectis ab ea lapidibus, nunc istum obruit¹ nunc² illum, Grecos multimode³ lapidibus⁴ offendendo. Propter quod nimium infesta est facta Grecis. Et ideo Greci eam capi faciunt et eam mandant in Aulidem⁵ insulam Troye uicinam ab hominibus lapidari. Que⁶ ibidem lapidibus obruta diem clausit extremum. Greci uero Heccube corpori monumentum arduum et insigne fieri mandauerunt, ubi corpus Heccube fuit sepultum. Cuius monumenti fabrica usque in hodiernum diem loco apparet in ipso. Et nomen quod tunc fuit inpositum ipsi loco propter memoriam Heccube uocatus est "locus infestus," quod nomen usque nunc uiget communiter ipsi loco.

lixena in pieces and suffuses his father's tomb with her blood. Heccuba, crazed at the sight, runs about biting the Greci and throwing stones at them. The Greci have her stoned to death at Aulis and erect a tomb for her, which is standing today.

[Incipit⁷ liber⁸ xxxius⁹ de¹⁰ exilio¹¹ Enee, de¹² relegacione Anthenoris¹³ a¹⁴ Troia, et¹⁵ de morte Thelamonii Aiakis.]

Post Troye¹⁶ urbis in tanto suorum ciuium et eorum facultatum discrimine capcionem, nondum Grecis ualentibus a Troya recedere proper nimiam maris¹⁷ et temporis tempestatem, Thelamonius Ayax coram Agamenone et aliis Grecorum principibus contra Ulixem querelam * exposuit, dicens quod cum in distribuendis bonis et facultatibus in Troyane ciuitatis capcione quesitis debuerit ea forma seruari ut secundum dignitatem,¹⁸ meritum, et laborem deberet vnique prerogatiua seruari, in Palladio concedendo non fuit tamen equa forma seruata, cum Palladium concessum fuerit Vlix, qui tanto premio non fuit dignus, "et ego eo caream, qui multo magis eo dignus existo, cum propter mee strenuitatis sudores inmodicos multociens Grecorum exercitum, fame nimium laborantem, multa saturitate repleuerim in multarum¹⁹ rerum uictualium ubertate, quem multo-

Ajax Thelamonius grudges Ulixes the Palladium, and, to prove a better claim thereto, re-
f. 113
cites his achievements during the war.

¹ et add. C ² et add. P¹P² ³ in multitudine morsuum et C morsuum multitudine et P¹ multitudine S¹ ⁴ lapidum S¹ ⁵ Aulide (in text. Abidie) B (v. 26570, nota) Abydum D¹ (100, 14) ⁶ Que . . . extremum om. P¹ ⁷ om. ACHP² ⁸ liber xxxius] Capitulum H om. CP² ⁹ xxx A ¹⁰ de . . . Aiakis] qualiter Thelamoius Ayax coram regibus Grecorum et principibus de Palladio penes Ulixem existente conqueritur P¹ ¹¹ exilio . . . Aiakis] lite inter Thelamonium et Ulixem pro habendo Palladio C ¹² et AP² ¹³ Anthe A ¹⁴ a . . . Aiakis om. AP² ¹⁵ om. H ¹⁶ Troiane HP²S¹ ¹⁷ maris et om. AH ¹⁸ dignitatum A dignitate P¹ ¹⁹ multarum rerum] multorum CP¹S¹

ciens a Trojanis quasi deuictum in mee fortitudinis robore illesum perdurare et conseruari fecerim contra hostes, cum et ego regem Pollimestorem¹ interfecerim, in cuius custodiam² rex Priamus commiserat³ eius filium Pollidorum⁴ cum infinita quantitate thesauri. Quo Pollidoro⁵ a me eciam interfecto, thesaurum suum ad exercitum Grecorum totum adduxerim, ex quo fuit exercitus semper in suis expensis habundans. Interfecerim eciam regem Frigie,⁶ omnibus bonis eius Grecis adductis.⁷ Et eo amplius quod dominio Grecorum adiecerim⁸ meo studio et in⁹ meis uiribus multa regna, Gargaros¹⁰ scilicet, Crepesim,¹¹ Arisdiam,¹² et Larissam,¹³ necnon et circumadiacencia regna Troye et loca sibi finitima usque ad muros ciuitatis ipsius, cum nullus esset tunc qui Trojanis in nullo succurreret et in fori¹⁴ copia subueniret. Cum et ego cum Achille multa uictoriosa perfecero¹⁵ — que licet ipse in suo sermone vniuersa distinxerit, hic tamen tamquam superflua sunt obmissa. “At ipse Ulixes carens omni strennuitate milicie sola sui sermonis facundia uigere et superesse uidetur, que non preualet¹⁶ nisi in blandiciis tantum et fallaci arte uerborum. Qui si dixerit¹⁷ nos dominos per eum Troyane ciuitatis effectos, hoc¹⁸ non a sue strennuitatis uirtute processit sed a proditoriis et fallacibus uerbis suis, propter¹⁹ quod perpetue labi laboramus infamia inter gentes, ut Troyanos, quos debuimus in potencia uestra deuincere, ui[n]cerimus per machinacionis fallaciam et per dolum.”

In reply to Ajax Ulixes relates his achievements.

Postquam uero suis uerbis Thelamonius finem fecit, Ulixes contra eius uerba animose respondens dixit se¹⁹ Trojanum exercitum ex sua strennuitate uicisse et sapienti consilio sensus sui, qui²⁰ si non fuisset in Grecorum exercitu et multa industria sensus sui, adhuc Troya in sua firmitate et gloria maneret²¹ et eius ciues adhuc essent in fortitudine status eorum. “Sane inter cetera non uirtute tua, domine Thelamon, Grecis Palladium fuit quesitum sed potius studii²² mei cura.²³ Grecis²⁴ enim nunquam quid esset Palladium notum fuit nec eis nota eius uirtutis potencia qualis esset. Sed ego per solius mei scrutinium adinueni quod per solum Palladium retardabatur nobis

¹ Polimestorem *AP*² Polymestorem *H* ³ Et *S*¹ custodia *ACHP*¹ ⁴ om. *AP*¹
⁴ Polidorum *AHP*² ⁵ Polidorio *A* Polidaro *H* ⁶ Et *S*¹ Phrigie *A* Frise *B* (v. 26747) Frisie *P¹P²* ⁷ additis *P¹* ⁸ adduxerim *AH* ⁹ eciam *P¹* om. *C* ¹⁰ Et *S*¹ Gargare *B* (v. 26775) Gargatos *C* Gargarum *D¹* (36, 2) om. *P¹* ¹¹ Scepsin (in text. Cepsim) *B* (v. 26775, nota) Cappresim *C* Crepesym *H* Cepresim *P¹P²* ¹² Arundiam *A* Arisban *B* (v. 26776) Ausidam *C* Arisbam *D¹* (36, 2) Armidiam *H* Arisdam *S¹* ¹³ Larissam (in text. Larissan) *B* (v. 26775, nota) Larissam *D¹* (36, 3) ¹⁴ fortili *C* forti *S¹* ¹⁵ preua-leret *P¹* ¹⁶ dixit *P¹* ¹⁷ hec *P¹* ¹⁸ propter . . . Troyanos om. *P¹* ¹⁹ ipse *AHS*¹ ipsum *P²* ²⁰ qui . . . exercitu om. *H* qui . . . sui om. *P¹* ²¹ Et *S*¹ permaneret *CP¹* re-maneret *H* ²² studio *P¹* ²³ bonitate *C* reuera *P¹* ²⁴ li Greci *N* Trojanis *HP¹P²S¹*

capcio ciuitatis, * cum in Palladii uirtute consisteret Troyam capi non posse donec Palladium esset inter menia ciuitatis ipsius. Quare Troyam accessi furtiue et in tantum studiose tractaui¹ quod, Palladio ipso habito, nobis fuit ciuitatis ipsius dominium acquisitum." Et ad hec inter cetera Vlixes suo tunc colloquio finem fecit.

Sed Thelamonius Ajax multis obprobriosis uerbis insultauit acriter in Vlixem et Vlixes nichilominus contra eum. Propter² quod capitales facti sunt inuicem inimici, Thelamonio publice asserente necesse esse³ quod suis manibus moriatur Vlixes. Et dum placuisset regibus Agamenonis et Menelai standum esse iudicio quis eorum alter⁴ Palladium habere deberet, Thelamonius uel Vlixes, ipsi eorum⁵ arbitrio decreuerunt Palladium penes Vlixem residere⁶ debere, tamquam dominio eius addictum,⁷ moti forte ex eo quod Vlixes eorum contemplacione Helenam a mortis periculo de manibus ipsius Thelamonii et aliorum regum Grecorum suis sermonibus liberauit. Dolet igitur Thelamonius ex tali prouisione facta per Agamenonem et Menelaum de Palladio irrationabiliter⁸ contra eum, cum omnes quasi maiores exercitus constanter assererent⁹ in obtinendo Palladio Thelamonium digniorem Vlixem. Propter quod Thelamonius contra Agamenonem et Menelaum egrum gerens animum multa uerborum diffudit obprobria contra eos, asserens se eorum capitalem de cetero inimicum. Cuius rei causa predicti duo reges fratres¹⁰ et Vlixes cum eis in maxima militum comitiua procurabant se cum cauthela maxima custodire.¹¹

Postquam uero dies ille transiuit, ueniente eius nocte sequ(e)nte et diei proximi aurora surgente, per quam dies sequens effudit¹² orbi summo diluculo lucem suam, inuentum est quod ea nocte fuerat in lecto suo Thelamonius interfectus, multis confossus uulneribus et eius corpore multimode detruncato.¹³ Clamor igitur¹⁴ per totum exercitum magnus exhuberat et de morte Thelamonii communiter omnes dolent, et quasi¹⁵ credulitate¹⁶ uera in Agamenonem et Menelaum culpam impingunt sed potius in Vlixem. Pirrus uero, qui Thelamonium affectione sincera dilexerat, contra Vlixem et alios Thelamonii necis participes multa comminatoria uerba diffudit. Quare Vlixes de uita sua dubitans quadam nocte sub ipsius¹⁷ noctis cecitate¹⁸ nimis¹⁹ obscure cum suis nauibus recessit a Troya furtiue et alto pelago se commisit, Dyomedi amico suo Palladio ipso dimisso.

*f. 114'

Agamenon and Menelaus decide that the Palladium should remain with Ulixes, thereby incurring the resentment of Ajax.

Next morning Thelamonius was found hewn to pieces in his bed. Suspicion attaches to Ulixes, who sails away by night, leaving the Palladium to Diomedes. Pirrus will send home the ashes of Thelamonius sealed in an urn. Pirrus and his friends conspire against Agamenon, Men-

¹ tractauerim P¹ ² Propter quod] Propterea P¹ ³ est AHP¹S¹ fore C ⁴ om. CP¹
⁵ enim P¹ ⁶ Et S¹ remanere P¹P² ⁷ additum AH adeptum C adductum P¹S¹ ⁸ S¹
irrationabili AHP¹P² intolerabiliter C ⁹ asserent A ¹⁰ om. P¹ ¹¹ De morte Thelamonii
et recessu Vlixis add. C ¹² effundit P¹ ¹³ truncato H Ex quo add. C ¹⁴ om. CP¹ ¹⁵ qui
P¹ ¹⁶ crudelitate HP²S¹ ¹⁷ om. P¹ ¹⁸ taciturnitate CP¹ ¹⁹ om. P¹

elaus, and their
friends but both

f. 114

factions are re-
conciled by An-
thenor.

The Greci accuse
Eneas of bad
faith in conceal-
ing Polixena and
sentence him to
exile.

Anthenor leaves
Troia voluntarily.

After having An-
thenor recalled to
Troia as king,
Eneas procures
his perpetual ex-
ile for betraying
the city.

Sed Pirrus Thelamonii corpus cremari mandauit, et ex eo facto cinere, in quodam uase aureo deponi et consignari disposuit cynerem ipsum, multi sagacis artificii munimine sigillatum, ad ipsius * Thelamonii regis regnum proprium deferendum. Agamenon uero et Menelaus cum quibusdam regibus sibi fauentibus contra Pirrum et quosdam reges¹ qui Pirro fauebant faciebant se caucius custodire,² cum Pirrus insidiaretur eisdem et ipsi similiter ipsi Pirro. Sed Anthenor suo tractatu inter eos pacem stabilem reformauit, et vniuersos maiores Grecorum ad conuiuium in magna sollempnitate studuit inuitare. Quos in magna diuersitate ciborum paut et refecit eosdem, et preterea eos in multorum exhibicione donorum honorare curauit.³

Greci uero contra Heneam eorum assercionibus impingebant, contra⁴ eos⁵ scilicet fregisse fidem, rupto sui uinculo iuramenti ex eo quod Polixenam celauerat, ream mortis, cuius occasione magnus Achilles extiterat⁶ interfectus. Et ideo, communicato consilio, Henee exilium indixerunt ut perpetuo relegaretur a Troya. Qui cum⁷ non ualeret⁸ eorum iussionibus contraire, Grecis humiliter supplicauit ut saltem xxii naues cum quibus Paris apud Greciam se contulit sibi concedere dignarentur, et⁹ cum refeccione nimia indigerent, reficiendi eas spacium sibi deberent indulgere. Quod Greci sibi liberaliter concesserunt, quatuor mensium spacio¹⁰ sibi dato ad refeccionem ipsarum.

Interea Anthenor nolens in Troya manere, quibusdam nauibus sibi quesitis, voluntarius recessit a Troya cum quantitate plurima Trojanorum. Sed quo iuerit,¹¹ quo diuerterit¹² presens hystoria non declarat.

Heneas uero, contra Anthenorem gerens animum odiosum pro eo quod facto suo factum est quod ipse relegaretur a Troya et Anthenori patebat plena libertas eundi et redeundi a Troya pro sue arbitrio uoluntatis, latentes¹³ parauit insidias Anthenori¹⁴ qualiter a Troya posset perpetuo relegari et quod facultas ei eundi et redeundi a¹⁵ Troya penitus tolleretur. Quapropter Heneas, Trojanis omnibus¹⁶ qui superstitēs erant in Troya ad consilium conuocatis, sic eos alloquitur¹⁷ dicens:¹⁸ "Amici fratres, ex quo sinistrante fortuna ad presentem statum in quo estis nuperius deuenistis, aperte uidetis¹⁹

¹ om. P¹ ² custodiri P¹S¹ ³ procurans. De Enea volente interficere Anthenorem C
Qualiter Greci Heneam a Troya perpetuo religauit add. P¹ ⁴ contra eos om. C ⁵ eum P¹
⁶ fuerat AP² ⁷ om. CP¹ ⁸ ualens CP¹ ⁹ ut AP¹ ¹⁰ termino C spacium P¹ ¹¹ iuit
AHP² iuit et S¹ et add. C uel add. P¹ ¹² diuerit A ¹³ latenter C latens P¹ ¹⁴ om. P¹
¹⁵ a Troya] ad Troiam P² ad Greciam S¹ ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ alloquius est CP¹S¹ ¹⁸ Heneas
contra Anthenorem egrum gerens animum, Trojanis coadunatis in vnum, sic alloquutus est
illos add. P¹ ¹⁹ uidens P¹

quia¹ sine alicuius consilio protectoris salubriter non poteritis ducere dies uestros. Est ergo uobis salubre ut, me recedente, de aliquo uestro rectore salubriter cogitetis. Si enim uicini uestri habitantes per uillas et castra et eciam alibi scient uos sine protectore manere, passim in vos irruent et continuis prede laceracionibus vos exponent.² Expedit ergo uobis, ut³ michi uidetur, mittere pro Anthenore ut eum vobis constituatis in regem, vt cum eius consilio contra emulos vestros possitis salubriter vos tueri.” Placuit itaque Henee consilium vniuersis. * Propterea per eorum nuncios⁴ Anthenore perquisito,⁵ inuentus ad Troyam festinus accessit. In offensionem⁶ cuius statim Heneas in⁷ armata manu uoluit prosilire, cum adhuc Heneas in Troya potencior esset eo. Quare reliqui Troyani existentes apud Troyam Eneam⁸ humiliter deprecantur ut a suis desistat inceptis, et mala eorum omnia, que iam finem in bellis aliquem⁹ sunt sortita, per ciuilia et intestina bella inter eos non debeant innouari. Ad eorum igitur uerba Heneas sic dixit:¹⁰ “Quis homo potest tanta pietatis dulcedine demulceri ut tanto viro nequissimo et continuo prodicionis auctori¹¹ parcere pie posset,¹² cuius proditoriis¹³ artibus factum est quod Polixena, inclita regis filia, virgo innocens, mactari coram sepulchro Achillis sic crudeliter meruisset? Et ego¹⁴ sum¹⁵ a uestro consorcio perpetuo¹⁶ relegatus,¹⁷ qui uobiscum affectaueram in communibus lacrimis tanquam earum¹⁸ particeps condolere et communium anxietatum uias consolacionis exquirere per quas possemus in tantis nostris doloribus respirare.” Ad uerba igitur Henee Troyani tunc, communi¹⁹ deliberato²⁰ consilio, Anthenorem decreuerunt a Troya perpetuo relegandum et²¹ quod nunquam²² Troyam sibi liceret redire, data sibi licencia a Troya continuo²³ recedendi. Quod statim²⁴ factum est.²⁵

*f. 115^r

Anthenor autem statim cum suis nauibus et multis de reliquiis²⁶ Trojanorum se inmisit in mare, et tamdiu per peregrina equora nauigauit donec in quorundam manus incidit pirratarum, qui irruentes in eum et suos quosdam interfecerunt ex eis,²⁷ alios²⁸ uulneribus afflixerunt, et demum predati sunt eos.²⁹ Tandem ab eorum manibus liberati tamdiu per maris equora deuehuntur donec aura

Anthenor sails with many Trojans, and after escaping pirates founds a colony at Corchire Melanon.

¹ quod CP² ² opprimere non cessabunt C opponent P¹ ³ prout P¹ ⁴ nuncium CP¹ ⁵ Et S¹ requisito CP¹ perquisitos H ⁶ offensione P¹ ⁷ om. CP¹ ⁸ ipsum C om. P¹ ⁹ aliquem . . . sortita] Et S¹ aliquem sunt secuta AH aliqua sequata C
¹⁰ Heneas iracundia plenus sic ad Trojanorum uerba respondit add. P¹ ¹¹ actori AP²S¹
¹² possit A ¹³ proditoris AP¹ ¹⁴ Et S¹ qui add. ACHP² ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ perpetue P¹ ¹⁷ Et S¹ et add. ACHP² ¹⁸ eorum MSS. et S¹ ¹⁹ Et S¹ communicato P² om. C ²⁰ om. P² ²¹ ita S¹ om. P² et . . . redire om. C ²² ad add. P¹ ²³ continue C ²⁴ illico C ²⁵ Et add. A De recessu Anthenoris a Troia add. C ²⁶ reliquis P¹
²⁷ suis et P¹ ²⁸ alis A quosdam P¹ ²⁹ omnes S¹ om. A

prospera inspirante iuxta litora cuiusdam prouincie applicant que Gerbondia¹ uocabatur. In qua tunc regnabat rex quidam ualde iustus et pius Oecides² nomine, qui prouinciam ipsam in multa tranquillitate regebat. In terram igitur huius regis descendit Anthenor in comitiua paucorum iuxta litus cuiusdam rupis excelse que ipsi litori iminebat. Quare ipsius loci scrutata³ planicie, que a radice rupis⁴ ipsius longe⁵ lateque per arua distendebatur et nemora in multis aquarum fontibus circunquaque,⁶ Anthenor, ipsius loci amenitate captatus,⁷ in supercilio⁸ rupis ipsius quandam ciuitatem fundare disposuit, et fundauit cum reliquiis Trojanorum qui nauigauerant cum eodem, et eam Corchire⁹ Menalon¹⁰ statuit appellari. Quam in breui tempore forcium murorum ambitu circuncinxit, institutis in eis per girum multis turribus bellicosis. Quod postquam Troyanis innotuit qui remanserant apud Troyam de ciuitate ipsa in loco tuto firmata, fer^{*}tili, et ameno, maxima pars eorum sponte peruenit ad eam. Ex quibus ciuitas ipsa necnon et¹¹ multis aliis facta est nimium populosa. Predicto autem regi Oecide,¹² cuius erat dominio prouincia ipsa subiecta, sic se subicere in multa sagacitate nouit Anthenor quod rex¹³ ipsum magnam recipit in gratiam et¹⁴ ciuitatem ipsam et omnes Trojanos eosdem. Quare magnificatus est ualde ex dilectione regis Anthenor propter sue probitatis industriam, et in regno ipso per regem factus est secundus ab eo.¹⁵

*f. 115^v

Cassandra prophesies calamities for the Greci before they reach home.

Cassandra uero, que remanserat apud Troyam, multis exacerbata doloribus ex lapidacione matris et morte Polixene sue sororis, multos dies¹⁶ duxit in lacrimis, anxietatibus, et lamentis. Sed demum lacrimarum¹⁷ ymbribus exsiccatis et ea parum a suis doloribus respirante, Greci qui intendebant a Troya recedere ab ea multum exquirunt de futuris eorum. Quibus Cassandra dixit multa mala eis¹⁸ debere succedere antequam in patriam recipiantur eorum. Agamemoni uero dixit ipsum interficiendum¹⁹ ab hiis qui sunt de domo sua. Et²⁰ prout²¹ vnique eorum accidit sicut²² Cassandra uaticinata est²³ illis²⁴ presens hystoria per sequencia declarabit.

¹ Gerlonda A Gerbene B (v. 27514) Gerlandra C [rex] Gebrenorum (in text. Cebrenorum) D¹ (101, 28) MSS. Gerlandia P¹ Gerbindia P² Gerbendia S¹ ² Cetides A Oënidus B (v. 27513) Occides CP¹ Cecides P² Oetides S¹ ³ scrutata planicie] scrutatur planiciem P¹ ⁴ om. A ⁵ longa . . . rupis om. AHP² ⁶ circunque P¹ circumquaque S¹ ⁷ captata MSS. et S¹ ⁸ supercilia P¹ ⁹ Et S¹ Corcire B (v. 27527) Chortice C Corchice P¹ Corthire P² ¹⁰ Menelon A Menelan B (v. 27527) Menaleon S¹ ¹¹ ex P¹ ¹² Cetide A Occido C Occide P¹ Cecide P² ¹³ ipse add. AH ¹⁴ om. P¹ ¹⁵ De Cassandra vaticinante mala Grecis et de recessu eorum a Troia add. C ¹⁶ om. P¹ ¹⁷ lacrimis P¹ ¹⁸ om. CP¹ ¹⁹ Et S¹ interfectorum AHP² ²⁰ et . . . illis] vnique vaticinans prout occidit in futuro, ut C ²¹ om. S¹ ²² Et S¹ sic P¹P² ²³ fuit P¹ ²⁴ ut add. P¹, sicut add. P², prout add. S¹

De¹ Thelamonio uero clandestine interfecto supererant duo filii, quos ipse de duabus uxoribus reginis sibi susceperat. Quorum antegenitus uocabatur Eantides,² de³ regina⁴ Clausca,⁵ et alius, de regina Ethimissa,⁶ qui Antissacus⁷ uocabatur. Hii duo, dum etatem agerent puerilem, dati sunt sub tutela et cura regis Theucris ut eos donec pubescerent educaret⁸ et donec fierent apti ad miliciam assumendam.

Agamenon uero et Menelaus a Grecis licenciam postulant⁹ recedendi. Quam ipsi maiores Grecorum adhuc¹⁰ existencium¹¹ apud Troyam uix¹² concedere uoluerunt,¹³ habentes eos¹⁴ de clandestina Thelamonii¹⁵ nece suspectos.¹⁶ Dum de Vlixis fuga furtiua, per quam accusatorem¹⁷ seipsum¹⁸ esse¹⁹ constituit,²⁰ Agamenonem et Menelaum in aliquo releuarent,²¹ sibi recedendi licenciam²² inuitis animis tribuerunt. Ipsi autem recedentes a Troya alto pelago se committunt.²³

Tempus erat quo, calcatis uuis, autumpnus in orbe iam suos menses exsoluerat inequales, et uicina hyems in suo pigro rigore²⁴ iam ueniens propriis frondibus spoliaret²⁵ arbores et dulcibus auium iam²⁶ indixerat silentium cantilenis. Tunc cum robusta uentorum austeritas in multo flatus spiramine suis prosilit a cauernis, tunc cum,²⁷ ab aere liquido serenitate depulsa, nubium obscura congeries uestit illum, que²⁸ in pluuiarum copiis dissolute noua dant incrementa *fluminibus et ab estiuis ramorum frustis et truncis decidentibus inter ualles in suis decursibus ualles ipsas vndecunque mundificant et extergunt, tunc Grecorum inconsulta facilitas ceco auditis ardore corda commouit (qui ad propria repatriare uolentes peregrinancium animos feruenti calore febricitare²⁹ compellit) ut non aduertentes uiarum discrimina nec temporum qualitates se desideratum accingant³⁰ ad iter. Propter quod plerisque³¹ contingit quod,³² dum³³ ad propria inconsulte redire festinant, uiarum impedimentis emergentibus inopinatis aggressibus, in medio uiarum deficiunt et nun-

The two sons of Thelamonius are entrusted to Teucer.

The Greci allow Agamenon and Menelaus to depart; but unwillingly, because, despite the secret flight of Ulixes, they suspect them of complicity in the murder of Thelamonius.

The Greci set sail in winter. On the fifth day a violent thunderstorm arises, the ships are burned, and the Greci drowned.

*f. 116^r

¹ Ex CP¹ ² Eantides B¹ (v. 27314) Eumentides A Eridanes C Eruntides H Hermades P¹ Ermades P² Eanicles S¹ ³ de regina om. CP¹ ⁴ matre P²S¹ ⁵ Glaucia B (v. 27319) Glaustra CP¹ Eanica S¹ ⁶ Et S¹ Tecmisa B (v. 27322) Echimissa CP² ⁷ Et S¹ Antissatus A Eurisacis B (v. 27321) Anthisachus C Eurysaces D¹ (101, 5) Antissachus H ⁸ om. P¹ ⁹ postulant MS. ¹⁰ eis add. C ¹¹ existentes A existentibus C ¹² eis add. P¹P² om. AHS¹ ¹³ noluerunt AHS¹ ¹⁴ Et S¹ om. AHP² ¹⁵ Thelamonis A ¹⁶ Sed add. C ¹⁷ actorem uel ancantorem C culpabilem P¹ ¹⁸ se C ¹⁹ om. P¹ ²⁰ huius mali add. C ²¹ releuaret P¹ ²² cum add. AH tamen add. P²S¹ ²³ Liber xxxius qualiter successit Grecis post captionem Troie et qualiter Oyleus Ajax vix potuit euadere a tempestate marina add. A Capitulum de Grecis recedentibus a Troia, de naufragio marinis eis superuiente add. H Qualiter Agamenon et Menelaus recedentes a Troya alto pelago se commiserunt add. P¹ ²⁴ Et S¹ vigore AH robores CP¹ ²⁵ spoliauerat CP¹S¹ ²⁶ om. P¹ ²⁷ om. CP¹ ²⁸ et AH ²⁹ Et S¹ febricitate C fabricitare P¹P² ³⁰ attingunt A accingunt CP¹ attingant S¹ ³¹ plurisque P¹ ³² qui CP¹P²S¹ ³³ se add. CP¹

quam ad propria superest illis perueniendi facultas. Hoc enim desiderio dum Grecorum capta sunt uota ad propria redeundi, recedentes a Troya cum eorum nauibus diuiciis multis [h]onustis quas ab opulenta Troyanorum preda sibi multipliciter quesierunt, in profundo (h)yemis quodam die sereno captato, se posuerunt in mari, et eleuatis uelis et in afflatibus uentorum expansis, per quatuor dies et totidem noctes¹ quasi feliciter nauigarunt.² Quinto uero die circa nonam,³ dum per⁴ Egeum⁵ mare maris equora plena securitate sulcarent, serenus aer subito factus est ater,⁶ dum⁷ obductis⁸ nubibus imbres⁹ euomeret in multa copia pluuiarum. Mugit ether in tonitruorum aggregacionibus sonos emittentibus terribundos, et choruscationes repentinis et falsis ignibus translucens inter tenebras tempestatis instabilem lucem prestant.¹⁰ Eurys, uero, Nothus,¹¹ et Africus¹² ab antris Eoliis¹³ relaxati maris ym[m]la subuertunt, et nunc in¹⁴ tumentes montes nunc in profundis (h)yyatibus maris vndas eleuant et discindunt¹⁵ uehementes spiritus¹⁶ procellarum. Sic ergo Grecorum naues, maris nimia tempestate quassate, nunc huc nunc illis incerto remige transferuntur. Scinduntur uela, multas dilacerata per pecias; magno franguntur arbores in¹⁷ stridore, et antennae a suis malis uiolento diuorcio separate¹⁸ uarias colliduntur in partes. Themonum uero suorum ab ipsis nauibus auulsorum¹⁹ excusso regimine, naues ipse, dum uage periclitantur uarios inter fluctus, superuenientis noctis tenebris duplicatis, inuicem segregantur,²⁰ et a fulminibus a summo celo in triplici flamma ruentibus in medio fluctuum exuruntur, et exuste spumosas pereunt²¹ inter undas, dum eas celestis ignis exurit et maris aqua submergit. Pereunt ergo Greci nauigantes in ipsis, et innumera-biles diuicias Troyanorum que uehebantur in eis²² uorax pontus absorbet.

f. 116

Ajax Oileus and certain of his men save themselves by swimming. The storm was due

*Oyleus²³ uero Ajax, qui²⁴ cum xxxii nauibus suis in predictam incidit tempestatem, omnibus nauibus suis exustis et submersis in mari, in suis uiribus brachiorum nando²⁵ semiuiuus peruenit ad terram. Et inflatus pre²⁶ nimio potu aque uix se nudum recepit in litore, ubi usque²⁷ ad superuenientis diei lucem quasi mortuus iacuit

¹ nocte P¹ ² De naufragio Grecorum add. C ³ diey horam noue C ⁴ per . . . mare om. AH ⁵ egrum P¹ medium S¹ ⁶ S¹ ac A turbidus C acer HP² niger P¹ ⁷ aer add. S¹
⁸ obductus P² S¹ ⁹ nimbos P¹ ¹⁰ presentat P¹ ¹¹ Notus AS¹ ¹² Affercis A Affricus CS¹ ¹³ solis P¹ Eolis P² ¹⁴ in tumentes] intanentes A intumentes P¹ P²
¹⁵ Et S¹ descendunt AC diffundunt P¹ discidunt P² ¹⁶ species P¹ ¹⁷ exCP¹ et S¹
¹⁸ separe P¹ ¹⁹ Et S¹ auulso AH euulsorum CP¹ ²⁰ separantur P¹ ²¹ depereunt CP¹ S¹ ²² Et S¹ ipsis P¹ P² ²³ Oylus A Cyleus P¹ ²⁴ om. CP¹ ²⁵ natando CS¹
²⁶ pro P² ²⁷ om. P¹

in arena, de morte sua sperans potius quam de uita. Sed cum quidam ex¹ suis nando² similiter a maris ingluuie iam erepti³ nudi peruenissent ad litus, dominum eorum querunt in littore si forsitan euasisset. Quem in arena iacentem inueniunt, dulcibus uerborum⁴ fouent affatibus,⁵ cum nec in⁶ uestibus ipsum nec⁷ alio possunt⁸ subsidio refouere. Sic ergo, ut⁹ dictum est,¹⁰ Grecis periclitantibus contigit¹¹ et¹² Aiaci uirtute dee Minerue, que conceptam¹³ iram atrocissimam in Aiace in¹⁴ eum et alios uoluit uindicare ex eo quod Cassandram a templo suo uiolenter abstraxit. Quamuis enim dictum sit quod pena suos debet tenere actores,¹⁵ non¹⁶ est nouum ut ob unius culpam dumtaxat mille non culpantes¹⁷ sepius arceantur. De aliis uero Grecis et Grecorum ducibus a Troya tunc recedentibus et¹⁸ ad propria redire festinantibus qui presentis cladis periculum minime subierunt — qualiter eis successerit¹⁹ sequenti libro apertius enarratur.

to the wrath of Minerva, from whose temple Ajax had dragged Cassandra.

[Incipit²⁰ liber²¹ xxxiius de nauium²² Grechorum naufragio et de Agamenonis²³ morte.²⁴]

Eo autem tempore quidam rex erat in Grecia nomine Naulus,²⁵ qui regnum in Grecia magne latitudinis et longitudinis possidebat. Cuius regni situs ex latere septentrionalis plage longo maris pelago iungebatur, dum ex eodem latere haberet rupes excelsas, quarum radices ambiebat²⁶ pelagus inporrectum, et multos ex eodem latere iuxta se haberet scopulos montuosos. Hic rex Naulus²⁷ tempore Troyani belli habebat duos filios, quorum antegenitus Palamides in suo nomine uocabatur, alius minor eo uocabatur Oectus.²⁸ Hic Palamides multa sui strennuitate uigebat, dum esset uir fortissimus et animosus in bello et equestris milicie multa fama preclarus. Hic ad Grechorum exercitum in multarum²⁹ nauium copia et suorum multorum militum comitiua in apparatu maximo potenter accessit, cum nullus rex in Grecia maius regnum haberet nec tantis diuiciis opulentum. Hunc Palamidem Greci in³⁰ imperatorem tocius exercitus statuerunt,³¹ Agamenone ab eius³² cura principatus³³ amoto. Qui

A malicious story that Palamides was secretly put to death by Ulixes and Diomedes was told to Naulus his father and Oectus his brother.

¹ de CP¹ ² natando CS¹ ³ Et S¹ exempti C excepti P¹ repti P² ⁴ eorum P¹
om. A ⁵ Et S¹ amplexibus C affectibus P¹P² ⁶ om. CP¹ ⁷ in add. AH ⁸ possent
CP¹ possint S¹ ⁹ igitur P¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ contingit P² ¹² ut AH ¹³ contemp-
tam A inconceptam P¹ ¹⁴ in eum om. CS¹ ¹⁵ Et S¹ auctores CP¹ ¹⁶ tamen add. P¹
¹⁷ Et S¹ culpabiles CP¹ culpam dum P² ¹⁸ om. P¹ ¹⁹ successit P¹ ²⁰ om. ACH
²¹ liber xxxiius] liber adhuc H om. C ²² nauium . . . morte] Nauplo patre Pallamedis
parante Grecis insidias C ²³ regis add. P¹ ²⁴ nece P² ²⁵ Naulus (in text. Nauplus)
B (v. 27671, nota) Nauplus P¹ ²⁶ andiebat A ambiebant P¹ ²⁷ Nauplus P¹ ²⁸ Oëaus
B (v. 27933) Cechus C Oetthus P¹ ²⁹ multa P¹ ³⁰ om. CP¹ ³¹ constituerunt P¹ ³² ea
P¹ ³³ principaliter C om. P¹

f. 117

Palamides demum in conflictu belli mortuus expirauit, vt de hiis omnibus et de eo satis est supra loco¹ suo relatum. * Sed quidam, quibus aliorum placet interitus et qui semper in eorum maliciis gloriantur, regi Naulo² et eius filio Oecto³ de morte Palamidis falsis adinuencionibus et subornatis in multa ficcione commentis aliter sunt testati. Dixerunt enim Palamidem non in bello peremptum sed clandestine⁴ et furtiue per Vlixem et eius socium Dyomedem de consilio Grecorum fuisse nequiter interfectum.⁵ Et ut ex⁶ eorum commentis resultaret firma credulitas, de eius interfeccione commentati sunt ficticiam formam et modum, astruentes in dictis⁷ eorum Ulixem,⁸ Dyomedem, Agamenonem,⁹ et Menelaum duas falsas litteras confinxisse, in quibus continebatur Palamidem cum Troyanis prodicionem exercitus tractauisse, pacta sibi a Troyanis quadam auri maxima quantitate, et hās litteras fecerunt ad latus cuiusdam interfecti hominis colligari.¹⁰ Cum autem finxissent¹¹ eos scire promissam pecunie quantitatem, procurauit Vlixes cum quodam secretario Palamidis, pecunia sibi data, ut illam pecuniam quam Troyani promiserant Palamidi pro prodicione exercitus se daturos sub caputio¹² lecti Palamidis se latenter abscondere procuraret.¹³ Quam¹⁴ cum Ulixes¹⁵ eidem assignasset, idem secretarius Palamidis sub caputio¹⁶ lecti ipsius latenter abscondit. Cum¹⁷ idem secretarius se ad Ulixem postea contulisset et¹⁸ relatum sibi extiterat¹⁹ in secreto qualiter perfecerat mandatum Vlixis, Vlixes in eodem loco ipsum clandestine²⁰ fecit occidi. Quibus litteris postea²¹ per Grecos inuentis et lectis,²² Grecos²³ contra Palamidem suspicionis animum concepisce dixerunt. Et cum Greci se postmodum ad tentorium Palamidis contulissent perquisituri si sic de auro rei ueritas se haberet, perquisito eius lecti²⁴ capucio,²⁵ inuenerunt aurum ipsum in ipso et in eo pondere quod²⁶ predictae litterae continebant. Quare cum Greci fidem adhibuissent hiis que continebantur in litteris postea firmiorem, in Palamidem irruere uoluerunt tamquam prodicionis²⁷ actorem.²⁸ Sed Palamides animose resistens contra predicta obtulit se exinde defendere per duellum equestre qualiter ipsius sceleris erat inscius²⁹ et se paratum innocenciam suam bello ipso purgare. Et cum nullus Grecorum

¹ loco suo *om.* CP¹ ² Nauplo P¹ ³ Cecho (*et alibi*) C Oettho P¹ ⁴ clandestine MS.
⁵ interemptum A ⁶ *om.* AP¹ ⁷ *om.* P¹ ⁸ et *add.* P¹ ⁹ *om.* P¹ ¹⁰ alligari P¹
¹¹ Et S¹ confinxissent AH finxisset P² ¹² capite C capitali P¹ capicio S¹ ¹³ procurauit P¹ *om.* C ¹⁴ Quam . . . abscondit *om.* C ¹⁵ *om.* P¹ ¹⁶ capitali P¹ capicio S¹
¹⁷ Quod *praem.* ACHP² Quid *praem.* S¹ ¹⁸ et . . . secreto] referrens eidem C ¹⁹ extiterit A extitit P¹ S¹ ²⁰ clandestine MS. ²¹ postmodum P¹ ²² et ipsarum tenore precognito *add.* C ²³ Greci C Grecis P¹ ²⁴ lecto A ²⁵ capicio CS¹ capitali P¹ *om.* A
²⁶ quo ACHP² ²⁷ perditionis A proditoris P¹ ²⁸ Et S¹ auctorem CP¹ ²⁹ insons CP¹

fuisset qui tunc contra eum pugnandi causa congregi¹ uoluisset, uidentibus eius emulis predictis quod per eam uiam offendere ipsum nullatenus potuerunt, Vlixes in² suis sermonibus sedauit populum et curauit in tantum quod, de hiis que contra Palamidem suggesta fuerunt falsa credulitate depulsa, ut eius uideretur adiutor, Palamides fuit³ adhuc per eum in⁴ imperio exercitus reformatus.⁵ Addiderunt eciam predicti commentatores adinuencionibus suis quod non post multos dies Vlixes et Dyomedes secreto sunt Palamidem alloqui, asserentes sibi quod ipsi certificati sunt quod in quodam ueteri puteo erat quidam maximus thesaurus absconsus,⁶ qui indubitanter poterat ab eis obtineri, de quo eum cum eis uellent esse participem,⁷ et⁸ sequenti nocte disposuerant⁹ ad predictum puteum se conferre; si placeret ei¹⁰ * ire cum eis ad ipsum thesaurum habendum,¹¹ gratum et acceptum habebant. Palamides uero eorum¹² fraudium¹³ uelud ignarus et¹⁴ sola fide deceptus, ueniente nocte, cum eis ad predictum se contulit puteum, ubi collacione facta inter eos quis eorum¹⁵ primo¹⁶ descenderet, Palamides in eum se obtulit¹⁷ descensurum. Qui, discalciatis pedibus et superfluis uestibus reiectis a se, in puteum ipsum animose¹⁸ descendit. Quem ut presenserunt ad yma putei peruenisse, statim¹⁹ eum²⁰ cum²¹ lapidibus obruunt²² et interfecerunt²³ eundem et ipsum mortuum in puteo dimiserunt, ad eorum tentoria sub eiusdem noctis silencio properantes.

*f. 117^v

Et talis fuit falsi²⁴ commenti globus qui de morte Palamidis Nauli regis animum patris sui et Oecti²⁵ fratris sui ad credendum inuoluit.²⁶ Propter quod rex Naulus et eius filius Oectus²⁷ diligentissime sunt scrutati qualiter ad uindictam necis filii et fratris eorum potenter insurgerent contra Grecos qui in ipso exercitu tunc fuerunt. Audierunt enim pro certo quod Greci ipsi (h)yemali tempore se posuerunt in mari causa ad eorum propria redeundi, qui necesse habebant transire per²⁸ confinia regni sui. Mandauerunt ergo eorum hominibus ut qualibet nocte in cacumine montium existencium iuxta pelagus ignem accenderent, ut decepti Greci per noctis tenebras trans-euntes, putantes se esse secus²⁹ terram in qua secure se recipere possent,³⁰ ibi diuerterent incauti et uelis expansis in montes ipsos et

To avenge Palamides, Naulus and Oectus kindle fire on the mountain tops beside the rocky coast, wrecking two hundred Greek ships returning that way.

¹ ingredi C egredi P¹ ² om. P¹ ³ Et S¹ om. AHP² ⁴ om. ACHS¹ ⁵ Et S¹ reformatus P¹ De morte Pallamedis interfecti in puteo per Vlixem et Diomedem proditorio modo add. C ⁶ absconditus CP¹ ⁷ et consortem add. A ⁸ cum add. C ⁹ disposuissent CP¹ disposuerat H disposuerunt S¹ ¹⁰ tunc add. P¹S¹ ¹¹ querendum, id C quod add. P¹ ¹² Et S¹ om. AHP² ¹³ fraudibus C fraudum P¹S¹ ¹⁴ ex CP¹S¹ ¹⁵ om. P¹ ¹⁶ primus AH ¹⁷ contulit P¹ ¹⁸ animosus P¹S¹ ¹⁹ in add. AH ²⁰ ipsum C om. P¹ ²¹ om. P²S¹ ²² obruerunt C obruant P¹ ²³ interficiunt P¹ ²⁴ falsi commenti] compositi P¹ ²⁵ Oectis AHP² Cecchi P¹ ²⁶ impulit C inualuit P¹ ²⁷ Oectes (et alibi) AH Cecchus P¹ om. C ²⁸ ad P¹ ²⁹ iuxta P¹ ³⁰ potuissent P¹S¹

scopulos cum eorum nauibus irruerent,¹ vbi naues ipsi subirent dissute naufragium et irrecuperabiliter deperirent. Quod² et factum est. Nam in ipsis rupibus et scopulis plus quam cc Grecorum naues cum nauigantibus in eis naufragio sunt submerse. Cetere uero naues que has³ precedentes proxime sequebantur, cum ad locum ipsum sub eiusdem noctis tenebris peruenerunt, audito fragore nauium que inter scopulos frangebantur et eorum letali clamore qui moriebantur in mari, locum ipsum exiciale uitantes ab eo fugiunt et⁴ se inmittunt⁵ in pelagus spaciosum. Cum quibus Agamenon, Dyomedes,⁶ Menelaus, et quidam alii, de quibus infra dicitur, predictum naufragium uitauerunt.⁷

To compass the death of Agamenon Oectus sends word to Clitemestra that her husband intends to put her to death to make room for a daughter of Priamus, whom he is bringing home as bride.

*f. 118r

Clitemestra has in her husband's absence as paramour Egistus, a man beneath her in rank. With Clitemestra's connivance Egistus strangles Agamenon in sleep the night after his homecoming. Cli-

Predictus autem Oectus siue Peleus⁸ (cum esset binomius), predicti regis filius Nauli, Agamenonis et Dyomedis curiose mortem affectans uel ipsorum grauia detrimenta, suo disquirat in animo qualiter eis⁹ obesse ualeat, si contingat eos salue ad propria remeare. Propter quod per speciales litteras suas et nuncium sapientem Clitemestre¹⁰ regine, Agamenonis uxori, pro vero et certo firmauit quod Agamenon maritus eius vnam de filiabus regis Priami duxerat in uxorem, quam diligens uehementer suum secum ducit¹¹ in regnum, vt regni sui sibi eam constituat in reginam, et¹² Clitemestram¹³ eius ueram uxorem regno priuet et infallibiliter morti tradat. Vnde cum sibi expediat ante tempus occurrere, monet eam ut sibi caute prouideat ne suam incidat in ruinam. Credidit¹⁴ ergo Clitemestra uerbis Oecti * et ei humiles grates reddens tacito suo conseruauit in animo qualiter se a¹⁵ sibi¹⁶ dictis insidiis uiri sui salubriter¹⁷ tueretur.

Factumque est quod Agamenon a periculis maris saluus euasit,¹⁸ perueniens¹⁹ in regnum suum, et²⁰ Clitemestra²¹ eius uxor, que iam sibi parauerat sue necis insidias, eum ficticie leto uultu recepit. Hec autem Clitemestra in predicti sui mariti absentia matrimonii federis²² ipsius²³ peccauit in legem.²⁴ Nam, eius pudore postposito, matrimonialem thorum cum quodam Egisto²⁵ nomine uiolauit.²⁶ In cuius amore Clitemestra in tantum exarserat quod ex eo quandam susceperat filiam, que Erigona²⁷ uocabatur, cui dare promiserat pro certo regnum suum, licet Egistus regie non esset originis nec²⁸ ducis aut²⁹ comitis nobilitate decorus, sed hoc certum est inter femineas

¹ irruerunt P¹ ² Quod et] Quod C Et hoc P¹ ³ ad P¹ ⁴ om. C ⁵ Et S¹ mittunt AH mittentes C ⁶ et add. P¹P²S¹ ⁷ De morte regis Agamenonis add. C ⁸ Peleus AH deest B ⁹ ipsis P¹S¹ ¹⁰ Clitemestre A Clymestre H ¹¹ duxit AH deducit CS¹ ¹² vt H ¹³ Clitemestram (et alibi) A Clymestram (et alibi) H ¹⁴ Credit CP¹ ¹⁵ aliquis A et P² ¹⁶ sibi dictis] Et S¹ dictis AC supradictis P¹ ¹⁷ Et S¹ salute AH saluifice P¹ salutis P² ¹⁸ euadens C et add. P¹S¹ ¹⁹ peruenit C ²⁰ om. CP¹S¹ ²¹ Clytemestra H ²² fedus AP²S¹ fedus uiolans H om. P¹ ²³ irrumpens S¹ om. C ²⁴ lege C ²⁵ Eugisto H ²⁶ uigilauit P¹ ²⁷ Erigonia C ²⁸ om. A nec . . . decorus om. C ²⁹ nec P¹S¹

voluptates quod cum in sui corporis deliramenta labuntur, numquam appetunt cum aliquo commisceri¹ qui marito suo sit melior nec equalis, semper² enim ad uiliora declinant. Et cum ipse honoris earum³ prodige facte sint, in personis suis non horrent committere uilitates, sed non nisi cum uilibus eas committunt, quamuis si⁴ cum melioribus uiris suis eciam⁵ et seipsis aut⁶ mundi maioribus⁷ committerent, scelus esse putarent. Nobilitas eciam⁸ et diuicie committentis⁹ eas non excusarent¹⁰ a crimine quod adulterii non fedarentur infamia et quod innocentem maritum turpi non afficiant nota¹¹ rualis. In¹² tantum igitur¹³ Clitemestra cum suo¹⁴ Egisto¹⁵ dilecto tractauit quod prima nocte qua uenerat Agamenon, dum suo¹⁶ soporatus dormiret in lecto, Egistus¹⁷ in¹⁸ eum irruens ipsum iugulo¹⁹ interemit. Quo mortuo et eius corpore tradito sepulture, non post multos dies Clitemestra Egistum²⁰ duxit in virum et illum sui regni regem constituit Macenarum.²¹

Agamenoni uero supererat quidam filius ex eadem Clitemestra sibi²² susceptus Horrestes²³ nomine, qui adhuc²⁴ annos nondum²⁵ attigerat²⁶ pubertatis. Hunc rex Talcibius²⁷ consanguineus eius, timens ne Egistus furtiue ipsum²⁸ perimeret, clam ipsum eripuit et ad Ydumeneum,²⁹ regem Crete,³⁰ consanguineum eius similiter, transmisit eundem. Qui³¹ licet esset Horresti remota proximitate coniunctus, hunc tamen Ydumeneus³² rex³³ et eius uxor regina Tarassis³⁴ gratanti animo susceperunt, quem non minori affectione carnis³⁵ obseruabant quam quandam eorum filiam nomine Climenam³⁶ futuram heredem ipsorum in regno, que nondum effecta thori matura annos³⁷ pueriles agebat.³⁸

Ille idem Oectus Nauli regis filius ad Egeam³⁹ Dyomedis uxorem se contulit, et eodem modo quo induxit animum Clitemestre⁴⁰ ad credendum de uiro suo ducente secum vnam ex⁴¹ filiabus⁴² Priami, eodem modo induxit Egeam. Hec Egea fuit filia Pollinici⁴³ regis Argi-

temestra weds
Egistus.

Fearing Egistus
will kill Orrestes,
Talcibius, his
kinsman, entrusts
him to Ydu-
meneus.

Oectus leads Egea
to believe that
Diomedes, her
husband, slew As-
sandruss, her

¹ commiscere *P*¹ ² semper enim] *Et* *S*¹ sed potius *AH* sed enim *P*² ³ *Et* *S*¹ eorum *HP*¹*P*² ⁴ etiam *S*¹ et *praem.* *ACHP*² ⁵ *om.* *CH* ⁶ et etiam cum *C om.* *A*
⁷ melioribus *P*¹ ⁸ enim *CP*¹*S*¹ ⁹ committentes *CP*²*S*¹ ¹⁰ *Et* *S*¹ excusaret *AHP*² excusant *P*¹ ¹¹ nota rivalis] *S*¹ nota iugalis *AH* nota dedecoris *C* notaminalis *P*¹
uero rualis *P*² ¹² *I* *P*¹ In tantum] Interim *C* ¹³ ergo *CP*¹ ¹⁴ marito *add.* *AH*
¹⁵ Egypsto *H* ¹⁶ *om.* *P*¹ ¹⁷ Egypstus *A* ¹⁸ in eum *om.* *P*¹ ¹⁹ gladio *CP*¹
²⁰ Egypstum *A* ²¹ Micenarum (*et alibi*) *C* Mecenarum *P*¹ ²² *om.* *P*¹ ²³ Orestes
*AHP*² Horestes *C* Orrestes *H* ²⁴ nondum *CP*¹*S*¹ ²⁵ nondum *A* adhuc *S*¹ *om.* *CP*¹
²⁶ attingerat *P*¹*P*² ²⁷ Calcibus *A* Talcibius *C* Calcibius *P*¹ Calcibus *P*² ²⁸ eum *P*¹
²⁹ Ydumeum *A* Ydumeum (*et alibi*) *C* ³⁰ Cyete *A* Oete *P*² ³¹ Qui licet] Quamuis *CP*¹
Licet *S*¹ ³² Ydumeus *A* ³³ *om.* *P*¹ ³⁴ Tarasis *AP*²*S*¹ Thersis *B* (v. 28104) Tharassis
C Aethra sei (*in text.* Aethra Thesei) *D*¹ (103, 13) *MSS.* *BG* Tharsis *H* ³⁵ carius *CHP*²*S*¹
³⁶ Clymenam *H* ³⁷ annuos *P*¹ ³⁸ De Cecho, filio Naupli, eunte ad uxorem Diomedis *add.* *C*
³⁹ Egeal *B* (v. 27939) ⁴⁰ Climestre *A* ⁴¹ de *AP*¹ ⁴² regis *add.* *CP*¹ ⁴³ Polentis *A* Pollucis *H*
Poliniti *P*¹ Polinici *S*¹

brother, on the way to Troia. She

*f. 118^v

excludes him from home. He goes to Teucer, who, suspecting him of complicity in his brother Thelamonius' death, seizes him. He escapes.

uorum.¹ Cui² mortuo³ superfuit Egea predicta et quidam filius uocatus Assandrus.⁴ Quare⁵ post mortem patris Polinici⁶ Egea et Assandrus diuiserunt regnum inter se * inuicem Argiuorum,⁷ cuius regni vna medietas peruenit Egee et alia⁸ medietas⁹ Assandro¹⁰ fratri suo. Egea uero cum medietate sua regni predicti¹¹ duxit in virum Dyomedem eundem. Verum dum¹² frater suus Assandrus in Grecorum exercitum se conferret contra Troyanos cum predicto Dyomede sororio suo, antequam applicarent ad Grecorum exercitum, apud Brecciam¹³ peruenerunt, ibi remanere causa recreandi¹⁴ per dies aliquos disponentes. Sed rex¹⁵ Thelephus, illius¹⁶ prouincie dominus, egre ferens moram illorum, in multitudine suorum militum, armatorum irruit in eosdem. Cuius rei causa cum haberent se necesse defendere, Assandrus multos ex militibus regis Thelephi¹⁷ interfecit. Quod¹⁸ rex Thelephus tollerare non valens¹⁹ tot suorum excidium, accepta quadam lancea in qua erat ferrum ualde secabile, Assandrum cum ea letaliter uulnerauit²⁰ et mortuum ab equo deiecit. Dyomedes uero, agnita morte Assandri cognati sui, furibundus se ingerit inter homines regis Thelephi, multos ex eis interfecit, et demum corpus Assandri a pedibus equorum uiolenter abstraxit et in multis lacrimis inter suos illud adduxit. Et hec fuit rei ueritas de morte Assandri²¹ fratris Egee. Sed non sic fuit Egee²² suasum; ymo pro certo sibi assertum extitit quod Assandrus²³ interfectus extiterat²⁴ studio Dyomedis, ut²⁵ eo mortuo medietas regni cederet Egee²⁶ eius uxori, per quam ipse fieret integer dominus Argiuorum.²⁷ Egea uero, cum²⁸ non minus se diligeret²⁹ Assandrum³⁰ fratrem suum, que maluisset sui³¹ regni medietate³² carere quam suo fratre priuari, egrum concepit animum contra Dyomedem maritum suum. Propter quod, tam ob predictam causam quam ob Oecti³³ uerba filii regis Nauli, procurauit cum Argiuis³⁴ hominibus suis quod nullo modo reciperet Dyomedem, cui Egea ex tunc indixit exilium, recusans ipsum amplius in suo regno manere. Quare dictus Dyomedes coactus est exulare, qui quo declinet ignorat.³⁵ Demum fortuna dictante

¹ Argiuorum *A* ² *Et S¹ Que, eodem A Qui, eo C Qui, eodem H eo add. P¹P²*
³ *modem modo tunc sibi A tunc sibi add. H sibi add. P²S¹* ⁴ Assandrus (*in text. Tassandrus*) *B* (v. 27988, *nota*) Ansandrus *P¹P²* ⁵ Quare . . . Assandrus *om. P¹* ⁶ Polentis *A* Pollucis *H* ⁷ Argiuorum *A* ⁸ altera *C* ⁹ *om. CP¹* ¹⁰ Assandro (*et alibi*) *P¹ om. C* ¹¹ ipsius *CP¹* ¹² cum *CP¹* ¹³ Boeciam *AHS¹ Eboëan B* (v. 27997) Brecciam *C* Moesorum [regionem] *D¹* (18, 4) Brecciam *N* ¹⁴ remeandi *CP¹* ¹⁵ *om. P¹*
¹⁶ istius *P¹* ¹⁷ Thelaffi *C* ¹⁸ Sed *C* Sed dum *P¹* Qui *S¹* dum *add. AP²* ¹⁹ ualeret *P¹*
²⁰ et crudeliter interfecit *add. P¹* ²¹ Adastri uel *praem. P²* ²² *om. P¹* ²³ Adrastus *P²*
²⁴ extiterit *AH* ²⁵ et *AH* ²⁶ Egge *C om. AH* ²⁷ Arginnorum *A* ²⁸ tamen *H om. A* ²⁹ diligebat *AH* ³⁰ Adastrum *P²* ³¹ sui regni] sua *AHP²* sua regni *S¹* ³² dimidietate *A* ³³ Oetis *A* ³⁴ Arginniis *A* ³⁵ ignoret *P¹*

Salaminam¹ accessit, ubi tunc rex Theucer² frater, quondam Thelamonii, illius prouincie dominus residebat. Sed audito iam dudum quod in morte Thelamonii fratris sui Dyomedes conspirauerat cum Vlixē, ipsum capi mandauit. Sed Dyomedes tunc furtiua fuga lapsus euasit³ a manibus regis Theucris.⁴

Rex autem Demofon⁵ et rex Athamas⁶ peruenientes in eorum regna simili modo a regnis eorum sunt exulare coacti. Qui Carthacium⁷ ueniunt, ubi dux Nestor ylariter recepit eosdem. Hii duo reges proposuerunt ibi in eorum regna se in⁸ armata manu conferre, et eorum regnicolas in potenti brachio debellare et omnes interficere fortuna fauente, illos specialiter crudelissime morti tradere⁹ qui factionis¹⁰ ipsius¹¹ fuerunt¹² actores.¹³ Verum¹⁴ Nestor eorum consilia * non commendat; ymo persuadet illis ut nuncios eorum¹⁵ ad eorum regna transmittant in blandiciis et multarum prouisionibus libertatum. Vnde factum est quod non post¹⁶ multos dies eorum regnicole reconciliacionis animum assumentes predictos eorum reges in eorum regna gratis animis receperunt.¹⁷

Heneas uero, qui remanserat apud Troyam ut refici faceret naues suas, dum fuit ibidem passus est multos bellicosos congressus ab adiacencium locorum incolis, qui Troyanorum reliquias prede exponere nitebantur. Consuluit ergo eis Heneas quod, cum ipse ad eorum defensionem diu cum eis esse non possit,¹⁸ mittant pro Dyomede, uiro tam strennuo, qui, cum exilium pateretur adhuc ex eo quod recipi non potuit inter suos, ad regimen et subsidium eorum libenter accederet.¹⁹ Miserunt itaque Troyani pro Dyomede, qui, auxilio vndecunque quo²⁰ potuit conquisito, cum multa celeritate se contulit apud Troyam. Qui cum inuenisset quasi Troyanos obsessos et adhuc Heneam ibidem, qui²¹ inter se gauisi sunt ualde, ambo ad²² bellum se parant,²³ et ordinatis Troyanis aptis ad bellum, in armatu manu ad prelium egrediuntur²⁴ cum eisdem. Diebus igitur septem continuis est pugnatum. Inter quos Dyomedes multa commisit de sue strennuitate persone, multos interfecit ex aduer-

Demophon and Athamas are likewise excluded from their kingdoms. At first they plan to make forcible entry but under Nestor's persuasion success-
*f. 119^r

cessfully adopt conciliatory methods.

Eneas, still at Troia, advises the remaining Trojans, attacked by their neighbors, to summon the exiled Diomedes to their aid. Diomedes surrounds and gibbets them.

¹ Salamina (*in text.* Salemina) B (v. 28122)

² tunc *add.* P¹

³ Theutri C Theucris P¹

⁴ Demophon A Demofon C Demophon H Maffon P¹

⁵ 28147, *nota* Alcanius C Acamas D¹ (103, 14) Atthomas P¹ Attamas P² S¹

⁶ Athamas (*in text.* Acamas) B (v. 28157) Cartacium C Corinthum D¹ (103, 16) Coartacium H Carthagum P¹

⁷ *om.* CP¹ S¹ ⁸ dare P¹ P² dari S¹ ⁹ exultationis C ¹⁰ eorum C aperius P¹ ¹¹ fuerant C

¹² auctores CP¹ ¹³ *om.* CP¹ ¹⁴ *om.* P¹ ¹⁵ per P¹ ¹⁶ De recessu Enea a Troia *add.* C

Qualiter Troyani de Heneae consilio pro Dyomede miserunt *add.* P¹ ¹⁷ potest, vt A

posset C ut *add.* HP² S¹ ¹⁸ S¹ accedet MSS. ¹⁹ *om.* AP¹ ²⁰ inuento C mutant P¹

²¹ ad bellum *om.* P¹ ²² parauerunt P¹ ²³ Et S¹ egreditur CHP²

sariis Trojanorum, multos cepit ex eis, et quosunque per¹ eum capi² contingeret³ faciebat statim furca suspendi tamquam fures pessimos et predones. Octauo⁴ uero die in multa bellandi astucia sic uiriliter irruit contra eos quod ipsos undique circuncinxit, sic quod manus eius effugere non ualerent. Quare omnes furca suspendi mandauit et eos⁵ more furum patibulis diuersis affixit.⁶ Reliqui autem uicini de adiacentibus uillis et castris, audito de insultantibus in Troyanos⁷ sic amara morte consumptis, perterriti nimium cessauerunt omnino uexare Troyanos. Vnde quies est maxima parata Troyanis, si quies in eorum tribulacionibus dici potest.

Eneas sets sail and reaches Tuscia. He who wishes to learn his fortunes should read *Eneydos*.

Heneas uero interim, suis reffectis nauibus, cum multis de reliquis Trojanorum et patre eius Anchise naues ipsas ascendit, profecturus in exilium sibi a Grecis indictum.⁸ Propter quod cum ipsis⁹ nauibus alto pelago se committit,¹⁰ et cum prorsus ignoret quo sibi¹¹ sedem fata statuerunt ubi suos possit¹² locare penates, multis maris¹³ exagitatus periculis multis locis adhesit. Sed uoluntate deorum cum suis nauibus pontum¹⁴ intrat, et tamdiu per¹⁵ peregrina maria¹⁶ nauigauit quod peruenit¹⁷ Ytaliā et in Thusciam¹⁸ se recepit. De processibus autem Henēe particularibus, qualiter sibi successerit¹⁹ post recessum eius a Troya, et qualiter sibi contigerit²⁰ postquam²¹ peregrinari desiit ex quo uenit in Thusciam, presens hystoria non describit. Sed qui eorum uoluerit²² habere noticiam legat²³ Uirgilium in²⁴ *Eneydos*.²⁵

f. 119

Egea, fearing the prestige acquired by Diomedes through his exploits for the Troiani, invites him to return.

Egea uero uxor Dyomedis,* postquam ad eius peruenit noticiam Dyomedem receptum a Troyanis et hostes suos sic uiriliter debellasse, timuit ne Dyomedes forte uiribus conquisitis in eam irrueret et suos et eam offenderet tamquam lesus ab eis. Vnde habito consilio cum Argiuis, statuit pro Dyomede mittere ut ad regnum suum secure debeat remeare. Qui, habito nuncio sue uxoris, gausus est ualde et festinus ad propria remeauit, ubi ab Egea uxore sua et omnibus Argiuis sinceris animis et cum maximo gaudio fuit receptus.

Other Greci who refused to receive their kings repent

Ceteri uero Grecorum qui reges eorum redeuntes a Troya recipere recusauerant,²⁶ penitencia ducti, humiliter querunt eos et ipsos regnorum suorum restituunt dignitati. Qui postquam ad regna

¹ per eum] *Et S¹ per eos AH om. P¹* ² ex eis *add. P¹* ³ contigerat *P¹* ⁴ *Et S¹ Quinto AHP² Quadam C* ⁵ eo *P¹* ⁶ *Et S¹ affixit AH affligi C* ⁷ de *add. P¹* ⁸ inditum *A indultum P¹* ⁹ omnibus *P¹ suis P²* ¹⁰ committunt *P¹* ¹¹ sibi sedem *om. P¹* ¹² posset *P¹* ¹³ variis *AH om. C* ¹⁴ *Et S¹ portum CP¹* ¹⁵ per peregrina] peregrina *C per pegrina P¹* ¹⁶ equora *H* ¹⁷ *Et S¹ in add. CP¹* ¹⁸ Tusciam *ACHP²S¹* ¹⁹ successit *A* ²⁰ *Et S¹ contigit AHP¹ contigit P²* ²¹ post *P¹* ²² uolunt *CP¹S¹* ²³ legant *CP¹S¹* ²⁴ *om. AP²* ²⁵ Eneyde *C Eneydis P¹* ²⁶ *Et S¹ recusarant C recusauerat H recusauerunt P¹P²*

peruenerunt eorum,¹ urbes et loca collapsa in eorum absencia sollicita mente reformant et in meliorem statum instaurare² procurant.

and restore them to their kingdoms.

[Incipit³ liber⁴ xxxiii de⁵ Orreste vindicante mortem Agamenonis, patris sui, et⁶ morte matris et recuperacione regni sui.]

Horrestes igitur Agamenonis filius,⁷ quem rex Ydumeneus suscepit nutriendum ob timorem Egisti, iam adoleuerat et xxiiii annorum⁸ iam erat maior effectus cum rex Ydumeneus ipsum honore milicie decorauit in multa iocunditate festiua. Quo facto milite, Ydumeneum regem deuote rogauit Horrestes ut,⁹ cum etas eius et tempus appeterent circa regni sui recuperacionem et in ulcionem necis patris sui intenderet,¹⁰ de militibus regni sui¹¹ sibi deberet subsidium exhibere. Qui libenter annuens sibi¹² mille milites¹³ ualde strennuos assignauit. Ubi multorum¹⁴ requisiiuit et expectauit auxilium, sic quod breui tempore alios mille milites sibi quesiiuit et cum predictis duobus milibus militum ciuitatem Trozen¹⁵ animosus intrauit. Erat autem huius ciuitatis dominus rex Forensis,¹⁶ sic suo nomine nuncupatus, qui dudum¹⁷ fuerat intimus Agamenonis¹⁸ et¹⁹ multum odiosus Egisto. Causa uero ipsius odii propter quam rex Forensis contra Egistum capitales inimicicias confouebat precipue²⁰ fuit illa. Nam cum idem rex Forensis de quadam filia sua cum eodem Egisto matrimonium contraxisset, dictus Egistus ob amorem Clitemestre²¹ a filia regis Forensis diuerterat,²² libello repudii sibi misso. Propter quod gratanti animo se obtulit et rogauit Horrestem quod in sua comitiua contra Egistum ipsum duceret,²³ qui in seruiiciis Horrestis et destructione Egisti uenire cum trecentis militibus *intendebat. De quo Horrestes satis regraciat²⁴ est illi.

Orrestes with troops from Ydumeneus and his own resolves to avenge his father's death. Forensis offers to help because Egistus has repudiated his daughter for Clitemestra.

Tempus erat quo²⁵ iam sol Thauri signum intrauerat.²⁶ Tunc²⁷ cum prata uirent et uernant²⁸ flores in arboribus redolentes, rubent²⁹

*f. 120^r

In the spring Orrestes besieges

¹ om. P¹ ² restaurare ACS¹ ³ om. ACHP² ⁴ liber xxxiii] Capitulum H
om. C ⁵ de . . . sui] qualiter Horrestes contra Egistum ab Ydumeneo rege subsidium
postulauit P¹ ⁶ in HP² ⁷ om. P¹ ⁸ annis P¹ ⁹ om. P¹ ¹⁰ intendere
CP¹ ut add HP¹ P² S¹ ¹¹ om. P¹ ¹² om. CP¹ ¹³ ei add. CP¹ ¹⁴ suorum add.
CHP² ¹⁵ Troheze A Trosien (in text. Trofion) B (v. 28327, nota) Troezon C [ad] Strophium D¹ (104, 10) Trohezem HP² Troiesem S¹ ¹⁶ Forenses (in text. Focensis) B (v. 28329, nota) Phocensis D¹ (104, 11) ¹⁷ dum P¹ olim S¹ om. AHP² ¹⁸ nonmodicum add. AH ¹⁹ sed A
²⁰ Et S¹ precipua HP² om. C ²¹ Climestre (et alibi) A ²² Et S¹ diuerteret AH diuertera P¹
²³ mitteret P¹ admitteret S¹ ²⁴ Capitulum de Orreste obsedente ciuitatem matris et Egisti
et morte amborum add. H Qualiter Horrestes in regis Agamenonis uindictam et recuperacionem regni ipsius contra Egistum potenter accelerat add. P¹ ²⁵ quod AP² S¹ ²⁶ om.
A ²⁷ enim add. CP¹ Tunc cum] Et S¹ Cum AH ²⁸ veniunt C ueracis P¹ vernarent S¹
²⁹ rubent . . . dulcibus om. P²

Micene and on the fifteenth day captures it.

rose¹ in uiridibus rubis² earum, et in dulcibus cantibus philomene³ dulci modulamine cytharizant,⁴ tunc cum esset mensis Maius ille, qui horum ductor est omnium et blandus alumpnus ipsorum,⁵ Horrestes cum rege Forensi⁶ et eorum exercitu a ciuitate Trozen⁷ ambo feliciter discedentes Micenas⁸ accelerant. Et cum eos nollent recipere Micenates,⁹ Horrestis exercitus ciuitatem ipsam dura obsidione concludit. Receperat enim Horrestes responsum a diis ut contra Egistum secure procederet. Nam sibi contra eum est concessa uictoria, et acceptum est diis quod de matre sua ipse idem assumat suis manibus ulcionem. Quamuis enim Clitemestra¹⁰ in ciuitate ipsa esset inclusa,¹¹ iuerat¹² Egistus pro succursu ciuitatis milites coadunare pugnaces, cum quibus ciuitatem ipsam se sperabat pro certo tueri. Sed Horrestes, agnita ueritate per quam uiam posset redire Egistus in comitiua sua, ordinatis suis exploratoribus, circumquaque per passus uiarum per quos Egistus redire poterat multos milites constipari decreuit qui Egistum possent intercipere redeuntem. Ipse uero quolibet die ciuitatem ipsam continuis uexabat insultibus, que a suis ciuibus poterat male defendi, cum non fuisset ciuitas ipsa contra insilientes in eam ante tempus pro sua defensione munita. Quare factum est quod ciues eius non ualentes sustinere nocturnos stimulos et diurnos quinto¹³ decimo die obsidionis ipsorum¹⁴ cessauerunt omnino bellare,¹⁵ et ciuitas ipsa¹⁶ ab Horrestis exercitu capta est.¹⁷ Intrauit igitur¹⁸ ciuitatem Horrestes in multa militum comitiua.

Orrestes after cutting off her breasts slays Clitemestra. His soldiers capture Egistus returning with aid. Orrestes has him drawn through the city and hanged.

Et ordinatis militibus in portarum custodia ne quis ingredi uel egredi forte¹⁹ posset ab eis, ad regium quondam patris sui pallacium properat, ubi Clitemestram matrem suam inuenit. Quam statim capi mandauit et fida custodia detineri, sic et omnes qui patris sui regis Agamenonis conspirauerant²⁰ in mortem et qui contra rebellionem eius fuerant²¹ principes faccionum. Eodem eciam die dum Egistus celeraret ad succursum cum quibusdam suis militibus ciuitatis, incidit in manus militum Horrestis Egistum expectancium redeuntem. Qui irruentes in eum * et eius socios, bello commisso, ceperunt Egistum, omnibus eius militibus interfectis, et Egistum ad Horrestem adducunt,²² manibus eius post terga ligatis. Se-

*f. 120^v

¹ et add. P¹ ² rubris P¹ ³ phylomen A ⁴ cytarizauit A ⁵ eorum P¹
⁶ Forense P¹S¹ (vid. p. 253, n. 16) ⁷ Troheze A Troezon C Trohezem H Troiezen P² (vid. p. 253, n. 15) ⁸ Misenas C Mecenas (et alibi) P¹ Macenas P² ⁹ Mecenates P¹ Macenates P² Mecenenses S¹ ¹⁰ Chithemestra P¹ ¹¹ conclusa C Egistus tamen non erat in ea add. S¹ ¹² enim add. MSS. et S¹ ¹³ quarto CP¹ ¹⁴ eorum CP¹ ¹⁵ bellari P¹ ¹⁶ om. P¹S¹ ¹⁷ De morte Clitemestre et Egisti add. C ¹⁸ ergo P¹ om. A ¹⁹ om. ACS¹ ²⁰ conspirauerunt P¹P²S¹ conspirauerant . . . mortem] mortem fuerant conspirati C ²¹ fuerunt P¹S¹ ²² Et S¹ ducunt H deducunt P¹

quenti uero die Horrestes mandauit Clitemestram¹ matrem suam ligatis manibus nudam aduci. Contra quam Horrestes nudato ense illico irruit et ubera eius ab eius pectore propriis manibus extirpauit, et in multis ictibus ensis² sui interfecit eandem. Quam interfectam et nudam extra ciuitatem per³ terram trahi mandauit et canibus et volucris eam statuit deuorandam. Propter quod tamdiu insepulta remansit⁴ donec canes et uolucres totum corpus eius exceptis ossibus consumpserunt. Egistum uero nudum per totam ciuitatem tractum furca suspendi mandauit; sic et omnes alios quos ceperat tractos per ciuitatem et furca suspensos necari decreuit. Quid ultra? Ex omnibus impiis, infidelibus, et peruersis per Horrestem Micenarum⁵ ciuitate purgata, uere dici potuit⁶ Agamenonis mortem per tantorum mortes ultam plene fuisse necnon et de Clitemestra propter obprobrium a se turpiter uiro factum necnon et illatam iniuriam per eam nato suo in multis in⁷ quibus Clitemestra peccauit. Fuit enim homicidii rea, que⁸ talem et tantum regem qualis fuit⁹ inclitus Agamenon, sub eius securitate cubantem, fecit occidi, uirum et filium turpis adulterii affecit iniuria, et seipsam naturam et morem mulierum¹⁰ nobilium non obseruans. Quare iustum fuit ut de tot malis incurreret multa mala per eum precipue quem in nota dedecoris tot malis affecit.¹¹

Interea Menelaus, qui a multis periculis maris euasit, cum Helena uxore eius Cretam applicuit, ubi de morte Agamenonis fratris sui et uindicta per Horrestem assumpta rumorem audiuit. Contra Horrestem igitur Menelaus grauem concepit animum¹² de tam¹³ dira¹⁴ uindicta quam exercuit contra matrem. Et ibi tam maiores quam uulgius pro maiori parte ciuitatis ipsius uenerunt ut¹⁵ uiderent Helenam, pro qua Greci tot mala sunt passi. Demum uero uentis secundis afflantibus Menelaus cum Helena recessit¹⁶ a Creta, et felici nauigatione potitus in portum applicat Macenarum, ubi odiosum animum¹⁷ demonstraui Horresti, dicens ei eum in regno patris¹⁸ non debere succedere ex eo quod in matrem tam diram¹⁹ exercuit ulcionem que magis impietas dici potuit quam uindicta. Quare factum est quod, congregatis omnibus Grecorum regibus in Athenis, quibus²⁰ pro maiori parte eorum communiter uidetur

Menelaus and a council of kings decide that Orrestes should be deprived of his throne. By advice of the Duke of Athene the council reverses its verdict. A reconciliation between Menelaus and Orrestes is effected. Orrestes weds Hermiona. Erigona, daughter of Egistus

¹ Clitemestram *P*¹ ² ensis sui] ensium *AHP*²*S*¹ ³ per terram *om. CP*¹ ⁴ permansit *C om. P*¹ ⁵ Macenarum *AP*² ⁶ potest *P*¹ ⁷ in quibus] quoniam *P*¹ ⁸ quem *P*¹ ⁹ *om. P*¹ ¹⁰ *om. P*¹ ¹¹ Liber xxxiii^{us} qualiter Orrestes obtinuit regnum patris *add. A* De hodie Menelay et Horestis et de eorum reconciliacione *add. C* Capitulum de Menelao rege Cretam cum Elena vxore applicante *add. H* ¹² dum *add. P*¹ ¹³ *om. P*¹ ¹⁴ Et *S*¹ dura *CP*¹ ¹⁵ ut uiderent] Et *S*¹ et uiderunt *AP*¹ visuri *C* ¹⁶ discessit *P*¹ ¹⁷ aspectum *C* uultum *P*¹ ¹⁸ *om. CP*¹ ¹⁹ Et *S*¹ duram *CP*² ²⁰ quibus pro] cum *CP*¹ *om. S*¹

and Clitemestra,
hangs herself.

*f. 121^r

Horrestem Agamenonis filium fore¹ regno patris indignum, qui contra matrem fuit tanta impietate crudelis, et ideo² exilio magis dignum. In defensionem³ suam allegante tunc Horreste quod⁴ quicquid⁵ de matre fecerat exercuerat de iussu et uoluntate deorum. Dux autem⁶ Athenarum se obtulit pro parte Horrestis contra quemlibet probaturum quod * Horrestes regni Macenarum⁷ dominio dignus erat, et quicquid⁸ de matre fecerat deorum peregerat uoluntate. Contra quem dum nullus fuisset qui predicto bello se uellet offerre, predicti reges, sollempni communicato consilio, absoluerunt predictum Horrestem ab omni querela, ipsum de regno patris⁹ sollempniter coronantes. Qui licenciatus ab eis, cum Athenarum duce, qui affectione¹⁰ associauit¹¹ eundem, Macenas¹² applicuit, ubi cum maximo gaudio fuit receptus. Horrestes igitur in patris solio sedit¹³ dyademate coronatus, egrum gerens¹⁴ animum contra suum patrum Menelaum. Sed recedente duce Athenarum ab¹⁵ Horreste, rex Ydumeneus rex Crete apud Micenas¹⁶ se conferens inter Menelaum et Horrestem concordiam tractauit et pacem, sic quod Horrestes Hermionam¹⁷ regis filiam Menelai et Helene in vxorem duxit, suam uidelicet consobrinam, festiuitate nupciarum inter eos sollempniter celebrata. Erigona¹⁸ uero filia Clitemestre et Egisti, turpi coytu suscepta, ex quo nouit Horrestem uterinum fratrem suum in regni solio confirmatum, nimio dolore commota laqueo se suspendit.¹⁹

After sufferings
through pirates
and others Ulixes
arrives destitute
in Creta. He re-
lates his experi-
ences to Ydu-
meneus.

Non post multos uero dies Vlixes cum duabus nauibus negotiatorum quas²⁰ precio conduxerat Cretam uenit. Suas enim naues amiserat, et quicquid habuerat ablatum sibi exitit ab incursibus²¹ piratorum, et eo potius²² quod²³ in manus gentis Thelamonii Aiakis incidit, que²⁴ ipsum cepit²⁵ et quecunque penes ipsum inuenit abstulit et ipsum furca suspendere intendebat. Sed Vlixes industria sensus²⁶ sui euasit a laqueo gentis ipsius, pauper tamen et egenus et penes se nichil habens. Licet enim sic euasisset a manibus gentis Aiakis et²⁷ dum securus eripi ab infortuniis credidisset, incidit subsequenter

¹ om. CP¹S¹ ² fore add. C in add. P¹ ³ defensionem suam] Et S¹ defensione sua P¹P²
⁴ quia P¹ ⁵ quicquid P¹ ⁶ Et S¹ uero AH om. P¹ ⁷ non potest legi H ⁸ quod P¹
⁹ sui add. P¹ ¹⁰ affectuose P¹ ¹¹ sociavit CP¹ ¹² Machenas A Misenas (et alibi) C Mecenias P¹
¹³ Et S¹ sedet P¹ ¹⁴ ferens AH ¹⁵ Et S¹ ab Horreste om. AHP² ¹⁶ Macenas (et alibi) A
¹⁷ Et S¹ Herminionem AH Hermionem P¹ Herminionam P² ¹⁸ Et S¹ Egrigonia C Erigone P¹
¹⁹ Liber xxxvus qualiter successit Vlix post capcionem Troie et qualiter exaltatus est in regno suo add. A De hiis que acciderunt Vlix post eius recessum a Troia add. C Capitulum de Vlix cum duabus nauibus venit Cretam add. H Qualiter Vlixes eius sagacitate caus quam plurimos infelices euitauit add. P¹ ²⁰ quos A ²¹ Et S¹ incursoribus P¹P² ²² amplius C
²³ quam P¹ quia S¹ om. AHP² ²⁴ que ipsum] quem AP¹P² qui S¹ ²⁵ gens add. P²
²⁶ spiritus A ²⁷ om. CP¹S¹

in manibus regis Nauli, qui propter Palamidis filii sui mortem capitali odio persequabatur Ulixem. Vlixis igitur sagacitas magna fuit, per quam a manibus regis Nauli de persona¹ saluus euasit. Quo uero ingenio uel quo sagacitatis tenui argumento² a captura gentis Aiacis et³ manibus regis Nauli Vlixes euaserit presens historia non declarat, nisi quod Ulixes ex predictis causis ad Ydumeneum regem pauper et inops accessit. Rex autem Ydumeneus de tanta Vlixis paupertate miratus nichilominus hylariter⁴ eum suscepit et casus suos et sue infelicitatis accidencia⁵ explorat ab ipso et petit ea⁶ sibi seriatim et particulariter enarrari. Quod Ulixes gratanter admittens, ut regis petitionem impleteret, suorum casuum fata reuoluens in sui narratione sermonis ea per ordinem explicauit.

De quibus sic dixit:⁷ * "Uerum est, domine rex, quod post capcionem Troie, cuius capcionis ego pars infallibiliter magna fui, cum nauibus meis multis⁸ onustis diuiciis de opibus Trojanorum in multa auri et argenti copia et multorum meorum michi famulantium comitiua pelago me commisi, et me per plures dies prospere nauigante, in quendam portum, qui Mirna⁹ communiter nuncupatur, primo saluus applicui, ubi cum meis pro terre¹⁰ recreacione¹¹ descendi et ibi tutus per dies aliquos moram traxi, cum ibi nullus michi et meis molestiam intulisset. Deinde a predicto portu discessi, et aura michi blandiente secunda, in portum qui dicitur Calastofagos¹² salue perueni, vbi¹³ similiter cum meis per dies aliquos sum moratus. Cunku fallaces uenti michi tempus prosperum¹⁴ suaderent, a predicto portu discessi et fere per tres dies proxime¹⁵ subsequentes feliciter nauigauit. Tunc subito uentorum tempestas inualuit et aer de sereno factus est repente obscurus incerta nauigacione nunc huc nunc illuc me¹⁶ sub nimia tempestatis clade uexauit. Demum tempestas ipsa me compulit in Siciliam diuertere nimis inuitum, ubi uexaciones sum passus plurimas et labores. Erant enim in Sicilia duo reges fratres, quorum vnus uocabatur Strigona¹⁷ et alius Ciclopa.¹⁸ Hii autem duo reges irruerunt in me et meos.¹⁹ Uidentes naues meas²⁰ diuiciis tantis plenas exposuerunt per uiolenciam eas

*f. 121^v

"After leaving Troia and visiting Mirna and Calastofagos I was driven by a storm to Sicilia and captured by Allifan and Polifemus. After six months they released me. But my companion Alfenor stole a sister of Polifemus, whom the brothers regained by force. I put out one of the eyes of Polifemus and escaped to Aulis.

¹ sua *add.* P¹ ² et *add.* P¹ ³ a *add.* CP¹ ⁴ humiliter P¹ ⁵ Et S¹ accidentias CP² incidentia P¹ ⁶ eas C eam P¹ ⁷ Qualiter Vlixes regi Ydumenco seriatim suos narrat infelices euentus *add.* P¹ ⁸ multum AH *om.* C ⁹ Murna AH Mirne B (v. 28601) Mirina C Zismirum (*in text.* Ismarum) D¹ (105, 30) MSS. BG ¹⁰ mea CP¹ *om.* S¹ ¹¹ in terram *add.* P¹ ¹² Lotophagos B (v. 28607) Calcofages C [ad] Lotophagos D¹ (105, 31) Celescoffages P¹ Calestofages P² Calostofages S¹ ¹³ ibi P¹ ¹⁴ *om.* P¹ ¹⁵ ad proximum C proximos P¹ ¹⁶ *om.* AHS¹ ¹⁷ Lestrigonain B (v. 28617) Serigones C Stagonem P¹ Strigena P² Strigones S¹ ¹⁸ Siclopa A Ciclopain B (v. 28617) Ciclopan CP¹ Ciclopas S¹ ¹⁹ meas P¹ ²⁰ *om.* P¹

prede, et¹ quicquid inuenerunt in eis exportauerunt² ex eis in multitudine eorum militum armatorum. Et eo deterius quod superuenerunt duo eorum filii, milites³ ualde strennui et nimium bellicosi, quorum vnus uocabatur Allifan⁴ et alius Pollifemus.⁵ Hii irruerunt in milites meos, qui centum interfecerunt ex eis, ceperunt me et Alfenorem⁶ vnum ex sociis meis, et me et eum in quodam castro in carcerem⁷ detruserunt.⁸ Hic Pollifemus⁹ habebat quandam sororem, uirginem speciosam,¹⁰ quam postquam uidit Alfenor, in concupiscentia¹¹ eius exarsit, et eius illaqueatus amore factus est ualde amens.¹² Per sex igitur menses me captiuum in Sicilia detinuit Pollifemus. Sed¹³ demum misertus est mei et me cum Alfenore liberauit. Qui Pollifemus postea multum michi contulit¹⁴ commodi¹⁵ et honoris. Sed Alfenor circa sui amoris uehementiam in tantum operam suam dedit quod sororem Pollifemi quam diligebat noctis tempore a secretario patris eripuit et ipsam secum aduxit. Quod ut peruenit ad suorum notitiam, sui contristati sunt ualde. Propter quod idem Pollifemus iterum * in me et meos eadem nocte ad arma prorupit cum¹⁶ maxima militum comitiua, et facto impetu contra meos, sui recuperauerunt Pollifemi sororem. Qui Pollifemus in me demum irruit, et dum ab eo insisterem me tueri, vnum sibi ex oculis eius euulsi, et cum sociis meis qui uiui supererant in naues proprias me recepi, et¹⁷ cum eis a Sicilia eadem nocte discessi.¹⁸ Deinde recta nauigatione potitus in Aulidem¹⁹ insulam me uentus appulit²⁰ quamuis inuitum.

*f. 122^r

"Here lived two sisters, Circes and Calipsa, who by their beauty and magic captivated all those who came to this island. By Circes I

"In hac igitur insula erant due puellae sorores nimium speciose, ipsius insule domine, que²¹ in arte nigromancie et exorzacionibus docte nimium habebantur.²² Quoscumque²³ igitur²⁴ nauigantes in hanc²⁵ insulam fortuna trahebat predictae sorores non tam earum pulchritudine quam earum magicis incantationibus²⁶ sic tenaciter capiebant quod nulla spes erat²⁷ intrantibus ab insula posse recedere,²⁸ omnium aliarum curarum oblitis,²⁹ adeo³⁰ quod si quos³¹ inueniebant³²

¹ auferentes C ² exportauerunt . . . eis] asportauerunt ab eis S¹ om. ACHP² ³ om. P¹

⁴ Apphay A Alfat (in text. Antiphaz) B (v. 28629, nota) Alifam CP² Alphai H Alifan S¹

⁵ Polifenus A Poliphenus H Poliphemus P²S¹ ⁶ Alphenorem ACHP²S¹ Alphenor

B (v. 28646) ⁷ carcere P¹ ⁸ intruserunt A detrudentes C retruserunt H deduxerunt P² truserunt S¹ ⁹ Polifenus (et alibi) A Poliphenus (et alibi) H ¹⁰ sponsam

P¹ ¹¹ concupiscentiam AP²S¹ ¹² Et S¹ demens ACH ¹³ ut A et H ¹⁴ erogauit

P¹ ¹⁵ similiter add. P¹ ¹⁶ in P¹ cum . . . comitiua om. C ¹⁷ om. C ¹⁸ Qualiter

Vlixes applicauit in insulam Eolidem, ubi inuenit Circe et ex ea filium procreauit add. C

¹⁹ [isles] d'Eoli B (v. 28703) Eolidem C Aeoli [insulas] D¹ (105, 8) ²⁰ impulit C applicuit P¹S¹ ²¹ Et S¹ om. ACHP² ²² om. C ²³ Quotiens AH ²⁴ enim CP¹

²⁵ hanc insulam] hac insula AH ²⁶ argumentacionibus P¹ ²⁷ om. P¹ ²⁸ et add. CP¹

²⁹ oblii ACHS¹ oblitus P¹P² ³⁰ ideo A tenebantur add. C ³¹ quem eorum AHP²

³² inueniebat P¹

ad earum mandata rebelles,¹ statim eos in bestias² transformabant. Harum³ igitur vna, illa uidelicet que magis docta in hac⁴ sciencia erat, Circes⁵ suo nomine uocabatur, et alia⁶ suo nomine Calipsa.⁷ In potestatem⁸ igitur harum duarum⁹ me fortuna deduxit, quarum vna, uidelicet¹⁰ Circes, meo quasi amore bachata, suas inmiscuit pociones, et suarum incantacionum insidiis sic fatue me allexit quod per annum integrum non¹¹ fuit michi ab ea recedendi facultas. Infra quem annum Circes grauida est facta¹² et concepit ex me filium, qui postea natus ex ea creuit et factus est uir nimium bellicosus. Ego autem circa propositum mei recessus curam adhibui. Sed Circes irata¹³ persensit, et¹⁴ suis magicis artibus me credidit detinere.¹⁵ Sed ego, qui de arte eram similiter ualde instructus, contrariis operationibus omnia sua figmenta destruxi et penitus annullaui. Et quia sic ars deluditur arte, contrariis commentis¹⁶ Circes¹⁷ in tantum preualuerunt efficacius¹⁸ artes mee quod cum omnibus sociis meis qui tunc erant mecum¹⁹ a Circe nimium anxiosa recessi.

"Sed quid²⁰ michi profuit ille recessus? Nam committente me²¹ mari, ventus me appulit in terram regine Calipse,²² que suis artibus sic me illaqueauit et meos quod maiori tempore quam uoluerim me detinuit penes²³ se. Mora tamen ipsa michi non fuit nimium tediosa propter ipsius regine pulchritudinem, in qua miro modo uigebat, et propter affectus placidos quos penes ipsam inueni, que placere michi et meis nimium est conata. Tandem per mei sensus industriam factum est quod ab ipsa *salue recessi, in maxima tamen mei pena laboris, cum artes²⁴ mee artes suas uix repellere²⁵ potuissent.²⁶

"Deinde nauigando cum meis²⁷ perueni ad quandam aliam insulam, in qua quoddam oraculum sacrum²⁸ habebatur, quod diuine concessionis potencie certa et uera responsa petentibus exhibebat. Ab hoc oraculo multa petii curiosus, inter que²⁹ affectuose ab³⁰ eo quesui quidnam de nostris contingeret animabus postquam a nostris corporibus sunt egresse. De omnibus igitur per me tunc quesitis ab³¹ eo certum responsum obtinui preterquam de animarum articulo,³² de quo ab eo nullum certum responsum potui obtinere.

had a son. She would have kept me with her beyond a year, but I overcame her arts and departed.

"Driven by the winds to the realm of Calipsa, I much enjoyed her allurements. I escaped with difficulty by my arts against hers.

*f. 122v

"I came to an island where was an oracle, from which I received reliable responses, save as to what becomes of the souls of the dead.

¹ rebellem AH ² bestiis P¹ ³ Earum P¹ ⁴ illa P¹ ⁵ Circés B (v. 28709) Cyrces A Circe (et alibi) C Circe S¹ ⁶ altera C alio P¹ ⁷ Calipsa B (v. 28709) Califa A Calipso C Calipha S¹ ⁸ potestate P¹ potentiam P² ⁹ Et S¹ dominarum P¹ dominarum add. H ¹⁰ scilicet P¹ ¹¹ om. P¹ ¹² effecta P¹ ¹³ cum H ¹⁴ om. HP² S¹ ¹⁵ retinere AH ¹⁶ commenta AP² ab artibus add. S¹ ¹⁷ Circis S¹ ¹⁸ efficaciter P¹ ¹⁹ om. P¹ ²⁰ om. P¹ ²¹ om. P¹ ²² Caliphe AHS¹ Calisse C Calipso P¹ ²³ apud P¹ ²⁴ artes . . . suas] artibus suis artes mee P¹ ²⁵ Et S¹ expellere H resistere P¹ repellere P² ²⁶ potuerunt P¹ ²⁷ Et S¹ eis AP¹ P² ²⁸ om. P¹ ²⁹ om. P¹ ³⁰ ab eo om. CP¹ ³¹ ab eo om. P¹ ³² Et S¹ oraculo AH periculo P¹

"I came to where the Syrenes sport on the waters. Women above and fish below, they sing sailors to sleep and drown them. I stopped my ears and my companions⁷ so that we escaped after killing many of them.

"I was driven between Silla and Caribdis and lost more than half my ships.

"I came to Phenicia, where a ty-
*f. 123^r

"Cum igitur ab ipso oraculo discessissem, aura, ut credidi, perflante secunda, uentus me conpulit¹ pertransire per quendam locum periculis multis² plenum. Perueni enim in³ illud mare in quo Syrenes,⁴ que sunt maxima monstra marina, pelago spaciuntur. Sunt enim ab umbilico superius forme femineae, uirgineum uultum habentes, ab umbilico uero citra⁵ omnem⁶ formam piscis observant. Hec autem mirabiles voces⁷ mirabili sonoritate resoluunt in cantu⁸ in tam dulci modulamine cantilene⁹ quod celestem putares excedere in sonis musicis armoniam, adeo quod miseri nauigantes, cum ad eas perueniunt, tanta earum cantus dulcedine capiuntur quod eorum nauium uela deponunt, ramos reponunt in altum,¹⁰ nauigacione penitus abstinentes. Sic enim animos¹¹ miserorum ille cantus inebriat quod miseri audientes omnium aliarum curarum grauaminibus exuuntur, et in tantum earum¹² dulcedo ipsorum¹³ demulcet auditus¹⁴ quod quasi sui ipsius¹⁵ prorsus obliiti nec esum appetunt neque cibum,¹⁶ dum eorum quidam animis sopor illabatur, per quem efficiuntur penitus dormientes. Quos dum Syrenes¹⁷ dormire persciant, naues eorum gubernatorum regimine¹⁸ destitutas statim euertunt et¹⁹ naufragio subruunt, sic quod nauigantes in eis dormiendo infelici naufragio submerguntur.²⁰ In has igitur Syrenes²¹ incidi, et ne socii mei mecum inuoluerentur simili soporis errore, meis artibus et²² mei et eorum²³ auditum sic tenaciter obturaui quod de earum cantu ego²⁴ et socii mei nichil penitus audientes ipsas debellauimus, et plus quam mille ex eis interfecimus, sic quod salui earum²⁵ loca transiuimus, ab earum periculis liberati.

"Deinde nauigando infelix casus inter Sillam²⁶ nos appulit et Caribdim,²⁷ et cum xv stadia²⁸ eorum²⁹ ingluuiosa³⁰ pericula protendantur, ibi ab ipsa maris ingluuie plus quam medietas mearum nauium fuit absorpta.³¹ Propter quod socii mei nauigantes in eis ingluuie ipsius maris naufragio perierunt.

"Ego autem cum alia medietate nauium mearum ab ipsius ingluuie maris auulsus³² * Pheniciam³³ nauigando perueni, ubi inueni mirabilis

¹ impulit AH ² nimis P¹ ³ ad P¹ ⁴ sirenes B (v. 28840) Scirene C Sirenae D¹ (106, 14) Sirenes H S¹ Syrene P¹ P² ⁵ Et S¹ infra CP¹ circa inferius H ⁶ Et S¹ communem P² om. AH ⁷ om. P¹ ⁸ cantum CP¹ ⁹ cantilenas P¹ ¹⁰ Et S¹ a add. CP¹ ¹¹ animas P¹ ¹² ipsarum AH S¹ eorum ipsarum P² ¹³ eorum A om. P² S¹ ¹⁴ auditum AH ¹⁵ ipsorum S¹ ¹⁶ potum C ¹⁷ Sirene C Syrene H Syrene (et alibi) P² ¹⁸ remige CP¹ ¹⁹ om. AHP² S¹ ²⁰ subiunguntur A subuertuntur C ²¹ Sirenas C Syrenas H ²² om. P¹ S¹ et mei om. C ²³ meorum CP² ²⁴ ego . . . mei om. P¹ ²⁵ Et S¹ eorum AP¹ P² ²⁶ Cillam A Sillan (in nota Scillam) B (v. 28876) Scillam H S¹ Sillem P² ²⁷ Caridim P¹ Caripdim P² ²⁸ per add. CP¹ ²⁹ earum C ³⁰ gluuiosa P¹ ³¹ absorpta S¹ ³² auulsis anchoris A euulsarum C euulsus P² per add. P¹ ³³ Et S¹ Feniceam A Peniciam C Enciam P¹ Phenitiam P²

gentis tyranidem, qui¹ in me et meos irruens maiorem partem meorum² gladio interemit, paucis relictis ex eis. Bona omnia que tunc mecum habebam in nauibus abstulerunt³ a me⁴ homines gentis ipsius, ceperunt me, et qui⁵ superfuerunt ex meis mecum duris carceribus incluserunt. Tandem, uolentibus diis, liberauerunt me et illos quos mecum incluserant, nichil michi⁶ restituto ab eis de⁷ rebus meis. Quare in summa paupertate deductus circuiui meridiem⁸ et demum in terram istam applicui, factus pauper et egenus, ut uides. Ecce⁹ narraui tibi omnes casus meos postquam a Troya recessi et in paupertatem¹⁰ quare¹¹ sum deductus." Et sic Vlixes narrationibus¹² suis finem fecit.¹³

rant slew many of us, and his men robbed us."

Rex uero Ydumeneus, auditis uerbis Ulixis, ratione¹⁴ sue¹⁵ nobilitatis et eius¹⁶ industrie ualde compassus est sibi,¹⁷ et ideo quantum placuit Vlixi in Creta morari in multa rerum habundancia rex honorauit eundem. Demum cum Vlixi placuit a Creta recedere, rex donauit Ulixi duas naues, necessariis omnibus bene munitas, cum quibus posset in regnum suum commode nauigare. Donauit etiam sibi¹⁸ dona plurima, argentum¹⁹ et aurum, que sibi possent habunde sufficere dum ad propria perueniret. In recessu tamen suo rogauit eundem ut ad regem Anthenorem²⁰ se conferret, qui eum uidere plurimum affectabat.

Ydumeneus listens with compassion and gives Ulixes two ships.

Vlixes igitur, a rege Ydumeneo obtenta recedendi licencia, naues ascendit et ad regem Anthenorem se contulit, qui eum in uultu ylari cum²¹ multa iocunditate recepit. Cui multum grata fuit Vlixis multa facundia et nimia industria sensus eius.²² Ibi autem Vlixes certos rumores didicit de uxore sua Penelope, tot infestata²³ proceribus, et eius pudicia ab ea illesa seruata, necnon et de quibusdam aliis qui inuaserant terram suam et eam temere detinebant contra eius uoluntatem uxoris. Ibi Thelamachus²⁴ filius eius, cognito patris aduentu, accessit ad eum, qui omnes rumores quos pater didicerat certa sibi assercione firmauit. Quare Vlixes regem rogauit Anthenorem ut eum in regnum suum associare deberet in suorum militum comitiua. Quod Anthenor libenter annuens cum suis militibus associauit²⁵ eundem.

Ulixes visits Anthenor and learns of the faithfulness of Penelope and the seizure of his land. His son Thelamachus joins him. Anthenor agrees to accompany Ulixes with an armed force.

¹ que *ACP*¹ ² eorum *P*¹ in eorum *P*² *om.* *S*¹ ³ sustulerunt *AH* ⁴ penitus *add.* *AH*
⁵ quos *HP*² qui . . . mecum] meos et *A* ⁶ *om.* *P*¹ ⁷ ipsis *add.* *P*¹ ⁸ Indiam *A*
*meridem CP*¹ ⁹ Ecce . . . deductus *om.* *P*² ¹⁰ paupertate *AH* ¹¹ qua *AH* qualiter
*S*¹ ¹² sermonibus *P*¹ ¹³ Qualiter Vlixes iuit ad regem Anthe et, ab eo separato, intrauit
in suam propriam ciuitatem *add.* *C* ¹⁴ ratione . . . Vlixi *om.* *A* ¹⁵ *om.* *P*¹ ¹⁶ sue *CP*¹
¹⁷ eidem *C* ei *P*¹¹ ¹⁸ ei *CP*¹¹ ¹⁹ argentum . . . aurum] auri et argenti *CS*¹ ²⁰ Al-
cenon *B* (v. 28951) Anthe (*et alibi*) *C* Alcinous *D*¹ (106, 22) ²¹ et *C* in *P*¹ ²² sui *P*¹
²³ infesta *P*¹ ²⁴ Et *S*¹ Thelacriotus *A* Telemachus *B* (v. 29002) Thelamochus *H* Thelamocus
*P*² ²⁵ sociauit *CP*¹

Ulixes arrives and slays the traitors. He is joyfully received by Penelope and

*f. 123^v

his citizens. He arranges that Thelamachus shall marry Nausica, daughter of Anthenor.

Et eis felici nauigatione potitis, in tantum procurauit Vlixes quod de nocte in suam applicuit ciuitatem, et depositis in terram¹ militibus, de nocte suorum proditorum domos inuadit, ubi² ipsos inueniens dormientes omnes interficit³ ita quod nullus euasit⁴ ex eis. Adueniente uero die in sui fulgoris lucida claritate, * in suum pallacium cum rege Anthenore se recepit. Et ibi⁵ rege ipso cum⁶ multa iocunditate recepto,⁷ O quam⁸ facta est ylaris Penelope⁹ in aspectu sui domini, quem tanto uidere tempore anxia peroptauit!¹⁰ Concurrent igitur ciues,¹¹ regem eorum tantis temporibus expectatum cum multo gaudio uidere festinant, multa dona sibi offerunt et exenia magna nimis, et exaltatus est Vlixes multum in regno suo. Et in tantum cum rege tractauit Anthenore quod Thelamachus¹² Nausicam,¹³ filiam regis Anthenoris, duxit in¹⁴ uxorem. Celebrantur igitur nupcie Thelamachi¹⁵ in multorum sollempnitatibus gaudiorum. Et rex Anthenor suum feliciter remeauit in regnum. Et Vlixes in inclito¹⁶ statu regni sui demum sub nimia pacis tranquillitate quieuit.

[Incipit¹⁷ liber¹⁸ xxxiiiius¹⁹ de Pirro²⁰ et²¹ morte eius.]

Pirrus is son of Achilles by Deidamia. Achastus, her grandfather, cherishing a grudge against Pirrus and all his father's family, has expelled his grandfather Pelleus from Thesalia and is now lying in wait for Pirrus.

Quia uero usque nunc de Pirro Achillis filio postquam a Troya recessit, presens ystoria nichil dixit, nunc ad narrandum eius aduentum dirigitur²² stilus noster. Pirrus enim²³ ex parte patris sui habuit regem Pelleum auum suum, cum ex predicto Pelleo et Thetide²⁴ eius uxore fuisset susceptus et natus Achilles pater ipsius Pirri, quem Achilles suscepit²⁵ ex Deidamia²⁶ regis filia Licomedis.²⁷ Et sic habuerat Pirrus duos auos, regem Pelleum ex parte patris et regem Licomedem ex parte nobilis matris sue.²⁸ Qui rex Licomedes filius regis Achasti²⁹ fuit, proau dicti Pirri, adhuc uiuentis, licet esset in senio constitutus. Hic Acchastus³⁰ habebat odio Pirrum et omnes de genere patris eius. Causam autem huius odii presens hystoria non describit. Rex igitur Acchastus Pirri proauus expulit regem Pelleum auum Pirri de regno Thesalie, sic quod ipsum Acchastus³¹

¹ terra HP²

² et P¹

³ interfecit CP¹S¹

⁴ ab eis add. P¹

⁵ cum add. S¹

⁶ in CP¹S¹

⁷ receptus est S¹

⁸ quantum CP²S¹

⁹ Penelope A Penelopes P¹

¹⁰ Penolopes P² ¹¹ Et S¹ adoptauit A expectauit P¹ ¹² ad add. P¹ ¹³ Thelacrius (et alibi) A Thelamocus H Thelamocus (et alibi) P² ¹⁴ Nausica B (v. 29042) Nausica D¹

(107, 4) Naufricam C Nonsicam P² ¹⁵ Et S¹ om. CP¹P² ¹⁶ Thelamaci C Thelamochi H

¹⁷ multo P¹ ¹⁸ om. ACH ¹⁹ liber xxxiiiius] Capitulum H om. C ²⁰ tricesimussextus A

²¹ Pirro . . . eius] Pirriprocessibus, qui Menolipem et Philistenem reges, Achasti filios eiusque auunculos, proditorie interemit P¹ ²² et . . . eius] post eius recessum a Troia C

²³ dirigatur P¹ ²⁴ etenim P¹ ²⁵ om. P¹ ²⁶ sibi add. P¹ ²⁷ Deidamia B (v. 23785) Dyadema A Diedemia C Diadama H Deydama P¹ Diadamia P²S¹ ²⁸ Lycomedis A

²⁹ eius P¹ ³⁰ Acastus B (v. 29097) Acasti AS¹ Achasti C Agasti P² ³¹ Achastus (et alibi) C Agastus P² ³² Archastus C

exulare coegit et pro interficiendo Pirro suas posuerat insidias ne euaderet manus eius.

Pirrus uero, postquam a Troya recessit et maris se subiecit insidiis, multa maris pericula passus est, et maiorem partem rerum quas secum detulerat proiecit in mare, et quasi eius nauibus conquassatis, Molosam¹ applicuit, ubi naues suas² pro temporis tempestate quassatas necessaria fecit refeccione fulciri. Ibi etiam didicit qualiter rex Acchastus proauus eius regem Pelleum auum suum a Thesalie³ regno deiecerat et qualiter contra Pirrum fuerat insidias machinatus. Doluit igitur Pirrus de tam enormi dispendio aui sui sed * pocius de seipso, cum predictus⁴ rex Licomedes,⁵ auus maternus ipsius Pirri, regis Acchasti filius, ipsum a suis annis teneris educasset.

Interea⁶ rex Pelleus, per regem Acchastum a regno deiectus, qui timore regis Achasti et filiorum suorum (cum rex Achastus haberet duos alios filios et vnam filiam nomine Thetidem,⁷ quorum filiorum vnus uocabatur Philistenes⁸ et alius Menalipus⁹) securus in publicum non poterat apparere, prouidit ubi posset melius delitere donec Pirrus nepos eius rediret a Troya, qui opem suo discrimini ferre posset. Sciebat enim per mare a Troya eum cum suis nauibus rediturum. Erat enim longe¹⁰ a ciuitate Thesallie per viii forte stadia quoddam antiquum hedificium iuxta mare, inter ciuitatem ipsam et hedificium ipsum quibusdam nemoribus interiectis,¹¹ ad que sepius uenandi causa reges Thesallie uenire solebant, cum in eis venatorie fere plurimum habundarent. Hoc autem antiquum hedificium pro temporis uetustate erat penitus derelictum, cum situs eius esset in solitudine constitutus et nulla ex eo appareret fabrica super terram. Erant enim in eo sub terra recondite multe lacune, in quibus poterat quis secure latere, cum foramen descensus eius esset incognitum, multis spinetis siluestribus et rubis¹² agrestibus circumclusum. Sed ab ipso foramine facilis erat ad inferiora descensus, per gradus scilicet constructos in ipso, quamuis in summitate foraminis esset quedam latens fouea pro spinetis, in medio¹³ cuius os foraminis habebatur.¹⁴ In hoc igitur hedeficio Pelleus latere disposuit. Qui dum lateret in ipso, sepius egrediebatur ab eo, et perueniens ad litus maris equora suo¹⁵ meciebatur intuitu si forte Pirrum uidere posset¹⁶ cum suis nauibus redeuntem.

Pirrus learns of Achastus' activities.

*f. 124'

The deposed Pelleus from fear of Achastus and his sons awaits in hiding the return of Pirrus.

¹ Molose *B* (v. 29089) [apud] Molossos *D*¹ (107, 11) Melasam *A* Melosam *CH* Meloscin *P*¹
² *om. P*² ³ Thessalie *H* Tesallio *P*¹ ⁴ dictus *AH* ⁵ Lichomides *H* ⁶ Interim *P*¹
⁷ Thetidem *A* ⁸ Phylimenis *A* Plistenès *B* (v. 29251) Pilistines *CP*²*S*¹ Philistines *H* ⁹ Menalipus *B* (v. 29253) Menalipes *AP*²*S*¹ Menahehus *C* Menalipos *HP*¹ ¹⁰ *om. P*¹
¹¹ interuitis *P*¹ ¹² rubris *P*¹ ¹³ constitutus *add. P*¹ ¹⁴ habetur *P*¹ ¹⁵ *om. P*¹ ¹⁶ ualeret *P*¹

Pirrus finds Peleus, slays the sons of Achastus, and tells Achastus he is a son of Priamus captured by Pirrus. He is about to slay Achastus when his grandmother, Thetis, the daughter of Achastus, intercedes. He agrees

f. 124

to spare Achastus in case Peleus consents. Peleus does so. Achastus and Peleus are reconciled and renounce their rival claims to the throne of Thesalia in favor of Pirrus.

Pirrus uero, suis reffectis nauibus in Molosa,¹ nauigare uersus Thesalliam prorsus intendit uindicaturus, si posset,² contra regem Achastum, maternum proauum suum, deiectionem Pellei aui sui paterni et seipsum³ a se tueri, si posset eum in offensionis obstaculo preuenire. Vt igitur caucius faciat que intendit, duos secretarios suos, Crispum⁴ uidelicet et Adastrum,⁵ sagaces exploratores, apud⁶ Thesalliam mittere procurauit ad Assandrum, ciuem Thesallie dudum, Pellei et ipsius Pirri fidelem, ut per eum posset de omnibus informari. Quibus uenientibus apud⁷ Thesalliam, per Assandrum omnibus⁸ diligenter edoctis, ad Pirrum celeriter redeuntes sibi fideliter referunt singula que uiderunt et que didicerunt ab Assandro referente.⁹

*Pirrus igitur statim suas naues ascendit in¹⁰ Thesalliam profecturus. Sed dum putaret feliciter nauigare, marina tempestas in naues suas irruit, que fere triduo perdurauit. Demum diis fauentibus factum est quod cum nauibus ipsis, adhuc uentorum¹¹ rabie non sedata, in quendam portum applicuit uocatum Speliadim.¹² Hic autem portus distabat a ciuitate Thesallie fere per octo stadia, et erat uicinus illi antiquo hedificio in quo rex Pelleus delitebat. Pirrus itaque, maris fatigacione laxatus, descendit in terram, et dum ire pedes¹³ ad uicina¹⁴ nemora properaret,¹⁵ mirabilis fortune casus ad predicti foraminis foueam hedificii supradicti ipsum adduxit. Quam preuidere non ualens propter herbarum adiacencium uelamenta in eam irruit, et ad superiorem et primum gradum de gradibus ipsis per quos descendebatur inferius fixit pedes, et dum inspiceret gradus ipsos, uidere quid sit inferius diligenter affectat. Dum igitur ad loci ipsius yma peruenit, ecce quod a suis latibulis¹⁶ rex Pelleus prosilit,¹⁷ nepotem agnouit, in cuiusu isione uidere putat¹⁸ Achillem, tanta patri suo Pirrus¹⁹ similitudine respondebat. Affectuose ergo ipsum amplectitur et in lacrimis ipsum flebiliter osculatur.²⁰ Sua sibi discrimina tandem exponit de rege Acchasto, suas sibi reserando querelas. Dolet Pirrus, tacitus tamen²¹ omnia in mente conseruat. Ascendunt ergo superius auus, et nepos et²² ad²³ Pirrum accedit²⁴

¹ Et S¹ Melasa A Melapsa H Melosa P² ² poterit CP¹ poterat P²S¹ ³ seipsum . . . se] seipso a se AP² seipsum ab eo C se a seipso H seipsum ab ipso P¹S¹
⁴ Crispus B (v. 29117) Crisipum C Crespium C Crisippum P²S¹ ⁵ Aratus B (v. 29118) Arastrum C Ardastrum S¹ ⁶ ad P¹ ⁷ ad P¹ om. C ⁸ de singulis C om. P¹ ⁹ deferente P¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ Et S¹ om. AHP¹ ¹² Sepeliadon B (v. 29198, nota) Speliasidim C Sepiadum [litus] D¹ (108,2) Speliadyn H Sepeliasdim P²S¹ ¹³ om. P¹ ¹⁴ Et S¹ victima A intima P¹P² ¹⁵ Et S¹ proparet A properabat P¹ ¹⁶ Et S¹ lacuneis AH lacumeis P² ¹⁷ prosiluit CP¹ prosiliit S¹ ¹⁸ poterat P¹ ¹⁹ om. AH
²⁰ osculabatur P¹ ²¹ om. AH ²² et . . . suorum om. A ²³ ad Pirrum] Pirrus tunc C ²⁴ accessit cum auo C accedunt S¹

tunc¹ comitiua² suorum. Pirro uero statim innotuit quod Philistenes³ et Menalipus,⁴ filii regis Acchasti, ad nemora ipsa peruenerant causa venandi. Quo audito, statim Pirrus exiit uestas suas, et quadam uili et ueteri ueste sibi quesita, lacerata multas in partes, se induit, et accinctus quodam ense, sociis suis data licencia, solus properauit ad nemus. Nondum igitur Pirrus multum per nemus uagauerat cum regis Acchasti filiis obuiauit, qui a Pirro querunt quis sit, vnde sit, vnde⁵ uenerit,⁶ et quo uadat. Pirrus autem⁷ respondit eis se esse de Grecia et a Troya cum suis sociis cum quadam nauī ad patriam suam se⁸ uoluisse redire. Sed tanta maris tempestas contra ipsos inualuit quod post multa discrimina et labores non multum longe a litoribus naufragium sunt perpassi,⁹ sic quod quingente persone nauigantes in eis subito naufragio perierunt. "Ego tamen¹⁰ solus euasi, quem excellentes fluctus quasi mortuum ad litora proiecerunt. In quorum spuma, dum frangit in terra¹¹ et¹² in facie¹³ terre descendit¹⁴ circa litus, perueni a¹⁵ tumefactione fluctuum frangentium¹⁶ circa terram quasi mortuus inebriatus¹⁷ ad litus. Ubi post multum vomitum aque salse quam ex mari sorbueram, in aliquo respiraui, et demum post multas angustias uix bene restitutus sum mee¹⁸ pristinae sanitati, et in naufragio ipso cum amiserim omnia que ferebam,¹⁹ pauper effectus mendico panem [h]ostiatim dum ueniam ad proprios lares meos. Vos autem, si nondum²⁰ comedistis et detulistis aliquid in hoc nemus ad uescendum, estote michi²¹ de eo in aliquo graciosi. Qui sibi dixerunt, "Morare nobiscum." Interim²² quidam ceruus lentis passibus dum uagaretur, coram ipsis apparuit, quem statim Menalipus²³ a fratre suo segregatus insequitur, eo solo cum Pirro dimisso. Qui dum multum esset elongatus ab eis, dum multum insisteret ceruum prosequi²⁴ fugientem, Philistenes²⁵ frater eius causa quietis descendit ab equo, et statim Pirrus in eum irruens ipsum protinus interfecit.²⁶ Deinde cum frater eius Menalipus²⁷ a cerui prosecutione²⁸ rediret, Pirrus euaginato ense in eum irruens ipsum protinus interemit. Et sic Pirrus duos suos auunculos fratres Thetidis auie sue crudeliter inter-

f. 125

¹ ad CS¹ in H cum P² om. P¹ ² comitiuam CS¹ ³ Phyliscenes A Pelistenes C ⁴ Menalipes (et alibi) A Menolipus H Menolipes P¹ Menalippus P² ⁵ vnde uenerit om. AH
⁶ ueniat C uenit P¹ ⁷ om. CP¹ ⁸ om. CP¹ ⁹ perpassi P¹ ¹⁰ tantum CP¹ ¹¹ Et S¹ terram AC ¹² om. C ¹³ faciem P¹ ¹⁴ descenditur AHP²S¹ descendere CP¹ ¹⁵ et P¹ ¹⁶ om. CP¹ ¹⁷ uibratus C uibrauit P¹ vimdracus P² deueni S¹ ¹⁸ nec P¹ om. C ¹⁹ sum add. P¹ ²⁰ S¹ nundum ACP² non HP¹ ²¹ michi . . . eo] modo P¹ ²² Intere P¹
²³ Menalopus H Menolipes P¹ ²⁴ Et S¹ insequi C persequi P¹P²S¹ ²⁵ Poliscenes A Polistenes C Polistenes HPS¹ ²⁶ interemit AH ²⁷ Menalapus H Menilopes P¹ ²⁸ persequone P¹ persecutione S¹

fecit. Qui dum ab eorum rediret cede, obuiauit ei Cynaras¹ de familia regis Acchasti. Quem Pirrus interrogauit ubi esset Acchastus. Qui dixit ei Acchastum prope esse. Et statim Pirrus Cynaram euaginato ense crudeliter morti dedit. Et confestim properauit ad naues, ubi pulchris uestibus seriose se induit, et ab eis recedens Acchasto regi obuiauit. Qui dixit Pirro: "Quis es tu?" Pirrus² autem³ regi Acchasto sic respondit: "Vnus sum ex filiis regis Priami qui ductus in captiuitatem⁴ sub dominio Pirri sum." Rex uero Acchastus, ignorans eum⁵ esse Pirrum, dixit ei: "Ubi est Pirrus?" Qui dixit: "Ualde a maris uexacionibus fatigatus descendit in⁶ terram et causa quietis accessit⁷ ad illam foueam," quam extensa dextera sibi⁸ monstrauit. Et statim euaginato ense ipsum uoluit interficere. Tunc⁹ ei statim ibi apparuit Thetis uxor regis¹⁰ Pellei, que et ipsa erat regis Acchasti filia mater Achillis et auia Pirri, que dixit ei:¹¹ "Kare nepos, quidnam¹² intendis facere? Nonne auia tua sum? Orbasti me enim¹³ duobus fratribus meis auunculis tuis, et nunc intendis orbare me rege Acchasto, meo patre, proauo tuo?" Et statim Thetis, Pirrum fortiter amplectendo, cepit brachium eius quo ensem tenebat in manu ne ipsum contra regem Achastum eleuaret ad ictum. Cui dixit Pirrus: "Rex Acchastus pater tuus regem Pelleum uirum tuum a suo regno deiecit. Nonne¹⁴ in hoc teipsam offendit? Sed ueniat Pelleus, qui si sibi uelit¹⁵ parcere, parco ego." Veniens igitur Pelleus rogauit Pirrum ne regem Acchastum morti traderet, cum de morte duorum filiorum suorum sit rex Acchastus satis afflicto et deterior morte sit potius sibi uita. Quare reformata est pax et bona uoluntas inter Acchastum et Pelleum, dudum inuicem discordantes. Et consedentibus omnibus eis, Thetide¹⁶ uidelicet, rege Acchasto, Pelleo, et Pirro, in*ceperunt hii tractare de regno. Rex autem Acchastus, qui tunc regni ipsius moderamina gerebat ut rex, dixit illis: "Ego autem sum nimia senectute confractus et de regni laboribus amodo michi modica cura est. Filios meos amisi, qui de regno ipso potuissent¹⁷ habuisse¹⁸ dominium. Nullus alius ergo est ad quem regnum ipsum debeat de iure deuolui quam ad Pirrum, karissimum nepotem meum, et ideo ex nunc me spolio regno ipso et ipsi Pirro sponte concedo." Quem ex eo statim per sue uestis fimbriam inuestiuit. Cui Pelleus: "Et ego omne ius quod in eo habeo cedo et transfero in eundem, quia semper

*f. 125^v

¹ Cynaras *AHS*¹ Cinares *C* ² Qui *praem. C* Ac *praem. P*¹ ³ *om. CP*¹ ⁴ captiuitate *CH* ⁵ Et *S*¹ ipsum *CH om. P*¹ ⁶ ad *AH* ⁷ descendit *HP*¹ ⁸ illi *P*¹ ⁹ Tunc ei] Tunc enim *AHS*¹ Sed tunc *C* Tunc autem *P*¹ ¹⁰ regi *P*¹ ¹¹ *om. P*¹ ¹² quid *P*¹ ¹³ *om. CP*² *S*¹ ¹⁴ necnon *P*¹ *P*² ¹⁵ uult *AH* ¹⁶ Thetide *P*¹ ¹⁷ possent *HP*² *S*¹ ¹⁸ habere *C*

hec¹ fuit summa cupiditas uoti mei ut Pirrus ceptro regni Thesallie potiretur." Insurgunt ergo omnes ipsi a loco illo et ascendentes equos eorum Thesalliam peruenerunt. Quare Pirrus mandauit ut omnes naues sue in Thesalliam nauigarent. Venientibus ergo eis apud Thesalliam, rex Acchastus mandauit omnibus de Thesallia ut sacramentum fidelitatis et homagii Pirro prestare deberent. Qui de Pirri dominio facti sunt leti, propter quod sacramentum ipsum Pirro cum magno gaudio prestiterunt. Et sequenti die rex Achastus et Pelleus Pirrum de regno Thesallie coronauerunt in regem. In cuius regni solio Pirrus sedit² dyademate coronatus. Et factum est postea³ quod regis Pirri fauore exaltatum est regnum Thesallie super omnia regna Grece, et Pirrus rex ipsum in maxima pace seruauit usque ad extremum exitum uite sue.

Ydumeneus uero rex Crete mortuus est, superstitibus sibi duobus filiis, Merion,⁴ uidelicet, et Laorta.⁵ Sed Merion⁶ post mortem patris sui parum uixit et mortuus est et regnum Laorte⁷ fratri suo dimisit, qui satis honorifice in Creta feliciter est sepultus. Thelamachus autem, Ulixis filius ex Nausica uxore sua, regis Anthenoris filia, suscepit filium Deyfebum⁸ nominatum.

Sed ad Pirrum iterum redit hystoria ad narrandum suos deinde processus et qualiter et quando Pirrus dies suos clausit extremos.⁹ Rex igitur Acchastus¹⁰ de morte filiorum suorum exacerbatus inmodice filiorum suorum corpora mortuorum¹¹ Thesalliam deferri mandauit, ibique sepulti sunt, mandante rege Pirro, in monumentis eorum nimium preciosis. Fata uero, que in¹² summa felicitate hominibus¹³ constitutis cecas parant insidias per quas a felicitatis fastigio decidere eos * subitam faciant in ruinam, ostendunt ea eis ualde placere que ruinosam postea¹⁴ pariunt detrimenta. Pirrus itaque in sui regni fastigio constitutus Hermione,¹⁵ Helene¹⁶ et Menelai filie¹⁷ et¹⁸ uxoris Horrestis, feruentis amoris cupidine captus fuit. Propter quod data opera ut sue satisfaciat uoluntati, Hermionam¹⁹ furtiue rapuit ab Horreste, et a regno dudum Agamenonis Micenarum,²⁰ in quo regnabat Horrestes, in regnum Thesallie furtiue adduxit eam. Quam sibi matrimonio copulauit. Dolet ergo Hor-

Ydumeneus dies, and his son Merion, who leaves Creta to his brother Laorta. To Thelamachus is born a son Deyfebus.

Pirrus abducts and marries Hermiona, wife of Orrestes. He thanks Appollo at Delphos for his success in avenging the death of Achilles upon Paris. *f. 126^r

During his absence Hermiona asks her father Menelaus to kill her rival Andromacha, Hector's widow. The people side with An-

¹ Et S¹ hoc HP¹ ² stitit C sedet P¹ ³ postea quod] post dicta tempora C postquam P¹ ⁴ Merion B (v. 29063) Merione CS¹ Menon P¹ ⁵ Et S¹ Laorta B (v. 29063) Laorta C Lacerta P¹ Laorta P² ⁶ Menon P¹ ⁷ Lacerte P¹ Laerce P² om. C ⁸ Polifebus (in text. Poliporbus) B (v. 29075, nota) ⁹ De Hermiona, uxore Horestis, que rapta fuit per Pirrum et eam accepit in uxorem add. C Qualiter Pirrus per Horrestem in Delfon insula fuit nequiter interemptus add. P¹ ¹⁰ Achastus C ¹¹ in add. P¹ ¹² om. P¹ ¹³ omnibus P¹ ¹⁴ subsequenter C postmodum P¹ ¹⁵ Hermione (et alibi) AHP² ¹⁶ Helene et om. P¹ ¹⁷ filia P¹ ¹⁸ dum HP² om. S¹ ¹⁹ Hermionem (et alibi) P¹ ²⁰ Metenerum P²

dromacha and her son Laumedon and drive Menelaus away. Orrestes slays Pirrus and recovers Hermiona. Andromacha gives birth to a son Achilleides, who later gives the throne to Laumedon.

restes de tanta verecundia sibi facta, sed in regnum¹ suum² inuadere Pirrum non est sibi tanta potestas. Tacitus tamen reseruat in mente futuros euentus per quos sibi possit plene parari uindictae facultas. Factumque est quod Pirrus proposuit in Delfon³ insulam se conferre ad regratiandum Appollini⁴ deo et aliis diis de multa uictoria⁵ mortis⁶ Achillis patris eius sumpta de Paride crudeliter interfecto. Propter quod Pirrus in apparatu suo se accinxit ad iter, et in Delfon insulam se contulit, relictis in pallacio suo Andromacha,⁷ Hectoris dudum uxore, cum paruulo suo filio et eiusdem Hectoris nomine⁸ Laumedonta,⁹ cum et ipsa pregnans esset ex Pirro, necnon et¹⁰ Hermiona eius uxore, que post recessum Pirri misit Menelao,¹¹ patri suo, sibi grauiter successisse de Pirro marito suo, qui¹² solus Andromache amore bachatus de ea parum curabat aut nichil, ut acceleraret uenire Thesalliam¹³ quod¹⁴ Andromacham morti tradat cum eius filio Laumedonte.¹⁵ Menelaus itaque ad uerba Hermione filie sue Thesalliam properat, ubi, sui nobilitatis omisso pudore, in Andromacham irruit. Sed Andromacha subito puerum suum Laumedontem¹⁶ suas recepit in ulnas, et precipiti fuga lapsa se dirigit in plateas, ibique fortiter exclamans auxilium populi contra Menelaum implorat in lacrimis ne populus paciatur ipsam interfici cum paruulo nato suo. Populus autem incontinenti ad arma decurrit, et armata manu insequitur Menelaum, sic quod Menelaus timore populi stupefactus ad propria remeauit. Horrestes autem,¹⁷ audiens Pirrum in Delfon¹⁸ insulam peruenisse, ibi¹⁹ in²⁰ multa militum comitiua se contulit, et²¹ in potenci manu aggressus est Pirrum, et manu propria ibi interfecit eundem. * Et Pirrus mortuus est, qui statim in eadem insula fuit sepultus. Uxorem autem suam recuperauit Horrestes et in regnum suum ipsam adduxit. Pelleus uero et Thetis Andromacham ex Pirro pregnantem et Laumedontam eius filium a Thesallia recedentes in Molosam²² deferunt ciuitatem, ibique Andromacha peperit filium quem ex Pirro sustulerat et nomen eius Achilleides²³ est uocatum. Hic Achilleides²⁴ creuit, et²⁵ Laumedontam fratrem suum Thesallie coronauit in regem, seipso postposito, ad quem regnum ipsum rationabiliter²⁶ pertinebat, et nichilominus

*f. 126^v

¹ regnum suum] regno suo C ² om. HP¹ ³ Delphos A ⁴ Appolloni P¹ ⁵ quam in Troia est feliciter consecutus et de add. S¹ ⁶ uindicta add. S¹ ⁷ Andromata P² ⁸ Et S¹ om. AHP¹ ⁹ Laumedon P¹ ¹⁰ om. P¹ ¹¹ om. P¹ ¹² quia CH ¹³ et add. S¹ ¹⁴ et CP¹ ¹⁵ Laumedoncha H ¹⁶ Laumedoncham (et alibi) H om. C ¹⁷ uero CP¹S¹ ¹⁸ Delphos A ¹⁹ illuc CP¹ ²⁰ cum P¹ ²¹ om. P¹ ²² Molose B (p. 29777) Melapsam A Molossam C Malapsam H Polopsam P² ²³ Achilleides A Achilides C Achilleides P² Achillides S¹ ²⁴ Achilides C Achilleides P² ²⁵ om. P¹ ²⁶ rationabilis CP¹S¹

ipsius sui fratris amore uoluit et mandauit quod omnes Troiani qui capti erant in Grecia libertate plenaria potirentur.

Preterea hic subiungit hystoria sic enarrans. Dictum est in libro xxiiiio et xxvo qualiter Achilles, mortuo Troilo, corpus Troili ad caudam equi sui ligauit et per totum exercitum uituperabiliter traxit illud,¹ ad cuius² recuperacionem rex Menon³ uiriliter institit, ipsum prostrauit ab equo et letaliter uulnerauit, sic quod quasi mortuus fuit delatus ad castra;⁴ qualiter⁵ Achilles ipsum, a suis omnibus Mirmidonibus interceptum, non sua uirtute bellica sed proditorie⁶ interfecit; qualiter⁷ postea⁸ rex Priamus ipsum iuxta Troilum fecit magnifice sepeliri.⁹ Nunc presens narrat hystoria quod predictus rex Menon¹⁰ quandam mire pulchritudinis habebat sororem suam, que manifeste uenit coram omnibus ad Menonis¹¹ monumentum, illud aperiri mandauit, ossa Menonis¹² extraxit¹³ ab ipso, et ea in quodam uase aureo reposuit conseruanda, que statim cum predicto uase de medio astancium ab oculis sic prorsus euanuit uelud vmbra quod¹⁴ nunquam in loco¹⁵ ipso¹⁶ postea uisa fuit. Hanc nonnulli dixerunt fuisse deam uel dee filiam uel vnam ex illis quam gentes fatam appellant.

[Incipit¹⁷ liber¹⁸ vltimus¹⁹ de morte Vlixis.²⁰]

De narranda igitur morte Vlixis, obmissis ad presens aliis, presentis hystorie stilus acuitur. Quare narrat et dicit quod Vlixes quadam nocte dormiebat in lecto suo et soporatus talem de se uidit in suo sompno uisionem. Videbatur enim sibi uidere quandam ymaginem iuuenilis forme tante mirabilis speciei quod ymago non putaretur humana sed potius²¹ diuina pre nimia pulchritudine forme sue. Videbatur eciam sibi ultra modum appetere²² ymaginem illam posse tangere et eam²³ suo cogi²⁴ tenaciter in amplexu, sed illa suos uitabat amplexus et eum²⁵ uidebatur²⁶ a longe intueri. Deinde²⁷ uero ad²⁸ eum²⁹ sibi propinquius uidebatur accedere et interrogabat ab eo quidnam uellet. Sed³⁰ ille dicebat: "Uolo ut insimul coniungamus ut te forte cognoscam." At³¹ illa dicebat Ulixi: "O quantum in hoc est tua grauis et³² amara peticio! Tu³³ enim * petis a me ut

Mennon's beautiful sister extracts his bones from his tomb, places them in a golden urn, and suddenly vanishes. Some men think her a goddess or fay.

Ulixes dreams of a beautiful image, which tells him that an embrace would prove fatal. It holds a spear tipped with fish-bone and declares it is a symbol of separation between them. Diviners interpret the dream to mean Ulixes will be exiled or killed by his son.

*f. 127^r

¹ Et S¹ illum AH om. C ² corporis add. CP¹S¹ ³ Et S¹ Mennon B (v. 25938) Merion AHP²

⁴ et add. C ⁵ eciam add. P¹ ⁶ proditorialiter AH ⁷ eciam add. P¹ ⁸ autem AH

⁹ sepelire P¹ ¹⁰ Et S¹ Merion AHP² ¹¹ Merionis AH ¹² Et S¹ Merionis AH

¹³ abstrahit A ¹⁴ que AH ¹⁵ hoc AH ¹⁶ isto P¹ ¹⁷ om. ACH ¹⁸ liber

vltimus] Capitulum H om. C ¹⁹ xxxvus et praem. P¹ ²⁰ interfecti a Thelagono filio

suo add. A qui interfectus fuit per eius filium Theligonum, natum ex regina Circe add. C

²¹ forma add. AHS¹ ²² om. P¹ ²³ illam P¹ ²⁴ Et S¹ cogere CP¹ ²⁵ eam P¹ ²⁶ eam add. C

²⁷ Demum P¹ ²⁸ ad eum om. C ²⁹ eam P¹ ³⁰ Cui C Et P¹ ³¹ Et AH Ac P²S¹

³² om. P¹ ³³ Sic CP¹

tibi coniungar. Sed O quantum illa coniunctio erit infelix! Nam ex tali coniunctioe necesse est quod vnus nostrum exinde moriatur." Deinde uidebatur sibi quod ymago illa eadem¹ ferebat in manu quandam² lanceam, in cuius lancee summitate uidebatur haberi quedam turricula³ tota ex piscibus⁴ artificiose composita. Deinde⁵ uidebatur sibi quod illa ymago recedere uellet ab eo. Que dicebat sibi: "Hoc est signum impie⁶ disiunctioe que inter nos duos est postremo futura." Vlixes autem tunc sompno solutus ualde miratus est de ipsius sompni uisione; multum suo disquiri⁷ in animo ad quid sompnum ipsum tendat. Demum illucescente die perquiri⁸ augurios et diuinos et eos ad se uenire mandauit. Quibus uenientibus et recitata eis ipsius sompni⁹ qualitate, ipsi dixerunt quod per significacionem ipsius sompni¹⁰ aperte conicitur Vlixem per filium¹¹ exilio uel morti tradendum.

Ulixes orders Thelamachus kept in custody and withdraws and fortifies himself.

Cuius rei causa Vlixes ualde perterritus Thelamacum⁹ filium suum capi fecit et eum mandauit fidei¹⁰ custodia detineri. Ipse uero¹¹ elegit sibi locum in quo posset secure manere in quorundam suorum secretariorum fidelissima comitiua. Vallauit enim locum ipsum muris altis et fortibus, ad quem non nisi per pontem quandam uolticium haberi poterat¹² accessus. Statuit etiam quod ad eum nullo accederet nisi esset aliquis de suis secretariis supradictis.

Thelagonus, Ulixes' son by Circes, seeks his father. Repulsed by Ulixes' guards, he hurls back a javelin cast at him by Ulixes and wounds him mortally. Learning his opponent's identity he reveals his own. Thelamachus welcomes Thelagonus as brother. Ulixes dies in Achaia.

Factumque est quod cum¹³ Ulixes dudum ex Circe quandam filium suscepisset, Thelagonum¹⁴ nominatum, qui cuius esset filius a nemine sciebatur preterquam a Cyrce¹⁵ sua tantummodo genitrice. Factus¹⁶ est Thelagonus¹⁷ annorum xv, qui studiose querit a matre cuius fuerit filius et si uiuit pater¹⁸ et in quo loco moretur.¹⁹ Diu²⁰ negauit mater²¹ eum certificare de patre. Demum cum Thelagonus²² matrem super inquisicione patris diucius stimulasset, affecta²³ tedio stimuli filialis filio pandit et reserat regem Vlixem esse patrem ipsum et eum de loco regni sui ubi moratur Vlixes diligenter instruxit. Thelagonus autem in relatione matris est nimium factus letus. Desiderio tamen²⁴ nimio²⁵ in²⁶ vno fluctuat patrem suum uidere uelle, et ad eum accedere desideranti animo exardescit. A matre igitur sua obtentata licencia, que de celeri reditu rogat illum, Thelagonus se ac-

¹ om. CP¹ ² om. P¹ ³ curricula A curricula HP²S¹ ⁴ S¹ picibus MSS. ⁵ Et S¹ Demum HP² Et P¹ ⁶ S¹ impii et AH impium C imperii et P¹ impi P² ⁷ perquirens C perquisiuit P¹ perquiri S¹ ⁸ suum add. CP¹ ⁹ Thelamonium A ¹⁰ filiali AH fida C carcerali P² firma S¹ ¹¹ om. P¹ ¹² ad ipsum add. P¹P²S¹ ¹³ Et S¹ dum ACH ¹⁴ Thelagonus B (v. 29981) Theligonum C Thelogonum P¹ ¹⁵ om. CP¹ ¹⁶ factusque ACH igitur add. P²S¹ ¹⁷ Thelagonus (et alibi) P¹ om. C ¹⁸ eius add. A om. HP²S¹ ¹⁹ moram trahat C moratur P¹ ²⁰ ergo add. AH ²¹ eius add. P¹ ²² Theligonus (et alibi) C ²³ refecta P¹ ²⁴ Et S¹ tantum P¹ om. AC ²⁵ om. P¹ ²⁶ in vno om. AHP²S¹

cinxit ad iter, et tantum per dietas suas laboriose processit quod peruenit¹ Acayam,² ubi factus certus de loco ubi morabatur Vlixes ad ipsum locum³ accedit. Cunque quadam⁴ die lune in mane applicuisset ibidem, in introitu pontis inuenit custodes Vlixis, quos affectuose rogat⁵ ut eum ad * Vlixem accedere sponte permittant. Negant illi, mandatum domini seruare uolentes. Instat Thelagonus humilibus precibus, at illi uiribus utentes repellunt eum et iniuriose et uiolenter impellunt. Quare Thelagonus,⁶ dum illatas sibi pati nollet iniurias, in vnum ex predictis custodibus iurruit, et pugno clauso⁷ sic potenter in cathena⁸ colli percussit quod, eius fracta cathena⁹ colli, protinus expirauit.¹⁰ Alios uero custodes eius socios impellendo uiriliter a ponte deiecit et¹¹ precipitauit in vallo.¹² Fit ergo clamor maximus. Quare multi irruentes ad arma in Thelagonum irruunt, ipsum interficere sathagentes. Sed Thelagonus, facto impetu in vnum eorum qui aggressi sunt eum, ense quem habebat in manu ab eo violenter extirpat, et in alios irruens ense nudo quindecim interfecit ex eis et ipse ab eis est grauiter uulneratus. Deinde cum clamor fortius inualesceret, ad uoces¹³ clamoris¹⁴ surgit Vlixes, putans ne aliquis de familia Thelamaci¹⁵ detenti per domesticos suos inuaserit illos¹⁶ ut pro sui liberatione¹⁷ eos uulneret aut¹⁸ occidat. Quare iratus¹⁹ cum quodam iaculo quod²⁰ ferebat in manu ad locum clamoris accelerat, ubi suos uidit ab illo adolescente sibi incognito interfectos. Cernit eum et in uindictam²¹ necis occisorum iaculum ipsum²² uibrat in ipsum sic quod eum percussit. Ex eo non tamen multum lesit eundem. Sed Thelagonus contra Vlixem iaculum impetuose uibrantem,²³ cum non cognosceret si esset Vlixes, arrepto²⁴ illo eodem iaculo quod²⁵ ipse uibrauerat et in terram ceciderat, ipsum²⁶ impetu duriori retorsit sic quod ipsum ex eo letaliter uulnerauit, costas eius ex²⁷ ipso uulnere²⁸ perforando. Quare Vlixes ex ipso ictu uulneratus in terram decidit, seipsum sustinere non ualens, vtpote qui²⁹ morti sentit se esse uicinum. Corporee itaque uires in ipso deficiunt, et cum ipse quasi defecerit in sermone, balbucientibus uerbis querit a Thelagone quisnam esset. Dum Vlixes

f. 127

¹ in *add.* C ad *add.* P¹ ² Achayam AP² Achaiam CHS¹ ³ *om.* P¹ ⁴ quodam AP²S¹
⁵ precatur AH rogauit C ⁶ Thelagonus et P¹ ⁷ ipsum P¹ ipsum *add.* P² ⁸ catona MS.
⁹ catona MS. ¹⁰ excirpauit P¹ ¹¹ et . . . vallo *om.* AH ¹² vallum P¹ valle S¹ ¹³ uocem P¹ ¹⁴ clamancium C rumoris P¹ ¹⁵ Thelamonici H Talomoci P² ¹⁶ *om.* AHP²S¹ ¹⁷ libertate P¹ ¹⁸ uel P¹ ¹⁹ *om.* P¹ ²⁰ Et S¹ quem AHP¹ ²¹ uindicta P¹ ²² illum P¹ suum S¹ *om.* C ²³ uibrando H uibrante P¹ ²⁴ Et S¹ accepto AP² arecto C ²⁵ quem HPP¹S¹ ²⁶ in Ulixem C Thelagonus in Vlixem P¹ Thelagonus in Vlixem S¹ *om.* P²
²⁷ ex . . . uulnere *om.* C ²⁸ *om.* AH ²⁹ quia P¹

*f. 128^r

tu(n)c ad memoriam suam reducit letalem sui sompni uisionem, Thelagonus uero ad interrogacionem Vlixis a circumstantibus querit quis ille sit qui ipsum¹ interrogat. Dicunt ei Vlixem esse. Quo audito, Thelagonus anxius exclamat dicens: "Ve michi! Veni uidere patrem meum ut eo² * uiuente letarer cum eo, et nunc factus sum occasio mortis eius." Et statim pre dolore nimio in terram cecidit ueluti semiuuius. Demum a terra consurgens, laniatis uestibus, cum³ esset inermis, faciem suam pugnis contundit in lacrimis et a suo uertice flauos capillos euellit.⁴ Prostratus itaque ad pedes Vlixis se dirigit,⁵ in singultibus lacrimarum dicit se esse Thelagonum infelicem Circes filium, "quem tu, Vlixes pater mi, ex ea infeliciter suscepisti. Si morieris, kare pater, dii faueant ut tecum moriar⁶ et post te me viuere non permittant." Vlixes uero agnouit eum⁷ suum esse filium ex⁸ Circe,⁹ blanditus¹⁰ est ei¹¹ in sui corporis debilitate maxima in qua erat, et mandat fractis eloquiis ut a lacrimis abstineat et dolore. Pro Thelamaco filio suo mittit, qui ueniens in Thelagonum querit irruere, quasi necem patris auidus uindicare. Sed Vlixes uerbis et nutu ut potuit Thelamaco inhibet¹² ne insurgat in ipsum, ymo ut¹³ eum¹⁴ carum¹⁵ habeat utpote¹⁶ fratrem suum. Ducitur ergo Vlixes in Acayam fere mortuus, ubi triduo¹⁷ tantum uixit et post triduum expirauit, qui in Achaya honore regio sepelitur.

Thelamachus becomes king. He entertains Thelagonus for a year and a half. Thelagonus is sent for by his mother Circes, who is overjoyed at his return. She dies and Thelagonus rules for sixty years.

Post cuius mortem statim Thelamachus¹⁸ paterni¹⁹ regni fuit assumptus in regem. Thelagonum²⁰ fratrem suum multo fouet honore, per annum vnum et dimidium detinuit eum²¹ secum,²² in honore maximo fecit eum militem.²³ Retinere uoluit eum magis, sed Thelagonus matris²⁴ sollicitatus ad²⁵ litteras, ut matri satisfaciat, inuitus recedit a fratre. In cuius recessu Thelamachus multum²⁶ eum donis et muneribus honorauit et²⁷ omni eo quod faceret²⁸ ad apparatus recessus ipsius. Recessit ergo Thelagonus a fratre suo Thelamaco in multis lacrimis defluentibus ab utroque. Qui post recessum eius in Aulidem insulam ad matrem sanus applicuit.²⁹ De cuius³⁰ reditu et aduentu ultra modum mater facta est ylaris, que multum fuerat de filio curiosa propter tanta fatorum discrimina que sic³¹ infeliciter emergerunt,³² prout ipsa preuiderat arte sua. Non³³ post multos autem dies Circes letaliter egrotauit. De qua egritudine uiolenter

¹ cum P¹ ² quo P¹ ³ dum P¹ ⁴ euellens C euertit P¹ ⁵ et add. P¹ ⁶ morear MS. ⁷ om. HP²S¹ ⁸ ex Circe om. P¹ ⁹ Cyrces AH Circes P² ¹⁰ blanditus est] blanditur P¹ ¹¹ et add. AH ¹² prohibet CP¹S¹ ¹³ suadet C om. ACHP¹ ¹⁴ cum A ut add. C ¹⁵ om. A ¹⁶ ueluti P¹ ¹⁷ tribus diebus CP¹ ¹⁸ Thelamotus A ¹⁹ patris CP¹ ²⁰ Thelagonum ergo P¹ ²¹ om. AH ²² om. CP¹ ²³ et add. C P¹ ²⁴ a matre C ²⁵ ad litteras] Et S¹ per litteras C a litteris P¹ ²⁶ munificis C multis P¹ ²⁷ in add. AH ²⁸ fecerat P¹ om. C ²⁹ et add. P¹ ³⁰ eius P¹ ³¹ sibi P¹ ³² Et S¹ emergerunt AH emergerant C ³³ om. CP¹

oppressa diem clausit extremum. Thelagonus¹ igitur² in regem assumitur et uixit in regno suo annis feliciter lx.³ Thelamacus uero regnauit in Achaya annis lxx * et multiplicatum est regnum Achaie sub eius gubernacione⁴ ualde nimis. Vlixes autem uixit annis lxxxxiii et feliciter mortuus est in regno suo.⁵

*f. 128^v

Et⁶ in hoc loco Dares presenti operi finem fecit, sic et Cornelius. Reliqua⁷ ergo⁸ sunt de libro Ditis. Licet Dares Troyanus in capcione Troye suo operi finem fecerit, qui postea in libro suo ulterius non processit, reliqua uero sunt de libro Ditis ipsius usque ad finem, qui integre facere uoluit opus suum. Et ideo si quid huic operi superadditum inueniatur, credendum est non esse de ueritate operis ipsius sed de operis ficcione.

Dares ends his history with the capture of Troia; the remainder comes from Ditis.

Verum tamen Dares et Ditis, qui tempore ipsius Troyani belli in ipso bello fuere⁹ presentes, in compositione operum eorum¹⁰ inuenti sunt pro maiori parte concordantes et in paucis inuenti sunt discordantes.¹¹ Quod autem¹² Anthenor et Heneas fuerunt actores¹³ prodicionis ipsius bene conueniunt. Dixit tamen Dares quod Pollidamas Anthenoris filius de nocte accessit ad Grecos, qui de modo capcionis ciuitatis cum Grecis ea nocte tractauit,¹⁴ ut signo dato per eum Ylion aggredi procurarent. Dixit etiam quod Greci de nocte Troyam intrauerunt, nec intrasse per murum ruptum occasione equi erei facti per Grecos (cum de equo ipso nullam fecerit mencionem), sed fuisse dixit ingressus¹⁵ per portam Sceam,¹⁶ vnam de portis ciuitatis Troye. In cuius porte summitate erat fabricatum et infixum de marmore quoddam magnum caput equi, licet Uirgilius de equo ereo cum Dite concordet. Et¹⁷ in¹⁸ hanc portam Sceam¹⁹ dixit Dares Anthenorem et Heneam cum Pollidama²⁰ recepissee Grecos et eis exinde aditum prestitisse et per eos fuisse ea²¹ nocte magnum Ylion interceptum et in illud primo Neptolomum filium Nestoris introductum. Dixit etiam idem Dares Heneam non²² solum Polixenam occultasse uerum etiam eius matrem Heccubam cum eadem et hac de²³ causa exilio fuisse dampnatum. De morte uero ipsius Heccube nichil dixit.

Dares and Ditis agree that Anthenor and Eneas betrayed the city. They disagree concerning the manner of the betrayal and concerning Heccuba.

In fine tamen sui operis hoc addidit:²⁴ pugnatum est²⁵ annis x, mensibus vi, et diebus xii; et de Grecis apud Troyam octingenta²⁶ sex

Dares adds figures on the dura-

¹ Theliogonus C Thelgonus P¹ ² autem C om. P¹ ³ septuaginta C lx et mortuus est P¹S¹ ⁴ regimine P¹ ⁵ Hec est conclusio huius libri add. C ⁶ Sed A ⁷ reliqui P¹ ⁸ uero CP¹ ⁹ fuerunt CP¹ ¹⁰ suorum CP¹ ¹¹ discordes P¹S¹ ¹² om. P¹ ¹³ Et S¹ auctores CP¹ ¹⁴ et add. AHP²S¹ ¹⁵ Et S¹ ingressos CP¹ egressus P² ¹⁶ Ferream AH Esteneam C Scaeam D (49, 1) Eream P¹S¹ Steam P² ¹⁷ Et . . . Sceam om. A ¹⁸ per C ¹⁹ Scaeam D (49, 10) Eream AS¹ Esteneam C Ferream H¹ Eceam P¹ Steam P² ²⁰ Pollidamante P¹ Pollidamiente P² ²¹ de C eadem P¹ ²² Et S¹ om. AHP² ²³ om. P¹ ²⁴ addens C addit P¹ ²⁵ Et S¹ esse CP¹P² ²⁶ octoginta A DCCCLXXX D (52, 8)

tion of the war,
the number en-
gaged on each
side, etc.

*f. 129^r

milia pugnatorum iuerunt;¹ Troyani² uero pugnantes³ qui pro ciuitate ipsa defendenda pugnauerunt fuerunt⁴ vi⁵ centa septuaginta sex milia. Dixit eciam naues cum quibus exulauit Heneas fuisse ccas * et⁶ cum quibus Paris in Greciam fuit profectus. Troyani uero qui sequi sunt Anthenorem fuerunt duo milia quingenti. Ceteri sequi sunt Heneam. Troyani autem et Greci utriusque partis maiores, qui et a quibus interfecti fuerunt, sunt hii, ut scripsit idem Dares. Hector uero⁷ interfecit⁸ regem⁹ Archilogum,¹⁰ regem Prothesilaum, regem Humerum,¹¹ regem Patroclum, regem Orchimenum,¹² regem¹³ Pallamonem,¹⁴ regem Pheypum,¹⁵ regem Prothenorem,¹⁶ regem Dorium,¹⁷ regem Xantipum,¹⁸ regem¹⁹ Leontum,²⁰ regem Merionem,²¹ regem Polixenum,²² regem Pollibetem,²³ regem Cedium,²⁴ regem Fannum,²⁵ regem Epistrophum,²⁶ et regem Alpinorem.²⁷ Paris uero interfecit regem Pallamidem, regem Anthilogum,²⁸ Achillem, et Ayacem. Ajax uero²⁹ ipsum Paridem interfecit,³⁰ cum ambo se mutuis uulneribus occidissent. Heneas uero interfecit regem Amphi-macum³¹ et regem Nereum.³² Achilles uero³³ interfecit regem³⁴ Euphenium,³⁵ regem Ligonium,³⁶ Troilum, regem Yponeum,³⁷ regem Euforbium,³⁸ regem Menonem,³⁹ regem⁴⁰ Austerum,⁴¹ regem Plebeum,⁴² Hectorem, et regem Neptholonum.⁴³ Sed Pirrus interfecit Penthesileam, regem Priamum, et eius filiam

¹ iuisse C iterum P¹ fuerunt S¹ ² Troianos C ³ pugnaces P¹ om. C ⁴ fuisse C om. P¹ ⁵ vi . . . milia] sexcenta milia 76 H ⁶ totidem eas add. C ⁷ quidem C enim P² S¹ om. P¹ ⁸ intrascriptos reges occidit C infrascriptos reges add. P¹ ⁹ scilicet (et passim) C regem Archilogum om. P¹ ¹⁰ Anthilogum C Archilocus (in text. Arcesilaum) D (26, 1, nota) MSS. GL Archologum H Arthilogum S¹ ¹¹ Et S¹ Humers (in text. Huniers) B (v. 9810, nota) deest D Humorum H Humemum P¹ ¹² Ochimenum A Orchuneum C Orcomeneum [Ialmenum] D (26, 18) Othimenum H Ortimenum P² ¹³ regem Pallamonem om. P¹ ¹⁴ Palamonem (in text. Ialmenum) D (26, 18, nota) MSS. GL Palamenum A Palemonum H Palemonem P² scilicet Philem add. C ¹⁵ Pheypum A Peyponem C Phidippum D (28, 10) Pheipum H Philiteam S¹ ¹⁶ Protenorem (in text. Prothoenorem) D (26, 1, nota) MSS. GL ¹⁷ Et (in text. Dioren) D (26, 19, nota) MSS. GL Dorcum P¹ ¹⁸ Antinum CP² Antiphum D (28, 10) ¹⁹ regem Leontum om. P¹ ²⁰ Leencium A Loentam C Leonteum D (29, 22) Leentum H ²¹ Et D (24, 21) Menonem CP¹ Mennonem P² ²² Polyzenum D (25, 19) Pollixenum C Pollisenum P¹ ²³ Poliboetem (in text. Polypoetem) D (30, 5, nota) MS. G Pollicem C Poliletem H Policem P² ²⁴ Schedium D (29, 19) scilicet Santipum add. C ²⁵ Phanium et regem Xancipum A Finium C Iphinoum D (29, 21) Finum P¹ Fumum et regem Xantipum P² ²⁶ Et D (26, 18) Epistropum H Episcopum P² ²⁷ Helpinorem (in text. Elephenorem) D (26, 19, nota) MS. G regem Polcenar, regem Ysidium, et regem Pilatone add. P¹ om. ACHP² ²⁸ Antilogum AP² Antilocum C Antilochum D (41, 13) ²⁹ om. P¹ ³⁰ om. AHP² ³¹ Amphi-machum D (26, 20) ³² Nerreum C Nireum D (26, 20) Nerium P¹ ³³ autem HP² intramissos reges add. C ³⁴ om. P¹ ³⁵ Heuphenium C Euphemum D (26, 21) Euphemium H Hemphenum P¹ ³⁶ Ligonium CP¹ Lyconium (in text. Lycaonem) D (28, 11, nota) MS. L Lignomium P² ³⁷ Hypotum (in text. Hippothoum) D (26, 21, nota) MS. L ³⁸ Et (in text. Phorcyn) D (28, 11, nota) MS. V ³⁹ Memnonem D (40, 2) ⁴⁰ regem Austerum om. P¹ ⁴¹ Austrum C Asterium (in text. Asteropaeum) D (26, 21, nota) MS. L ⁴² Pylaeum D (26, 21, nota) MS. G ⁴³ deest D

Polixenam. Dyomedes¹ uero interfecit regem Anthipum,² regem Esterion,³ regem P(r)otenorem,⁴ et regem Optonemum.⁵

*Epytaphia⁶ uero⁷ Hectoris et Achillis sunt ista.

Hectoris enim sunt hec et sufficisset primus versus, qui valde compendiosus est et omnia comprehendens, qui talis est.

*f. 130^r

The epitaphs of Hector and Achilles.

EPYTAPHIUM⁸ HECTORIS

Troum⁹ protector, Danaum metus, hic iacet Hector,
Defensor patrie, iuuenum fortissimus, Hector,
Qui murus miseris ciuibus alter¹⁰ erat.
Occubuit telo uiolenti uictus Achillis,
Occubuere simul spesque salusque¹¹ Frigum.¹²
Hunc ferus Eacides¹³ circum sua menia traxit,
Que iuuenis manibus texerat¹⁴ ante suis.
O quantos Priamo lux attulit illa dolores,
Quos fletus Heccube, quos dedit Andromache!
Sed raptum pater infelix auroque repensum¹⁵
Condidit et merens accumulauit humo.

EP[H]ITHAPHIUM¹⁶ ACHILLIS

Pellides¹⁷ ego sum, Thetidis¹⁸ notissima proles,
Cui¹⁹ uirtus clarum nomen habere dedit,²⁰
Qui strauit tociens armis uictricibus hostes,
Inque²¹ fugam solus milia multa dedi.
Hectore sed magno summa est michi gloria ces[s]o,
Qui sepe Argolicas²² debilitauit opes.
Ille interemptus²³ subiit, me uindice,²⁴ penas.
Pergama²⁵ tunc ferro succubuere²⁶ meo.
Laudibus immensis uictor super astra ferebar,²⁷
Cum pressi hostilem, fraude peremptus,²⁸ humum.

Ego²⁹ autem³⁰ Guido de Columpnis³¹ predictum Ditem Grecum in omnibus sum sequutus, pro eo quod ipse Ditis perfectum et completum fecit in omnibus suum opus ad litteratorum uidelicet solacium, vt ueram * noticiam habeant presentis hystorie et ut magis delectentur in ipsa. Et ego hystoriam ipsam ornassem dictamine pul-

I, Guido de Columpnis, have followed Ditis the Greek in all things. Anxious

¹ Dyomedes . . . Optonemum *om. AH* ² Antiphum *D* (26, 22) ³ Esterionem *C*
Asterium (*in text. Mesthlen*) *D* (26, 22, *nota*) *MS. L* Extereyon *P¹* ⁴ deest *D* ⁵ Optomenum et sagitarium *C* deest *D* ⁶ Epytaphia . . . est *om. CP¹* Epitaphia post duo colophones ponit *C* epitaphia inter colophonem auctoris et scriptoris ponit *P¹* ⁷ enim *H* ⁸ Epytaphium Hectoris *om. AHP²* ⁹ Tronum *A* Troyum *P¹* Troie *S¹* ¹⁰ alterus *A* altus *P¹* ¹¹ Et *S¹* fidesque *P¹P²* ¹² Phrigum *A* Phrigium *P²* ¹³ Eachides *A*
¹⁴ Et *S¹* traxit *A* traxerat *H* reserat *P¹* ¹⁵ repensam *A* responsum *P¹* ¹⁶ Ep[h]ithaphium Achillis *om. AH* ¹⁷ Pelides *HP²* Pelledes *P¹* ¹⁸ Thetidis *A* ¹⁹ qui *A* ²⁰ dedi *AH* ²¹ Hincque *AP²* ²² Agriculus *A* ²³ Et *S¹* interceptus *CH* ²⁴ iudice *P¹* ²⁵ Pergama *H* ²⁶ Et *S¹* occubuere *AHP²* percubuere *C* ²⁷ ferebat *AP²* ferebas *P¹* ²⁸ peremptus *MS. peremptum AH* ²⁹ De eo qui fecit et compilauit hunc librum. Et *praem. C* Et *praem. P¹S¹* ³⁰ *om. CP¹S¹* ³¹ Columpna *A* Columna *S¹*

to forestall interruptions, I completed my work in seventy-one days, though I had written the first book long before at the instance of Matheus, Archbishop of Salerno. The work is intended to correct the errors of Virgilius, Ouidius, and Homerus.

chriori per ampliores methaphoras et colores et per transgressiones occurrentes, que ipsius dictaminis sunt picture; sed territus ex magnitudine operis, ne dum occasione magis ornati¹ dictaminis opus ipsum longa narracione protraherem, infra cuius temporis longitudinem aliqua michi superuenissent incomoda, prout est fragilitatis humane uel mutacio uoluntatis, propter quod cessassem ab opere et opus ipsum suum non peruenisset ad finem, vtpote sui carens beneficio complementi — in tantum institi, Spiritus Sancti gracia ministrante, quod infra tres menses, a xva² uidelicet mensis Septembris prime indiccionis usque ad xxv³ mensis Nouembris proxime subsequentis, opus ipsum in totum per me perfectum⁴ extitit et completum; licet longe ante ad instanciam domini Mathei de Porta, venerabilis Salernitani⁵ archiepiscopi, magne sciencie uiri, de presenti opere composuerim primum librum tantum et non plus. Nam ipso postmodum sublato de medio qui condendi a me presens opus erat michi stimulus et instinctus, ab ipsius⁶ prosequcione cessauit, cum non esset cui de hoc placere merito potuissem. Consideraui⁷ tamen defectum magnorum auctorum, Virgilio, Ouidio, et Homero, qui in exprimenda ueritate⁸ Troyani casus nimium defecerunt, quamuis eorum opera contexuerint siue tractauerint secundum fabulas antiquorum siue secundum apologos in stilo nimium glorioso, et specialiter ille summus poetarum Virgilius, quem⁹ nichil latuit. Ne eius ueritas incognita remaneret ad presentis operis perfeccionem efficaciter laboraui.

*f. 130^v

Colophon

*Factum est autem presens opus anno dominice incarnationis millenio¹⁰ ducentesimo lxxxvii eiusdem prime indiccionis feliciter.¹¹ Explicit liber de casu Troye.¹² Deo¹³ gracias.¹⁴

¹ ornandi P¹ ² xvio P¹ die add. AH ³ diem add. H ⁴ factum CP¹ ⁵ Salernitani C Saluitani P² ⁶ operis add. CP¹ S¹ ⁷ Considerans P¹ ⁸ virtute A ⁹ qui P¹ ¹⁰ millesimo A ¹¹ Amen add. P¹ om. C ¹² Troie dictus Troianus. Scriptusque per Matheum, Vauasoris de Croeyo, clericum Baiocensis diocesis, anno natiuitatis domini millesimo ccc tricesimo octauo, indiccione sexta, die octaua mensis Octobris, pontificatus domini Benedicti Pape xii anno quarto A Troie dictus Troianus. Quem scripsit Albertus, filius Iohannis Alberti, presbyter de Dyst. Orate pro eo, omnes quicunque hanc hystoriam studiose inspexeritis perlegendo. Finito libro anno a natiuitate domini 300 49, mensis Decembris, in vigilia Lucie virginis H Troie, transcriptus anno domini mccclo. In principio P² ¹³ Deo gracias om. AH ¹⁴ Amen. Troia vrbs capta fuit a Grecis anno tercio Labdon Iudicis Israel, qui tempore Iudicum gubernabat populum Israel. Anno ab Adam vsque ad capcionem Troie fuerunt iiii milia clx anni, a natiuitate Abraam viiii centa xxxv anni, ante primam Olimpiadem iiii centa xv anni, et ante Romam conditam cccxiii anni, et ante natiuitatem Kristi mxxx anni. Tempus quo ego prefinire inui et expleui presens opus: Sidere quod Tauri scribens surgentis inui / Ego Libra peregit opus. / Coeperat at Phebus domini tunc mille trecentis / Annis iuncta tribus uoluere lustra decem. Finis libri Troiani et Grecii add. C Amen. Finitum est hoc opus per manus Theoderici de Virginum Castello anno domini milleserio tricentesimo trigesimo quarto, in vigilia Cathedre Sancti Petri, apostoli gloriosi add. P¹

GLOSSARY OF UNCOMMON WORDS

IN this *Glossary* I have endeavored to enter all words not found or not suitably defined in Harper's *Latin Dictionary*, revised by Lewis and Short, New York, 1892. For aid in establishing the definitions of these words I am indebted to the following dictionaries: Forcellini-De Vit, *Totius Latinitatis Lexicon*, London, 1858-1875; Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, ed. Favre, Niort, 1883-1889; W.-H. Maigne d'Arnis, *Lexicon manuale ad scriptores mediae et infimae Latinitatis*, Paris, 1890; *Thesaurus linguae Latinae*, Berlin, 1900-. I have received confirmation of certain definitions already arrived at in J. H. Baxter and C. Johnson, *Medieval Latin Word-list*, London, 1934. I have entered all verbs under the infinitive form instead of under the form of the first person present indicative since this practice has been generally followed by mediaeval as distinguished from classical Latin lexicographers.

abinuicem, 150, from one another
 acceptare, 79, agree
 albinus—deaurator albinus, 48, gilder of plaster
 amiratus, 130, 140, commander
 ampullosus, 53, 109, 221, haughty, bombastic
 ampullula, 35, little bubble
 anhelosus, 22, panting, eager
 antegenitus, 243, 245, earlier-born
 antonomastice, 125, as by antonomasia, figuratively, indirectly
 argioprata (ἀργυροπράτης), 48, money-changer
 assecuratus, 22, assured
 assessor, 136, man in saddle
 associare, 164, accompany, join
 balthearius, 48, strap-maker
 baphus for bapheus, 48, dyer
 binomius, 214, 248, having two names
 caducum—in caduco, 113, as heirless property
 canicularius, 48, dealer in hounds
 captio, 42, donjon
 capucium, 204, hood; caputium lecti, bed's head (*vid.* Du Cange, I, capitium), 246

catena, cathena, 178, 271, vertebra
 cella, 29, hollow
 cellula, cellulla, 8, little cell; 29, little hollow
 cenothaphium, 147, tomb containing a dead body
 ceptum for sceptum, 267, sceptre
 certificare, 247, notify
 ceterus—de cetero, 8, 64, 92, thenceforth, thereafter
 ciphus for scyphus, 15, cup
 circulatus, 84, curly
 circumgiratio, 47, circuit
 classicularius for classicarius, 48, trumpet-maker
 collateralis, 164, at the side
 collidere, 18, 185, utter intensely
 columpnula, 72, small column
 concipere, 45, engender
 concludere, 70, make prisoner
 conseruatix, 3, preservative (apparently used substantively)
 contra, 192, in the face of, in view of
 cuneus, 127, 181, body of warriors
 curialitas, 17, courtesy
 cyroteca, 165, glove
 dealbatura, 50, whitening
 deaurator *vid.* albinus

- deceptiuus, 164, deceptive
 decliuus, 73, sloping down
 decoctus, 105, digested
 dehortari, 190, 208, be discouraged
 delinitus, 154, smeared
 • delitere, 263, lie in wait
 demonstrancia, 164, demonstration
 depopulatiuus, 58, depopulating
 dextrarius, 140, war-horse
 dieta, 231, 271, day's journey
 digredi, 115, digress from
 disrobacio, 80, plundering
 dissimilis, 92, improbable, unlikely
 dubitare, 208, fear
 dyametros, 14, 47, 71, 133, line, distance
 dyatretarius, 48, carver, polisher

 echonizare, 29, 202, echo
 eclipsari, 16, suffer eclipse
 enxenium for xenium, 169, 213, present to a guest
 exorcizatio, 15, 100, exorcizing
 expertum, 35, experience
 explicare, 38, expose, consign
 ex tunc, 235, thenceforth, thereafter

 fabricarius, 48, handworker, manufacturer
 fata, 269, fay, fairy
 fictitiuus for ficticius, 27, deceitful
 fiola for phiala, 26, vial
 fomes, 43, cause, motive
 fortilicia, 49, fortress
 frigidarium, 14, fish-pond
 fusarius, 48, spindle-maker

 gagium, 162, gage
 gestum for gestus, 27, gesture
 gignasium for gymnasium, 16, school
 gineciarius, 48, weaver
 grossicies, 72, thickness
 grossus, 83, large
 guerra, 162, war

 habilitas, 19, 187, convenience

 homagium, 267, homage
 honeste, 19, decorously

 illicentiatus, 55, without having taken leave, undismitted
 impingere, 118, make charges
 incisoria, 125, sharp, cutting
 incontinenti, 13, 55, 100, 110, 236, immediately
 inducie for indutiae, 160, 170, 171, 189, armistice
 inpulsiuus, 236, impelling
 instans—in instanti, 34, immediately
 intentus, 219, intention, purpose
 intermixtim, 37, intermixedly
 intersignum, 73, indication, hint; 116, device
 inuenerandus, 32, not respected
 inuidere, 71, desire possession of
 ipse, 4, 5, 7, this, that, the; 3, 5, 6 [unemphatic] he, she, it; 8, 9, 11 [emphatic] himself
 irreuerendus, 24, disrespectful
 iugaliter, 29, by fastening
 iuuatiuus, 33, helpful

 licenciare, 11, grant leave to depart, dismiss
 licentia, 12, 13, leave
 licia, 127, 130, stake; licie, 181, stockade
 longus, 84, slim

 magistra, 49, principal, master
 maiuma, 49, a licentious festival (*vid.* Du Cange, *s.v.*)
 manutenere, 162, 195, maintain
 mathematicus, 7, magical
 miles, 8, 39, 65, 135, 150, 160, knight
 milicia, 214, knighthood
 millenius, 276, thousandth
 mularius, 48, dealer in mules
 munitorius, 28, protective
 murena, 73, necklace; linealis ordo murenarum, perhaps a compound necklace in parallel chains

- nasale**, 39, part of the helmet covering the nose, visor
- naugalia**, 9, naval forces, ships
- nodus**, 26, spell that binds (*vid.* note to *bond*, Chaucer's *Squire's Tale*, v. 131, in F. N. Robinson, *The Works of Chaucer*, Houghton Mifflin, 1934, p. 823, and the *New English Dictionary*, s.v. *knot*, sb., 12)
- obducere**, 8, neglect
- obruere**, 3, fall before, give way to
- obtentus**, 20, 21, obtaining
- organicus**, 123, well-knit
- paliare**, 224, cloak, cover
- pantalarga**, 48, perhaps jack-of-all-trades, ingenious workman (*πανταλαεργός*)
- pecia**, 244, piece
- pedes**, 140, 150, 152, 170, 191, 206, on foot
- pelliparius**, 48, hide-dresser
- penna**, 217, pinnacle, point
- perticarius**, 48, seller of measuring-rods
- phalangia** for **phalanx**, 136, body of warriors
- philomena** for **philomela**, 254, nightingale
- plus—ad plus**, 13, at the most
- portum intrare**, 35, 92, sail, or row, out into the harbor on the way to the sea; 35, 101, enter port
- processus**, 90, 106, 110, 115, course of action
- proditorius**, 70, treacherous
- prostrare**, 185, 201, throw down
- quietare**, 53, pay for, give satisfaction for, settle for
- recordium**, 3, record, memorial
- remex**, 92, 244, rowing
- requisicio**, 112, seeking out, pursuit
- sala**, 50, hall
- sathagere—se sathagere**, 102, be busy
- scaccus**, 49, chess
- scaturizare** for **scaturire**, 35, spring, gush
- siggilatio** for **sugillatio**, 80, stain, taint
- sigillare**, 240, seal
- similitudinarie**, 163, by way of comparison
- singultuosus**, 76, sobbing
- solatiosus**, 19, pleasant
- sororius**, 250, brother-in-law
- subrogacio**, 181, substitution
- subrogatus**, 181, substitute
- successiue**, 115, successively
- successus**, 78, 110, 131, 146, what befalls one, fortune
- succursus**, 110, supply
- suescere**, 22, linger, come slowly
- suffragium**, 92, aid, ally; 102, help
- superstitiosus**, 227, ignorantly trustful, credulous
- suppositus**, 117, situated near
- temo, themo**, 101, 120, 244, rudder
- tenebrositas**, 72, darkness
- tensus**, 169, at rest
- terra**, 113, town, city
- transsumere**, 4, transform
- treuga**, 83, 160, 170, 171, 189, agreement for a truce
- tubeta**, 100, 101, trumpet
- tumefaccio**, 265, swelling
- uaccacio**, 72, opening
- uenatrix**, 14, for hunting game
- uerbotenus**, 214, by word of mouth
- uescibilis**, 51, edible
- uolticius—pons uolticius**, 270, revolving bridge, drawbridge
- vallum, uallum**, 47, 271, ditch

INDEX OF PROPER NAMES

Only the first six occurrences of a proper name are noted, *etc.* indicating subsequent occurrences. Phonetic variants of a name (*e.g.* Tracia of Achaia), but not mere spelling variants (*e.g.* Achaya of Achaia), and compound variants (*e.g.* Ayax Oileus of Ajax) are separately noted.

Where there are in the *Historia* two or more forms of a name, that which is identical with or most similar to the classical form (as found in Dares, Dictys, or Harper) is entered first.

Classical names are defined by the classical form, if different from the entry or first entry form, italicized. Mediaeval names are defined, and classical names (when undefined or defined in more than one sense in Harper and when homonyms) are further defined, by a brief description. Warriors are distinguished as Greek or Trojan. When not readily gained from the immediate context, family or other relationships are indicated.

For the identification of an entry form with the classical form in the definition and a record of the alteration which it underwent in its descent from Dares, Dictys, or Benoît the reader should consult the textual notes.

In the case of almost all of the more difficult entries I have availed myself freely of the competent work of Constans in the *Table analytique des noms propres* of his edition of Benoît. His *Table* is a mine of information which will always remain invaluable to scholars concerned with any minute study of the many important texts descended from the *Roman de Troie*.

Acaya <i>vid.</i> Achaia	Adastrus, 264, <i>Aratus</i> , spy of Pirrus
Acchastus <i>vid.</i> Achastus	Africa, 60, Northern Africa
Acchilles <i>vid.</i> Achilles ¹	Africus, 244, south-west wind
Achaia, Achaya, Acaya, 54, 271-273;	Agamenon, 68, 80, 82, 83, 88, <i>etc.</i> ,
Tracia, 89, province of Greece;	<i>Agamemnon</i> , Greek
Achaya, 77, Greece	Agresta, ¹ 117, 129, 141, <i>Adrastia</i>
Achastus, Acchastus, 262-267, <i>Acas-</i>	(<i>Adrestia</i> , Dares), country and city
tus, father of Licomides, Menalipus,	in Lesser Mysia, made an island by
Philistenes, and Thetis ¹	Benoît and Guido
Achates, 26, companion of Eneas	Agresta, ² 190, <i>Thracia</i> (Dares, 23, 3),
Achaya <i>vid.</i> Achaia	home of the Trojan ally Creseus
Achilleides, Achilleides, 268, son of	(Benoît has split Dares' "Thracia"
Pirrus	into "Aresse" [Guido's "Agresta"]
Achilles, ¹ Acchilles, 5, 81, 83, 89, 92,	and "Therace" [Guido's "Tracia."])
<i>etc.</i> , Greek	[<i>vid.</i> Tracia ¹]
Achilles, ² 45, bastard of Priamus,	Ajax, ¹ 245, Ayax Oileus, Ayax Oyleus,
Trojan	Ayax Oleus, 84, 89, 132, Oyleus
Achilleides <i>vid.</i> Achilleides	Ayax, 244, <i>Ajax Oileus</i> , Greek
Acon, 10, Acre	Ajax, ² Ayax, 141, 144, 145, 208, 209,

- etc.; Thelamonius Ajax (Ayax), 84, 88, 123, 132, 146, 174, etc.; Thelamonius, 139, 140, 190, 214, etc.; Thelamon, 141, 154, 157, 170, 199, etc.; Thesalus, 138, *Ajax Telamonius*, Greek
- Alacus *vid.* Helimus
- Alcamus *vid.* Alcanus
- Alcanus, Alcamus, 128, 136, *Ascanius*, Trojan ally
- Alchamus, 116, *Acamas*, Trojan ally
- Alcmena, 9
- Alexander, 44, Greek, also called Paris
- Alfenor, 258, *Alphenor*, companion of Ulixes
- Alexander, 9, *Alexander* the Great
- Allifan, 258, *Antiphates*, son of Ciclopa
- Almadian, 45, bastard of Priamus
- Alpinor, 158, 179, 274, *Elephenor*, Greek
- Amazones, 118, 211, 225
- Amphiacus *vid.* Amphimachus¹
- Amphimachus,¹ 132; Amphiacus, 88, Greek
- Amphimachus,² 89, 133, 157, 274, *Amphimachus*, Greek
- Amphimachus,³ 116, *Amphimachus*, Trojan ally
- Amphimachus,⁴ 219–222, 225, 226, bastard of Priamus, Trojan
- Amphitrio, 9, *Amphitryo*
- Amphymacus *vid.* Antipus¹
- Ampon, 153; Thabor, 115, *Amphius* of Zelia (Dares, 22, 15), Trojan ally (*vid.* Philon)
- Anchises, 45, 109, 218, 252
- Andastrus *vid.* Arastrus
- Andromacha, 87, 171, 172, etc.
- Anglia, 11
- Anguis, 10, constellation Draco
- Anthenor,¹ 12, 52, 53, etc., *Antenor*, Trojan
- Anthenor,² 261, 262, 267, *Alcinous*
- Anthenorides, 47, *Antenorea*
- Antheus, 9, *Antaeus*
- Anthilocus, 201; Antilogus, Anthilogus, 206–208, 274, *Antilochus*, Greek
- Anthilogus, Antilogus, *vid.* Anthilocus
- Anthipus,¹ 89; Xantipus, 133, *Antiphus*, Greek
- Anthipus² *vid.* Antipus²
- Anthonius, 45, bastard of Priamus, Trojan
- Antipus,¹ 167; Amphymacus, 89; Xantipus, 167, 179, 274, *Antiphus*, Greek
- Antipus,² Anthipus, 136, 157, 275; Xantipus, 128, 137, *Antiphus*, Trojan ally
- Antissacus, 243, *Eurysaces*, son of Ajax² by Ethimissa
- Apius, 230, *Epius*, builder of the brazen horse
- Apographia, 96, designation of the *Vita Sancti Brendani*
- Apollo, Appollo, 92, 95, 97, etc., *Apollo*
- Aprilis, 35, 212
- Aprucium, 5, Abruzzi
- Aprutini, 5, inhabitants of Aprucium
- Aquilo, 96, north wind
- Arastrus, 153; Andastrus, 115, *Adrastus* of Zelia (Dares, 22, 15), Trojan ally (*vid.* Esdras)
- Archas, 10, *Arcas*, son of Jupiter and Callisto
- Archelaus, 88, 122, 132, 137, 157; Archilogus, 151, *Archelaus* (Dares, MSS. GL), Greek
- Archilogus,¹ 150, 179, 274, *Archilocus* (Dares, MSS. GL), Greek
- Archilogus,² 117, 128, 134, 153, *Archilochus*, Trojan ally
- Archilogus,³ *vid.* Archelaus
- Ardeleus *vid.* Eupedus
- Arghon *vid.* Argon
- Argi, 89, capital of Argolis
- Argiui, 66, Greeks; 249, 250, 252, inhabitants of Argi
- Argolicus, 275, Greek
- Argon, Arghon, 9, 14, *Argo*
- Argus, 9, builder of Argo

- Ariopagita *vid.* Dionisius Ariopagita
 Arisdia, 238, *Arisba*, city in Troas
 Ascalafus, 88, 132; Ascalus, 122, *Ascalaphus*, Greek
 Ascanius, 11, also called Iulius
 Asia, Asya, 60, 78, Asia Minor and adjacent parts of the continent of Asia
 Assandrus,¹ 250, *Thessandrus*, son of Pollinices
 Assandrus,² 264, friend of Pirrus
 Assirius *vid.* Assyrius
 Assyrius, Assirius, 94
 Astidus *vid.* Ysidus
 Astionaca, 171, *Astyanax*, son of Hector
 Asya *vid.* Asia
 Athamas, 251, *Acamas*, Greek
 Athene, 4, 16, 88, 90, 95, 98, *etc.*, *Athenae*, Athens
 Augustus *vid.* Cesar
 Aulis,¹ 101
 Aulis,² 237, *Abydos*
 Aulis³—Aulidem [insulam], 258, 272, *Aeoli* [insulas] (Dictys), of Aeolus, god of the winds
 Ausimus, 117, *Asimaus* (Dares, MS. G), Trojan ally
 Austerus *vid.* Stupex
 Ayax *vid.* Ajax¹ and Ajax²
 Baal, Beel, Beelzebub, Bel, Bellus, Belphegor, Belzabuch, 94
 Bacus, 95, *Bacchus*
 Beda, 97, English historian
 Beel, Beelzebub *vid.* Baal
 Beisa, 90, *Pilus* (Dares, MS. L), probably *Pylus*, city in Elis, possibly confused by Benoît ("Pise," v. 5693) with *Pisa*, city in Elis.
 Bel, Bellus, Belphegor, Belzabuch *vid.* Baal
 Bemoth, 96, *Behemoth* (*Job*, xl, 10)
 Beotinus, 117, perhaps of Bithynia
 Boecia,¹ 88, 132, 137, *Boeotia*
 Boecia,² 117, *Boetia* (Dares, MS. G), *Boetia* (Dares, MS. L), home of the Trojan allies Ausimus, Forcius, and Sanius
 Boetes,¹ 150; Polixenes, 179, *Boetes*, Greek
 Boetes,² 117, *Boetius* (Dares, MSS. GL), Trojan ally
 Brandanus, 96, Brendanus, St. Brendan of Clonfert
 Brechia, 250, *Moesia*
 Briseida, Briseyda, Bryseida, 85, 161, 163, *etc.*, Briseida
 Britania, 11, *Britannia*
 Brunus, 45, Brunus de Gemellis, 201, bastard of Priamus, Trojan
 Brutus, 11, founder of Britania
 Bryseida *vid.* Briseida
 Cadore de Insulis, 46; Dinadaron, 129, Cadore de Insulis, bastard of Priamus, Trojan
 Calabria, 12
 Calastofagos, 257, *Lotophagi* (Benoît and Guido have made Dictys' "Lotophagos" [acc. plu.] a port)
 Calcas, 85, 98, *etc.*, *Calchas*
 Calcidonia, 89, 140, 141, *Calydon*
 Calidonas *vid.* Celidomas
 Calipsa, 259, *Calypso*
 Calistona, 10, *Callisto*
 Canace, 33, error for Oenone
 Cancer, 61, 209, zodiacal sign
 Capadia, Capedia, 90, 133, *Arcadia*
 Capenor, 90, 133, *Agapenor*, Greek
 Caras, 116, 153, *Caras* (Dares, MSS. GL) Trojan ally
 Caribdis, 260, *Charybdis*
 Carion, Carion de Petra, 135, Greek
 Carras, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Cartago *vid.* Carthago
 Carthacius, 251, *Corinthus*
 Carthago, Cartago, 26, 40
 Cassandra, 45, 66, 67, 79, *etc.*
 Cassibilans, 45, 140, 143, 148, bastard of Priamus, Trojan
 Castor, 33, 37-39, *etc.*
 Cedar, 39, Trojan

- Cedius, 144, 157, *etc.*; Tedijs, 88;
 Celidis, 132, 138, *Schedius*, Greek
 Celidomas, 45; Calidonas, 144, bastard
 of Priamus, Trojan
 Cesar, 110, Caesar
 Cesar Augustus, 110, *Augustus Caesar*
 Christus, Cristus, 16, 96; Ihesus
 Christus, 93, 94, *Iesus Christus*
 Cicinalor, Cycinalor, 45, 127, 135, bas-
 tard of Priamus, Trojan
 Ciclades, 68, 92, *Cyclades*
 Ciclopa, 257, *Cyclops*
 Circes, Cyrces, 12, 259, *etc.*, *Circe*
 Cisones, 129, *Cicones*
 Cisonia, 129; Thabaria, 116, *Ciconia*,
 land of the Cicones
 Citharea *vid.* Cytharea
 Citrius, 69, also called Cytherea
 Clara *vid.* Madon de Clara
 Clausca, 243, *Glauce*, concubine of
 Aiax²
 Climena, 249, *Clymena*, daughter of
 Ydumeneus¹
 Clitemestra, 248, *etc.*, *Clytemestra*
 Colcos, 7, 9, 14, 27, 31, *Colchi*
 Colephes, 89, *Aesculapius*, Greek
 Colofon, 116, *Colophon*, city in Ionia
 (made an island by Benoît and
 Guido)
 Columpna *vid.* Guido
 Columpne—locus Columpnarum, 113
 Columpnis *vid.* Guido
 Comus *vid.* Lycaonia
 Corchira Menalon, 242, city on the
 island of *Corcyra Melaena*
 Cornelius, 4, 5, 273, Cornelius Nepos
 Crepesis, 238, *Scepsis*
 Creseus, 190, *Rhesus* (Benoît has split
 Dares' "Rhesus" into "Resa"
 [Guido's "Creseus"] and "Heseus"
 [Guido's "Theseus."] (*vid.* *Theseus*))
 Creta, 89, 95, 134, 223, 249, *etc.*
 Creusa, 45, wife of Eneas
 Crisis, 230, 231, *Chryses*
 Crispus, 264, *Chrysippus*, spy of Pirrus
 Cristus *vid.* Christus
 Cumani, 132, inhabitants of Cytho-
 menia
 Cunestar, 69, Benoît's "[cité de]
 Climestree" (from Dares' "[ad] Cly-
 temestram")
 Cunius *vid.* Lycaonia
 Cycinalor *vid.* Cicinalor
 Cynaras, 266, *Cinyras*, servant of
 Achastus
 Cyprus, 133, *Cyphus*, city of Per-
 rhaebia
 Cyrces *vid.* Circes
 Cytharea, Citharea, 69, 71, *etc.*, *Cythera*,
 also called Citrius
 Cythomenia, 88, *Orchomenus*
 Dampne, 33, *Danae*
 Danaus, 68, 71, 74, 88, 275
 Dardanicus, 69, Trojan
 Dardanides, 47, 127, 212, Dardania
 Dares, 4, 83, 85, 87, 101, *etc.*, Dares
 Phrygius, *nom de plume* of the au-
 thor of "De Excidio Troiae His-
 toria"
 Daid, 96, 97, *David*
 Deamor, 144, bastard of Priamus,
 Trojan
 Deidamia, 262, wife of Achilles¹
 Deifebus *vid.* Deiphebus
 Deiphebus, Deifebus, Deyfebus, 44,
 63, 65, 67, *etc.* *Deiphobus*, Trojan
 Delfos *vid.* Delphos
 Delissinia, 118, *Alizonia* (Benoît's
 "[reiaume] de Lissonie")
 Delos, 92, 93, 95, 97, also called Ortigia
 Delphos, Delfos, 90, 92, 95, *etc.*, *Delphi*
 Deluris, 45; Dinadaron, 140, bastard
 of Priamus, Trojan
 Demenesa *vid.* Menusius
 Demenium, 88, *Locris* (Benoît's "[Lo-
 gres, sa terre] demeine")
 Demofon, 251, *Demophoon*, Greek
 Deucalion, 156
 Deximais *vid.* Huners

- Deyfebus,¹ 267, *Ptolioporthus*, son of Thelamacus
 Deyfebus,² *vid.* Deiphebus
 Dinadaron,¹ 45, bastard of Priamus, Trojan
 Dinadaron² *vid.* Cadore de Insulis
 Dinadaron³ *vid.* Deluris
 Diomedes, Dyomedes, 12, 81, 84, 89, 106, 108, *etc.*, Greek
 Diomedes, 12, relating to Diomedes
 Dionisius Ariopagita, 16, *Dionysius Areopagita*, reputed author of "De Angelica Ierarchia"
 Ditis, Dytis, 4, 273, 275, *Dictys Crentensis*, *nom de plume* of the author of "Ephemeris Belli Trojani"
 Dolon, 160, Trojan seneschal
 Dorascarus, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Dorion *vid.* Dorius
 Dorius, 132, 158, 179, 274; Dorion, 88, *Diores*, Greek
 Dotes, 40, Trojan messenger
 Douglas, 46, 144, bastard of Priamus, Trojan
 Dulces, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Dyana, 92, 93, 95, 100, 101, *etc.*, *Diana*
 Dyomedes *vid.* Diomedes
 Dytis *vid.* Ditis
 Eacides, 275, *Acacides*, grandson of Aeacus, *i.e.* Achilles¹
 Eantides, 243, *Aeantides*, son of Ajax² by Clausca
 Eber *vid.* Heber
 Efebus *vid.* Febus
 Egea, 249, 250, *etc.*, *Aegiale*, wife of Diomedes
 Egeus, 244, *Aegaeus*, Aegean
 Egiptius, 16, *Aegyptius*
 Egistus, 248, 249, *etc.*, *Aegisthus*
 Egyptus, 94, 95, *Aegyptus*, Egypt
 Elesponticus, 92, *Hellesponticus*
 Elistras, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Elyacus, 40, Trojan
 Elycon, 15, *Helicon*
 Emargoras, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Eneas, Heneas, 11, 26, 45, *etc.*, *Aeneas*
 Eneus, 133, Fineus, 90, *Guneus*, Greek
 Eneys, Heneys, 4, 45, 110, 252, *Aeneis*
 Eolice—Eolice insule, 33, *Aeolicae* insulae, or Aeolian islands
 Eolius, 244, *Aeolius*, pertaining to Aeolus
 Epistrophus *vid.* Epistrophus¹
 Epistrophus,¹ Epistrophus, 88, 157, 274, Epistropus, 132, 139, Greek
 Epistrophus,² 172; *Epystrus*, 117, *Epistropilis* (Dares, MS. G) or *Epystropolis* (Dares, MS. L), Trojan ally
 Epistropus,¹ 118, 148, *Epistrophus*, Trojan ally
 Epistropus² *vid.* Epistrophus¹
 Epystrus *vid.* Epistrophus²
 Erigona, 248, 256, daughter of Clitemestra
 Eripisus *vid.* Eupedus
 Esdras, Hesdras, 129, 142, 209, *Adrastus* of Adrestia (Dares, 23, 4), Trojan ally (*vid.* Arastus)
 Esterion *vid.* Miseres
 Ethimissa, 243, *Tecmessa*, concubine of Ajax²
 Ethimologie, 96, "Liber Etymologiarum" by Isidore of Seville
 Ethiopes, 124, *Aethiopes*, Ethiopians
 Ethoas *vid.* Theseus¹
 Ethiopia, 117, 124, *Aethiopia*
 Euforbius,¹ 65, 66, *Euphorbus*
 Euforbius,² 167, 274, *Phorcys*, Trojan ally
 Eufraten, 117, *Euphrates* river
 Eufrecius, Eufremius *vid.* Euphemus
 Eupedus, 116; Ardeleus, 128; Eripisus, 137, *Cupes*, Trojan ally
 Euphemus, 116; Euphenius, 274; Eufrecius, 141; Eufremius, 130; Philis, 157, Trojan ally

- Eurialus,¹ 89, 153, *Euryalus*, Greek
 Eurialus,² *vid.* Creseus
 Euripilus, Euripolus *vid.* Euripulus
 Euripulus, 133; Euripolus, 174; Euripilus, 89, *Eurypylus*, Greek
 Europa, 60, continent of Europa
 Eurus, 244, south-east wind
 Exdron, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Exiona, 42-44, 46, *etc.*, *Hesione*
 Fannus *vid.* Ysidus
 Fanuel, 45, 144, bastard of Priamus, Trojan
 Faunus, 95
 Februarius, 88
 Febus, 93; Effebus, 93, *Phoebus*
 Feminea, 138, land of the Amazones
 Filis *vid.* Philitoas
 Fineus *vid.* Eneus
 Fodis *vid.* Forcis
 Forcis, 88; Fodis, 132; Trozen, 253, 254, *Phocis* ("Trozen" being from Benoît's "Trosien," a corruption of Dictys' "Strophium" in "[Orestes] ad Strophium venit: is namque Phocensis" [104, 10-11])
 Forcius, 172; Fortinus, 117, *Phortus* (Dares, MS. G), Trojan ally
 Forensis, 253, 254, *Strophius*, father-in-law of Egistus (Benoît and Guido having mistaken Dictys' "Phocensis" for his "Strophius" [*vid.* Forcis])
 Fortinus *vid.* Forcius
 Francia, 11
 Francus, 11
 Fredericus Secundus, 114, Emperor Frederick II
 Friges, 275, *Phryges*
 Frigia, 128, 136, 173, 238, *Phrygia*
 Frigius, 4, 11, 12, 14, *etc.*, *Phrygius*
 Frisia, 142, land of the Frisians
 Gades, 9
 Galatea, Galathea, 130, 159, Hector's horse
 Gargari, 238, *Gargara* (*Gargarus*, Dictys), city in Troas
 Gayeta, 12, Gaeta, seaport in Italy
 Gemellis *vid.* Brunus
 Genesis, 97; liber Genesis, 97, book of the Bible
 Gerbondia, 242, province inhabited by Dictys' "Cebreni"
 Glaucou,¹ 116, 134, *Glaucus*, Trojan ally
 Glaucou,² 127, son of Glaucou,¹ Trojan ally
 Glaucou³ *vid.* Glaucus
 Glaucus, 225; Glaucou, 216, Trojan, (son of Anthenor,¹ erroneously called "regis Priami filius," [p. 225])
 Godelaus, 45, bastard of Priamus
 Grecia,¹ 4, 11-13, 34, 42, *etc.*, *Graecia*
 Grecia² *vid.* Magna Grecia
 Grecus, 4, 5, 10, 13, 14, *etc.*, *Graecus*
 Guido de Columpna, 3, 4; Guido de Columpnis, 275
 Heber, Eber, 192, 193, Greek (king of Tracia,² erroneously called "filius regis Tracie" [p. 192], through a misunderstanding of Benoît's "Li fiz Heber, al rei de Trace" [v. 18994])
 Hebreus, 96, *Hebraeus*
 Heccuba, 44, 64, 67, 79, 87, 156, *etc.*, *Hecuba*
 Hector, 44, 51, 58, 59, *etc.*, Trojan
 Helena, 33, 67, 68, *etc.*, wife of Menelaus¹, also called Tyndaris (*vid.* Tyndaris¹)
 Helenus, 44, 63, 64, 67, 86, *etc.*, Trojan
 Helias, 47, *Ilia*
 Helimus, 88, Alacus, 122, Phylimenus, 132, Pallamon, 274, *Ialmenus*, Greek
 Heneades, 110, *Aeneades*, descendants of Aeneas
 Heneas *vid.* Eneas
 Henes *vid.* Huners
 Heneys *vid.* Eneys
 Heraclia, 113, also called Herculea
 Herculea, 113, city in Silicia, also called Heracleia
 Hercules, 9, 10, 12, *etc.*, Greek

- Hermiona, 69, 256, 267, 268, daughter of Menelaus¹
 Herodes, 94, king of the Jews
 Hesdras *vid.* Esdras
 Hesida, 89, *Elis*
 Heson, 6, *Aeson*
 Homerus, 4, 90, 204, 206, 276
 Horrestes *vid.* Orrestes
 Humelinus, 142, *Eumelus*, Greek
 Humerus *vid.* Huners
 Huners, 142; Humerus, 143; Henes, 132; Deximaïs, 88, *Nireus* (Hunerius, Benoît), Greek, slain by Hector (Deximaïs being from Benoît's "d'Essimiëis" [the inhabitants of Syme, from Dares' "ex Syme"] in "Hunerius . . . De la terre d'Essimiëis" [vv. 5631-2], a part of the designation of the home of Huners being used for Huners himself) [*vid.* Nereus]
 Hupon, 116, 128, 137, 156; Yponeus, 274, *Hippothous*, Trojan ally
 Hystorie Scolastice—liber Hystoriarum Scolasticarum, 97, "Historia Scholastica" of Petrus Comestor
 Iaconites, 14
 Iades, 67, *Hyades*
 Iason, 5-7, *etc.*
 Ida, 61
 Ieconias *vid.* Pythagoras
 Ihesus Christus *vid.* Christus
 India,¹ Yndia, 29, 175
 India² *vid.* Minor India
 Insulis *vid.* Cadore de Insulis
 Ioseph, 94, husband of Mary
 Iouis *vid.* Iupiter
 Ismael, 94
 Iuba, 95
 Iudei, 94, *Iudaei*
 Iulius, 11, also called Ascanius
 Iunius, 209, 212, month of June
 Iuno, 10, 62, 95, 211
 Iupiter, 9, 23, 33, 50, *etc.*; Iouis, 95
 Iustinianus, 110
 Laorta, 267, *Laerta*, son of Ydumeneus¹
 Larissa,¹ 116, 128, 129, 137, 156, *Larisa* (Dares), city in Aeolis or in Ionia
 Larissa,² 133; Richa, 89, *Larisa* (Dares, most of the MSS.), city in Phthiotis
 Larissa,³ 238, *Larissa* (Dictys), city in Troas
 Latinus, 4, 12, 95, 96
 Latona, 92, 95
 Laumedon,¹ 11-13, 32, *etc.*, *Laomedon*, Trojan
 Laumedon,² 171, 268, *Laomedon*, son of Hector
 Lemnos, 95
 Leochides *vid.* Leontus
 Leontus, 274; Losius, 89; Leochides, 174, 179, *Leonteus*, Greek
 Leuiathan, 96, 97, Biblical sea-monster
 Licia, 116, 127, *Lycia*
 Licomedes, 208, 209, 213, 262, *etc.*, *Lycomedes*, son of Achastus
 Lidi, 133, *Elii*, Eleans (Guido followed a manuscript of Benoît which read "de Lide" for "d'Elide")
 Ligonius *vid.* Lychaon
 Losius *vid.* Leontus
 Lucifer, 96, the fallen angel
 Luna, 95, the moon-goddess
 Lycaonia, 116; Cunius, 130; Comus, 141, *Eliconia* (Dares, MS. G) or *Helyconia* (Dares, MS. L) [Constans emends the discordant Benoît MSS. to "Licoine" [v. 6695] and "Liconie" [v. 11322] under the somewhat doubtful conjecture that Benoît interpreted Dares to mean *Lycaonia*.]
 Lychaon, 167; Ligonius, 274, *Lycaon*, Trojan ally
 Mabens, 132, Greek
 Macaon¹ *vid.* Machaon
 Macaon² *vid.* Miseres
 Macedonia, 9
 Macedonius, 9

- Macene** *vid.* **Micene**
Machaon, **Macaon**, 85, 89, 133, 157, Greek
Madian, 45; **Madon de Clara**, 144, bastard of **Priamus**, Trojan
Magi, 94, Biblical Magi
Magna Grecia, 4, 5, *Magna Graecia*
Maior Ursa (Vrsa), 10, constellation
Maius, 49, 67, 212, 254
Marcus, 88, *Martius*, month of March
Margariton, 45, 144, 174, 199, bastard of **Priamus**, Trojan
Mars, 7, 17, 21, 28, 31, 95
Mathan, 45, bastard of **Priamus**, Trojan
Matheus, 6, *Matthaeus*
Matheus de Porta, 276, Archbishop of Salerno, patron of Guido
Mauri, 95
Mecene *vid.* **Micene**
Medea, 6, 15-17, *etc.*
Mediterraneum, 10
Melius *vid.* **Vmelius**
Menalipus, 263, 265, *Menalippus*, son of **Achastus**
Menalon *vid.* **Corchira**
Menelaus,¹ 68, 71, 74, 80, *etc.*, Greek
Menelaus,² 45, bastard of **Priamus**, Trojan
Menesteus, 132, 136, 137, *etc.*, *Menes-theus*, Greek
Mennon, **Menon**, 87, 117, 124, 175, 181, *etc.*, **Odemon**, 168, 169, *Memnon*, Trojan ally
Menusius, 52; **Demenesa**, 90, *Magnesia*, country in Thessaly (*Demenesa* is Benoît's "de Menese")
Mercurius, 62, 63, 95
Mereus, 138, Greek
Merion,¹ 89, 132, 134, *etc.*, *Meriones*, Greek, from Crete, forms with **Ydumeneus**¹ the eleventh battalion in the second battle
Merion,² 132, 168, Greek, kinsman of **Achilles**¹, forms with **Ydumeneus**² the second battalion in the second battle
Merion,³ 267, son of **Ydumeneus**¹
Messa, 110, 111, 113, *etc.*, *Mysia*
Messana, 3, 4, 33, 111, **Messina**, city in Sicily
Messanus, 111
Methamorphosis, 5, 6, 10, Ovid's *Metamorphoses*
Micenates, 254, *Mycenenses*
Micene, **Mecene**, **Macene**, 88, 249, 254-256, *etc.*, *Mycenae*
Minerua, 95, 229, 232-234, *etc.*
Minor India, 61, 118, Benoît's "Inde la Menor," **Dares**' "Ida [silvia]"
Minor Ursa, **Vrsa Minor**, 10, constellation
Mirmidones *vid.* **Myrmidones**
Mirna, 257, *Ismarus*, seaport of **Tracia**
Miseres, 136, 137, 173; **Macaon**, 136; **Esterion**, 275, *Mesthles*, Trojan ally
Modenius, 45; **Modernus**, 140, bastard of **Priamus**, Trojan
Moles de Orep, 144, Greek
Molosa, 263, 264, 268, *Molossia*, region in Epirus
Mosaycus, relating to **Moses**, 97
Myrmidones, **Mirmidones**, 5, 6, 115, *etc.*
Naulus, 84, 90, 118, 245, 246, *etc.* *Nauplius*, father of **Palamides**
Nausica, 262, 267, *Nausicaa*, daughter of **Anthenor**²
Naxos, 95
Neapolis, 12
Neptholomus *vid.* **Neptolomus**¹
Neptholonus, 274, Trojan
Neptolomus,¹ **Neptholomus**, 84, 209, 214, 273, *Neoptolemus*, Greek, also called **Pirrus** (erroneously called "filius Nestoris" [p. 273])
Neptolomus² *vid.* **Thelephalus**
Neptunius, 234
Neptunus, 46, 95
Nereus, 274, *Nireus* (not in Benoît), Greek, slain by **Eneas** (*vid.* **Huners**)

- Nestor,¹ 34, 37, 38, *etc.*
 Nestor,² 116, *Nastes*, Trojan ally
 Ninus, 94, builder of Nineveh
 Nothus, 244, *Notus*, south wind
 Nouember, 276
 Octomenii, 133, inhabitants of Ortomenia
 Odemon *vid.* Mennon
 Odinal, 45, bastard of Priamus, Trojan
 Oecides, 242, *Oenideus*
 Oectus, 245-248, *etc.*, *Oeax*, son of Nautilus, also called Peleus (*vid.* Peleus²)
 Oetes, 7, 8, 14, 15, *etc.*, *Aetes*
 Oileus, Oleus, *vid.* Aiax¹
 Optonemus, 275, Trojan ally
 Orchimenus, 274; Ortomenus, 156, Greek (Benoît and Guido have made a person of Dares' "Orchomenus" [*vid.* Cythomenia], the country of his warrior "Ialmenus.") [*vid.* Helimus]
 Orep *vid.* Moles
 Orrestes, Horrestes, 249, 253, *etc.*, *Orestes*
 Ortigia, 93, *Ortygia*, also called Delos
 Ortomenia, 89, *Ormenium*, city in Magnesia, Thessaly
 Ortomenus *vid.* Orchimenus
 Ouidius, 4-6, 10, 12, 16, 33, 65, *etc.*, *Ovidius*
 Oyleus *vid.* Aiax¹
 Pafagonienses *vid.* Paffagonii
 Paffagonia 117, 123, *Paphlagonia*
 Paffagoniensis *vid.* Paffagonii
 Paffagonii, 117, 212, 213; Pafagonienses, Paffagonienses, 209, 214, *Paphlagonii*
 Pafos, 95, Paphos
 Palamides, Pallamides, 84, 90, 118, 124, *etc.*, *Palamedes*, Greek
 Palladium, 227, 228, *etc.*
 Pallamides *vid.* Palamides
 Pallamon *vid.* Helimus
 Pallas, 62, 79, 227, *etc.*
 Pandalus *vid.* Pandarus
 Pandarus, 115; Pandalus, 153, *Pandarus*, Trojan ally
 Pannonia,¹ Panonia, 51, 58, 65, 67, *Pannonia* [*Paeonia*, Dares] (Benoît and Guido have split Dares' "Paeonia" into "Pannoine" [Guido's "Pannonia"], a province subject to Troia, and "Peoine" [Guido's "Poenia"], the home of the Trojan allies "Pretemesus" [Guido's "Pretemessus"] and "Steropeus" [Guido's "Stupex"].) [*vid.* Poenia]
 Pannonia² *vid.* Poenia
 Panonia *vid.* Pannonia¹
 Panthasilea *vid.* Penthesilea
 Paris, 33, 44, 56, 60, 62, 63, *etc.*, Greek, also called Alexander
 Patroclus, 81, 92, 97, 99, 131, 132, *etc.*, Tantalus, 83, Greek
 Peleus,¹ Pelleus, 5, 6, *etc.*, Greek (Benoît and Guido have made one person of Dares' Pelias, uncle of Jason, and Dares' Peleus, participant in the first destruction of Troia.)
 Peleus,² 248, also called Oectus
 Pelleus *vid.* Peleus¹
 Pellides, 275, *Pelides*, son of Peleus,¹ *i.e.*, Achilles¹
 Penelope, 261, 262
 Penthesilea, 212, 213, *etc.*; Panthasilea, 211, 213.
 Pergama, 275, Troia
 Perse, 85, 130, 145, 181, 182, *etc.*, *Persae*, the Persians
 Perses, 117, 124; Perseus, 124, Trojan ally
 Persia, Persya, 142, 152, 183
 Pertheus, 65-67, *Panthus*, Trojan
 Petra *vid.* Carion
 Phenicia, 260, *Phoenicia*
 Pheypus *vid.* Philitoas
 Philimenis *vid.* Phylimenis
 Philippus, 9
 Philis *vid.* Euphemus

- Philistenes, 263, 265, *Plisthenes*, son of Acastus
 Philitoas, 140-142, 153; Philotois, 132; Polibetes, 89; Pheypus, 274; Filis, 167, *Phidippus*, Greek
 Philon, Phylon, 129, 141, *Amphius* of Adrestia (Dares, 23, 5), Trojan ally (*vid. Ampon*)
 Philotetes, Phylotetes, 10, 14; Poliphebus, 90, *Philoctetes*, Greek
 Philotois *vid. Philitoas*
 Phites, 89, *Phthia*
 Phylarca, 89, *Phylaca*, city of Thessaly
 Phylardi, 121, 124, *Phylacaei*, inhabitants of Phylarca
 Phylimenis, Philimenis, 117, 123, 153, *etc.*, *Pylaemenes*, Trojan ally
 Phylimenus *vid. Helimus*
 Phylon *vid. Philon*
 Phylotetes¹ *vid. Philotetes*
 Phylotetes² *vid. Polipetes*
 Phytona, 93, *Python*
 Phytus, 93, *Pythius*
 Pictagoras, 65, *Pythagoras*
 Pigris, 89, perhaps *Pyrgi* ([*ex*] *Pirgis* [Dares, MS. G, *Pyrgis*, MS. L]), capital of Triphylia
 Pilex, 116, *Pirus*, Trojan ally
 Pilon, 34, 55, 88; Pira, Pyra, 68, 80, probably *Pylus*, city in Messenia
 Pirrus, 214, 215, *etc. Pyrrhus*, Greek, also called Neptolomus (*vid. Neptolomus*¹)
 Pisces, 88, constellation
 Pithagoras *vid. Pytagoras*
 Plebeus, 274, *Pylaeus*, Trojan ally
 Pleiades, 67, star cluster
 Pluto, 95
 Poenia, 129, 140, Pannonia, 116, *Paenonia* (*vid. Pannonia*)
 Polibetes *vid. Philitoas*
 Policenes *vid. Polipetes*
 Polidamas, Pollidamas, 67, 78, 86, 129, 137, 138, *etc.*, *Polydamas*, Trojan
 Polidarius, Pollidarius, 84, 133; Polidus, 89, *Podalirius*, Greek
 Polimedes, 153, Greek
 Polimites *vid. Polipetes*
 Polinices, Pollinices, 249, 250, *Polyinices*, father of Assandrus¹
 Polipetes, 89; Pollibetes, 179, 274; Polimites, 152; Policenes, 175; Phylotetes, 133, *Polypoetes*, Greek
 Poliphebus *vid. Philotetes*
 Polisarius *vid. Polixenus*
 Polixena, Pollixena, 45, 87, 173, 176, 181, 184, *etc.*, *Polyxena*
 Polixenart *vid. Polixenus*
 Polixenes *vid. Boetes*¹
 Polixenon *vid. Polixenus*
 Polixenus, 274; Polixenon, 140; Polixenart, 158, 179; Polisarius, 132, *Polyxenus*, Greek
 Pollibetes *vid. Polipetes*
 Pollidamas *vid. Polidamas*
 Pollidarius *vid. Polidarius*
 Pollidorus, 238, *Polydorus*
 Pollifemus, 258, *Polyphemus*, son of Strigona
 Pollimestor, 238, *Polymestor*
 Pollixena *vid. Polixena*
 Pollux, Polux, 33, 37, 38, 40, *etc.*, *Pollux*
 Porta *vid. Matheus de Porta*
 Pretemessus, 116, 129, *Pyraechmes*, Trojan ally
 Priamus, 43-46, 49, 50, *etc.*, Trojan
 Prometheus, 94
 Protenor, 275, Trojan
 Prothailus *vid. Prothoylus*
 Prothenor, 88, 122, 132, 137, 144, *etc.*, *Prothoenor*, Greek
 Prothesilaus, 84, 89, 120, 121, 124, *etc.*, *Protesilaus*, Greek
 Prothotacus, 89, *Podarces*, Greek
 Prothoylus, 90; Prothailus, 133, *Prothous*, Greek
 Ptholemeus, 16, *Ptolemaeus*, astronomer, author of "Almagest"
 Pyra *vid. Pilon*

- Pythagoras, Pithagoras, 45, 129;
Ieconias, 141, bastard of Priamus
(erroneously represented as son of
Philon" [p. 141], through misunder-
standing of Benoît's "rei" [v. 9213]
to refer to "Fion" [v. 9209]), Trojan
- Querinus, 95, *Quirinus*
- Quintilienus, 45, 140, 143, bastard of
Priamus, Trojan
- Regum—liber Regum, 93, book of the
Bible
- Remus, 116, 137 (Dares, MSS. GL),
Trojan ally
- Renus, 11, *Rhenus*, the Rhine
- Richa *vid.* Larissa²
- Rodon, 89, 133, *Rhodos*
- Roma, 48
- Romania, 5, 33, 34, 68, the Eastern
Empire
- Romanus, 4, 11, 95, 109, 110, 114
- Sabaoth, 17, *Gabaon* (*Joshua*, X, 12)
- Salamina, 251; Salemina, 34, 53, 88,
132, *etc.*, island of *Salamis*
- Salernitanus, 276, of Salerno
- Salonicium, 5, also called Thesalia
- Salustius, 4, *Sallustius*, Roman his-
torian
- Samuel, 93, Hebrew prophet
- Sanius, 117, *Sanus* (Dares, MS. L),
Trojan ally
- Saphy, 10, possibly connected with *Safi*,
the Moorish city in Morocco (*vid.*
"Géographie d'Aboulféda tr. de
l'arabe en français" par J. T. Reinaud,
Paris, 1833-1848, I, 130). Guido ap-
plies the name to Cadiz. Other me-
diaeval writers apply apparently the
same name (variously spelled) also to
the southern extremity of Italy and
the western extremity of Sicily. Cer-
tain of them agree with Guido in
associating it with the columns of
Hercules and in stating that it is a
place beyond which it is not safe to
go (*vid.* Berton, G., "Studj ro-
manzi," 1912, VIII, 252 ff., and
Monaci, E., "Crestomazia italiana
dei primi secoli," 1912, p. 324.)
- Sardellus *vid.* Sardus
- Sardus, 45; Sardellus, 144, bastard of
Priamus, Trojan
- Sarpedon, 116, 154, 172, 182, *etc.*,
Trojan ally
- Sarracenicus, 10, Saracenic
- Sarronabo, 101, fortress near Troia
- Sathanas, 96, *Satanas*
- Saturnus, 95
- Saul, 93
- Scea, 273; Seca, 47, *Scaea*
- Scolastice *vid.* Hystorie Scolastice
- Secta, 10, also called Sibila
- Seguridan,¹ 39, Trojan
- Seguridan,² 132, Greek (Benoît's "se-
gurains," adjective applied to Pro-
thenor)
- September, 276
- Serepes *vid.* Stupex
- Sibila—Strictum Sibile, 10, Straits of
Gibraltar
- Sicania, 12
- Sicanus, 12
- Sicilia, 5, 12, 26, 29, *etc.*
- Siculus, 12
- Sigamon, 117, 124, Trojan ally
- Sigeum, 35, promontory in Troas
- Silla, 260, the rock *Scylla*
- Simeonta, 11, 12, river *Simois* (made a
port by Dares, Benoît, and Guido)
- Sinon, Synon, 232, 233, *Sinon*, Greek
- Sinsilenius *vid.* Sinsilenus
- Sinsilenus, 45; Sinsilenius, 190, bas-
tard of Priamus, Trojan
- Sirius, 10, *Syrius*
- Sol, 12, sun-god
- Spartem, 33, 88, *Sparta*
- Spartences, Spartenses, 132, 137, in-
habitants of Sparta
- Speliadis, 264, *Sepiades*, inhabitants
of Sepias (Dictys' "Sepiadum litus")

- being made a port by Benoît and Guido)
- Stelenus, Stellenus, 133, 153;
Thelenus, 89, *Sthenelus*, Greek
- Strigona, 257, *Laestrygon*
- Stupex, 116; Serepes, 129; Austerus, 274, *Asteropaeus*, Trojan ally
- Sulmonensis, 4, 16
- Synon *vid.* Sinon
- Syrenes, 260, *Sirenae*
- Talcibius, 223, 224, 249, *Talhybius*, Greek who aids Anthenor¹ in the betrayal of Troia
- Tantalus *vid.* Patroclus
- Tarrassis, 249, *Aethra*, wife of Ydumeus¹ (Benoît's "Therasis," from Dictys' "Aethra sei" [MSS. BG], variant of "Aethra Thesei" [text])
- Tedius *vid.* Cedius
- Terra Noua, 114, city built by Frederick II on the site of Herculea
- Testamentum *vid.* Uetus Testamentum
- Testor, 98, *Thestor*
- Teucer, Theucer, 88, 138, 140, 144, 145, 243, *etc.*, Greek
- Thabaria *vid.* Cisionia
- Thabor *vid.* Ampon
- Thaurus, 67, 253, *Taurus*, zodiacal sign
- Thelagonus, 270, 271, *etc.*, *Telegonus*, son of Ulixes by Circes
- Thelamachus, Thelamacus, 261, 262, 267, 270, *etc.*, *Telemachus*, son of Ulixes by Penelope
- Thelamon,¹ 34, 36, 37, 42, *etc.*, *Telamon*, Greek, father of Ajax²
- Thelamon,² Thelamonius, Thelamoni-
nius Ajax (Ayax) *vid.* Ajax²
- Thelephus *vid.* Thelephus
- Thelenus *vid.* Stelenus
- Thelephalus, 89, Neptolomus, 152, 182, *Tlepolemus*, Greek
- Thelephus, Thelephus, *Telephus*, 110-112, *etc.*, king of Messa; 250, lord of Brecia (Benoît, followed by Guido, begins by making Telephus king of "Mese" [Guido's "Messa"] in accordance with Dares and ends by making him lord of "Eboëan" [Guido's "Brecia"] in accordance with Dictys.)
- Thenedon, 76, 78, 80, 102, *etc.*, *Tenedos*
- Thereus, *vid.* Tracia¹
- Thesalia, Thesallia, 5, 6, *etc.*, *Thessalia*, also called Salonicium
- Thesalicus, 10, 32, *Thessalicus*
- Thesallia *vid.* Thesalia
- Thesalonicensis, 8, Thessalian
- Thesalus,¹ 32, *Thessalus*
- Thesalus² *vid.* Ajax²
- Theseus,¹ 33, king of Athene
- Theseus,² 88, 132, 139, 140, 153, *Thalpius*, Greek
- Theseus,³ 117, 128, 134; Ethoas, 172, *Rhesus*, Trojan ally (*vid.* Creseus)
- Thetis,¹ 5, 262, 263, 265, 266, *etc.*, daughter of Achastus and mother of Achilles¹
- Thetis,² 5, city in Aprucium
- Theucer *vid.* Teucer
- Theutran, 111, 112, *etc.*, *Teuthras*, king of Messa
- Thideus, 152, *Tydeus*
- Thoans, 228, 229, *Theano*, guardian of the Palladium, in Homer the wife of Antenor,¹ in Dictys simply a woman, in Benoît and Guido a man
- Thoas, 88, 123, 132, 140, 143, *etc.*, Greek
- Tholia, 88, 123, *Aetolia*
- Thoras, 144, bastard of Priamus, Trojan
- Thuscia *vid.* Tuscia
- Tigris, 117
- Timbrea *vid.* Tymbrea
- Tirenus, 109, *Tyrrhenus*
- Tracia,¹ 128; Thereus, 117, *Thracia* (Dares, 23, 3), home of the Trojan allies Archilogus² and Theseus³ (*vid.* Agresta²)

- Tracia,² 116, 192, *Thracia*, (Dares, 22, 19), home of the Trojan allies Pilex and Alchamus and of the Greek Heber
 Tracia³ *vid.* Achaia
 Tramontana, 10, the North Star
 Treorius, 90, *Cernus* (Dares, MS. L), Greek (Guido may have taken "trestot" in place of "Crenos" as the warrior's name in Benoît's lines: "E de Pise en [*sc.* barges] i ot Crenos Trestot par conte vint et dous")
 Tricerberus, 9, three-headed Cerberus
 Triconicus, 89, *Tricca*
 Troia, Troya, 3, 11, 12, *etc.*
 Troianus, Trojanus, 3-5, 7, *etc.*
 Troilus, Troylus, 44, 64, 86, 126, 128, *etc.*, Trojan
 Tros, 4, 69, 275
 Troya *vid.* Troia
 Troyana, 47, *Troiana*
 Trojanus *vid.* Troianus
 Troylus *vid.* Troilus
 Trozen *vid.* Forcidis
 Turcius—de Turcia, 142, in Turkish style
 Tuscia, Thuscia, 12, 252, Tuscany
 Tyber, 48, *Tiberis*
 Tymbrea, Timbrea, 47, 177, 208, *Thymbraea*
 Tyndaris,¹ 33, also called Helena
 Tyndaris,² 33, town on the north coast of Sicily
 Tytan, 93, *Titan*, sun-god
 Tytani, 93, *Titani*
 Uenus *vid.* Venus
 Uetus Testamentum, 93
 Uirgilius *vid.* Virgilius
 Ulixes, Vlixes, Vllixes, 84, 89, 106, 107, 109, *etc.*, Greek
 Ursa *vid.* Maior Ursa (Vrsa), Minor Ursa
 Venecie, 12, *Venetia*, the Venetian territory
 Venus, Uenus, 45, 61-63, *etc.*
 Virgilius, Uirgilius, 4, 26, 45, 110, 252, 273, *etc.*
 Vlixes, Vllixes *vid.* Ulixes
 Vmelius, 132; Melius, 89, *Eumelus*, Greek
 Vrsa *vid.* Maior Ursa (Vrsa)
 Vulcanus, 95
 Xantipus *vid.* Anthipus,¹ Antipus,¹ Antipus,²
 Xantus, 48, *Xanthus*, river in Troas
 Xerxes, 130, Trojan ally
 Ydumeneus,¹ 89, 132, 134, 249, 253, *etc.*, Idomeneus, Greek from Creta, forms with Merion¹ the eleventh battalion in the second battle
 Ydumeneus,² 132, Greek, forms with Merion² the second battalion in the second battle
 Ylion, *Ilium*: 49, 57, 170, Priamus's palace; 226, citadel of Troia; 233, 234, 273, Troia
 Ylius, 226, founder of Ilium, citadel of Troia
 Ymasius, 116, *Mopsus*, Trojan ally
 Yndia *vid.* India
 Yponeus *vid.* Hupon
 Ysaïas, 94, *Isaïas*
 Ysidorus,¹ 12, 29, 92, 96, *Isidorus*, archbishop of Seville
 Ysidorus,² 45, bastard of Priamus, Trojan
 Ysidus, 179; Astidus, 174; Fannus, 274, *Iphinous*, Greek
 Ysis, 95, *Isis*
 Ytalia, 4, 5, 252, *Italia*